

BA·HR

**RAPPORT
TIL
SANDEFJORD TINGRETT
BO NR. 92-343S U. OFFENTLIG SKIFTE:
ANDERS JAHRES DØDSBO AV SANDEFJORD
FRA BOBESTYRERNE
KARSTEIN J. ESPELID OG EVEN WAHR-HANSEN
BIND I av II**

*“Nothing is certain except death and taxes”
- Benjamin Franklin*

Anders Jahre (1891–1982)

Kapitteloversikt

BIND I

Del 1	INNLEDNING	12
1	Adressater for rapporten.....	12
2	Summarisk om dødsboet.....	13
3	Bakgrunnen og rammen for rapporten	15
4	Fordringene	19
5	Statsfinansieringen	27
6	Avtale med Henry A. McKinnell	34
DEL 2	ANDERS JAHRE OG VIRKE – HJEMFLAGGING AV SKIP – EIERINTERESSER (OFFISIELLE)	45
7	Anders Jahres bakgrunn og virke.....	45
8	Hjemflagging av skip	50
9	firma Anders Jahre.....	53
10	Bulls Tankrederi AS	63
11	Anders Jahres Rederi AS	66
Del 3	UTENLANDSFORMUEN	79
12	Utenlandsformuen.....	79
13	Rådhusgaven og etterfølgende fabrikking av selskapsdokumentasjon	121
14	Ytterligere fabrikking og tilbakedatering av selskapsdokumentasjon til 1971.....	143
15	Reorganisering av den formelle eierstrukturen: CTC legges i en stiftelse gjennom “1976-arrangementet”	159
16	Nærmere om Thorleif Monsens, Lazards/Hugo Kinderley og Bjørn Bettums roller	199
17	Continental Trust Company Inc. 1976-1982	237
18	Disponering av CTCs midler i Anders Jahres livstid – Anders Jahres eierrådighet	237
19	Forvaltningen av Utenlandsformuen etter Anders Jahres død – medhjelpenes pliktbrudd	252
20	Thorleif Monsen og forholdet til medhjelperne – “smøring”	276
BIND II		
DEL 4	BOETS NORSKE MOTPARTER	286
21	Skaugen og boet	286
22	Kosmos	334
23	Bjørn Bettum og Bjørn Bettums dødsbo.....	350
24	Anders Jahres Humanitære Stiftelse	392
DEL 5	BOETS ULIKE SØKSMÅL I NORGE – BESLAGSRETTE OG ERSTATNINGSKRAV MV.	417
25	Oversikt over søksmålene i Norge	417
26	Bessbu.....	418
27	Aksjene i Buls Tankrederi AS.....	421
28	Twist med Lazard Bank Limited, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum, senere Bjørn Bettums dødsbo	433
Del 6	BOETS SØKSMÅL I UTLANDET	445
29	Oversikt over søksmålene i utlandet	445
30	Twist i Storbritannia om eierforholdet til Utenlandsformuen.....	446
31	Søksmålet på Cayman Islands om eierforholdet til Utenlandsformuen (Cayman I).....	449
32	Søksmål på Cayman Islands om Thorleif Monsen og Monsen-kretsens tilegnelse og systematiske tapping av utenlandsformuen (Cayman II)	463
DEL 7	BOBEHANDLINGEN	476
33	Bobehandlingen.....	476

Innholdsfortegnelse

DEL 1: INNLEDNING	12
1 ADRESSATER FOR RAPPORTEN	12
2 SUMMARISK OM DØDSBOET	13
2.1 Dødsfallstidspunkt	13
2.2 Offentlig skifte	13
2.3 Bointeressentene	13
2.4 Dødsboets status	13
3 BAKGRUNNEN OG RAMMEN FOR RAPPORTEN	15
3.1 Skiftesamlingens beslutning	15
3.2 Anders Jahres formuesforhold – den skjulte utenlandsformuen – bruk av proforma arrangementer	15
3.3 Formålet med boet – skifterettens/tingrettens oppgaver	16
3.4 Rammen for rapporten – ingen biografi.....	17
3.5 Økonomiske resultater - status - dividende	17
4 FORDRINGENE	19
4.1 Krav fra Anders Jahres Rederi AS og firma Anders Jahre.....	19
4.2 Krav fra Anders Jahre AS.....	21
4.3 Skattekravet.....	22
4.3.1 Bokettersyn i 1979	22
4.3.2 Ulyst i Sandefjord ligningsnemnd.....	22
4.3.3 Namsrettens arrestbeslutning 1980.....	22
4.3.4 Etterligning september 1983 med skattekrav 336,7 millioner kroner.....	23
4.3.5 Bess Jahres søksmål 1983 og administrative klage 1984.....	24
4.3.6 Etterligning november 1990 med skattekrav 778,4 millioner kroner.....	24
4.3.7 Etteranmeldelse 1993 med skattekrav 1,2 millioner kroner	25
4.3.8 Søksmål fra Bess Jahre 1991	25
4.3.9 Skattegjeldens natur	26
5 STATSFINANSIERINGEN	27
5.1 Finansieringsbehovet.....	27
5.2 Statsgaranti 100 millioner	28
5.3 Statsgaranti 150 millioner	29
5.4 Faneflukt i Høyre	30
5.5 Forlik for å sikre selvfinansiering	31
5.6 Statsgarantien – sine qua non	31
6 AVTALE MED HENRY A. MCKINNELL	34
6.1 Tidsnød	34
6.2 Mangel på bevis etter undersøkelsene i 1991.....	35
6.3 Kontakt med Henry Alexander McKinnell	36
6.4 Økonomiske krav	36
6.5 Gevinstdeling	37
6.6 Avtalens hovedtrekk	38
6.7 Negative reaksjoner i Norge	39
6.8 Mobilisering fra boets motparter	40
6.9 Røping av kilder	42
6.10 Sluttoppgjør 6 millioner dollar.....	42
6.11 Informasjonen avgjørende for søksmålet i 1994.....	43
6.12 Søksmål før våren 1995 uten opplysningene?	43

DEL 2: ANDERS JAHRE OG VIRKE – HJEMFLAGGING AV SKIP – EIERINTERESSER (OFFISIELLE)	45
7 ANDERS JAHRES BAKGRUNN OG VIRKE	45
7.1 Tidlige år	45
7.2 Skipsreder	45
7.3 Hvalfangervirksomheten	47
7.4 Ekspansjon i koffardi.....	49
8 HJEMFLAGGING AV SKIP.....	50
9 FIRMA ANDERS JAHRE	53
9.1 Rederiet	53
9.2 Omgjøring og salg til Kosmos	53
9.3 Krav fra boet for Anders Jahres andel i firmaet.....	54
9.4 Utenlandsformuen	55
9.5 Dom mot Bjørn Bettum i tingretten	55
9.6 Frifinnelse for Jørgen Jahre i tingretten	56
9.7 Frifinnelse for Bjørn Bettum i lagmannsretten.....	57
9.8 Anke til Høyesterett nektet fremmet	57
9.9 Boet trakk ankesaken mot Jørgen Jahre.....	60
9.10 Foreldelse av kravene. Prosessvarsel	60
10 BULLS TANKREDERI AS	63
10.1 Anders Jahres 70 aksjer	63
10.2 Bulls Tankrederi	64
10.3 Anders Jahres internoverføringer.....	64
10.4 Pågang fra boet	64
10.5 Aksjesalg 2007	65
11 ANDERS JAHRES REDERI AS	66
11.1 Aksjegaven	66
11.2 Styreansvaret.....	72
11.3 Etterligning	74
11.4 Midtåsen.....	74
11.5 Saksøkerposisjon i søksmål mot Lazard Bank og Monsen-kretsen.....	78
11.6 Verdien av selskapet.....	78
DEL 3: UTENLANDSFORMUEN	79
12 UTENLANDSFORMUEN	79
12.1 Sammenfatning	80
12.2 Hjemmeflåte og borteflåte	81
12.3 Utenlandsformuen – hva er det?.....	82
12.4 Var Jahre eieren?	85
12.5 Var Jahre alene?	88
12.6 Informasjonskildene	89
12.7 Form og virkelighet.....	91
12.8 Starten på hemmeligholdet.....	94
12.9 Motivet for hemmeligholdet	94
12.10 Salemas S.A., Panama	98
12.11 Western-selskapene	99
12.11.1 Etableringen.....	99
12.11.2 Fra minoritet til kontroll.....	100
12.11.3 Virksomheten	101
12.11.4 Utenlandsformuen	101

	12.11.5 Kronikk: "Jahres vei mot Panama"	102
12.12	Pankos Operating Company, S.A.	104
	12.12.1 Utenlandsformuens sentrale foretak	104
	12.12.2 Foranledningen	105
	12.12.3 I skjul bak andre	106
	12.12.4 Medeierne	109
	12.12.5 Nytt navn	110
12.13	Spermacet	111
	12.13.1 Anders Jahres tredje hvalfangerselskap utenfor Norge	111
	12.13.2 Oppstarten	111
	12.13.3 Innlemming i Utenlandsformuen	112
12.14	AB JAN	114
	12.14.1 Anders Jahres brohode i Sverige	114
	12.14.2 Tonnasjen ble disponert av Anders Jahre	114
	12.14.3 Rett til å kjøpe aksjene til pålydende	114
	12.14.4 Hjemkjøpet	115
	12.14.5 Økonomisk interesse i AB JAN til 1965	116
12.15	Jasmin Operating Company S.A.	116
	12.15.1 Etableringen	116
	12.15.2 Første skip – m/t Jasmin	117
	12.15.3 Eierforholdet i Jasmin	117
	12.15.4 Virksomheten	119
	12.15.5 Avviklingen	119
	12.15.6 Eierforholdet i Pankos	119
13	RÅDHUSGAVEN OG ETTERFØLGENDE FABRIKKERING AV SELSKAPSDOKUMENTASJON	121
13.1	Innledning	121
13.2	Anders Jahres gaveløfte	122
	13.2.1 Det første gavetilsagn	122
	13.2.2 Bekreftelse av gaveløftet på vegne av CTC	123
13.3	Oppfyllelse av gaveløftet – nektelse av valutalisens	124
	13.3.1 1. termin betalt av Anders Jahres Rederi AS	124
	13.3.2 2. termin betalt av CTC	124
	13.3.3 3. termin betalt av CTC	125
	13.3.4 4. termin - midlertidig finansiert av Anders Jahres Rederi AS	126
13.4	CTCs selskapsformalia på gavetidspunktet	126
	13.4.1 Gaveløftet ikke behandlet av styret i CTC – intet styre i funksjon på gavetidspunktet	126
	13.4.2 Anders Jahres undersøkelser rundt CTC' styresammensetning	128
	13.4.3 Oppsummering – konklusjon	129
13.5	Norges Banks undersøkelser – første forsøk på gjenoppliving av CTCs styre – tilbakedatering av selskapsdokumentasjon til 1972	130
	13.5.1 Innledning	130
	13.5.2 "Gjenoppliving" av CTCs styre	130
	13.5.3 Bjørn Bettums henvendelse til Norges Bank	134
	13.5.4 Norges Banks henvendelse til Anders Jahre og Bjørn Bettums fortsatte oppfølging	135
	13.5.5 Norges Banks foreløpige konklusjon	137
	13.5.6 Foreløpig oppsummering – enkelte konklusjoner	138
13.6	Fingert salg av Bulls-aksjene – CTCs innfrielse av 4. terminbeløp	138
	13.6.1 Oversikt	138
	13.6.2 Forkjøpsrett etableres for å beholde kontroll for Jahre-familien	140
	13.6.3 Gjennomføring av den fingerte avtalen	141
	13.6.4 Oppsummering. Overdragelsen til Lazard var simulert – Lazards erkjennelse	141
14	YTTERLIGERE FABRIKKERING OG TILBAKEDATERING AV SELSKAPSDOKUMENTASJON TIL 1971	143
14.1	Planlegging av tiltak for å tilsøre det reelle eierforhold	143
	14.1.1 Innledning	143
	14.1.2 Møter med medhjelperne	144
	14.1.3 Manglende aksjebrev for CTCs ihendehaveraksjer	145
	14.1.4 Løsningen på problemet med Norges Bank: Tilbakedatert styrevalg	146

14.1.5	<i>Roberto R. Alemans rolle</i>	148
14.2	Gjennomføring av planen	150
14.2.1	<i>Utarbeidelse av fiktive selskapsprotokoller mv.</i>	150
14.2.2	<i>Utstedelse av aksjebrev for CTC</i>	152
14.2.3	<i>Registrering i Handelsregisteret i Panama</i>	153
14.3	Forklaring til Norges Bank.....	153
14.3.1	<i>Bjørn Bettums første brevkast på vegne av CTC</i>	153
14.3.2	<i>Anders Jahres forklaring på Rådhusgaven til Norges Bank</i>	154
14.3.3	<i>Diskusjon om honorar til styremedlemmene mv.</i>	156
14.3.4	<i>Instruks til SE-banken om å tildekke korrespondansen</i>	157
15	REORGANISERING AV DEN FORMELLE EIERSTRUKTUREN: CTC LEGGES I EN STIFTELSE GJENNOM "1976-ARRANGEMENTET"	159
15.1	Idéen om en stiftelse som formell eier av CTC.....	159
15.1.1	<i>Andre del av planen: En ny formell eierstruktur</i>	159
15.1.2	<i>Første alternativ: "Sunday Trading"-planen</i>	160
15.1.3	<i>Lazard trekkes tettere inn i planleggingen</i>	161
15.1.4	<i>Den underliggende realitet i planene om ny formell eierstruktur</i>	161
15.2	"1976-arrangementet" – Continental Foundation som ny formell eier av CTC	163
15.2.1	<i>Ytterligere søkelys fra presse og myndigheter</i>	163
15.2.2	<i>Anders Jahres instruks til medhjelperne</i>	164
15.2.3	<i>Møter i London i juli 1976 hvor den endelige planen legges</i>	165
15.2.4	<i>Videre oppfølging – rollene fordeles</i>	167
15.2.5	<i>Opprettelsen av Continental Foundation</i>	168
15.2.6	<i>Kontrollen over CTCs aksjebrev</i>	169
15.2.7	<i>Møte på Midtåsen i oktober 1976: Sementering av den underliggende realitet</i>	170
15.2.8	<i>Bess Jahres bekreftelse av det reelle forhold</i>	172
15.2.9	<i>Den formelle overføring av CTC aksjene – papirøvelsen</i>	173
15.2.10	<i>Formålet med "1976-arrangementet" – det underliggende reelle forhold</i>	174
15.3	Nærmere om 20 prosent-andelen – Bess Jahres uttalelse/reaksjon	175
15.4	Oppsummering av "1976-arrangementet" – Lazards bekreftelse av Anders Jahres eierrådighet over CTC og dets midler så vel før som etter 1976.....	177
15.5	Continental Foundation ikke gyldig stiftet – er en nullitet	179
16	NÆRMERE OM THORLEIF MONSENS, LAZARDS/HUGO KINDERSLEY OG BJØRN BETTUMS ROLLER	181
16.1	Thorleif Monsens rolle som stråmann for Anders Jahre	181
16.1.1	<i>Bakgrunn</i>	181
16.1.2	<i>Thorleif Monsen deltar ikke i beslutningene som fattes om reorganisering mv.</i>	181
16.1.3	<i>Thorleif Monsen har aldri vært eier av CTC-aksjene eller hatt aksjene i sin besittelse – Monsen-kretsens erkjennelse</i>	182
16.1.4	<i>Valget av Thorleif Monsen som stråmann</i>	183
16.1.5	<i>Thorleif Monsen var Bettum-familiens stråmann i Panova Investment Trust</i>	184
16.2	Lazards rolle.....	190
16.3	Bjørn Bettum	196
17	CONTINENTAL TRUST COMPANY INC. 1976-1982	199
17.1	Formell og reell rådighet over CTC etter 1976	200
17.1.1	<i>Innledning</i>	200
17.1.2	<i>CTCs formelle selskapsorganer trer i funksjon – Anders Jahres kontroll ved Bjørn Bettum</i> ... 200	200
17.1.3	<i>De første møtene i Paris I 1977 – Bjørn Bettums rolle generelt</i>	201
17.1.4	<i>Nye møter i 1978 i Paris og Hamburg</i>	202
17.1.5	<i>Møter på Hawaii i 1980</i>	202
17.1.6	<i>Ny pågang fra Norges Bank – ytterligere tiltak i CTC</i>	203
17.1.7	<i>CTCs brev til Norges Bank med forklaring på Rådhusgaven</i>	207
17.1.8	<i>Anders Jahres rådighet over CTC etter 1976</i>	210
17.1.9	<i>CTCs styrevedtak om utbetaling til Ousbyholm – forklaringen til norske myndigheter</i>	211
17.2	Norske myndigheters videre undersøkelser – bokettersyn – beslag	213
17.2.1	<i>Bokettersyn – Peisbrannen på Midtåsen</i>	213
17.2.2	<i>Beslag i CTCs bankkonti</i>	217

17.3	Konsekvenser for forvaltningen av Utenlandsformuen	219
17.3.1	<i>Innledning</i>	219
17.3.2	<i>Innløsning av de resterende 20 prosent av aksjene – CTC heleid av Continental Foundation</i>	219
17.3.3	<i>Innløsningsbeløpet holdes i Harmon Corporation</i>	220
17.3.4	<i>Planen om å legge Harmon inn i New World Trust</i>	221
17.3.5	<i>Organiseringen og forvaltningen av Utenlandsformuen</i>	221
17.3.6	<i>Overføring av CTC aktiva til Aall Trust & Banking Corp</i>	223
17.3.7	<i>Lazards fortsatte kontroll – Lazard International Income Fund</i>	225
17.3.8	<i>Ytterligere bevilgninger til Ousbyholm – tiltakenes manglende realitet</i>	227
17.3.9	<i>CTC-aksjene etter 1980</i>	227
17.3.10	<i>Donasjoner</i>	228
17.3.11	<i>Overføringen av CTCs midler til Blue Range Corporation</i>	230
17.3.12	<i>Nærmere om "Contingency Fund"</i>	231
17.4	Bjørn Bettum, Lazard og Thorleif Monsen.....	233
17.4.1	<i>Innledning</i>	233
17.4.2	<i>Bjørn Bettum og Hugo Kindersleys posisjoner i Aall Trust – Bjørn Bettums mulige posisjon i Continental Foundation</i>	234
17.4.3	<i>Bjørn Bettum og Hugo Kindersley som Thorleif Monsens testamentfullbyrdere</i>	236
18	DISPONERING AV CTC'S MIDLER I ANDERS JAHRES LIVSTID – ANDERS JAHRES EIERRÅDIGHET	237
18.1	<i>Innledning</i>	237
18.2	CTCs konti i SE-banken	238
18.2.1	<i>Oversikt</i>	238
18.2.2	<i>Anders Jahres disposisjonsrett</i>	238
18.2.3	<i>Bjørn Bettums rolle</i>	241
18.3	Anvendelsen av CTCs midler i SE-banken	242
18.3.1	<i>Oversikt</i>	242
18.3.2	<i>Utbetalinger til Ousbyholm</i>	242
18.3.3	<i>Overføringer til Sandefjord kommune</i>	243
18.3.4	<i>Overføringer til Lazard</i>	243
18.3.5	<i>Overføringer til andre</i>	244
18.3.6	<i>Krediteringer på CTCs konto i SE-banken</i>	244
18.4	Anders Jahres disponering over CTCs investering i Crevettes du Cameroun SA	244
18.4.1	<i>Innledning</i>	244
18.4.2	<i>CTCs aksjeerverv i Crevettes du Cameroun S.A.</i>	244
18.4.3	<i>Salg av aksjer i Crevettes du Cameroun SA</i>	245
18.4.4	<i>Anders Jahres anvendelse av salgsbeløpet til private formål</i>	246
18.5	Anders Jahres disponering over CTCs konto i Bergen Bank – Bjørn Bettum	247
18.5.1	<i>Kontoen åpnes</i>	247
18.5.2	<i>Anders Jahre disponerte kontoen alene – innestående anvendt til Anders Jahres egne formål</i>	247
18.5.3	<i>Kontoens avslutning i 1976 – Bjørn Bettum</i>	247
18.6	Kort oppsummering.....	248
18.7	Riksskattenemndas vurdering og konklusjon – skattekravet	249
18.8	Anders Jahres eierrådighet av CTC – bekreftet av Jørgen Jahre.....	250
19	FORVALTNINGEN AV UTENLANDSFORMUEN ETTER ANDERS JAHRES DØD – MEDHJELPERNES PLIKTBRUDD	252
19.1	Situasjonsbildet ved Anders Jahres død	252
19.1.1	<i>Kort om oppdraget</i>	252
19.1.2	<i>Hovedkomponentene i Utenlandsformuen</i>	253
19.1.3	<i>Anders Jahre dør – utgangspunktet for irregulære disposisjoner</i>	254
19.2	"Contingency Fund"	254
19.2.1	<i>Overføring i 1982 av 20 prosent av "Contingency Fund" til Thorleif Monsen</i>	254
19.2.2	<i>Overføring av ytterligere 600 000 dollar til Thorleif Monsen rundt 1985 samt de resterende 80 prosent av Contingency Fund til Thorleif Monsen i 1988</i>	256
19.3	Midlene i Blue Range	259
19.3.1	<i>Innledning</i>	259
19.3.2	<i>Etableringen av Aall Foundation</i>	259

19.3.3	Overføring av Blue Range aksjene til Aall Foundation	260
19.3.4	Thorleif Monsens kontroll over Aall Foundation – virkemidler.....	261
19.3.5	F. Douglas Gibson fratrer som Advisor i 1989 – Thorleif Monsen befester kontrollen	263
19.3.6	Disponeringen av Aall Foundations midler.....	264
19.3.7	Omorganiseringen av Aall-selskapene i januar 1983.....	265
19.3.8	Kobe-transaksjonen	268
19.3.9	Monsen-familien og deres hjelperes tapping av Utenlandsformuen til private formål.....	270
19.4	Midlene som representerte 20 prosent av CTC-aksjene – Harmon	270
19.5	Lazards forvalteroppdrag	271
19.5.1	Innledning	271
19.6	Oppsummering – Lazard og Hugo Kindersleys pliktbrudd	272
20	THORLEIF MONSEN OG FORHOLDET TIL MEDHJELPERNE – “SMØRING”	276
20.1	Bakgrunn.....	276
20.2	Forholdet mellom Bjørn Bettum og Thorleif Monsen	276
20.2.1	Thorleif Monsen rapporterte til Bjørn Bettum og mottok instruksjoner fra Bjørn Bettum.....	276
20.2.2	Gjensidige kontrollfunksjoner – “nakketak”.....	277
20.2.3	1985-avtalen	279
20.2.4	Bjørn Bettum mottar midler fra Utenlandsformuen	282
20.3	Hugo Kindersley mottar midler fra Anders Jahres utenlandsformue.....	283
20.4	Utbetalinger til andre	284
20.4.1	John A. Worsley.....	284
20.4.2	Arthur J. Hardman.....	285
	DEL 4: BOETS NORSKE MOTPARTER	286
21	SKAUGEN OG BOET	286
21.1	Sammenfatning	287
21.2	Innledning	288
21.3	Skaugen og boets informasjonsutveksling fra 1992	289
21.4	Skaugens tilgang fra 1997 til boets samling av samtidsdokumenter	289
21.5	Boets nei til Skaugens innsyn i strategiske dokumenter	290
21.6	Skaugens Kosmos-krav 1995	292
21.7	Skaugens ønske om samarbeid og representasjon i boet 1998	293
21.8	Skaugens kontakt fra 1998 med Finansdepartementet om samarbeid	295
21.9	Skaugens hemmeligholdte avtale med Bess Jahre i 1998	296
21.10	Skaugens forsøk fra 1997 på overprøving av skattekravet.....	298
21.11	Skaugens tese fra 1998 om Utenlandsformuens eier.....	302
21.12	Skaugens implikasjon om Jahres underslag av Kosmos’ midler	303
21.13	Skaugens nei til boets forlik med Lazard Bank	306
21.14	Skaugens mislykte konkursbegjæring mot boet i 2001	307
21.15	Skaugens kamp mot boet fra 2002	309
21.15.1	Han krevde at boet skulle trekke seg fra søksmålet på Cayman Islands	309
21.15.2	Han motsatte seg at boet skulle reise søksmål mot Monsen-kretsen (Erik Monsen og de foretakene han kontrollerte).....	310
21.15.3	Han krevde at kreditorene i boet for fremtiden skulle utelukkes fra skiftesamlingene.....	310
21.15.4	Han foreslo at boet skulle forlike søksmålet mot Bjørn Bettum ved å ettergi milliardkravet mot ham. I andre halvår 2002 ble forslaget forsterket til et krav om ettergivelse.....	311
21.15.5	Han etablerte i 2002 forbund med boets aktive motstandere Bjørn Bettum og Anders Jahres Humanitære stiftelse.....	312
21.15.6	Han overbeviste Erik Monsen og forvalterne i Aall Foundation om at et fremforhandlet forlik med boet i februar 2002 burde forkastes.....	314
21.15.7	Han motiverte Bjørn Bettum til å erklære at Utenlandsformuen tilhørte Kosmos.....	315
21.15.8	Han forsøkte høsten 2002 å påvirke Bjørn Bettums barn til å avstå fra et forlik med Jahreboet.	327
21.15.9	Han intervenerte i boets norske søksmål mot Monsen-foretaket Forrester Maritime Limited i 2003 med formål å svekke boets sak.....	327

21.15.10	Han stilte sin advokat Truls Leikvang i 2006 til disposisjon på Cayman Islands for Erik Monsen. Formålet var å gi støtte til Monsens påstand, at boet representerte "the tax man" og derfor måtte avvises som følge av det britiske prinsippet "foreign revenue defence".....	329
21.16	Forlikforslag til beste for fattige.....	330
21.17	Skaugen ut av bobehandlingen 2002	330
21.18	Skaugen ut av søksmålet om Utenlandsformuen 2003.....	331
21.19	Skaugens varsler om søksmål	331
21.20	Carl I. Hagen tar saken.....	332
22	KOSMOS.....	334
22.1	Sammenfatning	334
22.2	Først 58 år etter Anders Jahres etablering av Pankos lanserte Kosmos seg som eier av Utenlandsformuen	334
22.3	Skaugens utredning om Kosmos' eierskap	335
22.4	Etterfølgende eierskap?	348
22.5	Sannheten.....	348
23	BJØRN BETTUM OG BJØRN BETTUMS DØDSBO	350
23.1	Sønn av Frithjof Bettum.....	352
23.2	Bjørn Bettum utpekt som Anders Jahres etterfølger	352
23.3	Bjørn Bettum som advokat.....	352
23.4	Bjørn Bettums kunnskap om Utenlandsformuen	353
23.5	Bjørn Bettum som Jahres høyre hånd	354
23.6	Bjørn Bettum som vokter av Utenlandsformuen	355
23.7	Kontakt for informasjon	358
23.8	Kontakt om firma Anders Jahre.....	359
23.9	Informasjon fra McKinnell endret Bjørn Bettums holdning	359
23.10	Bjørn Bettums notat - Prosjekt Anders Jahre	360
23.11	Jahre-dokumentene under Bjørn Bettums seng	361
23.12	Bjørn Bettums proklamasjon om samarbeid med boet	362
23.13	Bjørn Bettums erklæring november 1994	363
23.14	Bjørn Bettums overlevering av Jahre-arkiv.....	366
23.15	Bjørn Bettums aktiviteter gjennom Anders Jahres Humanitære stiftelse	368
23.16	Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1994.....	368
23.17	Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1998.....	369
23.18	Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1999.....	371
23.19	Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 2001.....	371
23.20	Bjørn Bettums nye oppfatning av Utenlandsformuens eier i 2002	372
23.21	Bjørn Bettums forglemmelse om dokumentoverlevering til boet i 1994.....	378
23.22	Bjørn Bettums etablering av Continental Foundation.....	379
23.23	Bjørn Bettums ønske om Plea Bargain	381
23.24	Bjørn Bettums tilbakesøkningskrav mot Lazard Bank	382
23.25	Offentlig skifte i Bjørn Bettums dødsbo	383
23.26	Dødsboet inn som saksøkt i erstatningssøksmålet mot Bjørn Bettum.....	384
23.27	Første forlikforsøk 2002	384
23.28	Andre forlikforsøk 8. oktober 2002.....	386
23.29	Dom 8. november 2002 på 1,5 milliarder.....	386
23.30	Dommen tilsidesatte forliket	387
23.31	Boet uten midler til dekning av egne forpliktelser	387
23.32	Boets fremleggelse av kontakten mellom Bjørn Bettum og Skaugen	388

23.33	Boets stengsel for Jahreboets tilgang til Bjørn Bettums arkiv	388
23.34	Jahreboets avtale med Bettumfamilien	389
23.35	Bjørn Bettums hemmeligholdte midler utenlands	389
23.36	Bostyrerskifte 2005.....	390
23.37	Jahreboets nytte av Bettumboet.....	391
24	ANDERS JAHRES HUMANITÆRE STIFTELSE.....	392
24.1	Samarbeid og motstand	392
24.2	Forliksfremstøt 1995 med varsel om lovendring.....	394
24.3	Forliksfremstøt 1998	396
24.4	Forliksfremstøt 1999 – Project Anders Jahre	397
24.5	Forliksfremstøt 2000	399
24.6	Fremstøt 2000 for å oppnå partsstilling	401
24.7	Forbund med Skaugen 2001/2002	403
24.8	Forliksfremstøt august 2002.....	407
24.9	Bess Jahre i stiftelsens favn	407
24.10	Bess Jahres ønske om Jørgen Jahre i AJHS	409
24.11	Deltagelse i skiftesamlinger	410
24.12	Fremstøt overfor Bjørn Bettums barn	410
24.13	Hanssons PR- og informasjonsaktivitet	412
24.14	Erstatningskrav overfor Lazard Bank.....	414
24.15	Representasjonen for Bess Jahre.....	415
DEL 5: BOETS ULIKE SØKSMÅL NORGE – BESLAGSRETTE OG ERSTATNINGSKRAV MV.		417
25	OVERSIKT OVER SØKSMÅLENE I NORGE	417
26	BESSBU	418
26.1	Ukjent eiendel til 1998	418
26.2	Mislykte forhandlinger	418
26.3	Søksmål.....	419
26.4	Tap i tingretten. Seier i lagmannsretten.....	419
26.5	Salg av Bessbu.....	420
27	AKSJENE I BULLS TANKREDERI AS	421
27.1	Sakens bakgrunn og resultat: Anders Jahre var eier av CTC og Anders Jahres Rederi AS/boet var eier av Bulls-aksjene	421
27.2	Prosesshistorien, partene og partenes anførsler	422
27.3	Boets anførsel om at overdragelsen av 65 aksjer i Bulls tankrederi AS i 1975 var proforma.....	424
27.4	Boets anførsel om at Anders Jahre var den reelle eier av Pankos / CTC.....	425
27.5	Boets anførsel om at overføringen av CTC-aksjene fra Anders Jahre til Thorleif Monsen var proforma.....	428
27.6	Eierskapet til 2 437 aksjer i Bulls Tankrederi AS som ble overdratt fra Rose Bull AS	430
27.7	Hjelpeintervensjonen fra Eikland AS	432
28	TVIST MED LAZARD BANK LIMITED, LORD HUGO KINDERSLEY OG BJØRN BETTUM, SENERE BJØRN BETTUMS DØDSBO.....	433
28.1	Oversikt – boets erstatningskrav	433
28.2	Nærmere om ansvarsgrunnlaget.....	434
28.3	Boets tilbakesøkingsskrav	436
28.4	De saksøktes standpunkt.....	436
	28.4.1 Bjørn Bettum.....	436
	28.4.2 Lazard og Hugo Kindersley.....	436

28.5	Behandlingen av avvisningsspørsmålet – utfallet	437
28.6	Hovedforhandling	437
28.7	Rettsforlik mellom Anders Jahres dødsbo på den ene siden og Lazard og Hugo Kindersley på den andre siden	438
28.8	Søksmålet mot Bjørn Bettum fortsatte – senere mot Bjørn Bettums dødsbo	440
	28.8.1 <i>Sakens fortsettelse – hovedforhandling</i>	440
	28.8.2 <i>Twistegjenstand: Erstatningsansvar i kontrakt – tvistetemaer</i>	440
	28.8.3 <i>Erstatningsvilkårene – Bettumboets erkjennelser</i>	440
	28.8.4 <i>Twistetemaer: Opplysningsplikt og foreldelse – partenes påstander</i>	441
28.9	Sandefjord tingretts dom	442
28.10	Ankesak for Agder lagmannsrett trukket – byrettens dom rettskraftig	444
DEL 6: BOETS SØKSMÅL I UTLANDET		445
29	OVERSIKT OVER SØKSMÅLENE I UTLANDET	445
30	TVIST I STORBRIANNIA OM EIERFORHOLDET TIL UTENLANDSFORMUEN	446
30.1	Beslutning om søksmålet	446
30.2	Parter 446	
30.3	Søksmålsgrunnlag og krav	446
30.4	Jurisdiksjonsinnsigelser og sikkerhet for saksomkostninger	447
30.5	Boet saksøkes på Cayman Islands – søksmålet i Storbritannia trekkes	447
31	SØKSMÅL PÅ CAYMAN ISLANDS OM EIERFORHOLDET TIL UTENLANDSFORMUEN (CAYMAN I)	449
31.1	Avslag på stansingsinnsigelsen – illusorisk ankemulighet	449
31.2	Spørsmål om gyldigheten av Continental Foundation ble skilt til særskilt prøving	450
31.3	Rettsmøtet til behandling av gyldighetsspørsmålet	450
31.4	The Grand Court of Cayman Islands avgjørelse i gyldighetsspørsmålet – negativ for boet – boets anke til appellretten	451
	31.4.1 <i>Dom med premisser 30. april 1996</i>	451
	31.4.2 <i>Boets anke til appellretten</i>	451
31.5	Appellrettens dom i favør av boet – motpartenes anke til Privy Council	451
31.6	Dom fra Privy Council: Continental Foundation er ugyldig – omkostninger i favør av boet 452	
	31.6.1 <i>Gyldighetsspørsmålet</i>	452
	31.6.2 <i>Motpartenes omkostninger ble belastet Utenlandsformuen – “beddoe proceedings”</i>	452
31.7	Fortsatt saksforberedelse	453
	31.7.1 <i>Generelt – forvalternes forhalingsstrategi</i>	453
	31.7.2 <i>Eikland AS’ intervensjon – fornyede og foreløpige autorisasjoner til forvalterne av Aall Foundation</i>	453
	31.7.3 <i>Attorney Generals uttreden fra Cayman-søksmålet</i>	454
	31.7.4 <i>Anders Jahres Humanitære Stiftelses intervensjonsbegjæring – avslag – dommeruttalelser om mangelfull fremdrift</i>	455
	31.7.5 <i>Ytterligere autorisasjoner til forvalterne av Aall Foundation</i>	456
	31.7.6 <i>“The main action” – prosessinnlegg og discovery</i>	457
31.8	Hovedforhandlingen og tvistetema – nærmere om partskonstellasjonen og kravspretendentene til midlene plassert i Aall Foundation – anførsler	458
31.9	Heving av Cayman I grunnet forlik	460
	31.9.1 <i>Cayman I-saken avsluttes</i>	460
	31.9.2 <i>Nærmere om forliket mellom Bridge og boet</i>	461
32	SØKSMÅL PÅ CAYMAN ISLANDS OM THORLEIF MONSEN OG MONSEN-KRETSENS TILGJELD OG SYSTEMATISKE TAPPING AV UTENLANDSFORMUEN (CAYMAN II)	463
32.1	Grunnlaget for og beslutningen om søksmålet	463
32.2	Parter 464	
32.3	Søksmålsgrunnlag og krav	464

32.4	Fortidig "discovery" av Bridge-materialet – sikkerhet for saksomkostninger – endringer av "Statement of Claim"	464
32.5	De saksøktes "Defence" (tilsvar) og begjæring om at visse "Preliminary Issues" skulle skilles ut til særskilt behandling.....	465
32.6	Rettsmøte til behandling av begjæringen om "Preliminary Issues" – domstolens avgjørelse – rettens instruksjoner	466
	32.6.1 Rettsforhandlingene og domstolens kjennelse	466
	32.6.2 Rettens instruksjoner – oppfølging	468
	32.6.3 Tilbaketrekking/fracfall av "Limitation Period Issues" (foreldelsestemaet).....	468
32.7	Rettsforhandlingene i mai 2006 – dom januar 2007	468
32.8	Fortsatt saksforberedelse	471
32.9	Forlikssdrøftelser – inngåelse av forlik og heving av Cayman II	472
	32.9.1 Forlikssdrøftelser i mai–juni 2008.....	472
	32.9.2 Nye forlikssdrøftelser sommeren 2008.....	472
	32.9.3 Forlik oktober 2008 – heving av Cayman II	473
DEL 7: BOBEHANDLINGEN		476
33	BOBEHANDLINGEN	476
33.1	Innledning	478
33.2	Organiseringen av dødsboskiftet.....	478
	33.2.1 Skifteforvalter	478
	33.2.2 Bostyrer.....	478
	33.2.3 Skiftesamling.....	479
	33.2.4 Andelseiere.....	480
	33.2.5 Solvente og insolvente bo	481
	33.2.6 Skifterettens kompetanse	482
33.3	Rettslige beslutninger ved uenighet mellom interessentene.....	483
33.4	Boets partsstilling i interne avgjørelser	483
33.5	Tvister med utenforstående	484
33.6	Registrering av gjeld og eiendeler	484
33.7	Fremstillingen videre	485
33.8	Første periode 1982–1990	485
	33.8.1 Bess Jahres ønske om offentlig skifte.....	485
	33.8.2 Oppnevning av bobestyrer.....	485
	33.8.3 Anders Jahres eiendeler	488
	33.8.4 Bobehandling uten kreditorrepresentasjon	489
	33.8.5 Bobehandling med kreditorrepresentasjon fra 1994	490
	33.8.6 Saksomkostningene med skattesaken	491
	33.8.7 Avverging av konkurs.....	493
	33.8.8 "Stand still"-avtale med Bess Jahre.....	494
	33.8.9 Staten inn som pådriver for undersøkelser	495
	33.8.10 Ferdigstilling av praktiske gjøremål.....	495
	33.8.11 Bevisopptak i Stockholm og London om Utenlandsformuen.....	495
	33.8.12 Riksskattenemndas kjennelse om skattekravet	497
	33.8.13 Bobestyrers tilbaketreden 1990.....	497
	33.8.14 Økonomisk status årsskiftet 1990/91	497
33.9	Andre periode 1991–2001.....	498
	33.9.1 Godkjennelse av skattekravet og ny arbeidsinstruks for ny bobestyrer.....	498
	33.9.2 Foreldesspøkelset	499
	33.9.3 Handlingsplanen	499
	33.9.4 Arbeidshypotese for å spare tid	500
	33.9.5 Bevismangelen.....	500
	33.9.6 Bare et stykke på vei ved utgangen av 1991.....	501
	33.9.7 Starten på gjennombrudd for bevisføring.....	501
	33.9.8 Bess Jahre ga opp søksmål mot Riksskattenemndas avgjørelse	501
	33.9.9 Oppstart av Utenlandsformuens oppsporing.....	502
	33.9.10 Saksanlegg mot Bess Jahre, Bjørn Bettum og Jørgen Jahre	502
	33.9.11 Søksmål i London mot 84 saksøkte	502

33.9.12	Søksmål i Norge mot Lazard Bank, Kindersley og Bjørn Bettum	503
33.9.13	Forlikssiver 1995/96	503
33.9.14	Forlikssomgang sammen med Anders Jahres Humanitære stiftelse.....	503
33.9.15	Reorganisering 1997/98.....	505
33.9.16	Advokat Borger Lenth engasjert som innbytter for advokat Ole Lund	507
33.9.17	Forlikssamtaler 1999–2000.....	508
33.9.18	Forlik 2001	509
33.9.19	Honorardiskusjon	512
33.10	Tredje periode 2002–2012	514
33.10.1	Endring i boets interessenter 2002.....	514
33.10.2	Tilbakebetaling av Justisdepartementets finansiering	514
33.10.3	Begjæringer fra Skaugen i Bess Jahres navn	515
33.10.4	Havarert forlikforsøk med Bridge Trust og Monsen-kretsen	515
33.10.5	Søksmålet mot forvalterne i Aall Foundation – Cayman (I).....	515
33.10.6	Søksmål mot Monsen-kretsen – Cayman (II).....	515
33.10.7	Søksmål om hytteeiendommen Bessbu.....	516
33.10.8	Krav om skifte av bobestyrer.....	516
33.10.9	Forslag om megling.....	516
33.10.10	Representasjon for Bess Jahre	517
33.10.11	Klage på advokat Truls Leikvang til advokatforeningen	517
33.10.12	Ny bobestyrer	518
33.10.13	Oppgjørsavtale med McKinnells barn.....	518

DEL 1: INNLEDNING

1 ADRESSATER FOR RAPPORTEN

Denne rapporten sendes til

- Sandefjord tingrett,
- loddeieren og
- kreditorene.

2 SUMMARISK OM DØDSBOET

2.1 Dødsfallstidspunkt

2.2 Offentlig skifte

2.3 Bointeressentene

2.4 Dødsboets status

2.1 Dødsfallstidspunkt

Anders August Jahre, født 28. mai 1891, døde 26. februar 1982 i Sandefjord.

2.2 Offentlig skifte

Anders Jahres dødsbo ble tatt under offentlig skiftebehandling 6. april 1982 etter begjæring fra gjenlevende ektefelle, Freddie Bess Jahre.

Sorenskriver Knut Rønning har vært skifteforvalter siden høsten 1991.

2.3 Bointeressentene

Eneste loddeier i boet var Bess Jahre, som i henhold til Anders Jahres testament var enearving.

Bess Jahre døde 9. juni 2006, og hennes dødsbo trådte deretter inn som loddeier i Anders Jahres dødsbo.

Bess Jahres dødsbo ble avsluttet i 2007, og Bess Jahres Stiftelse, som loddeier i Bess Jahres dødsbo, har fra da av vært ansett som loddeier også i Anders Jahres dødsbo.

Hovedkreditor i boet er Sandefjord kommune og staten v/Finansdepartementet representert ved Kemneren i Sandefjord. Dessuten er Anders Jahre AS kreditor i boet. Ved intervensjonsbetaling 18. desember 2001 ble Anders Jahre AS' krav overtatt av staten v/Justisdepartementet.

2.4 Dødsboets status

Fra åpningen av det offentlige skiftet i april 1982 og frem til februar 1984 var dødsboet gjenstand for ordinær behandling som solvent bo.

Deretter ble boet uformelt behandlet som insolvent bo som følge av etterligningsvedtak høsten 1983.

Fra og med skiftesamling 10. november 1992 har boet vært formelt behandlet som insolvent dødsbo.

Det har vært 61 skiftesamlinger.

3 BAKGRUNNEN OG RAMMEN FOR RAPPORTEN

- 3.1 Skiftesamlingens beslutning
- 3.2 Anders Jahres formuesforhold – den skjulte utenlandsformuen – bruk av proforma arrangementer
- 3.3 Formålet med boet – skifterettens/tingrettens oppgaver
- 3.4 Rammen for rapporten – ingen biografi
- 3.5 Økonomiske resultater – status – dividende

3.1 Skiftesamlingens beslutning

Skifteloven har ingen regler om boinnberetning for dødsbo under offentlig skifte (solvente som insolvente). Dette i motsetning til konkursloven, som har flere bestemmelser om innberetning(er) til tingretten beroende på varigheten av bobehandlingen.

Foruten at det ikke finnes regler som pålegger et insolvent dødsbo å avgi noen sluttinnberetning, er det heller ikke noen etablert praksis for dette.

Spørsmålet om sluttredregjørelse for Anders Jahres dødsbo ble behandlet på skiftesamling 9. juni 2009, og det ble da besluttet at boinnberetning skulle utarbeides. Om dette heter det i protokollen punkt 15:

”Det var enighet mellom alle de fremmøtte om at det hensett til boets omfang og historiske betydning, bør utarbeides en innberetning fra bobestyreren. Det ble diskutert hva denne bør inneholde, og det var anledning til innspill om dette”

3.2 Anders Jahres formuesforhold – den skjulte utenlandsformuen – bruk av proforma arrangementer

Allerede fra tidlig i 1920-årene utviklet Anders Jahres sine næringsinteresser innenfor investering i og drift av hvalfangervirksomhet og shipping. Han deltok i en rekke selskaper innenfor nevnte områder, og etablerte selv flere selskaper til å ivareta ulike forvaltnings- og driftsoppgaver. Hans betydeligste interesser og virke var knyttet til Kosmos, som Anders Jahre tok initiativet til og stiftet i 1928.

Til tross for Anders Jahres betydelige aktivitet innen hvalfangst, shipping og industri var hans kjente eiendelsside på dødstidspunktet begrenset til ca. 17 millioner kroner. Beløpet var på langt nær tilstrekkelig til å svare for et varslet skattekrav i kjølvannet av det bokettersynet som skattemyndighetene hadde iverksatt i 1979 hos Anders Jahre og de selskapene han kontrollerte.

Bokettersynet ledet til etterlikning av Anders Jahres dødsbo for inntektsårene 1970 – 1982. Samlet skattekrav på avrundet 780 millioner kroner er godkjent som krav i boet.

Anders Jahre hadde fra slutten av 1920-årene bygget opp en betydelig hemmelig utenlandsformue. På 1950-tallet samlet han mesteparten av Utenlandsformuen i Panamaselskapet Pankos Operating Company ("*Pankos*") som Anders Jahre etablerte i 1939. Pankos skiftet navn i 1958 til Continental Trust Company ("*CTC*"). Det var på vegne av dette selskapet Anders Jahre i 1972 tilskrev Sandefjord kommune med løfte om en donasjon på hele 40 millioner kroner.

Bobehandlingen har avdekket at Anders Jahre frem til sin død i 1982 var eier av samtlige aksjer i CTC, og derigjennom også eier av selskapets samlede verdier til enhver tid. Han fremstod ikke selv som eier, men hadde til enhver tid ulike proforma arrangementer, hvoretter det formelle eierskapet ble utøvet blant annet via stråmenn. Ved Anders Jahres død i februar 1982 beløp den samlede utenlandsformuen seg til i overkant av 96 millioner dollar.

Utenlandsformuen ble altså bygget opp og forvaltet uten at den ble innberettet til norske myndigheter. Anders Jahre fremsto aldri formelt som eier av Pankos/CTC, men brukte til enhver tid ulike proforma arrangementer hvorved en stråmann opptrådte som eier på hans vegne. Uavhengig av denne type formelle arrangementer, hadde Anders Jahre til enhver tid en eiers fulle kontroll og rådighet over de midler som var organisert under navnet Pankos/CTC.

Selve aksjeselskapet CTC var langt på vei et proformaverk, idet selskapet kun fungerte som en formell overbygning for Anders Jahres utenlandsformue. Anders Jahre hadde en eiers rådighet over de midlene som formelt var plassert i selskapets navn, og han disponerte slike midler til private formål. Formelt disponerte Anders Jahre over selskapets midler i kraft av posisjoner som europeisk agent og "*President*". Disse posisjonene var kun fiksjoner for å skjule de reelle forhold – at Anders Jahre var midlenes rette eier.

De ulike proforma arrangementene som Anders Jahre benyttet for kontrollen over Utenlandsformuen var:

- Ihendehaveraksjer.
- Stråmenn.
- Opsjoner.

Disse forhold er nærmere beskrevet i kapittel 12.

3.3 Formålet med boet – skifterettens/tingrettens oppgaver

Det er skifterettens plikt å kartlegge avdødes eiendeler. Etter skifteloven § 13 skal skifteretten, eventuelt bobestyrer "*snarest mulig la boets eiendeler registrere*". Videre følger det av skifteloven § 15 at skifteretten, skal "*ta omsorg for at boets eiendeler under skiftet nyttiggjøres og skjøttes på en hensiktsmessig måte*".

3.4 Rammen for rapporten – ingen biografi

Jahreboet har siden januar 1991 hatt som hovedgjøremål å spore opp og bringe inn i boet mest mulig av de verdiene Anders Jahre rådet over. Boets omfangsrrike arkiv fra 1991 er i det store og hele begrenset til stoff som belyser Anders Jahres Modus Operandi for sine skjulte midler, oppsporingen av disse og rettstvistene boet har vært involvert i.

Det fins mange beretninger og vitnesbyrd om Anders Jahres pionervirksomhet i pelagisk hvalfangst, hans fremragende dyktighet som reder og forretningsmann og om hans sjenerøsitet og storsinn. Det har ligget utenfor boets arbeidsområde å lage biografi om mennesket Anders Jahre.

En vesentlig del av denne rapporten gjelder Anders Jahres formuesbygging i utlandet og tilbakeføring av denne, herunder en beskrivelse av de uttallige rettergangsskritt og tvister boet har vært involvert i, i ulike jurisdiksjoner. I tillegg har vi redegjort for Morits Skaugens, Bjørn Bettums og Anders Jahres Humanitære Stiftelses forsøk på å hindre boets tilbakeføring av Utenlandsformuen. Dessuten gir rapporten en oppgave over de resultater arbeidet har ledet til og hvilken økonomisk dekning kreditorinteressene har oppnådd gjennom bobehandlingen.

3.5 Økonomiske resultater - status - dividende

Anders Jahres dødsbo har over årene innkassert **1 060,4 millioner kroner** (inklusive renteinntekter).

Sammenfatningsvis består beløpet av følgende aktivaposter i avrundede tall:

- Realisasjon av diverse eiendeler, aksjeutbytte, bankinnskudd mv. 2,8 millioner kroner
- Andel av eiendeler i Sverige 9,8 millioner kroner
- Aksjene i Anders Jahres Rederi AS (forlik med enken Bess Jahre om eiendomsretten til aksjene) 151,4 millioner kroner
- Salg av hytta; Bessbu 2,8 millioner kroner
- Dividende fra Bjørn Bettums dødsbo 2,7 millioner kroner
- Forlik med Lazard Bank Limited 378,3 millioner kroner
- Forlik i 2003 vedrørende søksmål på Cayman Islands 274,7 millioner kroner
- Forlik i 2008 vedrørende søksmål på Cayman Islands 65,1 millioner kroner

• Renteinntekter	<u>172,8 millioner kroner</u>
Som gir i alt	<u>1 060,4 millioner kroner</u>
Følgende poster kommer til fradrag:	
• Henry A. McKinnells barns overskuddsandel	41,7 millioner kroner
• Boets samlede omkostninger i Norge og i utlandet per 31. mai 2012	<u>600,5 millioner kroner</u>
Dette gir netto aktiva for boet per 31. mai 2012	<u>418,2 millioner kroner</u>
Fra netto aktivabeløpet kommer til fradrag rettsgebyr	5,1 millioner kroner
Avsetning for omkostninger som pådras etter 1. juni 2012	<u>2,0 millioner kroner</u>
Nettobeholdning per 31. mai 2012 til fordeling blant kreditorene	<u>411,1 millioner kroner</u>

Eksakt beholdning til fordeling er 411.075.772 kroner.

Det er to fordringshavere i boet – skattekreditor v/Kemneren i Sandefjord (779.707.514 kroner) og staten v/Justisdepartementet (375.444 kroner) – med samlet godkjent beløp på 780.082.958 kroner.

Begge fordingene er uprioriterte og gir en dividende på 52,696417449488 prosent.

Utlodningen blir etter dette som følger:

Kemneren i Sandefjord	410.877.926,46 kroner
Staten v/Justisdepartementet	<u>197.845,54 kroner</u>
Til sammen	<u>411.075.772,00 kroner</u>

4 FORDRINGENE

- 4.1 Krav fra Anders Jahres Rederi AS og firma Anders Jahre
- 4.2 Krav fra Anders Jahre AS
- 4.3 Skattekravet
 - 4.3.1 Bokettersyn i 1979
 - 4.3.2 Utlyst i Sandefjord ligningsnemnd
 - 4.3.3 Namsrettens arrestbeslutning 1980
 - 4.3.4 Etterligning september 1983 med skattekrav 336,7 millioner kroner
 - 4.3.5 Bess Jahres søksmål 1983 og administrativ klage 1984
 - 4.3.6 Etterligning november 1990 med skattekrav 778,4 millioner kroner
 - 4.3.7 Etteranmeldelse 1993 med skattekrav 1,2 millioner kroner
 - 4.3.8 Søksmål fra Bess Jahre 1991
 - 4.3.9 Skattegjeldens natur

4.1 Krav fra Anders Jahres Rederi AS og firma Anders Jahre

Proklama ble kunngjort siste gang 29. april 1982.

Ved proklamafristens utløp var følgende fordringer anmeldt

- Anders Jahres Rederi AS 2 813 250 kroner
- *firma Anders Jahre* (rederiet) 425 444 kroner

Begge fordringer ble godkjent i skiftesamling 9. september 1982.

Det var på dette tidspunktet ikke meldt et konkretisert skattekrav. Men boet ble gjort kjent med etterligningsvedtak fra Vestfold fylkesskattestyre for 1971 og at vedtak for skatteårene 1972–1979 var under forberedelse. Skattekravet er behandlet i punkt 4.3 nedenfor.

På skiftesamling 14. januar 1993 meddelte advokat Einar Abrahamsen at det anmeldte krav på 425 444 kroner ble frafalt "*på betingelse av at ingen andre pretendenter gjør gjeldende samme kravet*". Advokat Abrahamsen representerte Jørgen Jahre og Bjørn Bettum, som hadde vært eierne av *firma Anders Jahre* etter at Anders Jahre trakk seg ut som aktiv partner.

Jørgen Jahre og Bjørn Bettum hadde omdannet *firma Anders Jahre* til aksjeselskap i 1984. Omdanningen skjedde ved overdragelse av eiendeler og gjeld. Kort tid etter overdro de aksjene i Anders Jahre AS til Kosmos AS. Det er vanskelig å tro at de to og advokaten deres var ukjent med at det var Kosmos-selskapet Anders Jahre AS som var eier av kravet etter omdanningen av *firma Anders Jahre*. Men de underrettet ikke skifteretten om at *firma*

Anders Jahre ikke lenger var fordringshaver, og heller ikke Kosmos AS om fordringen som de hadde meldt i boet.

Jørgen Jahre og Bjørn Bettum hadde ikke noe med å sette betingelser til et krav de ikke lenger eide. Betingelsen deres om *“at ingen andre pretendenter gjør gjeldende samme kravet”* var såpass påfallende at det ble igangsatt undersøkelser om kravet. For oss ser frafallet av fordringen i 1993 ut som et forsøk på å renske boet for andre krav enn skattekravet, jf. neste punkt.

På samme skiftesamling trakk advokat Einar Abrahamsen på vegne av Bess Jahre det anmeldte kravet fra Anders Jahres Rederi AS 2 813.250 kroner.

Hvorfor? Kravet var dokumentert og godkjent.

I ettertid har Monsen-kretsens engelske advokater opplyst at kravene ble frafalt som følge av at de og Bjørn Bettums engelske advokat hadde gitt advokat Abrahamsen en sterk anbefaling om å trekke alle småkrav hans klienter rådde over. Hensikten var å gi boet et sterkest mulig preg av å være en forlenget arm av skattekreditor. Det kunne oppnås hvis skattekreditor var eneste kravshaver i boet. Etter britisk rett vil en utenlandsk skattekreditor normalt bli avvist av britiske domstoler når han opptrer i innfordringsøyemed. Den som saksøkes, kan etter århundregammel praksis påberope seg *“foreign revenue defence”*.

Hvis opplysningen boet har fått, er korrekt, var frafallet av kravene en taktisk manøver fra advokat Einar Abrahamsen på vegne av sine kunder Bess Jahre, Jørgen Jahre og Bjørn Bettum. Målet var i så fall å hindre boet i å oppspore Anders Jahres utenlandsformue. Mens Bjørn Bettum hadde en egeninteresse i å beskytte Monsen-kretsen mot pågang fra boet, var det neppe situasjonen for Bess Jahre og Jørgen Jahre. Men begge diltet i et spor som var trukket opp helt fra Anders Jahres bortgang: Hans ettermæle skulle beskyttes for enhver pris. Da var en samordnet aksjon som Monsen-kretsen og Bjørn Bettum kunne dra nytte av, en pris disse Sandefjordsborgerne var villig til å betale. Som Bess Jahre uttalte til bobestyrer i et frittalende øyeblikk i august 1994: Ble Utenlandsformuen avdekket, ville Anders Jahres minne *“bli lagt i grus”*. Å forhindre at minnet ble lagt i grus, var viktigere for henne enn at Utenlandsformuen ble lagt i grus.

Bess Jahre og Jørgen Jahre oppga senere denne fatalistiske linjen. Men da hadde Thorleif Monsen allerede siden 1982 hatt fritt spillerom med Utenlandsformuen. På 1990-tallet var allerede flere titalls millioner dollar fordelt i familien hans eller investert i Monsen-prosjekter som trengte avlastning, se kapittel 20. Thorleif Monsen var vel vitende om at Jahre- og Bettum-kretsen i Sandefjord ikke ønsket – eller ikke turte – røpe Utenlandsformuens eksistens. Fristelsen ble for stor, han satte en strek over sitt oppdrag fra Anders Jahre. Mennesker gjør seg tidvis til banditter bare beløpet er stort nok. Thorleif Monsen er et godt eksempel. Det finnes flere eksempler i historien om Utenlandsformuen.

4.2 Krav fra Anders Jahre AS

Etter skiftesamlingen 14. januar 1993 tok boet kontakt med Kosmos AS om *firma Anders Jahres* fordring. Skaugenselskapet Eikland AS dokumenterte at datterselskapet Anders Jahre AS var innehaver av kravet i boet. Fordringen var da nedjustert til 375 444 kroner. Anders Jahre AS ble fra mai 1994 representert på skiftesamlingene i boet.

Advokat Einar Abrahamsens uttrykte forutsetning for frafall på skiftesamlingen 14. januar 1993 om at *”ingen andre pretendenter gjør gjeldende samme kravet”*, ble ikke brakt opp av ham eller skifteforvalteren i 1994 da Anders Jahre AS fikk møterett på skiftesamlingene, og heller ikke senere.

I brev 26. juli 1995 opplyste Kosmos AS at selskapet hadde krav i boet, men ga ingen beløpsangivelse. Skifteretten anså informasjonen fra Kosmos som en fordringsanmeldelse. Det ble senere klargjort av Kosmos AS at kravet var grunnet på en historisk *”klar sammenblanding mellom utenlandsmidlene og AS Kosmos’ midler”*. Fordringsprøvelsen ble lagt på is fordi boet på det tidspunktet ikke hadde midler til dekning av fordringer.

I sammenheng med forlikssonderinger sommeren 1997 besluttet skifteforvalteren å prøve Kosmos’ fordring. Ved kjennelse 26. september 1997¹ avviste skifteretten fordringen under henvisning til at proklamafristen utløp i juni 1982. Agder lagmannsrett opprettholdt avvisningen i dom 22. november 1999.

3. oktober 2001 ble Lazard Bank og boet enig om forlik. Morits Skaugen som kontrollerte Anders Jahre AS motsatte seg forliket. Da selskapet ikke nådde frem med sine innsigelser mot forliket, begjærte Anders Jahre AS boet konkurs 19. november 2001. Staten valgte å tilby Anders Jahre AS dekning av hovedstol og renter – i alt ca. 1,5 million kroner – mot å få overdratt kravet til seg. Det skjedde 14. desember. Fra da av har fordringen på 375 444 kroner vært eid av staten v/Justisdepartementet.

Anders Jahre AS opprettholdt like fullt sin konkursbegjæring. Den ble avvist av skifteretten 18. desember samme år. Morits Skaugen uttalte i en kommentar til Dagens Næringsliv dagen etter:

“Jeg konstaterer også at boet etter dette bare har én kreditor, staten som skattekreditor. Det er ikke noen ulempe.”

Trolig hadde Skaugen i tankene sitt håp om at boets posisjon i søksmålet på Cayman Islands var blitt svekket som følge av det britiske prinsippet om *“the foreign revenue defence”*. Skaugens mange tiltak for å svekke boets posisjon på Cayman Islands er rapportert i kapittel 21.

¹ [Vedlegg – Kjennelse 26. september 1997] [Vedleggene er utrykte]

4.3 Skattekravet

4.3.1 Bokettersyn i 1979

I februar 1979 ble det igangsatt bokettersyn hos *firma Anders Jahre* (rederiet) og skipsselskapene som rederiet disponerte.

3. november 1979 ble sensitive dokumenter som hadde vært oppbevart i rederiets safe, angivelig brent. Enkelte av dokumentene gjaldt panamaselskapet Continental Trust Company Inc. Det er senere klarlagt at brenningen av dokumenter var fingert for å få avslørende dokumenter ut av veien for bokettersynet. Det er uklart om det i det hele tatt ble brent papirer utover aviser og kakepapir fra Halvorsens Bakeri og Konditori. "*Peisbrannen*" er omtalt i kapitlene 11 og 17.

4.3.2 Ulyst i Sandefjord ligningsnemnd

12. februar 1980 behandlet ligningsnemnda i Sandefjord etterligning av Anders Jahres for inntektsåret 1970. Ligningsnemnda returnerte saksdokumentene til Skattedirektoratet uten å treffe vedtak. Flertallet anså saksmaterialet "*å være utilstrekkelig som bakgrunnsstoff for å foreta etterligning.*" Begrunnelsen er snodig. Bakgrunnsstoff er aldri nok til å begrunne et etterligningsvedtak. Faktiske opplysninger kan være utilstrekkelige. Hjemmel for skattlegging kan mangle. I så fall skal ligningsnemnda treffe vedtak om at det ikke er grunnlag for etterligning.

Flertallets begrunnelse indikerer ulyst i ligningsnemnda mot å ramme byens store sønn med et etterligningsvedtak. En ligningsnemnd skal agere på grunnlag av fakta og jus, ikke på grunnlag av lyst eller ulyst.

Lest i ettertid fremstår ikke saksdokumentene for ligningsnemnda som utilstrekkelige til å fatte vedtak den ene eller andre veien. Langt på vei er det de samme papirene som kort tid etter overbeviste Sandefjord namsrett om at Anders Jahre var eier av bankinnskudd som panamaselskapet Continental Trust Company Inc. hadde i en svensk bank, jf. neste punkt. Det var Anders Jahres forhold til Continental Trust Company Inc. som sto sentralt i ligningsnemndas behandling av etterligningssaken.

4.3.3 Namsrettens arrestbeslutning 1980

17.april 1980 begjærte Finansdepartementet arrest i innestående på kontoer i en svensk og en fransk bank, begge disponert av Anders Jahre. Mens Anders Jahre var innehaver av kontoen i den franske banken, var det Continental Trust Company Inc. som var innehaver av kontoen i den svenske banken. Begjæringen om arrest ble begrunnet med behovet for å sikre Jahres inntekts- og formuesskatt for perioden 1970–1980 etter den (antatte) brenningen av sensitive dokumenter i november 1979.

Sandefjord namsrett traff dagen etter kjennelse² om arrest i fordringene på innestående i henholdsvis Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm og Union de Banques à Paris. Retten fastslo:

”det er stor sannsynlighet for at Anders Jahre i virkeligheten er eier av Continental Trust Company Inc. ... På bakgrunn av ... den omfattende dokumentasjon som er framlagt har retten funnet det sannsynlig at midlene i Skandinaviska Enskilda Banken er Anders Jahres personlige ...”

Gjennom bistandsavtalen mellom de nordiske landene besørget Svenska Riksskatteverket sperring av innskuddet i Sverige. Det skjedde ikke noe med Anders Jahres konto i Union de Banques à Paris. Den var avvirket flere år tidligere. Da ble innestående overført til Anders Jahres såkalte Ousbyholmkonto i SE-Banken. Den kontoen var ukjent for Finansdepartementet i april 1980 og var derfor ikke omfattet av arrestbegjæringen.

Anders Jahre engasjerte advokat Per Brunsvig i Norge etter namsrettens kjennelse om arrest. Advokat Per Brunsvig ble senere bobestyrer i dødsboet. Continental Trust Company Inc. engasjerte på sin side svensk advokat som brakte sperringen av kontoen i SE-Banken inn for Regeringsrätten.

13. oktober 1980 opphevd Regeringsrätten beslaget. Begrunnelsen var at sperringen av kontoen savnet grunnlag i svensk lov, og derfor var ugyldig.

Samme dag ble den svenske kontoen omgående tømt og innestående i sin helhet overført via Lazard Bank, Jersey til den caymanske banken Aall Trust Banking Corp – eid av Thorleif Monsen. Caymanbanken var inntil 1984 administrert av Lazard Bank, deretter av Thorleif Monsen. Både Lazard Bank og Thorleif Monsen gjorde det de var satt til: holde Utenlandsformuen unna norske myndigheter.

4.3.4 Etterligning september 1983 med skattekrav 336,7 millioner kroner

22. desember 1980 avsa Vestfold fylkesskattestyre vedtak om iverksettelse av etterligning av Anders Jahre for inntektsåret 1970.

17. desember 1981 avsa Vestfold fylkesskattestyre vedtak om iverksettelse av etterligning av Anders Jahre for inntektsåret 1971.

16. desember 1982 kom i samme øyemed vedtak for inntektsårene 1972–1979.

Formålet med disse vedtakene var å avbryte skattelovens 10-årsfrist for etterligning.

14. september 1983 vedtok Vestfold fylkesskattestyre etterligning av Anders Jahres dødsbo for inntektsårene 1970–1982. Vedtaket førte til at Sandefjord likningskontor anmeldte skattekrav i boet 7. oktober 1983. Skattekravet beløp seg til i alt 336 739 188 kroner. Av dette beløpet utgjorde tilleggsskatt 109 443 876 kroner.

Etterligningsbeløpet inkluderte også statsskatt på aksjeutbytter på 20 millioner kroner fordelt på 1973 og 1974, knyttet til Anders Jahres finansiering av den såkalte Rådhusgaven, se kapittel 13. Beskatningsgrunnlaget var dagjeldende lov av 19. juni 1969 nr. 71 om skattlegging av aksjeselskap og aksjonærer § 3, første og andre ledd.

² [Vedlegg – Namsrettens kjennelse 18. april 1980]

En tidligere ansatt i Sandefjord likningskontor har hvasket til boet at etterligningsvedtaket fra 1983 om utbyttebeskatning var første gang en sandefjordborger ble skattlagt for å dra fordel av sitt heleide aksjeselskap. Hvis opplysningen er korrekt, har Sandefjord vært et skatteparadis for innbyggere som hadde aksjeselskap i hyllene.

Anmeldelsen av skattekravet i boet ble aldri prøvd eller forelagt skiftesamlingen på 1980-tallet, trolig som følge av søksmålet og den administrative klagen som fulgte etter anmeldelsen av skattekravet, jf. neste punkt.

4.3.5 Bess Jahres søksmål 1983 og administrative klage 1984

3. november 1983 reiste bobestyrer Per Brunsvig på vegne av Anders Jahres dødsbo søksmål ved Sandefjord byrett for opphevelse av etterligningsvedtaket. Søksmålet utvikling fremgår av punkt 4.3.8 under.

31. januar 1984 fremsatte dødsboet administrativ klage på etterligningen til Riksskattenemnda. 16. mars 1984 vedtok Riksskattenemnda å ta klagen opp til realitetsbehandling.

I realiteten var det Bess Jahre som sto bak både søksmålet og klagen. Dødsboet hadde ikke truffet noen beslutning om å ta ut søksmål eller fremsette klage. Konsekvensen ble at advokat Brunsvigs honorarer ikke ble dekket av dødsboet.

4.3.6 Etterligning november 1990 med skattekrav 778,4 millioner kroner

2. november 1990 avsa Riksskattenemnda enstemmig vedtak om etterligning av dødsboet for inntektsårene 1970–1982.³ Det var samme tidsperiode som etterligningsvedtaket fra 1983. Sandefjord likningskontor foretok ny beløpsmessig beregning av etterligningen for Anders Jahre 4. desember 1990.

Forhøyd og korrigert skattekrav var på 778 447 385 kroner per 27. desember 1990. Skyldig hovedstol var på 416 452 853 kroner. Det overskytende beløpet var forsinkelsesrenter.

Ved 1990-vedtaket ble de samlede skattene for inntektsårene 1970–1982 forhøyd med 79 713 665 kroner. Også 1990-vedtaket inkluderte 20 millioner kroner som utbyttebeskatning på Anders Jahres hånd. Mens utbyttene bare ble skattlagt til staten, ble øvrige inntekt og formue skattlagt til både kommune og stat. Fordelingen mellom stat og kommune er ikke prøvd av boet.

Skattekravet ble referert i skiftesamlingen 17. januar og i skifterettens rettsbok 23. januar 1991. Skifteforvalterens standpunkt var at dødsboet ikke hadde grunn til å bestride kravet. Skattekravet ble behandlet også i skiftesamling 10. november 1992. Skifteprotokollen inneholder skifteforvalterens forståelse:

³ [Vedlegg – Riksskattenemndas vedtak 2. november 1990]

”Skifteretten legger til grunn for den videre bobehandling at boet er ansvarlig for det omtvistede skattekravet på til sammen kr. 778.447.385,- inklusive renter pr. 27.12.1990 med tillegg av morarenter etter denne dato.

Skifterettens standpunkt til om skattekravet skal godkjennes, blir avgjort i den tvist som er reist av Bess Jahre med staten som motpart i sak 719/91A for Sandefjord skifterett.

Hvis denne saken ikke blir avgjort ved endelig dom, er det offentliges krav å anse som godkjent med endelig virkning.”

(Vår understreking)

4.3.7 Etteranmeldelse 1993 med skattekrav 1,2 millioner kroner

Kemneren i Sandefjord etteranmeldte 14. januar 1993 skattekrav i boet bestående av restskatt for 1982 på 1 260 129 kroner pluss omkostninger på 2 600. Skattekravet gjaldt ordinær ligning av Anders Jahre for inntektsåret 1982. Kravet bestod av (ordinær) innteks- og formuesskatt til stat og kommune.

Det etteranmeldte skattekravet med tillegg av omkostninger ble godkjent som fordring i boet i skiftesamling 29. september 1993.

4.3.8 Søksmål fra Bess Jahre 1991

På skiftesamling 17. januar 1991, der skattekravet ble behandlet, fikk Bess Jahre frist til 1. mai 1991 for å reise søksmål mot kravet. Fristen ble senere forlenget. 2. desember 1991 reiste hun søksmål mot Staten for opphevelse av kravet.

Få dager etter trakk hun søksmålet fra 1983 som var rettet mot fylkesskattestyrets etterligningsvedtak. Saksforberedelsen av 1983-søksmålet hadde vært stilt i bero i påvente av Riksskattenemndas kjennelse. Utfallet der gjorde 1983-søksmålet uaktuelt, siden det nå forelå et nytt og skjerpet vedtak fra Riksskattenemnda.

13.mai 1993 trakk Bess Jahre sitt nye søksmål om skattekravet. Mangelen på klare bevis mot Riksskattenemndas kjennelse, Bess Jahres sviktende helse og prosessøkonomisk risiko begrunnet standpunktet om å gi opp søksmålet. Hun fastholdt at Anders Jahre bare hadde hatt en forvaltningsfunksjon for eierne av den hemmeligholdte formuen. Pressemelding 13. mai 1993,⁴ utformet av hennes advokat Einar Abrahamsen, fremhevet at

”undersøkelser som er foretatt ... gir... grunn til å anta at Anders Jahres administrative funksjon fant sted på vegne av utenlandske eiere som følge av den særlige dyktighet Jahre utviste i form av å oppnå god avkastning på kapitalen.”

Ikke den hele – og overhodet ikke den fulle – sannhet etter vår oppfatning. Et internt notat i Lazard Bank 18.mai 1993⁵ nyanserer begrunnelsen i pressemeldingen og ligger nok nærmere realitetene:

⁴ [Vedlegg – Pressemelding 13. mai 1993]

⁵ [Vedlegg – Internt notat 18. mai 1993 i Lazard Bank]

“Clifford Chance [Monsen-kretsens engelske advokater, vår tilføyelse] had also caused Abrahamsen to come to London, where they had indicated to him that the Monsen side would not be able to help him ...,and also to give him their considered view that he would not win. It appears that Abrahamsen finally took this advice to heart ...”

I sin hevingskjennelse 4. juni 1993 gjorde Sandefjord skifterett henvisning til rettsboken av 10. november 1992, som er sitert foran under punkt 4.3.6.

Skifteretten konkluderte om Bess Jahres krav om oppheving av etterligningen:

”På denne bakgrunn legger skifteretten til grunn at det ikke er noen tvil om at frafallet av saken også innebærer en oppgivelse av selve kravet.”

Hevingskjennelsen 4. juni 1993 bekreftet at det reviderte skattekravet var godkjent med endelig virkning. Skaugen og hans forbundsfelle Anders Jahres Humanitære stiftelse gjorde i årene som fulgte flere fremstøt for å få prøvd skattekravet på nytt. De ønsket overprøving av skifterettens rettskraftige vedtak fra november 1992 og juni 1993.

4.3.9 Skattegjeldens natur

Gjennom innlegg i pressen, men ikke minst i form av muntlige ytringer til dem som har arbeidet med Jahreboet, er det gitt uttrykk for at skyldig skatt er grunnleggende forskjellig fra vanlig gjeld. Det har vært nevnt som en hovedgrunn til at mange har reagert negativt på etterligningen av Anders Jahre. Det har vært fremholdt at Anders Jahre situasjon atskiller seg fra Hilmar Rekstens. Hilmar Reksten påførte sine kreditorer kolossale tap, i motsetning til Anders Jahre. Arne Hartmarks innlegg i Aftenposten 28. mars 1984 eksemplifiserer holdningen:

“I motsetning til sin kollega Reksten sviktet heller ikke Jahre sine økonomiske forpliktelser, og han påførte derved ikke den norske stat eller private kreditorer noe kjempetap, noe Reksten dessverre gjorde. Anders Jahre etterlot seg et solvent bo ved sin bortgang. “

Resonnementet hviler på at skatt ikke er en forpliktelse på linje med vanlig gjeld: Unndratt skatt påfører ikke stat eller kommune noe tap, det offentlige går bare glipp av en inntekt. Det oppfattes som noe helt annet enn uretten for dem som ikke får oppgjør for sine lån eller kreditter.

Vi tror at det resonnementet kan gi en nøkkel til forståelsen av hvorfor det oppsto så sterk konkurranse også i Norge om Utenlandsformuen. Den ble av noen lystne oppfattet som svevende i det fri. De så ikke på skattekravet som noen regulær forpliktelse. Ingen ville bli påført tap om skattekravet ble stående udekket. Med den holdningen hadde verken Anders Jahres Humanitære stiftelse eller Skaugen skrupler mot å karre Utenlandsformuen til seg for egne formål på bekostning av kommune- og statskassen.

5 STATSFINANSIERINGEN

- 5.1 Finansieringsbehovet
- 5.2 Statsgaranti 100 millioner
- 5.3 Statsgaranti 150 millioner
- 5.4 Faneflukt i Høyre
- 5.5 Forlik for å sikre selvfinansiering
- 5.6 Statsgarantien – sine qua non

5.1 Finansieringsbehovet

Boet hadde en likviditetsreserve på 33,7 millioner ved inngangen til 1991. Bobestyrer utarbeidet våren 1991 et internt treårsbudsjett for boets virksomhet basert på egenfinansiering. Til grunn for budsjettet lå en arbeidshypotese om at et avgjørende veivalg måtte tas senest etter tre år. Valget ville stå mellom nedlegging av boets leteaktivitet eller videreføring. Med mindre boet etter tre års ettersporing kunne konkludere med at mulighetene for hjemføring av Utenlandsformuen var positive, var det etter bobestyrers oppfatning uforsvarlig å fortsette en kostnadskrevende leting.

Oppsporingen av Utenlandsformuen gikk med små skritt de to første årene. Innsidere med kunnskap ønsket ikke å bidra med opplysninger og oppfordret andre til å svare avvisende på spørsmål fra boet om Utenlandsformuen. Taushet om Utenlandsformuen hadde rådd i alle år mens Anders Jahre levde. Boet hadde drevet undersøkelser siden 1982. Holdt alle munn, var det bare et tidsspørsmål før boet måtte innstille arbeidet sitt.

Etter ett års intenst arbeid med forsøk på å identifisere Utenlandsformuen, hvordan den nå var organisert, og hvem som disponerte den, anså bobestyrer utsiktene for gjennomslag som dårlige. Like fullt var det nødvendig å klarlegge mulighetene for fremtidig finansiering for det tilfelle at det ble et gjennombrudd i ettersporingen av Utenlandsformuen. Fra våren 1992 undersøkte bobestyrer i det stille finansieringsmulighetene for tiden etter første halvår 1994. Forespørsler ble rettet til utvalgte finansinstitusjoner i og utenfor Norge. Banker som hadde – eller hadde hatt – nære bånd til Anders Jahre og Bettum ble valgt bort. Boet tok spesielle forholdsregler for å unngå at DnB ble informert om boets sonderinger. Anders Jahre og etter ham Bjørn Bettum hadde et langt og nært forhold til Bergen Bank som var innfusjonert i DnB. Bjørn Bettums kontaktperson der var Øivin Fjeldstad, direktør i banken.

Forespørslene om finansiering førte ikke til resultater i 1992 og heller ikke i 1993.

Boet sluttet våren 1993 avtale med Thorleif Monsens eks-svigersønn, Henry A. McKinnell. Av ham fikk boet tilgang på sentrale dokumenter og informasjon om Utenlandsformuen. Sammenflettet med informasjon boet hadde fått fra andre kilder, ga Henry McKinnells dokumentasjon og opplysninger grunnlag for å reise krav fra boets side. Men finansiering av boets virksomhet fra 1994/95 måtte sikres først.

Finansiering av et eller flere mulige søksmål utenfor Norge kom til å nødvendiggjøre stort og langsiktig lån med høy tapsrisiko. Basert på erfaring fra Reksten-boet og sammenlignbare saker i Storbritannia og USA anslo bobestyrer for et versteutfall en låneramme på 250 millioner kroner og løpetid på 12–15 år før inntektsstrømmen kom. Anslaget forutsatte at boet fikk gjennomslag for kravene sine underveis, slik at de kunne opprettholdes.

Bobestyrer la til grunn at långiver kom til å kreve en deling av boets netto, fremfor å avtale ordinær forrentning av lånesummen. Prosjektlånsmodell med andel i brutto eller nettoinntekter er vel kjent ved finansiering der tapsrisiko er fremtredende. Det var en slik modell avtalen med Henry McKinnell kom til å bygge på.

Etter en resultatløs runde til noe over 15 institusjoner var konklusjonen klar våren 1994: Bare en liten del av boets antatte opplåningsbehov lot seg finansiere i det private markedet. De fleste av dem som ga positive signaler, forutsatte garanti fra stat eller kommune.

5.2 Statsgaranti 100 millioner

I august 1994 ble nødvendigheten av fremmedfinansiering drøftet på skiftesamling. Interessentene – Bess Jahre, Sandefjord kommune, staten v/Finansdepartementet og Skaugen – var enige om at staten måtte sikre finansieringsbehovet. Rammen for behovet var gjennomføring av en førsteinstansbehandling av søksmålet i Storbritannia, som var startet i mai 1994. Boet sendte i oktober søknad til Justisdepartementet om bevilgning på 100 millioner kroner for finansiering av virksomheten. Søknaden la opp til at boet skulle kunne dekke sitt likviditetsbehov ved trekk. Regjeringen fremmet samme måned proposisjon om garanti for beløpet. Stortinget samtykket 1. desember 1994 i at Justisdepartementet ble gitt fullmakt til å stille garanti for inntil 100 millioner kroner for å dekke utgifter og eventuelt ansvar i forbindelse med bobehandlingen.

Frps representanter stemte mot bevilgningen. Representanten Simonsen fremholdt at han vanskelig kunne *“godta en slik gambling med skattebetalernes penger”* som å stille en garanti for noe som ikke med sikkerhet ville resultere i inntekter for boet. Han mente at en garanti i praksis dreide seg om en form for fri rettshjelp til boet, og minnet om at det årlig ble *“avslått en rekke søknader om fri rettshjelp fra ressursvake mennesker i vårt land”*. Han var mer opptatt av innbyggernes vern mot levende kriminelle enn av Anders Jahre, som for lengst var engel.

“Det er med respekt å melde ikke særlig rasjonelt å risikere 100 mill. kr i et forsøk på å fengsle en avdød person, når man isteden kunne bruke 100 mill. kr på å sette hundrevis av livsfarlige volds menn bak lås og slå.”

Carl I. Hagen holdt seg mer til saken og uttrykte sitt syn på etikken i Sandefjord Blad 2. desember:

“Jeg finner det etisk uforsvarlig at vi bruker nåtidens regler på systemer langt tilbake i tiden.”

Hans holdning: *“past is past”* når det gjelder Anders Jahres lovbrudd, har hatt tilslutning fra et flertall av dem Jahreboet har vært i berøring med i Vestfoldregionen.

Justisdepartementets garanti ble gitt på gunstige vilkår for boet. Den var uoppsigelig til boet var ferdigbehandlet og uten provisjonsbelastning. Trekk skulle forrentes med NIBOR-rente og renten skulle ruller opp til garantien ble avvirket. Avtalen med Justisdepartementet ble undertegnet av skifteforvalteren 24. februar 1995.⁶

Justisdepartementets forutsatte kvartalsvis rapportering om boets virksomhet, fremdrift og horisont etter et omforent format. Utover oppdateringen skulle rapporteringen gi departementet underlag for årlige budsjettforslag til Stortinget om bevilgninger. Fra og med 1. kvartal 1995 til og med 4. kvartal 2001 ble rapporter avgitt. De ble utarbeidet av bobestyrer og sendt via skifteforvalteren, som ved noen anledninger tilføyde kommentarer.

Skifteretten fikk funksjon som kasse for Justisdepartementet og sto for utbetaling til boet. Utbetalinger startet i mars. En større utbetaling til boet i slutten av 1995 til dekning av et saksomkostningsansvar fikk Riksrevisjonen til å reagere.⁷ Selv om det ikke ble stilt spørsmål ved selve ansvaret, skulle utbetalingen ikke ha skjedd fordi kostnadene ikke var forfalt da utbetalingen til boet skjedde. Boet måtte tilbakeføre beløpet til statens kasse i skifteretten i 1996.⁸

Betalingsprosedyren ble lagt om som følge av denne episoden. Fra høsten 1996 opphørte boets trekkordning. I stedet ble utbetalinger til boets kreditorer foretatt direkte fra Justisdepartementet på grunnlag av boets attesterte bilag.

I tillegg til rammefullmakten skulle Stortinget ved hvert års budsjettbehandling vedta bevilgninger til boarbeidet.

5.3 Statsgaranti 150 millioner

Allerede i 1995 kom det klare tegn på at de utenlandske motpartene la opp til en uthalingstaktikk. Gjennom sin kontakt med Bjørn Bettum var de klar over at boet var avhengig av årlige bevilgninger fra Stortinget, og at Frp ville komme til å stemme imot. Boet søkte departementet om økning av garantirammen fra 100 til 150 millioner allerede i forbindelse med budsjettbehandlingen for 1998. Boet hadde ved utgangen av 1997 brukt ca. 55 millioner av rammen, og Justisdepartementet hadde fortsatt 45 millioner å gå på innenfor sin fullmakt.

Det var ikke et forventet kostnadsbilde i 1998 som begrunnet boets søknad i 1997, men signaleffekten av forhøyd ramme. Det var viktig å vise motpartene at det var rom for finansiering av boet i mange år fremover, på tross av enorme kostnader og flere tilbakeslag. Resonnementet var at økte økonomiske ressurser ville frata motpartene håpet om å sulte ut

⁶ [Vedlegg – Avtale med Justisdepartementet 24/28. februar 1995]

⁷ [Vedlegg – Riksrevisjonens antegnelse 10. mai 1996]

⁸ [Vedlegg – Justisdepartementet brev 8. mars 1996 vedrørende overføringer]

boet ved å slepe føttene, supplert med sidesprang som nødvendiggjorde kostnadskrevende tiltak for boet.

Justisdepartementet fulgte opp i statsbudsjettet for 1998 med å søke Stortinget om fullmakt til å gi betinget tilsagn om tilskudd på inntil ytterligere 50 millioner, slik at den totale fullmaktsrammen ble økt fra 100 til 150 millioner. Fullmaktsrammen var fortsatt betinget, og var i seg selv ikke en bevilgning til videre drift. Uavhengig av fullmaktsrammen sto Stortinget fritt i sine årlige vedtak om bevilgning av midler til fortsatt drift.

Stortinget – med dissens fra Frp og Høyre – samtykket i fullmakt i samsvar med Justisdepartementets forslag.

Boets bruk av bevilgningen ved utgangen av 1998 var om lag 63 millioner kroner. I 1999-budsjettet repeterte Justisdepartementet sin anmodning om økt fullmaktsramme. Stortinget samtykket, med dissens som i 1998.

Boets bruk av rammebevilgningen var ved utgangen av 1999 om lag 80 millioner kroner. Boets anslag for år 2000 var 40 millioner kroner. En utvidelse av den opprinnelige rammen på 100 millioner var ikke lenger taktisk begrunnet. Utvidelse var blitt en økonomisk nødvendighet. Utfallet av behandlingen i Stortinget om tilleggsramme på 50 millioner kroner var det samme som tidligere år: samtykke, med dissens fra Frp og Høyre.

5.4 Fanevlukt i Høyre

I spørsmålet om fortsatt drift av boet i 2000 vendte Høyre seg bort fra sin tidligere holdning og stemte sammen med Frp mot bevilgning. De to partiene uttalte i justiskomiteens innstilling at de vurderte

“mulighetene for at staten kan få tilbake pengebeløp som overstiger de beløpene som blir brukt til rettssaker som svært små”.

Den, om ikke annet, talføre leder av justiskomiteen uttalte til Dagens Næringsliv 3. desember:

“Vi har brukt så mye penger nå at nok er nok. Men ingenting vil glede meg mer enn om vi endelig vant en rettssak og fikk inn litt penger.”

Justiskomiteen hadde i forbindelse med behandlingen av bevilgningen fått redegjørelse fra departementet om status og fremdrift i Jahresaken. Der var det opplyst at boet hadde vunnet ankesaken på Cayman Islands om Anders Jahres fiktive stiftelse Continental Foundation. Ankeinstansen hadde konstatert at Continental Foundation var ugyldig. Avgjørelsen var et viktig gjennombrudd for boet. Men boets gjennombrudd på Cayman Islands må ha vært uten relevans for Frp og Høyre. Kanskje forklaringen lå i Høyres merknader i komitéinnstillingen:

“Disse medlemmer har i flere år vært kritisk til de betydelige ressurser som er brukt fra statens side for å føre sak mot (sic) Anders Jahres dødsbo, ...”

5.5 Forlik for å sikre selvfinansiering

Stortingets flertall samtykket i Justisdepartementets forslag, og boet var sikret videre liv i 2000. Dissensen var en vekker for boet – og en tilsvarende gledelig melding til motpartene. Begge sider mobiliserte med sikte på neste års bevilgningsdebatt for budsjettåret 2001. Britisk høyesterett konkluderte 29. november 1999, som ventet av boet, med at Continental Foundation var ugyldig. Avgjørelsen gjorde sitt ved justiskomiteens behandling i 2000. Boet ble sikret drift for nok et år.

Boet trakk lærdom av vaklende støtte, og la ved inngangen til 2001 opp til et forlik som kunne gjøre boet selvfinansierende. Forliksmuligheter hadde det vært underveis, men forlikssummene hadde vært snaue. I løpet av 2000 gikk bobestyrer noen runder med andre og seg selv og konkluderte med at ambisjonsnivået måtte nedjusteres for å sikre et forlik som gjorde boet uavhengig av stortingspolitikernes. Stortingsvalg sto for døren i 2001. En eventuell ny regjering kunne ha et annet syn på Jahreboet enn den sittende. Selv et beløpsmessig utilfredsstillende forlik kunne være tilstrekkelig til å gjøre boet uavhengig av statlige bevilgninger.

Boet kom i mål med et forlik høsten 2001. Justisdepartementets samlede utbetalinger tillagt renter, til sammen 175,9 millioner kroner ble gjort opp i januar 2002.

5.6 Statsgarantien – sine qua non

Statsgarantien var nødvendig for at boet kunne drive videre etter 1994. Den ga boet tilstrekkelig økonomiske rammer til å fortsette driften i det sporet som var trukket opp i 1993. I rettergang er alfa og omega ikke bare å ha rett, men å ha økonomi til å få rett. Ser man bort fra fri rettshjelp og organiserte tvisteløsninger utenfor domstolene, kreves kraftige økonomiske muskler for å vinne en rettssak. Boet gir et ekstremt eksempel på et millionsluk for å komme til veis ende. Boets utenlandske motparter hadde uslåelige økonomiske ressurser gjennom Lazard Banks egne fond kombinert med solid ansvarsforsikring, og gjennom Monsen-kretsen og Aall Foundations bruk av Utenlandsformuen. Ikke uventet fikk Aall Foundation den lokale dommerens velsignelse til å bruke av Utenlandsformuen til å forsvare seg mot Jahreboets krav. Monsen-kretsen trengte ikke domstolens velsignelse og hadde helt siden 1991 brukt av Utenlandsformuen i samme øyemed. Boets motparter sluttet aldri å forsikre boet at de heller ville spandere Utenlandsformuen på å nedkjempe boet enn å gi noe fra seg. De spekulerte i en fordampning av boets finanser og boets reduserte oppside i takt med Utenlandsformuens nedtapping.

Før eller senere ville Stortinget si nei til videre bevilgninger. Da måtte boet gi opp alle sine krav. Det visste de.

Noen ulemper fulgte med statsfinansieringen. De var merkbare, og de satte sitt preg på bobehandlingen i syvårsperioden fra 1994 i form av usikkerhet om fremtiden og mange påvirkningsprosesser.

Med statsfinansieringen var boet gjort til politisk tema. Bevilgning gjelder for bare ett budsjettår av gangen. Politiske stemningsbølger kan snu raskt. Det er ikke uvanlig at standpunkter endres når et parti går fra opposisjon til posisjon, og vice versa.

Usikkerhet om fremtiden førte til at boet måtte planlegge både for videre drift og rask tilbaketrekning fra Cayman Islands om det skulle bli et nei til ny bevilgning. En viktig del av boets arbeid i den syvårsperioden statens finansiering varte, var derfor nitid gjennomføring av risikoreduserende tiltak. Boet kunne ikke satse på at veien ble til mens man gikk. Det var til tider nødvendig å velge omveier som både fordyret og sinket. Det var prisen for å kunne foreta tilbaketog ved hvert årsskifte, uten å være avhengig av ambulanseutrykning og katastrofehjelp.

Den statlige finansieringen medførte at stortingspolitikere fikk et eierforhold til boet. I kjølvannet fulgte mediene og meningsgrupper. Påvirkningsmulighetene for dem var optimale. Jahreboet hadde en lang og kompleks historie; det var uråd å sette seg inn i boets kompliserte rettslige tvister uten stor tidsbruk og inngående lesing. Knappt noen ut over boets indre sirkler maktet å holde oversikten og beholde innsikten. Boet verken kunne eller skulle opptre overfor stortingsrepresentantene. Det var departementet boet skulle informere og søke finansiering fra. Det var duket for innspill overfor justiskomiteen fra utenverdenen. Vi vet at Frp fikk profesjonelle synspunkter fra partikamerat Wara med utgangspunkt i et "informasjonsoppdrag" han hadde fått fra *noen* i London. Frp sa i alle år konsekvent nei til både rammebevilgning og årlige bevilgning samt til garanti i 2001 overfor Lazard Bank.

Boet registrerte lobbyvirksomhet hver høst foran budsjettbehandlingene. Bjørn Bettum, som hadde trukket seg tilbake fra sine verv i Høyre, hadde fortsatt et vel fungerende politisk kontaktnett. Han støttet seg til informasjon fra dette nettverket når han hvert år rapporterte til boets motparter om mulighetene for fortsatt bevilgning og om Stortingets holdning til bobehandlingen. Som en gjenytelse informerte han nettverket sitt grundig om boets bratte motbakker i det caymanske rettsvesenet og dermed en stadig høyere risiko for fiasko og politisk skandale. Vi vet ikke hvor mange som lyttet, og hvor stor vekt det ble lagt på informasjon fra ham. Flere var klar over at hans egeninteresse i saken kunne farge hans opplysninger. Og etter hvert som årene gikk og boet fikk gjennomslag i rettergangen, ble trolig hans informasjon mottatt med nøkternhet. Vi kjenner til at Bjørn Bettum foreslo aktive påvirkningsforsøk overfor Høyre og KrF i 1997, men vi vet ikke om det skjedde. Høyres dissens ved budsjettbehandling for 1998 kan ha flere forklaringer. *Protect Your Ass*-refleksjonen er én. "PYA"-refleksjonen ga seg utslag i bobehandlingen. Den finnes hos de fleste, også hos politikere. Ingen politiker ønsker å bli dradd inn som delaktig i en politisk skandale. Det kan innebære enden på karrieren. Det man stemmer for blir man delaktig i. Hadde bobehandlingen endt med kapitulasjon og bruk av 100 millioner til ingen nytte, hadde det blitt *skandale*. Jakten på syndebukker både i og utenfor Stortinget hadde fått fritt løp. En beslutning om å kaste inn nye penger for å redde gamle er like vanskelig i politikken som i næringslivet. Det krever analyse, vurderinger – og evne til å legge større vekt på sakstemaet enn egen karriere og stemmetilslutning. Det er forståelig at tvilende eller uinformerte sjeler på Stortinget fant det mer betryggende å stemme mot enn for økning av bevilgningsrammen i 1997. Det gjelder spesielt når de kunne basere seg på at et stortingsflertall sikret bevilgning. Det bød på en form for helgardering for dem som kanskje ville, men ikke turte.

Dissensen i Stortinget i 1997 om bevilgningen var en indikasjon på at den politiske stemningen var i ferd med å snu. Bjørn Bettum var rask til å fortelle Lazard Bank at stemningen var snudd. Banken registrerte budsjettdebatten i 1999 som bekreftelse på stemningsskiftet Bjørn Bettum hadde rapportert to år tidligere.

Lykkeligvis for boet snudde stemningen igjen da boet få dager etter budsjettbehandlingen i 1999 kunne rapportere gjennomslag for sin sak i Privy Council – Storbritannias høyeste domstol for samveldesaker.

Vi vet at flere søkte å påvirke til et nei fra Stortinget. Vi vet derimot ikke om utenforstående har forsøkt å påvirke stortingsrepresentanter til å si ja. Behovet ble kanskje ikke vurdert som påtrengende så lenge hver regjering i den aktuelle syvårsperioden gikk inn for bevilgning.

Regjeringens budsjettforslag inneholder anbefalinger om bevilgninger. Justisdepartementet hadde innsikt og kunnskap til å redegjøre inngående i budsjettproposisjonen for Jahreboets sterke og svake sider, strategi, tidshorisont og utsikter. Staten var representert på høyt nivå i bobehandlingen, deltok på alle skiftesamlinger og mottok alle utredninger, råd og strategiske vurderinger som ble sendt ut fra skifteretten og bobestyrer. I tillegg hadde Justisdepartementet tilgang på kvartalsvise rapporter fra bobestyrer.

Men det kunne skade boets sak om departementet ga Stortinget inngående informasjon om boets stilling og strategier i søksmålene. Motpartene fulgte med. I tråd med det var departementets begrunnelse for bevilgningsforslagene ganske støtte. *Utrykte* vedlegg var heller ikke veien å gå. I Reksten-saken erfarte departementet at en Høyrerepresentant i Stortinget hadde informert boets motpart, Hambros Bank, om innholdet i en redegjørelse fra bobestyrerne.

Oppsporing av skjulte midler og internasjonal rettergang er en form for krig uten tap av menneskeliv. Hemmelighold av planer og strategi og iverksettelse av overraskende manøvrer kan være avgjørende for suksess eller fiasko. I en del sammenhenger var det av vital betydning for boet å holde kortene tett til brystet. Et eksempel er boets plan om å sette inn hovedstøtet i London. London pekte seg ut som beste sted, ikke minst når det gjaldt domstolenes kompetanse og integritet. Informasjon om planen ble dessverre fanget opp av *noen* som varslet Monsen-kretsen. Erik Monsen skiftet umiddelbart ut sin bopel i London med en på Cayman Islands. Hans bopel i London var viktig for boets sjanser til å få London som rettergangssted, bopel for ham på Cayman Islands svekket boets sjanser. Boet oppga London som forum i 1995.

Grunnloven forutsetter at regjeringen foreslår, og at Stortinget bevilger. Den som nyter godt av statlig støtte, må akseptere at bevilgningsvedtak fattes enten de stemmeberettigede har satt seg inn i saken, baserer seg på andres standpunkt eller tar utenforliggende hensyn. I 1994 nyttet en stortingsrepresentant argumentet om udekket behov for fri rettshjelp til de ubemidlede – og manglende ressurser til å bekjempe voldskriminalitet – som begrunnelse for å stemme mot bevilgning til boet. Til enhver tid kan det finnes representanter av samme kaliber på Stortinget. Stemmeberettiget er de like fullt.

Vi har spandert flere ord på ulempene som fulgte med statens finansiering enn på fordelene. Årsaken er at ulempene ikke er så åpenbare. Derfor har vi gått inn på dem i rapporten.

Holdes fordelene for Jahreboet opp mot ulempene, blir ulempene uvesentlige. **Uten finansiering hadde boet måttet innstille i 1994/95 bortsett fra slutføring av et søksmål i Norge.**

6 AVTALE MED HENRY A. MCKINNELL

- 6.1 Tidsnød
- 6.2 Mangel på bevis etter undersøkelsene i 1991
- 6.3 Kontakt med Henry Alexander McKinnell
- 6.4 Økonomiske krav
- 6.5 Gevinstdeling
- 6.6 Avtalens hovedtrekk
- 6.7 Negative reaksjoner i Norge
- 6.8 Mobilisering fra boets motparter
- 6.9 Røping av kilder
- 6.10 Sluttoppgjør 6 millioner dollar
- 6.11 Informasjonen avgjørende for søksmålet i 1994
- 6.12 Søksmål før våren 1995 uten opplysningene?

6.1 Tidsnød

Da aktiv ettersporing av Utenlandsformuen ble igangsatt i 1991, var det allerede gått ni år etter Anders Jahres død. Med det som utgangspunkt ville krav fra dødsboet mot dem som hadde tatt formuen eller medvirket, rammes av foreldelse i Norge **senest** i februar 1995 (tre års foreldelsesfrist og inntil ti års tilleggsfrist for ukjente forhold). Foreldelsesfrister varierer fra land til land, til dels er de lengre enn i Norge. Men laveste terskel for boet var at kravet var i behold etter norske regler også om kravet ble reist utenfor Norge.

Foreldelse kan avbrytes på flere måter. For boet var det i praksis bare én mulighet – innledning av søksmål.

I 1991 hadde boet maksimalt fire år på seg til å finne ut

- om Anders Jahre hadde råderetten over en skjult formue da han døde;
- om det var rettslig grunnlag for å reise krav mot personer eller foretak i eller utenfor Norge;
- om sjansene for positivt utfall var større enn tap;
- om dem boet så for seg å saksøke, var i stand til dekke boets krav;
- om utenlandske domstoler var villige til å behandle søksmål fra boet;
- om søksmål i forskjellige jurisdiksjoner kunne samvirke eller motvirke hverandre;
- om kostnadene kunne dekkes inntil inntektsstrømmen startet.

Var svarene positive, måtte boet dessuten i god tid få hyrt inn kompetente advokater og klargjøre krav og søksmål.

I beste fall fire år til disposisjon før lemmen falt ned. Det hastet mer enn godt var.

6.2 Mangel på bevis etter undersøkelsene i 1991

Etter ett års intenst arbeid var boet kommet et stykke på vei, men heller ikke mer. For å spare tid la boet til grunn som arbeidshypotese at Anders Jahre hadde råderetten over en skjult formue da han døde. Tiden tillot ikke å gå til bunns i spørsmålet om Utenlandsformuens eksistens. Det innebar at boet kunne risikere å bruke mye ressurser på å finne ut av de øvrige punktene – for til slutt å konkludere at arbeidet hadde vært forgjeves fordi Anders Jahre – slik den første bobestyreren hadde blitt overbevist om – ikke hadde noen hemmelig formue. Det ville i etterhånd bli utlagt som grov uansvarlighet. Uansvarlig ville det også være å bruke så mye tid til videre etterforskning at boet uansett ikke ville rekke å reise krav før de var foreldet.

Boet var godt hjulpet av Alf R Jacobsens bok fra 1982 *Eventyret Anders Jahre* og av Riksskattenemndas kjennelse fra høsten 1990. Men enkeltstående indisier og sannsynlige teorier måtte underbygges med bevis. I boets sammenheng var bevis ensbetydende med dokumentbevis.

I britiske domstoler kunne boet benytte seg av reglene om *“discovery”*. Partene i britisk rettergang plikter å fremlegge alle dokumentbevis de rår over, eller kan rår over, uavhengig av om beviset støtter eller svekker deres sak.

I en rettskultur der advokatene står til regnskap overfor domstolene i en mye sterkere grad enn i Norge, er *“discovery”* et effektivt redskap for klarlegging og fullstendigjøring av fakta for domstolen. Det er advokatenes selvstendige plikt å sørge for at klienten utleverer alt materiale som belyser sakens fakta. Den plikten tar de ytterst alvorlig, både fordi de taper sin reputasjon om det avsløres at deres kontroll over klientens dokumenter har hatt hull, og også fordi *“discovery”* er en innbringende inntektskilde for advokatene, som kan sette billig arbeidskraft til å gjøre et tidkrevende arbeid som lar seg fakturere til høye satser.

Uavhengig av om søksmål ble reist i eller utenfor Norge, trengte boet bevis som gjorde det forsvarlig å sette i gang søksmål. Boet kunne ikke legge ut på fisketur i håp om å få napp. Kanskje hadde terskelen vært lavere hos en privat part som var villig til å ta sjanser selv om sjansene for fiasko var større enn suksess. Boet var en offentlig figur styrt av en norsk embetsdommer. Krav til seriøsitet var et ufravikelig krav derfra.

Ved utgangen av 1991 var den interne oppfatningen i boet at bevisene for Utenlandsformuen var for svake og for få til å gå til søksmål. Boet hadde kikket på et mulig krav mot Bjørn Bettum og Jørgen Jahre. Men det var et krav som ikke gjaldt Utenlandsformuen direkte. Vurderingen av det hadde derfor ikke vært prioritert.

6.3 Kontakt med Henry Alexander McKinnell

I januar 1992 formidlet journalist emeritus og forfatter Alf R. Jacobsen kontakt med Thorleif Monsens tidligere svigersønn Henry A. McKinnell. Han var i skilsmisseprosess og var opptatt av å få redusert sin tidligere ektefelle Guris "*alimony*". På en eller annen måte hadde han skaffet seg kunnskap om Alf R. Jacobsens bok "*Eventyret Anders Jahre*" og om hans spekulasjoner om Utenlandsformuen. McKinnell hadde fra tidligere arbeid for Thorleif Monsen kjennskap til at det hadde vært en forbindelse mellom ham og Bjørn Bettum. Han hadde opplevd at Thorleif Monsen med ett hadde fått uhorvelig med penger mellom hendene.

McKinnell var ute etter bevis for å overbevise skilsmissemestret om at Guri McKinnell gjennom farens tilganger hadde en rommelig økonomi også uten "*alimony*" fra ham.

Bobestyrer etablerte kontakt med McKinnell i februar. I løpet av noen dagers møter i New York ble han overbevist om at McKinnell hadde til dels detaljert kunnskap om innlemmingen av Utenlandsformuen i Thorleif Monsens imperium, og at Monsen hadde skaltet og valtet med Utenlandsformuen etter eget forgodtbefinnende. Hoveddelen var satt inn i en "*foundation*" ("*trust*" etter britiske regler) på Cayman Islands. Tilsynelatende var det bare et skall som ikke på noen måte begrenset Monsens utfoldelsesmuligheter med formuen.

Hvis McKinnells fortelling kunne underbygges med samtidsdokumenter, ville det gi et gjennombrudd for boet. Han hadde dokumenter – i metervis. Bobestyrer fikk se inn i noen av arkivskapene, fikk se McKinnell ta ut noen ringpermer og luften inneholdt så støvet føk. Men McKinnell var forretningsmann av nordamerikansk støpning – han tillot verken blaug i mappene eller øyekast. Han holdt godt fast i ringpermene selv. Det var som å være tilstede på striptease uten finalen.

6.4 Økonomiske krav

Ikke se, ikke røre før inngått avtale! McKinnell var forhandlingsvant og ga ikke ved dørene.

I begge parters interesse ønsket han gjensidig utveksling av opplysninger. Hans primære formål – kanskje hans eneste formål i dette første møtet – var å skaffe seg opplysninger om Thorleif Monsens formuesforhold som han kunne ha nytte av selv. Som byttmiddel bød han på sitt arkiv. Etter samtaler med Alf R. Jacobsen hadde han trolig analysert seg frem til at arkivet kunne være av umåtelig verdi for boet. Han var klar over at det inneholdt bevis for Utenlandsformuen, hvor den hadde havnet og hvem som var de grådigste parasittene.

McKinnell krevde vederlag i *cold cash* – mer enn boet rådde over på den tiden. Han krevde for det første refusjon av kostnader han hadde hatt til innsamling og fremskaffelse av sitt materiale – cirka 250 000 dollar. Han forutsatte dessuten at boet skulle påta seg vidtgående forpliktelser overfor hans fire barn. Thorleif Monsens barnebarn var alle mottakere av finansiell støtte fra Aall Trust, en "*trust*" Thorleif Monsen hadde opprettet. Støtten omfattet blant annet skolepenger og videreutdanning. McKinnell fryktet for at hans barn kunne komme til å bli ekskludert fra støtteordningene som en hevnaksjon og statuering av eksempel for eventuelle andre i familien som gikk med tanker om varsling. (Ettertiden har

vist at frykten var begrunnet.) Han forutsatte at barna skulle holdes økonomisk skadesløse – boet skulle tre inn i Monsen-familiens ulike støtteordninger da og for all fremtid, i den grad støtten ble inndratt.

Det var et umulig vilkår for boet. Et grovt overslag viste et versteutfall på millioner dollar i løpet av barnas levetid. Boet kunne håpe på at McKinnells arkiv og informasjon ville gi suksess. Men noen garanti for seier hadde man ikke. Rettergang har ytterst sjelden noen fasit. Å forplikte seg til betaling av millioner uansett utfall av kampen mot Monsen og hans sleng var utelukket, uansett om beløpet var i kroner eller dollar. Det ble ganske mange timer med hard diskusjon og dårlig atmosfære.

Utvekslingen av informasjon skulle ikke skje før avtalen var på plass. Før forhandlingene var over, hadde McKinnell kommet til en ordning med sin eks-ektefelle. Han hadde opprinnelig søkt kontakt med boet for å sanke opplysninger som kunne være av verdi for ham selv i oppgjøret med ektefellen. Det formålet falt med ett bort da han kom til en ordning med henne. Det ga ham et overtak i forhandlingene med boet om vilkårene. Med en viss rett kunne han argumentere med at han ikke hadde noe å vinne på en avtale. Avtale med boet kunne tvert om føre til økonomiske represalier overfor barna hans. Forhandlingene haltet, men fortsatte likevel.

Muligens lyktes boet i å motivere McKinnell til å avsløre forbrytelsene i familien Monsen med Utenlandsformuen. I hvert fall ble det etter mye om og men oppnådd enighet mellom ham og bobestyrer om forslag til avtale.

6.5 Gevinstdeling

McKinnell fikk tilbud om en ren gevinstdelings-modell. Ble det et positivt utfall for boet, skulle boets netto inntekter deles mellom hans barn og boet. Oversteg boets kostnader inntektene, ble det ingen deling. Boets tilbud inkluderte betaling av 250 000 dollar *upfront* for dekning av hans kostnader.

Avgrensningen av hvilke inntekter som skulle inkluderes, hvordan de skulle beregnes – og fremfor alt fordelingsnøkkelen – ble utgangspunktet for vanskelige og tidkrevende forhandlinger i månedene som fulgte.

Avtalen var uvanlig sett med norske briller. Den forutsatte betaling for opplysninger som et tidligere medlem av Monsen-familien hadde fått tilgang til dels uten Monsenfamiliens vitende. Å forplikte seg til vederlag for fortrolige opplysninger appellerte ikke til boets beslutningstakere.

Gevinstdelingen skulle være 60/40. 40 prosent skulle gå inn i en "trust" for McKinnells barn. Det var lett å overse for dem som har vurdert avtalen, at barna måtte akseptere risiko. Risikoen for et null-resultat i boet var høy. Derfor var McKinnells utgangspunkt at delingsforholdet skulle være 50/50.

En sterk innvending, da avtalen ble vurdert i Norge, var at gevinstdelingen var løstrevet fra det faktiske tapet barna eventuelt kom til å bli påført. Men i praksis ville det være umulig å

påvise barnas faktiske tap, blant annet fordi boets pågang mot Monsen-kretsen kunne føre til at Aall Trust ble tappet for kapitalen sin. Bevisproblemet ble avgjørende for at gevinstdelingen ble løsrevet fra barnas faktiske tap.

Avtalen var også gjort uavhengig av hvilken nytte boet kom til å få av McKinnells informasjon. Langt på vei var avtalen basert på bobestyrers gjetting om verdien av dokumenter som boet ikke fikk se før avtalen var signert. Engstelsen for å kjøpe katta i sekken var der. Engstelsen for å gjøre avtale med en som teoretisk kunne være utsendt fra motparten Monsen, var også der. Redselen for å dumme seg ut lå i luften da avtalen ble behandlet i skiftesamlingen.

Proessen innad i boet før skiftesamlingen tok standpunkt, strakk seg over mer enn et halvt år. På enkelte punkter ble avtaleforslaget reforhandlet med McKinnell for å oppnå skiftesamlingens godkjenning. Avtalen ble gjennomgått på skiftesamling i januar 1993 og godkjent av skifteretten 18. januar⁹ (med enkelte betingelser som falt bort da Bess Jahre trakk søksmålet om skattekravet 13. mai samme år).

Avtalen var et vanskelig avgjørelsestema i boet. Det viktigste argumentet for godkjenning var mangelen på alternativer for å komme videre. Sterk ettersporingsaktivitet og mer enn 200 samtaler og rundspøringer med innsidere hadde ikke gitt avgjørende bevis for at Utenlandsformuen eksisterte da Anders Jahre døde i 1982. Boets alternativ var å fortsette sine undersøkelser og håpe på gjennomslag. Men veien fra innsamling av fakta til klargjøring av søksmål var lang og kom til å være tilkrevende. Muligheten for foreldelse i 1995 spøkte ikke bare i det fjerne.

6.6 Avtalens hovedtrekk

Avtalen som ble signert 3. mai 1993 følger vedlagt.¹⁰ De sentrale bestemmelsene finnes i article I som definerer "*Recovered Assets*" – hva som skal deles. Poster som bobestyrer mente boet kunne få tak i uavhengig av opplysninger fra McKinnell, ble unntatt fra deling. På dette punktet var det boet som hadde overtaket. McKinnell hadde ikke muligheter til å gjøre seg opp en mening om verdiene som ble unntatt fra deling, heller ikke om boets sjanser for å få hånd om dem. Unntakene skulle vise seg å gjelde store verdier og var avgjørende for at gevinstdelingen ble 88/12 og ikke 60/40 av boets samlede netto.

Article II inneholdt McKinnells forsikringer om hva han skulle overlate boet av informasjon og dokumenter, og ikke minst hva han kunne overlate boet uten å bryte lovsatte begrensninger som følge av fortrolighet. Både han og boet visste at Cayman Islands på skatteparadisers vis hadde lovbestemmelser som i teorien skulle gjøre det umulig for utenforstående å stikke nesen sin i caymanske forhold. I alvorsgrad var utenforståendes bruk av fortrolig informasjon like alvorlig som voldtekt. På samme måte som det norske regelverket for prostitusjon, var regelverket om fortrolighet gitt global anvendelse. En

⁹ [Vedlegg – Skifterettens kjennelse 18. januar 1993]

¹⁰ [Vedlegg – Avtale 3. mai 1993]

nordmanns overtredelse av det caymanske regelverket om fortrolighet var straffbar uansett om overtredelsen skjedde på Cayman Island eller på Toten. McKinnells dokumenter var derfor forutsatt filtrert og sensurert av caymansk ekspertise før de ble overlatt til boet.

Article IV inneholdt bestemmelser om boets betalingsforpliktelser og boets herredømme over hva og hvordan krav skulle forfølges, forlikes eller oppgis. McKinnell og hans barn hadde ingen rett til å motsette seg boets standpunkt, selv om det førte til mindre netto og dermed mindre gevinst å dele. Bestemmelsen var avgjørende for at boet senere kunne inngå forlik uten å være avhengig av samtykke. Under marsjen hadde McKinnell argumenter spesielt mot det snauet forliket med Lazard Bank i 2001, men overlot avgjørelsen til boet.

6.7 Negative reaksjoner i Norge

Det var 40-prosentandelen til McKinnellbarna med maksimumsangivelse på 50 millioner dollar som fenget i offentligheten da avtalen ble kjent i august 1993. Tabloidversjonen var at McKinnell skulle få 50 millioner dollar av staten for å tyste om familiehemmeligheter. Umoralsk, skammelig, idiotisk og det som verre var ble ropt ut i den offentlige debatten. Omkvedet var at McKinnell-avtalen aldri skulle vært inngått, og at feilen måtte repareres ved at boet ensidig trakk seg fra avtalen.

Ikke alle utsagn var så bombastiske, men likevel megetsigende. Bjørn Bettum og andre "gode krefter" i Sandefjord lanserte i 1998 sin forlikdrøm direkte for to statsråder. En bærende tanke var at forliket skulle komme seg rundt boets forpliktelser overfor McKinnells barn. Det ville gi en så stor besparelse at det kunne bli plass for en rommelig tildeling til de *gode krefter i Sandefjord*, mente Bjørn Bettum og flokken av *gode krefter* han hadde samlet om seg. Saksbehandling på høyt statlig plan ble igangsatt. Bobestyrer ga sitt (negative) standpunkt til tanken om å vri seg unna forpliktelsen overfor barna ved å kanalisere deler av forliksbeløpet utenom boet. Finansministeren hadde et verdiladet synpunkt: For sin del skulle han gjerne sett at boet slapp å betale "*disse Judaspengene*". Slik gikk det ikke, men da satt en ny finansminister i stolen.

Dette var mange år før fortrolige opplysninger fra sveitsiske og liechtensteinske banker om skattetrette kontohavere ble tappet og solgt. Noen av dem som hadde tappet ble betalt eventyrlig for å overlate opplysningene de hadde stjålet videre til myndigheter i Europa og USA. Men handlingene deres ble ikke unisont fordømt, mange så på dem som *varslere*. Nasjoner som betalte for opplysningene, forsvarte seg med at vederlaget uansett var en brøkdel av hva opplysningene ville innbringe i skatter og erstatninger. I allfall USA hadde rett i sin spådom. Sveitserbanken UBS betalte USA 780 millioner dollar i 2009 for sin medvirkning til skatteunndragelser. På vegne av landets øvrige banker åpnet Sveits i desember 2011 for betaling til USA i størrelsesorden 10 milliarder dollar for tilsvarende medvirkning.

Uten sammenligning for øvrig ville kanskje reaksjonen på McKinnell-avtalen blitt annerledes i dag enn i 1993, i alle fall fra dem som ikke hadde egeninteresse i at Monsens, Jahreses og Bettumenes hemmeligheter forble private. Dokumentene fra McKinnell var avslørende om Monsens massive underslag, og hvordan han og hans krets levde høyt på dem. Men de avslørte også mange som hadde hjulpet til, som hadde valgt å lukke øyne og ører, eller hadde skaffet seg godbiter som takk for å bevare taushet. En del av dem var norske. Det var ikke vanskelig å forstå at mange fikk boets avtale med McKinnell i vrangen. Den nærliggende forsvarsskansen var indignert fordømmelse av avtalen.

I et intervju med VG 20. august 1993 karakteriserte advokat Einar Abrahamsen boets avtale med McKinnell som “*jævlig*”, “*moralsk forkastelig*” og “*ren prostitusjon*”. På det tidspunktet bisto han Bess Jahre, Thor Jørgen Jahre, Jørgen Jahre, Anders Jahres Rederi AS og Bjørn Bettum, en gruppe som slett ikke heiet på boet.. Det ligger mye realisme i ordtaket “*Where you stand depends on where you sit*”.

Advokat Abrahamsen var ikke alene om å rope ut hvor oppbrakt han var. Bjørn Bettum benyttet mange anledninger til å fortelle sitt publikum hvor moralsk forkastelig avtalen var, og hvordan mangelen på moral gjorde det *umulig* for ham å samarbeide med boet.

I Bess Jahres navn utfoldet Skaugen senest i 2002 stor energi for å få McKinnell-avtalen utredet. Ønsket hans var etter sigende “*styrt både av de økonomiske interesser knyttet til avtalen, men også av de moralske anfektelser man kan reise mot en avtale som denne*”. “*Økonomiske interesser*” hadde verken Skaugen eller Bess Jahre i 2002. Skaugen selv var ute av boet etter å ha fått fullt oppgjør for kravet fra Anders Jahre AS i desember 2001. Forliket med Lazard Bank hadde definitivt satt strek over muligheten for at Bess Jahre ville få arv etter Anders Jahre. Det var derfor “*de moralske anfektelser*” som lå tungt på Skaugens hjerte. Brevet fra en av hans advokater 29. november 2002 redegjorde over seks sider for Skaugens moralsyn og meninger.¹¹ Vi oppfattet trolig ikke dybden av *de moralske anfektelser* fullt ut.

6.8 Mobilisering fra boets motparter

Dokumentene boet fikk oversendt fra McKinnell etter avtaleinngåelsen i mai 1993, var i hovedsak fire ulike grupper.

De tre første besto av dokumenter som han hadde benyttet seg av ved forberedelsen av skilsmisssaken mellom seg og ektefellen Guri.

- Den første gruppen omfattet dokumenter fra hans personlige arkiv, utarbeidet for ham eller av ham selv.
- Den andre gruppen omfattet Guri McKinnells personlige papirer, som hun hadde arkivert i en pult på hans hjemmekontor i deres felles hjem. De var blitt kopiert av ham uten hennes vitende.
- Den tredje gruppen besto av dokumenter han hadde mottatt fra Kimiko Odagaki (Torleif Monsens siste “girl friend”). Etter Thorleif Monsens død høsten 1992 hadde hun bosatt seg fast i Japan. Hun følte seg dårlig behandlet av odelsgutten Erik Monsen, og hadde søkt McKinnells hjelp til å klarlegge sine økonomiske rettigheter.
- Den fjerde gruppen mottok McKinnell 1993 fra Cathleen Monsen, Erik Monsens ektefelle. Hun forberedte skilsmisssak, og hadde kopiert et antall av hans

¹¹ [Vedlegg – Brev 29. november 2002]

dokumenter som ble oppbevart i deres felles hjem i Japan. Ifølge McKinnells opplysning hadde også Cathleen Monsen søkt hans hjelp til å få klarlagt sine økonomiske rettigheter. Hun var klar over at dokumentene ville bli oversendt fra ham til boet, og hadde satt som betingelse at de ikke skulle brukes før etter at hun hadde innledet sin skilsmissexak i oktober 1993. Etter et senere skilsmissexorlik med Erik Monsen snudde hun og hevdet at hun ikke hadde gitt McKinnell tillatelse til å videresende dokumentene til boet. Det var en forutsetning for skilsmissexorliket. Etter det ble hennes ord stående mot hans. Begge to var satt opp som vitner i boets søksmål mot Monsen-kretsen. Brutal krysseksaminasjon på britisk vis hadde trolig fått frem sannheten. Men søksmålet ble forlikt og krysseksaminasjonen falt bort.

De utenlandske motpartene satset sterkt på å få boets søksmål i Storbritannia flyttet til Cayman Islands. Det klarte de. Erik Monsen ble evakuert fra sin bolig i London i samme øyeblikk motpartenes etterretningsapparat snappet opp informasjon om boets forberedelser til søksmål i London. Et hovedformål med å få saken over til Cayman Islands var å komme under beskyttende vinger av domstolen der. På Cayman Islands finnes et embetsverk som ser det som sitt samfunnsoppdrag å dra omsorg for øysamfunnets hovednæringsvei – *“Offshore Money”*. Et tilsynelatende altomfattende fortrolighetspåbud er lovfestet i *“the Confidential Relationships (Preservation) Law”* for å hjelpe og støtte nasjonalindustrien.

Fra både Monsen-kretsen og Bridge Trust (forvalter for Aall Foundation) ble det hevdet at McKinnell-dokumentene var ulovlig ervervet av ham og dermed av boet, og at boets bruk av dem var ulovlig etter *“the Confidential Relationships (Preservation) Law”* på Cayman Islands. De hevdet at bobestyrer hadde begått en straffbar handling, og gjorde noen forsøk på å mobilisere øysamfunnets påtalemyndighet. Det var mest et skremmeskudd. Anklagene om lovbrudd ble forsøkt holdt varme helt til boet inngikk forlik med Monsen-kretsen i 2008. Under et flertall av rettsmøtene på Cayman Islands fra 1995 og i de følgende 10 årene ble anklagene repetert i stadig mer inflaterte vendinger. Motpartene fortalte at boets sak måtte avvises som følge av grove brudd på grunnleggende prinsipper for vern av rettsordenen i denne karibiske jurisdiksjonen. I januar 1995 gjorde de et forsøk på å få *“the Grand Court of the Cayman Islands”* til å gjennomgå McKinnell-dokumentene og fastslå ulovlig bruk. Anmodningen ble avslått og ikke senere gjentatt.

Hvis boets bruk av dokumentene hadde brutt fundamentale rettsregler, slik det ble påstått, hadde det vært å vente at motpartene ville ha anmodet om å få forhåndsprøvd ulovlighetsspørsmålet gjennom krav om *“preliminary issue”* for å kvitte seg med boet først som sist. Etter en omfattende og sterk offensiv i 1994 og 1995 mot McKinnell-dokumentene, lot de være å følge opp. De valgte i stedet å skille ut som *“preliminary issues”* gyldigheten av Continental Foundation (som de tapte i 1997 og 1999/2000), og deretter boets søksmålsadgang på Cayman Islands (*“foreign revenue defence”*, som de tapte i 2007). De må ha konkludert at de ikke ville vinne frem med *“preliminary issue”* om avvisning av søksmålet på grunnlag av boets bruk av dokumentene.

Verken McKinnells anskaffelse av dokumentasjonen, McKinnell-avtalen eller boets bruk av dokumentene er vurdert av noen rettsinstans. Bobestyrer ble heller aldri arrestert på

Cayman Islands, bare fortalt i passkontrollen for Grand Cayman at han ikke var velkommen på øya.

6.9 Røping av kilder

Til tross for kritiske, til dels fordømmende standpunkter fra fremtredende hold både i Norge og på Cayman Islands, ble avtalen mellom McKinnell og boet stående. Mens avtaleforhandlingene var omfattende og barske, gikk praktiseringen av avtalen greit. En kritisk fase oppsto sommeren 1997, da boet forhandlet om forlik, og Monsens advokater satte som vilkår at boet skulle røpe McKinnells informasjonskilder i den grad boet hadde kunnskap om dem. McKinnell hadde forutsatt fortrolighet.

Bobestyrer var ikke villig til å gi opplysning om kildene uten rettslig pålegg. Da McKinnell fikk kjennskap til at skifteretten overveide å gi bobestyreren pålegg, varslet han om rettslige skritt og erstatningsansvar. – Forliksforhandlingene aborterte av andre grunner og spørsmålet om røping av kildene ble ikke satt på spissen. Men McKinnells tillit til boet fikk en knekk som først etter mye innsats og en del ressursbruk lot seg reparere.

6.10 Sluttoppgjør 6 millioner dollar

Etter forliket med Monsen-kretsen (jf. kapittel 6 punkt 9) ble det tatt kontakt med trusten for McKinnells barn med formål å sondere mulighetene for oppgjør. Avtalen forutsatte oppgjør først når boet var klart for slutning. Men boet så det som ønskelig å påbegynne et oppgjør før det. Skulle det oppstå uenighet om beregningsgrunnlaget, måtte uenigheten i verste fall avgjøres med voldgift i New York. Det kunne ta mye tid og føre til at bobehandlingen trakk ytterligere ut.

I desember 2008 forhandlet partene seg frem til en avtale om sluttoppgjør som avløste avtalen med McKinnell fra 1993.¹² 40 prosent andel ble fastsatt til 6 millioner dollar som fullt og endelig oppgjør. Det tilsvarte litt under 11,7 prosent av boets netto på avtaletidspunktet. Sluttoppgjøret ble godkjent av Sandefjord tingrett i februar 2009.¹³

Boets øvrige kostnader frem til 2009 for ettersporing av Utenlandsformuen og fremskaffelse av bevis utgjorde anslagsvis det tredobbelte av oppgjørssummen. Men det hører med i bildet at dokumentasjonen fra McKinnell i en periode førte til full mobilisering både fra Monsen-kretsen og Bridge Trust – forvalteren for Aall Foundation. Begge satset både i ord og tale på å få avskåret boets bruk av dokumentene. Det var heller ikke taust i Norge. Boets advokatkostnader på Cayman Islands og i Norge i forbindelse med McKinnellavtalen og bruken av dokumentene har løpt opp i mer enn 30 millioner kroner.

¹² [Vedlegg – Avtale om sluttoppgjør 9/10 februar 2009]

¹³ [Vedlegg – Sandefjord tingretts kjennelse 17. februar 2009]

6.11 Informasjonen avgjørende for søksmålet i 1994

Legger vi til grunn at boet ikke på egen hånd hadde klart å samle inn bevis mot Lazard Bank og Thorleif Monsen samt reise søksmål mot dem før kravene var foreldet, har McKinnell-avtalen vært avgjørende for at boet i det hele tatt har klart å føre tilbake noe av Utenlandsformuen. Slik vi kjenner overveielsene da søksmålet i Storbritannia ble besluttet i 1994, ser vi bort fra muligheten for at det var blitt reist søksmål i 1994 uten dokumentasjonen som boet fikk overlevert fra McKinnell. Uten den hadde ikke skiftesamlingen funnet det forsvarlig å beslutte søksmål. Boet ville heller ikke fått kompetente britiske advokater til å ta sakførselen på grunnlag av materialet boet selv hadde skaffet frem på det tidspunktet. I Storbritannia er det høyere terskel for å reise søksmål enn i Norge. Seriøse britiske advokater sier nei til å reise spekulative søksmål som har preg av *“fishing expedition”*.

6.12 Søksmål før våren 1995 uten opplysningene?

Kan det utelukkes at boet på egen hånd – eller fra andre hold – ville ha kommet over bevis som hadde gjort det mulig å reise søksmål mot de utenlandske motpartene før februar 1995, også uten McKinnell-avtalen?

Det tror vi ikke, men vi kan ikke utelukke muligheten. Det er Bjørn Bettums arkiv som skaper en liten usikkerhet: Høsten 1994 tok Økokrim beslag i det vi har omtalt som hans Jahrearkiv. 16. desember 1994 ga Bjørn Bettum sitt samtykke til at boet fikk et kopisett. Arkivet inneholdt klare bevis om Utenlandsformuen, om Lazard Banks medvirkning og Thorleif Monsens svik overfor Anders Jahre. Dokumentbunken hadde større verdi for boet enn dokumentene fra McKinnell for å grunngi krav mot de utenlandske motpartene.

Avisoppslagene etter beslaget hos Bettum refererte forutgående beslag hos personer uten forbindelse med Utenlandsformuen. Det kan se ut som om beslaget av Bettums Jahrearkiv var en tilfeldighet. Vi vet ikke sikkert hvorfor Bjørn Bettum hadde arkivet i huset (oppbevart under sengen) da han fikk besøk. Vi kjenner til at det i mange år hadde vært oppbevart andre – og trygge – steder. En tidligere tjenestemann i Lazard Bank har fortalt at kofferten med Jahrearkivet ble bragt over til Norge i august 1994, og at foranledningen var boets søksmål i Storbritannia. Bjørn Bettum var en av de få som kunne historikken. Han var, etter det som ble opplyst, anmodet av Lazard Bank og Monsen-kretsen om å hjelpe til med en redegjørelse for fakta. Bjørn Bettum benektet senere historien da han ble spurt av bobestyrer. Han hevdet at han alltid hadde hatt Jahrearkivet oppbevart i huset sitt. I dag vet vi fra to andre informanter at det var løgn. Men vi kan ikke av den grunn utelukke at hans oppbevaring av Jahrearkivet under sengen hadde andre årsaker enn boets søksmål i Storbritannia (og forliksklage mot ham i Norge).

Vi mener sannsynligheten er svært liten, men kan ikke avvise muligheten for at

- Bettums Jahrearkiv hadde vært oppbevart i Bettums hus også om boet ikke hadde tatt ut søksmål i Storbritannia i 1994;
- Bettum hadde samtykket i at boet skulle få et kopisett av arkivet selv om han visste at boets krav ville være foreldet noen måneder senere;

eller at

- Økokrim hadde hjemmel for å la boet få et kopisett av arkivet uavhengig av Bettums samtykke, at boet hadde rukket å analysere og systematisere arkivet, bygge opp saker mot Lazard Bank og Monsen-kretsen og få søksmål opp i luften før norsk foreldelse hadde slått inn i februar 1995.

DEL 2: ANDERS JAHRE OG VIRKE – HJEMFLAGGING AV SKIP – EIERINTERESSER (OFFISIELLE)

7 ANDERS JAHRES BAKGRUNN OG VIRKE

- 7.1 Tidlige år
- 7.2 Skipsreder
- 7.3 Hvalfangstvirksomheten
- 7.4 Ekspansjon i koffardi

Anders Jahre ble født 28.05.1891 i Sandar og døde 26.02.1982 i Sandefjord, vel 90 år gammel.

7.1 Tidlige år

Han tok juridisk embetseksamen i 1914, var dommerfullmektig og drev deretter sakførerpraksis i Sandefjord fra 1916 til 1928.

Ved siden av sakførerpraksisen drev han finansieringsvirksomhet ("*bankier*") fra 1917 til 1920. Det var gjennom den at han kom i forbindelse med Lazard Brothers & Co., Limited (nå Lazard Bank Ltd.), som få år senere skulle bli hans viktigste og livslange bankforbindelse.

Lazard Bank bidro med finansiering av flere prosjekter Anders Jahre var inne i på 1920-tallet. Banken støttet Anders Jahre også ved aksjetegning, blant annet i Kosmos. Banken bidro med liv og lyst også ved finansiering av Anders Jahres hemmeligholdte virksomhet utenfor Norge.

Anders Jahre fikk raskt en fremtredende rolle i en sterkt ekspanderende hvalfangernæring i Vestfold. Gjennom tillitsverv i selskapet Dominion Whaling Co, Sandefjord var han fra 1918 pådriver for konsentrasjon i næringen. To år senere ble selskapet fusjonert med to andre Sandefjordforetak, South Pacific Whaling Co. og AS Odd med Odd som overtakende selskap. Anders Jahre ble styreleder.

7.2 Skipsreder

Anders Jahre etablerte i 1922 foretaket *firma Anders Jahre* med seg selv som eneeier.

Prefikset firma var vanlig å bruke for foretak med flere (økonomisk) ansvarlige innehavere. I juridisk forstand var det uten mening å bruke prefikset på enmannsforetak; *firma Anders Jahre* var identisk med personen Anders Jahre. Han var langt fra den eneste eneeier som presenterte seg som et firma. Tanken bak kan ha vært at firmabetegnelsen ga preg av seriøsitet og soliditet.

Skikken med firmabetegnelser på enmannsforetak holdt seg i store deler av forrige århundre. Ikke minst advokater i enmannspraksis utstyrte etter hvert sine navn med firmaprefiks, selv om de burde vite bedre.

I den daglige virksomheten benyttet Anders Jahre av og til firmabetegnelsen, og da oftest angitt med liten forbokstav – *f*. Tidvis benyttet han bare navnet sitt, uten prefikset. I begge tilfeller var det personen Anders Jahre som opptrådte, og hans egen bruk viser at de to betegnelsene hadde samme mening for ham.

Anders Jahres rederi var en betegnelse som ofte ble benyttet istedenfor *firma Anders Jahre*, ikke minst av rederiorganisasjonen selv.

Andre brukte synonymer var Rederiet Anders Jahre, Rederiet – samt Anders Jahre. Anders Jahres rederi må holdes atskilt fra Anders Jahres Rederi AS. Det foretaket var Anders Jahres eget aksjeselskap for investeringer, blant annet i skipsparter og aksjer. Han var eneksjonær. Selskapet er behandlet i kapittel 11.

Anders Jahres organisering av rederivirksomhet i et disponentforetak med personlig ansvar var i tråd med vanlig praksis i Norge opp til 1960/70-tallet. Rederinæringen i Norge var til da dominert av familieeide foretak. Praksis med disponentforetak i rederinæringen var dels bygget på en tradisjon fra tiden før aksjeselskapsformen ble vanlig i Norge. Men det lå også rasjonelle grunner bak formen. Overskuddet – *disponentgodtgjørelsen* – kunne innehaverne dra ut i sin helhet hvert år uten avsetninger til fond som datidens regler påla aksjeselskap. Disponentforetak la forholdene utmerket til rette for generasjonsskifte i familieeide virksomheter. Generasjonsskifte kunne skje uten den utarming av virksomheten som skjedde om andeler skulle arves av søsken. I Norge har barn krav på pliktdelsarv. Men arvelovens pliktdelsregler tok ikke høyde for den verdien det lå i å være medinneholder i disponentforetaket. Verdien i disponentforetaket lå i funksjonen som bestyrende reder, ikke i bokførte eiendeler og egenkapital. Selve funksjonen falt utenfor regnskapets balanse. Skipsdisponentforetakene hadde vanligvis beskjedne kapitalinnskudd og investeringer i inventar, innredning og utstyr. De tunge investeringene sto andre enheter enn disponentselskapet for. Disponentforetakets verdier ga derfor liten arv til fordeling mellom arveberettigede søsken. Og ikke minst: Disponentfunksjonen og fordelene som fulgte med den, ble ikke belagt med arveavgift.

Det var skipsdisponentselskapet som administrerte forretningsførselen for tonnasjen. Der lå også kontorholdet for skipsvirksomheten. Alle medarbeiderne i virksomheten – sjøfolkene inkludert – var ansatt der. I hovedsak begrenset *firma Anders Jahre* seg til å være disponentselskap (og kontorholdselskap) for skipseiende selskap der Anders Jahre hadde dominerende innflytelse, eller for tonnasje som var tatt inn på certeparti.

I rederivirksomheten hans var det også skipseiende selskap hvor han opptrådte som *“agent”*. Det var Anders Jahres standard forklaring på sitt herredømme over skipseiende selskap som var finansiert av Utenlandsformuen. Realiteten i disse agentforholdene var at *firma Anders Jahre* var disponentselskap, men med én begrensning i kontorholdet: Regnskapene ble ikke ført i Sandefjord.

Regnskapssammendrag for borteflåten ble utarbeidet i Sandefjord for Anders Jahres personlige informasjon, men var utilgjengelig for andre enn ham, Frithjof Bettum, Thor Jørgen Jahre og rederiets regnskapssjef. Begrensningen i kontorholdet for utenlandsselskapene hadde sin naturlige grunn i hemmeligholdelsen: Regnskapene avslørte hvem som kontrollerte dem, og hvordan inntektene ble disponert – av Anders Jahre.

Gjennom rederiet sitt kontrollerte Anders Jahre hele sin seilende flåte både for hvalfangst, handels- og passasjerfrakt – og uavhengig av hvem som eide tonnasjen han disponerte. Rederiet var i etterkrigsårene et av verdens store målt i seilende tonnasje, og var da Anders Jahre døde i 1982, Norges nest største rederi.

Etter fast bransjepraksis i Anders Jahres virketid var skipsselskapsdisponenten (også kalt "bestyrende reder") suveren når det gjaldt fordeling av kostnader og fellesinntekter på de disponerte selskapene. Tilsvarende var disponenten suveren i tildeling av kontrakter og kontraheringer. Selskapene kunne ha ulike aksjonærgrupper. Etter dagens tankegang oppsto det hyppig interessekonflikter. Det finnes en rekke tilfeller der Anders Jahre først utpekte ett selskap, men deretter valgte et annet hvis det passet ham bedre. Det ble aldri reist spørsmålstegn ved hans suverenitet som disponent.

Fra 1. januar 1948 flyttet Anders Jahre virksomheten fra *firma Anders Jahre* til et aksjeselskap som ble stiftet et par uker senere, Anders Jahre & Co AS.

Anders Jahre hadde en majoritetsandel på 60 prosent. Hans nære medarbeidere i rederiet, Anton Sivertsen og Thor Jørgen Jahre fikk hver 20 prosent av aksjene. Anton Sivertsen sluttet og gikk ut av Anders Jahre & Co AS i 1955. Frithjof Bettum kom inn som ny medeier i selskapet.

Med virkning fra 1959 ble virksomheten i Anders Jahre & Co igjen drevet av i navnet *firma Anders Jahre*.

Det opphørte samtidig som enmannsforetak. Ved selskapskontrakt i januar 1959¹⁴ ble Thor Jørgen Jahre og Frithjof Bettum opptatt som kompanjonger (deltakere/partnere), hver med en andel på 20 prosent. Anders Jahre fikk gjennom selskapskontrakten hånd i hanke med disponentselskapet. Kompanjongene fikk æren og gleden av å være med. Men Anders Jahre kunne etter selskapskontrakten når som helst kreve selskapet oppløst, og også til enhver tid sparke ut kompanjongene hvis han ikke lenger ønsket å ha dem med. Det skjedde ikke, men var et tema ved et par anledninger da Anders Jahres forhold til nevøen Thor Jørgen Jahre var anstrengt.

Frithjof Bettum trakk seg ut av selskapet i 1970, og Bjørn Bettum trådte inn i selskapet og overtok hans andel. Thor Jørgen Jahre trakk seg ut i 1978. Jørgen Jahre gikk inn i selskapet med virkning fra 1. januar 1979 og overtok farens andel.

Anders Jahre trakk seg ut av selskapet våren 1979. Fra da av var Anders Jahre passiv kompanjong, mens Bjørn Bettum og Jørgen Jahre samtidig rykket frem som selskapets aktive kompanjonger.

De to etablerte i oktober 1984 Anders Jahre AS, som overtok eiendeler, gjeld og virksomheten fra *firma Anders Jahre*. Kort tid etter solgte de aksjene sine til Kosmos, mot vederlag i Kosmosaksjer. Boet gikk til sak mot Bjørn Bettum og Jørgen Jahre i 1993/94 med utgangspunkt i overflyttingen av virksomheten til Anders Jahre AS i 1984. Boets begrunnelse for kravet var at Anders Jahre ikke hadde fått noe vederlag for sin 60 prosents andel i *firma Anders Jahre*.

7.3 Hvalfangervirksomheten

Etter etableringen av *firma Anders Jahre* engasjerte Anders Jahre seg i økende grad i hvalfangstvirksomhet:

¹⁴ [Vedlegg – Selskapskontrakt 15. januar 1959]

- Han deltok i stiftelsen av AS Bas II (med eierinteresse) i 1923. Foretaket ervervet tankeren SAN BERNANDO, som samme år ble ombygd til hvalkokeri. Skipet ble disponert av Anders Jahre til det ble avhendet i 1925.
- Han deltok i 1925 i stiftelsen av hvalfangstselskapet Mexico, som fanget hval med fl/k Esperanza. Skipet ble disponert av annen reder.
- Han deltok med eierinteresser ved stiftelsen av Larvikselskapene Globus AS og Polaris AS i 1925. Han deltok i den daglige ledelsen av Polaris AS. Globus AS anskaffet fl/k Lancing, det første kokeriet med opphalingslipp. Året etter anskaffet Polaris AS fl/k NT Nielsen Alonso, også med opphalingslipp. Disse to skipene var forløperne for Anders Jahres design av fl/k Kosmos i 1928.
- Han var viktig rådgiver for rederiet Bruun & von der Lippe, Tønsberg og pådriver ved stiftelsen i 1928 av to foretakene Hvalfangerselskapet Antarctic AS og Hvalfangerselskapet Pelagos AS. Anders Jahre var styreleder i disse selskapene til slutten av andre verdenskrig.
- Han var primus motor i etableringen av Hvalfangerselskapet Kosmos AS høsten 1928: aksjonær, styremedlem og bestyrende reder. Han fikk tilsvarende posisjoner i det etterfølgende Hvalfangerselskapet Kosmos II i 1930.
- Antarctic, Pelagos og Kosmos etablerte et tett samarbeid både i pelagisk fangst og landbasert fettherdingsindustri. Samarbeidspartene ble kollektivt omtalt som "Jahre, Bruun & von der Lippe", tidvis som "Jahregruppen". Rederne fikk styreplasser hos hverandre. Rederimerket ble utformet likt – flagg med hvit bunn, blått kors og stjerne i korset. Anders Jahre hadde én stjerne i korset, rederiet Bruun & von der Lippe tre stjerner.
- Sammen med A.P. Møller stiftet han i 1930 hvalfangerselskapet Fraternitaskompagniet Aktieselskab i Danmark og disponerte selskapets ene flytende kokeri Fraternitas.

Anders Jahre anses som den moderne pelagiske hvalfangstens far og ble i de følgende 40 årene gjerne assosiert med hvalfangst. Han var en foregangsmann i å modernisere og effektivisere hvalfangsten, med den spesialbygde skipstypen han hadde tenkt ut da han kontraherte fl/k Kosmos i 1928.

Skipet var verdens største tanker og klasset i høyeste tankklasse. Det var også verdens største flytende kokeri og største skip i Norges flåte. Det var spesialkonstruert for industriell bearbeiding av hvalolje med råstoffet halt rett opp fra havet til flensedekket på 2.500 kvm, med luker til underdekk hvor bearbeiding og koking av hvalskrottene fant sted og med oljetanker i bunnen. Skipet ble levert i mai 1929 og fikk et formidabelt driftsresultat i første fangstsesong 1929/30.

Gjennom realiseringen av Kosmos demonstrerte Anders Jahre fremsyn, energi og en vilje som trosset iherdig skepsis, til dels motstand, fra den etablerte hvalfangerstanden. Han ble representanten for den nye generasjon hvalfangere og skapte seg etterhvert et verdensnavn.

Hvalfangst hadde den første toppinntjeningsperioden på 1920-tallet. Overkontrahering av kokerier førte til at markedet falt sammen på 1930-tallet. I økende grad ble det internasjonal oppmerksomhet omkring hvalfangsten. Industrialiseringen av fangsten gjennom moderne flytende kokerier ble ansett som en trussel mot bestanden.

Norge var en av de mest hvalfangende nasjoner, og norske myndigheter utredet muligheten for fangstbegrensninger, nasjonalt og internasjonalt. Jahre selv ivret for internasjonal regulering av hvalfangsten, men var ikke villig til å avvente utfallet av utredninger og konferanser. Han var opptatt av at andre hvalfangerrederier hadde etablert fangst under panamaflegg. I et intervju i Aftenposten i januar 1937 lot han det skinne igjennom at han ikke aktet å sitte med hendene i fanget.

Hvalfangst organisert i "de rette" flaggstater kunne skje uten skatt og avgifter og uten fare for fangstrestriksjoner, som han kjente til at norske og britiske myndigheter hadde under overveielse. Skip som var registrert i disse flaggstater, hadde dessuten lave driftsutgifter på grunn av lave mannskapshyrer. Sjømannsorganisasjonene mobiliserte mot at norske redere tok i bruk "bekvemmelighetsflagg" for sine skip. For en del redere veide bekvemmeligheten med høye inntekter og opplegg av midler utenlands tyngre enn harde ord og kritikk i Norge.

7.4 Ekspansjon i koffardi

Anders Jahre er omtalt og hyllet som en fremragende forretningsdrivende – *second to none* – i å se muligheter, *second to none* i å vurdere risiko. En lang rekke kontraheringer og erverv av hvalbåter og kokerier skjedde i ti-årene som fulgte etter kontraheringen av Kosmos.

Fra 1933 og utover utvidet han flåten med en serie koffardiskip (tank- og tørrlasttonnasje), som gjennomgående ble eid av separate skipsaksjeselskap, ofte etablert i forbindelse med konkrete erverv.

Gjennom fusjoner ble de fleste skip som opprinnelige var eid av separate norske foretak, innlemmet i Kosmos (som i mellomtiden hadde skiftet navn til Kosmos AS etter at Kosmos og Kosmos II hadde blitt fusjonert). Hvalfangsten opphørte på slutten av 1960-tallet. Takket være sin solide posisjon i tank supplert med tonnasje for passasjerlinjefart, fering, lekting og annen offshorevirksomhet opprettholdt Kosmos sin stilling som et av Norges største og solide shippingforetak.

Anders Jahre gikk av som administrerende direktør i Kosmos i 1978. Han gikk av som styreleder året etter, samme år som han også trådte ut som aktiv kompanjong i *firma Anders Jahre*.

Kombinasjonen av kreativ teft og grundig risikovurdering har ikke vært et fremtredende trekk ved norsk rederinæring. Anders Jahre var en av de få som mestret kombinasjonen.

Hans etterfølgere i Kosmos fylte ikke skoene hans.

8 HJEMFLAGGING AV SKIP

Rederiet Anders Jahre disponerte fra slutten av 1930-tallet tonnasje under utenlandsk flagg. Anders Jahre la ikke skjul på det. I et intervju i VG 3. september 1953 anslo han utenlandsflåten som han disponerte, til 150 000 tonn.

Disponering av andres tonnasje var og er en vanlig driftsform i shipping. Da en avis på 50-tallet stilte spørsmål ved Anders Jahres "*utenlandsflåte*", fremhevet avisen bruken av rederiets flaggmerke på skorsteinene og bemanningen med rederiets skipsoffiserer som bevis på at Anders Jahre eide skipene. Men Anders Jahres driftsform atskilte seg i så måte ikke fra det vanlige mønsteret ved langtidsdisponering av andres skip.

Det særegne med Anders Jahre *borteflåte* var at disponeringen, ifølge ham selv, hadde sitt grunnlag i at han var oppnevnt som "*europesk agent*" for de skipseiende selskapene. I kraft av denne agentposisjonen kontraherte han nybygginger, bestemte spesifikasjonene, utpekte gudmødre ved skipsdåpseremonier og tok hånd om absolutt alle funksjoner som tilligger en eier, alt uten å veksle et ord med eierne eller informere dem på annen måte. Skriftlige avtaler som regulerte hans "*europeske agenturer*" ble ikke opprettet. Eierne av skipsselskapene i Panama og Sverige var usynlige; ingen har noensinne kommet over livstegn fra noen av dem.

Eierselskapene hadde angivelig utstyrt sin agent Anders Jahre med ekstraordinære rettigheter: I kraft av agentfunksjonen hadde rederiet hans både eksklusiv rett til å disponere tonnasken og forkjøpsrett ved salg av skip. I en temmelig oversiktlig shippingverden er det ikke kjent et eneste annet tilfelle av en tilnærmedesvis så altomfattende og ubegrensede agentrettigheter som Anders Jahre påsto at han hadde.

Anders Jahre hadde for lengst avviklet sine agentfunksjoner da han døde i 1982. Som et ledd i forsøket på å etterspore og tilbakeføre Utenlandsformuen har boet undersøkt hans påståtte agentstatus og forbindelse med de utenlandske eierselskapene, se kapittel 12. I dette kapitlet er fremstillingen begrenset til å gi bakgrunnen for at skip fra *borteflåten* hans ble overført til norsk flagg ved det såkalte *hjemkjøpet* i 1955/56. Den var en direkte følge av undersøkelsene som norske myndigheter påbegynte i 1951 med bakgrunn i valutarestriksjoner som var blitt innført under krigen.

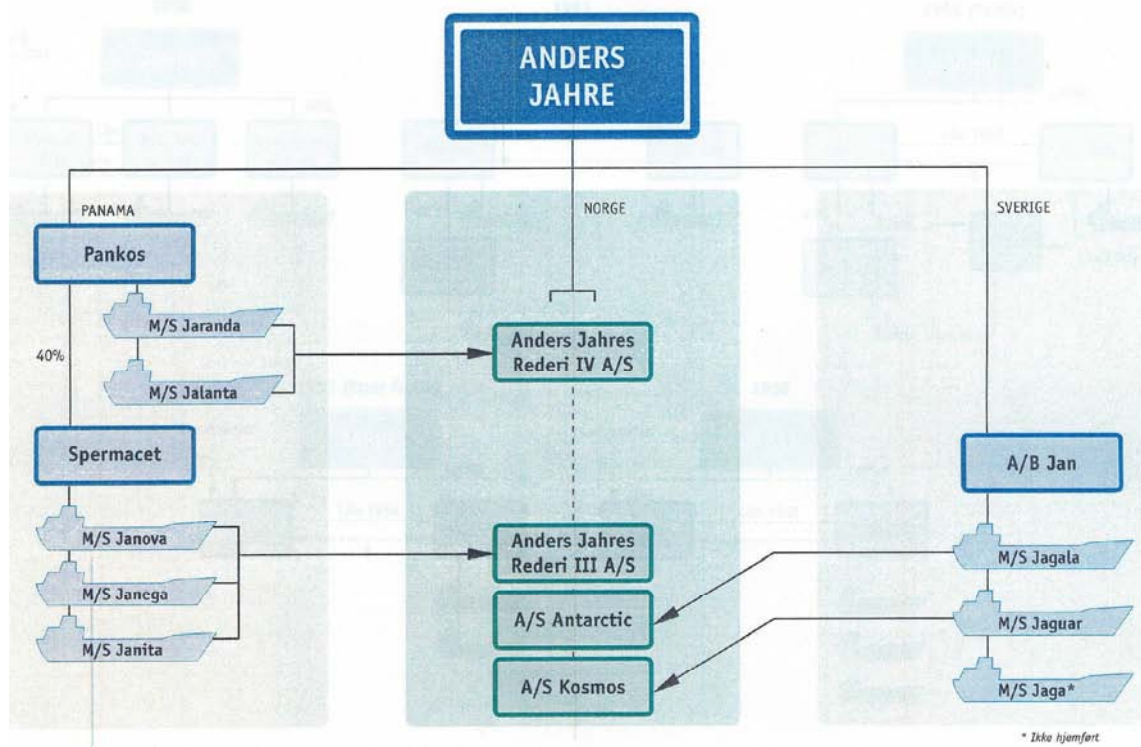
Før London-regjeringens provisoriske anordning 10. november 1944 (avløst av lov 19. juli 1946 om valutaregulering) var det ikke valutarestriksjoner i Norge. 1946-loven ble avløst av en skjerpet valutareguleringslov som trådte i kraft 15. august 1955. Allerede 1946-loven innførte avståelsesplikt for utenlandsk valuta. Loven omfattet også valuta som var kjøpt eller opparbeidet tidligere, og var kombinert med en vidtrekkende og absolutt opplysningsplikt. I etterkrigstiden ble valutamangelen det viktigste hinderet for rask gjenoppbygging av næringslivet. Norges meget anstrengte valutasituasjon ga den politiske begrunnelsen for at det i 1948 ble innført forbud mot kontrahering av skip ved utenlandske verft, selv med valutarisk selvfinansiering. Kontraheringsstoppen førte til dyp frustrasjon i skipsfartsbransjen. Noen redere valgte utflytting og organiserte sin virksomhet under "*bekvemlighetsflagg*", oftest i Panama, Honduras og Liberia. Andre deltok med eierandeler i utenlandske skipseiende selskap, med valutalisens for investeringer.

I Handelsdepartementet ble det i 1950 organisert en særskilt kontrollenhet for valutaspørsmål for å overvåke valutasituasjonen og nordmenns forsøk på å komme seg rundt valutarestriksjonene – det såkalte *kontrollkontoret*. De norske valutarestriksjonene gikk på 1960-tallet gradvis over til å tjene som hjemmel for skattekontroll av investeringer i utlandet. Men det var Norges prekjære behov for rasjonering av valuta som var grunnlaget for opprettelsen av kontrollkontoret.

Sjømannsorganisasjonene, som engasjerte seg sterkt mot norske redere utflagging, hadde et annet siktemål enn valutarasjoneringen. De så på rederivirksomhet under bekvemmelighetsflagg som en alvorlig trussel mot norske arbeidsplasser, bemanningsregler, hyrenivå og arbeidsvilkår om bord.

Anders Jahres rederivirksomhet var en av dem som ble undersøkt av *kontrollkontoret*. Kontoret konfronterte Anders Jahre med opplysninger og spørsmål som gjorde det vanskelig for ham å gi overbevisende svar. Spørsmålene fikk ham på defensiven. Han må ha skjønnet at myndighetene visste mer om *borteflåten* og hans ubegrensede kontroll enn det han hadde sett for seg. Fra 1954 ble det etablert samtaler som ledet over i forhandlinger mellom ham og Handelsdepartementet. Som resultat av disse forhandlingene sa Anders Jahre seg villig til å "utvirke" at i alt fem panamaregistrerte og tre svenskregistrerte skip ble overført til norsk register. Svenske valutamyndigheter aksepterte ikke overføring av det ene av de tre svenskregistrerte skipene, og sluttresultatet var derfor *hjemkjøp* av syv skip, med samlet tonnasje ca. 82 000 tonn.

Teknisk skjedde *hjemkjøpet* som kjøp og salg: Norske skipseiende selskap som Anders Jahre sto i spissen for, kjøpte tonnasjen fra de utenlandske eierselskapene. Handelsdepartementet ga valutalisens. Skip kom inn under norsk flagg, mens betaling i utenlandsk valuta ble overført til utenlandsselskapene. De innstilte i hovedsak skipsfartsvirksomheten sin. Gjennom *hjemkjøpet* realiserte Anders Jahre en vesentlig del av realformuen i utlandet. Panamaselskapene Pankos og Spermacet fikk etter *hjemkjøpet* en funksjon som forvaltningsenheter for Anders Jahres virksomhet og private behov.

Kjøpesum for skipene var ca. 6,35 millioner pund (tilsvarende cirka 124 millioner kroner med pundkurs 19,50), som ble betalt til de utenlandske eierselskapene Pankos, Spermacet og AB JAN.

Videre undersøkelser av Anders Jahres utenlandsdisponerte tonnasje ble innstilt. Det var et viktig element i forhandlingsløsningen. En erklæring fra Anders Jahre om at han drev sin virksomhet i samsvar med valutareguleringsbestemmelse, var det siste elementet i forhandlingsløsningen. Erklæringen ga han i brev 2. desember 1955 til Handelsdepartementet:

“Jeg erkjenner med takk mottagelsen av Deres ærede av 30. november. Det gleder meg at denne sak nu er brakt ut av verden. Jeg erklærer herved at hverken jeg selv eller mine rederier forføyer over verdier i utlandet som omfattes av gjeldende norsk valutaregulering og som jeg ikke allerede har gitt oppgave over.”

(Vår understreking)

Forhandlingsløsningen har i ettertid vært omstridt og er av flere utlagt som en politisk hestehandel. Andre har tatt den til inntekt for sitt syn – eller ønske om – at den innebar et amnesti for Anders Jahre. Den ansvarlige på embetsmannsplan for avtalen var ekspedisjonssjef i Handelsdepartementets valutaavdeling, nå avdøde Thomas Løvold. I flere avisartikler i juni 1984 fremhevet han at avtalen innebar en pragmatisk løsning, der et hovedmål var å sikre valutainngang i Norge, men at avtalen overhodet ikke innebar noe amnesti for Anders Jahre. To hovedinnlegg fra hans side i Norges Handels og Sjøfartstidende 27. og 28. juni 1984 følger som vedlegg.^{15 16}

Amnesti eller ikke, i den grad norske myndigheter den gangen aksepterte at Anders Jahre gjorde opp for seg ved *hjemkjøpet* av skipene, følger det ikke at han med virkning for fremtiden ble unntatt fra noen bestemmelser i norsk lovverk. Det ville i motsatt fall innebære et enestående unntak fra det norske rotfestede prinsippet om likhet for loven. Et slikt unntak ville som et minimum nødvendiggjort en tungtveiende begrunnelse og klare utsagn. Det er ingen formuleringer eller antydninger i saksdokumentene fra forhandlingene eller i valutalisensene fra 1950-årene som gir støtte for en antakelse om at Anders Jahre skulle være ubundet av norsk lovverk på noe punkt.

Kan det tenkes at Anders Jahre oppfattet situasjonen annerledes? Kan han ha trodd at han fikk uformelt samtykke fra norske myndigheter til å drive sine utenlandske investeringer videre, ubundet av norsk lovgiving?

Vi tror ikke han var så godtroende. Han var på 1950-tallet en skarpsynt observatør og fortsatt en oppegående jurist. I likhet med alle jurister hadde han med seg som barnelærdom at et amnesti kan gi avlat for gamle synder, ikke for nye. Hans etterfølgende disposisjoner i utenlandsselskapene gir klare indikasjoner på aktive tildekkingsmanøvrer for å usynliggjøre eierforholdene for norske myndigheter. De fremstår som meningsløse hvis Anders Jahre trodde at 1955-avtalen unntok ham og Utenlandsformuen fra norsk lovverk.

Skattekravet i dødsboet gjelder etterlignet formue og inntekt fra 1970 til 1982. Etterligningen omfatter ingen skatteår før 1970. En vurdering av 1955-avtalens mulige virkning for skatteforpliktelsene hans **før** 1955 faller utenfor rammen av vår fremstilling.

¹⁵ [Vedlegg - Avisartikkel fra Norges Handels og Sjøfartstidende 27. juni 1984 av Thomas Løvold]

¹⁶ [Vedlegg – Avisartikkel fra Norges Handels og Sjøfartstidende 28. juni 1984 av Thomas Løvold]

9 FIRMA ANDERS JAHRE

- 9.1 Rederiet
- 9.2 Omgjøring og salg til Kosmos
- 9.3 Krav fra boet for Anders Jahres andel i firmaet
- 9.4 Utenlandsformuen
- 9.5 Dom mot Bjørn Bettum i tingretten
- 9.6 Frifinnelse for Jørgen Jahre i tingretten
- 9.7 Frifinnelse for Bjørn Bettum i lagmannsretten
- 9.8 Anke til Høyesterett nektet fremmet
- 9.9 Boet trakk ankesaken mot Jørgen Jahre
- 9.10 Foreldelse av kravene

9.1 Rederiet

Anders Jahre drev rederivirksomheten sin gjennom *firma Anders Jahre*, fra 1959 i økonomisk kompaniskap med Thor Jørgen Jahre og Frithjof Bettum, begge sentrale medarbeidere i rederiet. Anders Jahre var 60 prosent eier av foretaket, og her som ellers var han hersker med uinnskrenkede rettigheter.

Ble han lei av kompaniskapet, kunne han uten begrunnelse sette partnerne sine på porten. Det gjorde han ikke noen hemmelighet av. En av forretningsvennene har fortalt at Anders Jahre under en telefonsamtale med ham kalte inn Frithjof Bettum på sitt kontor. Han ba ham bekrefte i alles påhør at Bettum kunne sies opp fra kompaniskapet når som helst. Og det skjedde: Frithjof Bettum bekreftet at Anders Jahre for eget for godtbeholdende og uten snev av saklig grunn kunne utstøte ham. Se selskapsavtalen vedlegg 14.

Frithjof Bettum trakk seg ut av selskapet i 1970. Sønnen Bjørn Bettum overtok hans andel og gikk inn i selskapet. Thor Jørgen Jahre trakk seg ut i 1978. Sønnen Jørgen Jahre gikk inn i selskapet med virkning fra 1979 og overtok farens andel.

9.2 Omgjøring og salg til Kosmos

Anders Jahre selv trakk seg ut av selskapet våren 1979. Fra da av var Anders Jahre, og etter hans død enken Bess Jahre, passiv innehaver, mens Bjørn Bettum og Jørgen Jahre var de aktive i selskapet. De to etablerte i oktober 1984 Anders Jahre AS, som overtok eiendeler, gjeld og virksomheten fra *firma Anders Jahre*. Anders Jahres kapitalinnskudd på 300.000 kroner ble utbetalt. Kort tid etter, men skattemessig påpasselig i et nytt kalenderår, solgte de to aksjene sine til Kosmos, mot vederlag i Kosmosaksjer. Aksjene fordelte de broderlig mellom seg. Bjørn Bettum, administrerende direktør i Kosmos var den som foreslo salget overfor styreleder Otto Grieg Tidemand, og det var han som forfattet Kosmos' skriftlige aksept, slik at styrelederen kunne nøye seg med å undertegne. Bjørn Bettum la

forholdene til rette. Skikken med å sitte på begge sider av bordet hadde han lært av Anders Jahre.-

Kosmos' vederlag tok hensyn til de underliggende verdier i Anders Jahre AS – i kontorinnredninger, leiekontrakt og kontorutstyr i selskapet. I hvert fall viste en avholdt takst underliggende verdier utover de bokførte. Det var en av Bjørn Bettums nære forbindelser som sto for takseringen.

Vi er langt fra overbevist om at Kosmos gjorde en like god handel som de to selgerne da selskapet i 1985 overtok aksjene i Anders Jahre AS.

9.3 Krav fra boet for Anders Jahres andel i firmaet

I sin gjennomgang av tidligere forhold kom boet i 1992 over selskapskontrakten fra 15. januar 1959, se vedlegg 14. I det følgende har vi kalt den for “*kompaniskapsavtalen*”. Det var økonomisk identitet mellom *firma Anders Jahre* og Anders Jahre AS. Bobestyrer mente at boet hadde krav på 60 prosent av vederlaget fra Kosmos (tilsvarende Anders Jahres eierandel i firmaet) fordi Anders Jahre hadde fortsatt som innehaver i *firma Anders Jahre* også etter at han trakk seg tilbake som aktiv disponent i 1979.

Boets standpunkt ble imøtegått av Bjørn Bettum og Jørgen Jahre. Etter resultatløse diskusjoner mellom partene tok boet ut forliksklage i 1993 og fulgte opp med stevning mot hver av dem i mars 1994.

Saksforholdet var det samme, men boet valgte separate søksmål. Situasjonen var forskjellig for de to. Dokumentbevisene pekte klart i retning av Bjørn Bettum som den aktive i omformingen av firmaet til et aksjeselskap og ikke minst hans arrangerte salg til Kosmos. I fusjonen mellom Kosmos og Anders Jahre AS satt han som allerede nevnt på begge sider av bordet. Jørgen Jahres deltakelse i transformasjonen av firmaet og fusjonen som fulgte, bar preg av at han hadde hengt seg på Bjørn Bettums plan uten å gå inn i den.

En hovedgrunn for å saksøke de to hver for seg var at boet så muligheter for et forlik med Jørgen Jahre. Boet hadde andre – og langt mer omfattende – krav mot Bjørn Bettum på trappene. De ville umuliggjøre et forlik på samme basis som for Jørgen Jahre. For øvrig var bobestyreren allerede i 1993 blitt overbevist om at det aldri kom til å bli forlik med Bjørn Bettum. Intens fraternisering med ham i de foregående år med tilbud om reduksjon i boets økonomiske krav tilsvarende sparte leteteknoder, hadde vært resultatløs. Bjørn Bettums betingelser for forlik var klare nok: Først måtte myndighetenes skattesak og straffesiktelse mot ham legges bort. Dessuten måtte han innvilges amnesti for alt han hadde assistert Anders Jahre med. Oppfyllelse av de to betingelsene lå hinsides boets muligheter.

Sett i forhold til boets hovedkrav knyttet til Utenlandsformuen var ikke kravene mot Bjørn Bettum og Jørgen Jahre store, ca. 2,3 millioner for hver. Et vesentlig element i begge kravene var rentetapserstatning, en tapspost det er vanskelig å få gehør for i norske domstoler. Det elementet måtte boet se bort fra i et nøkternt overslag over hva man kunne regne med å få dom for.

Kravene var likevel såpass store at de rettferdiggjorde søksmål hvis de ikke lot seg forlike på 70–80 prosent av påstandsbeløpene, eksklusive rentetapselementet.

9.4 Utenlandsformuen

Det var også annet enn penger boet var ute etter i søksmålene – noe mye mer: Nøklene til Utenlandsformuen. Som nevnt i kapittel 7 var organisering av virksomheten med et disponentsselskap – firmaet – i sentrum velprøvd i norske rederier i forrige århundre. Kontrollen over kjente og hemmeligholdte herligheter lå hos firmaets innehaver(e) og bare der. Derfor var det ikke sjelden en dramatik over opptak og oppsigelse av innehavere. Hos Anders Jahre var Utenlandsformuen den gedigne hemmeligheten. Vi regnet med – og i dag vet vi – at firmainnehaver Frithjof Bettum hadde fullt kjennskap til den. Vi regnet med at også firmainnehaver Thor Jørgen Jahre hadde fullt kjennskap. I dag vet vi at vi til dels overvurderte hans kunnskap. Av grunner vi ikke går inn på her, holdt Anders Jahre ham på kjølerom i perioder, trolig stimulert av oppmuntrende bifall fra Frithjof Bettum.

Bjørn Bettum var fremfor noen annen Anders Jahres *caretaker* og *troubleshooter* på 1970-tallet. Bjørn Bettum og Jørgen Jahre hadde begge etterfulgt sine foreldre som innehavere i *firmaet*. Bobestyrer antok at de hadde full kunnskap om Utenlandsformuen. Arbeidshypotesen var at de gjennom deltakelse i firmaet hadde fått nøklene til Utenlandsformuen og kontroll over den etter Anders Jahres bortgang. Antakelsen var tuftet på erfaringer fra andre saker der disponentfirmaer var involvert.

Hilmar Rekstens *firma* var det ferskeste. I hans konkursbo forklarte eldste sønn seg inngående om struktur og kommandolinjer i Firma Hilmar Reksten. Han selv var engang opptatt som innehaver og senere sparket ut; Hilmar Reksten hadde forbeholdt seg samme ubegrensede utstøtingsrett som Anders Jahre hadde. Innehaveren av Firma Hilmar Reksten hadde kunnskapen om – og kontrollen over – Hilmar Rekstens utenlandsformue. Hilmar Reksten hadde innsatt sin yngste datter som sin etterfølger i firmaet. Bobestyrerne i Hilmar Rekstens konkursbo har i sin innberetning ikke lagt skjul på at deres hovedmotstander i kampen om Rekstens utenlandsformue og den aktive i dekkoperasjonene var Grace Reksten.

Det var spekulasjonen om nøklene til Utenlandsformuen som var det viktigste elementet i boets saksanlegg mot Bjørn Bettum og Jørgen Jahre. Det viste seg å være et blindspor. Det forsøkte de begge å overbevise boet om. Med god grunn stolte bobestyrer ikke på det Bjørn Bettum fortalte. På sin velvillige og høflige måte serverte han løgn på løgn når hans egne interesser tilsa det.

Bobestyrer burde derimot, i større grad enn han gjorde, ha festet lit til Jørgen Jahres insistering på at *firma Anders Jahre* og etterfølgeren Anders Jahre AS, ikke hadde noen forbindelse med, eller rettigheter i, Utenlandsformuen.

9.5 Dom mot Bjørn Bettum i tingretten

I søksmålet mot Bjørn Bettum gjorde boet gjeldende at selv om kompaniskapsavtalen var taus om hva som skulle skje ved oppløsning av *firma Anders Jahre*, fulgte det av tolkning og utfylling at likvidasjonsutbytte og salgsgevinst måtte fordeles forholdsmessig etter eierandel, kapitalinnskudd og overskuddsdeling. Alle tre elementer anga fordelingsforholdet 60-20-20 til henholdsvis Anders Jahre, Bjørn Bettum og Jørgen Jahre.

Bjørn Bettum gjorde gjeldende at Anders Jahre hadde tatt et skritt lenger enn å gå over som passiv deltaker i 1979: Han hadde i virkeligheten trådt ut av *firma Anders Jahre* i 1979, og hadde akseptert at hans eierandel vederlagsfritt gikk over til de to yngre partnerne.

Sandefjord byrett ga i september 1995 boet medhold i kravet mot Bjørn Bettum på andel av salgsgevinsten for salget av Anders Jahre AS til Kosmos. Retten bygget på at Anders Jahre fra 1979 og til han døde, var passiv medinneholder i *firma Anders Jahre* med eierandel på 60 prosent. Boet fikk ikke medhold i påstanden om rentetapserstatning.

9.6 Frifinnelse for Jørgen Jahre i tingretten

Sandefjord byrett (med annen dommer) behandlet boets krav mot Jørgen Jahre ti måneder senere. Etter initiativ fra dommeren diskuterte partene forlik under hovedforhandlingen.

Boet var oppsatt på å få til en pakkeløsning som innebar at Jørgen Jahres rederi overtok et problemengasjement i Anders Jahres Rederi AS. Boets tilbud slo ikke an hos Jørgen Jahre. Hans motforslag var betaling av 850 000 kroner som fullt oppgjør for (halvparten) av den eierandelen boet mente å ha krav på. Hovedstolen som boet krevde av Jørgen Jahre var i underkant av 1 million. Men kravet var toppet med rentetillegg på om lag 1,3 million, slik at samlet krav lå på 2,3 millioner. Ansporet av Sandefjord byretts dom mot Bjørn Bettum var bobestyrer steil og avslo tilbudet. Forlikssamtalen aborterte. Bobestyrerens avslag av tilbudet skulle vise seg å være en tabbe. Ikke bare økonomisk, men også fordi avslaget katalyserte frustrasjon hos skifteforvalteren.

Ved dom 11. juli 1996¹⁷ frifant Sandefjord byrett Jørgen Jahre for boets krav. Ut fra en gjennomgang av samtidsdokumentene mente retten å kunne konstatere at Anders Jahre hadde frasagt seg eierandel i *firma Anders Jahre* i 1979 mot å få pensjon. Retten mente også at man i 1979 ikke hadde noen oppfatning av om det lå verdier i firmaet.

“Det har således formodningen mot seg at Anders Jahre skulle være seg bevisst at Firmaet representerte noen verdi for ham, utover det han mottok i årlig godtgjørelse.”

Anders Jahre hadde trukket seg tilbake som administrerende direktør i Kosmos i 1978 og som styreleder i 1979.

“Retten ser en sammenheng – en linje – i disse beslutninger og avgjørelser. Anders Jahre bryter båndene til de selskaper han har bygget opp.”

¹⁷ [Vedlegg - Sandefjord byretts dom 11. juli 1996]

9.7 Frifinnelse for Bjørn Bettum i lagmannsretten

Begge dommene fra Sandefjord byrett ble anket. Bjørn Bettums anke ble behandlet først og avgjort ved dom fra Agder lagmannsrett 3. september 1996.¹⁸ Lagmannsretten omgjorde byrettens dom og frifant Bjørn Bettum for boets krav.

Lagmannsretten karakteriserte hendelsesforløpet i 1979 som en forberedelse til Anders Jahres uttreden som innehaver.

“I forberedelsene til Anders Jahres avgang fra Firmaet er det konsekvent brukt uttrykket “tre ut” av selskapet i en slik sammenheng at det kan være lite tvilsomt at betydningen var opphør av deltagerforhold.”

Retten fant ingen avgjørende bevis på at partene i den etterfølgende gjennomføringsfasen hadde endret oppfatning av Anders Jahres situasjon. En rekke uttalelser fra kretsen rundt Anders Jahre *“trekker entydig i retning av at det var en sammenkobling mellom pensjon og at Anders Jahre skulle tre ut av Firmaet”*.

9.8 Anke til Høyesterett nektet fremmet

Anke til Høyesterett ble drøftet på skiftesamling i januar 1997. Synet hos skifteforvalteren og interessentene, var at dommens begrunnelse var utilstrekkelig for resultatet.

Det var delte meninger om dommen burde ankes. Mest sannsynlig ville saken bli silt bort av kjæremålsutvalget. Med unntak av spørsmålet om kravet var foreldet, var saken en typisk bevissak. Bevissaker slipper vanligvis ikke inn for Høyesterett. Det juridiske spørsmålet om foreldelse var boets svake punkt i saken – kravet hadde ligget i dvale siden 1985 og burde vært fremmet på 1980-tallet. Svakheten på det punktet begrenset mulighetene til å konsentrere en ankeerklæring om juridiske argumenter.

Kreditorene gikk inn for anke til Høyesterett. Skifteforvalteren besluttet at boet ikke skulle anke:

“det ikke er aktuelt å anke fra boets side, men ... kreditorene samlet eller enkeltvis gis anledning til å anke på vegne av boet dersom de ønsker det”.

Skifteforvalteren begrunnet beslutningen med at

“loddeieren har vært i mot å føre saken og de økonomiske ressurser som er bundet opp i å føre saken i forhold til det den økonomisk kan utbringe på det nåværende stadium ... “.

Henvisningen til Bess Jahres innstilling til saken var korrekt nok. Men hun deltok ikke på skiftesamlingen, og hadde heller ikke flagget noe standpunkt til ankespørsmålet. Begrunnelsen inneholder ingen drøftelse av hvor tungt hennes standpunkt skulle veie i en situasjon der kreditorene ønsket anke. Standpunktet hennes mot saksanlegget i 1994 var

¹⁸ [Vedlegg - Dom fra Agder lagmannsrett 3. september 1996]

åpenbart influert av at hun og de to saksøkte var representert av samme advokat, og at Jørgen Jahre var hennes nærmeste av ektefellens gjenlevende familie.

Skifteloven forutsetter en avveining av interessene når andelseier i boet har et annet standpunkt enn kreditorenes. Som andelseier hadde Bess Jahre i utgangspunktet en økonomisk interesse; hun skulle få det som ble til overs etter at kreditorene hadde fått sitt. Så lenge skattekravet i boet var uavklart, var hennes økonomiske interesse åpenbar. I denne perioden måtte hennes standpunkt mot at boet skulle pådra seg kostnader, veie mer enn tungt. Da hun trakk sitt søksmål mot skattekravet i 1993, ble situasjonen en annen. Det var fra da av en felles forståelse i boet at det aldri kunne bli full dekning av kravene i boet. Det ville aldri bli noe overskudd som tilfalt Bess Jahre, og boets kostnader ville ikke få noen virkning for henne. Skifteforvalterens nei til anke fra boet over en dom han selv mente var gal, kan derfor ikke ha vært utslag av en avveining mellom Bess Jahres og kreditorenes interesser.

1996/97 var en fase med motbakker i boet. Skifteforvalterens egen oppfatning av boets utsikter var preget av tungsinn. Han fremholdt ved flere anledninger at bobehandlingen brått kunne ende som en *skandale*. Han understrekte nødvendigheten at bobehandlingen måtte unnagjøres med større fart enn det bobestyrer la opp til.

I en utdypende begrunnelse for avslaget 24. februar 1997 heter det blant annet:

“Etter skiftedommerens oppfatning er ikke Agder Lagmannsretts dom av 29. november 1996 riktig. En kan imidlertid på ingen måte utelukke at Høyesterett kan komme til det samme resultat dersom anken blir henvist til Høyesterett. Skiftedommeren finner imidlertid etter en totalvurdering at sannsynligheten er større for at Høyesterett kan komme til det samme resultat som lagmannsretten på et annet grunnlag – nemlig at kravet er foreldet. Det er imidlertid også fullt mulig at boet kan få medhold i sitt krav ved behandling i Høyesterett. Skulle boet tape i Høyesterett på grunn av foreldelse, står også muligheten for regress mot tidligere bobestyrer åpen. Vurderingen av ankespørsmålet må knytte seg til en vurdering av sannsynligheten for at boet kan nå frem med sitt krav.

Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at boet når frem og får medhold i sine påstander. For at det skal være riktig å føre sakene må også det de utbringer netto utgjøre mer enn det koster å føre sakene. (...) En må derfor legge til grunn at de samlede omkostninger hittil utgjør betydelig mer enn 2 millioner kroner. Det er etter skiftedommerens oppfatning lite sannsynlig at noen av partene vil bli tilkjent saksomkostninger. Boets omkostninger er dessuten langt høyere enn hva som kan tilkjennes som saksomkostninger ...

Skiftedommeren har kommet frem til sitt standpunkt etter en samlet vurdering av sannsynligheten for at boet vil vinne frem sammenholdt med en vurdering av hvilken netto tilførsel av kapital en fortsettelse av saken kan gi boet. (..)”

(Vår understreking)

Hans henvisning til et magert økonomisk utbytte er ikke lett å slutte seg til. Tvistebeløpet i saken var 2,3 millioner kroner og en avgjørelse av Høyesterett ville få betydning for den parallelle tvisten mot Jørgen Jahre. Henvisningen bærer preg av å være et vikarierende argument for resultatet, på samme måte som henvisningen til Bess Jahres opprinnelige holdning mot saksanlegget. Advokatarbeidet var i hovedsak unnagjort etter to instanser. Skifteforvalteren var kjent med at prosessfullmektigen hadde tilbudt å føre saken for Høyesterett gratis hvis anken ikke skulle nå frem. Skulle anken ikke bli henvist til Høyesterett, var boets kostnader begrenset til rettsgebyret og eventuelle saksomkostninger til ankemotparten. Skulle boet få medhold i anken ville ikke boets saksomkostninger være i

¹⁹ [Vedlegg Brev fra Sandefjord skifterett 24. februar 1997]

nærheten av tvistesummen. Vi tror at skifteforvalterens negative holdning til anke sannsynligvis bunnet i at han var på vei til å få åndenød i motbakken boet befant seg. Dessuten var han misfornøyd med fremdriften og mangel på resultater i denne perioden, jf. kapittel 33 om bobehandlingen. Han ga åpent uttrykk for sin frustrasjon over at bobestyrer hadde avslått forlikforslaget fra Jørgen Jahre et halvt år tidligere. Frustrasjonen var forståelig. Aldri blir man så frustrert over et negativt utfall som når man vurderer det i etterpåklokskap..

Dagen etter skifteforvalterens beslutning vedtok kreditorene samstemmig å anke.

Anken falt på stengrunn. I kjæremålsutvalget 20. august 1997 var det enighet om at

“verken avgjørelsens betydning utenfor den foreliggende sak eller andre forhold gir grunn til at anken blir prøvd av Høyesterett”.

Boets prosessfullmektig registrerte at en av høyesterettsdommerne i kjæremålsutvalget hadde hatt oppdrag med berøringspunkt til boet. Vedkommende dommer hadde sikkert ikke tenkt på det da han var med på avgjørelsen om å kaste boets ankesak ut av Høyesterett. Men likevel. Kreditorene drøftet om anken skulle kreves gjenopptatt som følge av antatt inhabilitet for vedkommende dommer. Sjansene for få gjenopptatt saken ble vurdert som gode, mens risikoen for uendret utfall ble vurdert som stor. Det er en slags aksept for at selv høyesterettsdommere er mennesker, og at avgjørelsene deres ikke er utslag av mekaniske tankerekker. Dommersammensetningen i den enkelte sak kan ha betydning for utfallet. Men i en sak der inhabilitet er påstått, kommer den erkjennelsen i bakgrunnen. Da er alltid spekulasjoner – særlig i pressen med sin selvkontraherte samfunnskontrakt – om inhabiliteten har vært bestemmende for utfallet. Ender en ny behandling med motsatt resultat sammenliknet første runde, oppfattes ofte det som en bekreftelse på at inhabiliteten har vært bestemmende for utfallet. Så enkelt er svaret selvsagt ikke, men det er de enkle svarene som får overskrifter, lesere og utrop i sosiale medier.

Anvendt på denne anken: En beslutning om å slippe anken inn for Høyesterett kunne bli utlagt som at inhabiliteten hadde bestemt utfallet i førsteomgangen. Det ville være et svært skjemmende stempel – ikke bare på vedkommende dommer, men også på de to andre som hadde deltatt i avgjørelsen. Selvsagt måtte et nytt kjæremålsutvalg unngå en urettferdig stempeling av arbeidskollegaer.

Resonnementet sto klart for kreditorene. Resultatet ble likevel at de sendte gjenopptakelsesbegjæring, selv om Sandefjord kommune var uten entusiasme og *“anså det ikke som boets eller kreditorenes oppgave å drive formalprosedyre hvis det ikke var gode muligheter til å nå frem”*. De andre kreditorrepresentantene hadde som prinsippholdning at kjæremålsutvalget burde ta ekstraomgang siden den første var gjennomført på ureglementert vis. Så fikk utfallet heller bli det det ble. Skifteforvalteren karakteriserte kreditorenes standhaftighet som *“patetisk”*.

Kjæremålsutvalget besluttet 6. mai 1997 å gjenoppta ankesaken²⁰. Etter at ankesaken var gjenopptatt, trakk utvalget pusten og gikk over til hovedspørsmålet – ankens skjebne. Utfallet ble ikke så overraskende

“verken avgjørelsens betydning utenfor den foreliggende sak eller andre forhold gir grunn til at anken blir prøvd av Høyesterett.”

Kostnadene for de to omgangene i Høyesteretts kjæremålsutvalg var totalt 3 120 kroner, det vil si rettsgebyret. Skiftedommerens bekymring for *“de økonomiske ressurser”* ved et ankeforsøk var overdrevet.

²⁰ [Vedlegg – Kjæremålsutvalgets kjennelse 6. mai 1997]

9.9 Boet trakk ankesaken mot Jørgen Jahre

Ankesaken i Agder lagmannsrett om det parallelle kravet mot Jørgen Jahre ble parkert i påvente av utfallet av boets anke til Høyesterett om kravet mot Bjørn Bettum. Da det ble klart at Agder lagmannsretts frifinnelse av ham kom til å bli stående, bortfalt grunnlaget for anken mot Jørgen Jahres frifinnelse. Jørgen Jahre hadde ikke fått tilkjent saksomkostninger fra boet av Sandefjord byrett. Han hadde hatt advokatkostnader også i forbindelse med boets anke. Han var likevel raus nok til å samtykke i at boet trakk anken uten at han krevde saksomkostningene dekket.

9.10 Foreldelse av kravene. Prosessvarsel

Både Bjørn Bettum og Jørgen Jahre gjorde gjeldende boets passivitet som bortfallsgrunn for kravene mot dem: Selv om boet hadde hatt krav på en andel av vederlaget fra Kosmos i 1985, mente de tiden hadde løpt fra boets krav da forliksklagen ble fremmet i 1993. Bjørn Bettums tilsvaer 28. april 1994 i søksmålet mot ham er illustrerende:

“Subsidiært vil bli gjort gjeldende at et eventuelt krav er foreldet. (...) Foranstående korrespondanse [brevveksling i 1983, vår kommentar] viser at dødsboet v/bobestyreren advokat Per Brunsvig må ha vært klar over situasjonen vedrørende eierforholdene i firmaet Anders Jahre.”

Boet så ikke bort fra at en domstol kunne komme til å frifinne som følge av foreldelse. Boets interne vurdering var at foreldelse og passivitet var problematisk for boets krav. Hadde kravene bortfalt før 1993 som følge av passivitet eller foreldelse, hadde noen forsømt seg. Bjørn Bettums tilsvaer satte lyskasteren på den første bobestyreren. Men også skifteretten kunne bli dratt med i dragsuget, siden bobestyreren etter skiftelovens daværende regler bare var skifterettens medhjelper. Både for bobestyreren og skifteretten kunne en eventuell forsømmelse resultere i økonomisk ansvar. Først når det forelå endelige dommer i søksmålene mot Bjørn Bettum og Anders Jahre, ble det avklart om det var aktuelt å gjøre ansvar gjeldende. Avklaringen kunne ligge mange år inn i fremtiden. Boet måtte gardere seg mot at ansvaret i seg selv var blitt foreldet når avklaringen kom.

Dette var bakgrunnen for at staten ga ugjenkallelig avkall på å reise foreldelses- eller passivitetsinnsigelse om skifteretten senere skulle bli ansett som økonomisk ansvarlig for forsømmelsen. Bobestyreren fra 1991 og hans advokatfirma gjorde det samme om han skulle bli ansett som ansvarlig for forsømmelsen. Innstillingen var en annen hos den første bobestyreren og hans advokatfirma. Det var allerede avklart i søksmålet mot Bess Jahre om aksjene i Anders Jahres Rederi AS, jf. kapittel 11.

Etter vedtak i skiftesamlingen ble profesjonsansvar varslet for bobestyrer Brunsvig og hans advokatfirma. Boets forslag var at foreldelsesfristen skulle suspenderes gjennom avtale mellom partene. Forslaget ble ikke akseptert. I svaret 25.mai 1994²¹ opplyste advokatfirmaet at formelt prosessvarsel var veien å gå:

²¹ [Vedlegg – Brev 25. mai 1994 fra Thommessen Krefting Greve Lund AS Advokatfirma]

“Vårt advokatfirma er av den oppfatning at det ikke er grunnlag for å behandle det varslede erstatningskrav annerledes enn den måte norsk rett foreskriver for slike krav i sin alminnelighet. Vi samtykker således hverken til suspensjon av de løpende foreldelsesfrister eller til at boets brev 11. mai 1994 gis rettsvirkninger som formelt prosessvarsel etter tvistemålslovens § 80.”

I tråd med svaret fulgte boet opp 26. mai 1994 med prosessvarsel til den første bobestyreren, hans advokatfirma og partnere i hans funksjonsperiode som bobestyrer.

Det ble i overkant av tålegrensen for advokatfirmaet Thommessen Krefting Greve Lund AS Advokatfirma. Dagen før prosessvarselet ble sendt, hadde saksbehandlende advokat avslått boets forslag om suspensjon. Men etter hans mening unnskyldte ikke det boets opptreden. Med atskillig harme skrev han i fyldig brev 3. juni 1994,²² 10 dager etter at han selv hadde avslått av å avtale suspensjon av foreldelsesfristen:

“Vi har underhånden mottatt ikke mindre enn 3 - tre - prosessvarsler mot vårt firma og mot 6 mer eller mindre tilfeldig utvalgte aksjonærer i forbindelse med angivelig profesjonsansvar oppstått i forbindelse med h.r.advokat dr.juris Per Brunsvigs oppdrag som bobestyrer for Anders Jahres dødsbo. Foruten prosessvarsel i Sandefjord byretts sak nr. 91-133 A ("Bess Jahre-saken") er det også utferdiget prosessvarsler i byrettens sak 94-155 A ("Bettum-saken") og sak 94-174 A ("Jørgen Jahre jr.-saken").

Forsåvidt særlig gjelder de to sistnevnte saker bemerkes at vi har intet kjennskap til det faktiske forhold disse saker omhandler, og stiller oss helt uforstående til disses tilsynelatende spontane inkludering under prosessvarslene. Etter vårt syn utvises det her på vegne av boet en overraskelsestaktikk vi ikke ville være bekjent av. (...)

Det er etter vårt syn uvanlig, lite hensynsfullt, unødvendig og derfor uakseptabelt å prosessvarsele før man i det hele tatt har tatt stilling til om det kan foreligge noe krav som kan gjøres gjeldende. Vi forutsetter at denne vurdering foretas på boets vegne umiddelbart. Vår forferdelse over boets fremgangsmåte på dette punkt forsterkes dels av den antydede beløpsstørrelse, og dels av insinuasjonene om at h.r.advokat dr. juris Per Brunsvig ikke utførte sitt oppdrag som bobestyrer i det samme dødsbo på beste vis. Begge forhold burde etter vårt syn krevet en grundig og samvittighetsfull gjennomgang av sakskomplekset før man gikk ut med prosessvarsler. (...)

Vi protesterer følgelig skarpt mot den fremgangsmåte som her er valgt på vegne av Anders Jahres dødsbo.

For å ivareta våre interesser i den situasjon boet nå har skapt, ser vi oss nødsaget til å anmode om juridisk bistand fra noen som ikke selv har partsstilling i saken. Det vil herunder være aktuelt å vurdere tiltak for å sikre bevismidler og for å vurdere den av boet valgte fremgangsmåte i forhold til gjeldende rettslige og etiske prinsipper.”

(Vår understreking)

Opphisselsen fortsatte sikkert, men det kom ikke flere utblåsninger. Vedkommende advokat ble minnet på at hans firma hadde avslått en ordning utenom domstolene som gjorde prosessvarsel unødvendig, og var allerede dagen etter avslaget blitt telefonisk orientert om de tre prosessvarslene og hva de gjaldt.

Ingen av de tre dommene i søksmålene mot Bjørn Bettum og Jørgen Jahre tok standpunkt til bortfall av kravene som følge av boets passivitet. Begge de søksøkte ble frifunnet på annet grunnlag. Både boet og Thommessen Krefting Greve Lund AS Advokatfirma kom et skritt nærmere arkivering av ansvarsproblematikken og etikken da kjæremålsutvalget for andre

²² [Vedlegg – Brev 3. juni 1994 fra Thommessen Krefting Greve Lund AS Advokatfirma]

gang kastet ut boets anke over dommen mot Bjørn Bettum 6. mai 1997. Det sto bare tilbake en avrunding av kostnadsspørsmålet som boet var varslet om:

“Boet må påregne at de utgifter vårt firma påføres som følge av den situasjon boet har valgt å skape for oss, vil bli krevet erstattet fullt ut.”

De prosessvarslede hadde henvendt seg til advokat Eilert Stang Lund, og han hadde gjort de nødvendige garderinger, blant annet prosessvarslet ytterligere partnere i Per Brunsvigs advokatfirma. Han må derfor ha hatt en annen holdning til prosessvarslings etiske sider enn det Thommessen Krefting Greve Lund AS Advokatfirma selv hadde gitt uttrykk for i brevet 3. juni 1994:

“Det er etter vårt syn uvanlig, lite hensynsfullt, unødvendig og derfor uakseptabelt å prosessvarse før man i det hele tatt har tatt stilling til om det kan foreligge noe krav som kan gjøres gjeldende.”

Advokat Stang Lund hadde utvilsomt kostet penger. Boet var ikke villig til å dekke hans salær, fordi de prosessvarslede hadde avslått en ordning som ikke hadde kostet penger – avtalt suspensjon av foreldelsesfristen. Etter en pliktrunde la begge parter bak seg både prosessvarslene og ubehaget.

Det var advokat – senere høyesterettsdommer – Eilert Stang Lunds roller som førte til kjæremålsutvalgets repeterte behandling av boets anke i saken mot Bjørn Bettum. Eilert Stang Lund deltok som dommer i den første behandlingen, uten å huske sitt advokatoppdrag fra de prosessvarslede. Kjennelsen fra kjæremålsutvalget redegjør utførlig for historikken, se vedlegg 20.

10 BULLS TANKREDERI AS

- 10.1 Anders Jahres 70 aksjer
- 10.2 Bulls Tankrederi
- 10.3 Anders Jahres internoverføringer
- 10.4 Pågang fra boet
- 10.5 Aksjesalg 2007

10.1 Anders Jahres 70 aksjer

Bulls Tankrederi AS var et av de mange skipsselskapene e som ble disponert av Anders Jahre. Det sto likevel i en særstilling fordi Anders Jahre aldri hadde noen majoritetspost i selskapet. I 1975 brukte han 65 av sine 70 aksjer som middel til å hvitvaske noe av Utenlandsformuen. Han trengte penger for å oppfylle løftet om å bygge rådhus i Sandefjord. Løftet var foranledningen til at norske myndigheter gjenopptok undersøkelser om Utenlandsformuen, og var startskuddet for etterligningen på 1980-tallet.

Samtidig fremsto salget av de 65 aksjene til hans nære forbindelse Lazard Bank som så spesielt at det talte mot et reelt salg:

- Bulls Tankrederi AS var på 1970-tallet knyttet til Anders Jahres nevø Thor Jørgen Jahre. Foretaket var majoritetseid av ham og hans krets. De hadde ressurser til å kjøpe de 65 aksjene, og Jørgen Jahre hadde i handling vist at han hadde ønsket å overta dem. Det var uforklarlig at Anders Jahre ikke hadde solgt til nevøen sin hvis hensikten var å skille seg av med dem.
- Han overførte 65 aksjer, men beholdt 5. Fra en forretningsmessig synsvinkel er det merkelig å kvitte seg med en 17-prosent blokk og bli sittende igjen med en post på 1 prosent, med mindre det finnes utfyllende avtaler i bunnen.

I 1991 ble aksjesalget til Lazard Bank i 1975 et viktig spor for boet i retning av en utenlandsformue. Forklaringene Anders Jahre hadde gitt på spørsmål fra myndighetene på 1970-tallet, hadde vært preget av at han verken ville eller kunne besvare spørsmålene på en meningsfull måte. Boets arkiv viste med all tydelighet at Anders Jahre behersket kunsten å uttrykke seg tydelig, presist og poengtert – når han ville.han

Hans overføring av de 65 aksjene i Bulls Tankrederi AS var sentrale elementer i boets rettssaker mot Lazard Bank og Bjørn Bettum (1996–2002) og mot Monsen-selskapet Forrester Maritime Limited (1998–2003). De er gjennomgått i kapitlene 27 og 28. I dette kapitlet gir vi bakgrunnsinformasjon om Bulls Tankrederi AS.

10.2 Bulls Tankrederi

Bulls Tankrederi AS ble stiftet i 1934. Først fra 1948 ble Anders Jahre bestyrende reder for selskapet.

Det var Gustav B. Bull, svigerfar til Thor Jørgen Jahre, som var primus motor i foretaket, enestyre og disponerende reder. Ved stiftelsen var aksjene fordelt mellom Bulls Tankrederi AS (200) Jahre (70) og Jahres hyppige følgesvenn i investeringer, Jørgen J. Lorentzen og hans meglerforetak (90). Gustav B. Bull drev i kontorfellesskap med Viriks Rederi AS i Sandefjord.

Gustav B. Bull døde i 1938. Da ble Anders Jahre styreleder – og den posisjonen holdt han på til 1978/79. Kontorfellesskapet med Viriks Rederi AS ble opprettholdt uforandret i ti år, og Anders Jahre disponerte ikke tonnasje i denne perioden. Bulls Tankrederi AS var derfor ikke et Anders Jahre-selskap. Fra 1944 var det Thor Jørgen Jahre som hadde hånd i hanke med selskapet. I 1948 ble han opptatt som partner i Anders Jahres rederi, og tok da med seg Bulls Tankrederi AS til rederiet. Fra da av og i de neste tiårene ble selskapets tonnasje disponert av Anders Jahre. Men i hele perioden var Thor Jørgen Jahre og hans familie majoritetseier. Lorentzen-familiens aksjer ble kjøpt ut i 1983.

10.3 Anders Jahres internoverføringer

Da Anders Jahre kom i myndighetenes søkelys på 1950-tallet gjorde han en del disposisjoner som muligens var beredskapstiltak. Han overførte eksempelvis sine 70 aksjer i Bulls Tankrederi AS til Anders Jahres Rederi II AS og skrev inn i en hyttebok at hans hytte Kosbu på Haugastøl var gitt som gave til Bess Jahre og var omdøpt til "Bessbu".

I 1967 ble de 70 aksjene overført til hans heleide selskap Anders Jahres Rederi AS. 65 av aksjene "solgte" han til Lazard Bank i 1975.

De resterende 5 ble solgt til Thor Jørgen Jahrefamilien etter Anders Jahres død i 1982. Fra 1990 hadde familien hånd om alle aksjene bortsett fra de 65 (med tilhørende nytstedte aksjer) som Anders Jahre hadde overført i 1975.

10.4 Pågang fra boet

Lazard Bank sto som registrert eier av de 65 aksjene. I virkeligheten var de overført for parkering hos Thorleif Monsen som del av Utenlandsformuen. Jahrefamilien hadde senest fra 1988 kunnskap både om Thorleif Monsens grep på aksjene og formålet med 1975-overføringen. Men boet ble ikke informert. Linjen var den samme som med resten av Utenlandsformuen: Det var uforsvarlig og illojalt å røpe noe om den.

Lazard Bank hadde all informasjonen om hvitvaskingen i 1975, men så det også som sin oppgave å holde boet i uvitenhet om fakta. Henvendelser fra boet til Lazard Bank i 1991 og i utover ble besvart med britisk utsøkt høflighet, og med fyldig informasjon om den altoverskyggende banksekretessen som banken hevdet at den måtte etterleve, dessverre. Det var et påskudd. I forbindelse med boets søksmål mot banken måtte den lette på sin angivelige sekretesse. Men da hadde Jørgen Jahre (Thor Jørgen Jahres sønn) allerede fortalt boet mye om aksjene.

Det skjedde ikke med det samme. Først etter 1996 ble det en glidning for Jørgen Jahre i retning av å gå på parti med boet. Det er synd – og det ble kostbart for boet – at det tok så lang tid. Men det er forklarlig. Ingen i Jahrekretsen hadde lyst eller plikt til å hjelpe boet på vei. Tvert om praktiserte de alle som ærekodeks å tie med alt de visste eller trodde. Lojaliteten overfor familieoverhodet levde videre etter hans død. Dessuten: Den som ikke selv hadde svin på skogen, hadde ofte nærstående og bekjente med både svin og skog.

Boet igangsatte en skriftlig offensiv i 1996 mot Bulls Tankrederi AS. Da hadde styreleder Jørgen Jahre fulgt boets virksomhet en stund. Han visste tilstrekkelig om Utenlandsformuen til å skjønne at boet var på sporet:

- Bjørn Bettum hadde ikke lagt skjul på at boet hadde fått hånd om arkivet hans i kjølvannet av Økokrims beslag i 1994.
- Thor Jørgen Jahre hadde opplyst til boet at overføringen til Lazard Bank i 1975 var ren pro forma. Det var nærliggende å regne med at han hadde opplyst det samme til sønnen sin. Jørgen Jahre hadde kyndig juridisk rådgiver i sin midte og visste at aksjeloven hadde forbud mot registrering av stråmannsaksjonærer når selskapet kjente til pro-forma forholdet.

Det ble vekslet mange brev om Lazard-aksjene mellom boet og Bulls Tankrederi AS i 1996. Partene sluttet en form for våpenhvile etter at Bulls Tankrederi AS bekreftet at ingen ville bli gitt aksjerettigheter til de 65 aksjene på generalforsamlingene inntil eierskapet var avklart. På sin side bekreftet boet at det ville ta rettslige skritt for å få avklart eierskapet. Det ble gjort to år senere, jf. kapittel 27. Første omgang endte med tap for boet overfor den som hadde meldt seg som eier, Forrester Maritime Limited. Boet vant ankerunden i 2003. Da var krangelen med Bulls Tankrederi AS om de 65 aksjene kommet til veis ende.

10.5 Aksjesalg 2007

Boet solgte aksjene i Bulls Tankrederi AS i 2007. Boet trodde ikke på en verdistigning av aksjene om man ble sittende *in-waiting* som minoritet i noen år. Valget sto mellom å selge til Jørgen Jahrefamilien som eide de øvrige aksjene, eller å finne en spekkhugger med appetitt på "*green mailing*" overfor Jørgen Jahrefamilien. Det alternativet ble valgt bort.

Boet tok seg god tid med salgsprosessen og var demonstrativt kantete overfor Jørgen Jahre. Han skulle være boets vitne i den siste rettsprosessen på Cayman Islands og måtte for all del ikke kunne diskrediteres som vitne. Det var viktig for boet å kunne påvise at han ikke fikk kjøpt aksjene billig som betaling for en tjeneste. Negative ytringer og frustrasjon fra Jørgen Jahre i anledning priskravet underbygget at salget var "*at arm's length*".

Det ble en del tautrekking om prisen for aksjene. Tilslutt møttes partene på 55 millioner kroner. Prisen var tilfredsstillende for boet.

11 ANDERS JAHRES REDERI AS

- 11.1 Aksjegaven
- 11.2 Styreansvaret
- 11.3 Etterligning
- 11.4 Midtåsen
- 11.5 Saksøkerposisjon i søksmål mot Lazard Bank og Monsen-kretsen
- 11.6 Verdien av selskapet

Anders Jahre etablerte flere aksjeselskap med navnet “Anders Jahres Rederi” i sin levetid. Det eldste – som dette kapitlet handler om – var uten romertall som suffiks i navnet, til forskjell fra de yngre. De yngre gikk etter hvert inn i andre foretak, de fleste i Kosmos. Anders Jahres Rederi II AS ble derimot sammensluttet med Anders Jahres Rederi AS. Vi kaller selskapet for AJR for å unngå forveksling med rederivirksomheten hans. Den ble ofte omtalt og beskrevet som *Anders Jahres rederi*.

AJR ble stiftet i oktober 1937 for kontrahering av et skip ved Øresundsvarvet. Navnet på selskapet var opprinnelig *Øresundsvarvet nybygning nr. 48*, men navnet ble endret til Anders Jahres Rederi AS allerede før selskapet ble registrert. Det var trekløveret fra stiftelsen av Bulls Tankrederi AS i 1934 som tegnet aksjene, Bull, Lorentzen og Anders Jahre. Men rollene var annerledes: I AJR var det Anders Jahre som hersket, ikke Gustav B. Bull. Anders Jahre tegnet seg for 50 prosent av aksjekapitalen, Gustav B Bull for 37,5 prosent og Lorentzen for 12,5 prosent. – Bull døde i 1938, og i 1939 var både Bull og Lorentzen ute av bildet. Anders Jahre var i praksis eneaksjonær, men for å tilfredsstille aksjelovens daværende krav om minimum tre aksjonærer ble to aksjer holdt av hans nærmeste medarbeidere. I 1955, ble den ene aksjen overført til Bess Jahre – vederlagsfritt.

AJR ble stiftet for å eie skip og skipsparter. Nybygning nr. 48 var fruktskipet m/s Rose. Det ble kort tid etter levering solgt. Mens størsteparten av Jahreflåten var eid av skipseiende selskaper der Anders Jahre deltok sammen med andre, var han eneeier i AJR. Det gjorde ingen stor forskjell, for etter 1938 var Anders Jahre i praksis enerådende i alle de skipseiende norske selskapene han disponerte. Med ett unntak ble det aldri påstått at han tilgodeså seg selv eller sine heleide selskap på bekostning av andre når han kontraherte, tildelte fraktkontrakter eller andre rettigheter. Unntaket gjaldt en anklage fra Hilmar Reksten i 1969 om at styret i Kosmos – og dermed Anders Jahre – hadde tilgodesett seg selv gjennom innfusjonering av Anders Jahres Rederi III AS.

11.1 Aksjegaven

Anders og Bess Jahre hadde særeie. I 1979 overførte Anders Jahre aksjene sine i AJR til Bess Jahre som gave. Samtidig overførte Frithjof Bettum sin ene aksje i AJR vederlagsfritt til henne. Overdragelsesdato påført aksjebrevene var 8. oktober 1979.

Boet så overdragelsene av aksjene fra Anders Jahre til Bess Jahre i sammenheng med bokettersynet samme året og avslørende dokumentene som dukket opp 1. november. Antedatering av dokumenter var ikke uvanlig når problemer dukket opp for Anders Jahre. Boet satte spørsmålstegn ved dateringen på aksjebrevene. Dateringen var ikke avgjørende for boets krav om å få tilbakeført aksjene i AJR, og ble derfor ikke satt på spissen.

I mai 1993 trakk Bess Jahre søksmålet hun hadde reist for å få omgjort etterligningen. Det anmeldte skattekravet var dermed med endelig virkning godtatt som krav i boet. Til mai 1993 var det et åpent spørsmål om boet kom til å fortsette bobehandlingen. Hadde Bess Jahres søksmål ført til at etterligningen bortfalt, ville det ikke vært grunnlag for å fortsette. Da ville boet blitt tilbakelevert enearvingen Bess Jahre. Men etter at Bess Jahre hadde trukket søksmålet var tiden kommet for å kreve aksjene tilbakeført til boet. Skiftesamlingen ga samme måned bobestyreren fullmakt til "å ta rettslige skritt i saken".

Boets krav på aksjene hadde først og fremst et økonomisk siktepunkt. Boet var insolvent, og oppgaven i boet var å gi kreditorenes størst mulig dekning. I AJR lå det verdier som den gang ble vurdert til ca. 30 millioner. Men kravet hadde også et strategisk formål: Selskapet hadde eid aksjer i Bulls Tankrederi AS, og Anders Jahre hadde overdratt størsteparten av dem til Lazard Bank. Boets undersøkelser indikerte hvitvasking av Utenlandsformuen. Fikk boet hånd om AJR, kunne det bruke selskapets overføring til Lazard Bank til å stille banken spørsmål som den så langt hadde gjort sitt beste for å tie i hjel. I 1993 følte boet seg langt fra sikker på at Bess Jahre og styret i AJR ville støtte boets ettersporing av Utenlandsformuen. Derfor var det viktig å få kontrollen over selskapet.

Boet gikk til sak mot Bess Jahre om aksjene i februar 1994. En av de verdifulle eiendelene i AJR var Anders og Bess Jahres bolig Midtåsen. Hun leide eiendommen av selskapet. Da forlik ble sondert i desember, tilbød boet henne en livsvarig leierett mot å få tilbakeført aksjene hennes. Det tilbudet anså hun som uinteressant. Hennes betingelse for å gi fra seg aksjene var at hun fikk kjøpe Midtåsen for en sum vesentlig under selskapets kostpris for eiendommen. Hun mente å ha en løsningsrett for 8 millioner kroner, og forventet derfor å overta eiendommen langt billigere i et forlik hvor hun ga fra seg aksjene. Forlik kom ikke i stand til tross for sterk oppfordring fra skifteforvalteren.

Rettsforhandlingene fant sted i januar 1995. I pressen var oppmerksomheten rettet mot boligen på Midtåsen, ikke på aksjene i AJR. Med pressens usvikelige sans for dramaturgi konstaterte Tønsberg Blad at hun skulle kastes ut. Bladet var opprørt over "Uverdige Jahre-jakt". Etter noen innledende setninger om at avisen ikke hadde noe mot arbeidet med å hjemføre Utenlandsformuen, skrev avisen 21. januar 1995:

"Men vi synes det er unødig smålig å forfølge Anders Jahres bo (sic) så sterkt at man nå ønsker å kaste hans enke ut av hennes og ektemannens hjem i Sandefjord. (...) Det opprører oss. Finnes det da ikke et eneste menneske igjen i dette fylke med historiske kunnskaper om den meget nære fortid, som har makt og myndighet til å få stanset dette overgrepet?"

Hva bygde Tønsberg Blad sin rettferdige vrede på? I hvert fall ikke på opplysninger fra advokatene som førte saken, eller partene i søksmålet. For rettsaken dreide seg om aksjene, ikke om Bess Jahres leieavtale for eiendommen. Den var soleklar og uomstridt.

Boet hadde fire begrunnelser (grunnlag) for å kreve aksjene tilbakeført:

Den ene var at overføringen bare var en formell – og ingen reell – overgang av eiendomsretten. Overføringen var ikke ment å skulle ha virkning mens Anders Jahres levde og krevde derfor testaments form. Også etter 1979 ble aksjene liggende i samme depot som årene før som sikkerhet for Anders Jahres gjeld til selskapet. Anders Jahre ble værende i sin posisjon som styreleder etter 1979. Det ble verken holdt generalforsamling eller styremøter

fra april 1977 til april 1981 – sannsynligvis på grunn av Anders Jahres alderdomsforvitring. Protokollen for generalforsamlingen i april 1981 angir at Bess Jahre deltok som aksjonær. Det som står å lese i protokoller, er ikke alltid å stole på. Bess Jahre forklarte i desember 1994²³ at hun ikke deltok på noen generalforsamling før etter Anders Jahres død våren 1982. Hun anså seg ikke som aksjonær før etter hans bortgang, fortalte hun. Trolig har protokollføreren ment at det var tilstrekkelig å ha henne i tankene for å oppføre henne som tilstedeværende.

På generalforsamlingen i april 1983 ble det valgt nytt styre. Til styreleder ble valgt samme person som året i forveien var oppnevnt som hjelpeverge for Anders Jahre. Bess Jahre deltok ikke i valget.

Domstolen avgjorde tvisten på annet grunnlag og tok ikke standpunkt til spørsmålet om overføringen i 1979 var en formalitet uten realitetsvirkning.

Den andre begrunnelsen var at Jahre var så mentalt svekket i 1979 at han manglet rettslig handleevne. Advokat Per Brunsvig bisto både Anders Jahre og Bess Jahre før han senere ble oppnevnt som bobestyrer. Det var han som på hennes vegne sendte inn søknad i mai 1980 om oppnevning av en hjelpeverge for Anders Jahre som kunne ivareta hans interesser i en beslagssak. I anledning søknaden hadde advokat Brunsvig innhentet en legeerklæring fra medisinsk overlege S.A. Johannessen, Sandefjord sykehus. Den var skrevet 7 måneder etter overføringen av aksjene i AJR.²⁴

“Ovennevnte har vært pasient hos meg i 18 år og ble senest undersøkt på mitt kontor 5.5 d.å.

Anders Jahre har gjennom de siste to–tre år aldersbetinget utviklet varig nedsatte sjelsevner i en grad som gjør ham ute av stand til å disponere selv for å ivareta sine tarv.”

Også i november 1979 hadde han uttalt seg om Anders Jahres mentale tilstand. Foranledningen var at politiet etterforsket den såkalte *peisbrannen* og måtte overveie avhør av den angivelige gjerningsmannen, Anders Jahre. A.S. Johannessen var den gangen ikke i tvil. Etter å ha beskrevet Anders Jahres demens som “*raskt tiltagende siste år*” konkluderte han.²⁵

“Ut fra mitt kjennskap til hans tilstand (...) vil jeg uten reservasjon erklære at hans sjelsevner er varig svekket i en grad som gjør nytten av et avhør upålitelig og verdiløs.”

(Vår understreking)

A.S. Johannessen forklarte seg som vitne ved bevisopptak i 1994. Da han ble konfrontert med sine uttalelser om Anders Jahres sjelsevner, ønsket han å nyansere og modifisere uttalelsene om demensen. Ved denne anledningen hadde han en oppfatning av at Anders

²³ [Vedlegg – Bess Jahres rettslige forklaring 20. desember 1994]

²⁴ [Vedlegg – Legeerklæring 8. mai 1980 til Sandefjord skifterett]

²⁵ [Vedlegg – Brev 8. november 1979 fra medisinsk overlege A.S. Johannessen]

Jahres åndsevner slett ikke var så varig svekket at de ikke hadde strukket til *“på et slikt enklere forhold”* som overføringen av aksjene til Bess Jahre i 1979.

Vitneforklaringen ble protokollert og er vedlagt²⁶. Essensen var at legeerklæringene hans ikke måtte tas på ordet! Han opplyste at

“han uten tvil har smurt noe tykt på i erklæringen og tatt et visst personlig hensyn til Anders Jahre. Han bygget på en formodning om at et politiavhør ville være belastende for Anders Jahre. (...) Vitnet forklarer for øvrig at erklæringens premisser er noe bastante og kanskje noe overdrevet.”

Om erklæringen fra 1980 forklarte han:

“... også den erklæring som ble avgitt til Sandefjord skifterett hadde som formål å skjerme Anders Jahre. (...) Han opplyser imidlertid videre at det i den medisinske profesjon ofte forekommer at leger skåner eller skjermer sine pasienter. (...) Vitnet mener at en slik skjerming av pasienter som omtalt er i overensstemmelse med legeløftet.”

Hvis S.A. Johannessens oppfatning av legeløftet er rådende i den medisinske profesjon, bør verdien av legeerklæringer for pasienter revurderes. Hans vitneprov bar preg av et personlig ønske om å støtte Bess Jahres sak.

Det kom også forklaringer om Anders Jahres tilstand som ga et troverdig inntrykk, men som sprikte. Bess Jahre selv uttalte at Anders Jahre høsten 1979 hadde *“... ups and downs. Han var klinkende klar noen ganger. Andre ganger kunne han bli trett. Han rotet ikke.”* Dukken (Valborg) Abrahamsen som hadde omgang med ekteparet Jahre, uttalte at hun aldri hadde registrert tegn på sløvhet eller hukommelsessvikt hos Anders Jahre. Sønnen hennes, Einar Abrahamsen, hadde observert det stikk motsatte. I rettslig forklaring fortalte han at Anders Jahres senilitet var *“langt utviklet allerede på midten av 1970-tallet.”*

Han illustrerte med en episode i 1976/77 hvor Anders Jahre hadde slått ham på låret og fortalt ham hvor *“flotte ben”* han hadde. Vi er for vår del usikre på om ikke denne episoden er mer illustrerende for Anders Jahres fortsatte observasjonsevne, enn senilitet. Geir Gogstads vitneprov bekreftet Einar Abrahamsen oppfatning av seniliteten. Rolf Emil Eriksen, Bettums slaktoffer, som ble straffedømt for *peisbrannen* i 1979 – hadde et nært forhold til Geir Gogstad. Sommeren 1982 hadde han betrodd seg til Gogstad og fortalte ham hva som virkelig skjedde lørdag 3. november i 1979.

Det var Geir Gogstads vitneprov som avslørte for offentligheten at *peisbrannen* var et skuespill satt i scene av Frithjof Bettum. Eriksen hadde fortalt Gogstad at Anders Jahre ikke engang hadde kjent igjen Frithjof Bettum da han banket på 1. november med de sensitive papirene i vesken sin. Anders Jahre hadde spurt Frithjof Bettum – sin nærmeste medarbeider gjennom 50 år – om han hadde snakket med *“Frithjof og Jørgen”*. Det var tidlig på dagen, men Anders Jahre trakk seg tilbake for å hvile, eller ble overtalt til å legge seg nedpå. Til bruk for britisk domstol utarbeidet Geir Gogstad en affidavit om betroelsene fra Rolf Eriksen. Den inneholder detaljer om *peisbrannen*, og hvordan det gikk med dokumentene.²⁷

²⁶ [Vedlegg – Vitneforklaring 13. oktober 1994 fra A.S. Johannessen]

²⁷ [Vedlegg - Affidavit desember 1994 fra Geir Gogstad]

Domstolen tok ikke standpunkt til Anders Jahres mentale tilstand.

Boets tredje grunnlag var at gaven kunne omstøtes fordi Anders Jahre var ute av stand til å dekke sine forpliktelser i 1979 som følge av skatteansvaret.

Boets begrunnelse tok utgangspunkt i hendelsesforløpet i 1984 da staten på vegne av skattekreditor ønsket at dødsboet skulle tas under konkursbehandling. Vestfold fylkesskattestyre vedtok etterligning av Anders Jahre i september 1983, og Sandefjord ligningskontor fulgte opp måneden etter med å anmelde skattekravet i boet. Etter gjeldende regler var skattekravets tvangsgrunnlag uavhengig av om det ble motsagt av skattyteren. Skattekravet ga derfor grunnlag for å slå boet konkurs. Skatteetaten ønsket konkurs åpnet i boet som beredskap for å kunne benytte seg av konkurslovens omstøtelsesregler. Etter Bess Jahres oppfatning – som hun ikke var alene om – ville konkurs være ensbetydende med å ruinere Anders Jahres minne. Etter dyktig innsats av bobestyreren ble det gjort en stand still-avtale mellom Finansdepartementet, skatteetaten, regjeringsadvokaten og bobestyreren i 1984. Men daværende finansminister Presthus understrekte i brev til bobestyreren 22. mars 1984²⁸ at Anders Jahres bo ikke kunne særbehandles:

“Ett av de sentrale spørsmål i saken er om departementet skal inngi konkursbegjæring overfor skipsreder Anders Jahres ... bo. (...)

Det er således ikke mulig å gi dette dødsbo noen form for særbehandling, ved at det eksempelvis tas hensyn til Anders Jahres minne slik De har vært inne på i Deres argumentasjon.”

Et avgjørende element i avtalen var en erklæring fra Bess Jahre 26. mars 1984 som la opp til anvendelse av konkurslovens omstøtelsesregler på gaver:

“Undertegnede Bess Jahre som er enke og enearving etter skipsreder Anders Jahre, død 26.6.1982, erklærer herved at hvis staten ikke begjærer dødsboet konkurs, skal likevel eventuelle gaver og lignende fra min ektefelle kunne omstøtes etter konkurslovens regler. Lovens tidsfrister regnes med utgangspunkt i datoen for denne erklæring.

Dersom det på et senere tidspunkt åpnes konkurs i boet skal likeledes datoen for denne erklæring være utgangspunktet for lovens frister.”

Brevet fra finansministeren til bobestyreren i 1984 viser at hensikten med “*stand still*”-avtalen var å fryse situasjonen slik den ville ha vært om det var blitt åpnet konkurs i 1984.

Det var delte meninger om denne avtalen. VG hadde et oppslag 20. oktober 1987: *REDDET AV PRESTHUS* og rapporterte uten kildeangivelse at avtalen var under voksende kritikk internt i skatteetaten. I 1987 befant boet seg i stampesjø, og skatteetaten som ikke hadde noen formalisert rolle i boet, kan ha vært frustrert over å bli holdt utenfor. I et konkursbo var det kreditorenes interesse som dominerte. I Anders Jahres dødsbo var det frem til 1991 Bess Jahres interesser bobestyreren forholdt seg til.

Uansett kritikk eller ikke i skatteetaten, konkurs ble aldri åpnet i boet.

²⁸ [Vedlegg – Brev 22. mars 1984 fra finansminister Presthus]

Dommen tok ikke standpunkt til boets omstøtelsesrett i medhold av stand still-avtalen fra 1984 fordi saken ble avgjort på et annet grunnlag.

Boets fjerde grunnlag for å kreve aksjene fra Bess Jahre var at overføringen fra Anders Jahre i 1979 ikke var gjort i ektepakts form, slik loven krever for gaver mellom ektefeller. Bess Jahre var uenig i alle fire grunnlag.

Én av hennes innsigelser fikk et utrivelig utslag og skal nevnes her: Hun mente at manglende ektepakt ikke spilte noen rolle, fordi hun uansett hadde vunnet eiendomsrett til aksjene i medhold av hevdsloven og ved boets passivitet. I denne innsigelsen lå en anklage mot boet: Boet hadde ikke gjort det nødvendige. Det var for sent for boet å ta aksjon i 1994. Anklagen om passivitet hadde bobestyreren fra åttiårene som adressat. Det var den samme som hadde gjort alt som sto i hans makt for å få underkjent skattekravet, og som også hadde klart å overtale Finansdepartementet til å etterkomme Bess Jahres sterke ønske om å unngå konkurs for å skåne Anders Jahres minne. Hvis Bess Jahres passivitetsinnsigelse skulle få tilslutning i domstolen, og boet av den grunn gikk glipp av aksjene, måtte boet se seg rundt og kreve sitt økonomiske tap dekket. Tapet var formidabelt, ettertiden har vist at verdianslaget på 30 millioner var altfor lavt. Var virkelig Bess Jahre så hjerteløs at hun ønsket å prosedere på et grunnlag som i verste fall kunne medføre et drepende økonomisk ansvar for bobestyreren, som i 1994 var aldrende med svekket helse? Eller var det advokaten hennes som bestemte hva hun skulle prosedere på? I så fall viste advokaten en beundringsverdig holdning. Advokaten hun hadde engasjert, var Øystein Eskeland. Han hadde vært advokat Brunsvigs juniorpartner og var nå partner i det advokatfirmaet som i flere tiår hadde flytt på advokat Brunsvigs meritter. En vanlig antakelse er at advokater i samme firma dekker hverandre, selv om klientens interesser kan lide. Bess Jahres/Øystein Eskelands argumentasjon om boets passivitet synes å innebære et prominent eksempel på en advokat som satte klientens interesser i høysetet.

Twisten mellom boet og Bess Jahre kom opp for Sandefjord byrett i januar 1995. Boet fikk medhold i sitt krav om tilbakeføring av aksjene. Dommen²⁹ la avgjørende vekt på lovkravet om ektepakt for gaver. Bess Jahres innsigelser, at boet i handling hadde akseptert den formløse overføringen, og at ektepaktkravet var bortfalt som følge av boets passivitet eller som følge av hennes hevd, fikk ikke tilslutning.

Bess Jahre anket dommen.³⁰ Etter at boet hadde kommet med sitt anketilsvar, kom det raskt – og ikke uventet – en forliksføler fra Bess Jahre: Hun kunne være villig til å overveie å trekke anken hvis hun fikk en livsvarig bruksrett til boligeiendommen. Det tilbudet hadde hun fått i desember året i forveien, men da basert på at hun måtte betale økt leie. Tilbudet hadde hun avslått. Dommen i boets favør åpnet for en minnelig ordning. Det var ulike oppfatninger i boet om hun skulle betale for bruken. Men vel så viktig som en løpende leie var de årlige vedlikeholds- og driftsutgiftene. De oversteg langt den tidligere leien på 240.000 kroner. Skifteforvalteren forhandlet med hennes advokat i august og september. Partene kom frem til forlik³¹.

Forliket la til grunn at aksjeoverføringen i 1979 var ugyldig. Anders Jahre hadde vært eier av aksjene til han døde, og de inngikk derfor i boets eiendeler. Boet fikk aksjene, og Bess Jahre en livsvarig bruksrett til eiendommen, uten å betale leie. Men hun fikk det økonomiske

²⁹ [Vedlegg – Dom fra Sandefjord byrett 23. februar 1995]

³⁰ [Vedlegg – Bess Jahres ankeerklæring 24. april 1995]

³¹ [Vedlegg – Forlikavtale av 21./29. september 1995]

ansvaret for vedlikehold og drift av eiendommen. Som del av forliket måtte hun oppgi sin omstridte løsningsrett til eiendommen.

Gjennom forliket fikk boet også overdratt den ene aksjen som Bess Jahre hadde fått i 1955. Det var både for henne og boet et åpent spørsmål om hun noensinne hadde eid den, eller bare sittet med den for å oppfylle fortidens krav om minst tre aksjonærer i et aksjeselskap.

Tilbakeføringen av aksjene til boet hadde som konsekvens at krav mot bobestyrer grunnet påstått passivitet var bortfalt.

11.2 Styreansvaret

Parallelt med søksmålet om aksjene fikk boet utredet selskapets drift etter at Anders Jahre døde i 1982. Formålet var å få klarlagt om det var foretatt disposisjoner som tjente Bess Jahre og hennes omgivelser, men som ikke var i selskapets interesse. Bobestyrer konkluderte i 1994 med at en del disposisjoner så ut til å ha påført selskapet tap, mens Bess Jahre og noen andre hadde hatt fordel av dem.

Bess Jahre og alle rundt henne hadde ansett henne som eneksjonær. AJR hadde ingen ansatte og betjente sin gjeld. I en slik situasjon blir skillet mellom selskapets og eneksjonærens interesser utydelig for selskapets styre. Selv om et styre legger avgjørende vekt på eneksjonærens interesse, blir et styreansvar først aktualisert når det oppstår tap for utenforstående, eksempelvis kreditorer.

Dommen og forliket med Bess Jahre innebar at boet siden 1982 var selskapets aksjonær. Boets interesse hadde ikke styret hatt for øye. Spørsmålet var derfor om styret hadde vist nødvendig aktsomhet når det ble disponert til fordel for Bess Jahre og hennes omgivelser.

Klart nok falt det utenfor styrets aktsomhetsplikt å undersøke om overføringen fra Anders Jahre i 1979 var sikret ved ektepakt. Men styret kjente til Bess Jahres *“stand still”*-erklæring fra 1984, som er gjengitt foran, og var klar over at den skapte uklarhet om eiersituasjonen. I brev 6. desember 1988 til bobestyreren³² hadde styrelederen anmodet om at aksjene ble vurdert *“frigitt fra mulig fremtidige omstøtelsessøksmål”*. Han henviste til erklæringen og fortsatte:

“Så lenge dødsboets videre skjebne ikke er avklart, står naturligvis fru Jahre ikke fritt i sine disposisjoner som eier av aksjene i Anders Jahres Rederi AS. Denne begrensning i disposisjonsrett forplanter seg naturligvis også videre til selskapets styre, som i utviklingen av selskapets strategi opplever begrensninger nettopp fordi den ovennevnte erklæring i ytterste konsekvens skaper uklarhet om selskapets fremtidige eierstruktur.”

Anmodningen førte ikke frem; aksjene var forutsatt omfattet av et fremtidig omstøtelsessøksmål.

³² [Vedlegg – Brev 6. desember 1988 til bobestyrer]

Styrets kjennskap både til Bess Jahres erklæring og til usikkerheten om eierinteressen i selskapet var avgjørende for at (det nye) styret i AJR fant grunnlag for å gjøre økonomisk ansvar gjeldende mot det gamle styret. Foreldelsesreglene førte til at bare tap etter 1988 ble medtatt i erstatningskravet. Selskapets virkelige tap var i en annen størrelsesorden; det var tapsbringende disposisjoner også mellom 1982 og 1988.

Det nye styret i AJR, valgt av boet høsten 1995, engasjerte advokat og tok ut forliksklage mot det gamle styret i desember 1996.³³ Kravet var på ca. 7,5 millioner kroner.

Tapspostene som ble krevd erstattet, var i runde tall.

- Bess Jahres privatutgifter, dekket av selskapet 1,24 millioner kroner
- Kostnader Bess Jahres bolig, dekket av selskapet 0,35 millioner kroner
- Garantiprovisjon Bulls Tankrederi AS 0,66 millioner kroner
- Uvedkommende honorarkrav fra advokatene Per Brunsvig og Einar Abrahamsen 1,54 millioner kroner
- Rentetap 3,08 millioner kroner
- Lån til Bulls Tankrederi AS 70.400 dollar

I tillegg kom erstatningskrav for en antatt verdireduksjon på selskapets eiendom Midtåsen.

Skifteforvalteren og advokat Einar Abrahamsen (på vegne av det gamle styret) drøftet forliksmuligheter fra slutten av januar 1997. Forlik ble inngått i april med betaling av 1,9 millioner kroner til boet, litt mer enn 25 prosent av påstandsbeløpet i forliksklagen. Kreditorerne i boet hadde ikke innvendinger mot at boet forlikte på et såpass beskjedent nivå.

Boets situasjon i 1996/97 var vanskelig – både eksternt og internt – og det var liten stemning for å bruke energi på et krav som uansett ville bety lite fra eller til for boets økonomi, og som dessuten lå på siden av boets hovedanliggende – tilbakeføring av Utenlandsformuen.

Poster knyttet til selskapets eiendom Midtåsen utgjorde nesten halvparten av kravet som ble rettet mot det gamle styret. Styrets beslutning ved kjøpet i 1992 var tuftet på omsorg for Bess Jahre, ikke på investeringskalkyler. Slik kjøpet av Midtåsen ble begrunnet og vilkårene fastlagt, tror vi boet gjennom AJR ville ha hatt gode sjanser til å vinne frem med styreansvar for kjøpet av Midtåsen hvis rettssak mot styret hadde blitt fremmet i 1997.

I ettertid viste det seg at lykken var like god som det gamle styrets forstand – kanskje bedre. I 2007 oppnådde boet en pris for eiendommen på nesten det femdobbelte av kostpris. Det hadde vært langt fra positivt for boet å innkassere erstatning for et antatt tap i 1997 når salget av Midtåsen mindre enn ti år senere ga boet en betydelig gevinst.

³³ [Vedlegg – Forliksklage 27. desember 1996 mot Einar Abrahamsen, Jørgen Jahre og Odd Gleditsch jr.]

11.3 Etterligning

Selskapets forliksklage mot det forrige styret i AJR ga støtet til etterligning av selskapet. Sandefjord ligningskontor la i første omgang forliksklagens tapselementer på 6,8 millioner til grunn for etterligningen. Etter delvis imøtegåelse fra selskapets styreleder ble etterlignet inntekt redusert og inntektsfradrag innrømmet for det meste av forlikssummen (som var inntektsført av selskapet i 1997). Ligningskontorets vedtak 19. april 1999 er vedlagt.³⁴

Etterlignet skatt, tillagt tilleggsskatt og renter summerte seg til ca. 1 million. Etter forholdene var styret fornøyd med resultatet og innstilte overfor boet på at selskapet ikke skulle påklage etterligningen. I Bess Jahres navn ønsket Skaugen at boet skulle instruere styret (gjennom generalforsamlingsvedtak) om å påklage etterligningen. Skifteretten besluttet 10. juni 1999 at styret ikke skulle instrueres om å påklage ligningen.³⁵

11.4 Midtåsen

Anders Jahres anskaffet eiendommen som bolig i 1933. Den besto av en rekke bruksnumre under gnr. 43 i Sandefjord.

Selve bolighuset står på et bruksnummer som i grunnboken er oppført som Midtåsen, mens de andre bruksnumrene er oppført med navnet Midtås. I boet har eiendommen vært omtalt som Midtåsen, mens eiendommen i lokal dagligtale har vært kalt Midtås. Vi bruker Midtåsen som navn i denne rapporten.

Anders Jahre overførte det alt vesentlige av Midtåsen til AJR i 1966. AJR hadde allerede forskuttert kjøpesummen på 400 000 kroner flere år i forveien. Overdragelsen ble ikke tinglyst. Som alltid var det en advokat ved Anders Jahres side som tok seg av de praktiske og formelle sider av eiendomsoverdragelsen. Det gir grunn til å tro at tinglysning bevisst ble unnlatt. Kan grunnen ha vært så enkel at Anders Jahre ønsket å spare dokumentavgift? I Bettums arkiv finnes eksempler på utslag av Anders Jahres sterke allergi mot offentlige avgifter og gebyrer.

Grunnen kan like gjerne ha vært at Anders Jahre betraktet AJR som sin private bankboks for plassering av verdier. I 1966 var myndighetenes ubehagelige undersøkelser på 1950-tallet kommet på avstand. Anders Jahre hadde grunn til å tro at myndighetene hadde slått seg til ro etter *hjemflaggingen* av *borteflåten* og donasjonen til Universitetet.

Muligheten for at han noensinne skulle få et ruinerende pengekrav mot seg, og at hans dødsbo attpå til måtte behandles som et offentlig skifte, har sannsynligvis ikke vært fremme i hans bevissthet. Kanskje så far og sønn Bettum risikoen for etterligning da bokettersynet startet i 1979. Men da var det andre og større problemer å beskjeftige seg med enn AJRs manglende grunnbokshjemmel.

³⁴ [Vedlegg – Ligningskontorets vedtak 19. april 1999]

³⁵ [Vedlegg – Skifterettens beslutning 10. juni 1999]

Etter Anders Jahres bortgang sluttet AJR avtale i 1983 med Bulls Tankrederi AS om overdragelse av Midtåsen for 5,7 millioner kroner. Bulls Tankrederi AS fikk likviditetsproblemer tidlig på 1990-tallet, og kunne ikke lenger sitte med Midtåsen. I 1992 kjøpte AJR eiendommen for andre gang, nå for kjøpesum 8 millioner. Da AJR i 1996 gjorde styreansvar gjeldende, var som nevnt i punkt 2 foran kjøpet av Midtåsen et av ankepunktene mot det tidligere styret.

Etter at boet fikk hånd om aksjene i AJR, gjorde boet opp gjennom årene flere forsøk på å avhende eiendommen – uten at det førte til beslutning om salg. Bess Jahre hadde en livsvarig bo- og bruksrett som dempet interessen på kjøpersiden, og som trykket pristilbudene. Megleranslaget i 1996 lå i nivå 8–10 millioner. Forutsatt utbygging av tomteareal lå anslaget på det dobbelte. Utbygging kolliderte med Bess Jahres bruksrett, og var derfor uaktuell så lenge hun levde.

Skifteforvalteren var pådriver for salg av eiendommen fra 1997. I brev 20. februar 1997³⁶ til boets interessenter og bobestyrer viste han til skiftelovens regler og understreket viktigheten av realisasjon av boets eiendeler:

"(...)Boet er insolvent, og det er derfor nødvendig å gjøre om alle eiendeler i penger.(...) Det må være en selvsagt forutsetning at et skifte skal foretas så raskt som mulig etter disse regler. Det påhviler bobestyreren et ansvar for at bobehandlingen avvikles med tilbørlig hurtighet. Etter skifterettens oppfatning har fremdriften når det gjelder Anders Jahres Rederi ligget tilbake for det som er ønskelig.

Det følger av ovenstående at et dødsbo ikke over tid skal drive næringsvirksomhet som skipsreder eller som eiendomsutvikler. Eiendelene skal raskest mulig omgjøres i penger og skifte skal foretas. Hvor raskt det er mulig å gå frem vil variere med forholdene i den enkelte sak "

Han bekreftet i samme brev sitt utsagn på skiftesamling i april 1996 at 8–10 millioner kroner var akseptabel pris for eiendommen:

"Etter min mening er det riktig av boet å selge nå hvis prisen er høy nok. Jeg har tidligere muntlig overfor dere alle indikert hvor jeg mener grensen bør ligge."

Kreditorene delte ikke hans oppfatning av akseptabel pris. De ønsket å se tiden an.

På skiftesamling i mars 1997 ble et prisleie 12,5 millioner diskutert. Nivået ble indikert overfor én interessent. Samtidig ble et nytt eiendomsmeglerfirma engasjert. Salg kom ikke i stand.

Det førte til at skifteforvalteren i brev 22. oktober 1997 oppfordret kreditorene til å overta eiendommen selv:

"For så vidt angår salg av aksjer i Anders Jahres Rederi AS og salg av eiendommen Midtås, har meglernes innsats ikke resultert i noen bud. (...) Undertegnede er fortsatt av samme oppfatning som jeg har gitt uttrykk for på tidligere skiftesamlinger, og jeg oppfordrer kreditorer som måtte mene at salg av eiendommen til verdier som tidligere er antydnet er for lavt til selv å vurdere om de vil overta eiendommen for høyere pris."

³⁶ [Vedlegg – Brev 20. februar 1997 fra skifteforvalteren]

Oppfordringen førte ikke til resultater. Verken Sandefjord kommune eller de andre kreditorene fulgte opp skifteforvalterens invitt til å overta eiendommen.

I årene som fulgte var det enkelte som viste interesse uten at kjøp kom i stand. Bess Jahre bød i 1999 15 millioner kroner, på betingelse av at boet frafalt sitt krav på å trekke hytteeiendommen Bessbu inn i boet. Budet hennes ble ikke akseptert av boet.

AJR ble fisjonert i år 2000. Gjennom fisjonen ble praktisk talt alle foretakets rettigheter og plikter, bortsett fra eiendommen, overført til et utfisjonert foretak som videreførte navnet AJR. Samtidig skiftet (det gamle) AJR navn til Midtåsen AS. Formålet med fisjonen var todelt. Det ene var beredskapshensyn: Boet kunne få bruk for AJRs posisjon som eier av 65 aksjer i Bulls Tankrederi AS i rettergangen på Cayman Islands. Derfor måtte boet holde på selskapet. Det andre var ønsket om å gjøre klart for salg av eiendommen, uavhengig av rettergangen på Cayman Islands. Boet var ikke skattepliktig, siden det var et insolvent dødsbo. Derfor kunne boet selge aksjene i Midtåsen AS skattefritt. Salg av eiendommen direkte fra Midtåsen AS ville komme til å utløse skatt på kapitalgevinsten.

Salgsarbeidet ble gjenopptatt samme år. Blant dem som meldte interesse, var Sandefjord kommune, men kommunen ga ikke bud. Budene lå på nivå som ikke ga grunnlag for boet til å gå i forhandlinger.

Fra første halvår 2002 ble det med bistand fra et tredje eiendomsmeglerfirma gjort nye fremstøt i markedet for salg av Midtåsen AS. Megleranslaget var 30–35 millioner for selve eiendommen, forutsatt regulering som åpnet for utbygging mot øst der terrenget heller nedover. Megleranslaget slo ikke til—budnivået prissatte eiendommen til 17–18 millioner. Under henvisning til at Sandefjord-fellesskapet Bulls Tankrederi AS / Hotvedtmoen Eiendomsselskap AS var byder på eiendommen, opplyste Sandefjord kommune 20. juli 2002 at kommunen ikke ville gi bud:

"Med den kjøpergruppen det her gjelder vil det ikke fra kommunens side være aktuelt å legge inn konkurrerende bud. Det har sammenheng med at vi har tillit til at de lokale hensyn og interesser knyttet til eiendommen vil bli tilfredsstillende varetatt av denne kjøpergruppen."

Styret i Midtåsen AS anbefalte salg av aksjene til Bulls Tankrederi AS / Hotvedtmoen Eiendomsselskap AS for 21 millioner. (Prisen innebar en underliggende verdi av selve eiendommen på om lag 17,6 millioner). Anbefalingen fikk ikke tilslutning av skiftesamlingen som mente prisen var for lav.

Fra høsten 2002 ble videre salgsarbeid satt på vent. Noen enkeltforespørsler utenfra ble besvart, men ingen av dem materialiserte seg i bud.

Frem til Bess Jahres bortgang i 2006 ble det ikke gjort nye salgsfremstøt. Med bortfallet av hennes bo- og bruksrett i 2006 var eiendommens salgsverdi med ett blitt en helt annen enn før. I skiftesamling 26. juni ble det besluttet at aksjene i eierselskapet skulle selges. Det ble raskt etterpå gjort allment kjent at aksjene skulle holdes ut for salg i markedet i midten av august.

Sandefjord kommune anmodet i juli om utsettelse av salgsprosessen.³⁷

“Å få klarlagt hvordan et kjøp av eiendommen kan finansieres og hvilke driftsforutsetninger som skal legges til grunn for en forvaltning av eiendommen som ivaretar allmennhetens interesser, vil ta noe tid.

(...)

Jeg forutsetter at sentrale aktører i det videre arbeid med eiendommen samles til møte i siste halvdel av august for å drøfte hvordan en kan gjennomføre en salgsprosess som så langt det er praktisk og økonomisk mulig ivaretar både boets interesser og de hensyn til allmennheten som er nevnt ovenfor.”

Bobestyrer stilte seg negativ til utsettelse av en allerede kunngjort markedsføring. Begrunnelsen var engstelse for at en utsettelse kunne utlegges som en favorisering av det offentlige og forsterke “*the foreign revenue defence*”, som boet var blitt møtt med på Cayman Islands.³⁸

“Et hovedproblem er Monsen-kretsens påstand om at boet ikke er noen annet enn en representant for det offentlige som forsøker å få dekket sitt skattekrav. Hvis Monsen-kretsen får gjennomslag for det synet vil boet miste sin søksmålsrett for alle eller vesentlige krav på Cayman Islands. Boet har møtte Monsen-kretsens innsigelse ved i detalj å dokumentere at boet aldri har disponert etter instruks fra det offentlige og heller aldri har favorisert det offentlige. Ikke-favorisering av det offentlige må videreføres til punkt og prikke av boet.”

Styreleder i Midtåsen AS fikk i oppdrag å lede salgsarbeidet av boets aksjer i selskapet. På grunnlag av byggeteknisk rapport og bilder indikerte megleranslaget en markedsverdi mellom 40 og 60 millioner. Med bred markedsføring og profesjonell innsats av styreleder og megleren endte høyeste bud på 43,7 millioner da budrunden ble avsluttet. Budet innebar en underliggende verdi for selve eiendommen på 41 millioner. Budgiver var Sandefjord kommune. Hensett til at det etter Bess Jahres bortgang var varslet fredning og kommunal regulering for eiendommen som ville legge begrensninger på fremtidig utnyttelse, var budet tilfredsstillende.

Etter budfristens utløp kom det inn et bud på 45,7 millioner for aksjene. Boet hadde forbeholdt seg retten til å stå fritt overfor avgitte bud. Interessentene i boet var samstemmige om å akseptere budet fra Sandefjord kommune. Boet overdro Midtåsen AS til kommunen 11. desember 2006.

AJRs kostpris for eiendommen var cirka 10,3 millioner, hvorav 0,4 millioner var forskudd til Anders Jahre i 1959, 8,1 millioner var kjøpesum og omkostninger i 1992, og 1,78 millioner var drifts- og vedlikeholdsutgifter og påkostninger.

Eiendommen ble realisert i 2006 med verdistigning på 30,7 millioner. Kreditorenes utholdenhet mot skifteforvalterens mange påtrykk for salg på 1990-tallet ga dem god uttelling.

³⁷ [Vedlegg – Brev 27. juli 2006 fra Sandefjord kommune]

³⁸ [Vedlegg – E-post 29. juli 2006 til Sandefjord kommune]

11.5 Saksøkerposisjon i søksmål mot Lazard Bank og Monsen-kretsen

AJR eide 70 aksjer i Bulls Tankrederi AS. 65 av disse aksjene brukte Anders Jahre til å hvitvaske ca. 9 millioner kroner av Utenlandsformuen i 1975, se kapittel 27.

Aksjeeiet i Bulls Tankrederi AS var et viktig element i boets beslutning i 1993 om å gå til sak mot Bess Jahre for å få kontroll over AJR. Fra 1995 kunne boet gjøre bruk av AJRs posisjon som eier av Bulls-aksjene i sine krav mot de utenlandske motpartene. Fordi Anders Jahres rådhusgave i sin helhet var planlagt dekket av Utenlandsformuen, ble et beløp øremerket av Thorleif Monsen som et "*contingency fund*" for Anders Jahre. Monsen satte strek over fondet da Bess Jahre i 1982 ikke tok hans tilbud om å flytte utenlands og få tilgang til fondet der.

AJR hadde ikke tilstrekkelige midler til å delta i boets søksmål. Boet gjorde derfor avtale med AJR i april 1996 om å overta alle rettighetene selskapet hadde i tilknytning til aksjeposten i Bulls Tankrederi AS mot at boet holdt AJR skadesløs for krav i forbindelse med søksmålene, blant annet saksomkostninger.

Selskapet hadde en andel på 40 prosent i et skip da boet overtok kontrollen i 1995. Engasjementet var tapsbringende. Etter at selskapet klarte å kvitte seg med skipsparten i 1997, satt selskapet igjen med likvider, Midtåsen og en avsetning for utsatt skatt. Midtåsen skilte lag med AJR gjennom fisjon i 2000 og selskapet var fra da uten aktivitet.

Selskapets eneste funksjon var å stå til disposisjon for boet i rettergangen på Cayman Islands. Senest i forbindelse med forliket med Monsen-kretsen i 2008 gjorde boet bruk av AJR. Selskapet er nå under oppløsning.

11.6 Verdien av selskapet

AJR har hatt stor strategisk betydning for boet. Aksjeposten i Bulls Tankrederi AS ga boet foranledning til å presse Lazard Bank fra 1991. Den ga senere boet grunnlag for å dra Monsenforetaket Forrester Maritime Ltd for norsk domstol. Gjennom Agder Lagmannsretts avgjørelse fra 2003 fikk boet en autoritativ norsk dom om Utenlandsformuen.

Også økonomisk har AJR betydd mye for boet. 145 millioner kroner var mer enn det bobestyrer så for seg som verdi på innmaten da boet i 1994 tok ut søksmål tilbake mot Bess Jahre om aksjene.

DEL 3: UTENLANDSFORMUEN

12 UTENLANDSFORMUEN

- 12.1 Sammenfatning
- 12.2 Hjemmeflåte og borteflåte
- 12.3 Utenlandsformuen – hva er det?
- 12.4 Var Jahre eieren?
- 12.5 Var Jahre alene?
- 12.6 Informasjonskildene
- 12.7 Form og virkelighet
- 12.8 Starten på hemmeligholdet
- 12.9 Motivet for hemmeligholdet
- 12.10 Salemas S.A., Panama
- 12.11 Western-selskapene
 - 12.11.1 Etableringen
 - 12.11.2 Fra minoritet til kontroll
 - 12.11.3 Virksomheten
 - 12.11.4 Utenlandsformuen
 - 12.11.5 Kronikk “Jahres vei mot Panama”
- 12.12 Pankos Operating Company, S.A.
 - 12.12.1 Utenlandsformuens sentrale foretak
 - 12.12.2 Foranledningen
 - 12.12.3 I skjul bak andre
 - 12.12.4 Medeierne
 - 12.12.5 Nytt navn
- 12.13 Spermacet
 - 12.13.1 Anders Jahres tredje hvalfangerselskap utenfor Norge
 - 12.13.2 Oppstarten
 - 12.13.3 Innlemming i utenlandsformuen
- 12.14 AB JAN
 - 12.14.1 Anders Jahres brohode i Sverige
 - 12.14.2 Tonnasjen ble disponert av Anders Jahre
 - 12.14.3 Rett til å kjøpe aksjene til pålydende
 - 12.14.4 Hjemkjøpet

12.14.5 Økonomisk interesse i AB JAN til 1965

12.15 Jasmins Operating Company S.A.

12.15.1 Etableringen

12.15.2 Første skip – m/t Jasmin

12.15.3 Eierforholdet i Jasmin

12.15.4 Virksomheten

12.15.5 Avviklingen

12.15.6 Eierforholdet i Pankos

12.1 Sammenfatning

- Anders Jahre var fra 1930-tallet i hemmelighet hovedeieren av skip under utenlandsk flagg. Etter hvert ble de andre som var med, utløst av ham.
- Fra 1939/40 og frem til 1960-tallet seilte borteflåten hans inn formidable inntekter.
- Mellom 1954 og -56 ble størstedelen av tonnasje hjemkjøpt av Anders Jahre og overført til norsk flagg. Kjøpesummene havnet i Panama, og ble lagt til Utenlandsformuen som Anders Jahre hadde bygget opp i det skjulte fra 1930-tallet.
- Panamaselskapet Pankos Operating Company sørget for den første betydelige inntektsstrømmen til Utenlandsformuen. I 1958 fikk det navnet Continental Trust Company. Fra 1960 var selskapet Anders Jahres sentralenhet for Utenlandsformuen.
- Senest fra inngangen til 1960-tallet hadde Anders Jahre en eiers ubegrensede rådighet over Utenlandsformuen.
- Anders Jahre benektet konsekvent at han eide formue utenfor Norge, bortsett fra en svensk eiendom. Ingen andre presenterte seg som eier av Utenlandsformuen mens hans levde.
- Tre dommer, henholdsvis fra britisk høyesterett, Agder lagmannsrett og Sandefjord tingrett har alle lagt til grunn at Anders Jahre var eier av Utenlandsformuen i Pankos/Continental Trust Company. Det finnes ikke rettskraftige avgjørelser i motsatt retning.
- Anders Jahre anses som en av Norges store sønner. Han hadde enerens skaperkraft, energi og teft. Erttiden har vist at han også var en ener i økonomisk kriminalitet. Senest fra 1935 holdt han unna fra norsk beskatning anselige inntektsstrømmer og en hurtig voksende formue. Fra 1944 brøt han kontinuerlig norske valutabestemmelser. Målt med dagens pengeverdi summerer

unndratt skatt i disse 47 årene seg til et milliardbeløp. Unndratt inntekt og formue til beskatning utgjør det mangedobbelte.

12.2 Hjemmeflåte og borteflåte

Fra tidlig på 1950-tallet oppsto spekulasjoner og rykter om Anders Jahres eie av tonnasje under fremmed flagg. I innvidde kretser og i shippingmiljøet gjorde han ingen hemmelighet av sitt eierskap. Overfor utenverdenen benektet han konsekvent at han var noe annet og mer enn *agent* for utenlandske eiere av skip under fremmed flagg. Oftest titulerte han seg "*foreign agent*", "*European agent*" eller "*norsk agent*". Han var også "*President*" eller "*chairman*" i mange av de utenlandske foretakene, og signerte tidvis som det. *Borteflåten* disponerte han fra Sandefjord gjennom rederiet sitt – *firma Anders Jahre*. I praksis var det lite som skilte hans funksjon som agent fra hans virke som bestyrende reder for de norske skipsselskapene, slik som Kosmos. En viktig forskjell lå i regnskapsføringen. Agent Anders Jahre hadde ikke noen offentlig regnskapsfunksjon for de utenlandske eierforetakene, mens skipsdisponent Anders Jahre førte regnskapene for de norske skipsselskapene. Regnskapssjef Eriksen i rederiet holdt Anders Jahre løpende orientert om hovedtallene i de utenlandske selskapene – i hemmelighet.

Den norskregistrerte tankflåten han disponerte, hadde gjennomgående "*JA...A*-navn", eksempelvis "*Javara*" og "*Jawachta*". De utenlandskregistrerte tankskipene hadde med få unntak også navn som begynte med bokstavene "*JA*" og ofte sluttet med bokstaven "*A*", eksempelvis "*Janita*" og "*Jaranda*". De hadde med noen unntak også Anders Jahres rederiflagg på skorsteinen, blått kors på hvit bunn med hvit stjerne i korset. Utad skilte ikke *borteflåten* seg ut fra hjemmeflåten.

Offentlige spekulasjoner om eierskapet til den utenlandske tonnasje bygget til dels på en feilslutning, at skip med "*JA...A*-navn" og rederiets flaggmerke nødvendigvis var eid av Anders Jahre. Hans bruk av rederimerke og "egne" skipsnavn fulgte skikk og bruk i rederibransjen for langtidsdisponert tonnasje. Anders Jahre kunne derfor med rette tilbakevise at navn og rederimerke var noe bevis for at rederiet eide de utenlandskregistrerte skipene.

Boarbeidet har siden 1991 konsentrert seg om å spore opp restene av Utenlandsformuen og gripe etter den. Kartlegging av Utenlandsformuens oppbygning og utvikling frem til 1970-tallet har ikke vært en av de prioriterte arbeidsoppgavene. Men gjennom oppsporingsvirksomheten, rettsakene, intervjuer med insidere – og ikke minst forliket med Lazard Bank Ltd. i 2001 – har boet samlet mange brikker. Fortsatt mangler en del. Utenlandsformuen kommer sannsynligvis aldri til å bli fullstendig klarlagt.

Det har vært stor offentlig interesse om Anders Jahres virksomhet i hele etterkrigsperioden. Hans mange utsagn om Utenlandsformuen og *borteselskapene* – uklare og til dels selvmotsigende – har skapt mystikk og spekulasjoner. Fordi boets samlede informasjon et stykke på vei supplerer faktafremstillingene i Riksskattenemndas kjennelse om etterligning av Anders Jahre (1990) og Alf R. Jacobsens bøker *Eventyret Anders Jahre* (1982) og *Uten skrupler* (1993), redegjør vi for noen hovedtrekk ved Anders Jahres Utenlandsformue. Vi har opplysninger om mer enn 40 foretak i utlandet og 22 skip som ble eid eller tatt inn på

certeparti. Et mindretall av selskapene drev operativ virksomhet. En del av dem ser ut til å ha vært døgnfluer, stiftet i beredskap for planer som ikke ble sjøsatt.

Det faller utenfor rammen av denne rapporten å gi en utfyllende fremstilling av de ulike selskapene og *borteflåten*. Vi har nøydt oss med å illustrere Anders Jahres organisering av de utenlandske selskapene ved å trekke frem panamaselskapene Western, Pankos, Spermacet og Jasmin samt det svenske selskapet JAN. Vi omtaler også panamaselskapet Salemas. Det er det eldste utenlandsselskapet vi kjenner til. Det kan ha vært spiren til Anders Jahres utenlandske imperium.

Alf R. Jacobsen har i sin bok *Eventyret Anders Jahre* gitt en fargerik og spennende fremstilling av Anders Jahres utenlandsvirksomhet og *borteflåten* hans. Den er langt bredere anlagt enn vår redegjørelse og anbefales for interesserte. Med forfatterens tillatelse har vi kopiert bokens 6 første kapitler i førsteutgaven fra 1982.³⁹ Vi har ikke kommet over stoff eller informasjon som på noe vesentlig punkt svekker forfatterens fremstilling i disse kapitlene. Det er senere kommet et nytt opplag av boken med en viss ajourføring. Forlaget har opplyst at eksemplarer fortsatt finnes i handelen.

Boken ble i flere Vestfoldaviser omtalt i kritiske vendinger da den utkom. Det har heller ikke vært spart på negative karakteristikk og nedsettende omtale av den fra en del av dem vi har intervjuet om Utenlandsformuen. Men forfatteren har også fått anerkjennelse for sitt gravearbeid. Bjørn Bettum, den som fra Anders Jahres bortgang visste mer om Utenlandsformuen enn noen annen i Norge, skrev 16. april 1999 til sin advokat Hans Stenberg-Nilsen:

“...Jeg har lest Jacobsens bok fra 1982 meget grundig i de siste dager. Jeg har særlig sett igjennom hans tillegg om kilder, kommentarer og dokumenter på vel 60 sider. Han har åpenbart gjort et meget grundig arbeid før han skrev boken. Det var nok Jacobsen som i hverfall lenge hadde den beste oversikt over denne sak. ...”

Anders Jahre kvittet seg etter hvert med all tonnasje i de utenlandske selskapene. Han gjorde det samme med selskapene selv, med ett viktig unntak: På 1970-tallet satt han igjen med Continental Trust Company. Mer enn 95 prosent av Utenlandsformuen havnet i dette foretaket. Anders Jahre hadde en lapp i lommeboken sin som viste Utenlandsformuens oppdaterte verdier. Lappen ble vist til fortjente mennesker ved ulike anledninger. Jørgen Jahre har opplyst at den ble sendt rundt bordet i hans bryllupsmiddag for gjestenes beundring og himmelfall. Nå avdøde Olga Konow (“TankOlga”) fortalte i 1991 at hun hadde blitt vist lappen ved flere anledninger, hver gang med høyere tall. Hun kalte den “*Anders’ flip under*”.

12.3 Utenlandsformuen – hva er det?

I denne rapporten brukes begrepet Utenlandsformuen i en snevrere betydning enn i dagligdags tale. Med Utenlandsformuen sikter vi til kapitalen og verdiene Anders Jahre rådde over i hemmelighet utenfor Norge. Anders Jahre disponerte frem til 1947 formue

³⁹ [Vedlegg – Kopi av kapittel 1–6 i boken *Eventyret Anders Jahre* av Alf R. Jacobsen, 1982]

utenlands som for en del faller utenfor Utenlandsformuen slik vi bruker begrepet. Denne formuen utenlands ble medtatt i hans norske regnskaper.

En forklaring kan være på sin plass: Frem til november 1944 var det fritt for norske borgere å handle i de fleste valutaer og foreta investeringer utenlands. I likhet med mange andre hadde Anders Jahre utenlandske bankinnskudd, og han foretok investeringer ute – i hvert fall fra 30-årene. Eksempelvis eide han sammen med den danske skipsrederen Arnold Peter Møller (AP Møllers grunnlegger) det danske selskapet Fraternitaskompagniet Aktieselskap som fra 1930 til 1937 drev hvalfangst med flytende kokeri og hvalbåtene Tas I-V. Anders Jahres engasjement var åpent og vel kjent.

Anders Jahres uteinvesteringer var frem til november 1944 fullt ut lovlige. Noen av dem var kjent fra presseomtaler, andre kan ha vært ukjent for omverdenen. Vi vet at Anders Jahre oppga sine aksjer og kapitalinnskudd i Fraternitaskompagniet i norske skatteoppgaver. Om det samme gjaldt hans øvrige investeringer og plasseringer utenfor Norge før 1940 har vi ikke oversikt over. Selvangivelser og skatteoppgjør fra denne tidlige perioden har vi ikke kommet over. Anders Jahres massive skatteundragelser etter krigsutbruddet gir etter vår mening ikke grunnlag for uten videre å slutte at han også fusket med sin skatteplikt på 1920- og 1930-tallet. I de tidligste årene kan det tvert om ha vært i hans interesse å synliggjøre alt han eide. Da var han i oppbyggingsfasen og kan ha sett verdien av å profilere seg som en fremgangsrik forretningsmann med kapital som ynglet.

Frem til slutten av 1950-tallet var ikke Anders Jahre alene om Utenlandsformuen. Han hadde med seg andre. Vår redegjørelse for Utenlandsformuen frem til 1960-tallet omfatter den samlede, hemmeligholdte kapitalen som Anders Jahre disponerte for seg selv og andre. Anders Jahre var majoritetseier; de øvrige hadde minoritetsposter.

Anders Jahre organiserte Utenlandsformuen i flere foretak, de fleste hjemmehørende i Panama. Panamansk lovgiving ga den gangen befriende fleksibilitet for skattetrette formuer og inntekter, og garanterte mot forstyrrende innsyn. Panamanske advokater sto til disposisjon for verv som måtte besettes, og kunne etterkomme nesten ethvert ønske fra en eier uten å komme på kant med panamansk regelverk. De politiske forholdene var av de relativt stabile i regionen. Det forhindret ikke at Anders Jahres advokat i Panama på 1950-tallet deltok i et statskupp og fikk lyske og lår skutt i filler.

Etter utbruddet av verdenskrigen i 1939 fikk tilhold i Panama ekstra aktualitet for skipsredere: Panama hadde status som nøytral stat. Skip under panamaflagg var å betrakte som panamaeiendom, og kunne derfor ikke beslaglegges av krigsmaktene. Etter krigsutbruddet og rekvisisjonsvedtaket for den norske handelsflåten respekterte ikke de allierte nøytralitet for panamatonnasje som var eid av norskbosatte redere.

Utenlandsformuen frem til siste halvdel av 1950-tallet var i stor grad investert i tonnasje for hvalfangst og koffardi (i hovedsak tanktonnasje). Nettoinntekten som denne flåten seilte inn, ble ofte investert i ny tonnasje, men anselige beløp ble holdt likvide i perioder og ble også gitt som lån til andre foretak der Anders Jahre hadde eierinteresser.

Fra fredsslutningen og i de neste ti årene sluttet Anders Jahre ofte norsk tonnasje til panamaselskapene sine. De seilte på høyere rate enn den de var tatt inn for. Ingen andre enn Anders Jahre og hans innvidde kunne vite det, siden panamaselskapene verken ga ut regnskapstall eller annen informasjon.

Det var heller ikke lett for uinnvidde å se at panamaselskapene i en rekke tilfeller fikk tildelt andeler av meglerkommisjonen når norsk tonnasje ble sluttet, selv om selskapene ikke hadde noe med slutningen å gjøre.

Utenlandsformuen bygget seg opp også med inntekter fra Sverige. Da krigen brøt ut i Norge i 1940, etablerte Anders Jahre seg umiddelbart der. Det var åpenbart muligheten for nødhavn i nøytral stat under verdenskrigen som førte Anders Jahre til Sverige. Det store flertallet i skipsrederstanden var enige om å unngå aksemaktenes beslag av norsk tonnasje og aksepterte derfor rekvisisjon til fordel for statsrederiet Nortraship. Anders Jahre ønsket å kunne operere fritt i markedet. Hans natur var å sette sine ønsker ut i livet. Han organiserte derfor raskt en Sandefjords-satellitt i Sverige for disponering av sin *hjemmeflåte*. I et brev til sin forbindelse i Sverige seks dager etter krigsutbruddet ga han instruksjoner for skipene og overførte disposisjonsmyndigheten over dem. Formålet var å unngå rekvisisjon.

Sandefjord-satellitten i Sverige sto for Anders Jahres kontrahering av tonnasje i Sverige under krigen og også etter fredsslutningen i 1945. Den ble en særskilt avdeling i selskapet AB Dalen, som August Leffler & Son etablerte på vegne av nordmannen Jørgen J. Lorentzen. August Leffler & Son var et megler- og rederiforetak i Göteborg som Jørgen J. Lorentzen hadde arbeidet sammen med også før krigsutbruddet. Jørgen J. Lorentzen var Anders Jahres foretrukne megler i Norge og hadde vært hans investeringspartner i de ti foregående årene. Han var ikke synlig i selskapet eller aksjonærregisteret. Men han instruerte like fullt styret i AB Dalen og de svenske stråmannseierne av foretaket. Gjennom Jørgen J. Lorentzen styrte Anders Jahre sin svenske satellitt. Som vi kommer tilbake til, gjorde han dessuten utstrakt bruk av tjenester fra svensken Gösta Dalman, majoritetseieren i August Leffler & Son.

Svensk lovgivning var vesensforskjellig fra panamansk, og Anders Jahre fikk etter hvert flere problemer med engasjementet sitt i Sverige. Grunnen var i stor grad at han ikke like lett klarte å dekke seg bak andre, slik han kunne i Panama. *Valutaavdelningen* i Sveriges Riksbank stilte relevante spørsmål, tok ikke alle opplysningene for god fisk og fulgte opp.

Problemer til tross, virksomheten i Sverige fra 1940 ledet til at Anders Jahre etablerte et svensk skipseiende selskap, AB JAN, i 1947.

Med ett unntak kvittet utenlandsselskapene seg med *borteflåten* på 1950-tallet. Tonnasjen ble solgt til foretak i Norge som Anders Jahre sto i spissen for. Jahre-rederiets skipsliste viser at panamaselskapene Pankos og Spermacet ikke eide skip etter Anders Jahres *hjemkjøp* av *borteflåten* 1955/56. (*Hjemkjøpet* er behandlet i kapittel 8.)

Som ledd i *hjemkjøpet* samtykket myndighetene i at Pankos fikk leie tilbake skipene Jaranda og Jalanta på et 5-års certeparti. Pankos' leie var lavere enn det Pankos selv oppnådde i fraktmarkedet. Dette er den klassiske metoden for avsiling av inntekter til lavskatteland, og som Anders Jahre med grundighet hadde benyttet seg av i hele etterkrigstiden. I tillegg tok Pankos inn skip fra utenlandske redere på tidscerteparti, men så langt vi kjenner til, skjedde det bare i begrenset utstrekning etter 1955.

Utover det gjorde ikke Anders Jahre i siste halvpart av 1950-tallet forsøk på å gjenopplive sin vellykte shippingvirksomhet i utenlandsselskapene. Hans to hovedforetak i Panama på denne tiden – Pankos og Spermacet – var overlikvide etter Anders Jahres *hjemkjøp*. Det var ikke finansieringsproblemer som stengte for kontrahering av ny tonnasje i disse foretakene.

Hinderet var myndighetenes undersøkelser av hans shippingvirksomhet utenfor Norge. I ettertiden har det gjort seg gjeldende ulike syn på om det i virkeligheten skjedde en opprulling, og om myndighetenes undersøkelser på 1950-tallet var hel- eller halvhjertet. Men det er på det rene at Anders Jahre selv skjønnte at mistanken var vakt hos myndighetene, og at fiksjonen med hans agentstatus *borteflåten* ikke lot seg gjenoppta. Myndighetenes interesse for utenlandsvirksomheten hans var ikke fordampet, selv om undersøkelsene var innstilt – inntil videre.

Unntaket var tonnasje i AB JAN, som ble værende i selskapet etter at Anders Jahre solgte foretaket i 1955, jf. punkt 14.

Bortsett fra det var Utenlandsformuen fra siste halvdel av 1950-tallet i det vesentlige plassert som bankinnskudd i Sverige og i Storbritannia. Noen småklatter ble investert i ulike prosjekter eller som personlig likviditetsreserve for Anders Jahre i land der han beveget seg, eller hadde betalingsforpliktelser. Anders Jahre stolte på at bankene ville hjelpe til om noen utenforstående skulle interessere seg for innskuddene. Han tok ikke feil – bankene stilte opp for en aktet kunde. Eksempelvis ble et innskudd i Bergen Bank hastig kansellert etter telefon fra Bjørn Bettum rett før jul i 1976. Om lag 200 tusenlapper ble lagt inn i en bankfunksjonærs private bankboks og deretter overlevert til Anders Jahres pengebud. For anledningen var det sjefen for Anders Jahre Line som ble betrodd oppgaven og brakte pakken til Sandefjord.

Bjørn Bettum innsatte på 1990-tallet Jahre-rederiets hovedkontakt i banken, Øivin Fjeldstad, som styreleder i Anders Jahres Humanitære stiftelse.

12.4 Var Jahre eieren?

Fortsatt finnes det en gruppe troende som avviser Anders Jahres eierskap. Det står enhver fritt å tro. Meningsdannelse er ikke utelukkende en rasjonell prosess. Fortellinger, myter, følelser, identitet og livsinnstilling er noen av faktorene som kan influere virkelighetsoppfatningen og standpunkter. Slike faktorer kan føre til at informasjon filtreres bort hvis den peker i annen retning enn det man selv tror på. Det har ikke vært noen arbeidsoppgave for boet å misjonere blant troende Anders Jahre-disipler. En slik oppgave ville uansett være dømt til å mislykkes. Boet har derimot lagt ned arbeid for å bidra til at stortingspolitikere skulle basere sine årlige bevilgninger til boet på faktabaserte resonnementer. Boet klarte den oppgaven bare måtelig.

Bevisføring for at Anders Jahre i hele etterkrigstiden disponerte en hemmeligholdt formue, legger vi ikke opp til. Materialet boet sitter med, sprenger rammene for en rapport som denne. Stofftilfanget er flere hundre tusen dokumentsider. I tillegg kommer metere med ringpermer fra intervjuer og samtaler. I rettsprosessene i Norge og utlandet har boet dokumentert Utenlandsformuen. Rettsavgjørelsene har lagt til grunn at Anders Jahre hadde uinnskrenket rådighet over Utenlandsformuen senest fra 1960-tallet. En som har uinnskrenket rådighet over noe, kalles i Norge for eier.

Ingen orker i dag å sette seg inn i Utenlandsformuens detaljer. Derfor har vi ofte hørt fra politikere og journalister at det ikke er mulig å mene noe om Anders Jahre eide en utenlandsformue eller ikke. Men frigjør man seg fra papirer og utsagn, teorier og tro, og isteden gjør bruk av sunt vett, er det ett forhold som alene gjør det mulig å mene mye om eierskapet:

Hvis det ikke var Anders Jahre som var eieren, måtte det være andre. Det var på et tidspunkt samlet 80–100 millioner dollar i panamaselskapet Continental Trust Company. Den formuen hadde nødvendigvis en eier. Aldri har noen sett skyggen av en annen eier i Pankos/Continental Trust Company. Styret besto av Anders Jahres betalte folk, som tok diktat fra ham. Det var Anders Jahre som alene kontraherte og bestemte spesifikasjonen for nybygget tonnasje. Aldri fikk noen andre enn Anders Jahre og Anders Jahres forretningsforbindelser gleden av å delta i *borteflåten*s kontraheringsseremonier, stabelavløp eller supeer på Ousbyholm. Gudmødrene ble hentet fra Anders Jahres familie, rederiet eller forretningsforbindelser. Til tross for internasjonal publisitet om Utenlandsformuen var det ingen som i Anders Jahres levetid sto frem og gjorde krav på utenlandsselskapenes innmat – millioner på millioner dollar som hadde tilhold i Panama og Sverige. Innmat med verdi av internasjonalt format den gangen.

Hadde det eksistert en virkelig eier (annen enn Anders Jahre), hadde eieren før eller senere vist seg og krevd sine penger mens Anders Jahre levde. En virkelig eier hadde ikke grunn til å frykte kamp. For Anders Jahre hadde gjentatte ganger erklært offentlig at han ikke eide noen Utenlandsformue. Det hadde han ikke kunnet gå tilbake på overfor en eier som krevde sin rett.

Etter at boet tok rettslige skritt på 1990-tallet, la boets utenlandske motparter store ressurser og mye energi i å finne frem til noen som med en viss troverdighet kunne holdes ut som *eieren(e)*. Det kunne rive bena under boets søksmål og fri de saksøkte for ansvar og betalingsplikt i hundremillionersklassen. De fant ingen. For det fantes ingen troverdig annen "eier". Anders Jahre disponerte alene og uten begrensninger Utenlandsformuen; han hadde total rådighet over den.

På 1950-tallet mer enn antydte Anders Jahre selv at Aristoteles Onassis var eier av panamaselskapene Spermacet og Pankos. Det var foretakene med mest spekk på den tiden. Onassis' shippingimperium var på 1950-tallet et konglomerat så ugjennomsiktig at Anders Jahres henvisning til Onassis for en stund demmet opp for spekulasjoner om Utenlandsformuen. Senere har Onassis' virksomhet vært beskrevet inngående i flere biografier og gransket av myndighetene i USA. Granskningen resulterte i en omfattende rapport til Kongressen. Verken rapporten eller biografiene gir indikasjon på at Onassis har hatt eierskap – eller medbestemmelsesrett – i Utenlandsformuen.

Anders Jahres opplysning på 1950-tallet om Onassis' angivelige eierskap i Pankos har vært et favoritt-argument hos dem som mente at skatteligningen av Anders Jahre måtte nullstilles. På 1990-tallet tok derfor bobestyrer initiativ overfor Onassis' arving for å få avklart hennes og Onassis-organisasjonens egen oppfatning. (Onassis selv døde i 1975.) Bobestyrer besøkte i 1993 Onassis' hovedkvarter i Monaco. Mot taushetsløfte fikk boet innsyn i forretningene og transaksjoner mellom Anders Jahre og Onassis. De både samarbeidet og konkurrerte. Det kan slås fast at verken Onassis selv eller hans etterfølgere og organisasjon har ment at han noensinne var eier av Utenlandsformuen, eller hadde eierinteresser i den.

Etter Anders Jahres død i 1982 dukket det opp to håpefulle som hver for seg krevde Utenlandsformuen.

Erik (Mads Eric/Mads Erik) **Monsen**, sønn til utenlandsbosatte Thorleif Monsen, var den ene. Da boet reiste erstatningskrav mot Monsen-kretsen på 1990-tallet, klarte ikke Erik Monsen å finne noen som kunne presenteres som en troverdig eier av Utenlandsformuen i Anders Jahres levetid. Han lanserte derfor en ellevill historie: Utenlandsformuen hadde vært eierløs. Anders Jahre hadde ikke eid den. Som et utslag av ren nestekjærlighet hadde han forvaltet formuen for dem som engang hadde eid den. På omsorgsfullt vis hadde han tatt hånd om den for disse *noen andre*. Erik Monsen hadde ikke peiling på hvem disse *noen andre* var. Men han mente med sikkerhet at de på 1970-tallet verken var i live, hadde etterfølgere eller arvinger, eller hadde etterlatt seg noen bestemmelser om Utenlandsformuen. Derfor ville skjebnen det slik at forvalteren Anders Jahre satt alene med det tunge ansvaret for Utenlandsformuen, som på et eller annet tidspunkt etter Anders Jahres fødsel i 1891 var blitt aldeles eierløs. Stakkars Anders Jahre, hva skulle han gjøre? Han dro etter hvert på årene og følte sterkt behov for å fri seg fra byrden. Han ville så gjerne overlate Utenlandsformuen til andre. Etter at han hadde tatt ut en porsjon for bygging av Sandefjord rådhus og også hadde holdt av en porsjon til seg og sin ektefelle, tilsammen mer enn 14 millioner dollar, ble han enda sterkere opptatt av å finne en som kunne overta resten av Utenlandsformuen,. Han så seg derfor rundt om i verden. Hans øyne falt på Thorleif Monsen, som etter hvert hadde slått seg ned under palmer på en skattefri øy i Karibia. Og tenk, Thorleif Monsen lot seg overtale til å ta hånd om Utenlandsformuen mot å få 20 prosent av Utenlandsformuen som betaling for tjenesten.

Erik Monsens fortelling var betagende.

Agder Lagmannsrett lyttet til energisk pledering fra Erik Monsens advokater noen uker i 2003, men trodde ikke på Monsens fabel. Den var da også svært avvikende fra hva enken Bess Jahre hadde opplyst i en erklæring fra 21. mars 1998:⁴⁰

“Med mitt kjennskap til Anders Jahre gjennom et langt ekteskap, holder jeg det for utelukket at han på noe tidspunkt mente å gi fra seg sine interesser i CTC til Thorleif Monsen.”

Dommen fra Agder lagmannsrett er behandlet i kapittel 27. Den la som forutgående avgjørelser fra Privy Council (1999) og Sandefjord tingrett (2002) til grunn at Anders Jahre selv var eier av Utenlandsformuen, og ingen forvalter for andre jordiske eller overjordiske subjekter.

Morits Skaugen – som på slutten av 1980-tallet hadde overtatt kontrollen over Kosmos – var den andre håpefulle. Etter fundering fra midten av 1990-tallet bekjentgjorde han i 1998 at det var Kosmos som eide Utenlandsformuen.

Siden Skaugens utlegning var at Utenlandsformuen ikke tilhørte Anders Jahre, frikjente han Anders Jahre som skattesnyter. Godt nytt for den store flokken av Anders Jahres beundrere. Aller best for Kosmos, som for lengst var ute av tidsvinduet for etterligning av Utenlandsformuen. Men ikke positivt for Anders Jahres ettermæle: Skaugen utla Anders Jahre som tidenes underslager. Om lag 80 millioner dollar av Utenlandsformuen traff

⁴⁰ [Vedlegg – Bess Jahres erklæring 21. mars 1998]

Anders Jahre bestemmelser om på 1970-tallet uten å tilgodese Kosmos. I årene før hadde han brukt mer enn 10 millioner dollar av Utenlandsformuen, men aldri til fordel for Kosmos.

Alf R. Jacobsen har kalt sin siste bok om Anders Jahre *Uten skrupler*. Tittelen har fått en utvidet referanse etter at Skaugen lanserte sin tese om Kosmos' eierskap.

Skaugens argumenter for Kosmos' eierskap er behandlet i kapittel 22. Skaugens implikasjon at Anders Jahre hadde underslått Kosmos penger, er behandlet i kapittel 21.

12.5 Var Jahre alene?

Anders Jahre var fra begynnelsen av ikke den eneste bak foretakene som eide Utenlandsformuen i hemmelighet. Den ble etablert på hans initiativ og ved hjelp av hans forbindelser. Noen av dem fikk minoritetsposter. Dessuten lot han en liten krets bekjente få bli med som gratispassasjerer.

I de sentrale utenlandsforetakene hadde minoritetsinteressene begrenset innflytelse på disposisjonene. Anders Jahre var kaptein og klarte seg fint uten styrmenn. Forholdene mellom Anders Jahre og medinteressentene ser langt på vei ut til å ha vært basert på håndtrykk og muntlige utsagn. De stolte på hverandre. Ikke minst stolte minoriteten på Anders Jahres hederlighet, integritet og på hans evne til å få pengene til å yngle. Han var en usedvanlig begavelse som forretningsdrivende, med grundighet, teft og fremsyn som få andre. Han hadde dessuten fremfor noen andre et tjenestevillig kontaktnett over store deler av kloden. Noen gløtt inn i hans korrespondanse og notater har vist oss at inntjeningsappetitten hans var enorm, og viljen ubøyelig.

Boet har vært i kontakt med et førtital av medinteressentenes etterfølgere og forbindelser. Boet foretok denne omfattende kontaktrunden som del av sin forberedelse til rettslig pågang på 1990-tallet. Formålet var å få klarlagt om noen andre enn Anders Jahre hadde rettigheter i Utenlandsformuen etter hjemkjøpet på 1950-tallet. Ingen av dem boet hadde kontakt med, har ment det fortsatt var uoppgjorte forhold knyttet til Utenlandsformuen etter inngangen til 1960-tallet. Flere har fremhevd at Anders Jahre, som den hedersmann han var overfor forretningspartnere, raust gjorde opp for minoritetsposter med høyere sum enn en matematisk beregning tilsa.

De fleste av minoritetsinteressentene fikk kontant oppgjør av Anders Jahre på 1950-tallet. Men for noen skjedde oppgjør også i andre former. I et par tilfeller strakk oppgjøret seg over en årrekke og hadde elementer av lån, overlatelse av byggekontrakter, tilgang på kommisjoner, finansiering, rentefrie kreditter samt "swopps" av interesser. I noen tilfeller hadde nok partene et felles ønske å unngå myndighetenes søkelys.

Lazard Bank, Anders Jahres bankforbindelse fra 1920-tallet, og også tidligere tjenestemenn i banken, har senere bidratt med informasjon som både bekrefter og kompletterer bildet av Anders Jahre som eneeier av Utenlandsformuen ved inngangen til 1960-årene. Lazard Bank var selv med på etableringen av Pankos i 1939.

I tillegg til grundig gjennomgang av Anders Jahres forbindelser med Onassis har boet gjennomført undersøkelser om Anders Jahres interessefellesskap med Lorentzens Rederi (etter oppdelingen i 1959, Lorentzen & Co). Det er på det rene at brødrene Jørgen J. og Axel B. Lorentzen var nære forretningsmessige forbindelser av Anders Jahre. Sammen med ham og Gustav B. Bull deltok de fra starten som aksjonærer i de norske selskapene Bulls Tankrederi AS, Skibsaksjeselskapet Noravind og Skibsaksjeselskapet Rose (alle etablert i 1934) samt i Anders Jahres Rederi AS (etablert 1937).

Jørgen J. og Axel B. Lorentzen var også sammen med Anders Jahre om etableringen av Skibsaksjeselskapet Jaguar (etablert 1938 gjennom navneendring av Fredville AS). Jørgen J. og Axel B. Lorentzen hadde 40 prosent og Anders Jahre 59,5 av aksjene i Jaguar. Lazard Bank eide 1 aksje, tilsvarende 0,5 prosent av aksjekapitalen. Skibsaksjeselskapet Jaguar anskaffet m/t Jaguar, som etter havari og påbygning ble omdøpt til m/t Janko. Janko var koffardiskipet som ble overtatt av panamaselskapet Pankos i 1939, og som var selskapets første tonnasje.

Jørgen J. Lorentzens svigersønn og co-reder, Otto Grieg Tidemand, forsikret på 1990-tallet overfor boet at Lorentzen-familien var ute av Pankos på 1950-tallet "*om den noensinne var inne*". Det var den etter vår oppfatning. Familien var også medaksjonær i Jasmin Operating Company S. A., stiftet i januar 1940. Vi redegjør for Jasmin i punkt 15.

Ved inngangen til 1960-tallet var ikke Anders Jahre lenger bare dominerende eier; han var i (norsk) juridisk forstand eneeier av en hemmelig formue, den gangen på anslagsvis 60–65 millioner dollar. Gjennom overføringer og sammenslutninger hadde kapitalen blitt samlet i Pankos/Continental Trust Company.

Anders Jahre oppnådde i 1955 at myndighetene innstilte videre undersøkelser om Utenlandsformuen. I brev til Handelsdepartementet 2. desember 1955 kvitterte han med å forsikre at han ikke hadde noen hemmeligholdt utenlandsformue. Det var en regelrett skrøne. Frem til 1976 hadde Anders Jahre ubegrenset kontroll og kommando over Utenlandsformuen. I de siste seks år av hans liv sviktet hans mentale helse. Bjørn Bettum ble i 1975/76 innsatt som vokter av Utenlandsformuen.

12.6 Informasjonskildene

Riksskattenemndas 151 siders lange kjennelse fra 1990 (se vedlegg 3) inneholder en grundig gjennomgang av tilgjengelig informasjon på det tidspunktet, oftest med referanser og kildehenvisninger som har gitt mulighet for kontroll. Kjennelsens faktadel ga utgangspunktet for ettersporingsarbeidet som ble igangsatt i 1991.

Alf R. Jacobsen har i boken *Eventyret Anders Jahre* vist hvilke kilder han hadde gjort bruk av for boken. Kildene hans har vært en av referanselistene for boets undersøkelser.

Forfatteren opplyser i boken at Handelsdepartementet var uvillig til å gi forfatteren innsyn i departementets Jahrearkiv, senere overlatt Riksarkivet. Den viktige delen av arkivet er *kontrollkontorets* arkiv fra en femårig undersøkelse på 1950-tallet, jf. kapittel 8. Boet har etter samtykke fra Norges Bank fått innsyn i Riksarkivets Jahre-mapper.

Ved en nylig gjennomgang av *Eventyret Anders Jahre* slår det oss at forfatteren har bygget på samme fakta som kontrollkontoret samlet inn gjennom sine undersøkelser på 1950-tallet. På imponerende vis må han gjennom

eget grunnarbeid ha foretatt kartlegging og innsamling. Hans analyser av hendelsesforløpene på 1940-tallet går vesentlig lengre enn kontrollkontorets.

Mange faktiske forhold er blitt klarlagt gjennom arkivgjennomganger og kryssreferanser med muntlige opplysninger boet har fremskaffet. Flere arkiv har vist seg å inneholde hull. En nærliggende forklaring er at det gjennom årene kan ha vært foretatt utrenskning av sensitive dokumenter.

Boet har erfart at myndighetene i Panama ikke stiller seg entusiastisk til graving i arkiver og registre. Boets mange forsøk på å få frem historisk informasjon fra Panama har ikke gitt utbytte utover mange intetsigende opplysninger.

Behjelpeligheten har vært større i Sverige. Boet har fått innsyn i *Valutaavdelningens* arkiv vedrørende Anders Jahre, panamaselskapene Pankos og Jasmin samt avgrenset innsyn i arkivet for de svenske selskapene Dalen, JAN, Fraternitas og August Leffler & Son, inkludert innehaveren Gösta Dalman. Avgrensningen var en konsekvens av boets ærend: gjennomgang av forbindelsene og transaksjonene mellom de svenske selskapene, Anders Jahre og panamaselskapene.

Boet har søkt opplysninger fra et par hundretalls personer med antatt samtidskunnskap. Et mindretall har gitt nyttige opplysninger. Frem til høsten 1993 var de færreste med innsikt villig til å gi informasjon. Lojalitet til Anders Jahre, ofte i kombinasjon med avsky for skatteligningen og bobehandlingen, lå bak. Lojalitet og avsky var likevel ikke eneste grunn til tausheten. En del hadde selv hatt sugerør ned i Utenlandsformuen eller hadde nærstående med tilgang til den. Av forståelige grunner nektet de å snakke med boet, med mindre de følte seg presset eller utpresset.

I 1993 publiserte Alf R. Jacobsen sin bok *Uten Skrupler* som avslørte ødslingen av Utenlandsformuen etter at Thorleif Monsen hadde blitt satt inn som eier på lissom. Oppmerksomheten vendte seg bort fra Anders Jahres lovovertridelser. I stedet ble lyset satt på Thorleif Monsens grove misbruk av sin stråmannsposisjon. Det skjedde et gradvis vendepunkt for informasjonstilgang for boet. Bortsett fra dem som selv befant seg i klisteret, ble det nå en mindre grad av uvillighet til å fortelle det man visste eller hadde hørt. Betingelsen for å snakke var fortrolighetsløfte fra boet om konkrete opplysninger de ga, og om dem selv. Fortrolighetsløftet de har fått, har ubegrenset virketid.

Det fremkom noen "*hard facts*", men mest antakelser, historier og indikasjoner. Samtalene var verd strevet og tiden. Ikke minst fikk boet informasjon som ga forståelse av forbindelsene mellom selskapene i utlandet og de norske, og mellom *borteflåten* og *hjemmeflåten*.

Bjørn Bettum har vært den viktigste informasjonskilden av alle. Men informasjonen kom først i 1994/95, da han ga boet innsyn i sitt Jahrearkiv, jf. kapittel 23 punkt 14.

Noen av papirene trodde man lenge Anders Jahre selv hadde kastet i peisen hjemme hos seg i 1979. Før det hadde de dukket frem under et bokettersyn i rederiet. De viste forbindelseslinjer til Utenlandsformuen. Så for dem som ønsket å unngå avsløring av rederiets hemmeligheter, var det viktig å få dem av veien.

Da *peisbrannen* ble offentlig kjent, var det mange som skrek opp over Anders Jahres frekkhet. Men i noen Vestfoldaviser piplet det frem skadefro humring over skatteetatens støvdragere som ble satt så dyktig til veggs av Anders Jahre. Han lot seg ikke plukke på nesen!

Senere er det kommet frem at Anders Jahre slett ikke brente noen papirer. Om det ble brent sensitive dokumenter i det hele tatt, er uklart. Men om noe ble brent, var det Frithjof Bettum som var fyrbøteren, ikke Anders Jahre.

Papirene som ikke ble brent, dukket 15 år senere opp under sengetil Frithjof Bettums sønn, Bjørn Bettum. Til da hadde de i mange år vært oppbevart langt fra Sandefjord og norske myndigheters aksjonsradius.

Lazard Bank, London har også vært en viktig kilde til boets kunnskap. Det ble tidlig klart at boet kom til å saksøke banken for erstatningsbetingende opptreden, og banken stilte seg med utsøkt britisk høflighet avvisende til alle forespørsler om opplysninger. Som resultat av rettsforlik med Lazard Bank i 2001 fikk boet svært mye skriftlig og muntlig informasjon om Anders Jahres virksomhet og om Utenlandsformuen. Noen tidligere tjenestemenn i banken har dessuten gitt boet opplysninger både før og etter forliket.

Forliket ble basert på bankens og boets samstemmige oppfatning – at Anders Jahre hadde eksklusiv og total råderett over Utenlandsformuen, og at formålet med opprettelsen av en “trust” på 1970-tallet – Continental Foundation – var å trylle bort hans eierskap for omverdenen.

Utad fremsto Continental Foundation som en selveiende stiftelse. Det var den ikke, for Anders Jahre hadde ikke til hensikt å kvitte seg med Utenlandsformuen. Han ønsket å bruke av den som før, bramme med pengene som før og tilgodese minnesmerkene over seg selv i Norge – de to stiftelsene som bar navnet hans.

12.7 Form og virkelighet

Anders Jahre gikk aldri tilbake på en livslang påstand: Han var ikke noe mer enn en *agent* for selskapene utenfor Norge og for *borteflåten*. *Lissomeierne*, både dem han navnga og dem han nøyde seg med å antyde, var uten myndighet til å disponere utover det Anders Jahre til enhver tid bestemte. Uavhengig av den formelle innpakningen og arrangementene var Anders Jahre den som tok beslutningene, som ga autorisasjonene. Han hadde nok minoritetspostene for øye til de ble kjøpt ut. Men senest fra inngangen til 1960-tallet behøvde han ikke lenger tenke på partnere og forbindelser. Han hadde fra da av til enhver tid, og ved enhver anledning, ubegrenset rådighet. Anders Jahre har sikkert vært besnæret av oppdelingen mellom virkelig (“*beneficial*”) og formelt (“*nominal*”) eierskap, slik britisk rettstradisjon bygger på. Norsk rett har ikke dette skillet. Det har Anders Jahre visst; han hadde utdannelse som jurist og var i likhet med Frithjof Bettum dyktig i faget. Sett med norske øyne og anvendelse av norsk regelverk var Anders Jahre eier av Utenlandsformuen, uavhengig av hvilken form han organiserte den i, uavhengig av om navnet hans ikke fantes i eierregistre og uavhengig av at han skjulte seg bak besteborgere i Panama og Sverige. Han kan ha lukket øynene, men må like fullt ha visst det. Han visste at eierandeler i panamaforetak og inntekt derfra var skattbar formue og inntekt i Norge, uansett innpakning. Naivitet og ukyndighet var ikke noe fremtredende trekk ved Anders Jahres utfoldelse som forretningsmann.

Istedenfor å vedstå seg realiteten når han ble spurt, valgte Anders Jahre å benekte. Det er i dag ingen tvil: Anders Jahre serverte konsekvent, og med vitende og vilje usannheter om Utenlandsformuen. Han holdt tett med opplysninger som kunne avsløre det virkelige eierskapet. Som så ofte skjer, tok den ene skrønen den andre – og deretter den tredje. Etter hvert ble det til en serie. Han møtte etter hvert skrønene i døren.

Anders Jahre gjorde bruk av eierskap på lissom i tre varianter for å hemmeligholde sitt eget i eierskap i Utenlandsformuen:

Den ene og, så vidt vi vet, den eldste varianten var å benytte seg av stråmenn. Han fikk forretningsforbindelser og advokater til å leie ut sine navn. De ble betalt for å skjule ham som eier og styrende.

Stråmannseiere forekom hyppig i norske, elukkede aksjeselskaper. I dag er det ikke lenger krav om minst tre aksjonærer i et a/s. Det var et krav i Anders Jahres aktive år. I selskap som ble etablert for å drive én eiers virksomhet, figurete ofte to stråmenn med én aksje hver, og med forståelsen av at de skulle opptre akkurat som hovedaksjonæren ville – så lenge det ikke oppsto konflikt med norsk regelverk. Skikken var utbredt og tolerert som en praktisk utvei på et lovskaft problem i Norge. Skikken besto helt til ny aksjelov strøk minimumskravet om tre aksjonærer på 1970-tallet.

Blant Anders Jahres norske foretak fantes flere eksempler på slike lissom-aksjonærer ved siden av Anders Jahre. Et eksempel er Anders Jahres Rederi AS, der hans nærmeste medarbeidere satt med hver sin aksje, jf. kapittel 11.

Når Anders Jahre benyttet seg av stråmenn i utlandet, var formålet et annet enn å tilfredsstille krav om nasjonalitet eller minste antall aksjonærer. Formålet var å skjule eierskapet hans. Oftest skjulte han hele eierinteressen sin, men det finnes eksempler på at han bare skjulte en del av den.

Anders Jahre benyttet i mange år Cushion Trust, en enhet som Lazard Bank eide, og som fungerte som parkeringshus for investeringer når banken selv eller en kunde ønsket diskresjon. Det gjorde de ofte. Cushion Trust holdt gjennom årene deler av Anders Jahres investeringer, og fremsto som aksjonær uten tilknytning til Anders Jahre.

Også banken selv figurete som aksjonær hvis Anders Jahre ønsket det. For ham var det tidvis et poeng å gi omverdenen en forståelse av at Lazard Bank var eier. I Salemas S.A., etablert allerede på 1920-tallet, var det Lazard Bank som sto som eier av 98 prosent av aksjene, mens to aksjer på vanlig måte ble holdt av Anders Jahres advokater i Panama. Men Anders Jahre var den som helt og holdent bestemte i selskapet.

Frem til slutten av sitt liv kunne Anders Jahre se tilbake på en ubrutt rekke av vellykte stråmannsarrangementer. Alle som hadde leid ut sitt navn, hadde opptrådt slik han ønsket. Han belønnet dem rikelig, for det var av stor verdi for ham å kunne bruke navnene deres.

Anders Jahre opplevde ikke selv den miserable avslutningen på sitt stråmannsopplegg. Hans siste utpekte stråmann var Thorleif Monsen. Han benyttet seg av sin formelle posisjon, og slo like godt til seg Utenlandsformuen da Anders Jahre sovnet inn.

Den andre varianten var å bruke ihendehaverbevis. Anders Jahre etablerte foretak med eierbevis i form av ihendehaveraksjer. Panamaselskapene ble med to unntak etablert slik. I Panama var den som kunne vise frem ihendehaveraksjebrev, å anse som eier. Notater til

Anders Jahre fra Frithjof Bettum gjorde et poeng av at ihendehaveraksjene ikke var hans så lenge han ikke oppbevarte aksjebrevene selv. Vi tar ikke standpunkt til om dette var brukbar jus i Panama. Anders Jahre levde i Norge, og var i skattemessig sammenheng underlagt norske regler, fra 1944 også valutareguleringen i Norge. Reglene gjaldt for den som hadde råderetten over verdier, uavhengig av om eierbevisene befant seg her eller der.

Da Bjørn Bettum forsøkte å rydde opp for Anders Jahre på 1970-tallet, klarte han ikke å spore ihendehaveraksjebrevene i Continental Trust Company. Det oppsto en engstelse for at aksjebrevene var kommet på avveie og i urette hender, jf. kapittel 23, punkt 13.

Den tredje varianten var bruk av det han kalte *opsjoner*. Bakgrunnen var at både stråmanns- og ihendehaveraksjeformen kunne skape et forklaringsproblem om han senere ønsket å tre frem som eier. Opsjon for ham til å overta skulle løse forklaringsproblemet.

Det var ikke opsjoner slik begrepet brukes og forstås i dag. Anders Jahres *opsjoner* kjennetegnes av at han utpekte opsjonsgiver og ensidig fastla betingelsene. Opsjonsgiveren var i realiteten en eier på lissom som måtte overdra sine formelle rettigheter til Anders Jahre når han gjorde sin *opsjon* gjeldende. Ofte lånte Anders Jahre opsjonsgiveren kapital eller ga ham kreditt, og slettet sin fordring når *opsjonen* ble utløst.

En gjennomgang av hans korrespondanse med norske myndigheter de siste 30 årene av hans liv viser hvor nøye han var med å påpeke at han ikke hadde aksjer i utenlandsselskapene. Det stemte – i alle fall for noen av de foretakene han eide. Men da hadde han opsjoner til å overta aksjene når det passet ham, og for en pris han selv hadde bestemt. Det svenske selskapet AB JAN er et eksempel, se punkt 14.

Han opplyste ikke noe om *opsjonene* – og det var med velberådd hu. De var i realiteten legitimasjon for hans eierskap på linje med aksjene i utenlandsforetakene. I skatte- og valutamessig sammenheng anså han ikke *opsjonene* for å ha verdi, og opplyste derfor ingenting om dem. Men han betraktet dem like fullt som eiendeler som hans etterlatte eller arvinger skulle overta disposisjonsretten over etter hans bortgang. 17. januar 1959 opprettet han testament som omfattet hans norske formue. Samtidig satte han ned en instruks⁴¹ til "*mine testamentseksekutører*":

"På grunn av den forestående lange reise verden rundt ønsker jeg å meddele Dem at i tilfelle der skulle tilstøte meg noe under denne reise, så er det min vilje at De tar hånd om mine utenlandske rettigheter (opsjoner) og utnytter disse på beste måte.

En tredjedel av denne formue og en tredjedel av formuens avkastning skal komme min nuværende hustru til gode på den måte hun selv ønsker ..."

(Nordisk medisin skulle tilgodesees med to tredjedeler, vår opplysning)

Anders Jahre kunne ikke opplyse om disse "*utenlandske rettigheter*" i det norske testamentet sitt, fordi det kom til å bli offentliggjort etter hans bortgang som følge av hans testamentsbestemmelse om arv til samfunnsnyttige formål. Derfor måtte han gi instruksen i et særskilt dokument. Ingen vil forundres over at Frithjof Bettum var innsatt som

⁴¹ [Vedlegg – Instruks fra Anders Jahre om utenlandske rettigheter og testament 17. januar 1959]

“testamentseksekutor” og var den som utformet instruksen. Dokumentet ga ham legitimasjon til å instruere stråmennene, samle sammen ihendehaveraksjene og gjøre opsjonene gjeldende.

Ga opsjonene Anders Jahre grunn til å benekte at han eide aksjer i foretak der han i stedet hadde opsjoner? Han kunne med rette hevde han ikke hadde aksjer. Men han hadde en ubetinget rett til å kreve eierandelene i foretaket overført til seg, i noen tilfeller vederlagsfritt, i andre mot oppgjør av aksjenes pålydende. Aksjene kunne ikke omsettes av andre enn ham. Aksjebrev synes bare å ha eksistert rent unntaksvis. Uansett hva man vil svare på spørsmålet, er det innlysende at Anders Jahre ga ufullstendige svar når han igjen og igjen på spørsmål fra myndighetene benektet at han eide aksjer, men var taus om opsjonene sine. Svarene var ikke bare ufullstendige. Vi ser på dem som villedende.

12.8 Starten på hemmeligholdet

Tilløpet til Anders Jahres tåkelegning av fakta kom i desember 1936 da han stiftet Westernselskapene i USA og Canada, senere også i Panama. Formålet var å drive hvalfangst. Hans deltakelse i Western førte til kritikk i pressen. Kritikken mot ham kan ha vært grunnen til at han nedtonet sin rolle i Western. I virkeligheten var han en av initiativtakerne til selskapet. Han ble pådriveren. Selskapet er omtalt i punkt 11.

For boet ser det ut som det først var fra utbruddet av andre verdenskrig i 1939 at Anders Jahre systematisk begynte å skjule sine investeringer ute. I flere skipseiende foretak i de følgende årene hadde han stråmenn for å dekke det virkelige eierskapet og sine styrende funksjoner.

12.9 Motivet for hemmeligholdet

Anders Jahre var ikke den eneste i Norge som ofret sannheten under andre verdenskrig. Det var god nasjonal tone å opptre slik at fienden, aksemaktene, ble hindret i å overta posisjoner og rettigheter fra norske borgere. Anders Jahres ønske om å holde sin flåte unna fienden kan ha vært forklaringen på at han etablerte selskapene Pankos i desember 1939, Jasmin i januar 1940 og gjorde bruk av AB Dalen fra mai 1940. Skip og kontrakter ble flyttet til Panama og Sverige – to nøytrale stater under andre verdenskrig.

Men Anders Jahres patriotisme var ikke hele forklaringen. Som det fremgår av brevet han skrev 15. april 1940 til August Leffler & Son⁴² var han også opptatt av å holde skipene sine unna de allierte, det norske statsrederiet Nortraship medregnet.

“Samtlige av disse disposisjoner mener jeg å vaere i full overensstemmelse med tyskernes ønsker. Hva det gjelder er å undgå at Vestmaktene legger beslag på de norske skib på samme måte som det ser ut til at de akter å gjøre med den danske flåte.”

⁴² [Vedlegg – Brev 15. april 1940 fra Anders Jahre til August Leffler & Son]

Det var neppe i egenskap som fredsaktivist at han manøvrerte for å unngå avgivelse av tonnasje til noen av krigsmaktene. Alt tyder på at det var forretningsmannen som hadde bestemt seg for å beholde kontrollen over flåten. Han forutså at det betalte seg best.

Det er flere teorier om hva som førte til at den suksessrike og anerkjente Anders Jahre benyttet seg av skrøner og foretok disposisjoner som han måtte hemmeligholde. **En teori** er at Anders Jahre etter krigen følte seg fanget av sin løgn. Alf R Jacobsen skrev i et innlegg i Dagens Næringsliv 26. november 2002:

“... Jahre gjorde en historisk feil. Helt til det var åpenbart for alle at krigslykken hadde snudd seg og at Tyskland kom til å tape, valgte Jahre å bekjempe den norske regjeringens ønske. Han ville ikke overlate skipet til de allierte. Han brukte et enkelt, men fatalt argument; skipet var ikke lenger hans. Han var bare “agent” for de reelle eierne som angivelig satt i utlandet. Det var et standpunkt Anders Jahre aldri kunne fravike. Ikke bare fordi Pankos hadde tjent mye penger som hjemme i Norge kunne gi skattetrøbbel. Nei, først og fremst fordi sannheten ville så tvil om rederens holdning under krigen.”

Anders Jahre sto utsatt til etter krigen fordi han sommeren 1946 ble anmeldt for landssvik. Anmeldelsen førte til siktelse i 1947 for bistand til tyskerne. Siktelsen gjaldt andre forhold enn selskapene ute og brudd på valutareguleringen fra november 1944.

Etterforskningen for landssvik konsentrerte seg om tre forhold:

- Hans salg av tre hvalbåter til tyskerne sommeren 1940.
- Hans instruks på slutten av 1940 om overføring av skipet m/t Jaspis til tysk tjeneste.
- Hans forsøk fra 1942 på salg til tyskerne av m/t Jasmin som var under bygging i Danmark.

Straffesaken mot ham ble henlagt i 1949. Det var i ti-årene som fulgte en del spekulasjoner i pressen om grunnlaget for henleggelsen. Det kan nok være at påtalemyndigheten behandlet næringslivets menn (og kvinner om de fantes) annerledes enn stakkarene som ble felt fordi de hadde vært NS-medlemmer.

Vurderingen av blant annet Oslokonsortiets investering i Norsk Lettmetall AS til beste for Tyskland kan tyde på det. Den viser i hvert fall at påtalemyndighetens behandling av Anders Jahres tyskvennlighet ikke var enestående. Etter henleggelsen ble Anders Jahre raskere og sterkere rehabilitert enn sin elleve år eldre skipsfartskollega Thomas Fearnley, som var den førende næringslivslederen i Norge i mellomkrigstiden og sentral i etableringen av bl.a. Norsk Lettmetall AS. Han fikk i motsetning til Anders Jahre aldri tilbake sin posisjon i næringslivet.

En annen teori er at Anders Jahres suksess under krigen ga ham mersmak og appetitt som han ikke klarte å motstå. Han oppdaget det store manøvreringsrommet og inntjeningspotensialet når en flåte kunne disponeres uavhengig av norske restriksjoner. En av nøklene til Anders Jahres bemerkelsesverdige ekspansjon etter krigen var hans bruk av utenlandsselskapene til å gjenoppbygge den norske flåten sin. Store deler av den var senket under krigen. Anders Jahre kontraherte nybygninger allerede i det andre krigsåret for levering etter freden.

I Norge var det blitt innført fraktkontroll for norsk tonnasje, skjerpede bemanningsregler og restriksjoner mot å etablere hvalfangstselskap i utlandet. Og trolig verst av alt – sett med redernes øyne – var *kontraheringsstoppen* for norske rederier i 1949 og 1950. *Kontraheringsstoppen* var et forbud mot å bygge skip i utlandet, også for rederier som kunne kontrahere nybygninger med valutarisk selvfinansiering. Mens utenlandske konkurrenter kunne fornye flåten med nye kontraheringer etter krigens store tap, ble norske redere adgang til å gjenoppbygge den norske handelsflåten sterkt begrenset. Norsk næringsliv på land kunne leve med vidtrekkende produksjons- og handelsrestriksjoner etter 1945 fordi utenlandske konkurrenter ikke

slapp inn på det norske hjemmemarkedet. For skipsfarten var situasjon en annen. Verdenshavene var markedspllassen. Rederier fra alle kanter av verden konkurrerte om å få frakt. Norsk skipsfart tapte terreng som følge av kontraheringsstoppen.

Det var fristende å kunne fristille seg fra norske hindringer, og Anders Jahre var slett ikke den eneste som brukte krefter og internasjonalt kontaktnett på å komme seg rundt kontraheringsstoppen. Men han maktet det i større grad enn kanskje noe annet norskbasert rederi. Verktøyet han brukte, var selskapene utenfor Norge. Det var bare anvendelig så lenge han holdt sitt eierskap i selskapene hemmelig.

En tredje teori bygger på Anders Jahres innette motvilje mot å betale skatter. Den omtalte han mange ganger selv. Han hadde gjort seg bemerket som en raus natur lenge før han påbegynte sine store offentliggjorte pengegaver – *donasjonene* – på 1950-tallet. Men givere liker oftest best å bestemme hva en gave skal gå til, det gjaldt også for Anders Jahre. Å dele med fellesskapet gjennom betaling av skatter og la fellesskapet bestemme bruken av pengene oppfattes som vesensforskjellig fra å gi en gave. Slik Anders Jahre formulerte sin uvilje mot norske skatter (som han alt fra 1930-tallet karakteriserte som *konfiskatoriske*), synes det lite tvilsomt at han la stor vekt på forskjellen mellom sine norske bidrag: gavene som han gledet seg over, skattene som han ergret seg over.

Det er vanlig oppfatning å gjøre forskjell på å lure til seg ytelse fra staten og lure seg fra bidrag til staten i form av skatt. Politikerne kan prate så mye de orker om skattesnyternes tyveri fra fellesskassen. Spørreundersøkelser og meningsmålinger synes entydig å vise at skatteunndragelse oppfattes av flertallet blant norske skattebetalere som mindre grovt enn tyveri. Så lenge samfunnet lar den enkelte selv bestemme om man vil tjene akkurat nok til eget underhold og istedenfor prioritere ikke-inntjenende aktiviteter (*det gode liv*), eller manøvrere seg inn i en lovlig nullskatteposisjon, kan skattemoralen komme i klemme for den som går inn for å tjene maksimalt på bekostning av *det gode liv*. Sannsynligvis har bare et mindretall av dem som skaper store inntekter med egen kraft, sans for inntektsutjevning som politisk mål. Mange synes de bidrar nok til fellesskapet så lenge de betaler mer i skatt enn gjennomsnittet.

Holdningen mot full skatteplikt forsterkes en gang i blant hos dem som også bidrar på andre måter til fellesskapet enn skatter. Med mellomrom kommer det synspunkter på at store kunstnere bør behandles på annen måte enn vanlig skattytere, fordi de gir samfunnet så meget gjennom sin *vidunderlige* kunst. Et ferskt eksempel er Odd Nerdrums verserende skattesak. Bjørn Li, stemningsfullt koret av mange norske kunstnere, skrev i kronikk i Aftenposten 2. august 2011:

“Nå er det Nerdrums internasjonale renommé som forsøkes kriminalisert. (...) Innen billedkunsten (...) blir talentet mistenkeliggjort og forsøkt fornedret, mens talentløsheten applauderes.”

Etterligningen av skatt for Anders Jahre førte også til reaksjoner med lignende budskap. Han skapte velstand i et helt fylke, han øste ut penger til gode formål, han bidro mer enn noen annen til valutainngang i Norge i årene etter krigen, hans Kosmos var i mange år det foretaket i Norge som betalte mest skatt.

I et intervju i Aftenposten 18. mai 1984 med John O. Egeland i anledning hans siste bok *Eventyr og virkelighet* (1984), skrev avisen om Anders Jahre:

“Det har i alle år stått en eventyrglans rundt hans navn (...) Egeland konkluderer med at han tror det i ganske vide kretser føles noe støtende at en riksbygger av hans format og med en så sterkt manifestert personlig følelse av “rikdoms forpliktelse” utsettes for kriminell siktelse for skatteunndragelse ved uregistrert inntektsplassing i utlandet. Jahres donasjoner, som er kommet opp i over 150 millioner kroner, er øremerket for humanitære, videnskapelige og hjemstedsformål av almen betydning som tillegg til utilstrekkelige offentlige bevilgninger. For opinionen spiller det også inn at Jahres økonomiske fundament, aksjeselskapet Kosmos, hvor han var hovedeier og som han selv

hadde skapt, i en årrekke regelmessig har vært i fremste rekke som regelmessig skattebetaler, ved 1970-årskrisens innledning landets mestydende skatteyder (...) Let by-gone be by-gone.”

Det siterte gir to eksempler på en hundreårig kritisk holdning i Norge til behandlingen av enere. Li og Egeland står ikke alene i synet, at mennesker de anser for å være av enestående format, skal behandles annerledes enn lovverket dikterer, så lenge de har tilført Norge mye mer enn skatter. Det gjorde utvilsomt Anders Jahre.

Ingen av boets kilder, heller ikke Lazard Bank som fulgte Anders Jahre tett både som rådgiver og finansiell arm i hele etterkrigsperioden, har kunnet (eller muligens villet) gi opplysninger om Anders Jahres tankesett etter krigen.

Var det redsel for å bli vanæret, istedenfor motvilje mot valutarestriksjoner og skatter, som var drivkraften hans? Eller begge deler?

Det er et tema for historikere, ikke for oss. Skal Anders Jahre bedømmes, berømmes eller fordømmes, er det bare historikere som vil være i stand å sette Anders Jahre inn i sin tid og betrakte ham ut fra tidens egne premisser. Ingen vil finne på å bedømme Olav Haraldssons metoder for kristning av landet ut fra dagens normer. Tilsvarende blir det urett å bedømme Anders Jahres forretningsmetoder ut fra dagens tidsriktige normer. De er vesensforskjellige fra dem som gjaldt i Anders Jahres blomstringstid. En rekke historiske forhold kan dessuten ha innvirket på hans tankesett da han slo seg opp som matador: Arbeiderbevegelsens revolusjonsagitasjon på 1920-tallet, depresjonen i mellomkrigsårene, og oppfatningen av individets avgjørende rolle i – og ansvar for – samfunnsutviklingen er noen eksempler.

I den grad han veide for og imot å legge kortene på bordet etter krigen, viser ettertiden at han valgte å fortsette i det sporet han allerede hadde begynt på, og som hadde gitt ham slike utfoldelsesmuligheter i krigsårene. I den grad han etter krigen var i en valgsituasjon, forsvant den senere: Det ble etter hvert umulig for ham å snu og drive engasjementene i utlandet på lovlig vis uten å tape ansikt og all ære. For hvert år som gikk, kom fallet til å bli større, for han ble mer og mer ærerik og ble på 1950-tallet en beundret karakter også utenfor Norge.

Anders Jahres plan var å få Utenlandsformuen tilbake til Norge. Enken Bess Jahre lettet på sløret i sin erklæring fra mars 1998 (se vedlegg 40):

“Slik jeg kjente Anders Jahre, var han opptatt av å tilgodese norske formål. Fra han i 1953 ga midler til universitetet i Oslo og etablerte “Anders Jahres Fond til Vitenskapens Fremme” var han i de følgende tiår opptatt av å tilgodese et bredt spekter av lokale formål i sin egen region Vestfold Fylke, og norske nasjonale formål. Når han på grunnlag av råd fra blant annet Bjørn Bettum og Lazard Brothers & Co. Limited anmodet Thorleif Monsen om å fungere som settlor, må etter min oppfatning hans formål ha vært å få oppbevart CTC-formuen inntil forholdene lå til rette for å føre den til Norge slik det er uttalt i notat av 28 mai 1975 fra Bjørn Bettum til Anders Jahre. Jeg utelukker at Anders Jahre mente å gi fra seg sine interesser i CTC-formuen til “the trustees” i CF.

(Vår understreking)

Planen falt i fisk. Utfallet ble fatalt. Utenlandsformuen falt i hendene på en snydenstrup som misbrakte oppdraget han hadde med å passe på pengene. Han etablerte seg som eier av formuen og ble en internasjonal flottenfeier som strødde om seg med penger – Anders Jahres penger – og kjøpte seg aktelse. På kjøpet fikk han kongehusets symbolske heder – St. Olavs Orden.

Thorleif Monsen har med utstrakt hjelp fra sønnen Erik sløst bort hundrevis av millioner gjennom forbruk og tapte investeringer samt honorarer og smøringer for å stå imot boet. Av de to synes Thorleif Monsen å være mesteren i forbruk og sløsing, mens sønnen har tatt en udiskutabel førsteplass som forretningsukyndig og talentløs investor.

12.10 Salemas S.A., Panama

Vi vet ikke mye om dette panamaselskapet. Det finnes ikke spor av selskapet i far og sønn Bettums etterlatte arkiver, og fra panamaregisteret har det ikke vært hjelp å få.

De få opplysningene vi har, er fra kilder som har kunnskap fra Lazard Bank. Banken hjalp Anders Jahre med opprettelsen av selskapet i 1926. Banken lånte ham aksjekapitalen. Lazard Bank sto som eier av aksjene, men hadde forpliktelse til å overdra aksjene til Anders Jahre vederlagsfritt når han ønsket det. Banken var bare eier på lissom, for å skjule eieren Anders Jahre.

Vi kjenner ikke til at Anders Jahre hadde etablerte noe annet foretak utenfor Norge så tidlig som i 1926. Det er grunnlaget for vår – riktignok usikre – slutning at Salemas var hans eldste etablering utenfor Norge.

Salemas ble bisatt i siste halvdel av 1940-tallet. Eiendeler og gjeld var da i sin helhet overført til Pankos.

Salemas var ikke et operativt selskap. Det har trolig hatt som funksjon å være mottaker av utenlandske inntekter Anders Jahre dro inn fra 1926 til 1939. Til Salemas kanaliserte Anders Jahre forsikringskommisjoner fra Lloyds og returkommisjoner for kontraheringene av Kosmos-kokeriene og hvalbåtene på 1920- og 1930-tallet. Kommisjonene for Kosmos, Kosmos II og hvalbåtene kom fra britiske verft, alle kjent for rommelige tildelinger av returkommisjoner.

Returkommisjoner (rabatt fra skipsverftet som takk for kontrahering) tilfalt etter sikker bransjepraksis rederen selv, ikke skipsselskapene som ble eier etter levering.

Vi kjenner ikke til om selskapet hadde andre inntekter. Salemas var neppe noen stor bidragsyter til Utenlandsformuen. Indirekte bidro Salemas til Utenlandsformuens raske vekst fra 1940: Noe av Salemas' kapital ble anvendt i forbindelse med gjenoppbyggingen av m/t Jaguar etter forliset i januar 1939. Også ved etableringen av Pankos samme år og ved Anders Jahres utkjøp av Lazard Bank fra Pankos året etter bidro Salemas med kapital etter det vi har fått opplyst.

Vi kjenner ikke Anders Jahres formål med opprettelsen av Salemas. Valutarestriksjoner fantes ikke. Selskapet ble etablert på et så tidlig tidspunkt i karrieren at Anders Jahre neppe hadde oppbygging av en utenlandsformue i tankene. Vi vet ikke om etableringen var skattemotivert, eller om det lå politiske overveielser bak. Anders Jahre gjorde ingen hemmelighet av at han var skremt av de høylytte, røde troppene på 1920-tallet. Lytter en til opptak av Martin Tranmæls agitasjon fra den tiden, kan man forstå at Anders Jahre og hans like følte seg urolige og usikre på fremtidsutsiktene sine i Norge.

Et tredje mulig formål med etableringen var Anders Jahres eventuelle ønske om å beholde kommisjoner for seg selv, uten å dele med sine partnere. Men alt vi har sett av papirer, tyder på et åpent og tillitsfullt forhold mellom personene som knyttes til etableringen av Kosmos i 1928 (Foyen Bruun, Herlofson, Jahre, Olsen, von der Lippe og Wrangel).

12.11 Western-selskapene

12.11.1 Etableringen

Forløperen til Western-selskapene var Fraternitaskompagniet Aktieselskap i Danmark, som Anders Jahre etablerte sammen med A.P. Møller i 1929. Fra 1930 til 1937 drev selskapet hvalfangst under dansk flagg med flytende kokeri Fraternitas og fem hvalbåter. Anders Jahre var bestyrende reder.

Inntjeningen var dårligere enn forventet. Fraternitaskompagniet Aktieselskap ble ikke en suksessrik investering på linje med Kosmos og Anders Jahres senere hvalfangerselskap Spermacet.

I desember 1936 tok Anders Jahre sammen med A.P. Møller initiativet til etablering av Western Operating Company, Delaware. Anders Jahres deltakelse i Western var ingen hemmelighet i Norge, men han nedtonet engasjementet. Han fremhevet ved etableringen at han bare hadde en minoritetsinteresse, og lot det skinne gjennom at kapitalsterke amerikanske investorer hadde tatt initiativet til selskapet og var dominerende eiere. De hadde anmodet ham om å delta – for å kunne gjøre bruk av hans rederiorganisasjon og hvalfangererfaring, fortalte han. Bakgrunnen for at han nedtonet sitt engasjement, har trolig vært en kritisk holdning til Western både fra norske myndigheter og andre norske hvalfangere. Begge hold ytret seg negativt da det ble kjent at Anders Jahre engasjerte seg i hvalfangst under utenlandsk flagg. Myndighetene la arbeid og prestisje i å få norske hvalfangere til å begrense årlig fangst på frivillig basis. Samtidig var Anders Jahre aktiv i å gjenopplive en nesten utdødd amerikansk hvalfangernæring.

Muligens var det i forbindelse med hans Western-engasjement at Anders Jahre for første gang fordreide virkeligheten for å berolige norske myndigheter og opinionen.

Allerede fra etableringen hadde han en sterkere eierposisjon i selskapet enn den minoritetsposten han opplyste om. Han oppga færre aksjer enn han i virkeligheten eide. Lazard Bank satt med en aksjepost som Anders Jahre når som helst kunne overta til kostpris tillagt rente. Det minner om andre *opsjoner* Anders Jahre skaffet seg gjennom årene. De var i realiteten arrangementer med dem han hadde innsatt på lissom, og som fikk betaling for tjenesten på annen måte enn som aksjonærer.

Han hadde dessuten sikret seg og A.P. Møller mot opposisjon fra småaksjonærene: De ble sluset inn i en *“voting trust”* med Frithjof Bettum som *“trustee”*.

Selskapets formål var å drive hvalfangst under USA-flagg. A.P. Møllers lokale representant i New York ble satt til å organisere og lede selskapet. Noen av A.P. Møllers og Anders Jahres

forretningsforbindelser i USA, Canada, Storbritannia og Skandinavia fikk anledning til å tegne aksjer.

Anders Jahre skulle stå for tonnasje, utrustning og bemanning. Forretningsideen med etableringen i USA var å unngå toll på hvaloljen som skulle selges på det amerikanske markedet. Anders Jahre og A.P. Møller satset på at et flytende kokeri under amerikansk flagg og amerikanske offiserer ville slippe unna høy toll på import av olje. Her kaller vi dette selskapet for Western Amerika. USA-skatt på selskapets forventede kapitalopplegg skulle unngås ved å trekke driftsoverskuddet ut i form av kostnader gjennom et klassisk grep: innbefraktning av hvalbåter og forsyningskip gjennom et annet selskap i lavskatteland, i dette tilfellet Canada. Overskuddet i Western Amerika skulle via kunstig regulert hyre minimaliseres og samles opp i Canada. Trolig er Hilmar Reksten den skipsrederen i Norge som drev det lengst i å avsile fraktinntekter til lavskatteland. Men metoden var ikke ukjent for Anders Jahre i 1937, og kommunikasjonen mellom Anders Jahre og A.P. Møller viser at den ikke bød på motforestillinger.

Selve kokeriet måtte seile under USA-flagg for å tilfredsstillte betingelsen for tollfrihet. Western Amerika kjøpte inn m/t Ulysses, som ble ombygd til flytende kokeri.

I mars 1937 etablerte aksjonærene i Western Amerika det canadiske selskapet Western Chartering Company. Vi kaller her selskapet *Western Canada*. De to selskapene hadde aksjonærfelleskap.

12.11.2 Fra minoritet til kontroll

Anders Jahre var "*European agent*" for Western-selskapenes. Så vidt vi vet, var det første gangen han titulerte seg slik. Det var en tittel han skulle komme til å gjøre flittig bruk av i årtiene som fulgte. Hans agentfunksjon ga ham nødvendig fullmakt til å kontrahere og slutte tonnasje inn til befraktningselskapet i Canada, bestemme ombygging og sikre finansiering. I Europa opptrådte han utad som disponerende reder for Western Amerikas (eneste) tonnasje, kokeriet Ulysses, og for Western Canadas innbefraktede tonnasje av hvalbåter og forsyningskip. De kom fra Anders Jahres *hjemmeflåte*.

Anders Jahre hadde ved etableringen ingen formell leder- eller styreposisjon i Western-selskapene og måtte noen ganger bøye seg for innvendinger fra styret.

Etter noen år mistet han tålmodigheten. *Presidenten* i Western Amerika – lederen for A.P. Møllers virksomhet i USA – sa opp, eller ble sagt opp. Western Amerikas styremøte 7. desember 1939 har et megetsigende protokollat:

"... it was decided for the welfare of the company to send cable to Mr. Jahre suggesting that new directors be chosen by Jahre, with agreement of Lazard and Moller."

Anders Jahre utpekte sin agent og forretningsforbindelse i Nord-Amerika, Clifford Carver, som selskapets "*President*". Sammen med sin advokat og et annet blad Carver ledet og styrte Clifford Carver selskapet – på papiret. Anders Jahre var uten formelle verv, men trakk i trådene og instruerte Clifford Carver løpende om hva styret skulle beslutte. Senere overtok Anders Jahre selv som Western Amerikas "*President*" og styreleder.

Anders Jahre fikk etter 1939 en dominans og arbeidsform i Western som senere gikk igjen i de to viktigste panamaselskapene i Utenlandsformuen – Pankos og Spermacet: Blant investorene var Anders Jahre fremfor noen shippingmannen med erfaring, ekspertise og kontaktnett. Anders Jahres medinvestorer lente seg til ham og ga ham tøylene. Han opptrådte i offentligheten som *“European agent”*, men innad og overfor forretningsforbindelsene fremsto han i rollen som handlekraftig og udiskutabel eier med suveren myndighet. Han satt på begge sider av bordet i forhandlinger og tildelinger (skikk og bruk i rederinæringen i store deler av forrige århundre), og han satte seg selv, sine advokater, agenter og lojale forbindelser inn i styret og administrasjon der det passet ham.

12.11.3 Virksomheten

Ikke alt gikk som planlagt med Western-selskapene, og hvalfangsten ble avsluttet etter tre sesonger. Selskapets hvalkokeri Ulysses ble ombygd til tankbåt i 1940 og ble i 1942 solgt til et argentinsk rederi. Fra da av drev ingen av Western-selskapene skipsfartsvirksomhet. Det var ikke lenger bruk for Western Canada, som ble oppløst i 1947. Etter initiativ fra Jahre ble det byttet ut med et nystiftet Western Chartering Company, Inc (of Panama) med felles forretningskontor med Western Amerika i New York. Vi kaller her selskapet Western Panama. Hver aksjonær i Western Amerika fikk et tilsvarende antall aksjer i Western Panama. Selskapet kjøpte tankeren m/t Janus, som ble disponert av Anders Jahre. Western Panama solgte skipet i 1949, og hadde deretter ingen skipsfartsaktivitet til selskapet ble oppløst.

12.11.4 Utenlandsformuen

Den første skrittet til innlemming av Western-engasjementet skjedde allerede ved etableringen, da Anders Jahre opplyste at han eide færre aksjer enn han i virkeligheten gjorde.

Det neste var overføring av midler i Western Canada til Utenlandsformuen fra 1940.

Det tredje var hans utkjøp av minoritetsposter på 1940- og 1950-tallet, alle finansiert av Utenlandsformuen.

Det fjerde var overføring av hans offisielle aksjepost i 1951. Den havnet i Utenlandsformuen.

Vi er kommet til at de aller fleste oppkjøpene av minoritetspostene skjedde fordi aksjonærer ville ut. Anders Jahres kan ha hatt et ønske om å behandle medaksjonærene godt. Western-investeringen var ikke suksessrik og ikke et utstillingsvindu for hans dyktighet. Hans opptreden fra 1939 kan tolkes som en opprydningsaksjon for å løse et problem med mismodige aksjonærer.

Gjennom en serie transaksjoner fra 1947 sikret Anders Jahre seg aksjemajoriteten i Western-selskapene ved bruk av andre panamaselskap som han kontrollerte:

- 1947 økte Anders Jahre sitt aksjeeie gjennom sitt nystiftete selskap i Panama, Monbusi Inc.

- Han lot deretter sitt panamaselskap Spermacet Whaling Co., Norwegian Branch, Ousbyholm, Skåne kjøpte opp aksjer. Spermacet overtok blant annet Anders Jahres og A.P. Møllers aksjeposter våren 1951. Anders Jahre overførte aksjene sine for en nominell sum, og informerte Handelsdepartementet om at han ikke lenger hadde aksjer i Western. A.P. Møller overførte også aksjene sine for en nominell sum, og fikk oppgjør for de underliggende verdiene på et senere tidspunkt, da han og Anders Jahre avregnet og parterte investeringene de hadde i fellesskap.

Da Western Amerika ble besluttet oppløst i oktober 1951, hadde Spermacet kjøpt seg opp til 61 prosent.

- Jasmin Operating Company S.A., Panama (eid av Anders Jahre) kjøpte i 1951 aksjer i Westernselskapene
- Gjennom disse transaksjonene fikk Utenlandsformuen tilført 63,66 prosent av likvidasjonsutbyttet i Western Amerika – cirka 844 000 dollar.
- Frithjof Bettum håndterte oppløsningene av Western Amerika og Western Panama i tidsrommet 1951 og 1953. Det regnskapsmessige likvidasjonsutbyttet fra Western Panama var ubetydelig. Men ikke alle eiendelene var regnskapsført i selskapet.

12.11.5Kronikk: "Jahres vei mot Panama"

Bjørn L. Basberg, professor i økonomisk historie ved Norges Handelshøyskole, kom i sin tid over arkivmateriale for Western-selskapene i et museum i Maine. Hans kronikk i Sandefjord Blad 19. juli 2002 illustrerer Anders Jahres store utfoldelse i ly av andre, og hans mange hatter, som han turnerte med suffisane og energi.

Med forfatterens tillatelse gjengir vi den lesverdige kronikken:

"I løpet av det siste året har Jahre-saken igjen en rekke ganger blitt brettet ut over avissider og i TV-programmer.

Den ser nå ut til å kunne gå mot sin avslutning. Det meste er kanskje sagt og skrevet, og hovedkonturene av det internasjonale finansspillet er klarlagt. Et lite støvet arkiv ved det amerikanske Penobscot Marine Museum i Maine kaster imidlertid nytt lys over de tidligste år av Jahres mangfoldige utenlandsaktiviteter. Det dreier seg om arkivene til Western Operating Company og Western Chartering Company, etablert henholdsvis i USA i desember 1936 og Canada i mars 1937. Kontoradresse var New York. Selskapenes direktør gjennom flere år var Clifford Carver, en shippingmann i New York som allerede hadde vært involvert i forretninger med norske hvalfangere. Carvers familie kom fra Maine, og han kom senere i livet til å etablere det lille museet, og bidro selv med arkiver til samlingen.

Begge selskapene og Jahres engasjementer har til dels vært kjent, blant annet beskrevet fylldig av Alf R. Jacobsen i hans kritiske Jahre-biografi fra 1982. Bedriftenes egne arkiver har imidlertid aldri vært gransket. Et studium av styreprotokoller og referater, aksjonærister og årsberetninger gir et utfyllende bilde av den norske rederen, hvordan han forsøkte å nedtone det hele på hjemmebane, hvor lenge selskapene var i virksomhet, og ikke minst hvordan de gradvis forsvant inn i Panamas forretningsjungel.

Selskap i utlandet

Allerede i 1929, året etter etableringen av Kosmos, var Jahre med på etableringen av et hvalfangstselskap i utlandet. På 1930-tallet vendte også en rekke andre norske hvalfangstredere blikket utover, først og fremst for å omgå tidens politiske ønsker om å begrense ekspansjonen i næringen. Jahres andre utenlandsengasjement er knyttet til Western Operating Company og Western Chartering Company. Formålet med Western Operating Company var å starte hvalfangst med flytende kokeri og hvalbåter, mens Western Chartering Company skulle stå for innkjøp og innbefraktning av det nødvendige hvalbåtmateriell. De to selskapene var tett vevet sammen også på eiersiden. Tre aksjer i Western Operating Company gav rett til en aksje i befraktningselskapet. I januar 1937 ble tankskipet Ulysses innkjøpt og ombygget til kokeri ved Gøtaverken.

Etableringen skapte interesse og nyhetsoverskrifter i USA. Det var første gang på lenge det var etablert et hvalfangstselskap i USA, og det ble sett på som en gjeninntreden i en næring der amerikanerne en gang hadde vært verdensledere. Nyheten skapte også overskrifter i Norge av to grunner. Hvalfangsten var i krise, og det var ikke ønskelig med flere etableringer. Ryktene tilsa dessuten at Anders Jahre var involvert. Selv benektet han offentlig at så var tilfelle, selv om det for de fleste innvidde var åpenbart at han var en av initiativtagerne.

Et studium av aksjonærlisten i Western Chartering Company gir et utvetydig bilde av hvem som stod bak. Listen fra 1938 viser at det til sammen var utstedt 5.400 aksjer. 915 var på amerikanske hender fordelt på 24 aksjonærer. De fleste var småaksjonærer – med to unntak. Det var Isbrandtsen-Møller Co. Inc. og Lazard Freres, begge med nære bånd til Jahre. De resterende 4485 var representert av "trustee" Fridtjof Bettum – Jahres høyre hånd i Norge. Det fremkommer ikke av listen hvem som egentlig eide disse aksjene, men senere lister viser at en rekke nordmenn var med, ikke minst Jahre selv og selskaper knyttet til ham. Han var rett og slett hovedaksjonær.

Arkivet gir et godt bilde av hvordan Jahre også hadde flere andre roller i selskapet. På brevhoder og årsberetninger fremstod han som Foreign Agent. Hans rolle var å bistå med innkjøp og klargjøring av kokeriet, innleiing av hvalbåtmateriell og hyring av hvalfangere. Dette kunne bare skje i Norge der kompetansen befant seg. Måten Jahre utførte disse oppgavene er interessant. Det skulle vise seg å bli langt mer enn å være formidler og mellommann. Han fikk mange roller, og bar etter hvert mange hatter. De ni hvalbåtene som ble leiet inn tilhørte Jahre-kontrollerte selskaper i Norge. Jahre opptrådte i tillegg på vegne av et konkurrerende selskap. Et av de norske selskaper han var sterkt involvert i (Antarctic), hadde nemlig trukket seg ut av fangsten i 1938, noe som, på grunn av reguleringene i næringen, hadde muliggjort at Western Operating Company kunne tre inn på arenaen. Jahre representerte Antarctic overfor Westerns styre og krevde økonomisk kompensasjon for tilbaketrekingen. Endelig formidlet Jahre ekstra finansiell støtte gjennom sine selskaper i Norge.

Kortvarig eventyr

Hvalfangsteventyret kom til å bli kortvarig for de to selskapene. Det ble tre års fangst utenfor vestkysten av Australia og i Antarktis. Så kom krigen og Ulysses gikk, som så mange av de øvrige kokerier, inn i tankfart. I 1942 ble det solgt. Hva som skulle skje med Western Operating Company og Western Chartering Company, ble diskutert jevnlig helt siden krigsutbruddet. Skulle de avvikles? Skulle de slås sammen til ett selskap og midlene overføres? Det ble et stridstema innad i ledelsen og medførte at Jahre, som hovedaksjonær, sørget for at det ble ansatt ny direktør. Mannen var Clifford Carver.

Det viktigste som skjedde etter skiftet av ledelse, var at Western Chartering Company ble avviklet som canadisk selskap og gjenoppstod i 1946 som Western Chartering Company Inc., Panama. Lesningen av de to selskapers styreprotokoller og aksjonærlistene for de første etterkrigsårene, viser at Anders Jahre i disse årene var uhyre aktiv. Tiden som Foreign Agent var definitivt forbi. Fra starten ble han valgt inn i styret i Panama-selskapet, og smykket seg i rask rekkefølge med titlene Director, President og Chairman. Han dirigerte det hele til dels fra Sandefjord, men var hyppig til stede på styremøtene som vanligvis ble holdt i New York.

Hva så med de øvrige eierne? Det ser ut til at aksjonærene fra 1936 og 1937 i stor grad fortsatt stod ved selskapene etter krigen. Den siste tilgjengelige aksjonærlisten for panamaselskapet Western Chartering Company er datert i oktober 1951. Det var da totalt 4.999 aksjer, spredt på 35 norske og 24 utenlandske aksjonærer. De fleste hadde små poster på fra fire til tyve aksjer. Noen få hadde omkring 100. Jahre personlig stod oppført med 100 aksjer og hans selskap Jasmin Operating Co. S.A., Panama, hadde 116. Dette var imidlertid for lite å regne sammenlignet med selskapets hovedaksjonær. I aksjonærlisten er oppført Spermacet Whaling Co. S.A., Norwegian Branch, Ousbyholm, Sweden” med 2.697 aksjer (54 prosent). For de som kjenner Jahre-saken er selvsagt dette et velkjent selskap og et velkjent sted hvor trådene utvetydig fører tilbake til den norske rederen.

Oppløst på 50-tallet

Hva slags forretninger drev så disse selskapene med etter at hvalfangsten var avviklet? Det går frem av arkivene at det for en stor del dreide seg om finansielle transaksjoner selskapene imellom og ulike former for oppgjørstransaksjoner knyttet til den tidligere virksomheten. Mellomværender fra hvalfangsten med Jahres selskaper i Norge, Kosmos og Jahres Kjemiske Fabrikker stod sentralt. Selskapene gikk også inn i shipping for en kort periode. I 1946 kjøpte panamaselskapet tankskipet Janus. Western Operating Company finansierte kjøpet. Alt i 1949 ble skipet solgt.

Ut fra arkivet ser det ut til at Western Chartering Company, Panama, ble oppløst i 1951 og Western Operating Company i 1953. Det går ikke frem hva som skjedde med kapitalen i selskapene. At den for hovedaksjonærens vedkommende neppe gikk hjem til Norge, er nokså sannsynlig.

En studie av det lille bedriftsarkivet i Maine, som går frem til 1953, levner altså flere løse tråder. Det gir imidlertid en utfyllende illustrasjon på Anders Jahres aller tidligste engasjementer i selskaper registrert i utlandet. Hjemme nedtonet han sin rolle ved å fremstå som agent. Det skulle altså vise seg at han var hovedaksjonær. Det skulle også vise seg at han hadde flere andre forretningsmessige berøringspunkter med selskapene. Han satt etter hvert på alle sider av bordet. Dette gir kanskje det mest interessante innblikk i hvordan Jahre på dyktig vis opererte i utlandet, og hvordan hans rolle sannsynligvis var også i flere andre mer velkjente og omstridte selskaper.”

12.12 Pankos Operating Company, S.A.

12.12.1 Utenlandsformuens sentrale foretak

Anders Jahre etablerte i 1939 panamaselskapet Pankos Operating Company S.A. Navnet kan ha blitt til ved en sammensetning av Panama-Kosmos.

Dagen etter stiftelsen overtok Pankos den 11 år gammel tankeren m/t Jaguar fra Anders Jahres *hjemmeflåte*.

Anders Jahre sørget for å bli oppnevnt som selskapets *“European agent”*. Agentfunksjonen legitimerte ham til å opptre på vegne av selskapet uten å fremstå som eier. Han organiserte kontrollen sin etter samme modell som i Western-selskapene.

Utviklingen førte til at Pankos kom til å spille en langt viktigere rolle for Anders Jahre enn bare å være et skipseiende selskap. Pankos ble ett av de to panamaselskapene som han benyttet som organisatoriske enheter for Utenlandsformuen. På 1950-tallet skrumpet Pankos’ shippingvirksomhet inn, og selskapet fungerte fra midten av 1950-tallet mer og mer som et rendyrket forvaltningsselskap og bankhvelv for Anders Jahre.

I 1958 ble navnet endret til Continental Trust Company Inc. Fra inngangen til 1960-tallet var Continental Trust Company sentralenheten for Utenlandsformuen. Gjennom sammenslutninger og overføringer fra andre utenlandske foretak samlet Anders Jahre alt vesentlig av Utenlandsformuen der.

12.12.2 Foranledningen

Formålet med etableringen av Pankos var det samme som mange ganger før: Anders Jahres stiftet et selskap som skulle overta et skip som var på vei for levering. Anders Jahre så store inntjeningsmuligheter for skipet m/t Jaguar, en tanker på 14 500 dwt.

Skipet var anskaffet av *Skibsaksjeselskapet Jaguar* høsten 1938. Anders Jahre eide aksjemajoriteten. Han var selskapets enestyre og bestyrende reder.

m/t Jaguar brakk i to i januar 1939, og forskippet sank. Anders Jahre besluttet at det skulle bygges ny forpart for sammenføring med akterskipet. Lazard Bank ga finansieringstilsagn. Sensommeren 1939 trakk banken seg fra videre finansiering. Grunnen var valutarestriksjonene som Bank of England iverksatte før krigsutbruddet i september.

Skibs AS Jaguars eneste eiendel var m/t Jaguar. Skipet var underforsikret. Selskapet var tynt kapitalisert og avhengig av finansiering for å kunne betale byggeverftet. Etter at Lazard Bank hadde meldt stopp i videre finansiering, ble det tilsynelatende umulig for selskapet å få finansiert selskapet. Anders Jahre besluttet at selskapet skulle abandonere skipet: overlate det til kreditorene. Kreditorene overlot i sin tur skipet til selskapets aksjonærer mot at de overtok påhvilende gjeld. Aksjonærene må ha funnet en slik løsning gunstigere enn å skyte inn ny kapital i Skibs AS Jaguar og sette selskapet i stand til å dekke gjelden sin. 9 måneder tidligere hadde de gått sammen om å etablere Skibs AS Jaguar for anskaffelse av skipet. Nå valgte de å la selskapet abandonere skipet og istedenfor fortsette som fire sameiere i skipet. Det kan ikke ha vært ønsket om å spare penger som lå bak valget, for kreditorene fikk fullt oppgjør. Heller ikke finansieringsproblemer kan være grunnen. Kosmos-selskapene, der Anders Jahre var pytt og panne, stilte i desember lånefinansiering til disposisjon da Pankos overtok skipet.

Forklaringen må søkes i et sterkt svingende fraktmarked høsten 1939, med en underliggende stigende tendens. Før forliset i januar 1939 hadde Skibs AS Jaguar bortfraktet skipet til rate som lå lavere enn det som kunne oppnås høsten 1939. Anders Jahre var sannsynligvis ute etter å skumme toppen av markedet.

m/t Jaguar gikk på certeparti til Oil Products Trust, Luxembourg da det havarerte. Etter at gjenoppbyggingen av skipet var besluttet, fikk Oil Products Trust påminnelse fra Anders Jahre om befrakters forpliktelse under certepartiet. Befrakteren var av motsatt oppfatning, og hevdet at certepartiet var opphørt i og med forliset. Utviklingen sensommeren 1939 førte til at bortfrakter og befrakter klatret opp av sine respektive skyttergraver og byttet side. Nå ville befrakteren inn igjen på certepartiet, mens Anders Jahre ville komme seg løs for å kunne disponere skipet selv. Han gjorde kort prosess og kansellerte.

I kapittel 22 om Kosmos' eierkrav har vi referert Anders Jahres salg av skipet 17. november til Skibsaksjeselskapet Skytteren. Da hadde Oil Products Trust allerede varslet voldgiftssøksmål mot Anders Jahres for hans kansellering av certepartiet. Da det kom til stykket, sto ikke Anders Jahre ved salget av m/t Jaguar til Skibsaksjeselskapet Skytteren.

Vi mener å se et mønster i Anders Jahres manøvrering overfor Oil Products Trust og Skytteren. Anders Jahre ville ut av sine kontraktsmessige forpliktelser for m/t Jaguar fordi han så større potensial i annen disponering. I den etterfølgende rettssaken som Skytteren anla mot Anders Jahres argumenterte han med at et annet selskap (Pankos) hadde overtatt skipet, og at det ikke sto i hans makt å få Pankos til å gi det fra seg. Overfor Oil Products Trust argumenterte han med at kontraktsparten Skibs AS Jaguar hadde abandonert skipet fordi verdien var lavere enn påhvilende gjeld.– Anders Jahre var prokurator til fingerspissene når han så seg tjent med det.

Dagen etter at Pankos var stiftet, ble m/t Jaguar overtatt. Kort tid etter fikk skipet nytt navn, m/t Janko. Anders Jahre fikk rett, skipet tjente langt mer enn det ville ha gjort under certepartiet med Oil Products Trust. For en tid ble m/t Janko en pengemaskin for Pankos. Allerede etter ett år hadde Pankos tilbakebetalt Kosmos-selskapene nesten $\frac{3}{4}$ av sin lånefinansiering.

Tyskland invaderte Norge 9. april 1940. Norge ble en del av de allierte som kjempet mot aksemaktene. Hele den norske handelsflåten ble rekvirert av det norske statsrederiet Nortraship (Norwegian Shipping and Trade Mission). m/t Janko seilte under nøytralt flagg; hun var registrert i Panama. Anders Jahre hadde, som vi kommer inn på nedenfor, overført sin agentstatus til en svensk statsborger allerede i mai 1940. I første omgang unnslopp skipet rekvisisjon. Det første halvannet året lot de allierte m/t Janko seile på det åpne markedet. I september 1941 ble det slutt på gleden for Anders Jahre. Londonregjeringen sørget for at skipet ble beslaglagt av de allierte og tatt som *prise*. Beslutningen hvilte på antakelsen at nordmannen Anders Jahre sto bak m/t Janko som eier og bestyrende reder, uavhengig av at han på papiret ikke lenger hadde noe med skipet og Pankos å gjøre. – Etter basketak mellom Anders Jahres (forkledd) representanter og Londonregjeringen ble skipet innlemmet i Nortraships flåte under navnet *Norsktank*. Nortraship betalte lavere rate for skipet enn det Janko hadde seilt på til da. Først i 1947 ble skipet tilbakelevert Pankos.

m/t Jankos viderverdigheter under krigen er fremstilt fra side 112 i Alf R. Jacobsens *Eventyret Anders Jahre*, se vedlegg 39.

12.12.3 I skjul bak andre

Selskapet ble stiftet 12. desember 1939 av Anders Jahres advokatforbindelse i Panama. Instruksen ble gitt av Anders Jahre. Samme advokatfirma hadde stiftet Salemas for Anders Jahre 13 år tidligere.

Selskapets aksjeantall var ved utgangen av desember fastlagt til 10 500 ihendehaveraksjer. Formen med ihendehaveraksjer var valgt med omhu for å gjøre det umulig å identifisere aksjonærene. De ønsket å være anonyme.

Ved stiftelsen ble det bare utstedt to aksjer, én til hver av de to stifterne i Panama. Lovverket i Panama krevde minst to stiftere med 1 aksje hver-. Aksjebrev til de to ble utskrevet først senere, i mai 1940.⁴³ Det ble ikke utstedt flere aksjebrev. Mye tyder på at utferdigelse av

⁴³ [Vedlegg – Ihendehaveraksjebrev i Pankos]

aksjebrev i selskapet ble ansett for å være unødvendig, siden det skulle være et lukket selskap uten aksjeomsetning – og med de virkelige aksjeeierne (Jahre og Lorentzen) som en sluttet krets med løpende kontakt på annen måte enn i generalforsamlinger.

Først i 1974 ble det utstedt aksjebrev, i første omgang påtrykt Pankos som selskapets navn, i neste omgang som et nytt sett påtrykt Continental Trust Company, selskapets navn fra 1958. Tiltaket var ett av Bjørn Bettums mange for å skjule sporene av Anders Jahre i Utenlandsformuen.

Etter krigsutbruddet i Norge 9. april 1940 fryktet Anders Jahre at hans agentfunksjon for Pankos kunne gi de allierte foranledning til beslag av m/t Janko. Derfor utstyrte han etter krigsutbruddet svensken Gösta Dalman med fullmakt til å disponere skipet. Gjennom sitt rederi- og meglerforetak Aug. Leffler & Son i Göteborg ga Dalman en hjelpende hånd til flere norske redere under krigen. Han leide ut sitt navn og statsborgerskap i det nøytrale Sverige til kollegaer som satt i klemme i Norge.

Dalman ble autorisert som *“europeisk agent”* i Anders Jahres sted. På papiret ble funksjonene for selskapet og skipet flyttet fra Sandefjord til Göteborg. Også aksjene i Pankos ble overlatt Dalman. Noen enkeltaksjer spredte han blant sine medarbeidere, slik at kravet i svensk aksjelov om minste aksjonærantall ble tilfredsstilt. Kjøpesummen for aksjene var 105 000 dollar. Dem fikk Dalman låne fra Anders Jahre mot å gi ham et rente- og avdragsfritt gjeldsbrev på 105 000 dollar. Dalman overførte kjøpesummen til Anders Jahres panama-advokater slik han ble instruert om av Anders Jahre.

Aksjebrev fikk ikke Dalman. Ihendehaveraksjer i Panama var som pengesedler; ville man gjøre bruk av dem måtte de vises. Poenget med ihendehaverpapirer i lavskatteland er at eieren ikke skal kunne identifiseres. Aksjeregister eller aksjebok fantes ikke i Pankos utover opplisting av stifterne med én aksje hver.

Til tross for at han manglet aksjebrev hadde ikke Dalman grunn til bekymring. Han visste at Anders Jahre ville kontrollere Pankos som før. Han visste at Anders Jahre aldri ville kreve gjeldsbrevet innfridd så lenge Dalman gjorde som han ble bedt om. Formalitetene måtte gjennomføres; det passet Frithjof Bettum på. Men formalitetene sa svært lite om realitetene. Anders Jahre og Gösta Dalman stolte på hverandre og levde i en tid der man tillitsfullt kunne signere med håndtrykk. De var to av datidens hedersmenn i shippingverdenen.

Etter krigen ble Gösta Dalmans eierforhold i Pankos saumfart av svenske valutamyndigheter. De stilte vanskelige spørsmål, og Dalman gikk langt i å innrømme at han hadde fungert som stråmann for Anders Jahre. Aksjeeiet hans i Pankos ble problematisk for ham. Fra 1951 ble det også problematisk for Anders Jahre, som ble utsatt for *kontrollkontorets* impertinente spørsmål. I 1954 ba Anders Jahre Dalman overføre alle aksjene i Pankos til Clifford Carver, agenten hans som han hadde satt inn i Westernselskapene da han tok kommandoen i slutten av 1939. Anders Jahre må ha ment at hans eierskap i Pankos var i sikrere skjul hos Carver i New York enn hos Dalman i Göteborg. Det var de, for nordamerikanske myndigheter utvekslet ikke opplysninger med Norges Bank, slik som *Valutaavdelningen* i Sveriges Riksbank gradvis åpnet for.

Frithjof Bettum tok seg av formalitetene også ved Carvers kjøp. Kjøpekontrakt fastsatte kjøpesummen for aksjene til 130 000 dollar. Det var en brøkdel av de underliggende verdiene i Pankos i 1954. Dalman har helt sikkert ikke forhandlet om prisen. Han solgte aksjer han ikke eide. Han var nok klar over at Carver, i likhet med ham selv, bare skulle være eier på lissom – for å skjule Anders Jahres eierskap. Kjøpesummen ble overført til Dalman. Han kunne gjøre opp sin “gjeld” til Anders Jahre på 105 000 dollar og fikk tilbake gjeldsbrevet sitt. Aksjegevinsten på 25 000 dollar beholdt han bare en del av. 15 000 satte han inn på Pankos’ dollarkonto i Sverige. De 10 000 dollarene som Dalman satt igjen med, var trolig mindre enn det han fortjente etter både strev under krigen og ubehageligheter fra *Valutaavdelningen* etter krigen. Uten å ha sett noen dokumentasjon antar vi at han hadde fått vederlag underveis. Vi bygger på at Anders Jahre alltid var sjenerøs overfor forbindelser som hjalp ham på veien.

Clifford Carver, hvordan finansierte han kjøpesummen på 130 000 dollar? Det ble like før Carvers “kjøp” overført 178 000 dollar fra Pankos’ konto i Lazard Bank til en person som vi antar opptrådte for Carver. Vi har sett en kalkulasjon som viser kjøpesummen på 130 000 dollar oppjustert til 178 000 dollar for beregnet skatteeffekt for Carver.

Det ble senere på 1950-tallet kjent for norske myndigheter at Dalman allerede i 1948 hadde opplyst til *Valutakontoret* at aksjene i Pankos var eid av panamaselskapet Jasmin. Vi kommer tilbake til Jasmins angivelige eierskap av Pankos i punkt 15. Her nøyer vi oss med å nevne at Dalmans overføring av aksjene til Carver i 1954 og oppgjør for kjøpesummen dem i mellom blir gåtefullt hvis det var Jasmin som eide aksjene allerede i 1948. Dalman må han ha glemt opplysningen i 1948 til *Valutaavdelningen* da han søkte om tillatelse til å selge aksjene til Carver i 1954. Det kan se ut som om *Valutakontoret* i 1954 også hadde glemt informasjonen fra seks år tilbake. Vi kan i hvert fall ikke se av *Valutaavdelingens* arkiv at Dalman ble konfrontert med den tidligere opplysningen sin.

Det ble oppnevnt et styre ved stiftelsen av Pankos. Gösta Dalman ble navngitt som styreleder. Styret den gang – og senere styrer i tiårene som fulgte – holdt aldri styremøter. Det som foreligger av opplysninger og korrespondanse, viser at selskapet hadde et styre bare på papiret. Styret dekket Anders Jahre, som bestemte, og etter hans behov formaliserte styret beslutningene hans i etterhånd. Panamanske regler satte ikke krav til styremøte, protokollasjon eller regnskap for selskap som var eid av utlendinger.

Det er i dag klarlagt at det i Anders Jahres levetid aldri har vært et reelt styre i selskapet, verken før eller etter navneendringen i 1958. Betydningsfulle “names” utenfor Norge ble oppgitt som styremedlemmer; ved et par anledninger uten at vedkommende engang var klar over vervet. Både korrespondanse på 1960- og 1970-tallet og vitneforklaringer fra svensker som var utpekt til styret, viser at de ikke hadde annen funksjon enn å leie ut sitt navn og sine glansfulle titler for å gi Pankos skinn av seriøsitet. Det var rett og slett ikke noe å behandle i selskapet – alle beslutninger frem til 1976 ble fattet av Anders Jahre. Da livet hans kom på hell, ble det uheldigvis Thorleif Monsen og Bjørn Bettum som tiltok seg beslutningsmyndigheten.

Administrasjon (“*officers*”) hadde Pankos aldri. Administrasjonen ble skjøttet av Anders Jahre som *europaisk agent*, fra 1940 til 1954 i Gösta Dalmans navn.

Inntil Frithjof Bettum trakk seg tilbake fra rederiet (*firma Anders Jahre*) var det han som passet på formalia og holdt kontakten med panama-advokatene. Fra 1970 overtok Bjørn Bettum oppgaven. Bjørn Bettum sørget i 1974 for å få fabrikkert noen tilbakedaterte styreprotokoller.

Det ble lenge spekulert på realitetene bak Pankos. I dag er det ikke lenger tvil: Etableringen av Pankos, autoriseringen av Dalman og overføringen av aksjene til ham i 1940 og til Carver i 1954 var på lissom, med ett eneste formål: Anders Jahre skulle skjules som eier og bestyrende reder av Pankos' flåte.

Flere hensyn gjorde seg gjeldende for Anders Jahre:

- Han ønsket å skjule eierskapet i 1939 for å kunne stå imot kravene fra Oil Products Trust og Skibsaksjeselskapet Skytteren.
- Han ønsket å skjule eierskapet og sin funksjon som bestyrende reder i 1940 for å unngå at skipet ble rekvirert av Nortraship.
- Han ønsket å skjule eierskapet på 1950-tallet for å unngå at det ble avslørt av kontrollkontorets undersøkelser.

12.12.4 Medeierne

Eierne av Pankos var opprinnelig Anders Jahre, brødrene Jørgen L. og Axel B. Lorentzen og Lazard Bank. Eierandelene tilsvarte aksjeeiet de hadde i Skibs AS Jaguar – Anders Jahre 119 aksjer, brødrene Lorentzen 80 og Lazard Bank 1. Lazard Bank ble etter kort tid kjøpt ut av Anders Jahre, etter det opplyste ved bruk av Salemas' midler.

I 1942/43 ønsket Anders Jahre å kjøpe ut Lorentzen-brødrenes eierandel etter samme prinsipper som var brukt da han utløste minoritetsaksjonærer i en del av de norske skipsselskapene han disponerte.

Av brev fra Anders Jahre til Axel B. Lorentzen 10. februar 1943⁴⁴ fremgår at det ikke var oppnådd enighet om utkjøp. Brevet viser at Anders Jahre deretter tilbød dem å overdra sine interesser i Pankos til ham mot at de fikk en aksjepost i Anders Jahres Rederi AS. Heller ikke det forslaget førte frem.

I 1948 fikk Pankos utbetalt norsk krigserstatning for m/t Janko. Eierne av Pankos kom deretter til enighet om en omfattende oppgjørs- og swopavtale. Avtalen omfattet flere foretak og konti i Panama og Sverige, og ble først endelig oppgjort flere år senere. Som følge av fortrolighetsløfte redegjør vi ikke for avtalen utover å konstatere at fra 1948 var Anders Jahre ene-eier av Pankos.

⁴⁴ [Vedlegg – Brev 10. februar 1943 fra Anders Jahre til Axel B. Lorentzen]

12.12.5 Nytt navn

Myndighetenes undersøkelser på 1950-tallet om Anders Jahres tilknytning til Pankos ledet til nye tiltak for å skjule forbindelsen. Undersøkelsene hadde satt søkelyset på blant annet Pankos. Anders Jahre hadde benektet at han hadde eierinteresser i Pankos. Han lot myndighetene forstå at Onassis sto bak selskapet.

Han overveide å flytte innmaten i Pankos over til et nytt selskap. Da det kom til stykket, valgte han en enklere metode for usynliggjøring av forbindelsen med Pankos: I 1958 ble Pankos Operating Company i stillhet omdøpt til Continental Trust Company Inc. Bare de innvidde ble orientert. Norske myndigheter var ikke blant dem. Så sent som på 1970-tallet lurte myndighetene på hvorfor Continental Trust Company hadde hatt et brennende ønske om å skjenke Sandefjord et rådhus. Norske myndigheter oppdaget først et stykke ut i sine undersøkelser om Rådhusgaven at den formelle giveren – Continental Trust Company – var identisk med Pankos.

Den direkte foranledningen til navneskiftet kan ha vært Norges Banks restriktive linje overfor Kosmos' ønsker om valutalisens for oppgjør av byggekontrakter i Tyskland.

I 1958 tok Norges Bank til orde for nedregulering av et utestående på til sammen 26,7 millioner tyske mark som Kosmos fra 1956 og utover hadde lånt skipsverftet Kieler Howaldtwerke AG. I forståelse med Anders Jahre anvendte verftet finansieringen som langsiktig arbeidskapital. De hadde avtalt at kontraherte nybygginger for levering fra verftet i 1959 og 1960 skulle gjøres opp, uavhengig av lånefinansieringen fra Kosmos. Norges Bank presset etter hvert på og lot i februar Anders Jahre forstå at han ikke kunne regne med valutalisens for fullt oppgjør for nybyggingene. Norges Bank forutsatte at Kosmos' utestående hos verftet ble anvendt for nybyggingene og krevde i tillegg at Kosmos fikk i stand en nedbetalingsordning for fordringen på verftet. Kravet fra Norges Bank var uventet og problematisk for verftet, som hadde basert seg på langsiktig finansiering fra Kosmos. Anders Jahre gjorde energiske opphevelser mot bankens standpunkt uten å få fullt gjennomslag.

Bruk av Utenlandsformuen løste problemet. En protokoll fra Pankos datert 2. februar 1958 viser beslutning om skifte av navn til Continental Trust Corporation Company. Men navnendringen ble ikke meldt til panamaregisteret før 10. mai. Det var ingen ventetid for registrering av navnendring, og vi holder det derfor sannsynlig at protokollen i Pankos er antedatert, som så mange andre dokumenter som ble utarbeidet av Anders Jahres advokater i Panama etter instruks fra den "europeiske agenten" i Sandefjord. 12. mai ble via omveier 600 000 pund fra Utenlandsformuen tilført Kieler Howaldtwerke som lån. Verftet fikk opprettholdt sin langsiktige finansiering av arbeidskapital, mens Kosmos fikk valutainngang fra verftet som imøtekom Norges Banks krav.

Ordningen innebar ikke noen gave fra Utenlandsformuen. Lånet ga en brukbar forrentning for Pankos/Continental Trust Company. Det ble belastet med 7 prosent per år. Nivået lå 1 ¾ prosentpoeng høyere enn lånet fra Kosmos til verftet, og også høyere enn Utenlandsformuens forrentning på sine bankinnskudd.

Continental Trust Company ble oppløst i 1984, to år etter Anders Jahres død. Allerede i 1981 hadde hoveddelen av verdiene i selskapet blitt overført til et nystiftet panamaselskap: Blue Range Corporation. Bjørn Bettum og Thorleif Monsens overføring i 1981 til Blue Range la opp til en tømning av Continental Trust Company og etterfølgende sletting av selskapet. Det sto utsatt til etter at det var kommet i norske myndigheters søkelys i kjølvannet av Rådhusgaven. Bare den gjenstående del av selskapets uoppfylte "gave" til rådhusbyggingen ble stående i Continental Trust Company frem til oppløsningen i 1984.

12.13 Spermacet

12.13.1 Anders Jahres tredje hvalfangerselskap utenfor Norge

Panamaselskapet The Spermacet Whaling Company S.A. ble stiftet i 1946. Det skiller seg på to avgjørende punkter fra Pankos: Det ble etablert med valutalisens fra Norges Bank, og aksjene lød på navn. Anders Jahres investering skjedde i åpenhet, og faller utenfor vår bruk av begrepet Utenlandsformuen (den hemmeligholdte formuen). Det tok flere år før Spermacet var innlemmet i Utenlandsformuen.

Selskapets ble etablert for hvalfangst. Anders Jahre ble senere hardt kritisert fra norsk hold for Spermacets jakt på knølhval – en truet hvalart. Den norske kritikken var nok belastende. Men da den kom var Anders Jahre nesten 60 år gammel. Han hadde for lengst erfart at synder glemmes, mens suksess og penger huskes. Hans engasjement i Spermacet kastet rikelig av seg, rikeligere enn noe annet han satte sin dyktighet og sine penger i.

I 1953 skiftet selskapet navn til Spermacet Whaling and Shipping Company S.A. Da var tankfarten blitt den dominerende aktiviteten. Takket være Anders Jahres innsikt og teft traff Spermacet topper både i hvaloljemarkedet og i tankfrakt.

12.13.2 Oppstarten

To personer står som initiativtakere til Spermacet. Fra norsk side Anders Jahre. Fra nordamerikansk side Werner G. Smith. Han var oljeoppkjøper for et Ohio-basert kjemisk foretak som tørstet etter høykvalitets hvalolje. Spermacetthval ga olje av en bedre kvalitet enn andre hvalarter.

Anders Jahre hadde positive erfaringer med virksomhet i lavskattelandet Panama. Der hørte både Pankos og Jasmin hjemme.

I allfall for amerikaneren Smith var skatteregimet avgjørende for ønsket om å etablere Spermacet i Panama. Vi vet ikke hvor avgjørende skattehensynet var for Anders Jahre, men lav skatt var avgjort ingen ulempe sett fra hans side. Det vi vet, er at han la stor vekt på at selskapet måtte unngå norske restriksjoner for hvalfangervirksomhet. De var iverksatt dels av hensyn til norske arbeidsplasser, dels av hensyn til hvalbestanden, som hadde vært overbeskattet siden mellomkrigstiden.

Det norske regelverket gjorde unntak for skip som hadde drevet hvalfangst før krigsutbruddet i Norge i 1940. Anders Jahre så muligheten for å etablere virksomhet under fremmed flagg og grep den. fl/k Anglo Norse under britisk flagg oppfylte kriteriene for unntak. Han chartret kokeriet på langtidsbasis og disponerte kokeriet helt til det forliste i 1957.

Werner Smith og Anders Jahre var majoritetsaksjonærer med til sammen 80 prosent da selskapet ble stiftet 12. desember 1946. De resterende 20 prosentene var fordelt på tre nordmenn. To av dem, hver med 5 prosent, var Anders Jahres busser i det som ble kalt Jahregruppen: Anton von der Lippe med rederiet Antarctic AS og Svend Foyn Bruun med Hvalfangerselskapet Pelagos A/S. Den tredje norske aksjonæren var Hans Bull Øvrevik, en norsk oljemegler som hadde koblet Werner Smith og Anders Jahre sammen.

Werner Smith, Anders Jahre og Hans Bull Øvrevik besatte styreplassene. Anders Jahre var styreformann og hadde ifølge Smiths svigersønn full kontroll. Anders Jahre gjorde seg i

tillegg til panamaselskapets “*President*” og “*European agent*”. Som i Pankos, Western og Jasmin var han i virkeligheten bestyrende reder.

Sjansene for stor inntjening var mer enn gode og hadde katalysert tillatelsen fra Norges Bank. Valutalisensen for investeringen forutsatte blant annet at utbyttene fra selskapet skulle avgis løpende i dollar til norsk bank. Men utbyttene var beskjedne og brakte over år mindre valutainntekter til Norge enn det Norges Bank hadde sett for seg.

Et formidabelt overskudd i Spermacet allerede første driftsår ble avsatt til anskaffelse av tonnasje. Selskapet anskaffet straks tankeren m/t Janus. Året etter ble Spermacets hvalfangstflåte utvidet med ytterligere et kokeri, fl/k Jarama. Samme året anskaffet Spermacet tanker nr. 2, m/t Jan.

Da *kontrollkontoret* igangsatte sine undersøkelser på 1950-tallet mente man at Anders Jahre hadde overskredet forutsetningene i valutalisensen fra 1947. Lisensen var basert på hvalfangst med fl/k Anglo Nordic og en del av Kosmos’ hvalbåter, ikke på ekspansjon. Helt uvitende om utviklingen hadde Norges Bank ikke vært, og det kan synes som om *kontrollkontorets* kritiske kommentarer på dette punktet var farget av andre sider ved Anders Jahres virksomhet i utlandet, som fikk kontoret til å rynke på nesen da de ble oppdaget.

12.13.3 Innlemming i Utenlandsformuen

Selskapet ble gradvis en del av Utenlandsformuen. Anders Jahre tok første steg til det allerede i 1947. Da parkerte han 15 prosent av Spermacetaksjene hos den alltid tjenestevillige Lazard Bank. Året etter ga han beskjed til banken om å overlate aksjene for pålydende til et nystiftet panamaselskap, Cottesmore Operating Company S.A. De underliggende verdiene i Spermacet var langt mer verd enn aksjene pålydende. Cottesmore fikk gave – om ikke fra himmelen – så fra Anders Jahre. Med penger fra Anders Jahre og detaljert oppskrift fra Frithjof Bettum stiftet Åke Bratt Cottesmore. Bratt var Lazard Banks ansvarlige for skandinaviske kunder. Bistanden fra de to nordmennene var ikke tilfeldig. Anders Jahre hadde bestemt at Åke Bratt, Frithjof Bettum og Thor Jørgen Jahre skulle ha gleden av aksjene i Cottesmore.

Anders Jahre beholdt kontrollen over Spermacet-aksjene i Cottesmore etter overføringen til Cottesmore i 1948. Men det var ukjent for Norges Bank, som la til grunn at Anders Jahres aksjeeie i Spermacet var redusert til 25 prosent. Anders Jahre hadde overført 15 prosent av sin aksjeinvestering til Utenlandsformuen.

Vi tror at Cottesmore var en påskjønnelse til de tre for å ha tjent Anders Jahres interesser i 20 år.

Bratt var valutautlending i 1948 og rapporterte derfor verken etableringen av Cottesmore eller påfølgende overføring av aksjer i selskapet til norske myndigheter. Både Frithjof Bettum og Thor Jørgen Jahre var omfattet av norske valutaregler, men hevet seg over dem da de etter selskapets stiftelse overtok hver sin tredjedel av Cottesmore.

I første omgang ble de tre sittende som aksjeeiere i Cottesmore. Etter at Anders Jahre senere slapp taket i Spermacet, delte Bratt, Frithjof Bettum og Thor Jørgen Jahre verdiene mellom seg. Da hadde Anders Jahre tatt

ut verdier av Spermacet. Han lot det være såpass tilbake i Spermacet at det ble om lag 1,5 millioner dollar på hver av de tre aksjeeierne i Cottesmore da de senere flenset selskapet.

Cottesmores aksjer i Spermacet er opphavet til Frithjof Bettums skjulte utenlandsformue i Guardian Investment Trust (senere Panova) og Thor Jørgen Jahres tilsvarende i Spermacet, jf. Bjørn Bettums oppstilling, gjengitt i punkt 4 i kapittel 23 om Bjørn Bettum. Bratt ble til slutt sittende med Cottesmore som sitt heleide selskap.

Cottesmore, Panova og Spermacet har alle fargerike historier etter at Anders Jahre slapp taket i Spermacet. Historiene faller utenfor rammen av denne rapporten.

Anders Jahres overføring av aksjeposten på 15 prosent var bare starten. I løpet av årene 1951 til 1954 fikk han hånd om 90 prosent av Spermacetaksjene og kanaliserte dem til Utenlandsformuen. På grunnlag av muntlige opplysninger har vi dannet oss en oppfatning av hendelsesforløpet. Vi har ikke fått opplysningene verifisert av dokumentasjon:

- I 1951 ser det ut til at Anders Jahre har gjort opp Hans Bull Øvreviks og Werner Smiths forholdsmessige andeler av Spermacets tanktonnasje. De beholdt sine aksjeposter, men i virkeligheten var deres interesser i Spermacet fra da av begrenset til hvalfangervirksomheten. Det ble utarbeidet kvartalsvise fordelingsregnskap basert på denne oppdelingen.
- Samme året overførte Anders Jahre sine 25 prosent av Spermacet til Pankos for tre ganger pålydende. Med rettighetene i Spermacet som fulgte Anders Jahres aksjer, gjorde Pankos et varp.
- Før 1954 hadde Anders Jahre overtatt Bull Øvreviks og Werner Smiths aksjer i Spermacet.
- 5 prosent av aksjene var fortsatt på Foyn Bruuns hånd og 5 prosent tilsvarende på von der Lippes. Men Anders Jahre oppnådde en tilfredsstillende avtale også for disse aksjene, og for praktiske formål disponerte han dem. Foyn Bruun og von der Lippe fikk oppgjør for aksjene sine i forbindelse med hjemkjøpet av Spermacets tonnasje i 1955/56.
- Med unntak av Werner Smith tegnet de tidligere aksjonærene i Spermacet høsten 1955 aksjer i Anders Jahres Rederi III. Det var selskapet som ble stiftet for å overta Spermacets tonnasje ved hjemkjøpet i januar 1956. Den største aksjonæren i det nye selskapet var Spermacet selv, med 40 prosent av aksjekapitalen. Anders Jahre hadde fortalt norske myndigheter at det ikke var mulig å få til en handel med Spermacets tonnasje med mindre selskapet fikk være med som aksjonær i Anders Jahres Rederi III. Aksjonærene i Spermacet var så vanskelige, opplyste han. Utenlandsformuen fikk på den måten fortsatt gleden av sin solgte tonnasje.– Anders Jahres Rederi III ble senere innfusjonert i Kosmos.

Oppkjøpet av Spermacetaksjene kostet Anders Jahre mange millioner dollar. Men det var en god investering – vårt anslag er at han gjennomsnittlig betalt litt under 45 cent for hver dollar i Spermacets underliggende verdier.

Etter *hjemkjøpet* av Spermacets tonnasje i 1956 var selskapet uten skip. Anders Jahre innkasserte Spermacets tilgodehavender og gjorde bruk av selskapet i enkelte

lånetransaksjoner. Etter å ha tatt ut den kapitalen han syntes passet seg, overlot han til slutt Spermacet til Cottessmore. Derfra fikk Thor Jørgen Jahre hånd om det, etter å ha delt innmaten med de to andre aksjonærene.

12.14 AB JAN

12.14.1 Anders Jahres brohode i Sverige

AB JAN ble etablert i juli 1947. Aksjekapitalen var på 100 000 (svenske) kroner. Aksjene ble tegnet av AB August Leffler og Son, Anders Jahres trofaste forbindelse i Sverige siden april 1940, da Leffler etablerte AB Dalen. I praksis drev Anders Jahre sin norske og panamanske rederivirksomhet under krigen gjennom Leffler. Hans kontaktpersoner der var selskapets hovedeier Gösta Dalman og Otto Kihlström, direktør og senere den som overtok Lefflers rederivirksomhet.

Styret i AB JAN besto av Gösta Dalman og Otto Kihlström.

12.14.2 Tonnasjen ble disponert av Anders Jahre

Anders Jahre drev ikke virksomheten i AB JAN for aksjonæren Leffler. Selskapet disponerte han som en avdeling av sitt eget rederi.

I forbindelse med *kontrollkontorets* undersøkelser på 1950-tallet opplyste Anders Jahre at han hadde tatt initiativet til etableringen av selskapet med formål å erverve en tanker:

“På mitt initiativ ble m/t Atlantides, nu m/t Jaguar, 14 533 tons d.w. i 1947 innkjøpt fra Kapitalflyktningbyråen Stockholm, for regning av et svensk nystartendes rederiaktiebolag. Kjøpesummen var sv. Kr.7.750.000,-(...) Da kjøpet av m/t Jaguar fant sted, var det umulig for meg å erverve dette skip for norsk regning. Det var ingen annen utvei enn å starte det svenske bolag som det her er tale om. Kjøpesummen ble tilveiebragt av den måte at jeg, takket være mitt vennskap (...) fikk et større lån i Skandinaviska Banken og resten via min svigerfar (A/B Adviser) og andre personlige venner. A/B August Leffler & Son har ikke bidratt med noe beløp til ervervelse av dette skip.”

Anders Jahre la ikke skjul på at AB JAN tjente som redskap til å anskaffe tonnasje som han ikke kunne erverve i Norge. Han la heller ikke skjul på at den norske kontraheringsstoppen var grunnen til at AB JAN kontraherte to nybygninger i 1950, m/t Jagala og m/t Jaga. Finansieringen ble ordnet ved lån fra Utenlandsformuen.

12.14.3 Rett til å kjøpe aksjene til pålydende

Anders Jahre hadde sikret seg retten til å overta aksjene i AB JAN til pålydende når det måtte passe ham.

Overskuddet i AB JAN ble ikke utbetalt i form av utbytte eller styrehonorar. Anders Jahre bestemte at overskuddet skulle bli liggende i selskapet. Selskapets styre nikket til det han bestemte, selskapet var i praksis Anders Jahres fra første dag.

Det var først på 1950-tallet at myndighetene i Sverige og Norge fikk rede på Anders Jahres rett til å overta aksjene for pålydende. Anders Jahre opplyste at *opsjonen* fikk skriftlig form

22. mai 1951, men at den var muntlig avtalt med Gösta Dalman allerede da AB JAN ble etablert. Det kan være grunn til å ta opplysningen med en klype salt:

- *Valutaavdelningen* ba tidlig i 1950 Leffler redegjøre detaljert for alle forhold i AB JAN. Ingen opplysninger om *opsjonen* ble gitt.
- Ved senere bokettersyn hos Dalman og Leffler ble det verken gitt eller observert opplysninger om – eller spor av – *opsjonen*. Først i 1955 i forbindelse med *hjemkjøpet* kom opplysningen om den.
- Et notat fra Frithjof Bettum fra april 1951 refererte til et forslag om å overrekke opsjonserklæringen som gave til Anders Jahres 60-årsdag, 21. mai 1951. Hadde han allerede en (muntlig) *opsjon*, var ikke en skriftlig bekreftelse på opsjonen mye tross som en 60-års gave.

Kanskje var det først da han ble utsatt for *kontrollkontorets* undersøkelser, at Anders Jahre kom på at hans arrangement med Leffler kunne presenteres som en opsjonsavtale. Mellom Leffler og Anders Jahre var det helt fra stiftelsen av AB JAN klarlagt at AB JAN var Anders Jahres selskap. Han styrte det, og drev det for egen regning. Han var bestyrende reder for selskapets tonnasje og tok alle beslutninger, ikke minst om kontrahering av ny tonnasje.

Også aksjekapitalen i AB JAN sto han for. Den ble i 1948 tatt fra krigserstatningen for m/t Janko som gikk inn på konto hos Pankos' lissomeier, Dalman.

AB JAN kontraherte tonnasje for Anders Jahre i stor stil, totalt for ca. 350 millioner i dagens pengeverdi. Finansieringen kom fra Pankos og Spermacet, gjennomgående ved uttak fra Pankos og Spermacets fraktkontoer hos Leffler, men i noen grad også ved overføringer fra Pankos', Spermacets og AB JANS kontoer hos Lazard Bank.

Det er en smakssak om Leffler skal betraktes som en lissomeier av Anders Jahres aksjer i AB JAN eller som aksjeeier i AB Jan med forpliktelse til å overlate aksjene for pålydende til Anders Jahre når han utløste *opsjonen* sin.

12.14.4 Hjemkjøpet

Som del av *hjemkjøpet* ble to av AB JANs tre tankere overført til norsk flagg. Også den tredje tankeren, m/t Jaga, ønsket Handelsdepartementet og Anders Jahre å få overført. Sett med norske øyne var det ingen tvil; hun var Anders Jahres. Svenske valutamyndigheter satte foten ned fordi skipet verdi ble ansett å ligge godt over prisen Anders Jahres tilbød, i kombinasjon med en følelse av å ha blitt lurt av Leffler og Anders Jahre om forholdet til AB JAN. m/t Jaga ble liggende igjen i AB JAN.

Anders Jahre utløste *opsjonen* sin i august 1955. I forståelse med både norske og svenske myndigheter solgte Anders Jahre kort tid etterpå AB JAN til Leffler for en pris som tilsvarte selskapets underliggende verdier. Partene ble enige om en kjøpesum på 10 millioner (svenske) kroner, det 100 dobbelte av opsjonsprisen på 100 000. Anders Jahre høstet 9,9 millioner svenske kroner på noen uker. Omgjort med valutakurs i september 1955 og målt i dagens pengeverdi utgjorde hans gevinst på JAN-aksjene om lag 137 millioner.

12.14.5 Økonomisk interesse i AB JAN til 1965

Anders Jahre hadde ikke til hensikt å gi opp "sitt" skip m/t Jaga, selv om det ble værende i AB JAN etter salget til Leffler. I samråd med Leffler valgte han å henge med i AB JAN, i hemmelighet.

I forbindelse med søknaden om valutalisens fra Leffler fikk *Valutaavdelningen* opplyst at AB JAN etter Lefflers tilbakekjøp ville bli "*helt svensk*". Leffler opplyste ikke noe om Anders Jahres fortsatte interesse i skipet m/t Jaga og andelen hans i en nybygging, m/s Erato, som var 50 prosent finansiert av Pankos. Samme dag som Pankos' navn ble endret til Continental Trust Company, fikk AB JAN ytterligere lån på 600 000 pund for sluttfinansiering av m/s Erato. Frem til 1965 seilte m/t Jaga for Anders Jahres regning. I tillegg mottok han andel av driftsresultatet for m/s Erato frem til 1965.

Så langt vi kjenner til, var m/t Jaga og m/s Erato den siste tonnasjen i Utenlandsformuen.

I 1965 opphørte Anders Jahres økonomiske interesse i AB JAN. Leffler hadde på det tidspunktet gjort opp overfor andre norske rederiene som hadde drevet i Sverige under krigen Jahre. Alle Lefflers gjenværende rederier og skipsengasjementer ble solgt til Brostömkoncernen i 1965. AB JAN opphørte samtidig som selskap.

12.15 Jasmin Operating Company S.A.

12.15.1 Etableringen

Anders Jahre stiftet Jasmin i januar 1940, måneden etter at han hadde etablert Pankos.

Anders Jahres to panamaadvokater som hadde tegnet hver sin aksje i Pankos, gjorde det samme i Jasmin. Som i Pankos var det bare de to aksjene til stifterne som det ble utstedt aksjebrev for. Vedtektene ga rom for utstedelse av 1200 aksjer. Aksjene var ihendehaveraksjer, og aksjonærene i Jasmin var som i Pankos fullstendig avhengig av Anders Jahre vilje så lenge de var uten aksjebrev.

Anders Jahre, Frithjof Bettum og stifteren Carlos Icaza dannet styret. Icaza satt også i Pankos' styre. Anders Jahre skiftet senere panamanske advokater, og fra da av er det ikke spor av Icaza, verken som styremedlem eller aksjonær. Han var et innleid navn, og skulle forutsetningsvis fungere som robot styrt av Anders Jahre. Han fungerte som forutsatt og fikk betalt som forutsatt.

Vi har ikke kommet over styre- eller generalforsamlingsdokumenter før i 1951. Heller ikke har vi sett noen meldinger om selskapsbeslutninger til panamaregisteret utover registreringen av selskapet. Det eneste dokumentet vi er kommet over som indikerer et selskapsmøte, er fra 1951. Det er en innkalling til generalforsamling i Jasmin på Jørgen J. Lorentzens kontor i Oslo.

I 1955 sendte Anders Jahre en balanse for Jasmin til Norges Bank. Det fremgikk at styret ved årsskiftet 1954/55 angivelig besto av Werner G. Smith, Clifford Carver og Anders Jahres nye

panamaadvokat, Roberto Arias. Ingen av dem ble registrert som styremedlemmer i panamaregisteret. Det finnes ingen selskapsbeslutning om valget av dem. Alle tre er personer som befant seg i Anders Jahres ensemble av innleide navn, og som han spilte på ved en rekke anledninger.

Anders Jahre ble tildelt vervet som *“chief executive officer”* da selskapet ble stiftet. Senere titulerte han seg også som *“President”*, tilsynelatende uten at det foreligger noen selskapsbeslutning om å oppnevne ham, slik regelverket i Panama forutsatte. Anders Jahres frie bruk av titler, uten grunnlag i selskapsbeslutninger, kjenner vi igjen fra andre av utenlandsselskapene. Lå de langt nok borte fra Norge, var han ikke så nøye med å iakttatte formalitetene.

Som for de øvrige panamaselskapene opptrådte han utad også som *“European agent”*.

12.15.2 Første skip – m/t Jasmin

Foranledningen for etableringen av Jasmin i Panama var verdenskrigens konsekvenser for fraktmarkedet, i dette tilfellet frakt av frukt fra USA til Europa. Fruktskipet m/t Jasmin ble sjøsatt i 1939 for Skips AS Jasmin, Sandefjord, og gikk prøvetur i januar 1940. Før skipet var innført i skipsregisteret, fant Anders Jahre at tiden var inne for å selge det, frukteksporten fra USA til Europa var i ferd med å tørke ut. Han fant kjøper i Frankrike. Skips AS Jasmin kunne ikke selge fordi det var innført restriksjoner på salg av skip ut av landet. Anders Jahre hadde ikke for vane å la seg stoppe av et stivbent regelverk. Jasmin ble stiftet i Panama, og m/t Jasmin ble overført til panamaflagg. Jasmin overtok Skips AS Jasmins forpliktelser og fremsto i mars som selger til den franske kjøperen Anders Jahre hadde inngått avtale med.

Etter salget var Jasmin uten tonnasje, men med en hyggelig fortjeneste etter salget av m/t Jasmin. Den fikk aksjonærene glede av etter hvert som de ble utløst av Anders Jahre.

12.15.3 Eierforholdet i Jasmin

Forløperen, Skips AS Jasmin, hadde samme krets av aksjonærer som året i forveien hadde tegnet aksjer i Anders Jahres Rederi AS: familiene Bull og Lorentzen samt Anders Jahre selv. Han hadde aksjemajoriteten, var enestyre og disponerende reder. Aksjonærene i Skips AS Jasmin fulgte med da han etablerte Jasmin i Panama. Det var ikke valutarestriksjoner i 1940, og det var fritt frem å skaffe seg aksjer i Panama.

I juli 1955 opplyste Anders Jahre at majoriteten i Jasmin var amerikanske investorer, representert av Clifford Carver, hans agent og rådgiver i New York. Anders Jahre gjorde bruk av hans tjenester i en rekke av utenlandsselskapene sine, deriblant Western-selskapene, Pankos og Spermacet.

I brev til Norges Bank 13. august 1955, beskrev Anders Jahre Jasmin som

“et lukket selskap, d.v.s. selskapet avlegger ikke noen årsberetninger eller noe regnskap som omsendes til aksjonærene. På den ordinære generalforsamling, der vanligvis holdes i New York, fremlegges for de få aksjonærer (for tiden 12 stkr.) et regnskap (...) Ifølge vedtektene er det forbudt å gi opplysninger om selskapets stilling til noen utenforstående.”

Ingen bestemmelse i selskapets vedtekter eller stiftelsesgrunnlag ga grunnlag for opplysningen om "*lukket selskap*" og informasjonsforbud.

Anders Jahre ga i brev 19. juli 1955 (til Frithjof Bettum som videresendte det til Handelsdepartementet) opplysning om aksjekapitalen i Jasmin som står i strid med det som ble registrert i panamaregisteret:

"Jasmin Operating Company S.A. ble også, såvidt jeg erindrer, startet etter krigens utbrudd i 1939. Selskapet eiet først en nybygning som ble solgt med en relativt liten fortjeneste. Da 2/3 av kapitalen sitter på amerikanske hender, var det nærmest de amerikanske interessenter som disponerte selskapets midler inntil selskapet i 1951 kjøpte m/t Jaspis av Aksjeselskapet Kosmos. De amerikanske interessenter som delvis er de samme aksjonærer som var med meg lenge før krigen og startet det amerikanske hvalfangerselskapet Western Operating Company, representeres av Clifford N. Carver, New York, som for tiden er Jasmin's chairman (...) Da de amerikanske interessenter gjerne vil investere selskapets midler i andre amerikanske foretagender, ønsker jeg å selge min aksjeinteresse og jeg underhandler for tiden herom. (..)"

Fortellingen om "*amerikanske interessenter*" i utenlandsselskapene var en gjenganger i Anders Jahres mange svar på spørsmål fra *kontrollkontoret* om Utenlandsformuen. Vi får ikke opplysningen til å stemme:

- Det var ingen amerikanere med som aksjonærer da Jasmin ble stiftet i 1940. Aksjonærene var identiske med flokken i Skips AS Jasmin.
- Anders Jahre hadde med ett unntak utløst alle aksjonærene i 1943. Det opplyste han i brev til Axel Lorentzen 10. februar 1943, se vedlegg 44.
- Unntaket var Jørgen J. Lorentzen. Aksjene hans ble omfattet av avtalen han og Anders Jahre gjorde på slutten av 1940-tallet om deres sammenfildrete investeringer utenfor Norge. Avtalen viser at Anders Jahre ble eneeier av Jasmin, men med Jørgen J. Lorentzen som "sleeping partner" til utgangen av 1951.
- Det finnes ikke spor av amerikanske aksjonærer i innkallingen til generalforsamlingen på Jørgen J. Lorentzens kontor i 1951. Likvidasjon av selskapet var et av punktene på dagordenen. Også i et panamaselskap forutsatte temaet likvidasjon at aksjonærene var varslet og gitt anledning til å ytre seg.
- Jasmins inntekter gikk inn på Jasmins konto i Lazard Bank. Anders Jahre var den eneste som disponerte kontoen. Vi har ikke sporet noen overføringer fra kontoen som indikerer betalinger til andre enn Anders Jahre og hans nære forbindelser.
- Anders Jahres sits i Jasmin var fra starten 620 aksjer, litt over 50 prosent. Fra 1942 førte Anders Jahre opp 674 aksjer i Jasmin som formue i sine selvangivelser. I virkeligheten eide han 930 aksjer. Jørgen J. Lorentzen eide de resterende 270 aksjene. Anders Jahre opplyste i brev til Norges Bank i august 1955 at han bare eide 33,7 prosent av aksjekapitalen i Jasmin Det mener vi er en av hans mange uriktige opplysninger om Utenlandsformuen.

Hvis hans opplysning om å eie bare 1/3 av aksjekapitalen var korrekt, innebar det at han enten hadde solgt seg ned fra sine 930 aksjer, eller at det hadde skjedd en emisjon med nytegning av 1900 aksjer. Omstendighetene taler sterkt imot begge alternativene. Det fantes ikke noen

forretningsmessige grunner for ham å selge 256 aksjer i Jasmin og bli sittende igjen med de 674 som han opplyste om til Norges Bank. Penger hadde han i overflod i Utenlandsformuen. Det finnes ingen indikasjoner på at han overveide kapitalutvidelse for å få inn nye aksjonærer som kunne tilføre ny forretning til Jasmin. I Panama må aksjeutvidelser registreres for å få effekt. Kapitalutvidelse ble aldri registrert.

Aktiviteten i Jasmin holdt han hele tiden på lavt nivå: Etter 1951 nøyde han seg med å la Jasmin ta inn et skip fra *hjemmeflåten* sin samt kjøpe m/t Jaspis fra Spermacet. m/t Jaspis ble *hjemkjøpt* i 1954 og havnet hos Kosmos, som syv år tidligere hadde solgt henne til Spermacet.

Fortellingen om amerikanske aksjonærer var etter vår mening oppdiktet av Anders Jahre, slik han på denne tiden også diktet om Aristoteles Onassis som eier av Pankos og Spermacet. På 1950-tallet antok han at norske myndigheter ville gi opp ettersporing av Onassis' og Carvers angivelige eie av Utenlandsformuen. Han hadde rett.

12.15.4 Virksomheten

Jasmin fikk aldri noen fremtredende rolle for Anders Jahres *borteflåte*. De første årene var Pankos hovedaktøren, senere benyttet han også Spermacet og AB JAN.

Det ser ikke ut for oss at Jasmin var en viktig finansieringskilde som Anders Jahre benyttet seg av i oppbyggingen av Utenlandsformuen. Det var Pankos og Spermacet som lånte ut penger til AB JAN i forbindelse med de svenske nybygningene – og for øvrig ble brukt når Anders Jahre fikk behov for likvider. Vi tror at Jasmin egentlig hadde fullført sin tiltenkte rolle da m/s Jasmin ble solgt i mars 1940. Anders Jahre valgte å la Jasmin leve videre, enten fordi han fikk nye planer, eller ønsket å se tiden an. Panama med sin nøytralitetsstatus under krigen førte til at et panamaselskap kunne ha potensialer, spesielt i shipping.

12.15.5 Avviklingen

Anders Jahre fikk i 1955 valutalisens for salg av de 674 aksjene han opplyste å eie. De solgte han angivelig til de angivelig amerikanske aksjeeierne for cirka 350 000 dollar. Beløpet ble overført fra Clifford Carver. Vi har ikke klart å spore hvor Carver tok beløpet fra. Men vi gjetter at pengene ble hentet fra Utenlandsformuen. I hvert fall havnet verdiene i Jasmin i Pankos.

Etter "*salget*" forsvinner alle spor av Jasmin som selskap. Det finnes ingen registreringer i panamaregisteret som indikerer at selskapet våknet til live senere.

Vi har fått opplyst at Jasmin ble slettet i 1957. Registeret i Panama hadde ikke opplysning om slettingen da vi gjorde vår siste sjekk i 2001. Men registeret der sletter ikke på eget initiativ. Selskap må selv sende inn "*certificate of dissolution*" for at sletting skal foretas. Ingen har brydd seg med å gjøre det for Jasmin – slik tilfellet også er for andre av Anders Jahres forhenværende panamaselskap.

12.15.6 Eierforholdet i Pankos

I brev til *Valutaavdelningen* 14. september 1948 opplyste Gösta Dalman, lissomeieren av aksjene i Pankos, at Jasmin var den virkelige eieren:

“(...)

I Eder skrivelse oppgir Ni, att jag skulle äga cirka 100 % av kapitalet i Pankos-bolaget. Detta är felaktigt, i det att jag endast pro forma står för dessa aktier, som äges av Jasmin Operating S.A., i Panama City. Detta senare bolag äges icke till någon del av mig (...)”

Vi vet at Gösta Dalman i en rekke sammenhenger ga uriktige opplysninger om Pankos og Anders Jahres rolle i AB JAN. Det kan derfor settes spørsmåltegn ved Dalmans opplysning om eierforholdet. Han var presset av *Valutaavdelningen* som var pågående i eget ærend, etterlevelse av svenske valutarestriksjoner. Dalman måtte gi en plausibel forklaring på at han selv ikke eide aksjene i Pankos, etter at han i flere sammenhenger hadde opplyst at han eide dem. Samtidig var det blitt gjort klart for ham helt siden 1940 at Anders Jahres navn og posisjon i Pankos ikke måtte røpes.

Kontakten mellom Dalman og Anders Jahre gjennom årene viser at Dalman alltid handlet i samråd med oppdragsgiveren i Sandefjord. Vi kjenner til at Frithjof Bettum ble trukket inn i overlegninger fra 1946 om hvordan Dalman skulle opptre overfor omverdenen når det gjaldt Pankos. Opplysningen Dalman ga til *Valutaavdelningen* i 1948 om Jasmins eie av Pankos, var nok klarert med Anders Jahre.

I 1948 kan han og Dalman ha blitt enige om å lansere Jasmin som eier for å løse et problem med svenske myndigheter der og da. Det betyr ikke nødvendigvis at sannheten ble fortalt.

Seks år senere foretok Dalman offisiell overføring av aksjene i Pankos til Clifford Carver mot betaling av 130 000 dollar. Som allerede nevnt ble Pankos' konto i Lazard Bank belastet i august 1954 med beløp som var summen av 130.000 dollar og en beregnet skattekompensasjon. Kontobelastningen indikerer at Pankos kjøpte opp egne aksjer.

Vi tar det for gitt at Dalman bekjentgjorde overføring av Pankosaksjene til Carver i 1954 etter instruks fra Anders Jahre. Hvis Jasmin allerede eide aksjene i 1948, var overføringen av aksjer seks år senere ikke logisk. Vi tror forklaringen kan ha vært at Anders Jahre i 1954 ønsket å nyttiggjøre seg Carvers da velkjente posisjon som agent for Onassis: Carvers “kjøp” av Pankosaksjene i 1954 kunne utlegges som et kjøp for Onassis. Det understøttet Anders Jahres opplysning til norske myndigheter på den tiden om Onassis' eierskap av Utenlandsformuen. I 1948 var ikke eierskapet av Pankos noe tema. Det var først som følge av *kontrollkontorets* undersøkelser på 1950-tallet at han fikk ideen om å lansere Onassis som eier av Utenlandsformuen som avledningsmanøver.

Var det Anders Jahre som eide aksjene i Pankos på 1950-tallet, eller var det Jasmin? Det er mer et teoretisk enn praktisk spørsmål. For Anders Jahre kontrollerte begge selskapene fullt ut. Verken i Pankos eller Jasmin fantes utstedte aksjer ut over de to som var utstedt til stifterne.

Kanskje Anders Jahre på 1950-tallet syntes det var mest bekvemt å tenke på Jasmin som eier av Pankos. Det ga ham en slags dekning for å hevde at han ikke var eier av Pankosaksjene. Vi har i andre sammenhenger sett at Anders Jahre kunne være ekstremt formalistisk både i tankegang og handling når det passet ham.

13 RÅDHUSGAVEN OG ETTERFØLGENDE FABRIKKERING AV SELSKAPSDOKUMENTASJON

- 13.1 Innledning
- 13.2 Anders Jahres gaveløfte
 - 13.2.1 Det første gavetilsagn
 - 13.2.2 Bekreftelse av gaveløftet på vegne av CTC
- 13.3 Oppfyllelse av gaveløftet – nektelse av valutalisens
 - 13.3.1 1. termin betalt av Anders Jahres Rederi AS
 - 13.3.2 2. termin betalt av CTC
 - 13.3.3 3. termin betalt av CTC
 - 13.3.4 4. termin – midlertidig finansiert av Anders Jahres Rederi AS
- 13.4 CTCs selskapsformalia på gavetidspunktet
 - 13.4.1 Gaveløftet ikke behandlet av styret i CTC – intet styre i funksjon på gavetidspunktet
 - 13.4.2 Anders Jahres undersøkelser rundt CTCs styresammensetning
 - 13.4.3 Oppsummering – konklusjon
- 13.5 Norges Banks undersøkelser – første forsøk på gjenopplivning av CTCs styre – tilbakedatering av selskapsdokumentasjon til 1972
 - 13.5.1 Innledning
 - 13.5.2 “Gjenopplivning” av CTCs styre
 - 13.5.3 Bjørn Bettums henvendelse til Norges Bank
 - 13.5.4 Norges Banks henvendelse til Anders Jahre og Bjørn Bettums fortsatte oppfølging
 - 13.5.5 Norges Banks foreløpige konklusjon
 - 13.5.6 Foreløpig oppsummering – enkelte konklusjoner
- 13.6 Fingert salg av Bulls-aksjene – CTCs innfrielse av 4. terminbeløp
 - 13.6.1 Oversikt
 - 13.6.2 Forkjøpsrett etableres for å beholde kontroll for Jahre-familien
 - 13.6.3 Gjennomføring av den fingerte avtalen
 - 13.6.4 Oppsummering. Overdragelsen til Lazard var simulert – Lazards erkjennelse

13.1 Innledning

Vi har redegjort for at CTC forvaltet betydelige verdier i 1950- og 1960-årene. Etter hjemføringen av skip på midten av 1950-tallet fungerte CTC som investeringsverktøy og utenlandskasse for Anders Jahre. Da Anders Jahre i 1972, på vegne av CTC, ga Sandefjord kommune løfte om en donasjon på 40 millioner kroner til bygging av nytt rådhus, kom imidlertid Anders Jahres utenlandsinteresser igjen i fokus.

Oppfyllelsen av gaveløftet skulle vise seg å bli problematisk. Overføringen av penger fra CTC til Sandefjord kommune avdekket Anders Jahres tilknytning til CTC. Dermed ble norske myndigheters interesse for Anders Jahres utenlandsformue på ny vekket. Rådhusgaven til Sandefjord kommune førte til en langvarig korrespondanse mellom Norges Bank og Anders Jahre med utgangspunkt i spørsmålet om valutalisens for overføringer til Sandefjord kommune fra CTCs konto i Sverige. Anders Jahre benektet hele tiden kategorisk at han hadde eierinteresser i CTC.

Dokumentasjonen viser at Rådhusgaven og Norges Banks reaksjon medførte en hektisk aktivitet i kulissene for å bringe på plass formalia rundt CTC som inntil da ikke hadde vært iaktatt. Det siste spor man ser av at selskapets formelle organer har vært i funksjon var i 1950-årene, og da kun på papiret. Etter at Norges Bank begynte å vise interesse for Anders Jahres tilknytning til CTC, startet et arbeid med å gjenopplive selskapsorganene og tilbakedatere selskapsbeslutninger for å skape et inntrykk av at det var selskapets formelle organer, og ikke Anders Jahre, som hadde fattet beslutning om donasjonen til Sandefjord kommune.

Anders Jahre og hans medhjelperes fabrikkasjon og tilpasning av relevant selskapsdokumentasjon for CTC viser både Anders Jahres *modus operandi* og de roller medhjelperne Bjørn Bettum, Lazard, Hugo Kindersley og Thorleif Monsen spilte.

Rådhusgaven var foranledningen til den omfattende omorganisering av utenlandsformuen som skjedde på 1970-tallet, og som førte til at aksjene i CTC på papiret ble overført til utenforstående rettssubjekter. Gaveløftet og problemene med å oppfylle var også foranledningen til den såkalte Bulls-transaksjonen.

13.2 Anders Jahres gaveløfte

13.2.1 Det første gavetilsagn

Spørsmålet om bygging av nytt rådhus i Sandefjord hadde vært på tapetet siden før 2. verdenskrig med nedsettelse av kommunale komiteer og utpeking av egnet tomt, men lite konkret fremdrift i form av byggeplaner eller finansiering.

I 1968 engasjerte Anders Jahre seg i spørsmålet om bygging av nytt rådhus i hjembyen Sandefjord. Etter en konferanse med ordføreren og rådmannen skrev han 14. oktober 1968 et brev til formannskapet i Sandefjord med tilsagn om et bidrag i millionklassen til bygging av nytt rådhus:

“Jeg refererer til konferanse på mitt kontor lørdag den 12.ds. med d’herrer ordfører Einar Abrahamsen og rådmann Finn Sandberg. Spørsmålet om bygging av et rådhus i vår by har vært aktuelt i mange år. Etter den store byutvidelse som har funnet sted, er det blitt mere og mere påkrevet at byen får et rådhus som kan romme nødvendig plass for byens administrasjon, konsert- kinolokale, bibliotek etc. etc. Med hensyn til rådhusets beliggenhet, er det vel neppe tvil om at det bør bygges på det areal som ligger nord for Park Hotel og Hjertnespromenaden.

Hvis rådhuset kan reises i de nærmeste år, er jeg villig til å bidra til bygget med et million-beløp, nærmere stipulert når man har oversikt over byggets kostende. Det er en forutsetning for min økonomiske støtte at planlegging av bygget settes i gang så snart som mulig. Der bør utskrives en

arkitektkonkurranse så snart byggeplassen er på det rene. De med denne arkitektkonkurranse forbundne utgifter til premier etc. etc. er jeg villig til å bære etter nærmere overenskomst.”

Gavetilbudet ble referert i formannskapsmøte 22. oktober 1968, og det ble – slik Einar Abrahamsen uttrykte det i brev 23. oktober s.å. til Anders Jahre – *“mottatt med den eller største begeistring og takknemlighet”*.

Gavetilsagnet ble så behandlet i bystyremøte i Sandefjord 5. november 1968. Gavetilbudet ble referert uten at giverens navn ble opplyst. Begrunnelsen for dette var at Anders Jahre på dette tidspunktet ikke ønsket at hans navn skulle gjøres kjent.

13.2.2 Bekreftelse av gaveløftet på vegne av CTC

I begynnelsen av 1972 var planene med nytt rådhus kommet så langt at det var nødvendig for Anders Jahre å konkretisere sitt gavetilsagn. I brev 13. mars 1972 fra Anders Jahre til ordfører Einar Abrahamsen ble det endelige gavetilsagnet gitt:⁴⁵

“Sandefjord rådhus

Jeg refererer til vår samtale på mitt kontor lørdag den 11.ds. I brev til Sandefjord bys formannskap av 14. oktober 1968, hvorav kopi vedlegges, stillet jeg i utsikt et større millionbeløp som bidrag til bygging av et nytt rådhus i Sandefjord. På vegne av et investment-selskap, Continental Trust Company Inc., i hvilket selskap jeg har en betydelig interesse (dog ikke aksjeinteresse), har jeg nu den glede å tilby Sandefjord kommune et bidrag, kr. 40.000.000,- - førti millioner kroner – på følgende betingelser:

1. Byggeløpve må foreligge senest innen utgangen av dette år.
2. Bidraget betales suksessivt over to år i fire terminer a kr. 10.000.000,- som erlegges halvårlig under byggetiden, nemlig 30/6 og 31/12. I tilfelle stopp i byggearbeidet på grunn av streik, lock-out eller lignende arbeidsstans, utsettes bidraget i det tidsrom arbeidet er stoppet.

Ovennevnte selskap har et styre som for tiden består av:

Bankdirektør, greve Peder Bonde,
Direktør, friherre Carl de Geer,
Bankdirektør, friherre Jacob Palmstierna,

alle knyttet til Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm. Styrets adresse er den samme bank. Jeg er president i selskapet og tegner selskapets firma. Styret for selskapet, med min tilslutning, har satt som betingelse for bidraget at det ikke må publiseres hverken i den svenske, norske eller utenlandske presse.

Bidraget ydes i norske kroner, men donator forbeholder seg adgang til å betale i U.S.A. dollars, som i så fall avregnes til norske kroner etter Norges Banks vekslingskurs på betalingsdagen.

Jeg tilbyr min personlige garanti for at ovennevnte bidrag blir stillet til disposisjon for Sandefjord kommune ved forfall.”

Gaven skulle altså ikke lenger komme fra Anders Jahre personlig – selv om han ga sin personlige garanti for at gaveløftet ville bli oppfylt – men fra et totalt ukjent utenlandsk

⁴⁵ [Vedlegg – Brev 13. mars 1972 fra Anders Jahre til Einar Abrahamsen]

selskap; CTC. I dette investment-selskapet opplyser Anders Jahre å ha “en betydelig interesse” – dog ikke aksjeinteresse.

Hvorfor styret og aksjonærene i CTC skulle ønske å yte en så betydelig donasjon til Sandefjord kommune, bevarer brevet taushet om.

Gaveløftet ble vel mottatt, og Sandefjord kommunes formannskap vedtok å igangsette bygging av nytt rådhus uten ytterligere kjennskap til eller undersøkelser rundt “giveren” CTC. Uten Anders Jahres personlige garanti for oppfyllelsen er det lite trolig at Sandefjord kommune ville igangsette byggeprosjektet bare ut fra et tilsagn fra et anonymt utenlandsk selskap de ikke hadde noe kjennskap til.

13.3 Oppfyllelse av gaveløftet – nektelse av valutalisens

13.3.1 1. termin betalt av Anders Jahres Rederi AS

I henhold til gavebrevet av 13. mars 1972 skulle gavebeløpet på 40 millioner kroner betales suksessivt over to år i fire terminer à 10 millioner kroner, med forfall 30.06. og 31.12.

Første termin ble den 3. januar 1972 betalt av det norske selskapet Anders Jahres Rederi AS, der Anders Jahre eide samtlige aksjer bortsett fra to. Disse to var – i alle fall formelt – eid av henholdsvis hans kone Bess Jahre og hans kompanjong Frithjof Bettum.

Bakgrunnen for at Anders Jahres Rederi AS finansierte denne første terminbetalingen har Anders Jahre selv forklart med at kommunens planlegging av rådhusprosjektet viste at de totale omkostninger langt ville overstige de 40 millioner kroner som var donert på vegne av CTC. Han overveiet derfor å yte ytterligere 10 millioner kroner som et personlig bidrag.

Forklaringen fremstår ikke som plausibel. Forholdet var nok snarere at Anders Jahre fryktet valutakontrollen. Som vi skal se, var frykten høyst reell. Etter datidens valutaregulering krevde enhver kapitaltilførsel til eller fra Norge valutalisens fra Norges Bank.

13.3.2 2. termin betalt av CTC

Andre termin på 10 millioner kroner ble innfridd ved overførsel fra SE-banken i Stockholm, hvor beløpet var belastet CTCs konto. Overførselen fant sted 2. juli 1973 uten at det var søkt om valutalisens, og beløpet ble godskrevet Sandefjord kommunes konto i DnC.

Da overførsel fant sted fra utlandet, hadde DnC etter valutareguleringen plikt til å rapportere denne til Norges Bank, herunder hva oppgjøret gjelder. For dette formål ble det etablert kontakt mellom DnCs banksjef i Sandefjord og Bjørn Bettum. I et PM 3. juli 1973 foreslår Bjørn Bettum at DnC gir følgende forklaring til valutamyndighetene:

“Beløpet gjelder forskudtering på kr. 10.000.000,- mottatt fra Skandinaviska Enskilda Banken i forbindelse med bidrag til bygging av rådhus i Sandefjord i henhold til forutsetningene.”

I DnCs melding til Norges Bank er Bjørn Bettums formulering inntatt ordrett i valutaformularets rubrikk “Oppgjøret gjelder”.

Denne overførselen vakte Norges Banks interesse. I brev 23. august 1973 fra Sandefjord kommune til Norges Bank heter det:

“Det vises til telefonsamtale av 22. august i år mellom herr Langeland i Norges Bank og finansrådmann Bakkevig vedrørende overførsel datert 2. juli 1973 av 10.000.000 norske kr. fra Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm til Sandefjord kommune.

Vi skal få bekrefte at den nevnte overførsel er en del av en anonym gave på 40 mill. kroner til Sandefjord kommune til bygging av rådhus i Sandefjord.”

Norges Bank fulgte opp ved brev av 18. september 1973:

“Vi viser til vedlagte fotostatokopi av valutaformular 1D og telefonsamtale med banksjef Rygg angående avregning av n.kr. 10 millioner til Sandefjord Kommune mottatt fra Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm.

På formularet er det anført at midlene skal nyttes til bygging av rådhus i Sandefjord. Vi har fått opplyst at Sandefjord Kommune har mottatt en gave på kr. 40 millioner fra en anonym giver i Norge. Så vidt en forstår representerer de midler som er overført fra Sverige en del av denne gave.

Da vedkommende giver er norsk, ber vi om å få dokumentert hvilke midler som er tatt hjem fra Sverige. For øvrig vil en gjøre merksam på at slike kapitaloverførslser er avhengig av lisens fra Norges Bank.”

Norges Bank benyttet altså valutalisensreglene – som den gang gjaldt – som redskap for å iverksette undersøkelser rundt Anders Jahres interesser i og tilknytning til CTC.

Henvendelsen fra Norges Bank utløste en langvarig korrespondanse som i sin tur ga støtet til en reorganisering av de formelle eierforhold i CTC.

13.3.3 3. termin betalt av CTC

I januar 1974 ble det overført ytterligere 10 millioner kroner til Sandefjord kommune fra CTCs konto i SE-banken. Midlene ble holdt på separat konto i DnC i påvente av valutalisens. I brev av 9. januar 1974 til Sandefjord kommune uttaler Norges Bank:

“Etter hva en har fått opplyst vil Sandefjord kommune få overført i alt 40 mill. kroner fra utlandet som gave i forbindelse med oppføring av nytt rådhus.

Av beløpet ble 10 mill. kroner overført i juli f.å. uten at det forelå lisens fra Norges Bank. Dette forhold er blitt påtalt overfor den formidlende bank.

Det er nå opplyst at ytterligere 10 mill. kroner er overført fra utlandet til Den norske Creditbank, Sandefjord, som holder beløpet på separat konto inntil valutalisens foreligger.

Norges Bank har ennå ikke avsluttet de undersøkelser som pågår med sikte på å klargjøre de valutamessige forhold i tilknytning til donasjonen.

Etter omstendighetene finner en likevel å kunne gi valutamessig tillatelse til at nevnte beløp, kr. 10. mill., som står på separat konto i Den Norske Creditbank, Sandefjord, blir overført til Sandefjord kommune. Valutalisens vedlegges. En har ikke med dette tatt stilling til de bakenforliggende forhold.”

Norges Bank hadde altså på dette tidspunkt ikke avsluttet sine undersøkelser, men fant etter omstendighetene likevel å kunne gi valutalisens slik at beløpet på 10 millioner kroner kunne overføres til Sandefjord kommune.

13.3.4 4. termin - midlertidig finansiert av Anders Jahres Rederi AS

Ved forfall for siste terminbeløp den 30. juni 1974, forelå det ennå ikke lisens for innførsel av ytterligere midler fra CTCs konto i SE-banken.

I gavebrevet til Sandefjord kommune av 13. mars 1972 hadde Anders Jahre gitt sin personlige garanti for at beløpet skulle bli stillet til disposisjon for Sandefjord kommune ved forfall. I juli 1974 fant således Anders Jahre å måtte besørge betaling av ytterligere 10 millioner kroner fra annen kilde. Dette meddeler Anders Jahre i brev 9. juli 1974 til Norges Bank:

“Som Norges Bank kjenner til, har jeg personlig garantert for at bidraget fra Continental Trust Company Inc. blir stillet til disposisjon for Sandefjord kommune ved forfall. Jeg har således sett meg nødsaget til å besørge betaling av kr. 10.000.000 til kommunen i henhold til min garantiforpliktelse. Dermed er lisensspørsmålet ikke lenger presserende.”

Behandlingen av søknad om valutalisens for overføringer fra CTCs konto i SE-banken til Sandefjord kommune endte med at Norges Bank nektet å innvilge valutalisens for ytterligere overføringer. Dette fremgår av Norges Banks brev 13. desember 1974 til Anders Jahre:

“En viser til Deres brev av 9. juli og 21. august i år.

Som det vil erindres, anmodet Norges Bank i brev til Dem av 5. juli om en nærmere redegjørelse for Deres økonomiske forhold til Continental Trust Company Inc., idet en bl.a. ønsket å få nærmere rede på hvem som var selskapets aksjonærer.

Da de to ovennevnte brev ikke gir nærmere opplysninger om dette selskap som av Dem er oppgitt som en vesentlig bidragsyter til Sandefjord Kommune i forbindelse med dekning av omkostninger ved oppførelse av nytt rådhus i byen, beklager en å måtte meddele at en ikke kan gi valutalisens for ytterligere overføringer av midler fra det nevnte selskap.”

Således ble det Anders Jahres personlige selskap Anders Jahres Rederi AS som – i første omgang – betalte de siste 10 millioner av gaveløftet til Sandefjord kommune i juli 1974. Som vi kommer tilbake til, ble også dette beløpet senere belastet CTC.

13.4 CTCs selskapsformalia på gavetidspunktet

13.4.1 Gaveløftet ikke behandlet av styret i CTC – intet styre i funksjon på gavetidspunktet

De opplysningene Anders Jahre ga i brevet 13. mars 1972 om styret i CTC, er høyst misvisende. Samtidsdokumentasjon viser at CTCs styre ikke på noen måte var involvert i beslutningen om Rådhusgaven. Faktisk hadde CTCs formelle selskapsorganer overhodet ikke vært i funksjon siden 1958, og da bare på papiret.

I brevet oppgir Anders Jahre at selskapets styre består av: Peder Bonde, Carl de Geer, og Jacob Palmstierna som alle var tilknyttet Skandinaviska Enskilda Banken ("SE-banken") i Stockholm – Jahres langvarige og nære bankforbindelse.

På tidspunktet for gaveløftet til Sandefjord kommune besto imidlertid selskapets styre i henhold til siste generalforsamlingsprotokoll registrert i Panamas handelsregister av Roberto E. Arias, Clifford N. Carver og Gösta Dalman. De nevnte personene, Gösta Dalman og Clifford N. Carver, hadde tidligere opptrådt som stråmenn for Anders Jahre. I 1972 – da gaveløftet ble gitt – var både Gösta Dalman og Clifford N. Carver døde.

De personene Anders Jahre oppgir i brevet som styremedlemmer, og som han hevder har gitt sin tilslutning til de nærmere betingelser for donasjonen, hadde ikke på dette tidspunkt styreverv i selskapet. Jacob Palmstierna ønsket ikke en gang å ha styreverv i CTC da han senere ble spurt. De to andre tjenestemenn i SE-banken som var oppgitt som styremedlemmer, blir etter hvert utpekt til CTCs styre, men først på et langt senere tidspunkt. Den nærmere dokumentasjon for disse forhold kommer vi tilbake til.

Illustrerende for den manglende styrebehandlingen av CTCs angivelige donasjon mv. er styremedlem Peder Bondes forklaring avgitt i bevisopptak i 1985. Et sammendrag av den lange forklaringen fremgår av Riksskattenemndas kjennelse 2. november 1990.

Av sammendraget fremgår at CTC var en stor kunde i SE-Banken, og at det var bankens ledelse som ba Peder Bonde om å stille seg til disposisjon som styremedlem i selskapet. Han fikk opplyst at *"vervet var å betrakte som en formalitet og at det ikke ville innebære arbeid av betydning"*, noe som skulle vise seg å stemme godt. I sammendraget heter det bl.a.:

"Direktør Bonde opplyste at han ikke traff noen av de personene som var oppført som styremedlemmer i CTC sammen med Bonde i løpet av de fem og et halvt årene han var oppført som styremedlem i selskapet. Han opplyste at han ikke så spor av de øvrige styremedlemmene utførte arbeid for selskapet, bortsett fra at han ved enkelte anledninger hadde sett underskriften til advokat Roberto Aleman i Panama på korrespondanse fra CTC til SE-Banken.

I løpet av perioden fra 25. januar 1971 til 21. juli 1976 hvor direktør Bonde i henhold til egne uttalelser og opplysningene i Panamas handelsregister var oppført som styremedlem i CTC, deltok han ikke på noe styremøte og han hadde heller ikke kjennskap til at styret hadde truffet noen beslutning i løpet av denne perioden. Direktør Bonde opplyste at han ikke hadde sett noen styreprotokoll eller innkalling til styremøte i perioden. Han mente at han ikke hadde hatt noen form for godtgjørelse for sitt styreverv i CTC.

Direktør Bonde opplyste at han ikke så noe regnskap for CTC. Hans eneste kjennskap til CTCs formuesstilling og inntekter, var basert på den kjennskap han hadde til deponisjonene som ble gjort i CTCs navn hos SE-Banken. Dette var kunnskap han hadde i egenskap av tjenestemann i banken."

Om styrets involvering i Rådhusgaven fremgår følgende av sammendraget:

"Direktør Bonde kjente til at det var fattet vedtak om en gave til Sandefjord kommune, men han opplyste at han ikke kjente til at bare halve gavebeløpet ble utbetalt. Med henvisning til brev av 18. juni 1974 fra Anders Jahre til Norges Bank (Bilag 3.1-6 i Utdraget) hvor Jahre opplyste at "Styret i Continental Trust Company, Inc. er orientert om den foreliggende korrespondanse med Norges Bank", opplyste direktør Bonde at han ikke var kjent med at en slik orientering skulle være gitt.

På spørsmål om direktør Bonde kjente til at Anders Jahre konfererte med styret i CTC om han kunne gi Norges Bank opplysninger om eierforholdet til aksjene i CTC, slik Jahre hevdet overfor Norges Bank i

brev av 1. juli 1974, opplyste direktør Bonde at Anders Jahre ikke hadde konferert med ham om dette. I brevet opplyste Jahre blant annet: 'Jeg har spesielt konferert med selskapets styre på dette punkt', (Bilag 3.1-17, side 2 i Utdraget)".

Om virksomheten i CTC og Anders Jahres rolle heter det:

"Direktør Bonde var ukjent med at aksjene i CTC var ihendehaveraksjer og hvor mange aksjer som var utstedt i selskapet. Han opplyste at det ikke ble avholdt generalforsamling i selskapet i den perioden han innehadde styreverv i CTC. Videre opplyste han at det i den aktuelle perioden ikke var noen kommunikasjon mellom styret og aksjonærene i selskapet. I følge direktør Bonde var Anders Jahre i egenskap av President, den som av aksjeeieren var bemyndiget til å forestå forvaltningen av selskapets midler. Hvordan aksjonæren i CTC kommuniserte med Jahre som President, hadde direktør Bonde ingen oppfatning om. Så vidt direktør Bonde kjente til, hadde styret ikke utferdiget noen instruks for Presidentens (Anders Jahres) arbeid. Direktør Bonde hadde ikke kjennskap til at styret på noen måte førte kontroll med hva Jahre foretok seg.

Direktør Bonde opplyste at han ikke hadde sett CTCs vedtekter eller hadde informasjon om selskapets virksomhet. Han kjente ikke til at CTC drev annen virksomhet enn å forvalte betydelige kontantbeløp slik at de ga best mulig avkastning i den perioden han innehadde styreverv i CTC. Denne forvaltningen var det utelukkende Anders Jahre som sto for. Selv om han kjente til at CTC var et selskap som var registrert i Panama og at dets formelle kontoradresse var lagt dit, opplyste direktør Bonde at han gikk ut fra at virksomheten i selskapet ble drevet fra Anders Jahres kontor. Direktør Bonde opplyste at den eneste kontakten han hadde med personer tilknyttet CTC, var Anders Jahre og personer tilknyttet Jahres virksomhet i Sandefjord. Dette skjedde bare i forbindelse med forhandlinger om rente eller andre forhold knyttet til deponisjonene som ble gjort i CTCs navn hos SE-Banken. Direktør Bonde opplyste at han ikke kjente til at CTC hadde ansatt personell.

Direktør Bonde opplyste at han ikke var kjent med at Anders Jahre var europeisk agent for CTC. Han kjente ikke til om det var inngått formelle avtaler mellom CTC og Anders Jahre og han kjente ikke til at det ble utbetalt betydelige beløp til Ousbyholm Gods fra midler som var plassert i CTCs navn."

13.4.2 Anders Jahres undersøkelser rundt CTC' styresammensetning

Sommeren 1972 iverksatte Anders Jahre med bistand av sin høyre hånd og betrodde medarbeider, Bjørn Bettum, undersøkelser for å bringe klarhet i CTCs styresammensetning og registrering av nye styremedlemmer.

4. juli 1972, flere måneder etter at Anders Jahre avga gaveløftet på 40 millioner kroner på vegne av CTC, tilskrev han Roberto R. Aleman i Advokatfirmaet Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman, Panama.⁴⁶ Dette var Anders Jahres opprinnelige advokatforbindelse i Panama, som hadde vært involvert i stiftelsen av Pankos. Formålet med denne henvendelsen, som for øvrig viser at det ikke hadde vært kontakt mellom Anders Jahre og hans panamanske advokatforbindelse på mange år, var å avklare forholdene rundt CTCs styresammensetning.

I brevet opplyser Anders Jahre at to av de tidligere styremedlemmene i CTC – Gösta Dalman og Clifford N. Carver – er avgått ved døden, og at et tredje styremedlem – Roberto L. Arias – er gått ut av styret "*many years ago*". Anders Jahre opplyser videre at Peder Bonde, Carl de Geer og Jacob Palmstierna på siste generalforsamling er valgt som styremedlemmer i selskapet, at han selv fortsatt er "*President*", og at Bjørn Bettum er valgt som visepresident og secretary. Han ber Roberto R. Aleman sørge for nødvendig registrering.

⁴⁶ [Vedlegg – Brev 4. juli 1972 fra Anders Jahre til Roberto R. Aleman]

Brevet følges opp med et nytt brev 12. juli 1972 fra Anders Jahre til Roberto R. Aleman.⁴⁷ Her ber Anders Jahre om å få opplyst når CTC opprinnelig ble registrert i det panamanske handelsregisteret, og hvem som innehar ulike verv i selskapet.

Brevene viser at Anders Jahre først etter at han har avgitt et gaveløfte på vegne av CTC – et selskap hvor han selv hevder å ha *”en betydelig interesse”* – finner det nødvendig å spørre hvem som på papiret bekler ulike verv i selskapet, herunder at han selv er President i selskapet.

Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman besvarer Anders Jahres henvendelser ved to brev. I brev 20. juli 1972 opplyser Roberto R. Aleman at han skal undersøke saken. Resultatene av undersøkelsene rapporteres i brev 27. juli 1972,⁴⁸ der Roberto R. Aleman også etterspør selskapsprotokoller for å kunne registrere endret styresammensetning mv. i handelsregisteret.

De selskapsprotokoller som Roberto R. Aleman etterlyser, fantes ikke. Det var nemlig ikke avholdt verken generalforsamling eller styremøte i CTC til valg av nye styremedlemmer og *”Officers”*. Etter hvert er det også andre personer enn de Anders Jahre nevnte i sitt brev til Roberto R. Aleman, som blir utpekt til å bekle disse vervene (med tilbakevirkende kraft). De angivelige valgene som ble opplyst av Anders Jahre i brev 4. juli 1972, ble således aldri registrert av den enkle grunn at valgene aldri hadde funnet sted.

13.4.3 Oppsummering – konklusjon

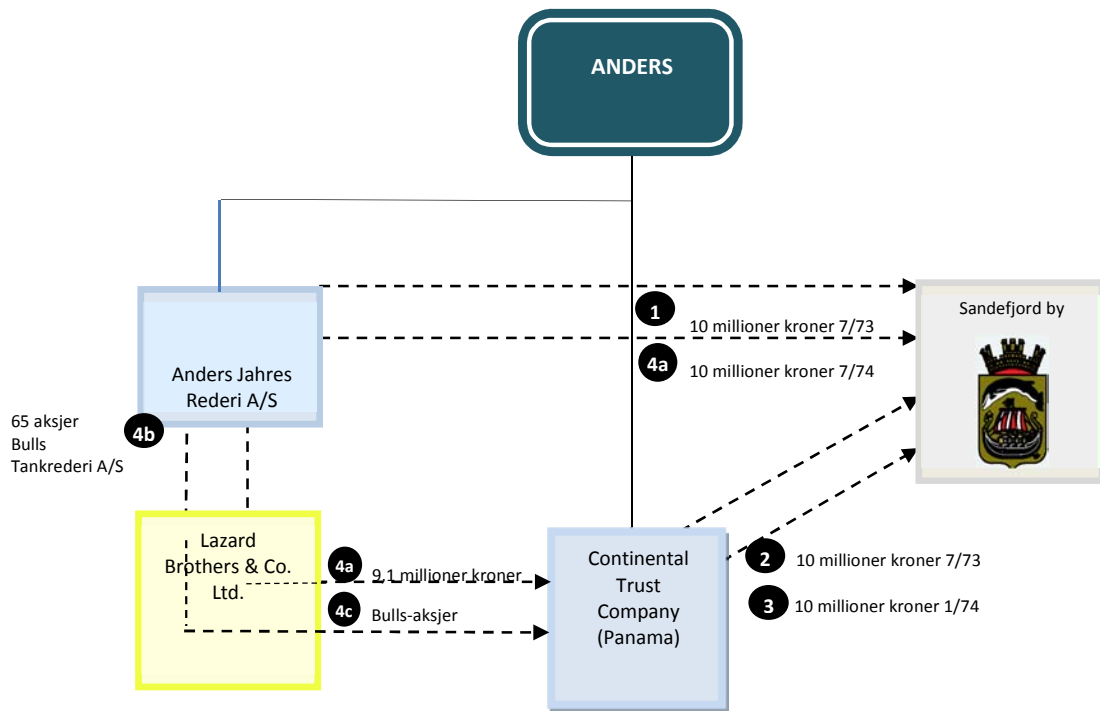
Korrespondansen viser at Anders Jahre ikke hadde konsultert CTCs styre før han på vegne av selskapet ga bort 40 millioner kroner til Sandefjord kommune. Dokumentasjonen viser også at CTC på dette tidspunkt ikke hadde noe fungerende styre. Tvert om fant Anders Jahre det nødvendig å få bekreftet fra handelsregisteret i Panama hvem som beklede de formelle verv i selskapets besluttende organer, herunder at han selv var *”President”* i selskapet. Dette er altså etter at han hadde kommitert selskapet til en gave på 40 millioner kroner. Hendelsesforløpet viser med all tydelighet at selve selskapet CTC bare var en formell overbygning for Anders Jahres utenlandske midler. Det var han alene som hadde en eiers kontroll og rådighet over de midler som var plassert i selskapets navn.

Finansieringen av Sandefjord rådhus kan illustreres som følger:

⁴⁷ [Vedlegg – Brev 12. juli 1972 fra Anders Jahre til Roberto R. Aleman]

⁴⁸ [Vedlegg – Brev 27. juli 1972 fra Roberto R. Aleman til Anders Jahre]

FINANSIERINGEN AV SANDEFJORD RÅDHUS

13.5 Norges Banks undersøkelser – første forsøk på gjenoppliving av CTCs styre – tilbakedatering av selskapsdokumentasjon til 1972

13.5.1 Innledning

Vi har foran beskrevet hvordan Rådhusgaven ble oppfylt, og hvordan oppfyllelsen førte til undersøkelser fra Norges Banks side. Disse undersøkelsene vakte bekymring hos Anders Jahre og hans nærmeste medarbeidere, og førte til en intens aktivitet i kulissene.

Vi skal i det følgende se hvordan Anders Jahre og Bjørn Bettum sørget for å blåse liv i CTCs formelle selskapsorganer. Styremedlemmer kontaktes og utpekes, og selskapsbeslutninger tilbakedateres. Formålet var å skape inntrykk av at det var selskapets formelle organer – og ikke Anders Jahre – som hadde fattet beslutning om donasjonen til Sandefjord kommune, for dermed å underbygge at Anders Jahre ikke var den reelle eier av CTC og dets aktiva. Dokumentasjonen vil videre vise hvilken sentral rolle Bjørn Bettum spilte, og hvordan han og Anders Jahre friserte de svar som ble gitt til Norge Bank, og forledet norske myndigheter i den korrespondanse med Norges Bank som er gjennomgått foran.

13.5.2 "Gjenoppliving" av CTCs styre

Gjennomgangen har vist at Norges Bank grep inn overfor DnC da det ble klart at det i juli 1973, var overført et beløp på 10 millioner kroner fra SE-banken i Stockholm, uten at det forelå valutalisens. Dette var altså den 2. termin av betalingen på Rådhusgaven, – og den første som ble betalt fra CTCs konto i SE-banken.

SE-banken tok forholdet opp med Anders Jahres organisasjon i Sandefjord, slik de alltid hadde gjort når det dukket opp spørsmål vedrørende CTC. Saken ble drøftet mellom Bjørn Bettum og Carl de Geer. Carl de Geer satt tidligere i ledelsen i SE-banken, som var dominert av Wallenberg-familien. I 1973 var han leder av AB Investor – familien Wallenbergs betydelige investeringsselskap i Sverige.

I brev 3. oktober 1973 fra Bjørn Bettum til Carl de Geer fremgår det:

“Kjære Carl,

Jeg henviser til vårt møte i Stockholm for noen dager siden, og vedlegger følgende:

- 1) Utkast til brev fra Den norske Creditbank til Skandinaviska Enskilda Banken
- 2) Utkast til brev fra Skandinaviska Enskilda Banken til Den norske Creditbank
- 3) Utkast til brev fra Continental Trust Company Inc. til Skandinaviska Enskilda Banken, datert 25. juni 1973.
- 4) Utkast til protokoll som bør dateres i februar 1972 forut for det tilsagn som ble sendt 13. mars 1972
- 5) Kopi av notat datert 25. september 1973 vedrørende Continental Trust Company In.c

De to første utkast er ikke datert, men disse blir selvfølgelig å datere på det tidspunkt brevene skrives fra henholdsvis Den norske Creditbank og Skandinaviska Enskilda Banken. Brevet fra Skandinaviska Enskilda Banken må selvsagt omskrives til bankens svenske sprogbruk.”

Om styresammensetningen i CTC heter det i brevet:

“Charles Simon, som er satt inn istedenfor Carl Palmstierna, er vår nære meglerforbindelse i Paris, og en mann av førsteklasses standing. han er innehaver og daglig leder for: Cargo-Maritime Société Nouvelle S.A., 28, Avenue de l’Opera, 75 – Paris (2e). Han har i dag akseptert å la seg innvelge som medlem av styret i selskapet. Av hensiktsmessighetsgrunner vil han sende fullmakt for de nødvendige beslutninger i generalforsamling og styremøte i henhold til protokollen.”

Avslutningsvis i brevet fremholder Bjørn Bettum:

“Anders Jahre vil så snart du er frisk, ringe deg om den telefonsamtale vi hadde i går ettermiddag. Anders er selvsagt innforstått med at alt nå blir organisert med hensyn til eiendomsforhold, representasjon for selskapet o.s.v. Dette bør diskuteres nærmere, og om nødvendig er det intet i veien for at vi tar kontakt med de rette rådgivere i New York eller ander steder.”

Vi bemerker at vedleggene til brevet viser at Bjørn Bettum ikke bare laget utkast til brev fra DnC til SE-banken og brev fra SE-banken til DnC, men også utformet utkast til brev fra CTC til SE-banken samt utkast til selskapsprotokoll for CTC. De to sistnevnte er forutsatt tilbake-datert – for protokollens vedkommende slik at det fremstår som om CTC hadde gjennomført et styrevalg forut for gavetilsagnet av 13.mars 1972. Det bemerkes også at Charles Simon først 3. oktober 1973 (*“i dag”*) aksepterte å la seg innvelge som styremedlem i CTC.

Bjørn Bettums utkast til generalforsamlingsprotokoll reflekterer valg av følgende personer til verv i CTC. Styremedlemmer: Carl de Geer, Peder Bonde og Charles Simon. “President” og Treasurer: Anders Jahre. Vice-President og Secretary: Bjørn Bettum.

På samme tid fortsetter Anders Jahre og Bjørn Bettum å klarlegge de formelle forhold rundt CTC. Det er Bjørn Bettum som foretar undersøkelsene og rapporterer deretter til Anders Jahre.

Illustrerende for arbeidsdelingen og kartleggingsarbeidet er Bjørn Bettums notat 25. september 1973 til Anders Jahre:

“NOTAT

Til: Skipsreder Anders Jahre
Fra: Bjørn Bettum
Dato: 25. september 1973

Strengt konfidensielt

Jeg har gjennomgått den korrespondanse som finnes på kontoret om Continental Trust Company Inc. Så vidt Eriksen og jeg har kunnet fastslå fra den sparsomme korrespondanse som foreligger, er selskapet stiftet under navn: PANKOS OPERATING COMPANY S.A. i 1939 med følgende Directors:

Roberto E. Arias
Clifford N. Carver
Gösta Dalman

og følgende officers:

Anders Jahre
Clifford N. Carver
Roberto E. Arias
Frithjof Bettum

Selskapets navn ble endret i mai 1958 til: CONTINENTAL TRUST COMPANY INC. Den nødvendige endring av selskapets “articles of incorporation” ble registrert på foreskrevet måte ved hjelp av Arias, Fabrega & Fabrega som den gang var “Resident Agents” for selskapet.

Jeg siterer følgende fra Roberto E. Arias’ brev datert 15/5-1958:

Sitat:

‘I am opening two new corporate books in the name of Continental Trust Company Inc., a new Minute Book and a new Stock Register; both of these books will be rubricated at a Circuit Court tomorrow May 16th and will be kept for the company, subject to your instructions, at the office of Arias, Fabrega & Fabrega.’ Sitat slutt.

Ved brev av 4. juli 1972 til Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman er oppnevnt følgende Directors:

Peder Bonde
Carl de Geer
Jacob Palmstierna

med følgende officers:

Anders Jahre, president
Bjørn Bettum, vice-president og secretary.

Jeg formoder at Icaza Gonzalez-Ruiz & Aleman på et eller annet tidspunkt mellom 1958 og 1972 er oppnevnt som selskapets “Resident Agents”. Hvis så ikke er tilfelle, er fremdeles Arias, Fabrega &

Fabrega "Resident Agents", og det vil da være aktuelt å foreta det nødvendige for oppnevning av "New Agents".

I brev av 27. juli 1972 bekrefter Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman at selskapet fremdeles er "in good standing", og likeledes anmoder disse jurister om en kopi av den protokoll som foreligger fra det møte hvor selskapets Directors og Officers ble valgt. Kopi av slik protokoll er vedlagt.

For å bringe alle formaliteter i orden bør vi sikre oss at Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman er formelt utnevnt til "Resident Agents" og likeledes bør det bringes på det rene at selskapets "two corporate books" enten er i agentenes besiddelse eller blir sendt hit eller til Skandinaviske Enskilda Banken (?). Likeledes bør vi få tilsendt kopi av selskapets vedtekter og eventuelt alle andre protokollasjoner som er registrert i det panamenske firmaregister.

Jeg vedlegger forslag til brev til Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman."

Bjørn Bettums forslag til brev til advokatforbindelsen i Panama ble undertegnet av Anders Jahre og sendt 26. september 1973. I brevet anmoder Anders Jahre om bistand til å fremskaffe ulik dokumentasjon, og om at Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman overtar oppgaven som Resident Agents for CTC.

Roberto R. Aleman første tilbakemelding kom ved brev 23. oktober 1973.⁴⁹ I brevet bekrefter han blant annet:

"We shall be pleased to act as Registered Agent of your company. We are proceeding to obtain, as per your request, copies of all the documents that are a matter of public record and, once that we have had the opportunity to revise same, we shall advise you as to the method that should be followed regarding our appointment." (Vår understreking.)

Den understrekede teksten viser at advokat Aleman i 1973 ikke var i tvil om hvem som var reell eier av CTC.

Robert R. Aleman oversendte 14. November 1973 til Anders Jahre alt materiale om CTC som befant seg i handelsregisteret i Panama. Materialet viser at de sist registrerte selskapsbeslutninger stammer fra 1958. Dette er bl.a. angivelige vedtak om valg av styre og "Officers" fra 1953 og 1954. Som omtalt i punkt 13.42 fremgår det av Anders Jahres brev 4. juli 1972 at de registrerte styremedlemmene på det tidspunktet enten var døde eller hadde trukket seg fra styret "many years ago". Til tross for det hadde man altså i hele perioden 1958–1972 ikke funnet grunn til å foreta suppleringsvalg.

Dokumentasjonen viser at Anders Jahre og Bjørn Bettum arbeidet med å få på plass en tilbakedatert selskapsbeslutning i CTC med valg av nytt styre. Opprinnelig forsøkte Bjørn Bettum å besørge valg av de personer som av Anders Jahre var oppgitt som styremedlemmer i CTC i hans brev til Sandefjord kommune av 13.mars 1972. Dette var Carl de Geer, Peder Bonde og Jacob Palmstierna, som alle var tilknyttet SE-banken. Jacob Palmstierna var imidlertid ikke villig til å la seg velge inn i CTCs styre.

Som omtalt foran hadde derfor Bjørn Bettum 3. oktober 1973 fått bekreftet fra Anders Jahres nære meglerforbindelse i Paris, Charles Simon, at *han* var villig til å la seg

⁴⁹ [Vedlegg – Brev 23. oktober 1973 fra Roberto R. Aleman]

velge som styremedlem i CTC med virkning fra februar 1972. Samtalen ble fulgt opp ved brev 10. oktober 1973 fra Bjørn Bettum til Charles Simon:

“Dear Charles,

I refer to our telephone conversation the other day, and confirm that you are to be elected Director (board member) of Continental Trust Company Inc., a Panamanian company which was formed in 1939. I suggest that we talk about details at some convenient time. The Directors are: Mr. Carl de Geer, chairman, Mr. Peder Bonde and yourself with Anders Jahre as President and myself Vice-President.

Mr. Carl de Geer is managing director of A.B. Investor in Stockholm, a company closely related to the Wallenbergs' interests in Sweden. He was previously one of the Vice-Presidents of Stockholms Enskilda Bank. Mr. Peder Bonde was also previously Vice-President in Stockholms Enskilda Bank. He is now one of the top people in the Salén Company. Mr. Carl de Geer and Mr. Peder Bonde are both Board members of Skandinaviska Enskilda Banken, the merger between Stockholms Enskilda Bank and Skandinaviska Enskilda Banken.

At Board Meeting probably to be dated 28th February 1972 the formal election took place, and would you kindly return the enclosed proxy. I also enclose a copy of the minutes of the meeting.

I request you kindly to keep the information contained in this letter for your strict private use. The information which is sent to you in this letter, is not known to anybody except the persons involved.”

Spesielt skal bemerkes generalforsamlingsprotokollen vedlagt brevet. Denne er identisk med det utkast som Bjørn Bettum oversendte til Carl de Geer 3. oktober 1973, med følgende vesentlige endringer: Protokollen som utgir seg for å være referat fra generalforsamling i CTC 28. februar 1972, er datert denne dag, og både Anders Jahre og Bjørn Bettum har begge undertegnet den tilbakedaterte protokoll. Dette viser at Anders Jahre, med hjelp av Bjørn Bettum, eneveldig håndterte alle forhold vedrørende CTC. De så seg fri til å foreta tilbakedateringer av formelle selskapsbeslutninger og diktere innhold i brev og utnevnte Resident Agents.

I brev 18. oktober 1973 til Bjørn Bettum⁵⁰ svarer Charles Simon at han som anmodet vil behandle saken konfidensielt, og vedlegger en fullmakt tilbakedatert til 25. februar 1972.

13.5.3 Bjørn Bettums henvendelse til Norges Bank

Anders Jahres og Bjørn Bettums tiltak og disponeringer over CTC i 1972–1973 viste seg etterhvert å være utilstrekkelige. Det var derfor behov for ytterligere tilpasninger av forholdet mellom Anders Jahre og CTC.

Bjørn Bettum hadde i desember 1973 et møte med direktør Erling Børresen i Norges Bank og sammenfattet det som fremkom i et PM 5. desember 1973.⁵¹ I PM-et konstateres at Norges Bank stadig var av den oppfatning at Anders Jahre på en eller annen måte var involvert i Rådhusgaven, og derfor ikke ville tillate ytterligere overførslar fra CTC før det forelå “*tilfredsstillende dokumentasjon*” på at ingen norsk donator var involvert. For å løse saken

⁵⁰ [Vedlegg – Brev 18. oktober 1973 fra Charles Simon til Bjørn Bettum]

⁵¹ [Vedlegg – PM 5. desember 1973]

konkluderte Bjørn Bettum med at det burde utarbeides to bekreftelser overfor Norges Bank: en fra Sandefjord kommune med bekreftelse på hvor donasjonen kom fra, og en fra CTC, der det *“med en naturlig begrunnelse”* ble bekreftet at det var CTC som sto bak, og at gaven *“ikke på noen måte har forbindelse med noen norsk borger”*.

Bjørn Bettum følger opp med et møte med Carl de Geer for å diskutere hva som må gjøres. Av notat 10. desember 1973 fra Bjørn Bettum til Anders Jahre fremkommer:

“CONTINENTAL TRUST COMPANY, INC.

På bakgrunn av samtale med Carl de Geer i Stockholm sist fredag tillater jeg meg å nevne følgende punkter:

- 1) Sandefjord kommune skriver til Norges Bank i henhold til det utkast som ble diskutert i Stockholm. Utkastet endres dithen at Sandefjord kommune *“går ut fra at Norges Bank på det grunnlag som er omtalt i dette brev, vil gi de nødvendige tillatelser.....”*
- 2) Vi må være forberedt på at Norges Bank vil komme tilbake og be om ytterligere opplysninger som bekrefter at Anders Jahre intet har med Continental Trust Company, Inc. å gjøre, bortsett fra at han er valgt som *“President”* i selskapet. Så vidt vi kan bedømme fra de papirer som er i vår besiddelse, fant denne oppnevning sted i 1958. Av de foreliggende utskrifter fremgår det ikke at Anders Jahre var involvert i selskapet forut for denne dato.
- 3) Carl de Geer er av den oppfatning at det vil være meget utaktisk om han, som nyvalgt formann i styret, skulle måtte avgi erklæringer om eiendomsforholdet til selskapet. Det eneste naturlige og holdbare vil være at eiendomsforholdet klarlegges fra Panama.”

Resultatet blir at Sandefjord kommune 12. desember 1973⁵² skriver til Norges Bank som foreslått av Bjørn Bettum, og opplyser at den anonyme gave på 40 millioner kroner kommer fra det utenlandske selskap CTC.

13.5.4 Norges Banks henvendelse til Anders Jahre og Bjørn Bettums fortsatte oppfølging

I et møte mellom representanter for Norges Bank og Sandefjord kommune 20. desember 1973 ble Norges Bank forevist brevet til Sandefjord kommune fra Anders Jahre av 13. mars 1972, hvor gaveløftet avgis på vegne av CTC.

På denne bakgrunn henvender Norges Bank seg direkte til Anders Jahre ved brev 28. desember 1973⁵³ med spørsmål om hvilket forhold han og/eller hans selskaper har til CTC.

Anders Jahres svar forelå 2. januar 1974:

“Valuta – Sandefjord kommune.

Som svar på Norges Banks brev av 28. desember 1973 kan jeg meddele følgende:

⁵² [Vedlegg – Brev 12. desember 1973 fra Sandefjord kommune til Norges Bank]

⁵³ [Vedlegg – Brev 28. desember 1973 fra Norges Bank til Anders Jahre]

1) Av mitt brev til høyesterettsadvokat Einar Abrahamsen av 12. mars 1972, av hvilket jeg forstår at Norges Bank har mottatt kopi, fremgår det at jeg er president i Continental Trust Company Inc. Jeg står i intet annet forhold til selskapet enn min naturlige interesse ved at jeg er president og har hatt tilknytning til selskapet i lang tid. For øvrig kan jeg meddele at de av meg disponerte selskaper er uten enhver forbindelse med Continental Trust Company Inc.

2) Hverken jeg personlig eller de av meg disponerte selskaper har tilgodehavender hos Continental Trust Company Inc.”

Etter Norges Banks brev av 9. januar 1974 som gjengitt i kapittel 13 punkt 3.3 foran, var det klart at Norges Bank ikke hadde avsluttet undersøkelsene med sikte på å klargjøre de valutamessige forhold i tilknytning til donasjonen til Sandefjord kommune. Bjørn Bettum oppsummerer situasjonsbildet rundt CTC i et notat 15. januar 1974 til Anders Jahre. Notatet avsluttes som følger:

“I forbindelse med den pågående sak hvor myndighetene har meddelt at undersøkelsene ikke er avsluttet, er det etter min mening meget maktpåliggende å få brakt aksjonærforholdene i orden. Før dette er skjedd, kan det vel i realiteten ikke holdes generalforsamling for fastsettelse av styrevalg. Likeledes må det bringes på det rene hvem som for tiden er agenter for selskapet i Panama, og dessuten bestemmes hvem som eventuelt skal oppnevnes som nye agenter. Det bør også bringes på det rene hva som måtte fremgå av de protokoller som vi antar ligger i forvaring hos Arias, Fabrega & Fabrega.”

(...)

“Det fremgår av protokoll for møtet i New York i 1953 at Clifford N. Carver representerte samtlige av selskapets utstedte aksjer minus to. Det ville følgelig være naturlig om Clifford Carvers sønn, Clifford Maxwell Carver, kom inn i styret på et eller annet tidspunkt sammen med Peder Bonde, Carl de Geer og Charles Simon. Man får også på den måten en bra geografisk spredning. Det ville heller ikke være unaturlig om Arias fortsatte i styret eller f.eks. Aleman kom inn i styret dersom agenturet for selskapet i Panama overdras til Icaza, Gonzales-Ruiz & Aleman.

Etter min mening, og den samme mening deles av Carl de Geer, kan de faktiske og formelle forhold som er omhandlet i dette notat, meget vanskelig bringes i orden med mindre man møter de relevante personer både i New York og Panama. I tillegg kommer det moment at man kan risikere at de norske myndigheter ønsker å gå videre i sine “undersøkelser”, og av denne grunn bør etter min oppfatning forholdene omkring selskapet klarlegges hurtigst mulig.”

Dette viser at Anders Jahre ikke bare disponerte midlene i CTC, men også i handling organiserte selskapets styre og administrasjon som den eeneier han var.

Notatet oversendes ved brev av 15. januar 1974 fra Bjørn Bettum til Carl de Geer.⁵⁴ I brevet beklager Bjørn Bettum seg over at Anders Jahre har *“vanskelig for å forstå at det er nødvendig å rydde opp i sakene”* og ikke aksepterer *“at de bakenforliggende forhold kan spille noen rolle for de undersøkelser som Norges Bank har meddelt ikke å være avsluttet”*.

Norges Bank var ikke fornøyd med Anders Jahres knappe svar av 2. januar 1974, og følger derfor opp overfor Anders Jahre ved brev 21. januar 1974:

⁵⁴ [Vedlegg – Brev 15. januar 1974 fra Bjørn Bettum til Carl de Geer]

"Ifølge Deres brev har De ikke noen eierinteresse eller noe tilgodehavende i selskapet Continental Trust Company Inc., Panama. I Deres brev til Sandefjord Kommune av 13. mars 1972 tilbyr De kommunen et bidrag på kr. 40 millioner "på vegne av" det nevnte investmentselskap og med Deres personlige garanti for at beløpet blir stilt til disposisjon for Kommunen ved forfall. Når selskapet har funnet å kunne donere 40 millioner kroner til bygging av rådhus i Sandefjord, forstår en det derfor slik at dette skyldes Deres innflytelse som selskapets president og at De gjennom lang tid har hatt tilknytning til selskapet. På bakgrunn av disse spesielle omstendigheter vil det være ønskelig å få klarlagt følgende forhold:

1. Når ble selskapet opprettet og hvilken virksomhet driver det?
2. Hvordan er selskapets kapital skaffet til veie?
3. Representerer donasjonen til Sandefjord Kommune overskudd som er opptjent i selskapet?

Norges Bank vil henstille til Dem å gi mer inngående fremstilling av disse og andre relevante forhold vedkommende Continental Trust Company Inc., slik at en kan få klarlagt grunnlaget for de foretatte valutaoverføringer og for eventuelle utstedelse av valutalisens for de ytterligere overføringer som er bebudet."

Anders Jahre besvarer brevet 2. februar 1974:

"I bankens brev stilles for øvrig tre spørsmål til meg, som jeg kan besvare således:

1. Selskapet er opprettet i 1939, altså for 35 år siden, med følgende formål:

"The purposes of the corporation are to buy, sell, purchase, charter, hire or otherwise acquire all kinds of ships and vessels, to operate, construct and repair same; to buy and sell shares of the capital stock of corporations, real estate, merchandise and all kinds of property, and engage in all kinds of lawful business in any part of the world."

2. Selskapets aksjekapital er i sin helhet tegnet av utenlandske aksjonærer. Kapitalen for øvrig er gjennom årene opparbeidet ved virksomhet vesentlig av finansiell natur.

3. Det beløp som er stillet til disposisjon for Sandefjord kommune som gave, er opptjent i selskapet i det lange tidsrom dette har eksistert."

13.5.5 Norges Banks foreløpige konklusjon

I brev 4. april 1974 til Anders Jahre, denne gang i en mer skjerpet form, gir Norges Bank til kjenne et foreløpig standpunkt:

"Hva er bakgrunnen for at Continental Trust Company Inc. – et utenlandsk selskap hvor De er president, men verken eier aksjer eller har noe finansielt mellomværende – har funnet å kunne tilby Sandefjord Kommune et bidrag på 40 millioner kroner til oppføring av nytt rådhus?

Hvis dette utelukkende forklares med at De er president i selskapet, er det grunn til å reise spørsmål om ikke selskapet må betraktes som en del av Deres konsern og således falle inn under den oppgaveplikt og de bestemmelser som gjelder for norske datterselskaper i utlandet."

Brevet fører til et nytt initiativ i form av notat 9. april 1974 fra Bjørn Bettum overfor Anders Jahre. Notatet er selvforklarende:

"Etter det siste brev fra Norges Bank av 4. april er det, etter hva jeg kan skjønne, meget maktpåliggende at alle formaliteter og underliggende forhold vedrørende Continental Trust bringes i den beste orden, og jeg kunne tenke meg å foreslå følgende:

- 1) Det holdes snarest et møte med Carl de Geer, hvor vi blir enige om hva som bør gjøres.
- 2) Vi tar kontakt med en førsteklasses praktiserende jurist som har erfaring i internasjonal selskapsdannelse og valutaforhold, for å få bekreftet at et utenlandsk selskap kan innrette seg ved donasjoner slik som tilfellet er med Continental Trust, uten at dette skal ha konsekvenser av skattemessig eller valutamessig natur.
- 3) Først etter at de nødvendige detaljer er avtalt med Carl de Geer og en vurdering foreligger fra en norsk jurist, mener jeg tidspunktet er inne til å besvare Norges Banks brev av 4. april. Norges Bank har brukt ca. 2 måneder på å besvare det siste brev til Norges Bank, og jeg mener at det ikke er unaturlig om det går relativ lang tid før svar sendes Norges Bank, slik at en viss tid står til rådighet for det som må gjøres i mellomtiden.”

13.5.6 Foreløpig oppsummering – enkelte konklusjoner

Fremstillingen så langt viser at Norges Banks undersøkelser av Anders Jahres forhold til CTC, som ble utløst av transaksjonene i forbindelse med Rådhusgaven, førte til en intens aktivitet i kulissene.

Dokumentasjonen som er gjennomgått, viser at CTC i realiteten hadde fungert som Anders Jahres utenlandskasse, hvor ikke engang formene var iaktatt. Som en direkte konsekvens av Norges Banks undersøkelser på begynnelsen av 1970-tallet søkte Anders Jahre å skape større avstand mellom seg og CTC.

Det er i ettertid lett å se grunnen til at Anders Jahre vaklet i sine redegjørelser til Norges Bank. Det var uklart, både for ham selv og Bjørn Bettum hvilket faktum de skulle forholde seg til, og hvilke tiltak som skulle settes i verk. Det var imidlertid helt avgjørende å tilsløre det reelle forhold, nemlig at Anders Jahre var eier av CTC.

Dokumentasjonen viser dessuten at Bjørn Bettum måtte arbeide seg inn i materien, og at han etter kort tid påtok seg å regissere omorganiseringene i CTC gjennom fabrikasjon av dokumenter og tilbakedatering av dokumenter. Anders Jahre for sin del anså Norges Banks innblanding som utidig, men aksepterte etterhvert behovet for omorganisering og nye stråmenn. Dette vil vi komme tilbake til i kapittel 14.

13.6 Fingert salg av Bulls-aksjene – CTCs innfrielse av 4. terminbeløp

13.6.1 Oversikt

Anders Jahres mangelfulle opplysninger til Norges Bank ledet – som vi har påvist ovenfor – til at myndighetene nektet CTC valutalisens for overføring av 4. terminbeløp på 10 millioner kroner til Sandefjord. I første omgang ble denne terminbetaling løst ved at Anders Jahres Rederi AS tok opp et banklån i Bergens Privatbank. I løpet av 1975 arbeides det med en endelig finansiering av beløpet på 10 millioner kroner, slik at Anders Jahres Rederi AS kunne tilbakebetale banklånet.

Løsningen ble et fingert salg av 65 aksjer i Bulls Tankrederi AS fra Anders Jahres Rederi AS til Lazard – Anders Jahres mangeårige hovedbankforbindelse og rådgiver. Lazard fikk innvilget valutalisens for betaling av kjøpesummen på 9.1 millioner kroner, som deretter ble belastet

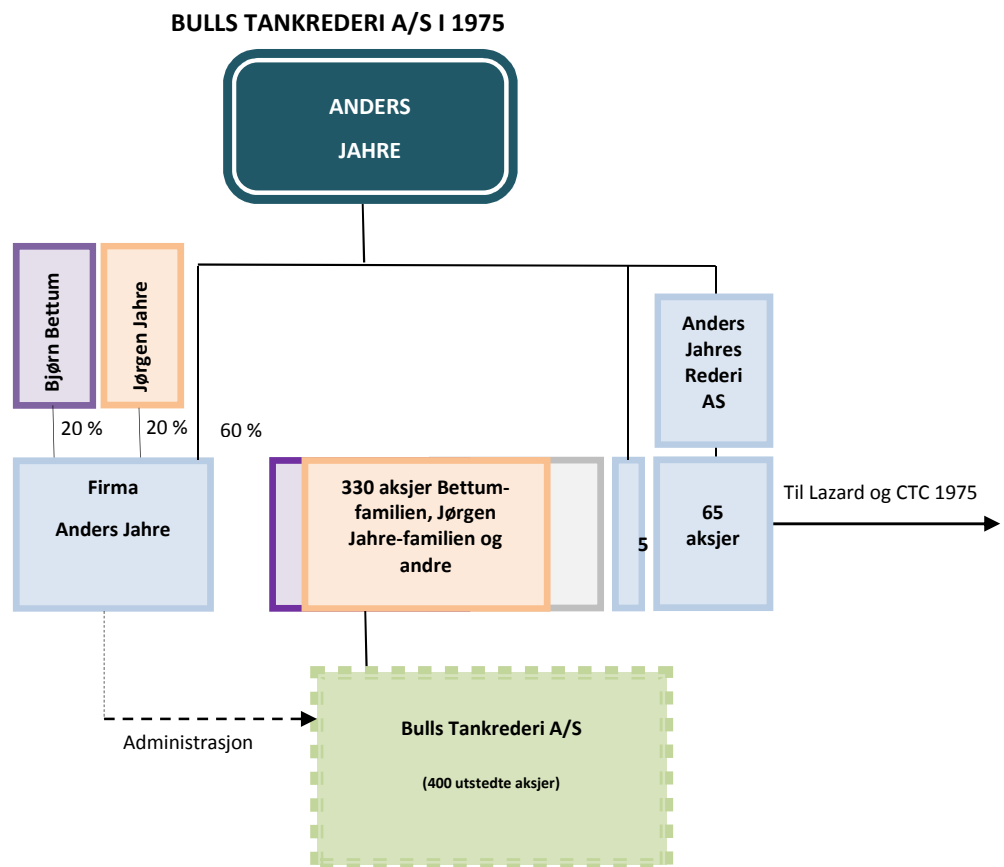
CTCs konto hos Lazard. Realiteten var dermed at det var CTC som finansierte størstedelen av 4. terminbeløp. Det resterende beløp for innfrielse av Anders Jahres Rederi AS' gjeld til Bergens Privatbank ble tilveiebragt ved en utlodning i Jahre-Line.

I notat av 1. februar 1990⁵⁵ omtaler Lord Hugo Kindersley i Lazard arrangementet i tilknytning til "BULLS TANKREDERI SHARES" slik:

"The block constitutes 16% of the equity of a private shipping company, the rest of which are held by the Jorgen Jahre family. Jorgen Sr. is the nephew of the late Anders Jahre.

When the latter was trying to find the money for a commitment he made to finance the building of new town hall in Sandefjord, he asked Lazards whether we would be prepared to buy them from him on the understanding that we would then sell them on to Continental Trust. We agreed and David Thomson wrote a letter undertaking to give first refusal to the Anders Jahre or Jorgen Jahre families should we dispose of the shares in the future. The Bank of Norway gave approval to the sale on the understanding that the price represented full value and that Lazards regarded them as a good investment. We subsequently sold them to Continental Trust on the assumption that it was a company controlled by Anders Jahre, and that we were therefore not renegeing on our undertaking in the Thompson letter."

Grafisk kan arrangementet fremstilles slik:

I det følgende omtales noen enkeltheter i arrangementet.

⁵⁵ [Vedlegg – Notat 1. februar 1990 fra Lord Hugo Kindersley]

13.6.2 Forkjøpsrett etableres for å beholde kontroll for Jahre-familien

Anders Jahre var en av stifterne av Bulls Tankrederi AS, som ble dannet i 1934. I 1975/76 var han styremedlem i selskapet og selskapets disponent gjennom Firma Anders Jahre. Majoriteten av aksjene i Bulls var på denne tiden kontrollert av Anders Jahre – via Anders Jahres Rederi AS – og hans nevø Thor Jørgen Jahre. Aksjonærene i Bulls har alltid tilhørt Jahre-familien samt noen få nære venner av familien.

Det var aldri meningen at Bulls-aksjeposten skulle komme ut av familien Jahres kontroll. For å ivareta Thor Jørgen Jahres interesser i forbindelse med det fingerte salget til Lazard, ble det 17. juni 1975 inngått en avtale om gjensidig forkjøpsrett til aksjer i Bulls mellom Anders Jahre og Thor Jørgen Jahre og selskaper kontrollert av dem.⁵⁶

Det uttalte formål “(...) at kontrollen av Bulls Tankrederi A/S fortsatt blir i vår familie”, var nok høyst reelt. Forkjøpsretten var trolig nødvendig for å få Thor Jørgen Jahre til å akseptere det planlagte proforma-salget av Anders Jahres Rederi AS’ 65 aksjer i Bulls til Lazard/CTC.

Forkjøpsretten mellom Anders Jahre og Thor Jørgen Jahre ble utferdiget i en ny versjon med dato 29. oktober 1975, denne gang med påskrift for aksept av Lazard for så vidt gjaldt aksjenummer 6 til 70.⁵⁷

Endringene fra juni-avtalen til oktober-avtalen må sees i sammenheng med at Bulls-aksjene i mellomtiden var transport til Lazard, og synes utelukkende myntet på å overbevise eller forvise familieaksjonærene om at aksjene fortsatt var kontrollert av Anders Jahre. At overføringen til Lazard var et rent proforma arrangement synes partene å ha vært innforstått med. Således heter det i notat 19. november 1975 fra Jørgen Jahre til advokat R. Chr. Agerup:

“Bjørn Bettum vil ta kontakt med deg vedrørende den gjensidige forkjøpsrett som Anders Jahre og jeg er blitt enige om når det gjelder våre aksjer i Bulls Tankrederi. Så vidt jeg kan forstå, vil det være tilstrekkelig at de nye eiere gir Lazard fullmakt til å foreta den påtegning som ditt utkast forutsetter. Da denne erklæring allerede er undertegnet av Anders Jahre og meg, synes denne fremgangsmåte den enkleste. Det viktigste er dog at en gjensidig forkjøpsrett fortsatt består, selv om aksjene formelt er overdratt til et annet selskap.”

I notatet fremheves at aksjene “*formelt er overdratt til et annet selskap*”, dvs. formelt overført til Lazard/CTC, men ikke reelt. Dertil omtales en fullmakt fra “*de nye eiere*” til Lazard, hvilket naturlig må forstås slik at det ikke er Lazard som er eier. Dette viser at ledelsen i Sandefjord var klar over den papirøvelse/maskepi som det simulerte aksjesalget var.

Boet er ikke i besittelse av avtalen i undertegnet stand fra Lazards side. Derimot har Lazard noe senere ensidig – ved brev 22. juni 1976 – gitt Thor Jørgen Jahre og Marian AS en ugjenkallelig forkjøpsrett (“*first refusal to purchase*”) til Bulls-aksjene.⁵⁸

⁵⁶ [Vedlegg – Avtale 17. juni 1975]

⁵⁷ [Vedlegg – Avtale om forkjøpsrett 29. oktober 1975]

13.6.3 Gjennomføring av den fingerte avtalen

Den angivelige transaksjonen mellom Anders Jahres Rederi AS og Lazard ble bekreftet i brev 18. august 1975 fra Anders Jahre til Lazard ved David P. Thomson.⁵⁹

Brevet viser at partene var blitt enige om en salgspris på 140 000 kroner pr. aksje, hvilket ga en samlet salgssum på 9.1 millioner kroner. Brevet viser også til nødvendigheten av at Lazard, som utenlandsk kjøper av Bulls-aksjene, søkte om tillatelse til kjøpet fra Departementet for Handel og Skipsfart. Kjøpet skulle begrunnes i at Bulls-aksjene var et interessant investeringsobjekt. Videre i brevet forutsatte Anders Jahre at ordlyden i en slik søknad skulle forelegges Bjørn Bettum – igjen som koordinator.

Advokat Niels M. Heiberg fremmet deretter søknad om valutalisens på vegne av Lazard. Søknaden ble innvilget, og Lazard betalte Anders Jahres Rederi AS kjøpesummen på 9,1 millioner kroner. Beløpet skrev seg imidlertid ikke fra Lazards egne midler. Lazard har erkjent at hele kjøpesummen ble belastet CTCs konto i banken.

Selv om betaling fant sted høsten 1975, og transportpåtegning på aksjebrevene er datert 17. oktober 1975, ble aksjene først overlevert til Lazard i transportert stand i juni 1976. Dette fremgår av Anders Jahres brev 18. juni 1976 til DnC.⁶⁰

At endelig gjennomføring av det arrangerte salget først skjer i juni 1976, åtte måneder etter at kjøpesummen ble betalt, viser også den manglende realitet ved transaksjonen. Når aksjene likevel blir overlevert i 1976, er dette direkte foranlediget av den akutte situasjonen Anders Jahre og hans medhjelpere følte grunnet myndighetenes mistanker rettet mot Anders Jahre kombinert med ransaking og beslag hos Hilmar A. Reksten.

Gjennomføringen i juni 1976 er også den direkte foranledning for at Thomson-brevet vedrørende forkjøpsrett for (Thor) Jørgen Jahre og Marian AS først ble utstedt den 22. juni 1976.

13.6.4 Oppsummering. Overdragelsen til Lazard var simulert – Lazards erkjennelse

Gjennom disse transaksjonene – som ble regissert og gjennomført av Anders Jahre, Bjørn Bettum og Lazard i fellesskap – ble Anders Jahres Rederi AS tilført likvider for å gjøre opp sin gjeld til Bergens Privatbank.

Den angivelige transaksjonen i 1975/76 er et klassisk eksempel på den assistanse Anders Jahre fikk fra Bjørn Bettum og Lazard. Tilsyns- og kontrollfunksjonen over Bulls-aksjeposten ivaretas av Lazard som registrert aksjonær for aksjene med tilhørende transportpåtegning.

Gjennom det fingerte salget fikk Anders Jahre det som han opprinnelig ønsket, nemlig at CTCs midler ble benyttet til å innfri også denne del av gaveløftet. At CTC, representert ved

⁵⁸ [Vedlegg – Brev 22. juni 1976]

⁵⁹ [Vedlegg – Brev 18. august 1975 fra Anders Jahre til David P. Thomson, Lazard]

⁶⁰ [Vedlegg – Brev 18. juni 1976 fra Anders Jahre til DnC]

Lazard, som følge av transaksjonene tok over Anders Jahres Rederi AS' aksjer i Bulls Tankrederi AS, spilte mindre rolle for Anders Jahre. Realiteten var den samme, da begge selskaper var fullt ut kontrollert av ham.

Lazards medvirkning var nødvendig for å skape legitimitet for transaksjonen. Realitetene viser imidlertid at Lazard – ene og alene – agerte som parkeringshus og stråmann for Anders Jahres interesser ved å opptre som registrert eier av Bulls-aksjeposten. Dette er erkjent av Lazard ved rettsforlik inngått 23. januar 2002 mellom Anders Jahres dødsbo og Lazard. Fra rettsforliket inntatt i Sandefjord tingretts rettsbok samme dag, skal hitsettes:

“I lys av det bevismaterialet som har vært fremme i søksmålet, erkjenner i dag Lazard at:

- den formelle overføring av 65 aksjer i Bulls Tankrederi AS i 1975/76 fra Anders Jahres Rederi AS til Lazard, hadde til hensikt å muliggjøre videre bruk av utenlandsmidler til delvis finansiering av Rådhusgaven.”

Hva som senere skjer med Bulls-aksjeposten, kommer vi tilbake til i kapittel 27.

14 YTTERLIGERE FABRIKKERING OG TILBAKEDATERING AV SELSKAPSDOKUMENTASJON TIL 1971

- 14.1 Planlegging av tiltak for å tilsløre det reelle eierforhold
 - 14.1.1 Innledning
 - 14.1.2 Møter med medhjelperne
 - 14.1.3 Manglende aksjebrev for CTCs ihendehaveraksjer
 - 14.1.4 Løsningen på problemet med Norges Bank: Tilbakedatert styrevalg
 - 14.1.5 Roberto R. Alemans rolle
- 14.2 Gjennomføring av planen
 - 14.2.1 Utarbeidelse av fiktive selskapsprotokoller mv.
 - 14.2.2 Utstedelse av aksjebrev for CTC
 - 14.2.3 Registrering i Handelsregisteret i Panama
- 14.3 Forklaring til Norges Bank
 - 14.3.1 Bjørn Bettums første brevkast på vegne av CTC
 - 14.3.2 Anders Jahres forklaring på Rådhusgaven til Norges Bank
 - 14.3.3 Diskusjon om honorar til styremedlemmene mv.
 - 14.3.4 Instruks til SE-banken om å tildekke korrespondansen

14.1 Planlegging av tiltak for å tilsløre det reelle eierforhold

14.1.1 Innledning.

Gjennomgangen foran har vist at Norges Banks undersøkelser rundt Anders Jahres forhold til CTC pågikk for fullt i første halvår 1974. CTC var, som det fremgår av forrige kapittel, et selskap uten fungerende selskapsorganer. Da Norges Bank ikke slo seg til ro med de forklaringer som ble gitt rundt rådhusgaven fra CTC, fortsatte Anders Jahre og hans medhjelpere å fabrikke tilbakedatert selskapsdokumentasjon. Det var, som Bjørn Bettum uttaler i notat av 9. april 1974, (omtalt i kapittel 13 punkt 5.5):

"Etter det siste brev fra Norges Bank av 4. april er det, etter hva jeg kan skjønne, meget maktpåliggende at alle formaliteter og underliggende forhold vedrørende Continental Trust bringes i den beste orden."

Bjørn Bettum følger opp saken i notat 29. april 1974 til Anders Jahre,⁶¹ hvor han utdyper:

"Det vil etter min mening være helt avgjørende for forholdet til Norges Bank at selskapet blir organisert på hensiktsmessig måte, og dette bør skje umiddelbart etter samtalen med de Geer. For

⁶¹ [Vedlegg – Notat 29. april 1974 fra Bjørn Bettum]

at dette kan gjøres, er det helt nødvendig med Mr. Aleman's medvirkning, og han er forberedt på møter enten i London eller New York på kort varsel."

Medhjelperne som ble brukt i denne fasen, var altså Carl de Geer i SE-banken og advokat Roberto R. Aleman i Panama. Det ble med deres hjelp lagt planer som omfattet følgende tiltak:

- Utstede aksjebrev i CTCs navn
- Utpeke et styre og protokollere valget til et tidspunkt forut for Rådhusgaven
- Protokollere en formell selskapsbeslutning om donasjon til Sandefjord kommune
- Sende brev til Norges Bank

I det følgende skal vises hvordan det ble bestemt at fiktive protokoller skulle fabrikeres, både for generalforsamling og styremøte i CTC. Disse skulle tilbakedateres til 1971. Hensikten var klar: Det skulle skapes inntrykk av at CTC's styre i 1971 hadde hatt et uavhengig styre som hadde deltatt i – og om nødvendig kunne bekrefte – selskapets beslutning om donasjonen til Sandefjord kommune.

14.1.2 Møter med medhjelperne

Arbeidet med å bringe formalitetene "*i den beste orden*" innledes med møte mellom Bjørn Bettum og Carl de Geer 7. mai 1974 i Stockholm, som Bettum refererer til i notat til Anders Jahre av 8. mai 1974,⁶² med forslag til en fremgangsmåte for å bringe forholdene i orden – det vil si å fabrikkere tilbakedatererte dokumenter som gir et bilde av at andre enn Anders Jahre har vært involvert i beslutningen om Rådhusgaven.

Etter først å ha drøftet planene med Carl de Geer i Stockholm 7. mai har Bettum så møter med Aleman i New York 14. og 15. mai 1974. Bjørn Bettum hadde i notat til Anders Jahre av 29. april 1974 fremhevet at det nå var "*avgjørende for forholdet til Norges Bank*" at CTC organiseres "*på hensiktsmessig måte*", og pekt på at det i den forbindelse er nødvendig med Roberto R. Alemans medvirkning. For dette formål sender Anders Jahre 10. mai 1974 en telex til Aleman der han introduserer Bjørn Bettum.

"Many thanks for your kind telex of 25th April. My associate, a Norwegian lawyer, Mr. Bjoern Bettum, will on my behalf undertake the organization of Continental Trust, and he would like to meet you soonest possible in New York for thorough discussions."

Hensikten var å planlegge en mer gjennomgripende reorganisering av CTC, som Anders Jahre altså skriver til Aleman at han bemyndiger Bjørn Bettum til å utføre "*på mine vegne*". Det er således ikke tvil om at også Aleman var fullt innforstått med at Anders Jahre var den reelle eier av CTC.

Det ble laget tre versjoner av notatet. De oppsummerer forslagene fra disse møtene: ett håndskrevet og to maskinskrevne, alle betegnet "*Memorandum*". De tre versjonene av

⁶² [Vedlegg – Notat 8. mai 1974 fra Bjørn Bettum]

møtereferatet har stort sett sammenfallende innhold, bortsett fra i angivelsen av enkelte sentrale forhold rundt styresammensetningen.

Det ble så avholdt møte i London 10. juni 1974, hvor Anders Jahre, Bjørn Bettum, Carl de Geer og Roberto R. Aleman var til stede, og hvor planen ble endelig sementert. I London møtte man også representanter fra Lazard, som etter hvert skulle vise seg å spille en betydelig rolle.

14.1.3 Manglende aksjebrev for CTCs ihendehaveraksjer

Anders Jahre var i 1974 ikke sikker på om det var utstedt nye aksjebrev i selskapet etter navneskiftet fra Pankos til CTC i 1958. For å bringe dette spørsmålet på det rene sendte han 24. april 1974 telex til Arias, Fabrega & Fabrega, advokatfirmaet som hadde bistått med etableringen av selskapet. Telexen siterte fra brev til Anders Jahre fra Arias, Fabrega & Fabrega datert 15. mai 1958:

“Quote: I am opening two new corporate books in the name of Continental Trust Company Inc., a new minute book and a new stock register, both of these books will be rubricated at a circuit court tomorrow May 16th and will be kept for the company, subject to your instructions, at the office of Arias, Fabrega & Fabrega. Please advise me if you want new stock certificates to be printed with the new name of the company. unquote”

I telexen seksten år senere spør Anders Jahre om det ble utstedt aksjebrev, og om hvem som nå er selskapets “resident agents” i Panama. Arias, Fabrega & Fabregas svarte 29. april 1974 at de fortsatt var agent for selskapet, og opplyste at det ikke ble utstedt nye aksjebrev etter navneskiftet i 1958.

Det eksisterte altså ikke aksjebrev for CTC i 1974, og hadde ikke gjort det siden selskapet skiftet navn i 1958. Dette har tydeligvis ikke forårsaket noen problemer, til tross for at selskapets aksjer angivelig var ihendehaveraksjer. Derimot var Arias, Fabrega & Fabregas i besittelse av aksjebrev for én aksje i Pankos. Til tross for at dette aksjebrevet ble oppbevart i Panama, ble det likevel angitt å være “presentert” i en av de få generalforsamlinger som er avholdt i Sandefjord i 1958.

Første skritt mot å bringe formalitetene i orden var derfor å få utstedt aksjebrev. Etter møte med Carl de Geer skriver Bjørn Bettum til Anders Jahre i notatet av 8. mai 1974:

“3) Om det er ønskelig, søker man om å mortifisere samtlige utstedte aksjer i PANKOS OPERATING COMPANY, S.A., hvoretter nye bearer-aksjer i CONTINENTAL TRUST COMPANY, INC. utstedes. Det er mulig at selskapet i henhold til panamensk aksjelovgivning kunne ligge med sine egne utstedte aksjer i depot, således at ikke eiendomsforholdet skulle skape problemer. Eventuelt måtte man på annen måte arrangere eiendomsforholdet med visse opsjonsrettigheter. Forholdet er at vi har all grunn til å tro at det er utstedt 10.000 aksjer i Pankos i forbindelse med stiftelsen av dette selskap i 1939. Vi vet på den annen side med stor grad av sikkerhet at det ikke er utstedt aksjer i Continental etter at Pankos fikk dette navn i 1958. Om mulig burde vi således datere aksjebrev i Continental i 1958/59 i forbindelse med navneskifte.”

I memoet fra Bjørn Bettums møte med Roberto R. Aleman i New York 14./15. mai 1974⁶³ heter det i punkt 1:

“1.) Have 10 certificates for 1000 shares issued (dated April 1st, 1954). Roberto R. Aleman will have the certificates typed. As it is known, on the aforesaid date the stock had been paid for, but had not been issued. The certificates, issued to bearer, to be signed by Anders Jahre.”

I henhold til denne planen skulle altså "nye" aksjer i Pankos Operating Co. trykkes, tilbakedateres og signeres av Anders Jahre, angivelig som selskapets "President". Anders Jahre undertegnet notatet og bekreftet dermed blant annet sin villighet til å undertegne de tilbakedaterte Pankos-aksjene.

For det første viser dette at det ikke tidligere hadde vært utstedt noen Pankos-aksjer utenom én.

For det andre viser dette at utstedelsen i 1974 av tilbakedaterte Pankos-aksjer var en ren papirøvelse for å gi CTC skinn av realitet som selskap.

For det tredje viser dette med all tydelighet at det var Anders Jahre som eide selskapet i 1974. Presidenten av et Panama-selskap kan ikke utstede aksjer uten godkjenning fra styret, og det er ingen tegn her på at noen har gitt Anders Jahre tillatelse til å undertegne disse aksjene i 1974 bortsett fra Anders Jahre selv. Denne forståelsen av aksjeselskapsretten i Panama er bekreftet overfor boet ved to uttalelser fra Arias, Fabrega & Fagrega, Panama, henholdsvis i oktober 1999 og januar 2000.

14.1.4 Løsningen på problemet med Norges Bank: Tilbakedatert styrevalg

Det andre punktet som er referert i møtoreferatene fra mai 1974, gjelder valg av et passende styre som skal pretendere å ha tatt del i beslutningen om Rådhusgaven. Den fremgangsmåten som ble foreslått i henhold til Bjørn Bettums samtale med Carl de Geer, var ifølge notatet av 8. mai 1974:

“1) Ved Aleman's hjelp velges følgende styre:

Carl de Geer, Chairman,
Peder Bonde,
Charles Simon,
Clifford Maxwell Carver og
Roberto R. Aleman.

Valget bør være foretatt så tidlig som i 1971 under forutsetning av at ikke vanskeligheter oppstår i forbindelse med registrering.”

Som det fremgår var tilbakedatering av selskapsdokumentasjon et vesentlig ledd i planen, for at det skulle kunne fremstilles som om det var CTCs styre som hadde fattet beslutningen om Rådhusgaven. Som ledd i tilbakedatering av selskapsbeslutningene ble det undersøkt på hvilke tidspunkter Anders Jahre hadde vært på Nassau, Bahamas i tiden forut for 1971. Bjørn Bettums sekretær opplyste i notat 15. mai 1974:

⁶³ [Vedlegg – Memo 14./15. mai 1974 fra Bjørn Bettums møte med Roberto R. Aleman, initiert av Anders Jahre]

“Skipsreder Anders Jahre har vært på Nassau, Bahamas, fra 18/1 til 12/2-1969, og fra 18/1 til ca. 14. eller 15. februar 1970.”

På notatet er det med håndskrift tilføyet: “71 i januar”, deretter datoene 20.1-1.2.71, 22.1.71/29.1.71 og endelig, med sirkel rundt, 24-29. Dette viser at intet ble overlatt til tilfeldighetene. Bjørn Bettum ville påse at Anders Jahre – og sannsynligvis også øvrige fiktive deltakeres – tilstedeværelse på møtet som aldri hadde funnet sted, om nødvendig skulle kunne sannsynliggjøres. Som vi skal se senere, valgte man datoen 25. januar 1971 for de fiktive møtene, i tråd med innsirklingen av datoer.

Avslutningsvis i notatet fra møtet med de Geer skriver Bjørn Bettum:

“4) Så snart disse forhold er ordnet, skriver Continental’s styreformann, Carl de Geer, eller selskapets sekretær, Aleman, et brev til Norges Bank omtrent som det fremgår av vedlagte utkast. Derved burde man ha gitt Norges Bank de opplysninger som trenges for å overbevise banken om at Anders Jahre ikke har økonomiske mellomværender med Continental, som kan være grunnlag for donasjonen til Sandefjord kommune. Man burde også ha overbevist Norges Bank om at Anders Jahre ikke har eierinteresser i selskapet, og at Norges Bank burde således endelig kunne godkjenne de valutatransaksjoner som er en følge av Continental’s donasjon til Sandefjord kommune.”

Dette viser at planen med tilbakedaterte aksjebrevene og styrevalg kun hadde ett formål: å overbevise Norges Bank om at Anders Jahre ikke var eier av CTC. At noe styre ikke hadde vært i funksjon, bekreftes imidlertid også av det faktum at det i notatene som ble skrevet i forbindelse med planleggingen av det tilbakedaterte styrevalget, figurerte ulike navn. Som nevnt foreligger det tre versjoner av memoet som ble satt opp etter Bjørn Bettums møter med Roberto R. Aleman 14-15. mai 1974. I den første versjonen – som er håndskrevet – er den samme styresammensetning angitt som i Bjørn Bettums notat 8. mai 1974, nemlig Carl de Geer, Peder Bonde, Charles Simon, John D. Carver og Roberto R. Aleman.

I den andre versjonen av møtereferatet er det foreslått at John D. Carvers tiltenkte styreposisjon skulle besettes av “en person utpekt av Lazard Brothers, London eller Lazard Frères, New York”. I den tredje og endelige versjonen er Thorleif Monsen foreslått som det siste styremedlem i CTC, altså i stedet for representant oppnevnt i Lazard-systemet. Dette er første gang Thorleif Monsens navn forekommer i de dokumenter boet har hatt tilgang til vedrørende CTC.

Anders Jahre besluttet at de planlagte tiltak skulle iverksettes som angitt i det tredje “Memorandum”, som er signert av ham som bekreftelse på hans godkjenning. Foruten rollen som styremedlem var Thorleif Monsen i memoet utpekt som stråmann for Anders Jahre med oppgave å “holde” de ihendehaveraksjene i CTC som skulle utstedes. Memoet angir protokollasjoner fra selskapsmøter som man skal skape inntrykk av at fant sted i Nassau, Bahamas i 1971. Fra dokumentet siteres:

“2) An excerpt of the minutes of the meeting held by the shareholders in Nassau covering the part thereof which refers to the election of Directors shall be filed in Panama by Roberto R. Aleman for protocolization. At the meeting there were present:

Anders Jahre, who acted as Chairman,
Carl de Geer, who was designated to act as Secretary,
Thorleif Monsen.

At the meeting the following took place:

a) Chairman made general statement to the effect that although shares had been previously subscribed same had not been issued until April 1, 1954, and that all certificates issued to bearer where now presented to the meeting by Mr. Monsen.

b) A new Board of Directors was elected as follows:

Roberto R. Aleman
Peder Bonde
Carl de Geer
Thorleif Monsen
Charles Simon.

c) A statement was made by the Secretary regarding a proposed donation of up to US dollars 6 million. Such donation was approved and the President was authorized to take whatever measures necessary."

For å kunne registrere valg av nye "Officers" måtte man også late som det hadde funnet sted et møte i det nyvalgte styret, hvilket skulle protokolleres som følger:

"3) The minutes of the meeting held by the Board of Directors in Nassau on same date are filed in Panama for recordation. At the meeting, there were present in person:

Anders Jahre
Carl de Geer
Thorleif Monsen

By proxies there were represented:

Roberto R. Aleman
Peder Bonde
Charles Simon

The meeting proceeded to elect officers as follows:

Anders Jahre, President
Carl de Geer, Vice President and Treasurer
Roberto R. Aleman, Secretary
Charles Simon, Assistant Secretary"

Avslutningsvis i notatet er inntatt et vesentlig punkt:

"7) Above plan to be implemented subject to Anders Jahre's approval."

Dette viser realiteten om Anders Jahres eierkontroll i CTC.

14.1.5 Roberto R. Alemans rolle

Memoet fra Bettums møter med Roberto R. Aleman angir også at Alemans advokatfirma skal bli utpekt som CTCs registrerte agent:

"4) A meeting of the shareholders shall be made in 1974 to designate Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman as Registered Agent."

Dette er den eneste beslutning som ikke skulle tilbakedateres, ettersom et annet advokatfirma vitterlig sto som registrert agent frem til 1974.

Roberto R. Aleman stilte seg altså til disposisjon både ved å planlegge en fabrikkert og tilbakedatert selskapsdokumentasjon og å representere selskapet i Panama bl.a. ved å besørge registrering av de fiktive protokollene. Det avsluttende punktet i memoet fra møtet mellom Bjørn Bettum og Roberto R. Aleman lyder:

“8) Anders Jahre, as President of Continental Trust Company Inc., to deliver letter to Roberto R. Aleman confirming approval of the plan and stating that Roberto R. Aleman shall be held harmless.”

For å medvirke til planen ville nemlig Roberto R. Aleman ha en erklæring fra Anders Jahre om at han skulle holdes skadesløs. Dette viser både at advokat Aleman var klar over at den dokumentasjon han skulle medvirke til å få registrert i selskapsregisteret i Panama, ikke var reell, og at han visste det var Andres Jahre som i realiteten hadde en eiers råderett over CTC.

Anders Jahre bekrefter i telex og brev 29. mai 1974 overfor Roberto R. Aleman at han har godkjent planen. I telexen heter det blant annet:

“I refer to discussions between you and Mr. Bettum in New York and agree with proposals contained in your memorandum (...)

Please draft necessary documents soonest, and would appreciate meeting in London soonest with you, Mr. de Geer, Mr. Bettum and probably myself present.”

Ved brevet av samme dag sender Anders Jahre Aleman det signerte memoet og ber ham følge opp de planer som er fremstilt der:

“CONTINENTAL TRUST COMPANY, INC.

Please find enclosed copy of telex of today together with copy of Memorandum dated New York 15th May 1974, and copy of letter of today with enclosure to Messrs. Arias, Fabrega & Fabrega.

I look forward to immediate action to be taken by Mr. Roberto R. Aleman in accordance with procedure outlined in Memorandum of 15th May.”

I henhold til Anders Jahres instruks overfører Arias, Fabrega & Fabrega funksjonen som "*Resident Agent*" for CTC til Icaza, Gonzalez-Ruiz & Aleman, sammen med de formelle selskapsdokumenter, herunder det opprinnelige aksjebrevet for én aksje i Pankos utstedt 15. mai 1940.

Noen uker senere, i forbindelse med at planen blir satt ut i livet, mottar også Roberto R. Aleman den etterspurte skadesløsholdelse fra Anders Jahre, i brev datert 18. juni 1974:

“Dear Mr. Aleman,

As President of Continental Trust Company, Inc., I do hereby agree that you shall be held harmless for any action which may arise because of any act that you may undertake, personally and/or as Director and/or officer of corporation, in order to implement any action in connection with Continental Trust Company, Inc.

The obligation to hold you harmless shall include the agreement to pay for any legal expenses, including attorneys' fees, in which you may have to incur because of the reasons above referred to in this letter.

As you are aware, and as I have told you personally, I have fully approved the action discussed between us in connection with Continental Trust Company, Inc.”

14.2 Gjennomføring av planen

14.2.1 Utarbeidelse av fiktive selskapsprotokoller mv.

Etter at planene for de fiktive selskapsbeslutningene i CTC var lagt og akseptert av Anders Jahre, ble de gjennomført ved hjelp av Bjørn Bettum, Roberto R. Aleman og Carl de Geer.

Første steg er signatur fra angivelige styremedlemmene på fullmakter tilbakedatert til 1971. I tråd med Roberto R. Alemans notat av 15. mai 1974 punkt 3 skulle Carl de Geer få fullmakt fra sin kollega i SE-banken, Peder Bonde, i anledning det fiktive styremøtet i Nassau i 1971. Ved brev 14. juni 1974 oversendte Carl de Geer til Roberto R. Aleman fullmakten som forutsatt. Fullmakten, som er tilbakedatert til 2. januar 1971, har slikt hovedinnhold:

“KNOW ALL MEN BY THESE PRESENTS that I,

Count Peder Bonde, a Director of CONTINENTAL TRUST COMPANY INC., hereby name and appoint Mr Carl de Geer my agent, attorney and proxy for me and in my name, place and stead to attend and vote on my behalf as a Director at a meeting of the Board of Directors of said corporation to be held in Nassau, Bahama Islands, on the 25th day of January, 1971, with full power of substitution and revocation as fully, with like effect as I might or could have been done if personally present and acting thereat.”

Bjørn Bettum sørget for at også Charles Simon i juni 1974 signerte identisk tilbakedatert fullmakt 2. januar 1971. Som anmodet videresendte Charles Simon fullmakten i undertegnet stand direkte til Roberto R. Aleman.

I uken etter møtet i London 10. juni 1974 utarbeidet Bjørn Bettum følgende fiktive selskapsprotokoller:

- “MINUTES OF A MEETING OF THE SHAREHOLDERS” avholdt 25. januar 1971, undertegnet av Anders Jahre i egenskap av “Chairman of the meeting” og for signering av Carl de Geer som “Secretary of the meeting”.
- “MINUTES OF A MEETING OF THE BOARD OF DIRECTORS” avholdt 25. januar 1971, i original undertegnet av Anders Jahre som “Chairman of the meeting” og for signering av Carl de Geer i egenskap av “Secretary of the meeting”.
- “EXERPT OF MINUTES OF A MEETING OF THE SHAREHOLDERS” avholdt 25. januar 1971, for skriftlig bekreftelse av Carl de Geer om at utskriften “to be a true and correct excerpt of the minutes of the meeting”.

I den fabrikkerte generalforsamlingsprotokollen fremgår at aksjebrevene ble “*presentert*” av Thorleif Monsen:

“CONTINENTAL TRUST COMPANY INC.

MINUTES OF A MEETING OF THE SHAREHOLDERS

A meeting of the shareholders of CONTINENTAL TRUST COMPANY INC., a Panama corporation, was held in Nassau, Bahama Islands, on the 25th day of January, 1971, at 10:00 A.M.

Mr. Anders Jahre, President of the company, acted as Chairman of the meeting and Mr. Carl de Geer was designated to act as Secretary thereof.

The Secretary stated that there were represented at the meeting 10,000 shares which constituted all the shares issued and outstanding, which shares were presented by Mr. Thorleif Monsen, also present at the meeting.”

Som vist eksisterte det ikke slike aksjebrev, verken på det fiktive tidspunktet for generalforsamlingen i 1971 eller ved utarbeidelsen av protokollen i 1974. At Thorleif Monsen skal ha presentert aksjene, er derfor kun en del av fiksjonen rundt dette møtet.

Etter punktet om valg av nye styremedlemmer kommer protokolleringen, som skal tjene til å forklare Rådhusgaven:

“The Secretary then stated that, as it was known to all present, the financial success of the corporation had been due in large measure to the advice given and the services rendered by the President in connection with the affairs of the company. He proposed that the corporation should pay honour to the President, who had been involved in the affairs of the corporation since the incorporation in 1939, and who would be 80 years in May of this year, by authorizing a donation of up to US \$ 6.000.000,- to some purpose to be decided by the President.

Upon motion duly made and unanimously approved by the shares present at the meeting, the proposal of the Secretary was approved and, further, it was resolved that the President of the corporation be authorized to take whatever measures he may deem convenient or necessary in order to implement the foregoing resolution.

Mr. Anders Jahre then said that he was most grateful for the action which the corporation had just taken and stated that he would consider to direct the donation to his home town, Sandefjord, Norway, to cover part of the building cost of a new town hall under consideration. The meeting would in no way object to this idea, and confirmed that the President be authorized to carry through the decision taken.”

Den 18. juni 1974 blir en rekke brev sendt fra Anders Jahres kontor. Han oversender ovennevnte selskapsprotokoller, signert av ham selv, til Carl de Geer for signatur og videresending til Roberto R. Aleman for registrering. Aleman får også et brev fra Bjørn Bettum med tilsvarende kopier, samt den skadesløsholdelse han hadde bedt om fra Anders Jahre. Samme dag ber også Bjørn Bettum Lazard være behjelpelig med å få trykket brevpapir for CTC med adresse Panama – her var ingenting overlatt til tilfeldighetene. Og som vi senere skal se, sender Anders Jahre også denne dagen – 18. juni 1974 – sin forklaring til Norges Bank.

Etter dette var det klart for at de originale selskapsdokumenter kunne oversendes til Roberto R. Aleman. Dette stod Carl de Geer for som ledd i hans oppgave som “*Secretary*” for hele maskepien. Om dette heter det i Carl de Geers megetsigende brev 24. juni 1974 til Anders Jahre:

“Käre Anders,

Jag ber att få erkänna Ditt brev av den 18 juni, som jag först efter midsommaren är i tillfälle att besvara.

De tre originaldokumenten “Minutes of a Meeting of the Shareholders”, “Excerpt of Minutes of a Meeting of the Shareholders” och “Minutes of a Meeting of the Board of Directors”, är översända idag til Roberto R. Aleman I Panama. Proxyn för Peder har redan avgått.

Vad jag förstår måste nu allt vara i ordning och hela denna historia avklarad.

På Prinsessan Christinas bröllop stod jag bredvid H. M. Konungen och Prins Alfonso, Hertigen av Cadiz, och talade jakt. H. M. Konungen uttryckte då sin tillfredsställelse att få komma till Ousbyholm den 9 november. Prins Alfonso, som har varit ambassadör i Stockholm och som är en personlig vän till mig, frågade vilken jakt det gällde. Jag berättade då, att Du hade bjudit H. M. Konungen till en jakt på Ousbyholm. Han lät då förfärligt intresserad att få bli bjuden og antydde att han kommer att vara i Sverige vid den tiden. Jag kunde då nästan inte låta bli att fråga honom om det skulle passa honom att komma. Han är dessutom syssling med H. M. Konungen och de är mycket goda vänner.

Jag vill be om tillgift att jag gjort detta utan att fråga Dig och vill nu i efterhand höra att Du godkänner mitt handlande.”

14.2.2 Utstedelse av aksjebrev for CTC

I tillknytning til møtet i London 10. juni 1974 skal Anders Jahre ha undertegnet Pankos-aksjebrevene og tilbakedatert dem til 1954. I samme møtet ble det også bestemt at nye aksjer – i navnet av CTC – skulle utstedes, og ombyttes med Pankos-aksjebrevene Anders Jahre undertegnet i møtet. Samtidig som man i Sandefjord er travle med å utarbeide den fiktive selskapsdokumentasjon, sender Roberto R. Aleman de nye aksjebrev som skulle utstedes av CTC, til Carl de Geer ved brev av 17. juni 1974:

“Dear Carl:

Upon request of our mutual friend, I beg to enclose herewith new stock certificates to be issued by Continental Trust Company Inc. In these certificates the correct date of issue, that is, the 25th day of July, 1971, has been indicated.

It was a pleasure to have the opportunity to meet you in London recently (...)

Med begrepet “*our mutual friend*” siktet Roberto R. Aleman til Bjørn Bettum. Dette bekreftes av følgende instruksjoner i juni 1974 fra Bjørn Bettum til Roberto R. Aleman:

“Will you please retype the ten certificates in accordance with our agreement and post to Carl de Geer at his Stockholm address which is

Mr. Carl de Geer,
A.B. Investor,
Box 161 74
103 24 STOCKHOLM, Sweden

In due course the certificates will be changed with the old ones. The next step will of course also be that the now issued shares are to be changed again against the Continental shares in accordance with the minutes of the shareholders meeting in 1971.”

Carl de Geer bekreftet mottakelse av aksjebrevene 25. juni 1974, og oversendte dem samme dag til Bjørn Bettum, med følgebrev der det blant annet står:

“Käre Bjørn,

Bilag finner Du “the new stock certificates to be issued by Continental Trust Company Inc.”, vilka jeg erhöill idag från Aleman samt kopior av all korrespondens jag haft sedan jag återkom från London.”

(...)

“Jag är mycket intresserad av Norges Banks reaktion på Anders’ brev och vore tacksam att vid tillfälle få höra ifrån Dig.”

Brevet bekrefter at aksjebrevene i CTC rent faktisk ble oversendt til Bjørn Bettum, m.a.o. til eieren Anders Jahre. Fra da av befinner altså de nylig trykkede aksjebrevene for CTC seg hos Anders Jahre i Sandefjord. Også de nytstedte aksjebrev er ihendehaveraksjer, slik at den som har besittelsen, er legitimert som eier.

14.2.3 Registrering i Handelsregisteret i Panama

Den ytre og formelle bekreftelse på at hele gjenopplivningsøvelsen er fullført, følger av at selskapsbeslutningene – tilbakedatert til 25. januar 1971 – ble registrert 12. juli 1974 i Handelsregisteret i Panama.

14.3 Forklaring til Norges Bank

14.3.1 Bjørn Bettums første brevutkast på vegne av CTC

Hensikten med å gjenopplive de formelle selskapsorganer i CTC var å kunne gi en plausibel forklaring på Rådhusgaven til Norges Bank, uten at Anders Jahres eierkontroll over CTC-midlene skulle avsløres. Det måtte derfor fremstå som at andre personer enn Anders Jahre både hadde myndighet til, og faktisk hadde fattet, beslutning om den betydelige donasjonen på vegne av selskapet.

Allerede etter det første møtet med Carl de Geer hadde Bjørn Bettum utformet utkast til et slikt brev til direktøren for Norges Bank fra CTC, som var vedlagt hans notat til Anders Jahre av 8. mai 1974. I utkastet heter det blant annet:

“We would like to inform you of the following facts:

1) Our company have been in existence since 1939 and have been engaged in a number of types of business including shipping. Mr. Jahre was a close friend of the persons forming our company in 1939, and as an outstanding business man he was requested to be associated with our company as European representative from the time of incorporation in 1939, and he was elected President of the company in 1954.

2) Due to our company’s long standing connection with Mr. Anders Jahre, the company decided in 1971 to honour our President through some purpose of public beneficial nature, and through Mr. Anders Jahre’s suggestion it was decided to assist in construction of the Town Hall in Sandefjord with a donation of the equivalent of Norwegian kr.40.000.000. Mr. Anders Jahre as President of the company was instructed to inform the relevant authorities of this decision, and the company have so far remitted Norwegian kr. 20.000.000,- to this effect.

3) We furthermore would like to let you know that Mr. Anders Jahre has had no equity interest in our company, and there can for that reason be no question of the company being a part of the Anders Jahre Group in Norway.”

Dette brevutkastet ble ikke sendt, trolig fordi man så behov for først å få på plass dokumentasjonen om den angivelige beslutningen om å hedre selskapets “President”.

Kanskje avventet man også for å se om det kunne unngås å trekke andre inn i den direkte løggen overfor norske myndigheter.

14.3.2 Anders Jahres forklaring på Rådhusgaven til Norges Bank

Så snart formalitetene knyttet til selskapsdokumentene for CTC var blitt "brakt i orden" ved at fingerte protokoller av 1971 var blitt opprettet og registrert ved Handelsregisteret i Panama, svarer Anders Jahre på Norges Banks brev 4. april 1974, der det på ny var blitt bedt om en forklaring på donasjonen fra CTC til Sandefjord kommune. Anders Jahre ga i brev 18. juni 1974 følgende forklaring:

"Norges Banks fortrolige brev av 4. april i år samt brev av 5. juni erkjennes mottatt. Det har tatt meg tid å svare fordi jeg først ville kontakte styret i Continental Trust Company, Inc.

I bankens brev spørres det om bakgrunnen for den gave som er gitt. Til dette kan jeg svare at selskapet i 1971, samme år som jeg fylte 80 år, besluttet å gi inntil kr.40.000.000,- til et nytt rådhus i Sandefjord, og samtidig ble jeg gitt fullmakt til å effektivere denne gave. Hensikten var, på et passende tidspunkt, å hedre meg etter at jeg hadde hatt personlig tilknytning til selskapets eiere og tillitsmenn i mere enn 30 år, og vært i stand til i løpet av denne tid på mitt initiativ å yte verdifulle tjenester. Hertil kommer også at man regnet med at min tilknytning til selskapet relativt snart ville opphøre.

(...)

Hverken jeg personlig eller noen av de selskaper som jeg har tilknytning til, har noen eierinteresse i Continental Trust Company, Inc. Dette selskap har heller ikke på noe tidspunkt drevet virksomhet her i landet.

Styret i Continental Trust Company, Inc. er orientert om den foreliggende korrespondanse med Norges Bank. Det foreliggende gavetilsagn står fremdeles ved makt, og selskapets styre er innstillet på å bekrefte de opplysninger som jeg har gitt Norges Bank dersom banken skulle ønske dette. Jeg ber i så fall om underretning."

Norges Bank slo seg imidlertid ikke til ro med dette svaret. I brev av 27. juni 1974 ber Norges Bank klargjort følgende:

"Vi har fått opplyst at De er selskapets president og tegner selskapets firma. Videre har De personlig garantert for at bidraget fra selskapet blir stilt til disposisjon for Sandefjord Kommune. Dette synes å vise at De har en dominerende innflytelse i Continental Trust Company, Inc.

På denne bakgrunn tillater vi oss å spørre om hvor stor selskapets aksjekapital er og hvem som sitter med aksjene. I denne forbindelse vil en be om å få oversendt et eksemplar av selskapets statutter og regnskap. "

Anders Jahre meddeler i brev 1. juli 1974 blant annet:

"Jeg bekrefter de opplysninger jeg tidligere har gitt at selskapets aksjekapital i sin helhet er tegnet og eiet av utlendinger."

(...)

"Av den vedtektsmessige fastsatte kapital er utstedt 10.000 ihendehaveraksjer. Norges Bank vil selvsagt forstå at jeg ingen mulighet har til å gi nærmere opplysninger om eierforholdet til de utstedte aksjer. Dette begrunnes både i det faktum at aksjene er utstedt til ihendehaver, og at det dreier seg om et lukket utenlandsk selskap som ikke driver noen form for virksomhet i Norge. Jeg har spesielt konferert med selskapets styre på dette punkt. Ut over det som er sitert fra selskapets vedtekter i mitt

brev av 2. februar og i dette brev, mener jeg at selskapets vedtekter er irrelevante i forbindelse med spørsmålet om valutalisens for selskapets bidrag til Sandefjord kommune.

Jeg er også anmodet om å oversende et eksemplar av selskapets regnskap til Norges Bank. Ut fra den samme begrunnelse som jeg har gitt uttrykk for i foregående avsnitt, vil Norges Bank forstå at jeg heller ingen mulighet har til å utlevere selskapets regnskap.

Jeg vil så sterkt jeg kan anmode Norges Bank om å gi den valutalisens som Sandefjord kommune har søkt om.”

Norges Bank følger opp ved brev 5. juli 1974:

“Det som Norges Bank i denne sak er særlig interessert i, og som er gjenstand for opplysningsplikt etter valutaloven, er Deres personlige økonomiske mellomværende med selskapet.

Utgangspunktet for Norges Banks henvendelse til Dem er det forhold at selskapet opplyses å ville gi Sandefjord Kommune en gave på 40 millioner kroner gjennom Dem og at dette, i følge Deres brev av 18. juni d.å, er en påskjønnelse for tjenester som De har ytet selskapet.

(...)

En vil videre peke på at Deres brev ikke gir svar på Norges Banks spørsmål om hvem som er selskapets aksjonærer. Selv om det dreier seg om ihendehaveraksjer, går en ut fra at De som selskapets president må ha kjennskap til hvem som er de største aksjonærene. Når et utenlandsk selskap ønsker å overføre som gave til Norge et så stort beløp som det her dreier seg om, er det nødvendig for valutamyndighetene å vite hvem som er selskapets eiere. En ber spesielt opplyst om det blant aksjonærene er fonds, stiftelser eller tilsvarende institusjoner som helt eller for en vesentlig del kontrolleres av Dem.

Norges Bank kan i sin vurdering av saken vanskelig legge til grunn at et helt utenlandskeid selskap skal være villig til å yte en gave av denne størrelsesorden gjennom Dem til et formål som ikke har noen tilknytning til selskapets virksomhet, med mindre De har hatt en fordring på selskapets eller annet økonomisk engasjement i selskapet.”

Norges Bank aksepterte således verken Anders Jahres forklaring på Rådhusgaven eller hans forklaring på sitt forhold til CTC. Lisens for innføring av 10 millioner kroner – 4. terminbeløp – ble således ikke innvilget. Basert på dette fant Anders Jahre selv å måtte besørge betaling av terminbeløpet på 10 millioner kroner til Sandefjord kommune, som forfalt 30. juni 1974. Hvordan dette ble gjort, har vi redegjort for i kapittel 13 punkt 6.

Anders Jahre besvarte Norges Banks siste henvendelse 21. august 1974. Det heter i svaret blant annet:

“Så vidt jeg kan se av korrespondansen med Norges Bank, ønsker banken først og fremst å få klarlagt mitt personlige forhold til Continental Trust Company Inc. Jeg vil derfor gjenta det jeg tidligere har meddelt Norges Bank at jeg ikke er aksjonær i selskapet. Jeg beklager at jeg ikke kan gi nærmere opplysninger om selskapets aksjonærforhold, dog kan jeg bekrefte overfor Norges Bank at det blant aksjonærene ikke finnes slike innretninger som Norges Bank er inne på i sitt brev av 5. juli 1974, som helt eller for en vesentlig del kontrolleres av meg. Jeg bekrefter også at jeg ikke på noe tidspunkt har hatt en fordring på selskapet eller annet økonomisk engasjement i selskapet som danner grunnlag for selskapets bidrag til Sandefjord kommune. Jeg har latt Norges Bank vite at selskapet i sin tid besluttet å gi det omtalte beløp til Sandefjord kommune for å hedre meg etter at jeg hadde hatt tilknytning til selskapet i meget lang tid. Jeg henviser i denne sammenheng til mitt brev av 18. juni 1974.

Jeg går ut fra at Norges Bank vil forstå av korrespondansen mellom banken og meg, som har utgangspunkt i det faktum at Sandefjord kommune har fått anledning til å reise et nødvendig og representativt rådhus, berører og plager meg meget. Det ligger meg derfor meget på hjertet at Norges Bank behandler saken ut fra de opplysninger har kunnet gi.”

Den gjennomgåtte dokumentasjonen og hendelsesforløpet er selvforklarende. Vi skal dog få bemerke at Anders Jahre ikke på noe tidspunkt under Norges Banks undersøkelser i 1973/74, og heller ikke senere, opplyste til valutamyndighetene eller andre offentlige organer at selskapet CTC var identisk med Pankos. Pankos var kjent for myndighetene i forbindelse med hjemføringen av skip på 1950-tallet.

En slik vital opplysning må nemlig antas å ville hatt utslagsgivende betydning for myndighetenes vurdering av Anders Jahres forhold til CTC, og de midler som var holdt i dette selskaps navn i SE-banken. Disse stammet naturlig nok delvis fra vederlag for hjemføringen av skip i 1955/56. Dette var myndighetene vel kjent med.

14.3.3 Diskusjon om honorar til styremedlemmene mv.

Av Bjørn Bettums notat til Anders Jahre av 14. august 1974 fremgår at de nyvalgte styremedlemmer i henhold til den tilbakedaterte generalforsamlingsprotokoll, fremsatte krav på styrehonorar for de årene de agerte som angivelige styremedlemmer. Om dette skriver Bjørn Bettum:

“Carl de Geer ble på møtet i London meddelt at han skal motta \$ 5.000,- pr. år i styrehonorar fra og med det år han ble valgt, nemlig i 1971. Aleman gjorde det likeledes klart at han forventer et styrehonorar på \$ 2-3.000 pr. år, hvilket vel også de andre av styremedlemmene bør motta. Det kan derfor dreie seg om et totalt styrehonorar pr. år på ca. \$ 17.000,-. Jeg synes dette uten videre kan aksepteres, og man må huske at selskapets inntekt i inneværende år vil være i størrelsesorden \$ 6.000.000.”

Dette viser at det var Anders Jahre som hadde myndighet til å godkjenne styrehonorarer for selskapet. Denne kompetansen tilkommer ikke en President, som er utnevnt av styret og underlagt dets instruksjonsrett, men kun selskapets aksjonær(er). Dette er i tråd med aksjeselskapsretten på området i Panama.

Styrehonorarene til Carl de Geer og Roberto R. Aleman var i realiteten ikke annet enn et vederlag for å låne ut sine navn og delta i maskepiet. Det skal imidlertid vise seg at Anders Jahre nølte med å utbetale honorar til styremedlemmene for den perioden som lå forut for deres faktiske utnevnelse i 1974. Carl de Geer mislikte dette, og truet med å avsløre hele arrangementet for norske og svenske myndigheter:

“Käre Björn,

För Din konfidentiella information översänder jag här en kopia av mitt brev av i dag till Anders.

Självfallet vänter jag inte någon positiv reaktion på detta men om den inte kommer vill jag för Dig anmäla att jag i så fall tänker lämna Continental Trusts styrelse. Det har ju varit ett par besvärliga år, då jag trodde mig möjligen kunna ha bidragit med en del lösningar men framförallt har jag ganska beredvilligt ställt mitt goda namn till förfogande.

Vill inte Anders betala styrelsesarvodena lämnar jag men kommer då att fordra att borgmästaren i Sandefjord och svenska och norska riksbanken meddelas att jag icke någonsin stuttit i styrelsen. Det

sista endast för Din information tills vidare, då jag först vill se hur Anders reagerar på mitt brev till honom.”

Brevet viser at Carl de Geer var fullt på det rene med den papirøvelse han var delaktig i, samtidig som han forsto hva som stod på spill for Anders Jahre. Vedlagt brevet til Bjørn Bettum medfulgte Carl de Geers brev av samme dag til Anders Jahre:

“Käre Anders,

Hörde genom Malte att Du önskade kompensera honom för allt hans jobb med vår gemensamma jakt.

För Din information vill jag meddela att jag, förutom den vingåva som vi gemensamt givit varje jul, har under de tre år jakten varat givit Malte som mitt tack för hjälpen följande saker.

- 1) 1 par ostindiska krukor värde 2.500 kr
- 2) 6 svenska 1700-tals silversupkoppar värde 8.000 kr
- 3) en fransk hästtavla målad av Morot värde 3.000 kr.”

Etter indirekte å ha beskrevet sin egen generøsitet, avsluttes brevet med slik påminnelse til Anders Jahre:

“Jag vore Dig också mycket tacksam om Du vid tillfälle ville översända de 5 års styrelsearvoden i Continental Trust som ännu icke betalats.”

Carl de Geers trussel om å avsløre for norske myndigheter at han i realiteten aldri hadde vært medlem av CTCs styre har åpenbart fått Anders Jahre til å imøtekomme honorarkravet. Bjørn Bettums påskrift på brevet viser at 20.000 dollar skulle betales til Carl de Geer via Pictet Compagnie Geneve. Betaling skjedde via Lazard, og beløpet ble belastet CTCs konto i Lazard på Anders Jahres skriftlige instruks.

De her beskrevne forhold påkaller en liten refleksjon fra bobestyrerne: Dokumentasjonen viser at Anders Jahre passet på midlene holdt i navn av CTC som en smed – som sin egen lommebok, hvilket det også var. Dette til tross for at de aktuelle styrehonorarene – som påpekt av Bjørn Bettum – representerte begrensede beløp i forhold til CTCs samlede kapital og årlige inntjening. På denne bakgrunn er det betimelig å reise spørsmål om sannsynligheten for at Anders Jahre i det hele tatt vil oppgi eierkontroll over midlene, og likeledes: Hva er sannsynligheten for at han frivillig ville slippe Thorleif Monsen eller andre til kassen i CTC?

14.3.4 Instruks til SE-banken om å tildekke korrespondansen

CTC hadde betydelige beløp innestående i SE-banken. Banken hadde gjennom alle år forholdt seg til Anders Jahre i alle forhold vedrørende disse konti. Som et ledd i planleggingen av og forberedelsene til 1976-arrangementet ble imidlertid all korrespondanse fra SE-banken vedrørende CTC – på instruks fra Bjørn Bettum – etter denne dato skrevet på engelsk og stilet til CTC i Panama. Den reelle adressat var imidlertid fremdeles Anders Jahre i Sandefjord. Dette fremgår av Bjørn Bettums brev 19. november 1975 til bankdirektør Åke Harrison i SE-Banken:

“Kjære Åke,

Jeg returnerer ditt brev datert 14. november 1975, og ber om at dette adresseres som følger og skrives på engelsk:

Continental Trust Company, Inc.,
P.O. Box 850
Panama 1, R. de P.

Vil du også i fremtiden påse at all korrespondanse vedrørende Continental Trust Company Inc. adresseres til samme adresse og skrives på engelsk. Slik korrespondanse sendes i lukket konvolutt med følgende adresse:

Skipsreder Anders Jahre,
Postboks 250
3201 Sandefjord, Norge”

Denne fremstillingen underbygges også av rettslige forklaringer foretatt i Stockholm i 1985 av sentrale representanter for SE-banken i forbindelse med det sivile søksmål om etterligningen av Anders Jahres dødsbo.

Dette viser at koordineringen av korrespondanse mv knyttet til CTC følger et bestemt mønster: I tilknytning til gjenopplivningen av CTCs selskapsorganer og utstedelse av aksjebrev i 1974 ble all korrespondanse mv. kanalisert via Carl de Geer som koordinator, samtidig som Sandefjord ble holdt løpende orientert. Med hensyn til forvaltningen av CTCs midler holdt i SE-banken skal dette i formen skrives på engelsk og adresseres til CTC i Panama, men likevel sendes til skipsreder Anders Jahre i Sandefjord. Forklaringen er åpenbar: Det hele var ledd i en tilsløring av realitetene ved å forsøke å skape inntrykk av distanse mellom Anders Jahre og CTC, samtidig som CTC søkes ikledd skinn av realitet.

15 REORGANISERING AV DEN FORMELLE EIERSTRUKTUREN: CTC LEGGES I EN STIFTELSE GJENNOM "1976-ARRANGEMENTET"

- 15.1 Idéen om en stiftelse som formell eier av CTC
 - 15.1.1 Andre del av planen: En ny formell eierstruktur
 - 15.1.2 Første alternativ: "Sunday Trading"-planen
 - 15.1.3 Lazard trekkes tettere inn i planleggingen
 - 15.1.4 Den underliggende realitet i planene om ny formell eierstruktur
- 15.2 "1976-arrangementet" – Continental Foundation som ny formell eier av CTC
 - 15.2.1 Ytterligere søkelys fra presse og myndigheter
 - 15.2.2 Anders Jahres intruks til medhjelperne
 - 15.2.3 Møter i London i juli 1976 hvor den endelige planen legges
 - 15.2.4 Videre oppfølging – rollene fordeles
 - 15.2.5 Opprettelsen av Continental Foundation
 - 15.2.6 Kontrollen over CTCs aksjebrev
 - 15.2.7 Møte på Midtåsen i oktober 1976: Sementering av den underliggende realitet
 - 15.2.8 Bess Jahres bekreftelse av det reelle forhold
 - 15.2.9 Den formelle overføring av CTC aksjene – papirøvelsen
 - 15.2.10 Formålet med "1976-arrangementet" – det underliggende reelle forhold
- 15.3 Nærmere om 20 prosent andelen – Bess Jahres uttalelse/reaksjon
- 15.4 Oppsummering av "1976-arrangementet" Lazard's bekreftelse av Anders Jahres eierrådighet over CTC og dets midler så vel før som etter 1976
- 15.5 Continental Foundation ikke gyldig stiftet – er en nullitet

15.1 Idéen om en stiftelse som formell eier av CTC

15.1.1 Andre del av planen: En ny formell eierstruktur

Som vi har sett i kapittel 14, ble det i 1974 i lys av Norges Banks pågang stadig viktigere for Anders Jahre og hans fortrolige å skjule det faktum at han var den reelle eier av CTC. Det ble dermed satt i gang et arbeid med å viske ut eller tilsløre forbindelseslinjene mellom Anders Jahre og utenlandsformuen. Vi har allerede beskrevet hvordan første del av planen ble gjennomført ved å fabrikere tilbakedaterte dokumenter for å skape inntrykk av at grunnleggende selskapsformalia hadde vært iaktatt forut for rådhusgaven. Andre del av planen, den endelige reorganiseringen av det formelle eierforholdet til CTC, gjensto.

Allerede i de første møtene i mai 1974 mellom Bjørn Bettum og Carl de Geer, og mellom Bettum og Roberto R. Aleman, var det enighet om at det var behov for å få på plass en ny

formell eierstruktur. I notat av 8. mai 1974, etter møtet med Carl de Geer, skrev Bjørn Bettum i punkt 3 blant annet:

“Det er mulig at selskapet i henhold til panamansk aksjelovgivning kunne ligge med sine egne utstedte aksjer i depot, således at ikke eiendomsforholdet skulle skape problemer. Eventuelt måtte man på annen måte arrangere eiendomsforholdet med visse opsjonsrettigheter.”

Hensikten er klar: Eiendomsforholdet må “arrangeres” slik at Anders Jahres eierskap tilsløres, samtidig som realiteten ikke skal endres. Etter Bjørn Bettums diskusjoner med Roberto R. Aleman må det ha blitt klart at den her skisserte løsning ikke ville være tilstrekkelig. I Bjørn Bettums notat av 15. mai 1974, etter møtene med Roberto R. Aleman, fremkommer et annet forslag:

“5) A Panama corporation, preferably one organized before 1969, will issue all its authorized shares to bearer in exchange of all the Continental shares. (Three Panamanians from Roberto R. Aleman’s office to serve provisionally as director and officers).

6) The new Panama Company, as Settlor, shall constitute a Trust in favour of a Trust Company (Chemical) in the Bahamas under which Trust Agreement the new Panama Company shall transfer to the Trustee all the shares of Continental. The Settlor to be the beneficiary under the trust agreement.”

Her ser vi at det foreslås at aksjene i CTC skal overføres til en stiftelse (“trust”). Dette er den eierstrukturen som det arbeides videre med gjennom de følgende to årene før den endelige planen gjennomføres i “1976-arrangementet”.

15.1.2 Første alternativ: “Sunday Trading”-planen

Det første alternativ som ble diskutert, var den såkalte “Sunday Trading”-planen. Sunday Trading Corporation (“Sunday Trading”) var navnet på selskapet som var tenkt brukt som instrument i proforma arrangementet. Det passet perfekt: et tomt “hylleselskap”, registrert i Panama i 1968. Planen var at CTC-aksjene skulle overdras til Sunday Trading mot at aksjene i Sunday Trading skulle utstedes til aksjonærene i CTC, reelt sett Anders Jahre. Sunday Trading skulle deretter legge CTC-aksjene i en “trust”, slik at Sunday Trading da formelt ville være “Settlor” (stifter av trusten). I denne forbindelse fant Bjørn Bettum det nødvendig å sjekke med Chemical Bank, som var tiltenkt rollen som “trustee” i dette trust-arrangementet, at det var rettslig adgang til å la stiftelsens midler tilgodese den som oppretter stiftelsen. Chemical Bank i New York bekrefter dette i brev av 21. mai 1974:

“In answer to your inquiry as to whether or not a settlor and a beneficiary of a trust can be the same person or individual, the answer is yes.”

Meningen var altså at stiftelsen kontrollerte CTCs verdier. Stiftelsens midler skulle kunne disponeres til fordel for Sunday Trading, som igjen var eiet av Anders Jahre. Realiteten ville fortsatt være at Anders Jahre disponerte verdiene i CTC, nå gjennom to mellomledd i eierstrukturen. Bjørn Bettum bekrefter dette uttrykkelig overfor Anders Jahre i notat av 28. oktober 1974, der det heter:

“De reelle eiere i Continental Trust opprettholder kontrollen over selskapet uten å måtte opptre utad.”

Etter nye møter med diverse medhjelpere – dog ikke Thorleif Monsen – oppsummeres “arrangementene” i Bjørn Bettums PM 30. oktober 1974 til Anders Jahre:

“Arrangementene er i korthet følgende:

- 1) 10.000 aksjer representerende kapitalen i Continental, som i henhold til Continental’s opprinnelige protokoller er utstedt, overdras til et panamensk holdingselskap under navn SUNDAY TRADING CORPORATION.
- 2) Som vederlag for Continental-aksjene mottas 500 aksjer i Sunday Trading representerende den fulle kapital i dette selskap, hvoretter Sunday Trading i sin helhet eier Continental.
- 3) Sunday Trading plasserer Continental’s utstedte aksjekapital i en Trust i Chemicals filial i Nassau, THE BANK OF NEW PROVIDENDE TRUST COMPANY LIMITED, i henhold til et Trust Agreement utarbeidet av Chemical i New York.
- 4) Den fulle kontroll over Continental forblir derved i Sunday Trading, og i dette selskap bør du oppnevne Directors og Officers. Disse personer blir avgjørende for forvaltning av midlene. Som forslag kunne jeg tenke meg å antyde:

Roberto Aleman,
Thorleif Monsen
og en høytstående direktør i Lazard, London eller New York.

Det bakenforliggende eiendomsforhold til aksjene i Sunday Trading kan sannsynligvis ordnes ved hjelp av Lazard eller andre som du måtte ha tillit til.”

Hvis en plan om å legge CTC-aksjene inn i et selskap eller en stiftelse skulle gjennomføres, måtte Anders Jahre igjen bruke en stråmann han hadde tillit til for å arrangere “*de bakenforliggende eierforhold*”, og denne rollen var altså tiltenkt Lazard. At Anders Jahre i henhold til denne planen ville være den reelle eier av Sunday Trading fremgår dessuten av at han skulle kunne utnevne styre og funksjonærer.

Av grunner som boet ikke er kjent med, ble planene vedrørende Sunday Trading Corporation lagt på is. Selskapet Sunday Trading dukket imidlertid opp igjen i 1979, da under navnet Harmon Corporation. Dette vil vi komme tilbake til i kapittel 17 punkt 3.3.

15.1.3 Lazard trekkes tettere inn i planleggingen

Parallelt med at det ble arbeidet med “*Sunday Trading*”-planen, utredet Anders Jahre og Bjørn Bettum også andre alternativer ved hjelp av Lazard. Bjørn Bettum hadde i denne forbindelse direkte kontakt med styreformannen i Lazard, Daniel Meinertzhagen, for råd om etablering av en stiftelse. Etter den første kontakten med Daniel Meinertzhagen blir lord Hugo Kindersley, som var executive director i banken, gjort ansvarlig for gjennomføringen av etableringen av stiftelsen. Det er korrespondanse og møtevirksomhet mellom Bjørn Bettum og Hugo Kindersley, men uten at dette resulterer i noen plan som settes ut i livet.

15.1.4 Den underliggende realitet i planene om ny formell eierstruktur

Våren 1975 er det blitt klart at med den interesse norske myndigheter hadde vist for forbindelsen mellom Anders Jahre og CTC, kunne Anders Jahre vanskelig hente hjem midler fra Utenlandsformuen. Problemet var ikke lenger bare knyttet til den uoppfylte delen av

Rådhusgaven, men generelt til hvordan Anders Jahre skulle sikre seg tilgang til verdiene i CTC uten å vekke norske myndigheters mistanke. Ved hjelp av Bjørn Bettum blir det lagt en plan for en "*kortsiktig og langsiktig tilfredsstillende løsning*". Planen skisseres i et notat 28. mai 1975 fra Bjørn Bettum til Anders Jahre:

"Jeg henviser til vår samtale på Midtåsen for en tid siden hvor det var enighet om at det er nødvendig å tilrettelegge Continentals organisasjon med tanke på en kortsiktig og en langsiktig tilfredsstillende løsning.

Etter erfaringen med Norges Bank i forbindelse med Continentals bidrag til Rådhuset i Sandefjord, er det enighet om at det ikke er mulig å bringe Continentals verdier inn i Norge, i hvert fall innen en overskuelig fremtid. Den eneste løsning vil på denne bakgrunn være at Continental på en eller annen måte organiseres som selveiende stiftelse med et passende internasjonalt formål. Dette formål burde defineres slik at det også ville være mulig i fremtiden å tilgodese Anders Jahres fond til vitenskapens fremme og Anders Jahre burde antyde visse retningslinjer for hvordan han mener stiftelsens formål i fremtiden skulle fortolkes.

Anders Jahre har gitt uttrykk for at Bess Jahre på en eller annen passende måte må tilgodesees, og jeg kunne tenke meg å foreslå at f.eks. 10 millioner dollar utskilles på hensiktsmessig måte fra Continental så snart som mulig. Ved inneværende års utgang vil det da være igjen verdier på rundt 50 millioner dollar i selskapet, som kunne overføres til den foreslåtte stiftelse. Et beløp på 10 millioner kunne gi både Anders Jahre og Bess Jahre den nødvendige bevegelsesfrihet.

(...)

Meinertzhagen har selvsagt ikke antydnet noe om hvilke verdier eller hvilke personer som er involvert i den idé som er skissert. Uten å kommitere hverken Continental Trust eller Anders Jahre personlig, vil jeg foreslå at vi undersøker videre på hvilken måte et passende opplegg kunne tilrettelegges. Dette opplegg må så forelegges rette vedkommende så snart som mulig."

Notatet viser med all tydelighet at Anders Jahre var den reelle eier av CTC, og at Bjørn Bettum var fullt innforstått med dette. Ingen andre enn en eier kan disponere fritt over selskapets midler til formål de selv ønsker å tilgodese, herunder til underhold av sin ektefelle, slik Bjørn Bettum her skisserer at Anders Jahre vil gjøre. Notatet tilkjennegir også at styreformann i Lazard, Daniel Meinertzhagen, var fullt innforstått med at Anders Jahre var midlenes rette eier, idet Bjørn Bettum i siste avsnitt nettopp forsikrer Anders Jahre om at hans identitet ikke er blitt avslørt.

Før Bjørn Bettum reiste til London for å drøfte spørsmålene med Lazard i desember 1975, satte han opp et memorandum til Anders Jahre. Bjørn Bettums forslag ble akseptert av Anders Jahre ved påtegning 11. desember 1975:

"Anders Jahre eier, hverken personlig eller gjennom selskaper, aksjer i Continental Trust Company. Anders Jahre eller hans arvinger har således ingen adgang til midlene i Continental Trust Company eller noen form for kontroll med selskapet.

Det er tidligere fastslått at midlene i Continental Trust i fremtiden skal inngå i en internasjonal stiftelse under kontroll av dertil egnede personer og eventuelt institusjoner.

På bakgrunn av disse faktiske omstendigheter bør følgende vurderes:

1) Hvem skal administrere stiftelsen?

2) Hvis stiftelsens formål ikke er presisert nærmere, overlates det til dens administrasjon å fastsette et formål som først og fremst ligger innenfor rammen av ANDERS JAHRES FOND TIL VITENSKAPENS FREMME og også ANDERS JAHRES HUMANITÆRE STIFTELSE.

3) Forvaltningen bør sannsynligvis knyttes til en eller annen internasjonal bank eller finansinstitusjon i henhold til oppdrag fra dem som administrerer stiftelsen.”

Generelt bemerkes at i den grad samtidsdokumentasjonen – som her – inneholder uttrykk eller formuleringer som synes uforenlig med Anders Jahres eierskap til CTC, fremkommer dette bare som elementer i det maskepi som ble bedrevet. Realitetene gir seg selv ved å bedømme omstendighetene samlet. Det som er skrevet i memorandumets første avsnitt, representerer ikke sannheten, men det standpunkt om eierskap av CTC som var inntatt overfor norske myndigheter og andre. Det er svært treffende i denne sammenhengen at Anders Jahre her sier at verken han eller hans arvinger har adgang til CTCs midler, samtidig som notatet angir at midlene skal tilgodese de to stiftelsene som bærer hans navn og er hans testamentsarvinger. Som vi skal se, er denne formulerte “sannhet” heller ikke til hinder for at Anders Jahre og Bjørn Bettum setter til side en betydelig sum fra CTCs midler nettopp for Anders Jahre og hans kone. Og den står i direkte motstrid til det som fremkommer av de øvrige dokumenter forfattet av Bjørn Bettum i sakens anledning, som for eksempel notat 15. oktober 1975 til Anders Jahre:

“Jeg er blitt anmodet om å være behjelpelig med å tilrettelegge en langsiktig løsning for behandling av Continentals verdier og en tilfredsstillende økonomisk ordning for Bess Jahre.

Når det gjelder spørsmålet om Continental, har Anders Jahre ved flere anledninger vært inne på at Continental burde tilrettelegges som en internasjonal selveiende institusjon hvor Anders Jahre indirekte beholder kontrollen så lenge han kan og vil.”

Vi skal i det videre se hvordan planen om en “kortsiktig løsning” – for å tilgodese Bess Jahre – og en “langsiktig løsning”, der Anders Jahre indirekte beholder kontrollen over Continental, blir gjennomført.

15.2 “1976-arrangementet” – Continental Foundation som ny formell eier av CTC

15.2.1 Ytterligere søkelys fra presse og myndigheter

I juni 1976 ble skipsreder Hilmar Reksten siktet for betydelige skatte- og valutaunndragelser. Samtidig ble det kjent i mediene at politiet hadde foretatt ransakelse av Rekstens kontorer. Dette var første gang politiet slo til mot en skipsreder med slike maktmidler.

Omtale av saken ga inntrykk av en aksjon rettet mot rederstanden som sådan, og det ble åpent spekulert i om Anders Jahre kunne være neste skipsreder på myndighetenes liste. Til illustrasjon hadde regjeringsorganet *Arbeiderbladet* 10. juni 1976 et oppslag med følgende overskrift: “*Flere redere er nå i søkelyset*”, der det ble hevdet at myndighetene blant annet ville se nærmere på Anders Jahres gaveoverføringer knyttet til rådhuset i Sandefjord.

Dette skapte bekymring hos Jahre-kretsen i Sandefjord, og var trolig foranledningen til at Anders Jahres gamle kompanjong og Bjørn Bettums far, Frithjof Bettum, tok kontakt med

Norges Bank for å få en oversikt over situasjonen. Et møte fant sted 21. juni 1976, og av referat utarbeidet av Norges Bank fremgår det blant annet:

“Høyesterettsadvokat Bettum nevnte innledningsvis at han hadde bedt om møtet som en gammel venn og tidligere medarbeider av Anders Jahre. Selv hadde han trukket seg ut av rederiet for 6 år siden da han fylte 70 år. Han kjente således ikke til detaljene i den aktuelle sak om donasjon til Rådhuset.

Det var avisenes omtale av donasjonen og antydningene om valutaovertrødelse som var foranledningen til at Bettum hadde bedt om en samtale. Han opptrådte på egne vegne, men Anders Jahre var informert. Bettum sa at Anders Jahre hadde tatt seg nær av avisskriveriene. Jahre virker imidlertid svært trett, og husker heller ikke særlig godt lenger. Han er da også passert 85 år. Høyesterettsadvokat Bettum ville gjerne vite om det var mulig for ham å gjøre noe i den foreliggende sak.”

(...)

“Fra Norges Banks representanter ble fremholdt at saken ikke kunne anses som avsluttet. Den ville kunne bli fulgt opp ved bokettersyn eller andre tiltak fra så vel skatte- som valutamyndighetenes side. En pekte også på at andre aktuelle valutaovertrødelser hadde ført til en skjerpet holdning fra myndighetenes side og til at pressen er blitt sterkt opptatt av valutasaker.”

Det var etter dette klart for de impliserte i Jahre-sfæren at det måtte handles raskt for å etablere den ønskelige formelle avstand mellom Anders Jahre og CTC, uten at Anders Jahre skulle oppgi kontrollen over selskapet eller dets verdier. Dette kunne oppnås ved ny formell eierstruktur som tilsørte forbindelseslinjene til Anders Jahre, samtidig som han beholdt kontrollen over midlene.

15.2.2 Anders Jahres instruks til medhjelperne

En uke etter at Frithjof Bettum hadde vært i møte med Norges Bank, ble det avholdt møter mellom Bjørn Bettum, representanter fra Lazard og Roberto R. Aleman i London for å diskutere en reorganisering av eierstrukturen i CTC. I forbindelse med møtene i London har Anders Jahre signert et notat datert 2. juli 1976 som angir hovedtrekkene i den planlagte reorganisering.⁶⁴ I notatet, som utgjør Anders Jahres instruks til medhjelperne, fremgår blant annet:

“3) The Shareholders of the company have decided to transfer the ownership of the company into a Charitable Trust. Advice is taken from a firm of lawyers in Toronto. The particular lawyer involved is Mr. Doglous Gibson. The lawyers have been recommended by the Chairman of Lazard Brothers & Co., Limited, in London.

Further meetings are taking place in London the 1st and 2nd July, and the lawyers involved anticipate to be able to conclude all arrangements at meetings in London 20th – 22nd July. At that time it will be necessary to hold a Board of Directors Meeting of Continental Trust Company.

The shareholders of Continental Trust are domiciled in the West Indies, and they and the lawyers recommend the Trust to be established with domicile in the Bahamas of Cayman Islands (or possibly a combination of the two domiciles). The purpose of the Trust will be made as wide as possible in order that the Trust may distribute funds whenever appropriate to practically whichever international

⁶⁴ [Vedlegg – Notat 2. juli 1976]

purpose desirable. The idea would be to make no distributions until this was agreed at some future time.

The Trust will be designed with Trustees from one or two of the large American banks or international firms of accountancy, such as Cooper Lybrand. The Trustees will, according to the suggested Trust-document, be controlled by a number of Advicors domiciled in various taxation jurisdictions in order to make it clear that the Trust should not be subject to taxation in anyone jurisdiction."

Etter notatet er altså planen å overføre aksjene i selskapet til en tilsynelatende "veldig" stiftelse, men at stiftelsens formål skal bli formulert så vidt at utdeling av midlene kan skje til enhver ønskelig person/institusjon, dvs. til formål som ikke nødvendigvis var veldedige, inkludert Anders Jahre selv.

Notatet refererer til "aksjonærene" i CTC og sier at de er bosatt i de vest-indiske øyer. Dette er trolig en referanse til Thorleif Monsen, med bopel på Bahamas, som allerede på dette tidspunkt fungerte som stråmann for Anders Jahre ved at han på papiret "holder" ihendehaveraksjene på Jahres vegne. Dersom Anders Jahre ikke hadde vært den reelle eier av CTC, men bare selskapets "President", hadde det selvsagt ikke vært noe behov for at han skulle signere ovenstående dokument. De beslutninger og den organisering av CTCs verdier som notatet legger opp til, kunne bare bestemmes og besluttes av CTCs eier. Notatet representerer således eieren Anders Jahres formelle velsignelse for Bjørn Bettum, Lazard og Anders Jahres øvrige medhjelpere til å gå videre med det opplegg som dokumentet skisserte.

15.2.3 Møter i London i juli 1976 hvor den endelige planen legges

Det ble avholdt flere møter i London over dagene 1.–3. juli 1976: Først mellom Bjørn Bettum og Robert R. Aleman og deretter møte hvor også Hugo Kindersley og Arthur Hardman fra Lazard deltok. Roberto R. Alemans referat fra møtene er et kjernedokument for forståelsen av det proforma arrangementet som settes i verk. Dokumentet som er datert 6. juli 1976,⁶⁵ innledes slik:

"MEMORANDUM

Re: CONTINENTAL – Discussions in London 1st, 2nd. and 3, 1976

1.- It is proposed to enter into a Trust Agreement in Bahamas or Grand Cayman (hereinafter to be referred to as the Trust Agreement).

2.- In my first meeting with BB I was of the impression that the property to be transferred in trust (trust estate) would be the Continental shares. At the meeting held with the Lazard people in the afternoon of July 3rd, the question was raised that the assets of Continental rather than the Continental shares were to constitute the trust estate.

In the former case, the Settlor would have to be Monsen, who is the holder of the Continental shares; in the latter case, the Settlor, necessarily, would have to be Continental.

3.- The Trust Agreement will provide that, in some respects, the powers of the trustee to dispose of the trust estate will be subject to the approval of an advisory counsel.

⁶⁵ [Vedlegg – Møtereferat 6. juli 1976]

4.- The Trust Agreement is being prepared by Mr. F. D. Gibson, a partner of the law-firm Fasken & Calvin, Toronto, Canada

5.- BB raised question of having certain assets of Continental not covered by the Trust Agreement. BB suggested that the Trust Agreement may contain provisions in this respect

6.- Maybe to solve BB's concern a dividend should be paid by Continental prior to the trust being constituted. This dividend to be paid to Monsen or to a corporation to which the Continental stock is delivered by Monsen. Then, the corporation may be managed separately, or even a separate trust may be constituted (the idea is that the property so separate be at the disposal of Mrs.).

Her fremkommer klart realitetene bak den planlagte stiftelsen. Både form og innhold viser at Thorleif Monsen kun i navnet var eier av aksjene i CTC. I denne sammenhengen er det f.eks. sagt at Monsen var "*holder*" av CTCs aksjer, ikke "*owner*". Monsen skulle fremstå utad som eier og den som mottok et eventuelt utbytte som ble utbetalt fra selskapet før reorganiseringen. Det fremgår imidlertid at den som skulle nyte godt av en slik utbetaling, var "*Mrs.*", som er en henvisning til Bess Jahre. Dette er den såkalte "*kortsiktige*" tilretteleggingen av CTC-formuen på en måte som skulle kunne tilgodese Bess Jahre.

Det ble på møtene diskutert ulike alternativer for konstituering av en stiftelse, blant annet hvorvidt det var aksjene i CTC eller CTCs aktiva som skulle legges inn i stiftelsen. Den endelige løsningen ble, som vi skal se, at (deler av) aksjene ble overført til stiftelsen.

Notatet fortsetter med et megetsigende punkt som viser at man var opptatt av å etablere en kontroll med den som formelt fikk råderett over midlene:

"7.- Question of future management of Continental. BB feels that once Continental stock is transferred to trustee, the Board of Directors should be more concerned in supervising the management of the company. Also that annual meetings of shareholders be held. I do agree with BB's concern. The stock will not be as it is now under the direct control of Monsen. The trustee may want to have precise information as to how the affairs of the company are being managed. Probably, at least semi-annual reports should be approved by Board of Directors. Anyway, this will be for the Board of Directors to decide."

Notatet ender med punkter om å utarbeide styreprotokoller som reflekterer de beslutninger som er tatt:

"11.- It was agreed that I would draft minutes of meeting of the Board of Directors covering (i) approval of the Trust Agreement and execution thereof; (ii) election of officers. Also to be prepared by me, minutes of meeting of the shareholders covering: (i) ratification of the action taken by the Board of Directors; (ii) election of Directors.

12.- As above discussed, it is possible that the trust estate will be constituted by the stock of Continental and not by the assets of Continental. Should this be the case, it is my understanding that Continental will enter into a Management Contract whereby Lazard Brothers & Company will assume the management of all the assets of Continental. I will also draft minutes of the Board of Directors of Continental authorizing the execution of such a Management Contract."

13.- The drafts should be airmailed by me as follows:

Mr. Arthur Hartman
Lazard Brothers & Co. Ltd.
21 Moorfields
London EC2P 2HT"

Til tross for at CTC på dette tidspunktet vitterlig har et styre, ser vi at dette er noe som kun fungerer på papiret. Diskusjonen og beslutningene tas av Anders Jahre i samarbeid med de nærmeste medhjelperne, uten å involvere andre styremedlemmer enn Roberto R. Aleman. Likevel påtar Aleman seg å sette opp protokoller fra styremøter for å gi nødvendig legitimitet til Anders Jahres beslutninger.

15.2.4 Videre oppfølging – rollene fordeles

Det fremgår av punkt 4 i notatet, som er signert av Anders Jahre 2. juli 1976 vedrørende overføringen av CTC-aksjene til en stiftelse, at det var en del av denne planen at Lazard skulle overta forvaltningen av CTCs midler, se kapittel 15 punkt 2.2 foran og punkt 4, som lyder:

“4) It has already been agreed, in principle, with the Chairman of Lazard Brothers & Co., Limited, that Lazard will manage the total funds of Continental Trust as an investment portfolio. The management will be based on full discretion to Lazard within the present investment policy of the company. Lazard will undertake half-annual or quarterly valuations of the portfolio.”

Samme dag som Continental Foundation ble stiftet ble den avtalen som allerede i prinsippet var inngått mellom Anders Jahre og Lazards styreformann om forvaltningen av CTCs midler, av formelle grunner bekreftet ved vedtak i generalforsamling og styremøte i CTC. Av bekreftet utdrag fra CTCs styreprotokoll 20. juli 1976 fremgår det:

“Upon motion duly made and unanimously approved, it was

RESOLVED, that Lazard Brothers & Co., Limited be entrusted with the handling and management of the corporate assets.”

Etter dette var det klart at Lazard skulle ha den fysiske kontroll med CTCs midler.

Anders Jahre ble holdt løpende orientert av Bjørn Bettum om den hektiske innsjutt mot stiftelsens opprettelse. Dette fremgår av Bjørn Bettums notat 15. juli 1976 til Anders Jahre vedrørende praktiske og administrative beslutninger:

“Continental Trust Company Inc.

- 1) Jeg henviser til Memorandum datert 2. juli 1976, som gir en oversikt over situasjonen. Kopi er vedlagt.
- 2) Carl de Geer er helt inneforstått med den utvikling som er skissert. Hans eneste kommentar er at det neppe lenger er tilrådelig med to svensker i styret. Peder Bonde, som tidligere gjerne ville ut av styret, bør derfor gå ut og Hugo Kindersley bør velges i hans sted.
- 3) Etter planen vil selskapet bestå som tidligere. Det er kun aksjonærforholdene som endres. Etter min mening bør du fortsette som president i selskapet, ikke minst av hensyn til eventuelle spørsmål fra norske myndigheter. Du ønsket for en tid siden at jeg skulle gå inn i selskapet som Vice-President. Av hensyn til norske myndigheter ble dette utsatt, og jeg vil foreslå at dette fremdeles utsettes.
- 4) Lazard er innstillet på å overta den formelle forvaltningen av selskapets midler. Du vil som selskapets president motta oversikter så ofte du ønsker – jeg vil foreslå hvert kvartal. Investment policy bør avtales mellom Hugo Kindersley og deg.

5) Som selskapets president vil du måtte anmode Lazard i London om å foreta de mindre betalinger av expenses.

6) Lord Kindersley's tidligere privatsekretær, Mr. Arthur Hardman, 58 år, vil være behjelpelig med eventuelle detaljer i forbindelse med selskapet.

7) Selskapets administrasjon blir for øvrig lagt til Cayman eller Nassau."

Også dette notatet er påført Anders Jahres signatur som bekreftelse på hans aksept av de planlagte tiltak. Det siterte viser at Anders Jahre var og fortsatt skulle være CTCs eier, likesom han fortsatt skulle være eier av de deler av selskapet som måtte bli lagt inn i en stiftelse. Rollen som selskapets "President" ga også et skinn av legitimitet for Anders Jahres fortsatte direkte tilgang til midlene ved behov; han kunne fortsatt anmode Lazard om å foreta utbetalinger, slik han i alle år hadde gjort overfor SE-banken.

15.2.5 Opprettelsen av Continental Foundation

Den 20. juli 1976 ble Continental Foundation stiftet i London. Av stiftelsesdokumentet fremgår det at

- Thorleif Monsen er den formelle "settlor" (stifter).
- Robert N. Slatter er utnevnt som "Trustee" (forvalter).
- Stiftelsens "Advisors" er Hugo Kindersley, Thorleif Monsen og John A. Worsley.

Fra fortalen i stiftelsesdokumentet skal hitsettes:

"WHEREAS the Settlor wishes to establish a Trust for the benefit of worthy individuals, organizations and corporations all upon the terms and conditions hereinafter set forth, and to be known as "The Continental Foundation"."

Continental Foundation ble stiftet med en grunnkapital på 1000 dollar, som angivelig ble innbetalt av Thorleif Monsen som "settlor". Dette fremkommer i stiftelsesdokumentets punkt 1:

"The Trustees do acknowledge the receipt of the sum of ONE THOUSAND DOLLARS (\$1,000.00) U.S. funds from the Settlor which together with any further sums or accretions or additions thereto which they may receive from time to time and which are accepted by them shall constitute the Trust Fund."

I tråd med de forutsetninger som Bjørn Bettum og Anders Jahre hadde lagt til grunn i notatet 2. juli 1976, skulle stiftelsens formål defineres så vidt som mulig. Det følger av formålsparagrafen inntatt i stiftelsesdokumentets punkt 3 at utdeling av midler kan foretas til:

"...any one or more religious, charitable or educational institution or institutions or any organizations or institutions operating for the public good (and the Trustees shall be the sole and absolute judges of whether any organization or institution so qualifies are as a beneficiary hereunder) the intention being to enable the Trustee to endeavour to act for the good or for the benefit of mankind in general or any section of mankind in particular anywhere in the world or throughout the world."

Boets klare oppfatning er at det slett ikke var hensikten å etablere en stiftelse som reelt sett skulle være veldedig. Stiftelsen skulle derimot fremstå som veldedig utad – uten at dette

medførte noen hindringer for disposisjonen av midlene i henhold til den underliggende avtale. Dette illustreres både av formålsangivelsen som sitert og av følgende klausuler:

- Det følger av stiftelsesdokumentets punkt 4 at det kan foretas utdelinger til enhver som på det aktuelle tidspunkt er kvalifisert som *"beneficiary"*.
- Videre kan utbetaling etter stiftelsesdokumentets punkt 5 skje med det for øye å legge kapitalen inn i en ny *"trust"* (stiftelse).
- Continental Foundation kan etter punkt 9 investere i fast eiendom for beboelse av berettigede personer – kostnadsfritt. Etter stiftelsesdokumentets pkt. 10 kan trusten rentefritt låne ut penger, og ved stiftelsesdokumentets punkt 18 er trusteeen gitt adgang til å sette til side et eget fond for enhver *"beneficiary"*.
- Endelig bestemmer stiftelsesdokumentet punkt 31 at de valgte *"Advisors"* har adgang til å endre selskapets statutter uten annen begrensning enn at Continental Foundations midler ikke skal kunne utbetales til den definerte *"settlor"* – Thorleif Monsen.

De som ble formelt legitimert til å råde over Continental Foundations verdier – de oppnevnte *"Advisors"*, var således utstyrt med nødvendig kompetanse til å overføre midlene til Anders Jahre eller hans interesser uten at dette var i strid med den formelle overbygning.

Boet gjorde gjeldende i søksmålet på Cayman Island at formålsparagrafen i stiftelsesdokumentet ikke tilfredstilte de anglosaksiske krav til en ren veldedig stiftelse. Dette fordi formålsangivelsen er for vidt angitt. Etter engelsk rett er det kun veldedig stiftelser som gyldig kan stiftes uten tidsbegrensning og med et ikke-spesifikt formål. Dette er, som dokumentasjonen har vist, kjennetegn ved Continental Foundation, og den ville derfor være ugyldig med mindre den var strengt veldedig etter de engelske regler. Boet fikk fullt ut medhold så vel av Appellretten på Cayman Islands som i Privy Council, se kapittel 15 punkt 5.

15.2.6 Kontrollen over CTCs aksjebrev

Som redegjort for i kapittel 14 ble aksjer for Pankos utstedt i 1974, men tilbakedatert til 1954. Disse ble så byttet i nye aksjer for CTC, datert 1971, men utstedt i 1974 og sendt via Carl de Geer til Anders Jahre i Sandefjord. Der ble ihendehaveraksjene oppbevart frem til "1976-arrangementet" skulle gjennomføres. Sommeren 1976 ble aksjebrevene fraktet fra Sandefjord til London av ansatte fra Lazard, og deponerte hos Arthur J. Hardman i Lazard. Disse forhold bekreftes av Bjørn Bettums redegjørelse 16. november 1994:

"Share certificates were only physically issued in about May or June 1976 [trolig feilerindring for 1974 – boets anm.]. They would have been in safe custody and Jahre, my father and myself would have had access. I do not recall the circumstances of the issue of this set of shares. The share certificates were collected by one of Lazard's employees, Alan Wrigley or Per B. Jansson. Monsen never had physical possession of the shares and the letters from him to Lazards are misleading as they suggest that he physically deposited them. In fact they went from Sandefjord to Arthur Hardman at Lazards and were subject to the instructions by Monsen. Monsen then accounted to me for his acts and provided me with a copy of his letter to Lazards. He may have "represented" the shares at meetings of the company but this would have been a fiction."

Stråmannen Thorleif Monsen signerte deretter et brev 21. juli 1976, hvor det angivelig var han som deponerte aksjene hos Lazard. Det er dette brevet Bjørn Bettum i 1994 karakteriserte som en fiksjon. I brevet heter det blant annet:

“Dear Sirs,

I am delivering to you herewith for you to hold in custody an envelope containing Certificates for 10,000 shares of stock of CONTINENTAL TRUST COMPANY INC., a Panama corporation (hereafter referred to as Continental).”

Aksjene var imidlertid fortsatt under Anders Jahres eierskap og instruksjonsrett. Stråmannen Thorleif Monsen har således aldri hatt CTC-aksjene i sin besittelse, og Lazard var på det rene med Anders Jahres instruksjonsrett over aksjene. Om dette heter det i Bjørn Bettums redegjørelse 16. november 1994:

“It was clear to the Chairman of Lazards and Kindersley that Monsen was holding the shares in CTC under Jahre and my direction and that my authority was as always confirmed by Anders Jahre. The fiction that Monsen was the owner was necessary to avoid supposition that Jahre owned the shares which of course was not correct. This was a perfectly transparent situation to the senior level of Lazards. Even at a lower level CTC for internal purposes was Scandinavian business, neither Japanese nor American.”

15.2.7 Møte på Midtåsen i oktober 1976: Sementering av den underliggende realitet

Før den formelle overføringen av CTC-aksjene til stiftelsen kunne skje, ble det avholdt et møte mellom de impliserte parter på Midtåsen i oktober 1976. Til dette møtet hadde Anders Jahre og Bjørn Bettum invitert de sentrale personer i 1976-arrangementet, nemlig:

- stråmannen Thorleif Monsen og
- Hugo Kindersley og John Worsley, som skulle utøve rollene som advisors sammen med Thorleif Monsen.

Det var disse som etter stiftelsesdokumentet hadde formell kompetanse over stiftelsens midler, idet alle beslutninger av betydning måtte tas av “Advisors”. Midlene i Continental Foundation kunne heller ikke flyttes eller lignende uten enstemmig tilslutning fra samtlige “Advisors”. For å sikre at ingen misbrakte sin posisjon måtte derfor alle de tre være en del av den underliggende avtale/forståelse om at overføringen ikke var reell mellom partene.

Forut for møtet utarbeidet Bjørn Bettum 22. oktober 1976 et memorandum adressert til Anders og Bess Jahre⁶⁶ der historien fra etableringen av Pankos i 1939 og de planlagte tiltak for en ny formell eierstruktur gjennomgås. Fra memorandumet, som også foreligger i engelsk oversettelse for de øvrige deltakere, siteres:

“3) På møter i London sommeren 1974 ble det klarlagt at selskapets aksjonærer ønsket å overdra helt eller delvis aksjene i selskapet til en internasjonal stiftelse. Som selskapets president er Anders Jahre blitt holdt underrettet om utviklingen i denne forbindelse.

⁶⁶ [Vedlegg – Memorandum 22. oktober 1976 fra Bjørn Bettum til Anders og Bess Jahre]

4) Opprettelse av den omtalte stiftelse (Charitable Trust) er foretatt i samarbeid med selskapets aksjonærer og den kanadiske jurist, Douglas Gibson samt Lazard. Stiftelsesdokumentet er undertegnet 20. juli 1976 av følgende:

Thorleif Monsen (Settlor)
Robert Slatter (Trustee)
Lord Kindersley (Advisor)
Thorleif Monsen (Advisor)
John Worsley (Advisor)

Stiftelsen har fått navnet:

THE CONTINENTAL FOUNDATION.

Stiftelsen er underlagt visse begrensninger i adgangen til å investere midlene med mindre stiftelsens Advisers samtykker. Stiftelsens inntekter kan utdeles til "any one or more religious, charitable or educational institution or institutions or any organizations or institutions operating for the public good, the intention being to enable the Trustee to endeavour to act for the good or for the benefit of mankind in general or any section of mankind in particular anywhere in the world or throughout the world." Med samtykke av stiftelsens Advisers kan stiftelsen også tilgodese andre formål inkludert enkeltpersoner. Om ønskelig kan stiftelsen deles opp og formålet kan endres under forutsetning av at de oppnevnte Trustees og Advisers enstemmig går inn for slik endring.

(...)

Følgende hovedpunkter er lagt til grunn for stiftelsen:

Stiftelsen skal være hjemmehørende i et land hvor man ikke har beskatning eller er underlagt unormale innsyn fra offentlige myndigheter. Hjemstedet skal kunne flyttes.

Den interne organisasjon skal være slik at ingen enkeltperson får anledning til å utnytte stiftelsens verdier eller formål. Stiftelsens oppnevnte Trustees skal være underlagt en overordnet kontroll. Denne kontroll utøves av de oppnevnte Advisers.

Stiftelsens midler skal ikke kunne føres tilbake til stiftelsens settlor.

Stiftelsens reelle verdier blir fortsatt eiet av CONTINENTAL TRUST COMPANY INC., således at dette selskap utad fortsatt vil være operativt. Kontrollen over selskapet ligger dog i siste omgang hos stiftelsen.

5) Lazard Brothers & Co. Limited er anmodet om å forvalte de midler som eies av Continental Trust Company Inc. med det for øyet å oppnå en best mulig langsiktig avkastning av midlene samtidig som selskapet kun skal pådras en såkalt "Triple A" risiko. Lazard vil besørge regelmessige oversikter over selskapets verdier, som bl.a. blir sendt selskapets president."

Memorandumet dannet sammen med et annet notat av samme dato utgangspunktet for diskusjonen i møtet på Midtåsen. I dette notatet til Anders Jahre fra Bjørn Bettum⁶⁷ heter det:

"For samtalen i morgen noteres følgende:

1) De som blir tilstede:

⁶⁷ [Vedlegg – Notat 22. oktober 1976 fra Bjørn Bettum til Anders Jahre]

Thorleif Monsen
Hugo Kindersley, Lord Kindersley etter at Hugh Kindersley døde for kort tid siden.
John A. Worsley.

John A. Worsley er studiekamerat av Hugo Kindersley og var i sin tid ansatt i Lazard. Han er nå bosatt i Canada og er leder for en mindre Trust-organisasjon i Toronto. Worsley er bror av Hertuginnen av Kent.

2) Som President i Continental Trust Company Inc. bør du være underrettet om selskapets forhold til den opprettede stiftelse. Du bør også som selskapets president de facto akseptere situasjonen.

3) Selskapet ga for noen år siden en betydelig gave til Sandefjord kommune. Som selskapets President har du tidligere uttalt at du på lang sikt gjerne kunne tenke deg at en del av selskapets avkastning tilfalt formål som du har sympati for. Du har i denne anledning spesielt nevnt formål som har likhet med det Universitetsfond og den humanitære stiftelse som er opprettet av deg.”

Fra møtet ble det satt opp et kort referat datert 23. oktober 1976:⁶⁸

“P.M.

Lørdag 23. oktober 1976 ble det holdt møte på Midtåsen, hvor følgende var til stede:

Anders Jahre
Bess Jahre
Thorleif Monsen
Hugo Kindersley
John Worsley
Bjørn Bettum

I detaljer ble situasjonen vedrørende Continental Trust Company Inc. og The Continental Foundation gjennomgått med utgangspunkt i Memorandum datert 22. oktober 1976 og notat til Anders Jahre fra Bjørn Bettum av samme dato. Anders Jahre hadde som President i Continental Trust Company Inc. ingen innvendinger mot de faktiske forhold som fremgår av det omtalte Memorandum.

Anders Jahre ga uttrykk for at han mente at Carl de Geer burde tre tilbake som Vice-President and Treasurer i selskapet, og han anmodet Bjørn Bettum om å tre inn i selskapet som Vice-President. Som Treasurer i selskapet ble det, under forutsetning av styrets samtykke, foreslått at Mr. Allan Wrigley i Lazard velges.

Med mindre annet blir antydnet av Anders Jahre på et senere tidspunkt, opprettholdes også den oppfatning som fremgår av punkt 3 i notat til Anders Jahre fra Bjørn Bettum datert 22. oktober 1976.”

På ny forsikrer Bjørn Bettum Anders Jahre om at på lang sikt kan Continental Foundations verdier gå til formål som Anders Jahre har utpekt, eksempelvis de norske stiftelsene opprettet av Anders Jahre. Dette viser Anders Jahre fortsatte eierkontroll over midlene, og at midlene kun var “parkert” inntil videre i Continental Foundation.

15.2.8 Bess Jahres bekreftelse av det reelle forhold

Ovennevnte dokumentasjon lest i sammenheng etterlater ingen tvil om at Anders Jahre hadde – og skulle fortsette å ha – den hele og fulle bestemende myndighet over midlene.

⁶⁸ [Vedlegg – Møtereferat 23. oktober 1976]

Bess Jahre – som var til stede på møtet på Midtåsen i oktober 1976 – har i erklæring 21. mars 1998 bekreftet dette:

“Jeg har fått opplyst at Thorleif Monsen har fremstått som formell “Settlor” av Continental Foundation (heretter CF), og at det angivelig var Thorleif Monsen som i 1976 overførte 80 % av aksjene i CTC til CF.

Planene om aksjeoverføringen til CF ble presentert for Anders Jahre og meg på et møte i vår bolig 22.10.76, der også Thorleif Monsen, Robert H. Kindersley på vegne av Lazard Brothers & Co. Limited og Bjørn Bettum deltok. Jeg husker ikke detaljer fra diskusjon i møtet som er referert i en PM 23.10.76, men har ikke grunn til å tvile på at overføring av CTC-aksjer til CF var hovedanliggendet under møtet.

Med mitt kjennskap til Anders Jahre gjennom et langt ekteskap, holder jeg det for utelukket at han på noe tidspunkt mente å gi fra seg sine interesser i CTC til Thorleif Monsen. Thorleif Monsens rolle som “Settlor” av CF og eier av CTC-aksjene var, så langt jeg har kjennskap til saken, kun av formell art.

Slik jeg kjente Anders Jahre, var han opptatt av å tilgodese norske formål. Fra han i 1953 ga midler til universitetet i Oslo og etablerte “Anders Jahres Fond til Vitenskapens Fremme”, var han i de følgende tiår opptatt av å tilgodese et bredt spekter av lokale formål i sin egen region Vestfold fylke, og norske nasjonale formål. Når han på grunnlag av råd fra blant annet Bjørn Bettum og Lazard Brothers & Co. Limited anmodet Thorleif Monsen om å fungere som settlor, må etter min oppfatning hans formål ha vært å få oppbevart CTC-formuen inntil forholdene lå til rette for å føre den til Norge slik det er uttalt i notat av 28. mai 1975 fra Bjørn Bettum til Anders Jahre. Jeg utelukker at Anders Jahre mente å gi fra seg sine interesser i CTC-formuen til “the trustees” i CT.

Anders Jahre fikk i sine siste leveår en sterkt svekket helse, og var dessverre ute av stand til å skjøtte sine interesser.”

15.2.9 Den formelle overføring av CTC aksjene – papirøvelsen

Continental Foundation ble som nevnt etablert den 20. juli 1976 med en grunnkapital på 1000 dollar. Til tross for at hele formålet med å opprette stiftelsen var at den skulle eie (majoriteten av) CTC-aksjene, skjedde ingenting i forhold til overføringen av aksjene før etter møtet på Midtåsen i oktober 1976, der Anders Jahre ga sin endelige godkjenning av arrangementet og sine instruksjoner til medhjelperne som skulle forvalte CTC videre.

9. november 1976 ble det arrangert et møte i London mellom Arthur J. Hardman og andre representanter fra Lazard og advokaten Douglas Gibson. Det var først som et resultat av dette møtet at Continental Foundation angivelig fikk overført 80 prosent av CTCs aksjer til seg. Forholdet er omtalt i Arthur J. Hardmans brev 10. november 1976 til Robert N. Slatter:

“I also enclose a copy of Thorleif Monsen’s instruction dated yesterday, to Lazards, covering the transfer of 8,000 Continental Trust Company shares to the Foundation, together with a formal acknowledgement from Lazards that these shares have now been received for account of the Foundation. This represents 80% of the issued shares of the Company.”

Thorleif Monsens brev 9. november 1976 til Lazard lyder:

“Dear Sirs,

With reference to my letter dated 21st July 1976, please deliver from the envelope in question:-

8,000 Continental Trust Company Inc. shares to the Trustee of the Continental Foundation, under advice to them.”

Igjen er det på papiret Thorleif Monsen som fremstår som eier av aksjene. Men Bjørn Bettum har i ettertid bekreftet at dette var en ren fiksjon.

Ved brev samme dag fra Thorleif Monsen til Lazard ble også den resterende 20 prosent andelen av CTC angivelig overført til Thorleif Monsen Trust. I tråd med den plan som ble diskutert mellom Bjørn Bettum, Lazard og Roberto R. Aleman på møtene 1. og 2. juli 1976 i London, skulle en del av CTCs midler – 20 prosent av aksjene – holdes utenfor stiftelsen. Disse midlene skulle være enkelt tilgjengelig for Bess og Anders Jahre, og skulle legges i en såkalt ”*secret trust*”.

Boet har hele tiden ment at overføringene som fant sted, var proforma. Det reelle forhold var at Anders Jahre skulle beholde retten til samtlige aksjer og de verdiene disse representerte. Dette var alle parter innforstått med. Overføringene til Continental Foundation og Monsen var dermed proforma. Dette innebærer også at Continental Foundation – som vil bli påvist senere – er en nullitet. Overføringen til Continental Foundation er da ugyldig.

15.2.10 Formålet med “1976-arrangementet” – det underliggende reelle forhold

Formålet med “1976-arrangementet” var å skape nødvendig distanse (slette sporene) mellom Anders Jahre og formuen uten at Anders Jahre ble fratatt en eiers rådighet eller kontroll over formuen. Anders Jahres eierskap til midlene måtte for enhver pris ikke kunne avsløres.

Dette var det overordnede formålet for Lazards, Hugo Kindersleys og Bjørn Bettums felles assistanse og oppdrag på vegne av Anders Jahre. Rettslig sett innebar dette at det eksisterte et reelt kontraktsforhold mellom Anders Jahre og de tre hovedhjelperne. Det forhold at oppdraget ikke ble formalisert eller nedfelt i et helhetlig dokument, er uten betydning. Etter oppdragets natur verken burde eller kunne dette skje selv om enkeltheter av avtalerelasjonene fremkommer i dokumentasjonen. Realitetene gir seg imidlertid selv ved å bedømme omstendighetene samlet.

Hovedpunktene i forståelsen/avtalen/oppdraget som ble inngått mellom Anders Jahre og Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum, fremgår av Bjørn Bettums notat av 22. oktober 1976 – sammenholdt med den øvrige dokumentasjon fra denne perioden:

- Formålet med arrangementet var å ”parkere” midlene inntil videre, og ikke med bindende virkning overføre disse verken til Thorleif Monsen eller Continental Foundation.
- Anders Jahre hadde fortsatt en eiers rådighet over midlene og kunne disponere disse til egne formål.
- Anders Jahre kunne videre på ethvert tidspunkt omgjøre de beslutningene han hadde fattet eller kalle disse tilbake.

- Formålet med stiftelsen skulle defineres så vidt som mulig, slik at utdeling fra denne skulle kunne skje til ethvert formål.
- Stiftelsen skulle videre kunne deles opp og formålet endres, slik at Anders Jahre beholdt den nødvendige handlingsfrihet.
- Samtlige av de involverte skulle kontrollere hverandre – gjensidige kontrollfunksjoner.
- Stråmannen Thorleif Monsen skulle ikke få tilgang til midlene.
- For å sikre kontrollen med partene i proforma arrangementet skulle det fra sommeren 1976 holdes jevnlige møter mellom de impliserte parter.
- Lazard skulle forestå forvaltningen av CTCs midler. På denne måten skulle Lazard utøve direkte kontroll med CTCs midler.
- Lazard skulle oppbevare aksjebrevene, og derved ha den fysiske kontroll med adkomstdokumentene til formuen.

Lazard var altså den som – gjennom Hugo Kindersley som *“Advisor”* og gjennom å ha den fysiske kontroll med både aksjene og CTCs midler – fikk i oppdrag å påse at Anders Jahres instruksjoner ble fulgt. Lazard utpekte de personer som skulle utøve tilsyn og kontroll på bankens vegne. Lazard har erkjent å ha sviktet sin rolle, og banken har gjennom forlik med boet betalt en erstatning på avrundet 379 millioner for det tap boet har lidt som følge derav, se kapittel 28.

Dokumentasjonen har vist at det før dette tidspunkt ikke hadde blitt avholdt jevnlige styremøter og generalforsamlinger i CTC. Dette var heller ikke nødvendig fordi CTC, som i seg selv var et proformaverk, var under Anders Jahres direkte kontroll. Gjennom *“1976-arrangementet”* var det andre som var formelt legitimert til å forføye over midlene, og behovet for kontrollmekanismer gjorde seg gjeldende. Som vi skal komme tilbake til, ble det også avholdt slike møter, og Bjørn Bettum var til stede på disse møtene, til tross for at han aldri hadde noen formell posisjon verken i CTC eller Continental Foundation.

15.3 Nærmere om 20 prosent-andelen – Bess Jahres uttalelse/reaksjon

Som vi har redegjort for, ble 20 prosent av aksjene i CTC holdt utenfor stiftelsen Continental Foundation. Disse skulle etter *“1976-arrangementet”* forvaltes slik at Bess Jahre ble tilgodesett. Vi minner om Bjørn Bettums forslag til sikring av Bess Jahre i notat 28. mai 1975:

“Anders Jahre har gitt uttrykk for at Bess Jahre på en eller annen passende måte må tilgodesees, og jeg kunne tenke meg å foreslå at f.eks. 10 millioner dollar utskilles på hensiktsmessig måte fra Continental så snart som mulig. Ved inneværende års utgang vil det da være igjen verdier på rundt 50 millioner dollar i selskapet, som kunne overføres til den foreslåtte stiftelse. Et beløp på 10 millioner dollar kunne gi både Anders Jahre og Bess Jahre den nødvendige bevegelsesfrihet.”

En metode for å sikre Bess Jahre økonomisk var, som vi har omtalt foran, også et sentralt tema i drøftelsene Bjørn Bettum hadde med Roberto R. Aleman i London 1.–3. juli 1976. I referatet fra samtalene fremgår det i punkt 5 og 6:

“5.- BB raised question of having certain assets of Continental not covered by the Trust Agreement. BB suggested that the Trust Agreement may contain provisions in this respect. (At the first meeting with BB I stated that this would not work because property to be transferred in trust would be the Continental shares and not the assets of Continental.)

6.- Maybe to solve BB’s concern a dividend should be paid by Continental prior to the trust being constituted. This dividend to be paid to Monsen or to a corporation to which the Continental stock is delivered by Monsen. Then, the corporation may be managed separately, or even a separate trust may be constituted (the idea is that the property so separated be at the disposal of Mrs.)”

Avslutningsvis i punkt 6 “(...) *the idea is (...) of Mrs.*” etterlater ikke tvil: Det er Mrs. Bess Jahre som skal tilgodesees.

Også for disse midlene skulle Thorleif Monsen ha rollen som stråmann for Anders Jahre. For å kontrollere at Thorleif Monsen ikke misbrukte denne posisjonen skulle også midlene som representerte 20 prosent-andelen legges inn i en trust under tilsyn og kontroll av Lazard. Dette fremgår av Thorleif Monsens brev 9. november 1976 til Lazard:

“Dear Sirs,

Thorleif Monsen Trust

I have agreed to establish the Thorleif Monsen Trust in accordance with the draft agreement attached hereto and I intend to contribute to that Trust, 2.000 shares of the Continental Trust Co. Inc. Those 2.000 shares are in a sealed envelope which I lodged with you on the 21st July 1976. In the event that you receive written instructions from Lord Kindersley, Arthur Hardman and F. Douglas Gibson, that the Trustees and the Advisors have agreed to act under the Trust Agreement, which they consider conform with my wishes, I hereby instruct you to deliver the aforementioned 2.000 shares of the Continental Trust Company Inc., to the Trustees of the Thorleif Monsen Trust and you shall do this notwithstanding my death or disability unless I have revoked these instructions to you in writing.”

Ifølge Bjørn Bettums redegjørelse 16. november 1994 ble ideen om å opprette Thorleif Monsens Trust forkastet, og 20 prosent andelen skulle i stedet holdes i en “*secret trust*” til fordel for blant annet Bess Jahre:

“At some stage in 1976, I fail to remember when, Monsen ingenuously proposed that Jahre had been inadequately rewarded for his contribution to CTC and that a legal back door should be created to allow personal benefit if either Anders Jahre or Bess Jahre left Norway. He proposed to hold back 20% of CTC. I then put this idea forward in June 1976. There was even an attempt at creating the Thorleif Monsen Trust for the Monsen Family. This idea was rejected. However, it was agreed that 20% should be held separately in a Trust known as the “secret trust” enabling the trustees to assist Mrs Bess Jahre amongst others in emergencies if they left Norway. Subject to that and on her death the funds were to pass to exclusively to charitable purposes. I believe the Jahre Foundation were named. I was not aware at the time that such an arrangement was itself a breach by Anders Jahre of the Charitable Trusts which he had always declared existed. The thinking was linked to the idea that Jahre would leave Norway to let him dispose of assets in an unfettered manner.

Lord Kindersley was aware of his duties in relation to this 20% where he was once again to perform the role of adviser – Lazards managing the underlying assets in CTC. I was informed that New Word Trust was created and that this fund after the death of Bess Jahre had exclusively charitable objects. I never received a Deed of Trust.

Monsen, who was accountable to Jahre and to me in relation to this 20 % holding and the 80% holding confirmed compliance with my instructions by sending a copy of his letter to Lazards relating to the deposits of shares.”

Som det fremgår av denne redegjørelsen, hadde Lazard gjennom Hugo Kindersley påtatt seg det samme oppdraget i forhold til 20 prosent-andelen som 80 prosent-andelen. Vi viser da til det som er sagt tidligere om innholdet i dette oppdraget.

Boet er ikke kjent med om det faktisk ble opprettet en stiftelse som skulle stå som proforma-eier for 20 prosent andelen, eller om Thorleif Monsen selv sto som stråmann for Anders Jahre. Boet vet imidlertid at aksjebrevene for 20 prosent-andelen også ble oppbevart i Lazard fra 1976, og midlene som aksjene representerte – i alt 14 250 000 dollar – ble forvaltet av banken. Boet vet videre at 20 prosent andelen ble innløst i 1979. Midlene som disse aksjene representerte, ble overført til selskapet Harmon Corporation, et selskap Thorleif Monsen disponerte. Disse forhold vil bli nærmere behandlet nedenfor. Bess Jahre har i erklæring 21. mars 1998 også reagert på disse disposisjonene:

“Jeg har videre fått opplyst at 8.000 aksjer i CTC ble overført til CF i 1976, mens Thorleif Monsen ble stående som formell eier av de resterende 2.000 aksjene i CTC. Jeg har også fått opplyst at han innløste disse aksjene til CF i 1979 og mottok vederlag på USD 14.250.000. Av et notat 28.05.75 fra Bjørn Bettum til Anders Jahre fremgår det at planene var å skape en økonomisk reserve for Anders Jahre og meg ved de CTC-aksjene som ikke ble overført til CF i 1976.

Jeg har ikke, og meg bekjent heller ikke Anders Jahre, på noe tidspunkt mottatt noe av de USD 14.250.000 som Thorleif Monsen fikk utbetalt fra CF i 1979. Hvis Thorleif Monsen har disponert beløpet til fordel for egne interesser som følge av Anders Jahres svekkede helsetilstand og min uvitenhet, har han grovt misbrukt Anders Jahres tillitsforhold da han oppnevnte ham som sin stråmann i 1976. Med mitt kjennskap til Anders Jahre og mine erindringer om hans forhold til Thorleif Monsen, anser jeg det som utelukket at Anders Jahre noensinne har hatt til hensikt å berike Thorleif Monsen ved å gjøre ham til reell eier av de 2.000 CTC-aksjene.”

15.4 Oppsummering av "1976-arrangementet" – Lazards bekreftelse av Anders Jahres eierrådighet over CTC og dets midler så vel før som etter 1976

Boet mener at de disposisjoner vedrørende selskapet CTC, dets aksjer og dets aktiva som har blitt redegjort for, og som samlet kan kalles "1976-arrangementet", var et proformaverk med eneste formål å skape en formell avstand mellom Anders Jahre og Utenlandsformuen.

Som dokumentasjonen viser, var selve aksjeselskapet CTC langt på vei et proformaverk, idet selskapet kun fungerte som en formell overbygning for Anders Jahres utenlandsformue. Anders Jahre hadde en eiers rådighet over selskapet og de midler som formelt var plassert i selskapets navn, og disponerte disse midler fritt til private formål. Anders Jahre var også enerådige når det gjaldt utnevning av styre, innholdet i selskapsbeslutninger, utstedelse av aksjer og disposisjoner over selskapets midler.

Dokumentasjon viser at CTCs formelle selskapsorganer ikke hadde vært i funksjon, i alle fall i en tyveårs-periode forut for "gjenopplivingen" på 1970-tallet, om noen gang. Formelt disponerte Anders Jahre over selskapets midler i kraft av posisjoner som europeisk agent og President. Disse posisjonene var kun fiksjoner for å skjule det reelle forhold – at Anders

Jahre var midlenes rette eier. Dette fremgår klart av at det ikke kan spores noe styre eller annet formelt organ som Presidenten utledet sin kompetanse fra, og at slik kompetanse blir utøvet før Anders Jahre formelt er utnevnt til sine posisjoner.

CTC fremsto altså som en ren formalitet, og som del av proformaverket opptrådte andre enn Anders Jahre formelt som aksjeeier. Så lenge aksjene var ihendehaveraksjer, besto stråmannsfunksjonen rett og slett i å "holde" aksjene på vegne av Anders Jahre, og å opptre med den legitimasjon som følger av slik besittelse når anledningen krevde det – og da i henhold til Anders Jahres instruks.

Norske myndigheters undersøkelser rundt CTC og Anders Jahres forhold til selskapet nødvendiggjorde et mer avansert proformaverk enn de tidligere stråmannsavtalene. Dette fordi Anders Jahre og hans nærmeste langt på vei ville være avskåret fra å gripe inn dersom hans instruks ikke ble fulgt. Det var derfor nødvendig å skape andre kontroll- og sikkerhetsmekanismer; noe stiftelsesformen som Lazard anbefalte, var velegnet til.

"1976-arrangementet" var et nytt proformaverk som føyer seg inn i rekken av de tidligere. Formelt ble altså 80 prosent av aksjene i CTC lagt inn i stiftelsen Continental Foundation. De resterende 20 prosent av aksjene ble holdt av en stråmann under Lazards kontroll. Stråmannen kan ha vært Thorleif Monsen selv eller en trust opprettet for å holde 20 prosent andelen. Reelt skulle Anders Jahre beholde retten til samtlige aksjer og de verdier disse representerte. Dette var Lazard, Hugo Kindersley, Bjørn Bettum og Thorleif Monsen innforstått med.

Ved det formelle – å la en stiftelse i navnet etableres av andre for å overta aksjene – forsøkte Anders Jahre og hans hjelpere å skape et uttrykk for eierforholdene til CTC-midlene både før og etter den formelle overdragelsen som ikke samsvarer med realitetene. Mellom partene var eierforholdene ment å forbli – og forble – uendret. Når formen var uten realitet i 1976, får dette også betydning for de senere disposisjoner som springer ut av og muliggjøres ved proformaverket. Likeledes innebærer konstruksjonen at de midler som ble tilført henholdsvis Continental Foundation og Thorleif Monsen, eller den trust som skulle holde aksjeposten på vegne av Anders Jahre i 1976, med senere avkastning skulle falle tilbake til den som opprinnelig rådet over midlene – nemlig Anders Jahre. Ved Anders Jahres død skulle midlene derfor ha blitt stilt til rådighet for boet. Så skjedde ikke.

Lazard har i ettertid også bekreftet boets forståelse av og anførsler rundt "1976-arrangementet". Denne bekreftelsen er nedfelt i rettsforlik inngått mellom Anders Jahres dødsbo og Lazard. Følgende er blant annet protokollert i Sandefjord tingretts rettsbok 23. januar 2002:

"I lys av det bevismaterialet som har vært fremme i søksmålet, erkjenner i dag Lazard at:

Anders Jahre selv eller på vegne av norske selskaper han kontrollerte og/eller disponerte, hadde eksklusiv og total råderett over selskapet CTC og verdiene der da han gjennom Bjørn Bettum i 1976 instruerte Lazard om å bistå med opprettelsen av Continental Foundation samt at – uten Lazards vitende den gangen – et av formålene for Anders Jahre og Bjørn Bettum med opprettelsen av Continental Foundation i 1976 var å skjule eierskapet i CTC for omverdenen. Selv om Lazard den gangen trodde at Continental Foundation var gyldig stiftet, aksepterer Lazard som et resultat av avgjørelsen i Privy Council at Continental Foundation ikke var en gyldig "charitable foundation", og følgelig at opprettelsen av den ikke hadde betydning for eierforholdet til CTC;

Thorleif Monsen ikke var reell eier av CTC eller verdiene der, da han opptrådte som formell stifter av Continental Foundation. Lazard aksepterer boets anførsel om at Thorleif Monsen opptrådte som formell stifter i henhold til instruks gitt av Bjørn Bettum på vegne av Anders Jahre eller selskaper som Anders Jahre kontrollerte og/eller disponerte.”

15.5 Continental Foundation ikke gyldig stiftet – er en nullitet

I søksmålet på Cayman Islands hevdet boet at Continental Foundation var ugyldig. Appellretten på Cayman Islands ga boet fullt ut medhold i dette. Således avsa appellretten dom 28. november 1997 for at Continental Foundation er ugyldig. Dommen ble påanket til Privy Council, som 26. juni 2000 avgjorde at anken ikke førte frem. Saken var så klar at Privy Council avsa dom i favør av boet etter kun å ha hørt prosedyren for stiftelsen, altså uten at det var nødvendig for boet å ha prosedert sitt syn.

Konsekvensen av den rettskraftige avgjørelsen er at Continental Foundation er ugyldig med retroaktiv virkning. Ugyldigheten er absolutt, hvilket innebærer at Continental Foundation er en nullitet (ugyldig ex tunc). Privy Council har formulert konsekvensen som følger:

“the assets subject to those foundations have at all times have been held on resulting trusts for the original settlor...”

Vi bemerker at det her refereres til den reelle “*Settlor*”, ikke den formelle. Det har vært uomtvistet i saken at midlene, som en konsekvens av ugyldigheten, rettmessig tilhører den reelle “*Settlor*”. Den reelle “*Settlor*”, altså den som var reell eier av CTC forut for overføringen av aksjene til Continental Foundation, var Anders Jahre.

Frem til avgjørelsen i Privy Council gjorde boet gjeldende at Anders Jahre bygget opp og hadde en eiers rådighet over selskapet CTC og dets midler, og at *overføringen* av CTC aksjer til Continental Foundation var proforma, slik at Anders Jahre også etter 1976 forble den reelle eier av CTCs midler/Utenlandsformuen.

Konsekvensen av at Continental Foundation som sådan er ugyldig, er at det ikke er nødvendig å ta stilling til om overføringen var proforma eller reell. Den angivelige mottaker – Continental Foundation – har rettslig sett aldri eksistert og kunne følgelig heller ikke motta noen midler. Etter både norsk og engelsk (caymansk) rett innebærer det at de midlene som var plassert i stiftelsen, tilkommer midlenes eier per overføringstidspunktet, dvs. Anders Jahre og hans rettsetterfølger boet.

Det var ingen “formfeil” som felte Continental Foundation. Stiftelsens gyldighet strandet på at formålsangivelsen i vedtektene var alt for vidt formulert til at stiftelsen kunne karakteriseres som veldedig. Den vide formålsangivelsen var et bevisst valg under opprettelsen av stiftelsen. Vi minner i denne forbindelse om notat av 2. juli 1976 vedrørende CTC – et notat undertegnet av Anders Jahre – hvor det i punkt 3 tredje avsnitt nettopp er uttalt at formålsangivelsen skulle gjøres så vid som mulig.

Boet mener at det åpenbart ikke var hensikten å etablere en stiftelse som reelt skulle være veldedig. Stiftelsen skulle derimot fremstå som veldedig utad – uten at dette medførte noen bindinger for disponeringen av midlene i henhold til den underliggende avtale.

Dermed er ikke sagt at Anders Jahres hensikt var at midlene aldri skulle disponeres til veldedige formål. Tvert om er det vel mye som tyder på at den "langsiktige" løsningen var at Anders Jahre, når forholdene lå til rette, ønsket å tilgodese sine norske stiftelser med midler fra Utenlandsformuen. Men i 1976 fant han det altså mest hensiktsmessig å holde alle dører åpne for hvordan midlene på sikt skulle disponeres – herunder med de besynderlige klausulene i vedtektene.

Dette har både Lazard, Monsen-kretsen og Bjørn Bettums konkursbo erkjent i ettertid.

16 NÆRMERE OM THORLEIF MONSENS, LAZARDS/HUGO KINDERSLEY OG BJØRN BETTUMS ROLLER

16.1 Thorleif Monsens rolle som stråmann for Anders Jahre

16.1.1 Bakgrunn

16.1.2 Thorleif Monsen deltar ikke i beslutningene som fattes om reorganisering mv.

16.1.3 Thorleif Monsen har aldri vært eier av CTC-aksjene eller hatt aksjene i sin besittelse – Monsen-kretsens erkjennelse

16.1.4 Valget av Thorleif Monsen som stråmann

16.1.5 Thorleif Monsen var Bettum-familiens stråmann i Panova Investment Trust

16.2 Lazards rolle

16.3 Bjørn Bettum

16.1 Thorleif Monsens rolle som stråmann for Anders Jahre

16.1.1 Bakgrunn

Vi har påvist at Thorleif Monsen ikke var reell eier av CTC på noe tidspunkt forut for “1976-arrangementet”. Det er derfor en fiksjon når han står oppført som Settlor til Continental Foundation. Thorleif Monsen ble i perioden 1974–1976 på papiret innsatt som stråmann for den reelle eier av CTC, som var Anders Jahre.

For hoveddelen av utlandsformuen, representert ved 80 prosent av aksjene, var det Continental Foundation som skulle stå som proforma eier.

Thorleif Monsens rolle som stråmann for midlene i Continental Foundation var todelt: Han skulle fremstå som Settlor for å skjule at Anders Jahre var den egentlige eier av CTC. Videre skulle han inneha en posisjon som “*Advisor*” i stiftelsen sammen med Hugo Kindersley og John A. Worsley. Sammen skulle disse påse at midlene som formelt ble kontrollert av stiftelsen, ble forvaltet i tråd med Anders Jahres intensjoner.

Midlene som representerte de resterende 20 prosent av aksjene, skulle Thorleif Monsen direkte eller indirekte holde på vegne av Anders og Bess Jahre.

16.1.2 Thorleif Monsen deltar ikke i beslutningene som fattes om reorganisering mv.

Hans formelle stilling/stråmannsposisjonen bekreftes ved at Thorleif Monsen har vært fraværende i samtlige av de forberedelser og den planlegging som ble gjort i perioden 1974 til 1976 vedrørende opplivingen av CTCs selskapsorganer og reorganiseringen av de formelle eierforholdene. Til illustrasjon skal vi få trekke frem følgende typiske eierdisposisjoner hvor Thorleif Monsen ikke var involvert:

- Gjenopplivingen av selskapsorganene ble styrt av Anders Jahre og Bjørn Bettum fra Sandefjord. Det var de som tok kontakt med advokatene og undersøkte hva som var registrert i selskapsregisteret i Panama. Deretter var det de som sørget

for å finne personer som lot seg velge som styremedlemmer. Til sist var det de som sørget for å utarbeide og tilbakedaterte protokoller hvor de angivelige styreutnevnelser fremgår. Alt dette er typiske eierbeføyelser og ligger utenfor det en president i et panamansk selskap kan foreta. Beslutningene ble tatt i Sandefjord uten Thorleif Monsens involvering.

- Thorleif Monsen deltok heller ikke i møtene mellom Bjørn Bettum og Roberto R. Aleman i New York i mai 1974, hvor planen om å legge selskapets midler/aksjer i en stiftelse ble diskutert for første gang.
- Thorleif Monsen var ikke til stede på generalforsamling avholdt i London 10. juni 1974, hvor samtlige aksjer var representert.
- Thorleif Monsen tok dessuten ikke del i korrespondansen knyttet til selskapsbeslutningen som angivelig ble fattet i 1971 og tilbakedatert fra 1974, utstedelse av nye aksjer i navnet av Pankos og tilbakedatert til 1954, trykking av nye aksjer i navnet av CTC, tilbakedatering av valg av styre mv.
- Thorleif Monsen mottok ikke oversikten over selskapets midler eller annen post knyttet til selskapet fra SE Banken. Det gjorde derimot Anders Jahre. Anders Jahre mottok all korrespondanse skrevet på engelsk og stilet til selskapet i Panama, men sendt i lukket konvolutt med adresse Sandefjord.
- Thorleif Monsen deltok ikke i planleggingen/møtene med Lazard, herunder på møtene i London 1.–3. juli 1976, da detaljene vedrørende Continental Foundation ble diskutert.
- Det var heller ikke Thorleif Monsen som ga sin aksept til de arrangementer som er skissert, men derimot Anders Jahre.

16.1.3 Thorleif Monsen har aldri vært eier av CTC-aksjene eller hatt aksjene i sin besittelse – Monsen-kretsens erkjennelse

At Thorleif Monsen aldri har vært eier av CTC-aksjene, og at Lazard var klar over dette, bekreftes også av Bjørn Bettum i hans redegjørelse 16. november 1994:

“Monsen was not involved in the early stages of planning. He only became involved in the Summer of 1976 when he attended a meeting at the New Berkeley Hotel in Knightsbridge. Prior to that his role was to appear as a natural identifiable person seen to represent the shares, but at all times he had knowledge of the trusts under which he held. Physically he did not have possession of the bearer shares in CTC.”

(...)

“It was clear to the Chairman of Lazards and Kindersley that Monsen was holding the shares in CTC under Jahre and my direction and that my authority was as always confirmed by Anders Jahre.”

Den samme forståelsen er i ettertid rettslig bekreftet av Lazard, se kapittel 28 punkt 7, hvor vi har sitert fra rettsboken av 23. januar 2002.

Thorleif Monsen lånte således ut navnet sitt til papirbruk, eller som Bjørn Bettum presiserer i redegjørelsen 16. november 1994:

“The note of Roberto Aleman as late as 6 June 1976 shows that Monsen was put in as a name only.”

Thorleif Monsen var aldri verken formell eller reell eier av ihendehaveraksjene lydende på Pankos eller CTC. Som et ledd i “1976-arrangementet” ble aksjene parkert hos Lazard i London i navnet av Continental Foundation, men fortsatt under Anders Jahres råderett. Thorleif Monsen har således aldri hatt ihendehaveraksjene i CTC i sin besittelse, og den formelle overføringen av aksjene i 1976 var direkte fra Anders Jahre til Lazard som parkeringshus for Continental Foundation.

Monsen-kretsen selv har i ettertid bekreftet at Thorleif Monsen ikke var eier av CTC-aksjene, verken da Continental Foundation ble etablert i 1976, eller forut for dette. Denne erkjennelsen er inntatt i forliksavtale (“*Deed of Agreement*”) datert 27. oktober 2008. Ved denne avtalen ble Anders Jahres dødsbos søksmål av juli 2004 på Cayman Islands mot Monsen-kretsen forlikt sammen med andre tvisteforhold mellom partene, mot at Monsen-kretsen blant annet betalte 10 millioner dollar til boet. Monsen-kretsens erklæring, som er inntatt som vedlegg 1 til avtalen, lyder:

“Compass, as executor of the estate of the late Thorleif Monsen, and Mads Erik Monsen acknowledge that:

(i) They have no direct knowledge as to the beneficial ownership or control of the Panamanian company Continental Trust Co, Inc. (“CTC”)

(ii) They have no compelling evidence in their possession that Thorleif Monsen was the beneficial owner of CTC or any shares in CTC at the time that the Continental Foundation was purportedly established or at any time prior to that.

(iii) Compass accepts that in the light of evidence presented in the Cayman Proceedings, Cause 296 of 1994, the Norwegian proceedings relating to the shares in Bulls Tankrederi AS, and the English Proceedings that Mr. Jahre or companies/entities managed or controlled by him may have beneficially owned all the shares in CTC at the time the Continental Foundation was purportedly established.”

16.1.4 Valget av Thorleif Monsen som stråmann

Det er mange grunner til at nettopp Thorleif Monsen ble valgt til stråmann. Han var opprinnelig norsk, men hadde kanadisk statsborgerskap. Han var innehaver av skipsmeglerforetaket Aall & Co. Limited i Tokyo. Thorleif Monsen bodde i Japan fra midten av 1930-tallet til 1970-tallet, da han flyttet til Bahamas. Thorleif Monsen drev dessuten ulike forretningsvirksomheter fra Bahamas og Cayman Islands.

I tillegg var Thorleif Monsens domisil på Bahamas, og derav følgende skattemessig gunstige posisjon, svært passende for Anders Jahre og Bjørn Bettums interesser. Thorleif Monsen var vel kjent for dem begge; han var norsk og kjente så vel norsk som internasjonal skipsfart og redernes problemer. Samtidig var han verken statsborger i eller skattepliktig til Norge, og derved unndratt fra norske myndigheters innsyn og kontroll.

Thorleif Monsen var videre en gammel bekjent av Anders Jahre. Dette skyldtes blant annet at Thorleif Monsens far, som også var skipsreder, hadde gjort forretninger med Anders Jahre

allerede i 1920-årene. Dessuten hadde Thorleif Monsens bror, Christian Mosen, tidligere vært ansatt både hos August Leffler og i andre Anders Jahre-selskaper i Sverige på 1950-tallet. Christian Mosen ble senere ansatt hos Anders Jahre i Sandefjord, hvor han var en betrodd medarbeider i *firma Anders Jahre* til i alle fall 1970. Christian Mosen ble tildelt prokura i *firma Anders Jahre* i 1959 og var etter dette varamedlem til styret i Kosmos AS.

Det var imidlertid en annen og viktigere grunn som var avgjørende for at Thorleif Mosen ble foretrukket som stråmann. På tidspunktet for reorganiseringen av eierforholdene i CTC hadde Thorleif Mosen allerede i flere år fungert som stråmann for å skjule Bettum-familiens utenlandsformue. Bjørn Bettum og Thorleif Mosen var følgelig ikke ukjente med hverandre i denne spesielle forbindelse. Det var derfor naturlig for Bjørn Bettum å anbefale overfor Anders Jahre en løsning Bettum selv var fortrolig med på forhånd.

16.1.5 Thorleif Mosen var Bettum-familiens stråmann i Panova Investment Trust

På samme måte som Anders Jahre forvaltet også Bettum-familien en skjult formue i utlandet, om enn ikke i samme størrelse som Anders Jahres. Midlene hadde sin opprinnelse i den fordeling av Spermacetts midler som fant sted etter hjemkjøpene av skip på 1950-tallet. Dette bekreftes av et konfidensielt notat Bjørn Bettum utarbeidet 27. november 1964 for Lazard, mens han var ansatt der:

“CONFIDENTIAL

THE JAHRES (SANDEFJORD)

Partners:

Anders Jahre Frithjof Bettum Jørgen Jahre

Managers for:

A/S Kosmos. Skibs A/S Noravind. Skibs A/S Vigrid. Bulls Tankrederi A/S
Anders Jahre Rederi III A/S Toba A/S Mariann A/S

- Connected to:
1. Continental Trust Co. Inc. (Anders Jahre)
 2. Guardian Investment Trust S.A, Panama City. (Frithjof Bettum – D.P. Thomson, Secretary.)
 3. Spermacet Whaling and Shipping Co. S.A., Panama City (Jørgen Jahre).
 4. Spermacet Whaling and Shipping Co. S.A. – B. Current Account (Personal account for the Anders Jahre Partners).
 5. Universal Trading & Shipping Co. A.Account (Jørgen Jahre).

Accounts:

Mr. Anders Jahre	Mrs. K.E.R. Jahre	Skibs Vigrid
	(divorced wife J. Jahre)	
Anders Jahres Rederi III	Continental Trust Co.	Spermacet Whaling Inc.

Jorgen Jahre	Continental Trust Co. Inc H. Pixed Dep.	Pankos Operating Co. C. Yoba A/S.
Jorgen Jahre, Jr.	A/S Kosmos	Universal Shipping A. (J. Jahre)

A/S Kosmos, a shareholder in Kaldnes Mek. Verksted (shipyard) dominates this company.

27th Nov. 1964

Sign. Bjørn Bettum”

Notatet viser hvordan utenlandsselskapene var fordelt mellom familiene i Sandefjord. Anders Jahre eide CTC, Bettum-familien Guardian, og Jørgen Jahre-familien det vesentlige av Spermacet. Alt sammen ble holdt skjult for norske myndigheter.

To år etter at notatet var skrevet, ble Guardian erstattet med et nytt panamaselskap – Panova Investment Trust (“Panova”); også dette ble kontrollert av Bettum-familien.

Vi skal i det følgende vise hvilken rolle Thorleif Monsen hadde som stråmann for Bettum-familiens utenlandsformue i Panova. Gjennomgangen vil også vise hvilke teknikker Bettum-familien tidligere hadde lært seg for å holde formuer i utlandet skjult for norske myndigheter.

Et naturlig utgangspunkt er Panovas styreprotokoll 26. januar 1967⁶⁹ hvor aksjene i Guardian ble byttet med aksjer i Panova.

“Minutes of the meeting of the Board of Directors of Panova Investment Trust, S.A.

London, 26th January 1967

A meeting of the Board of Directors of Panava Investment Trust, S.A. was held at 11 Old Broad Street, London, E.C. on the 26th January 1967.

Proper notice being given the following Directors were present:

Thorleif Monsen, President

Frithjof Bettum, Secretary

David P. Thomson, Treasurer

Mr. Monsen presided the meeting and Mr. Bettum acted as Secretary thereof.

(...)

Mr. Monsen stated that the corporation was authorised to issue 6,000 shares without par value of which 1,200 share would be classified as Class A shares and 4,800 shares would be classified as Class B shares. He stated that the President has offered to purchase 600 Class A shares and 2,400 B shares against payment of 400 Class A shares of Guardian Investment Trust S.A.

⁶⁹ [Vedlegg – Panovas styreprotokoll 26. januar 1967]

The following resolution was unanimously approved:

That the Officers of this corporation be and hereby are authorised to issue 598 Class A shares and 2,400 Class B shares of Panova Investment Trust, S.A. to Thorleif Monsen against payment to Panova of 400 Class A shares of Guardian Investment Trust S.A. which are evaluated at U.S. dollars 75 per share."

Etter styreprotokollen fremstår Thorleif Monsen som Panovas storaksjonær ved at han tegner seg for alle de 2998 aksjene som ble utstedt (i tillegg var to utstedt under stiftelsen). Tegningen skjer ved at Guardians midler skytes inn. Resultatet ble at Guardian fra dette tidspunkt erstattes med Panova.

Innebar dette at Bjørn Bettum-familien overførte Guardian til Thorleif Monsen? Svaret er nei! Til tross for formalitetene var realiteten at Panova, på samme måte som Guardian, var eid av familien Bettum. Thorleif Monsens eneste rolle var den til en stråmann.

Thorleif Monsen innrømmet også før han døde at han hadde stiftet Panova til fordel for Fridtjof Bettum. Dette fremgår av Arthur J. Hardmans's "*Witness Statement*" avgitt i desember 1996. Arthur J. Hardman hadde på 1970-tallet vært både CTCs "*Assistant Secretary*" og senere "*Treasurer*" og samarbeidet med Thorleif Monsen frem til 1984. I forklaringens punkt 52 heter det blant annet:

"Other Companies

52. I was, I believe, assistant secretary and a director of Panova Investment Trust SA ("Panova") and Arizona Shipping & Trading Corporation ("Arizona") for several years before they were wound up in around 1984. Both were Thorleif Monsen's private investment trust companies, registered I understand in Panama, and owned by him prior to my arrival in July 1976. Panova I understood, was set up by Thorleif Monsen himself, and I recall having seen the original registration certificate for Panova in Mr. Monsen's name. However, many years later, Mr. Monsen told that he had set Panova up for the benefit of Frithjof Bettum, Bjorn Bettum's father."

Også i Lazard var det kjent at Panova tilhørte Bettum-familien. Dette fremgår av punkt 4 i "*Minutes of the managing directors Meeting 15th August 1973*":

"4. Directorships

DM reported that DPT had been asked to re-join:-

Cottesmore Operating Co., S.A.

(controlled by the Bratt-family).

Panova Investment Trust S.A.

(controlled by the Bettum-family)."

Det underliggende reelle eierforholdet til Panova fremgår dessuten av det arrangementet som Bettum-familien gjorde med Thorleif Monsen og Swiss Bank Corporation i 1968. I februar/mars 1968 ble det nemlig inngått en avtale mellom Thorleif Monsen og medlemmer av Bettum-familien. Etter avtalen fikk medlemmene av Bettum-familien en ugjenkallelig opsjon til på ethvert tidspunkt å erverve de 3 000 utstedte aksjene i Panova i navn av Thorleif Monsen, og som var deponert i Swiss Bank Corporation. Også Swiss Bank

Corporation tiltrådte avtalen, og oversendte 22. mars 1968 tre kopisett av avtalen til Bjørn Bettum. De sentrale og megetsigende deler av avtalen lyder:

“A G R E E M E N T

between

1. Thorleif Monsen

(as party of the first part)

and

2. a) Frithjof Bettum

b) Elsa Bettum

c) Tor Magnus Bettum

d) Ole Bettum

e) Bjørn Bettum

f) Anne B. Bugge

(as parties of the second part)

Whereas Thorleif Monsen (hereinafter called Monsen) owns title to 3000 shares of Panova Investment Trust S.A., Panama City, Panama (hereinafter called Panova) and whereas the parties of the second part may have an interest in acquiring such shares, the parties hereunto have therefore agreed as follows:

1.

Monsen grants the parties of the second part an irrevocable option (the "Option") unlimited as to time and valid also after his death for the purchase of the afore-mentioned shares at the conditions hereinafter mentioned.

2.

The option grants any two of the parties of the second part jointly the right to purchase all of the stock of Panova owned by Monsen or part of it, the Option to be exercised by registered letter to Swiss Bank Corporation, Zurich, (hereinafter called the Bank). Such letter is to be addressed to the attention of the Legal Department. The parties of the second part will amongst themselves reach an understanding as to the manner in which the Option is to be exercised.

(...)

4.

In order to secure the Option herein granted, Monsen will deposit the shares in question with the Bank in a securities depot to be opened in the name of Monsen who will duly sign and return to the Bank the necessary forms."

Essensen i den siterte avtalen og oppbevaringen av Panovas selskapsdokumentasjon oppsummeres i et PM datert 18. april 1972.⁷⁰

"Panova Investment Trust S.A.

1. Articles of incorporation are dated 20/5-1966.

⁷⁰ [Vedlegg – PM 18. april 1972]

Directors are:
Thorleif Monsen
Frithjof Bettum
David P. Thomson

Officers are:
Thorleif Monsen, President,
Frithjof Bettum, Vice President and Secretary
David P. Thomson, Treasurer and Assistant Secretary.

2. Agreement between Mr. Thorleif Monsen on the one hand and the Bettums on the other hand signed 24th February – 6th March 1968 is distributed in four copies as follows:

Thorleif Monsen
Frithjof Bettum
David P. Thomson
Swiss Bank Corporation, Zürich.

The Agreement provides for an option for certain of the parties to purchase shares of Panova, and the option can only be declared in registered letter to Swiss Bank Corporation, Zürich, and draft of such letter is attached to the Agreement itself. To be valid such letter must be signed by two jointly of the Bettum parties.”

(...)

4. The Corporate books of the Company are filed by Frithjof Bettum and Bjørn Bettum jointly.

(...)

8. The underlying position between Monsen and the Bettum parties is contained in private letter from Frithjof Bettum to Thorleif Monsen dated.”

Senere ble arrangementet med stråmannen Thorleif Monsen enda mer raffinert. Vi antar at raffineringen hadde sin bakgrunn i myndighetenes stadige sterkere fokus på rederstanden – eksempelvis ransakingen hos Hilmar Reksten i 1976 og Norges Banks vedvarende pågang overfor Anders Jahre. Dette foranlediget at Thorleif Monsen – etter forutgående korrespondanse og avtaler med Bjørn Bettum – sendte følgende brev 19. mars 1977 til Swiss Bank Corporation, Switzerland:

“Dear Sirs,

Depot No. 76481.

I refer to Agreement dated 24.2 / 6.3.1968 and enclose letter duly signed by Frithjof Bettum, Elisa Bettum, Tor Magnus Bettum, Ole Bettum, Bjørn Bettum and Anne B. Bugge, in which letter the option right according to the Agreement has been abandoned.

On this background I ask you kindly to continue to hold my shares in Panova Investment Trust S.A. on my behalf in my depot referred to above until I should give you other instructions.”

Med dette brevet fulgte følgende brev datert samme dag og undertegnet av samtlige av Bettum-familiens medlemmer:

“Dear Sirs,

We refer to Agreement dated 24.2 / 6.3.1968 between Thorleif Monsen and Frithjof Bettum, Elsa Bettum, Tor Magnus Bettum and Anne B. Bugge and which Agreement has also been signed by Swiss Bank Corporation. Paragraphs 1 and 2 of this Agreement provide for an option right under which any two jointly of the parties of the second part are entitled to purchase the shares of Panova Investment Trust S.A. owned by Thorleif Monsen.

This letter is to inform you that we have now abandoned this option right, and ask you kindly to dispose of the shares of Panova Investment Trust S.A. according to instructions to be given by Mr. Thorleif Monsen as owner of the shares.”

Med dette var Swiss Bank Corporations involvering i arrangementet brakt til ende. For banken måtte det følgelig fremstå som om stråmannsarrangementet var opphevet, og at det fra da av var Thorleif Monsen som var den reelle eier av Panova. Realitetene var imidlertid uendret – det var fortsatt Bettum-familien som eide Panova. Det forholdt seg nemlig slik:

Bettum-familiens brev i signert stand – som sitert – ble oversendt av Thorleif Monsen til Swiss Bank Corporation, men på den usignerte kopien fremkommer følgende påtegning for hånd, signert 7. mars 1977 av Frithjof Bettum og Thorleif Monsen:⁷¹

“Vi erklærer herved at opsjonen inntil videre består mellom partene, selv om ordningen med Swiss Bank bortfaller.

07.03.1977

Frithjof Bettum (sign.)

T. Monsen (sign.)”

Oppsummert: Realitetene taler sitt tydelige språk. Panova var ikke bare eiet av Bettum-familien, men Bjørn Bettum medvirket aktivt til å skjule eierskapet ved benyttelse av stråmannen Thorleif Monsen. Med hensyn til formalia i handelsregisteret i Panama gjorde Bjørn Bettum også i denne forbindelse bruk av Robert R. Alemans tjenester.

Dokumentasjon viser også hvilke teknikker Bettum-familien brukte for å holde penger skjult i utlandet. Vi ser kombinasjonen av panamansk selskap med ihendehaveraksjer og en stråmann som fronter det hele utad. Vi ser også hvordan formaliteter og realiteter ikke stemmer overens.

Bettum-familien ønsket å distansere seg fra Panova av de samme grunner som Anders Jahre ønsket å tilsløre sitt forhold til CTC. Arkitekten bak det hele var samme mann – nemlig Bjørn Bettum ved hjelp av Roberto R. Aleman både for Bettum-familiens forhold og Anders Jahres forhold.

Da Bjørn Bettum ble gitt i oppdrag å skjule Anders Jahres eierskap til CTC, var han vel kjent med hvilke teknikker som kunne brukes for å oppnå dette. Dessuten var Thorleif Monsen en person han allerede hadde erfaring med i slike sammenhenger.

I lys av disse realitetene er det kanskje ikke så rart at Roberto R. Aleman og Bjørn Bettum i mai 1974 i New York ble enige om at Thorleif Monsen var det beste alternativ å benytte i CTC sammenheng.

⁷¹ [Vedlegg – Erklæring 7. mars 1997 signert av Frithjof Bettum og Thorleif Monsen]

16.2 Lazards rolle

Lazards rolle i "1976-arrangementet"/proformaverket var tredelt:

For det første skulle Lazard – gjennom Hugo Kindersley – utøve tilsyn og kontroll med Continental Foundation.

Lazard ved Hugo Kindersley – som "*Advisor*" i Continental Foundation – hadde formell kompetanse til så vel å foreta som å hindre misbruk av stiftelsens midler. Alle beslutninger av betydning måtte som vi har redegjort for, tas av "*Advisors*", og midlene kunne ikke flyttes mv. uten enstemmig beslutning fra "*Advisors*". Hugo Kindersley hadde således vetorett over disponeringen av midlene.

For det andre hadde Lazard den direkte kontrollen med CTC-midlene og hadde påtatt seg å forvalte dem i henhold til Anders Jahres instruksjer.

Også ved ivaretagelsen av denne oppgaven ble Lazards personell benyttet.

Arthur J. Hardman ble i den forbindelse satt til å forestå selskapets administrasjon fra bankens lokaler.

Arthur J. Hardman hadde arbeidet i Lazard fra 1945 og hadde hatt ulike posisjoner i banken. I 1976 var han "*Administration Manager*", og hadde tidligere vært "*Company Secretary*". Som "*Company Secretary*" hadde Arthur J. Hardman administrert Lazards Charitable Trust, og han hadde således erfaring med trustforvaltning.

Arthur J. Hardman har selv uttalt at han mottok en henvendelse fra Hugo Kindersley i hans kapasitet som styremedlem i Lazard om å arbeide for Continental Foundation. Dette fremgår av Arthur J. Hardmanns skriftlige forklaring – "*Statement*" – avgitt 4. juni 1986:

"2. I was due to retire as secretary of Lazards at the end of 1977 and was looking for a part-time occupation in my retirement. In July 1976 I was approached by Lord Kindersley in his capacity as a director of Lazards, who asked me whether I would like to work for an international charitable institution which was to become a client of Lazards. He mentioned that the position would involve overseas travel which appealed to me. As Company Secretary of Lazards, I had administered the Lazards Charitable Trust and, therefore, had experience in this area. Lord Kindersley told me that the trust was to be known as "the Continental Foundation" ("the Foundation") and that the Foundation was then in the process of being established. I indicated to Lord Kindersley that I accepted the invitation."

At Hugo Kindersley opptrådte på vegne av banken ved rekrutteringen av Arthur J. Hardman, fremgår også av den forklaring Arthur J. Hardman avga under bevisopptak i London i juli 1989.

"Examined by Mr. Boswood

Q. Mr Hardman, you told us that you had no involvement with CTC prior to 1976 when you were asked to join. You accepted an invitation to join the company (...) that was how you put it. (...) A. That is right.

Q. Who gave you that invitation? (...) A. Lazards, in the person of Lord Kindersley."

Under ledelse av Hugo Kindersley ivaretok altså Arthur J. Hardman administrasjonen av selskapet og forvaltningen av CTCs midler. Som vi har redegjort for, var Arthur J. Hardman også den som organiserte proforma-overførselen av CTCs aksjer i november 1976, se kapittel 15 punkt 2.6.

Den daglige forvaltningen av CTCs konti ble forestått av bankens ansatte under ledelse av Alan C. Wrigley. Han var såkalt *"fund manager at Lazards responsible for CTC portfolio"*. Arthur J. Hardman opplyste dette i forklaring – *"Statement"* – avgitt i august 1994:

"Continental Foundation's Investments

From July 1976, Lazards had sole charge of Continental Foundation's investments. As far as I can remember there were at that time two deposits at SEB, one of US\$10 million and the other of around US\$23 million. The latter was moved soon afterwards to Lazards for investment. The former was left in SEB until it was blocked by the Norwegians in 1980. It was recovered on a technicality and paid out to Lazards, again for investment."

(...)

"Between 1980 and 1984 Continental Foundation's funds were held in the Caymans, managed in theory by ATB but in practice according to the recommendations of Lazard Securities, primarily through Alan Wrigley, who was the fund manager at Lazards responsible for CTC's portfolio. Creation of the fund was his suggestion: the structure was an accepted arrangement in those days and continues to be so."

Alan C. Wrigley foresto forvaltningen av CTCs verdier – så vel som etter "1976-arrangementet". Til illustrasjon vises til Alan C. Wrigleys brev/rapport 15. april 1975 til eieren av CTC; Anders Jahre v/Rolf Eriksen:

"CONTINENTAL TRUST CO. INC.

I refer to our telephone conversation concerning the difference of US\$10,243.23. This difference has occurred whilst dealing in the forward yen/dollar foreign exchange market. The sum of US\$10,243.23 is the premium that Continental Trust was required to pay in order to repurchase dollars by the sale of Japanese yen. I have your schedule which Per Hansson gave me, which agrees with our records and I am certain that there has been no book-keeping error.

As always, if you have any further questions please do not hesitate to contact me."

Alan C. Wrigley har i bevisopptak i november 2000 utdypet sin rolle og løpende kontakt med Anders Jahre og Sandefjord både før og etter 1976. Fra bevisopptaket hitsettes:

"Q. Did Mr. Jahre personally give you any instructions as to how to invest the funds that were under your control or investment control?

A. The overriding (...) Mr. Jahre wanted to do the same as Panova and achieve the same performance as Panova, but the overriding instructions from Mr. Jahre was never to lose the capital. So he was not necessarily interested in maximising the gains he could make, but he wanted capital security.

Q. How did you implement that investment direction?

A. I think we looked at these letters that I wrote in 1975 which talk about government guaranteed bonds and first class bonds that were available, and that is what he was interested in.

Q. What was Mr. Jahre's attitude to you? Was he compliant or was he assertive?

A. Mr. Jahre was always very pleasant to me.

Q. What language were your meetings conducted in with Mr. Jahre?

A. In English.

Q. Did Mr. Jahre ever ask any other person, apart from Mr. Bettum, to join the meetings?

A. He would ask Mr Rolf Eriksen to join the meetings as Mr. Eriksen was the book-keeper for Mr. Jahre in Sandefjord.

Q. Do you remember Mr Jahre speaking to Mr. Eriksen to invite him to come to a meeting?

A. Yes, he would phone him up on the intercom and ask Eriksen to come upstairs. Eriksen sat on the floor below.

Q. Do you remember any particular request that Mr. Jahre made to Mr. Eriksen?

A. Well, the request that Mr. Jahre would make would be, "Can you bring up the books and records of CTC", so that he could see what had been going on, and he would tell him to come upstairs or order him to come upstairs.

Q. Do you remember any particular form in which the records were kept that Mr. Eriksen came up to see you and Mr. Jahre in his office?

A. He kept a beautiful handwritten ledger, one of these lovely leather bound books. I think it was dark green with a black binder or something like that, but it was a beautiful maintained ledger that he and Mr. Gunnesen kept.

Q. What did this ledger record?

A. It recorded where the money was on deposit and how much he had.

Q. Whose money?

A. Well, Mr. Jahres money.

Q. Mr. Jahre's money, but were the names of the accounts that were being recorded in the book?

A. This was a ledger for Continental Trust.

Q. CTC?

A. CTC.

Q. Were these accounts of CTC at Lazard or at other places as well?

A. There were accounts at Lazard and accounts at Skandinaviska Enskilda bank. I think there were two or three other smaller accounts."

Alan C. Wrigley forklarte videre blant annet:

"Q. Did you continue to have dealings with Mr. Jahre in relation to CTC's funds after 1976?

A. Well, on a limited basis and only when I went to Sandefjord. Reports would be given to him of what was still happening with CTC, yes.

Q. Did you continue to have any dealings with Mr. Bettum?

A. Yes, very frequently.

Q. In what capacity did Mr. Bettum present himself to you as giving you instructions in relation to the investment of funds of CTC?

A. This is post the restructuring?

Q. Yes, post 1976 or whatever.

A. He did not actually give instructions. The way it was now set out was that there were committees and a management structure, but Bettum monitored it very closely.

Q. Did you visit Sandefjord after 1976?

A. Yes, very frequently.

Q. Did you see Mr. Jahre on any of those visits?

A. Yes, I think so, although his visits to the office now were not quite so frequent. He was becoming rather old by this point. But the answer to that question is definitely yes.

Q. In the course of those visits did you discuss any investment of CTC funds?

A. I would tell him what we were doing and how the portfolio was performing. He was very interested to know about what he called "my money".

Q. This morning, just a few moments ago, you referred to the restructuring and what it was Mr. Bettum told you about it. You said that Mr. Bettum referred to removing Mr. Jahre from the management control and ownership. What did you mean by the word "remove"?

A. I meant by that that Mr. Anders Jahre should be seen to disappear from the scene."

Som vi skal komme tilbake til, mottok Lazard kommisjoner for de transaksjoner som Alan C. Wrigley gjennomførte for CTCs aktiva.

Dette viser at en del av bankens tjenester var å bekle ulike posisjoner i proforma arrangementet overfor deres betydelige klient Anders Jahre.

For det tredje oppbevarte Lazard ihendehaveraksjene i CTC, både de 80 prosent som formelt ble overført til Continental Foundation, og de 20 prosent som ble holdt utenfor denne stiftelsen og holdt under Lazards tilsyn og kontroll.

Gjennom disse posisjoner skulle Lazard påse at ingen enkeltperson, herunder stråmannen Thorleif Monsen, utnyttet stiftelsens midler, og at Anders Jahres instruksjoner vedrørende midlene ble fulgt.

Lazards oppdrag følger videre av den struktur som ble skapt gjennom "1976-arrangementet".

CTC var et selskap uten egentlig virksomhet og uten ansatte, bare med en betydelig kapitalbeholdning som etter "1976-arrangementet" skulle forvaltes av Lazard. Til tross for dette ble selskapet ikke oppløst og midlene overført Continental Foundation. Dette ville i så

fall gitt en hensiktsmessig struktur dersom det var stiftelsenes organer som – helt eller delvis – var tiltenkt å råde over midlene. Det ble i stedet valgt en modell der stiftelsen formelt ble innehaver av 80 prosent av aksjene i CTC (oppbevart hos Lazard), mens selskapet fortsatte sitt eget liv, like passivt som tidligere.

Formålet med at midlene formelt skulle forvaltes gjennom en stiftelse, var nettopp at dette ga en sikkerhet mot misbruk av den legitimasjon en stråmann får til å disponere over midlene. Kontrollen med stiftelsen lå ikke hos Thorleif Monsen alene, men var delt mellom ham og de personer Lazard hadde utpekt: Hugo Kindersley og John A. Worsley (som var en tidligere ansatt i Lazard og venn av Hugo Kindersley). Disse var “*Advisors*” i stiftelsen og hadde dermed den formelle kontroll i stiftelsen. Posisjonen som rettslig representant for stiftelsen – “*Trustee*” – var ment å være en ren administrativ forvalter uten noen reell innflytelse. Denne rolle ble gitt til Robert N. Slatter, og selskapet Thorand (Cayman) Ltd., som utførte den som et ledd i sin forretningsforbindelse med Thorleif Monsen.

I tillegg til den kontroll Lazard fikk gjennom Hugo Kindersleys posisjon som “*Advisor*” i Continental Foundation, lå det altså et ytterligere sikkerhetselement i at Lazard som en del av sin kontrollfunksjon i proformaverket hadde påtatt seg forvaltningen av CTCs midler. Denne delen av oppdraget ble på vegne av Lazard ivaretatt av Arthur J. Hardman og Alan Wrigley. Dokumentasjonene rundt omorganiseringen i 1976 viser at Anders Jahre også hadde en direkte formell kanal til Lazard vedrørende forvaltningen av CTCs midler. Dette innebar at Lazard ikke kunne foreta noen disposisjoner over CTCs midler uten at Anders Jahre selv eller hans betrodde medarbeider Bjørn Bettum hadde avgitt instruksjoner, eller at disposisjonene ikke kunne gjennomføres uten at de var forhåndsklarert med Anders Jahre. Lazard's kontroll med at CTCs midler ble forvaltet i tråd med Anders Jahres instruksjoner var ytterligere sikret – utover forvalteravtalen – ved at CTCs midler etter hvert rent fysisk var plassert hos/oppbevart i Lazard og derigjennom kontrollert av banken. Ikke bare CTCs penger berodde i banken, men Lazard oppbevarte også ihendehaver-aksjebrevene i CTC.

Hvor store beløp CTC disponerte etter reorganiseringen, fremgår av Hugo Kindersleys brev til Anders Jahre av 3. mars 1978. Brevet er dessuten en bekreftelse på hvordan Lazard også etter reorganiseringen forholdt seg til Anders Jahre.

“Dear Anders,

I am enclosing our latest valuation of Continental Trust for the period ending 31st December 1977. The portfolio is still performing reasonably well and the total earnings to date, not including the interest received on the Skandinaviska Enskilda Banken deposits, are now \$5,315,677.00 which represents a return of 8.31% per annum in the period between 12th August, 1976 and 31st December, 1977. The value of Continental Trust is now \$68,031,563.56.

The assets of Continental Trust are presently being utilised in the following manner:

Floating Rate Notes	\$12,440,975.36
Fixed Interest Notes & Bonds	9,606,080.68
Certificates of Deposits	22,633,709.20
Other Investments	1,911,231.33

Deposit at Skandinaviska Enskilda Banken	19,452,693.94
Other currencies held by Lazard Brothers & Co., Limited	12,390.97
	<hr/> \$66,057,081.48
Cash	1,426,090.43
	<hr/> \$67,483,171.91
Unrealised Profit on Investments	548,391.65
	<hr/> <hr/> \$68,031,563.56

Look forward to seeing you on Sunday.”

Ved å gi Lazard, som Anders Jahre hadde full tillit til, den fysiske kontroll over de underliggende verdier i CTC, mente Anders Jahre å ha eliminert risikoen ved et proforma eierskap. Boet har hele tiden ment at avtalen mellom Anders Jahre og Lazard, i tillegg til å være en ordinær forvalteravtale, nettopp gikk ut på at Lazard skulle kontrollere at forvaltningen av midlene skjedde i samsvar med Anders Jahres instruksjer og intensjoner.

Som den senere gjennomgang vil vise, kunne Anders Jahre også etter opprettelsen av Continental Foundation, og etter at Lazards forvalterrolle var iverksatt, disponere over CTCs midler på samme måte som tidligere. Dette var Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum klar over.

Innholdet av Lazards reelle oppdrag er bekreftet av Bjørn Bettum i hans redegjørelse av 16. november 1994:

“The role of Lazards was central to the formation of the trust. Daniel Meinertzhagen was involved in the inception and Hugo Kindersley was involved at every stage. It was they who recommended John Worsley as an Adviser and Douglas Gibson as a trust law expert. Through him Robert Slatter was appointed trustee. It was Lazards which was entrusted with the investment of funds within narrow guidelines. Their role was intended to be threefold:

- to see that Jahre and my instructions were carried out in relation to the intended purposes of the Trust;
- to provide advisers to the trust (Kindersley/Worsley/Tryon and thereby ensure the integrity) of the trustees; and
- to act as investment advisers.

The trustees were intended to be a mere fiscal convenience. The real power was intended to be exercised by the advisers.

Kindersley as can be seen from the correspondence communicated with me and Andes Jahre about the creation of the Trust. He attended pre-formation meetings in London and at Midtaasen. I feel that

his statements to the Courts of England about his ignorance of the real senior were a manifestation of loyalty to the code of protecting clients. His sworn statements need to be interpreted with great care.”

I 1979 mottok Lazard et honorar på minst 600 000 dollar for sine tjenester i forbindelse med proformaverket rundt CTC. Dette bekreftes av Lazards brev 28. november 1979 til CTC:

“Following our discussions in Paris at the time of the last Board Meeting on the subject of investment advisory fees we are enclosing an invoice for \$600,000 representing investment advisory fees over the 3 year period 1977/79 and advice given at the time of the establishment of the Continental Foundation.

It was also agreed during our meetings in Paris that we would in future charge at quarterly intervals an investment advisory fee of 3,8 % per annum based upon the market value of your portfolio at the end of each quarter. We would be grateful if you would confirm your agreement that this arrangement should start from the 1st January, 1980.”

Dette honorar var bare tilknyttet Lazards rolle/oppdrag for å føre tilsyn/kontroll med CTCs verdier. Honoraret kom således i tillegg til de kommisjonene som banken fortløpende tjente som forvalter av CTCs aktiva i perioden fra etableringen av CF i 1976 og frem til omtalte honorar i 1979.

Størrelsen på honoraret i 1979 – 600.000 dollar – er i seg selv et klart tegn på at oppdraget besto i noe mer enn alminnelig bistand til etablering av stiftelsen. Honoraret reflekterer både risikoen Lazard løp ved sin delaktighet, og den ekstraordinære karakter oppdraget hadde. Vi minner om at Anders Jahre i 1974 hadde reagert sterkt på Roberto R. Alemans salær på 12 500 dollar i forbindelse med arbeid knyttet til “*Sunday Trading*”-planen. Bjørn Bettum formidlet Anders Jahres reaksjon i brev 6. februar 1975 til Robert R. Aleman:

“Mr. Anders Jahre was reacting quite strongly to the amount for professional services of \$12.500,- on top of Director’s fees etcetera.”

I tillegg til dette ekstraordinære honoraret, tok banken fra og med 1979 årlig provisjon for forvaltningen av CTCs verdier til erstatning for kommisjoner. Provisjonen utgjorde årlig $\frac{3}{8}$ prosent av verdien av hele CTCs portfolio. Dette er ikke ubetydelig. Tar man for eksempel en verdi på 65 millioner dollar, utgjør provisjonen alene 243 000 dollar pr år. Inntektene i form av kommisjonene i årene før 1979 må man også anta har vært betydelige. Lazard tjente således godt på sin rolle i proformaverket rundt CTC.

Valget av Lazard til å påta seg kontrollfunksjonen i proformaverket var naturlig ut fra den langvarige og tette kontakt Anders Jahre – og senere Bjørn Bettum – hadde med banken, og den store grad av tillit dette medførte. Vi påpeker at Lazard var tiltenkt den sentrale kontrollfunksjonen allerede i den første planen for å etablere en stiftelse som ny proforma eier av CTC – “*Sunday Trading*”-planen.

16.3 Bjørn Bettum

Bjørn Bettum hadde ikke noen formell posisjon i “1976-arrangementet”. En slik posisjon for Bjørn Bettum ville signalisert forbindelsen til Anders Jahre og dermed virket mot hensikten

bak proformaverket. Dette påpekte Bjørn Bettum selv i sitt notat til Anders Jahre av 15. juli 1976 vedrørende CTC:

“Du ønsket for en tid siden at jeg skulle gå inn i selskapet som Vice-President. Av hensyn til norske myndigheter ble dette utsatt, og jeg vil foreslå at dette fremdeles utsettes.”

Det er likevel klart at Bjørn Bettum gjennom hele arbeidet med å etablere proformaverket har vært en nær rådgiver, og til dels pådriver, i forhold til Anders Jahre. Det var han som var utpekt av Anders Jahre til å forestå omorganiseringen av CTC. Dette ble fremholdt av Anders Jahre i telex 10. mai 1974 til Roberto R. Aleman:

“My associate, a Norwegian lawyer, Mr. Bjoern Bettum, will on my behalf undertake the organization of Continental Trust, and he would like to meet you soonest possible in New York for thorough discussions.”

Bjørn Bettums oppgave som pådriver og planlegger av “1976-arrangementet” bekreftes også ved Alan C. Wrigleys rettslige forklaring:

“Q. So Mr. Bettum performed two distinct roles in this, did he, one was looking after Panova’s affairs and one also CTC’s?”

A. Well, he had a much wider role than that. He was the finance manager of A.S. Kosmos, and from his desk in Norway he would be looking after the various pots of money that the shipping company and the ship owners had which came under, you know, his responsibility.

Q. Was Panova within that?

A. Well, Panova was Bettum family money. So the answer is yes.

Q. The CTC money, to whom did they belong?

A. As far as I am concerned, they were the assets of Mr. Anders Jahre.

Q. I will come to why you think that in a moment. Did you want to sell euro bonds or trade them in relation to CTC?

(.....)

Q. Before 1975 were there any occasions when you met with Mr Bettum when he talked about finding any nominal owner for the shares of CTC?

A. For shares of CTC?

Q. Yes.

A. Yes. It was widely known that there was a tax investigation or an inquiry being carried out into the affairs of A.S. Kosmos and those of Anders Jahre and his partners, and the Norwegian authorities, in very general terms, were getting closer and closer to the offshore money controlled from Sandefjord and Mr. Jahre, Mr. Anders Jahre, was closely associated with the affairs of CTC. On one occasion I can recall very clearly talking to Bjorn Bettum about trying to find a nominee or somebody to front for CTC.

Q. This was something which you had discussions with Mr. Bettum about, did you?

A. Absolutely.

Q. Do you remember any particular discussion you had with him about it, a place or time?

A. Yes, we discussed it at dinner at the Park Hotel and then we went, it was one of those nice evenings that you have in Scandinavian and we walked round the dock of the little harbour in Sandefjord.”

Bjørn Bettums aktivitet bekreftes også av vår redegjørelse foran med tilhørende samtidsdokumentasjon. Bjørn Bettum utarbeidet, i samarbeid med Lazard og andre hjelpere, planene og tilrettela gjennomføringen av proformaverket. Selv om Bjørn Bettum ikke hadde noen formell funksjon i den nye formelle eierstrukturen til CTC, hadde han fått vide fullmakter av Anders Jahre og var utpekt til å representere Jahre, som den reelle eier, vis-à-vis den formelle eierstrukturen. Dette er også bekreftet av Bjørn Bettum selv i hans redegjørelse av november 1994:

“In relation to the shares of CTC in 1976 he [Anders Jahre] informed Thorleif Monsen that he should thereafter accept my instructions. Thereafter Monsen reported only to me. At my discretion I would report to Anders Jahre. Anders Jahre and Bess Jahre similarly told Aleman that he should do as I requested. Roberto Aleman can confirm that this took place in the garden of Midtasen, the Jahre house at Sandefjord.”

En av kontrollmekanismene ved proformaverket var at det skulle avholdes jevnlig møter i CTC og i stiftelsen. Bjørn Bettum deltok under disse møtene – uten en formell posisjon – og hadde således som Anders Jahres representant en kontrollkanal med de formelt legitimerede.

17 CONTINENTAL TRUST COMPANY INC. 1976-1982

17.1 Formell og reell rådighet over CTC etter 1976

17.1.1 Innledning

17.1.2 CTCs formelle selskapsorganer trer i funksjon – Anders Jahres kontroll ved Bjørn Bettum

17.1.3 De første møtene i Paris i 1977 – Bjørn Bettums rolle generelt

17.1.4 Nye møter i 1978 i Paris og Hamburg

17.1.5 Møter på Hawaii i 1980

17.1.6 Ny pågang fra Norges Bank – ytterligere tiltak i CTC

17.1.7 CTCs brev til Norges Bank med forklaring på Rådhusgaven

17.1.8 Anders Jahres rådighet over CTC etter 1976

17.1.9 CTCs styrevedtak om utbetaling til Ousbyholm – forklaringen til norske myndigheter

17.2 Norske myndigheters videre undersøkelser – bokettersyn – beslag

17.2.1 Bokettersyn – “peisbrannen” på Midtåsen

17.2.2 Beslag i CTCs bankkonti

17.3 Konsekvenser for forvaltningen av utenlandsformuen

17.3.1 Innledning

17.3.2 Innløsning av de resterende 20 prosent av aksjene – CTC heleid av Continental Foundation

17.3.3 Innløsningsbeløpet holdes i Harmon Corporation

17.3.4 Planen om å legge Harmon inn i New World Trust

17.3.5 Organiseringen og forvaltningen av utenlandsformuen

17.3.6 Overføring av CTC aktiva til Aall Trust & Banking Corp.

17.3.7 Lazard's fortsatte kontroll – Lazard International Income Fund

17.3.8 Ytterligere bevilgninger til Ousbyholm – tiltakenes manglende resultat

17.3.9 CTC-aksjene etter 1980

17.3.10 Donasjoner

17.3.11 Overføringen av CTCs midler til Blue Range Corporation

17.3.12 Nærmere om "Contingency Fund"

17.4 Bjørn Bettum, Lazard og Thorleif Monsen

17.4.1 Innledning

17.4.2 Bjørn Bettum og Hugo Kindersleys posisjoner i Aall Trust – Bjørn Bettums mulige posisjon i Continental Foundation

17.4.3 Bjørn Bettum og Hugo Kindersley som Thorleif Monsens testamentfullbyrdere

17.1 Formell og reell rådighet over CTC etter 1976

17.1.1 Innledning

I løpet av 1976 omorganiserte Anders Jahre – med bistand fra Bjørn Bettum, Lazard og Thorleif Monsen – de formelle eierforhold til CTC slik at det ble dannet en ny juridisk enhet, Continental Foundation, som skulle ha til formål å stå som formell eier av majoriteten av aksjene i CTC. Således var 80 prosent av aksjene formelt overført til Continental Foundation, som utad skulle fremstå som en veldedig stiftelse. De resterende 20 prosent av aksjene i CTC ble holdt av Thorleif Monsen som stråmann for Anders Jahre, på samme måte som ved de tidligere proformaverk.

Hensikten var imidlertid at Anders Jahre – i henhold til det underliggende forhold – fortsatt skulle kunne disponere over CTC og selskapets midler etter eget forogodbefinnende, noe han også faktisk gjorde i årene etter den formelle overføringen av aksjene.

Uavhengig av at Continental Foundation skulle vise seg å være ugyldig, var realiteten når det gjaldt kontroll og beskatningsmyndighet over CTC, den samme som tidligere. Til tross for formalitetene ble CTC fortsatt kontrollert av Anders Jahre fra Sandefjord. Alle viktige beslutninger ble tatt av Anders Jahre og hans medhjelper Bjørn Bettum. Riktignok var Anders Jahre fremdeles CTCs "*President*" frem til 1978, men på samme måte som tidligere utøvet han eierbeføyelser både før og etter 1978 som går utover hva denne rollen tilsier.

Til forskjell fra tidligere ble det imidlertid nå sørget for at det ble fattet formelle selskapsbeslutninger som gjenspeilte i alle fall større disposisjoner over CTCs midler. Videre ble det etterhvert sørget for at de formelle betalingsinstrukser mv. kom fra andre enn Anders Jahre selv. Disse forhold vil bli påvist i det følgende.

17.1.2 CTCs formelle selskapsorganer trer i funksjon – Anders Jahres kontroll ved Bjørn Bettum

Norske myndigheters pågang i forlengelsen av Rådhusgaven skapte behov for at CTC måtte fremstå som et reelt selskap, under kontroll av den formelle eier og det valgte styret. For første gang ble det nå avholdt jevnlig møter i CTCs styre, der selskapsbeslutningene formelt

ble truffet. Innholdet av selskapsbeslutningene ble imidlertid diktert av Anders Jahre og Bjørn Bettum. Selskapsbeslutningene ivaretok således utelukkende Anders Jahres interesser.

Etter at det var avholdt styremøte og generalforsamling i juli 1976 hadde CTCs styre og "Officers" følgende sammensetning:

Styret: Carl de Geer, Thorleif Monsen, Charles Simon, Roberto R. Aleman og Robert N. Slatter. Anders Jahre var fortsatt selskapets "President". Selskapets øvrige "Officers" var Carl de Geer ("Vice-President og Treasurer"), Roberto R. Aleman ("Secretary") og Charles Simon ("Assistant Secretary").

At det skulle holdes jevnlig formelle møter i CTC og i stiftelsen var i tråd med det opplegget Bjørn Bettum regisserte sommeren 1976. Dette var et ledd i den kontroll som måtte utøves over disponeringen og forvaltningen av formuen. Vi minner om Roberto R. Alemans memorandum av 6. juli 1976, hvor det i punkt 7 fremheves:

"7.- Question of future management of Continental. BB feels that once Continental stock is transferred to trustee, the Board of Directors should be more concerned in supervising the management of the company. Also that annual meetings of shareholders be held. I do agree with BB's concern."

17.1.3 De første møtene i Paris i 1977 – Bjørn Bettums rolle generelt

De første møtene i CTC og Continental Foundation ble holdt i Paris 4. mars 1977.

Det fremgår av protokollen at i dette styremøtet i CTC ble de første tiltak truffet for å sette Anders Jahres utpekte hjelpere i forbindelse med "1976-arrangementet" i posisjon til å utøve de funksjoner de var tiltenkt. Stråmannen Thorleif Monsen ble i tillegg til sitt styreverv i CTC, utpekt til selskapets "Treasurer", en posisjon som ga ham – om nødvendig – legitimasjon til å disponere over selskapets midler etter instruks fra Anders Jahre. Arthur J. Hardman ble utpekt som "Assistant Secretary". Dette var ett skritt på veien mot at hele CTCs administrasjon ble flyttet til Lazard. Et annet skritt fulgte av at Lazard fra juli 1976 var oppnevnt som "manager" for CTCs verdier.

Styremøtene i CTC ble ofte holdt parallelt med møter i Continental Foundation – også i Paris i 1977.

Bjørn Bettum hadde ingen formell rolle verken i Continental Foundation eller i CTC. Likevel var han til stede på disse møtene som Anders Jahres utpekte representant. Derved kunne han ivareta sine oppgaver og sin kontrollfunksjon på vegne av Anders Jahre. Bjørn Bettum var dessuten ofte til stede på CTCs generalforsamlinger. I et notat "for file" utarbeidet av Robert N. Slatter, hvor de parallelle møtene avholdt 4. mars 1977 i CTC og i Continental Foundation ble oppsummert,⁷² bekreftes at Bjørn Bettum var til stede. Om hans rolle heter det:

"Other points discussed or to be noted from meetings:

⁷² [Vedlegg – Notat 4. mars 1977 utarbeidet av Robert N. Slatter]

- Bjørn Bettum (Norway) is a financial advisor to the Settlor (Thorleif Monsen) and also the President of the company (Anders Jahre)."

"Advisor"/rådgiver er her en pen måte å uttrykke at Bjørn Bettum hadde beslutnings- og instruksjonsmyndighet som Anders Jahres representant/fullmektig. Hvorfor skulle han ellers være til stede?

Bjørn Bettum har selv forklart at han var til stede på møtene som Anders Jahres representant, med myndighet til å gi instruksjoner til de øvrige involverte.

Hvis "1976-arrangementet" var et reelt arrangement og ikke proforma, ville Bjørn Bettums tilstedeværelse ved møtene vært både unødvendig og upassende. Dokumentasjonen viser imidlertid at Lazard og de andre involverte aksepterte at Bjørn Bettum som Anders Jahres representant, var til stede på CTCs møter for å sikre at Jahres eierinteresse i CTC aktiva ble ivaretatt.

Vi fremhever at Bjørn Bettum ikke nødvendigvis dikterte alt som skjedde på møtene. Han var den reelle eiers representant, og holdt oppsyn med det overordnede. Når det først var utpekt et formelt styre, så var det naturlig at dette ble benyttet som front og forum for de løpende beslutninger.

17.1.4 Nye møter i 1978 i Paris og Hamburg

I 1978 ble nye møter i CTC og Continental Foundation avholdt i Paris 9. mars. Dermed er det ikke særlig overraskende at Bjørn Bettums dagbok viser at han var til stede i Paris den dagen. At Bjørn Bettum også deltok på de parallelle møtene 9. mars 1978 i CTC og Continental Foundation fremgår av "*Memorandum for file*" av samme dag.⁷³

Dagboken bekrefter også at Bjørn Bettum hadde møter med Thorleif Monsen i dagene før møtene. Likeledes hadde Hugo Kindersley møter med Anders Jahre i forkant av Paris-møtet.

Det neste styremøtet i CTC ble holdt i Hamburg 22. august 1978. Det fremgår av Bjørn Bettums dagbok at han var i Hamburg fra 21. til 23. august 1978.

17.1.5 Møter på Hawaii i 1980

Boet har ikke Bjørn Bettums dagbøker for 1979. Dagbøkene for 1980 snakker imidlertid sitt tydelige språk, som dagbøkene for 1978. Den 25. september 1980 ble det nemlig avholdt et styremøte på Kahala Hilton Hotel i Honolulu.

At Bjørn Bettum var på Hawaii på det aktuelle tidspunktet, fremgår av hans dagbok. Alan C. Wrigley (tidligere Lazard-ansatt) bekreftet i et bevisopptak i London i 2000 at Bjørn Bettum var til stede på møtene på Kahala Hilton Hotel.

Dette viser at Bjørn Bettum var til stede på CTCs og Continental Foundations møter, og han var den som ga instruksjoner til de formelt legitimerede som Anders Jahres forlengede

⁷³ [Vedlegg – "*Memorandum for file*" 9. mars 1978]

arm/fullmektig. På den måten ivaretok han Anders Jahres interesser og utøvde kontroll over at forvaltningen foregikk i henhold til Anders Jahres ønsker.

Lazard deltok på møtene både gjennom de av sine ansatte som var gitt formelle roller i den formelle styringsstrukturen som var lagt opp, Hugo Kindersley som “*Advisor*” i Continental Foundation, og gjennom Arthur J. Hardman som funksjonær i CTC. I tillegg deltok andre av bankens tjenestemenn som hadde med selve forvaltningen av CTCs midler å gjøre. Dette gjaldt for eksempel Alan C. Wrigley, som var ansvarlig for forvaltningen av CTCs midler. På denne måten ivaretok også Lazard og Hugo Kindersley sitt oppdrag med tilhørende kontrollfunksjoner på vegne av Anders Jahre.

17.1.6 Ny pågang fra Norges Bank – ytterligere tiltak i CTC

Det ble etter hvert klart at norske myndigheter ikke hadde slått seg til ro med Anders Jahres forklaring om hans forhold til CTC, og at saken ikke var avsluttet selv om valutalisens var blitt nektet. I desember 1977 ba handelsminister Halvard Bakke om at Norges Bank innkalte Bjørn Bettum til et møte for å få nærmere avklaring rundt mistanken om Anders Jahres utenlandsformue. Møtet fant sted i Norges Bank i januar 1978. Av Norges Banks referat fra møtet fremgår det blant annet at Bjørn Bettum hadde:

“... understreket at Anders Jahre selv hadde hatt hånd om behandlingen av henvendelsene fra valutamyndighetene i denne saken, og han kunne på rederiets vegne bare beklage at de avgitte svar ikke hadde vært tilfredsstillende. Han kunne for øvrig opplyse at Anders Jahre nå var blitt svært “gammel”, og at det neppe ville føre fram å forelegge denne saken for ham på nytt.

Bettum tilbød imidlertid å forsøke å avklare omstendighetene omkring disse transaksjonene så langt som mulig. I denne forbindelse ble det fremsatt 6 spørsmål til belysning av forholdet mellom rederiet og Continental Trust Company. Slik som situasjonen nå var, mente Bettum at det mest hensiktsmessige ville være å ta utgangspunkt i en nærmere redegjørelse fra styret i Continental Trust Company. En slik redegjørelse ville trolig kunne foreligge innen 2–4 uker.”

Norges Banks seks spørsmål var:

1. Hvem eier aksjene i Continental Trust Comp. Inc. (C.T.), Panama. Oppgi både nominelle eiere og “beneficial owners”.
2. Hvilke funksjoner har det svenske (?) styret, og hvem har valgt disse?
3. Hva har selskapet tjent penger på? Kan vi få innsyn i regnskapene?
4. Hva eier C.T. i andre selskaper? Har selskapet datterbedrifter?
5. Hvilke tjenester har Anders Jahre som president ytet C.T. og eventuelt andre selskaper eller personer knyttet til C.T.?
6. Er disse tjenester regulert av Management-avtaler, Attorney General, mellom Anders Jahre og C.T. eller selskaper tilknyttet C.T.? Kan disse fremlegges?”

Møtet ble oppspillet til ytterligere tiltak som hadde til formål å viske ut forbindelsen mellom Anders Jahre og CTC.

Lazards kontroll med midlene styrkes.

For det første ble det nå besluttet å styrke Lazards kontroll med CTCs midler, herunder å påbegynne forflytning av midlene i SE-banken til Lazard – m.a.o. fra Sverige til England. Som ett ledd i dette ble det tatt initiativ til å endre håndteringen av CTCs innskudd i SE-banken, slik at kontakten nå skulle gå gjennom Arthur J. Hardman (Lazard), og han skulle holdes a jour med hensyn til alle CTCs aktiva som fremdeles var i depot hos SE-banken. Første møte mellom Arthur J. Hardman og SE-banken fant først sted i november 1977 – altså 16 måneder etter at Lazard ble utpekt som investmentmanager. I brev 8. november 1977 til SE-banken skriver Arthur J. Hardman blant annet:

“Dear Mr. Harrison,

It was great pleasure for me to make your acquaintance last Friday and I thoroughly enjoyed a most interesting lunch with you and Mr. Wallenberg.

As promised, I am enclosing two certified extracts from Meetings of the Directors of Continental Trust Company covering the appointment of Lazards to manage the Company’s assets and the appointment of the present officers of the Company. I hope this will cover what you require.”

Ved brev 14. februar 1978 følger Arthur J. Hardman opp overfor SE-banken. Han ber da – med referanse til “*our mutual friend*” om blant annet:

“One further request, I’m afraid, and one which I have agreed with our mutual friend. It would be very helpful to Lazards, in compiling their valuations, if the Skandinaviska Enskilda Banken could advise me direct every quarter of the interest accruing to both these deposit as at the last day of March, June, September and December. If you could arrange this I would be most grateful.”

Arthur J. Hardman har i bevisopptak bekreftet at “*our mutual friend*” er en referanse til Bjørn Bettum. Dette bekrefter igjen Anders Jahres kontroll over CTCs midler gjennom hans fullmektig Bjørn Bettum. Det samme har Alan C. Wrigley bekreftet i bevisopptak.

Disse tilfellene var første gang andre personer enn Anders Jahre og Bjørn Bettum opptrådte på vegne av CTC overfor SE-banken. Etter februar 1978 ble opplegget endret. Fra da av ble korrespondanse vedrørende CTCs konti i SE-banken sendt til Arthur J. Hardman i Lazard. Tidligere hadde Lazard som CTCs “*asset manager*” ikke en gang mottatt kopier av dette materiale. Også dette har Alan C. Wrigley bekreftet i bevisopptak.

Introduksjonen av Lazard og Arthur J. Hardman overfor SE-banken markerte ikke slutten på Anders Jahres direkte kontroll med de gjenværende midlene CTC hadde i SE-banken. Lazard hadde ikke myndighet til å flytte midlene fra SE-banken. Om dette forklarte Alan C. Wrigley i bevisopptak i november 2000:

“Q. If you look at the second page of the document it shows the funds administered by Lazard and the deposit with SEB. It shows that the funds administered by Lazard were \$48 million and the deposit with SEB \$19 million. Is that correct?

A. Correct.

Q. At that time, which was at the end of 1977, do you remember who was responsible for the investment policies in relation to the funds at SEB?

A. I think formally they were under the Lazard discretion, but they were handled by – the relationship with SEB was a Sandefjord relationship.

Q. What do you mean by “Sandefjord relationship”?

A. Well, Mr. Anders Jahre and Mr. Baughan Bettum. I did not have any authority to withdraw those money and bring them under the control of Lazard London.”

Inntil februar 1978 hadde Anders Jahre alene, eventuelt representert ved Bjørn Bettum, håndtert CTCs forhold til SE-banken i Stockholm. Dette fortsatte også etter 1976, dog slik at SE-banken i november 1975 hadde fått instruks fra Bjørn Bettum om at all korrespondanse vedrørende CTC skulle stiles til selskapets adresse i Panama, men sendes i lukket konvolutt til Anders Jahre i Sandefjord.

SE-bankens tjenestemenn har i vitneavhør bekreftet at Anders Jahre personlig – og etterhvert med bistand fra Bjørn Bettum – var den som opptrådte overfor banken i forhandlinger om vilkårene for CTCs innskudd i banken i hele perioden.

I tilknytning til skattesaken mot Anders Jahre ble det i 1985 avholdt bevisopptak av representanter fra SE-banken vedrørende bankens rutiner for behandlingen av kundeforholdet med CTC. Essensen av noen av forklaringene er omtalt i Riksskattenemndas kjennelse av 2. november 1990. Det heter blant annet:

“Forklaring fra kamrer Ragnar Thor:

Thor opplyste at brev som av SE-Banken var adressert til CTC, Panama ble sendt til Anders Jahre i Sandefjord. Han var sikker på at det var originaldokumentene som ble sendt til Sandefjord og at det ikke ble sendt kopier (eller originaldokumenter) til CTCs angitte adresse i Panama selv om dokumentene var adressert dit. Thor kunne ikke angi nøyaktig når den beskrevne praksisen ble avsluttet. Han opplyste imidlertid at bekreftelsesbrevene ble sendt til A.J. Hardman hos Lazard Brothers mot slutten av den perioden det var midler plassert i CTCs navn hos SE-Banken. Thor opplyste videre at han selv aldri hadde hatt direkte kontakt med noen person i CTC. Alle transaksjonene ble utført etter ordre fra hans overordnede, direktør Harrison.”

(...)

“Forklaring fra direktør Carl Jacob Palmstierna – bankdirektør og med i konsernledelsen:

Direktør Palmstierna opplyste under vitneavhøret at Anders Jahre opptrådte svært aktivt overfor banken i forbindelse med forvaltningen av midler som var plassert i CTCs navn og at han var en svært vanskelig kunde å tilfredsstille. I forklaringen karakteriserte Palmstierna Anders Jahre som “... m y c k e t krävande när det gäller räntor”. Palmstierna opplyste videre at Anders Jahre hadde bedt ham om å stille opp som styremedlem i CTC i 1971. Palmstierna sa imidlertid nei takk til tilbudet fra Jahre. Han forklarte at grunnen til avslaget var hans sjefsposisjon i SE-Banken og det forhold at CTC var en stor kunde i banken. Bakgrunnen for at Palmstierna ble avhørt om dette var at Anders Jahre i et brev til ordføreren i Sandefjord av 13. mars 1972 opplyste at Palmstierna var én blant flere direktører i SE-Banken som på det tidspunkt var styremedlemmer i CTC.”

(...)

“Forklaring fra Per Åke Harrison – bankdirektør og sjef for SE-Bankens utenlandsavdeling. Harrison er den person i SE-Banken som synes å ha hatt den daglige kontakt med CTC/Anders Jahre.

Direktør Harrison opplyste at forhandlingene med Anders Jahre "... var alltid rätt så hårda ...". Han opplyste at Jahre ikke sjelden personlig møtte opp i banken i forbindelse med renteforhandlinger m.v. Til tider, og særlig på slutten da Jahre var svekket av sykdom, fulgte Bjørn Bettum med Jahre til Stockholm. Harrison opplyste at Bettum vanligvis ikke deltok aktivt i forhandlingene. Han opplyste imidlertid (side 13 i forklaringen):

"Jäg skulle vilja säga jäg tror att ... ohörb ... Björn Bettum ens engång satt med vid de här ibland rätt tuffa förhandlingarna, men han var väl med i Stockholm."

Harrison forklarte videre at han ikke hadde hatt kontakt med andre representanter for CTC enn Anders Jahre med unntak av en kort periode rett før kundeforholdet ble avviklet i 1980 da A. J. Hardman optrådte på vegne av CTC. Harrison opplyste imidlertid at han aldri hadde truffet Hardman. Han hadde muligens snakket med ham på telefon.

Harrison bekreftet den forklaringen R. Thor avga om at SE-Bankens brev adressert til CTC, Panama ble sendt til Anders Jahre i Sandefjord. Harrison opplyste at det var vanlig for banken å benytte en slik fremgangsmåte hvor det optrådte en fullmektig (bestyrer) for et selskap. Harrison gikk ikke inn på det forhold at det ikke fremgikk av brevet at det var sendt et annet sted enn dit hvor det var adressert."

Vi bemerker at ingen har hevdet at Thorleif Monsen hadde noen som helst kommunikasjon med SE-banken. Det var klart for banken hvem som eide og kontrollerte CTCs konti – nemlig Anders Jahre og ikke Thorleif Monsen.

Anders Jahre går av som "President".

Neste skritt for å fjerne forbindelseslinjen mellom Anders Jahre og CTC var at Anders Jahre skulle trekke seg fra vervet som CTCs "President". På denne måten ville ethvert formelt spor til Anders Jahre være visket ut. I stedet overtar stråmannen Thorleif Monsen vervet som "President".

Vi minner om at Anders Jahre i 1976 – etter råd fra Bjørn Bettum – besluttet at han burde fortsette som selskapets President fordi en slik posisjon ville gi en naturlig forklaring på hvorfor han fortsatt var innblandet i selskapets affærer. Noen år senere fant man det altså likevel nødvendig at Anders Jahre fratrådte ethvert formelt verv, og derved sluttet å disponere direkte på vegne av selskapet. Det lot seg imidlertid også forklare med Anders Jahre svekkede helsetilstand i 1978. I stedet ble de utnevnte hjelpere – særlig Arthur J. Hardman – trukket inn i en aktivt løpende administrasjon av selskapet, som fra 1978 ble drevet fra Lazards kontor.

I styremøte 9. mars 1978 ble Anders Jahre likevel utnevnt til "*Honorary President*". Fra styreprotokollen hitsettes:

"The Chairman stated that the President of the company, Mr. Anders Jahre, had indicated his wishes to retire. He added that throughout the years Mr. Jahre had rendered most valuable services to the company and recommended that Mr. Jahre be elected as Honorary President.

Acting upon the recommendation of the Chairman, it was unanimously decided that, in recognition of the long and valuable services rendered by Mr. Anders Jahre to the company, he be elected as an Honorary President of Continental Trust Company Inc."

De formelle båndene mellom Anders Jahre og CTC ble således ikke helt brutt.

Handlingsmønsteret i 1978 var parallelt med tiltakene fra 1976 og forsterket disse. Når trusselen om nye undersøkelser og aksjon fra norske myndigheters side økte, ble det gjennomført formelle tiltak som hadde til formål ytterligere å distansere Anders Jahre fra CTC.

17.1.7 CTCs brev til Norges Bank med forklaring på Rådhusgaven

Bjørn Bettum hadde som omtalt foran, varslet en redegjørelse til Norges Bank fra CTCs styre om Anders Jahres forhold til CTC. Etter at tiltakene som nettopp beskrevet var gjennomført, ble det 23. mai 1978 skrevet et brev til Norges Bank fra CTC undertegnet av Roberto R. Aleman:

"PRIVATE AND CONFIDENTIAL

The Governor of the Bank of Norway
Bankplassen 4
Oslo 1, Norway

Dear Sir:

We are informed that the Bank of Norway has made renewed contact with Mr. Anders Jahre in connection with the support our company gave when a new Town Hall in Sandefjord was planned and built several years ago. We are also aware of the correspondence during 1973 and 1974 between the Bank of Norway and Mr. Jahre with respect to this assistance.

We understand the Bank has recently decided that it is desirable to receive some further information in connection with the correspondence which took place in 1973/74 in order to clear the file on this matter.

We feel it would be helpful to give you the following background facts:

1) Mr. Jahre has been a close associate of our Company since its formation in 1939. In 1971, when Mr. Jahre was still the President, our Company decided to pay honour to him by authorizing a donation of up to US\$6.000.000 to some cause to be decided by him.

The Corporate Resolution in this connection may be of interest to you:

"The Secretary then stated that, as it was known to all present, the financial success of the corporation had been due in large measure to the advice given and the services rendered by the President in connection with the affairs of the company. He proposed that the corporation should pay honour to the President, who had been involved in the affairs of the corporation since the incorporation in 1939, and who would be 80 years in May of this year, by authorizing a donation of up to US\$6.000.000 to some purpose to be decided by the President.

Upon motion duly made and unanimously approved by the shares present at the meeting, the proposal of the Secretary was approved and, further, it was resolved that the President of the corporation be authorized to take whatever measures he may deem convenient or necessary in order to implement the foregoing resolution.

Mr. Anders Jahre then said that he was most grateful for the action which the corporation had just taken and stated that he would consider to direct the donation to his town Sandefjord, Norway, to cover part of the building cost of a new town hall under consideration."

2) Following the decision taken by our company in 1971, Mr. Jahre informed the town authorities in Sandefjord, Norway, of the financial assistance in a letter of March 1972. Unfortunately that letter was inaccurate as far as the composition of our Board of Directors was concerned. Mr. Peder Bonde and Mr. Carl de Geer were both at that time Directors of Continental Trust Company Inc., but Mr. Jacob Palmstierna never was a Director of the company. Mr. Bonde has since retired from the Board of the company. We are sad to say that Mr. de Geer passed away in February of this year. The present Directors are:

Roberto R. Aleman, Panama City
Thorleif Monsen, Grand Cayman
Charles Simon, Monaco
Robert N. Slatter, Nassau

3) Mr. Andes Jahre was European representative of our company from the time it was incorporated in 1939, and he was elected President of the company in 1954. As President, Mr. Jahre gave to Continental Trust, particularly in the earlier years, the benefit of his wide experience and ability in business generally and especially in the field of shipping. In the last decade, because of his age, his service to the company has been of an advisory nature. We would also like to inform you that Mr. Jahre has recently retired as President of the company and has been elected Honorary President.

No Management Agreement or other formal document exists or has existed between Mr. Jahre and Continental Trust.

The Directors have been greatly concerned that Mr. Jahre had to make good from his own resources the funds which, for reasons beyond its control, the company could not remit. If, as a result of the information supplied in this letter, the Norwegian authorities decide to reconsider their earlier decision, the Directors would be prepared to contemplate again a remission of funds to Norway to achieve the objective stated in the Resolution quoted in paragraph 1) above by reimbursing Mr. Jahre for the money which he had to pay from his own resources as a result of that earlier decision.

4) The company has neither subsidiaries nor associated companies.

5) The company originally operated in various fields of business, including shipping, but for many years now it has been an investment company. It is the practice of the company not to make available to outside parties the accounts of the company. We may, however, inform you that the net assets of the company are substantial in relation to the size of the assistance which was given to the town of Sandefjord.

6) In Mr. Jahre's correspondence with the Bank, he was requested to provide you with information concerning the shareholders of our company. You will, however, appreciate that our company is under no obligation to provide these details, but, on the other hand, we realize that some information in this connection might be helpful to you.

First of all you should be aware that there are no nominal owners of the stock of our company. For many years until 1976 the shares were controlled beneficially by one person who in that year settled the majority of the shares in an international charitable foundation, retaining the balance in his own name. The individual in question is naturally, in today's violent atmosphere in many parts of the world, very reluctant to disclose his identity. We can say, however, that he is a well-respected member of the international shipping community. He is not resident or domiciled in Norway.

7) In the above paragraph we have made reference to an international charitable foundation. The trustees of this foundation are resident in Nassau and Grand Cayman and the advisers are the following:

Lord Kindersley, England
Thorleif Monsen, Grand Cayman
John Worsley, Canada

We hope that the information we have given you in this letter will enable you to understand the background of Continental Trust Company and the circumstances under which the company decided to make a contribution towards the cost of the new Town Hall in Sandefjord.”

Dette brevet ble forberedt og utformet i forbindelse med fellesmøtet i Paris i mars 1978, hvor Bjørn Bettum var til stede.

Brevet er skrevet på CTCs brevpapir med adresse Panama. Det var dette brevpapir Lazard var behjelpelig med å få trykket i juni 1974 etter Bjørn Bettums begjæring, nettopp for det formål at selskapet selv skulle fremkomme overfor norske myndigheter med en forklaring på Rådhusgaven.

Forklaringen i brevet stemmer overens med den forklaringen Anders Jahre selv ga Norges Bank i brev av 18. juni 1974. Utad fremstår begrunnelsen for donasjonen til Sandefjord som et ønske fra CTC om å ære selskapets President på hans 80-års dag; noe som angivelig var vedtatt på et styremøte i 1971.

Som redegjørelsen foran har vist, er den påberopte selskapsbeslutning av januar 1971 fabrikkert og tilbakedatert nettopp med sikte på å skape et slikt inntrykk, og – ikke minst – tilbakedateringen ble foretatt med bistand fra dette brevets forfatter, Roberto R. Aleman. I det hele er det lite eller intet i brevets innhold som er dekkende for samtidsrealitetene. Brevet illustrerer på en glimrende måte hvorfor Anders Jahre måtte ty til proforma arrangementer, og hvordan dette ble formelt gjennomført. Bjørn Bettum var i alle ledd pådriver for gjennomføringen.

For å sette sin signatur på dette meget villedende brevet ble Roberto R. Aleman klekkelig honorert. Igjen er Bjørn Bettum sentral, både som initiativtaker til brevet og vedrørende honoreringen til Roberto Aleman. Dette bekreftes ved Robert N. Slatters memo 2. mai 1992 vedrørende All Foundation. Det heter her blant annet:

“Roberto Aleman (RA) called. He advised that he was calling about the AF, wanting to know when he would get his 1992 fee. I advised that his fee for the last three years was from Blue Range, Panama (\$25,000) and that its liquidation had been completed in 1991 and thus no fee was due in 1992.

RA took exception and advised me of the following history/facts:

- he had an agreement with BB as a result of him writing the Norwegian authorities and for his services in connection with CTC – mentioned \$15,000 a year.
- at a subsequent meeting (maybe London) the agreement with BB was increased to \$25,000.
- Arthur Hardman got involved at some point and suggested that RA be paid through companies (not directly from AF).
- because of his actions RA cannot go to Scandinavia; the publicity, he feels, has resulted him losing clients.

There was no doubt that RA felt he had “earned” a fee, had been promised a fee and expected a fee.”

Dette dokumentet viser flere ting. **For det første** bekrefter Roberto N. Slatters memo den sentrale rolle Bjørn Bettum hadde som initiativtaker til brevet.

For det andre viser dokumentet at Bjørn Bettum var berettiget til å disponere over midlene som lå i Continental Foundation uten at stiftelsens trustee (forvalter), Robert N. Slatter, var kjent med dette, og uten å inneha noen formell posisjon i stiftelsen eller i selskapet.

For det tredje viser dokumentet at det bevisst er gitt villedende opplysninger til norske myndigheter vedrørende forholdet mellom CTC og Anders Jahre.

For det fjerde – og ikke minst – når det skulle treffes realitetsavgjørelser forholdt de legitimerte seg til Bjørn Bettum, som Anders Jahres forlengede arm.

Lazard var også sterkt involvert. I bevisopptak i 1989 forklarte Hugo Kindersley at han var til stede da brevet ble skrevet og deltok i forberedelsene.

I tillegg til at brevets forfatter Roberto R. Aleman visste at brevets innhold var uriktig, var både Bjørn Bettum og Thorleif Monsen – som begge var til stede på styremøtet i 1978 hvor brevet ble diskutert – også klar over at brevet var villedende og uriktig. Dessuten var Bjørn Bettum og Thorleif Monsen vel kjent med at det ikke hadde vært avholdt noe styremøte i 1971, og at det da heller ikke var noe styre i CTC.

Vi mener at det er hevet over tvil at alle som var involert da brevet ble utformet, inkludert Hugo Kindersley og Arthur J. Hardman, var helt på det rene med at brevet inneholdt alvorlige usannheter.

17.1.8 Anders Jahres råddighet over CTC etter 1976

Til tross for angivelige overdragelser i 1976 av 80 prosent av CTC-aksjene til ny eier – Continental Foundation – skjedde det ikke noen endring i den reelle råddighet over CTCs midler etter 1976. Dette er nok en bekreftelse på Anders Jahres posisjon som midlenes egentlige og reelle eier.

Dette vises – **for det første** – gjennom disponeringen av CTCs konti i SE-banken, som alltid hadde fungert som "kasse" for Anders Jahre. Også etter 1976 er Anders Jahre den som opptrer overfor SE-banken både når det gjelder forhandlinger om vilkår på innestående disposisjoner, og når det gjelder instruks om overføringer. På grunn av høy alder og svekket helsetilstand blir Anders Jahre i denne forbindelse i økende grad bistått av Bjørn Bettum.

Anders Jahres råddighet over CTC og tilgang til selskapets midler også etter 1976 vises – **for det andre** – ved de overføringer CTC gjorde til Anders Jahres private feriested, Ousbyholm gods i Skåne. Det er på det rene at midler plassert i CTCs (Pankos) navn i SE-banken før 1976 ble anvendt til Anders Jahres private formål, særlig til dekning av utgifter knyttet til feriestedet Ousbyholm i Skåne, som Anders Jahre ervervet i 1974. Dette fortsatte også etter 1976.

Forretningsfører og ansvarlig for Ousbyholms regnskap var advokat Wilhelm Penser. I september 1977 tok han opp den økonomiske situasjonen for eiendommen med Anders Jahre. Han meddelte at han til dekning av utgifter i forbindelse med lån, skatter og

vedlikehold av eiendommen trengte overført et beløp på 40 000 svenske kroner. I brevet, som er datert 6. september og stilet til Anders Jahre, blir det redegjort for diverse udekkede utgiftsposter, og avslutningsvis heter det blant annet:

“Detta gör, att jag måste få förventa kr. 40.000,- snarast, och jag får be Anders ordna dette.”

Beløpet 40 000 svenske kroner ble overført fra CTCs konto kort tid senere etter instruks fra Anders Jahre. Dette bekreftes av SE-bankens brev 16. september 1974, adressert til CTC i Panama, men i henhold til instruks sendt til Anders Jahre i Sandefjord:

“Referring to your letter of September 12th 1977 we hereby confirm that US\$ 8.243,17 from the above mentioned deposit have been converted into Swedish kronor at the rate of 4.8525 value September 16th 1977.

The counter value viz. Swedish kronor 40.000,- we have paid to Mr. Wilhelm Penser in Eslöv.

The balance of our US\$ Call deposit with us thereafter amounts to US\$ 27.170,92.”

Sommeren 1978 er likviditeten for Ousbyholm igjen anstrengt. Bess Jahre varsler da at Bjørn Bettum vil sørge for at videre overføringer til Ousbyholm vil *“komme inn i mer regulære former”*. Dette fremgår av Bess Jahres brev 25. juli 1978 til advokat Wilhelm Penser:

“Fra Skandinaviska Enskilda Banken i Hörby blir det overført

ca. sv.kr. 97.000,-

som kan anvendes til dekning av de utestående poster som hittil er påløpt.

(...)

Straks over ferien kommer jeg til å diskutere alle forhold vedrørende Ousbyholm med Bjørn Bettum, hvoretter jeg håper at alt skal komme inn i mere regulære former.”

17.1.9 CTCs styrevedtak om utbetaling til Ousbyholm – forklaringen til norske myndigheter

Den 22. august 1978 ble det holdt styremøte i CTC og møte i Continental Foundation i Hamburg. CTCs styre traff da følgende beslutning vedrørende utbetaling av ytterligere midler til Ousbyholm:

“The Chairman stated that it was necessary that the sum of US\$300,000.00 be provided by the company toward the cost of past and current expenditures at Ousbyholm Castle in Sweden, thereby reflecting the use of the amenities there by personnel and associates of the company over a period of many years.

Upon motion duly made and unanimously approved, it was resolved that, pursuant to the recommendation of the Chairman, the sum of US\$300,000.00 be paid out of the funds of the company.”

Som vanlig var Bjørn Bettum til stede i tillegg til CTCs styremedlemmer og Continental Foundations Trustees og Advisors samt representanter for Lazard.

Deretter ble det foretatt en overføring på 100.000 dollar fra CTCs konto i SE-banken i november 1978. Et tilsvarende beløp ble overført til advokat Penser i august 1979. I tråd

med det arrangementet som ble iverksatt fra februar 1978, kom fra da av betalingsinstruksen fra Arthur J. Hardman.

Lazard har – i tvist i Norge mellom Anders Jahres dødsbo og blant annet Lazard – erkjent at Anders Jahre også etter “1976-arrangementet” *de facto* disponerte CTCs midler som sine egne. Dette kunne Anders Jahre gjøre uten at Lazard som manager/forvalter av CTCs midler reagerte.

Lazard fant ikke dette underlig – selv om det på dette tidspunkt var Continental Foundation som angivelig eide 80 prosent og TM som angivelig var eier av 20 prosent av CTC

Heller ikke Hugo Kindersley som Advisor i Continental Foundation fant grunn til å reagere på dette. Dette har kun én plausibel forklaring. Både Lazard og Hugo Kindersley var begge innforstått med den maskepi som Continental Foundation representerte, og deres roller i dette arrangementet for å skape distanse mellom CTC og Anders Jahre.

Norske myndigheter tok i 1980 arrest i CTCs konto i SE-banken. I tilknytning til denne arresten fikk norske myndigheter informasjon om de to overføringene til Ousbyholm på 100 000 dollar som hadde funnet sted hhv. i 1978 og 1979. For å skape et inntrykk av at disse overføringene hadde en plausibel forretningsmessig forklaring skrev Roberto R. Aleman et brev til Anders Jahres advokat og senere bobestyrer i hans dødsbo – Per Brunsvig. Roberto R. Aleman var vel vitende om at hans forklaring ville bli overbragt til norske myndigheter. Brevet lyder:

“Dear Dr. Brunsvig,

Mr. Anders Jahre

We understand that the Norwegian Tax Authorities are seeking an explanation of certain payments made during the past ten years to Ousbyholm Castle in Sweden.

It has long been recognised by our Board that high-level entertaining of the nature undertaken by Mr. Jahre is of great value in the successful development of the Company, and that the Company should therefore bear the cost. The Board have felt, however, that the sums reimbursed during the past ten years to Mr. Jahre fell well short of actual expenditure, taking into account the very high cost of having to maintain the property continuously although occupying it for only part of the time. With this in mind the Board reviewed the position in August 1978, some six months after Mr. Jahre’s retirement, and decided to provide additional funds on a scale which would reflect more realistically the cost of the amenities at Ousbyholm enjoyed for so long by personnel and associates of this Company. The two subsequent payments totalling \$200,000 resulted from this decision and were authorised on behalf of the Board by our Treasurer.

These payments, therefore, were made with the full knowledge and approval of our Board of Directors.”

(...)

“You may, at your discretion, pass this letter on to your Tax Authorities if you feel it could contribute to a speedy and satisfactory conclusion to these enquiries.”

I brevet søkes altså gitt en forklaring på hvorfor CTC fortsetter å dekke utgifter til Anders Jahres eiendom Ousbyholm etter at selskapet angivelig ble overdratt til en veldedig stiftelse. Forklaringen fremstår som lite troverdig ettersom CTC ikke har hatt noen aktivitet de siste 20

årene, men hovedsakelig vært et investeringsverktøy for Anders Jahre. Selskapet har aldri hatt noen ansatte, og selskapet hadde inntil midten av 1970-årene heller ikke noen aktive funksjonærer eller styremedlemmer.

En gjennomgang av gjestebøkene fra Ousbyholm viser at Ousbyholm-godset hovedsakelig har vært benyttet til alle andre formål enn underhold av CTC-tilknyttede personer. Hugo Kindersley har selv forklart i bevisopptak i 1989 at han bare var på Ousbyholm én gang, og at han ikke var kjent med møter mv. i CTCs regi på godset etter sommeren 1976, da han ble oppnevnt som "Advisor" i Continental Foundation.

Gjestebogen for Ousbyholm viser at Hugo Kindersleys besøk og opphold fant sted så sent som i 1979, altså etter vedtaket i Hamburg i august 1978.

Av CTC-tilknyttede personer er det kun Carl de Geer som i den aktuelle tidsperiode har besøkt og benyttet godset i Skåne. Han var da sammen med en rekke andre personer og i tilknytning til jakt mv. Således har såkalte sentrale personer, herunder Thorleif Monsen og Roberto R. Aleman, aldri vært på Ousbyholm.

Den forklaringen Roberto R. Aleman ga i sitt brev av 30. oktober 1980 til Per Brunsvig er således en ren fabrikkasjon – akkurat slik som hans forklaring i 1978, da han ga begrunnelsen for Rådhusgaven.

17.2 Norske myndigheters videre undersøkelser – bokettersyn – beslag

17.2.1 Bokettersyn – Peisbrannen på Midtåsen

Norges Bank hadde allerede i juni 1976 varslet at saken mellom Anders Jahre og Norges Bank kunne bli fulgt opp ved bokettersyn eller andre tiltak fra så vel skatte- som valutamyndighetenes side.

På bakgrunn av blant annet Reksten-saken og Rådhusgaven til Sandefjord kommune iverksatte myndighetene en landsomfattende kontroll av rederstanden – Shipping 77. Som ledd i dette ble det ved brev 8. januar 1979 fra fylkesskattesjefen i Vestfold til *firma Anders Jahre* med tilknyttede selskaper varslet om bokettersyn.

Fra 8.februar 1979 iverksatte skattemyndighetene bokettersyn hos Anders Jahre og de selskaper han eller hans selskaper disponerte. Bokettersynet pågikk det meste av 1979. Fra rederiets side ble assisterende direktør i *firma Anders Jahre*, Rolf E. Eriksen, utpekt som skatterevisorenes kontaktperson.

Torsdag den 1. november 1979 fant skatterevisorene i Anders Jahres hvelv blant annet to mapper eller omslag. Disse var merket henholdsvis "*Cottesmore*" og "*Diverse, Spermacet, Continental, Panova*". Rolf E. Eriksen motsatte seg at mappene skulle gjennomgås av skatterevisorene, under henvisning til at mappene inneholdt Anders Jahres private papirer. Skatterevisorene konstaterte ved en summarisk gjennomgang at dokumentene var av forretningsmessig art, og blant annet inneholdt korrespondanse med Lazard der Bjørn Bettum hadde signert betalingsinstrukser mv. på vegne av ett eller flere av nevnte selskaper.

De to revisorene godtok likevel at mappene ble forseget i to separate konvolutter og lagt i et arkivskap på Rolf E. Eriksens kontor over helgen. Rolf E. Eriksen ville avklare med Bjørn Bettum at dokumentene kunne gjennomgås, hvilket først kunne skje mandag 5. november 1979.

Rolf E. Eriksen var en fortrolig medhjelper av Anders Jahre, som hadde løpende korrespondanse med Lazard i forbindelse med CTCs konto. Det er derfor grunn til å anta at disse konvoluttene ikke var personlige dokumenter, noe som Rolf E. Eriksen visste, men var akkurat det som revisorene hadde lett etter i ni måneder.

Avtalen mellom skatterevisorene og direktør Eriksen gikk ut på at de, direktør Eriksen og Bjørn Bettum den 5. november 1979 skulle møtes og i fellesskap åpne konvoluttene, for deretter å gå gjennom innholdet. Etter det opplyste skal Bjørn Bettum den 2. november 1979 ha meddelt Rolf E. Eriksen at han (Bjørn Bettum) ikke ville ha noen med saken å gjøre. Bjørn Bettum skal ha henvist direktør Eriksen til Anders Jahre.

Direktør Eriksen og Frithjof Bettum, som angivelig tilfeldig ble kjent med saken, tok deretter kontakt med Anders Jahre. Til slutt skal Anders Jahre, mot kvittering til direktør Eriksen, ha fått seg overlevert konvoluttene. Ifølge kvitteringen, gitt til direktør Eriksen, skal Anders Jahre ha brent konvoluttene på peisen hjemme på Midtåsen – uten å ha åpnet dem.

Vi kan imidlertid konstatere at en stor del av dokumentene ikke ble brent, men hentet ut av safen på Midtåsen, gjennomgått og "silt" av Frithjof Bettum. Frithjof Bettums handling antas ikke å ha blitt foretatt bare for å beskytte Anders Jahres interesser, men ikke minst Bettum-familiens egne interesser; i materialet inngikk også Panova-dokumentasjon. Panova var – som redegjort for – et selskap eiet av Bettum-familien. Dette er i så fall nok et eksempel på at dokumentene i Jahre-komplekset ikke alltid reflekterer de faktiske forhold.

For det første har Bjørn Bettum bekreftet at han – etter Anders Jahres død – hentet ut fra den samme safen – dokumenter angående CTC. Blant de dokumenter Bjørn Bettum har erkjent at han hentet i safen, er dokumentene vedrørende Midtåsen- møtet i oktober 1976 mellom Anders Jahre og blant annet representanter fra Lazard.

Dette er dokumenter som kom i boets besittelse først i 1994, og da mottatt fra Bjørn Bettum.

For det andre viser vi til Geir Gogstads erklæring av desember 1994, som vil bli omtalt og sitert nedenfor i dette punkt.

Saken førte til påtalemessige reaksjoner, og både Frithjof Bettum og Rolf E. Eriksen ble tiltalt for bevisunndragelse. Anders Jahre unngikk tiltale, blant annet på grunn av legeerklæring om langt fremskreden alderdomssvekkelse.

Bare Rolf E. Eriksen ble straffedømt. Han ble bøtelagt for å ha satt seg i en slik posisjon at han ikke kunne oppfylle sin lovbestemte plikt etter ligningsloven til å fremlegge dokumentene for skatterevisorene.

Det er vår oppfatning at Rolf E. Eriksen ikke har gjort seg skyldig i noen straffbar handling, og derfor ble uriktig straffedømt. Derimot fremstår det som om Frithjof Bettums rolle som

pådriver, og den som orkestrerte den angivelige peisbrannen, ikke ble belyst på adekvat vis under straffesaken, og at Frithjof Bettum derved unngikk å bli straffedømt.

I tillegg til Bjørn Bettums bekreftelser har vi i vår bedømmelse av peisbrannen særlig vektlagt hva Geir Gogstad har forklart i erklæring avgitt til boet 16. desember 1994.⁷⁴ Fra denne skal det hitsettes:

“1. Rolf Emil Eriksen of Leikvollgaten 58, Sandefjord, born 17 May 1913, married to Alvilde Aarholt Eriksen, born 11 August 1917, was upon my father Reidar Gogstad’s death in 1961 appointed as my legal guardian.

I was by then 11 years old.

My father Reidar Gogstad, born 1901, was from 1932 employed by Firma Anders Jahre and the last years before his death he was Chief Financial Officer of Firma Anders Jahre and in such capacity he was Rolf Emil Eriksen’s superior and friend.

Both my father Reidar Gogstad and Rolf Emil Eriksen worked closely with Anders Jahre, Ole Frithjof Bettum, Jørgen Jahre sr.

As a consequence, I was as a child familiar with the afore mentioned individuals and with Christian Monsen as well, (Thorleif Monsen’s brother). Christian Monsen worked for Anders Jahre in the same office as my father.

Christian Monsen, as well as Alvilde and Rolf Eriksen were frequent visitors in my childhood home.”

(...)

2. In the summer of the year of 1982 my wife Grete Fåvin and I visited Rolf Emil and Alvilde Eriksen on the spur of the moment just to say hello in their home in Leikvollgaten 58 in Sandefjord, Norway.

Rolf Emil Eriksen had by court decision of 26 March 1980 been sentenced to pay a fine of NOK 2,000 for violation of the Norwegian Tax Act, article 118 no 3 (d) while his co-defendant Ole Frithjof Bettum was acquitted. The decision pertained to Rolf Emil Eriksen’s actions when all books of Anders Jahre’s various business were audited by the Norwegian tax authorities in 1979.

(...)

When my wife and I arrived at their house it was still early day. Rolf Emil Eriksen was in our conversation focusing on the resentment he felt towards Ole Frithjof Bettum due to the criminal proceedings which followed Anders Jahre’s alleged burning of documents sealed by the tax auditors. He started several times on an account of what had really taken place on the day of “the fireplace fire” in November 1979 in Anders Jahre’s residence; the events that lead to the criminal verdict against Rolf Emil Eriksen.

I recall that his wife Alvilde Aarholt Eriksen attempted to divert her husband from discussing these matters, but to no avail. She consequently resigned and chose instead to ask my wife to accompany her for an inspection of their garden.

Therefore, I was alone with Rolf Emil Eriksen when he gave most of his account of the events of November 1979 as follows below. I would like to note, however, that I recounted Rolf Emil Eriksen’s

⁷⁴ [Vedlegg – Geir Gogstads erklæring 16. desember 1994]

statements to my wife immediately thereafter and that I have refreshed my memory of what took place by discussing this with her again prior to giving this statement.

It is my belief that the account given by Rolf Emil Eriksen that summer day in 1982 contained the truth as Rolf Emil Eriksen perceived it.”

(...)

3. I remember the following from what Rolf Emil Eriksen told me:

In 1979 he had in his capacity as senior book keeper from Anders Jahre assisted two accountants who conducted a thorough review of all the books for Firma Anders Jahre, its partners and Anders Jahres Rederi AS in their search for documents indicating assets abroad which were not declared to the tax authorities. Early November 1979 the accountants found documents of particular interest to them. An agreement was reached between the auditors and Rolf Emil Eriksen that he should keep the files in question over the weekend.

Rolf Emil Eriksen told me that after the auditors left “panic broke out” and, any measures were discussed. It is my recollection that Rolf Emil Eriksen said that his superiors, among them Ole Frithjof Bettum participated in these discussions. Pursuant to the discussions a number of documents were gathered in the office premises including, but not limited to, the sealed envelopes in question. The documents were then to be brought to Anders Jahre’s residence at Midtåsen.

Ole Frithjof Bettum and Rolf Emil Eriksen brought with them the various documents gathered from the offices of Anders Jahre (which in number far exceeded the documents submitted to sealed envelopes pursuant to the agreement with the auditors) to Anders Jahre’s residence; Midtåsen. There, the two of them met Anders Jahre. Rolf Emil Eriksen did not say whether Bess Jahre, Anders Jahre’s wife, was there or not on that day. I do not recall that she was referred to in Rolf Emil Eriksen’s account at all.

When Ole Frithjof Bettum and Rolf Emil Eriksen appeared on Midtåsen, Anders Jahre was very confused. According to Rolf Emil Eriksen, Anders Jahre looked at Ole Frithjof Bettum and asked him whether he had spoken to “Frithjof and Jørgen” recently, thereby clearly illustrating that he was unable to put a correct name on Ole Frithjof Bettum, his long time friend, business associate and lawyer. Ole Frithjof Bettum spent a considerable amount of time speaking to Anders Jahre. Ole Frithjof Bettum said to him that the tax authorities were “after his money”.

Ole Frithjof Bettum thereupon encouraged Anders Jahre to open up his locked document compartment safe, which Anders Jahre did. Ole Frithjof Bettum then extracted a large number of (if not all) the documents in the safe. At about this time Anders Jahre was either “put to” or he “went to” bed to rest. I cannot recall exactly what phrase Rolf Emil Eriksen used, but the implication was clear to me: Anders Jahre was physically and mentally failing to the extent that he needed to go to bed (or could be persuaded to go to bed) although it was in the middle of the day.

Rolf Emil Eriksen observed that Ole Frithjof Bettum took his time to go through the documents they had brought with them as well as the documents (if not all) extracted from Anders Jahre’s safe. A certain quantity of the accumulated documents were put aside and Ole Frithjof Bettum then brought these documents home with him. It is not clear to me whether any of these documents were burned at all. It was evident, however, that certain documents and probably all the important documents were extracted and kept by Ole Frithjof Bettum. Rolf Emil Eriksen implicated that documents providing keys to or securing control over certain business and private arrangement thus were appropriated by Ole Frithjof Bettum.

I understood from Rolf Emil Eriksen that among the documents Ole Frithjof Bettum extracted and kept were documents related to what Rolf Emil Eriksen called “the Monsen arrangements”.

I took particular notice of this term as I was surprised and saddened to hear the reference to Monsen. The reason for this was that I thought the reference was to the friend of my family, Christian Monsen. At time (approximately 1982) I had no familiarity with the name and existence of Christian Monsen's brother living abroad; Thorleif Monsen. My immediate reaction to the reference to "the Monsen arrangements" was disappointment that Ole Frithjof Bettum, Anders Jahre et al. had succeeded in enmeshing Christian Monsen into what I have come to look upon as a sordid affair.

Only later on have I realized that the reference to "the Monsen arrangements" is more likely to be a reference to arrangements with Thorleif Monsen than to Christian Monsen. I have never brought this up with Christian Monsen.

4. The core of Rolf Emil Eriksen's disappointment and bitterness was the fact that he felt Ole Frithjof Bettum at that time had promised him that he, Rolf Emil Eriksen, would be "taken care of" in connection with the after-math of the alleged destruction of the documents sealed by the two auditors.

It is my impression that Rolf Emil Eriksen felt that this promise had been violated and that he had been wrongly done by.

It is my opinion that this development had left Rolf Emil Eriksen both dissatisfied and bitter. His anger was primarily directed at Ole Frithjof Bettum, although he never expressed such feelings except on the day of our visit."

(...)

"6. My main impressions of Rolf Emil Eriksen's account was that the above arrangements in November 1979 were driven and implemented by Ole Frithjof Bettum, and that Jørgen Jahre Sr and possibly Bjørn Bettum were consulted.

It was clear to me that Rolf Emil Eriksen felt that Anders Jahre, at least that day, was unable to understand or decide on any question due to his failing mental health.

7. Rolf Emil Eriksen was convinced that Ole Frithjof Bettum brought home with him and kept a number of documents (which so far had been kept by Anders Jahre) concerning Anders Jahre's control over assets, including documents concerning what Rolf Emil Eriksen called the "Monsen arrangements."

17.2.2 Beslag i CTCs bankkonti

På bakgrunn av opplysninger som fremkom i forbindelse med bokettersynet hos Anders Jahre i 1978–1980, begjærte den norske stat v/Finansdepartementet 17. april 1980 arrest i de midler som var innestående blant annet på CTCs konto i SE-banken. Sandefjord namsrett ga dagen etter staten medhold i at arrest kunne tas.

Beslaget i SE-banken ble iverksatt ved beslutning 21. april 1980 fra den svenske Kronofogdmyndigheten.

Til tross for at beslaget fant sted 21. april 1980 kom ikke CTC på banen før 15. mai s.å. Det er således talende at ingen – hverken SE-banken eller andre – fant grunn til å varsle CTC i Panama eller Lazard som investmentmanager for CTC om beslaget. Dette viser at SE-banken i 1980 fremdeles forholdt seg til Anders Jahre som sin klient.

Anders Jahre, som var saksøkt i tillegg til CTC, engasjerte advokat Per Brunsvig i beslagssaken. Ved telex 9. mai 1980 underrettet advokat Per Brunsvig CTC v/Roberto R. Aleman om saksforholdet. Det heter her blant annet:

"The undersigned dr. Per Brunsvig, partner of the law firm Thommessen, Karlsrud, Heyrdahl et Brunsvig, Tollbodgaten 27, Oslo 1, phone 42 18 10, has been engaged to represent Mr. Anders Jahre in the matter referred to below. This matter does also involve Continental Trust Company Inc. I cannot see from the papers received that the Norwegian authorities or anyone else has informed CTC about the action undertaken against your company. I therefore find it my duty to advise you of this in order that your company may take whatever action it finds expedient to protect its own interests.

On April 18th the Sandefjord court of seizure pronounced an order of attachment against 1. Anders Jahre, and 2. "Continental Trust Company Inc. by Anders Jahre". This order was made known to Mr. Jahre on April 25th, according to the order the Norwegian ministry of finance has allowed to have attached:

(1) an account in a bank in Paris allegedly held in the name of Anders Jahre, and

(2) the balance on account no. 5201-8335081 held in the name of Continental Trust Company Inc. in Skandinaviske Enskilda Banken, Stockholm ("SEB").

Pursuant to this order by the Sandefjord court of seizure the Swedish public authority, Kronofogdmyndigheten, Box 4545, 102 65 Stockholm, issued on 4-21-80 an order for attachment of dhrs. 10,1 million on CTCs account in SEB. As I understand the case, Anders Jahre is not the owner of the said account in the Swedish bank and has therefore no basis for attacking this attachment. I presume that in case you will challenge the validity of the attachment you will engage a Swedish or Norwegian lawyer. If you will advise your lawyer to contact me, I will give him all the information I have.

As you will know, Mr. Jahre is very old. So far I have not been able to ascertain whether there exists a Paris bank account in his name, as alleged. I, therefore, see no reason to contest this attachment before I know whether it relates to anything of economic value to Mr. Jahre."

Ved mottagelsen av denne telefax fant Roberto R. Aleman det tryggest å reise til London for å innhente Lazards instruksjoner om den videre håndtering.

Beslaget ble behandlet av CTCs styre 3. juni 1980. Ved dette møtet ble Lazards Bros. & Co. (Jersey) Ltd. utnevnt som "*bankers*" i selskapet. Dette som et ledd i å flytte aktiva "*offshore*" fra England, for å unngå et beslag i CTC's midler, dog slik at Lazards kunne fortsette sin forvalterfunksjon.

Anders Jahre var på dette tidspunkt svært alderdomssvekket. 16. mai 1980 oppnevnte Sandefjord skifterett, etter begjæring fra Bess Jahre, hjelpeverge for ivaretagelse av hans interesser i saken.

Arresten av CTCs midler innestående i SE-banken ble utfordret ved den svenske Regeringsrätten i Stockholm, som opphevet beslaget 13. oktober 1980 på grunn av manglende gjennomføring i svensk rett av den traktaten beslutningen var hjemlet i.

Umiddelbart etter opphevelsen av beslaget ble de midler som var innestående på konto i CTCs navn i SE-banken overført til Lazard via Morgan Guaranty Trust Co, New York. Dette fremgår av SE-bankens brev 20. oktober 1980 til CTC v/Arthur Hardman, Lazard-London:

“Dear Sirs,

Ref: Deposits for US\$10.000.000,- and US\$100.000,- in the name of Continental Trust Co. INC., Panama

In accordance with the instructions in your letter of June 26th 1980, we hereby confirm that value October 17th 1980 we have repaid the above mentioned deposits together with accrued interest i.e. a total amount of US\$11.392.810,92 to Morgan Guaranty Trust Co, New York, account Lazard Brothers & Co Ltd, London, favour Continental Trust Co INC., Panama.”

Etter dette tidspunkt gjensto det ingen midler i CTCs navn i SE-banken, og CTCs midler ble fra da av i sin helhet forvaltet av Lazard.

Som redegjort for, skrev Roberto R. Aleman 30. oktober 1980 brev til Per Brunsvig hvor han søkte å forklare pengeoverførslene fra CTC til Ousbyholm. Det var således besluttet og de pågående undersøkelser fra skattemyndighetene som gjorde det påkrevet å søke å bortforklare at CTC løpende hadde dekket Anders Jahre driftsutgifter knyttet til Ousbyholm.

17.3 Konsekvenser for forvaltningen av Utenlandsformuen

17.3.1 Innledning

I vår gjennomgang så langt har vi vist hvordan “1976-arrangementet” opprinnelig ble håndhevet: ved at CTCs formelle selskapsorganer begynte å ha møter, og det ble fattet formelle vedtak som gjenspeilte i alle fall større disponeringer over CTCs aktiva. I realiteten beholdt Anders Jahre rådigheten over midlene som før, og fortsatte å disponere dem til egne formål. Dette var også intensjonen bak proformaverket i 1976.

Anders Jahre beholdt den formelle posisjon som selskapets President frem til 1978. Dersom Anders Jahre bare hadde vært selskapets President ville han likevel vært avskåret fra å forføy over selskapets midler til eget bruk, slik tilfelle var med dekning av utgiftene til Ousbyholm.

Imidlertid viste det seg i perioden etter 1976 at norske myndigheter ikke slo seg til ro med saken, slik man hadde regnet med etter at rådhusaken var over. Etter bokettersynet, med påfølgende rettssak og beslag i CTCs bankkonti, ble det klart at det ikke var skapt et tilstrekkelig "sikkert" arrangement. Disse begivenhetene skulle derfor få ytterligere følger for forvaltningen av Utenlandsformuen, ved at man gradvis frigjorde denne fra selskapet CTC.

17.3.2 Innløsning av de resterende 20 prosent av aksjene – CTC heleid av Continental Foundation

Ved omorganiseringen av de formelle eierforhold til CTC i 1976 ble som vi har redegjort for, 80 prosent av aksjene angivelig overført til Continental Foundation. De resterende 20 prosent ble angivelig holdt av Thorleif Monsen. Meningen var at midlene de 20 prosent av aksjene representerte, skulle være lett tilgjengelig for Bess og Anders Jahre, og at Thorleif Monsen holdt dem i en form for "secret trust".

I 1979 – på et tidspunkt da Anders Jahres mentale helsetilstand var så svekket at han knapt var i stand til å ivareta sine interesser – ble aksjeposten på 20 prosent innløst av CTC gjennom en kapitalnedsettelse. Innløsningsbeløpet utgjorde 14,25 millioner dollar.

Fra CTCs generalforsamlingsprotokoll 16. juli 1979 hitsettes:

“The chairman then stated that it was convenient that the corporation, in the manner permitted by Article 14 of the Corporation Law of the Republic of Panama, reduce its authorized capital so that same will be represented by 8,000 shares of no par value.”

CTC v/Arthur J. Hardman orienterte i brev 14. august 1979 Lazard om beslutningen og størrelsen av nedsettingsbeløpet, og at dette skulle tilfalle Thorleif Monsen:

“This Company has recently reduced its Issued Capital to 8,000 shares by cancelling the 2,000 shares held by Mr. T. Monsen in exchange for a sum not exceeding 20 % of the net assets of the Company. The figure agreed by all concerned, including the holder of the remaining 8,000 shares, is US\$14,250,000, and it has been decided that assets totalling this sum, valued as at 30th June 1979, should be held to the order of Mr. Monsen, now that his holding of 2,000 shares has been delivered to me for cancellation.”

Beløpets størrelse ble beregnet etter at det såkalte “*Contingency Fund*” var trukket fra – beregnet til 5 millioner dollar.

At det ikke var samsvar mellom hvem som formelt hadde beslutningskompetanse, og hvem som reelt fattet beslutninger i CTC-sammenheng, viser seg i måten møteprotokollene ble utferdiget på. Det var ikke så nøye hvem som formelt representerte aksjene på møtene, ettersom det siste ordet uansett lå hos en annen, Bjørn Bettum – som ikke engang hadde en formell posisjon. Dette reflekteres i følgende brevutveksling om utforming av en generalforsamlingsprotokoll i etterkant av innløsningen av 20 prosent andelen. Arthur J. Hardman skriver i brev 30. oktober 1979 til Roberto R. Aleman:

“The only question I have is that in para 3 of the Shareholders Meeting minutes Thorleif Monsen is shown as representing some of the shares. As he had effectively surrendered his shares for full value before that date I assume the minutes should show all the shares represented by Robert M. Slatter only. If you agree I will amend that paragraph accordingly.”

Roberto R. Alemans svar 5. November 1974 er megetsigende:

“This will acknowledge receipt of your letter of October 30th. Since the shares are issued to bearer, the owner thereof may deliver same to whoever he wants to have the shares represented at the meeting. Anyway, under the circumstances, I agree with you that it is preferable to indicate that all shares were represented by Bob Slatter.”

17.3.3 Innløsningsbeløpet holdes i Harmon Corporation

Vi adviserte foran i kapittel 15 punkt 1 at selskapet Sunday Trading kom til å spille en viktig rolle mht. CTCs midler. Som vi har redegjort for, ble ikke selskapet benyttet som opprinnelig planlagt i 1974; nemlig å stå som formell eier av 100 prosent av CTCs aksjer. Som vi skal se, ble selskapet imidlertid i 1979 eier av 20 prosent av CTCs midler.

I juni 1979 ble Thorleif Monsen, Arthur J. Hardman og Roberto R. Aleman valgt til styre i Sunday Trading. De samme tre personer utgjorde selskapets “*Officers*”.

Kort tid senere, på et møte i Paris, endret selskapet navn til Harmon Corporation ("Harmon"). Deretter mottok Harmon 14,25 millioner dollar fra CTC.

Dette er bekreftet av Arthur J. Hardman i hans "Statement" av 29. august 1994.

"The US\$14.25 million went to a Panamian company called Harmon Corporation of which I was an officer, possibly a director – I cannot remember. The company was wound up, I believe, in the mid-1980s but I was not involved in those proceedings so I cannot say how the assets were disposed of."

Da det var Harmon som mottok 14,25 millioner dollar, antas navneskiftet å være foranlediget av innløsningen av 20 prosent av aksjene i CTC.

CTCs brev av 14. august 1979, og en verdsettelse utarbeidet av Alan C. Wrigley for juni 1979 viser at delingen av CTC var gjennomført på en nøyaktig 80/20 basis.

17.3.4 Planen om å legge Harmon inn i New World Trust

Harmon sto nå som eier av midlene som representerte 20 prosent-andelen. Meningen var at aksjene i Harmon skulle gå inn i den nyopprettede stiftelsen New World Trust. Dette fremgår av Robert R. Slatters håndskrevne notat 11. juli 1979:

"Arthur Hardman

- CTC Inc. shareholders meeting in Paris next week to "reduce" share capital by 20% and cancel 2000 of 10000 issued shares.
- R. Aleman has done accounts and documentation but in effect the company is "buying" its own shares at their approximate worth (based on June 30 Lazard valuation).
- the proceeds (i.e. 20% of 75m – 5m, rounded down) will go into a new company – HARMON CORP. which will be held by TM for the Trustee of the NEW WORLD TRUST."

Formålet var at New World Trust skulle holde 20 prosent-andelen på vegne av Bess Jahre i tråd med Roberto R. Alemans notater av juli 1976.

Forholdet er helt konsistent med hva Bjørn Bettum uttaler i sin redegjørelse av 16. november 1994:

"Lord Kindersley was aware of his duties in relation to this 20 % where he was once again to perform the role of adviser - Lazard's managing the underlying assets in CTC. I was informed that New World Trust was created and that this fund after the death of Bess Jahre had exclusively charitable objects. I never received a deed of Trust".

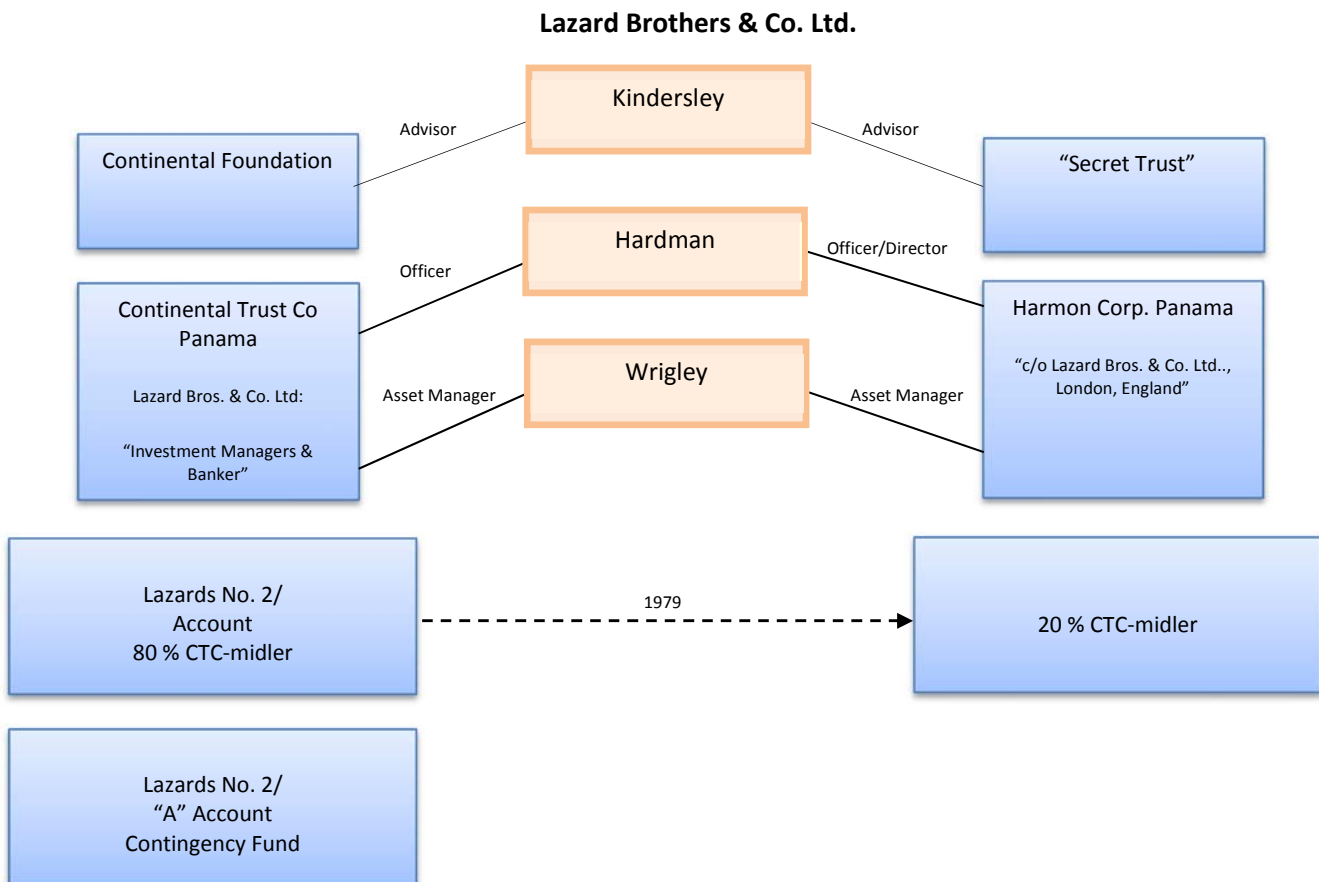
17.3.5 Organiseringen og forvaltningen av Utenlandsformuen

Aksjonærregisteret for Harmons datterselskap på Cayman Islands – Harmon (Cayman) Limited – viser at morselskapet Harmon var administrert og drevet fra Lazard. Det fremgår herav at adressen til Harmon var:

"c/o Lazard Brothers & Co., London, England."

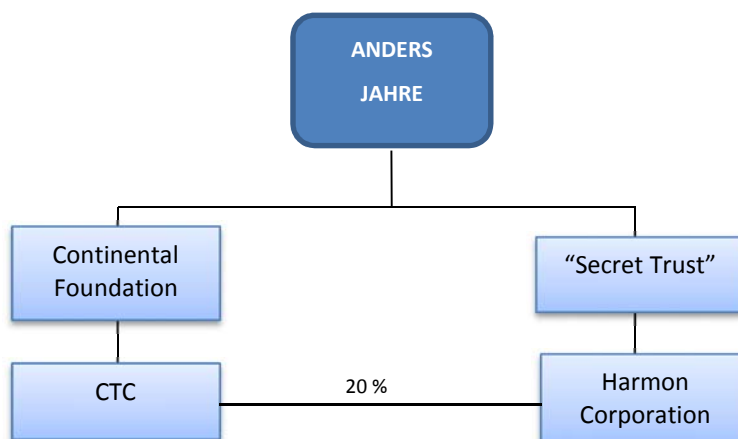
Dette viser at Lazard – på samme måte som for CTC – forvaltet Harmon Corporations verdier, herunder innløsningsbeløpet for 20 prosent-andelen i CTC.

Situasjonsbildet for organiseringen og forvaltningen av Anders Jahres utenlandsformue rundt 1979/80 kan illustreres som følger:

Vi mener at en "secret trust" holdt samtlige aksjer i Harmon på samme måte som Continental Foundation etter 1979 holdt samtlige aksjer i CTC. Modi operandi for organiseringen og forvaltningen av Harmon og CTC var sammenfallende – med Lazard, Hugo Kindersley og Arthur J. Hardman i nøkkelroller. Det er i så måte illustrerende at styremøter i de to selskapene ble holdt til samme tid og sted og med identiske styre: Thorleif Monsen, Robert N. Slatter, Roberto R. Aleman og Arthur J. Hardman.

Reorganiseringen av det formelle eierforholdet til 20 prosent-andelen i 1979 kan derfor illustreres som følger:

Vi konstaterer at innløsningen av 20 prosent-andelen ble foretatt av Anders Jahres hjelpere – Thorleif Monsen, Bjørn Bettum og Lazard – for å gjøre disse midlene lettere tilgjengelige for Bess og Anders Jahre, slik hensikten var. Innløsningen av aksjeposten ble foretatt mens det pågikk bokettersyn i *firma Anders Jahre*, og det dermed var blitt klart at også skattemyndighetene var bragt inn i bildet. Ettersom "utbetalingen" ble foretatt til et selskap som hadde den samme kontrollstruktur som CTC, kunne Lazard fortsatt utøve sin kontrollfunksjon og hindre at stråmannen – Thorleif Monsen – misbrakte sin posisjon.

17.3.6 Overføring av CTC aktiva til Aall Trust & Banking Corp.

Etter beslaget av CTCs konto i Sverige ble det, som redegjort for, 3. juni 1980 avholdt et styremøte i CTC. Her ble Lazard Bros & Co. (Jersey) Ltd. utnevnt til CTCs nye "bankers". Vi konstaterer at dette var ytterligere et forsøk på å bringe CTC aktiva "offshore", og dermed unngå et beslag av CTC-konti i England, uten at Lazard dermed gav opp sin kontroll over midlene. At midlene ble flyttet for å unngå at norske myndigheter skulle få tak i midlene, er bekreftet av John Worsley i bevisopptak.

Allerede sommeren 1980 diskuterte Bjørn Bettum med representanter fra Lazard en mulig investering av CTCs midler sammen med aktiva tilhørende selskaper "in the family" i et fond drevet av Lazard – Lazard Brothers International Income Fund ("LBIIIF") Fondet skulle forvaltes ved hjelp av en ny bank stiftet på Cayman Islands av Thorleif Monsen og Lazard som het Aall Trust & Banking Corporation. Robert N. Slatters håndskrevne referat fra planleggingen belyser dette:

"Continental Trust Company Inc.	Prepared	Reviewed
<hr/>		
Alan Wrigley	Income Fund	Fixed Income Management
[Uleselig]	Cayman Co	
1. AB & T	Sec. + Registrar	
2. Management	Lazard Jersey	
3. Lazards London	Advisor	
Continental + plus others mostly in the "family"		
- fund will be set up any way		
- had talked to Hugo/Bjørn/Arthur – they felt setting up of fund was a good idea		
- Alan would keep us advised of progress		

I agreed that it seemed a good idea, however, I feel that more details needed before a final decision."

Den endelige beslutningen om at CTC-midlene skulle investeres i fondet ble tatt på CTCs styremøte den 25. september 1980 på Hawaii – "Kahala Hilton-møtet". På dette møtet, hvor Bjørn Bettum – ifølge egen dagbok – var til stede, ble det blant annet bestemt å flytte CTCs aktiva nok en gang, denne gangen til Aall Trust & Banking Corp. Ltd.

Også andre viktige beslutninger ble tatt med hensyn til å flytte Utenlandsformuen ut av norske myndigheters rekkevidde. Dette bekreftes av Robert N. Slatters memo for file datert 17. oktober 1980:

“MEMO FOR FILE

The Continental Foundation – Continental Trust Company Inc.

Meeting in Honolulu, September 25, 1980.

1. It was agreed that the accounts maintained with Lazards in London should be transferred to ATB Cayman, i.e. the accounts for Lazards would be in the name of ATB with a designated account number.

2. Alan Wrigley presented a draft of the Lazard International Income Fund prospectus which could become operative within a matter of days.

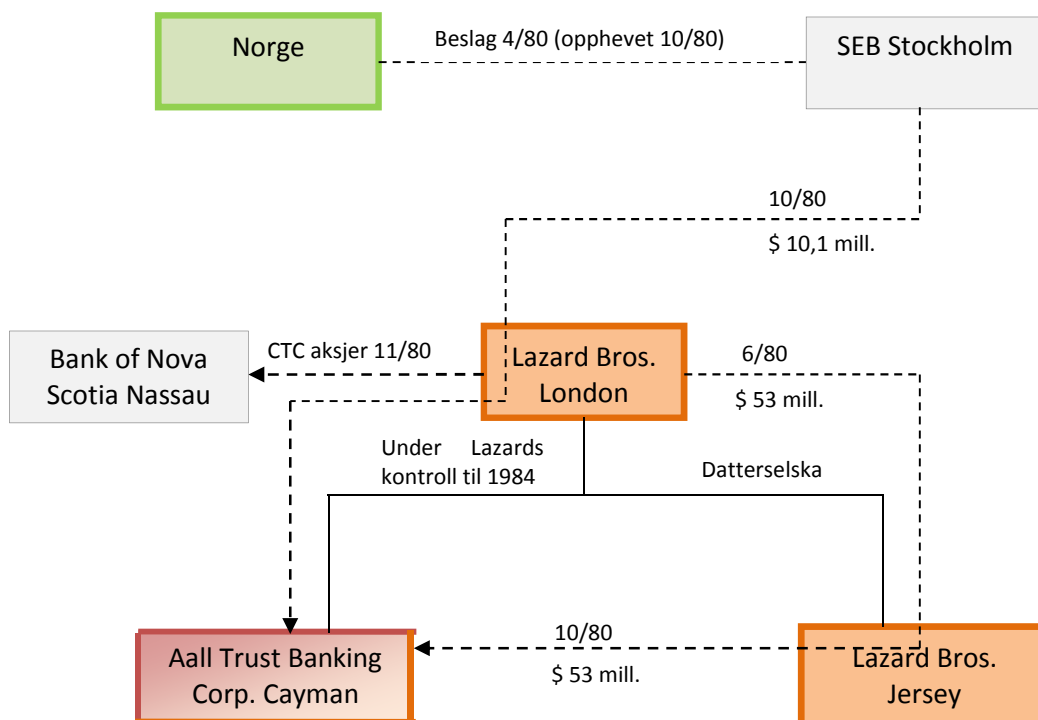
(...)

3. Roberto Aleman reviewed the position on the freezing of the SEV bank account. Note: I was advised yesterday by Arthur Hardman that the Swedish authorities had released the deposit and approximately \$11.4M should now be in New York.

4. It was agreed in general that there should be no accounts with Lazards in the name of Continental (Foundation or Company).

In connection with the 8,000 shares of the company owned by the Foundation and held by Lazards, it was agreed that they should be removed from Lazards. I cannot recall where it was decided to hold them but I believe it was a choice of us holding them in the Thorand Safety Deposit Box with the Bank of Nova Scotia, Nassau or at Morgan Trust in Toronto.”

Oppsummert viser gjennomgangen foran at beslaget i Sverige ledet til følgende tilpasninger med hensyn til aktiva tilhørende Continental Foundation og CTC:

17.3.7 Lazards fortsatte kontroll – Lazard International Income Fund

Overførselen av aktiva til Aall Trust & Banking Corp. var imidlertid konsistent med Lazards kontrollfunksjon. Denne Cayman-banken ble etablert 22. mai 1980 med assistanse av Lazards, altså bare noen måneder før CTC besluttet å flytte pengene til Aall Trust & Banking Corp.

Aksjene i Aall Trust & Banking Corp. var eid av Aall Shares & Finance Ltd. Aall Shares & Finance Ltd. var i sin tur eid av Thorleif Monsens selskap Aall & Company Ltd. Inc.

Lazards hjalp ikke bare til med bankens etablering. Ifølge en forvaltningsavtale mellom Lazard og Aall Trust & Banking Corp. ("AT&B") og/eller AT&Bs morselskap – Aall & Co. Ltd. Inc., (Thorleif Monsens selskap) var Lazard i tillegg berettiget til en del av AT&B's inntekter. Etter avtalen var Lazard videre berettiget til å ha 2 – to – styremedlemmer i AT&B.

Av tegningsinnbydelsen for Lazard International Income Fund ("LIIF") av 1980 fremgår det at Alan C. Wrigley var den ene. John A. Worsley har i bevisopptak bekreftet at Hugo Kindersley var den andre.

At Hugo Kindersley og Alan Wrigley satt i AT&B-styret som Lazards representanter, var naturlig. For det første var det disse personene som var ansvarlig for CTC aktiva i Lazards. For det andre var CTCs midler en viktig del av den opprinnelige virksomhet drevet av AT&B.

Som Arthur Hardman har forklart mht. perioden 1980–84:

"Continental Foundation's funds were held in the Caymans, managed in theory by AT & B but in practice according to the recommendations of Lazard Securities, primarily through Alan Wrigley, who was the fund manager at Lazards responsible for CTCs portfolio."

LIIF ble – ifølge tegningsinnbydelsen – etablert 31. oktober 1980 på Cayman Islands, og skulle investere i obligasjonsmarkedet. LIFF ble altså stiftet bare en måned etter vedtaket om at CTCs aktiva skal overføres fra Lazard til AT&B. CTCs midler ble investert i LIIF i 1980/81.

Tegningsinnbydelsen viser at Thorleif Monsen og Roberto R. Aleman satt i styret til LIIF, sammen med Alan C. Wrigley og en director i Lazards – Lord Anthony Tryon. Det er etter vår oppfatning neppe en tilfeldig sammensetning av personer i LIIFs styre. Vi legger til grunn at det har vært planlagt fra etableringen at store deler av CTCs aktiva skulle forvaltes i fondet.

Lazards fullstendige kontroll over LIIF – og dermed CTCs midler – fremgår av tegningsinnbydelsen.

To av Lazards datterselskaper – Lazard Sec. (Jersey) og Lazard Sec. Limited – skulle ha sentrale funksjoner som LIIFs forvalter, "*custodian*", (altså den som holder fondets aktiva/midler), investeringsrådgiver og bank. AT&B skulle være Secretary/registrar.

LIIFs "*Investment and cash*" ble holdt av Lazard Securities (Jersey) Ltd., mens Lazard Securities Ltd. (London) skulle "*provide continuous investment policy and guidance*". Begge selskapene var/er heleide datterselskaper eller datter-datter-selskaper av Lazard.

Dette viser at selv om CTC midler ble overført til AT&B i 1980 og ble investert i LIIF, var de dermed ført tilbake til og holdt av et Lazard datterselskap som "custodian".

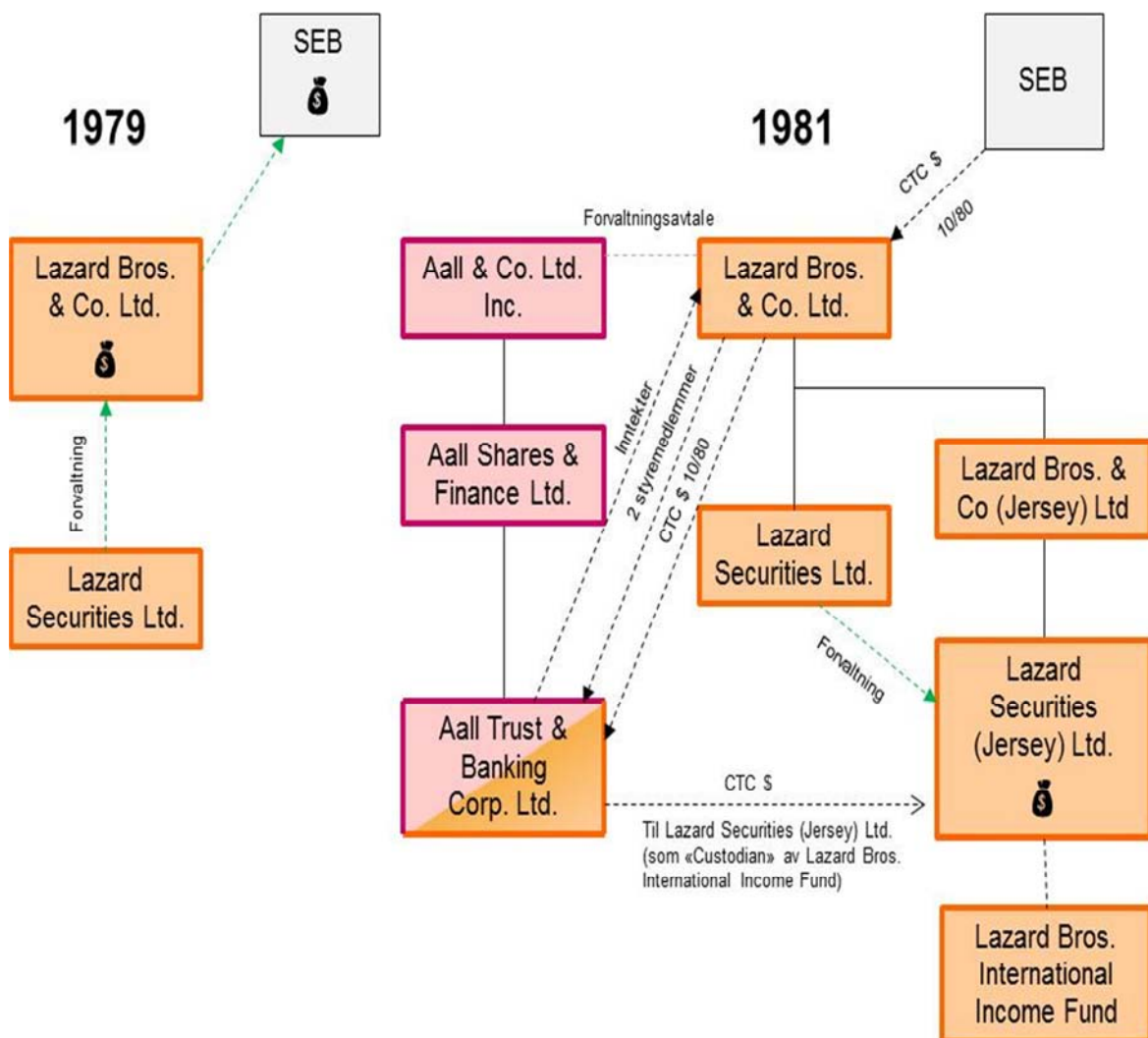
I tillegg fremgår det altså at Lazard Securities Ltd., det selskapet hvor Alan Wrigley satt i styret, "is responsible for providing all the investment management and advisory services offered by Lazard Brothers & Co. Ltd".

Realiteten var derfor at når CTC midler ble investert i LIIF, så var det Lazard Securities som forvaltet CTCs midler – dvs. akkurat det samme selskapet som forvaltet CTCs aktiva før overførselen til AT&B i 1980.

Alan C. Wrigley forvaltet CTCs midler før 1980, og som vi har redegjort for, var Alan C. Wrigley ansatt/styremedlem i Lazard Securities; det eneste selskapet i Lazard gruppen som utførte slike tjenester.

Dette innebærer at det ikke ville være noen reell forandring i måten CTCs aktiva ble forvaltet på, selv etter den nominelle overføring av CTCs aktiva til AT&B i 1980.

Forvaltningen av CTCs midler kan etter dette illustreres som følger:

Situasjonsbildet var at Lazard også etter 1980 fortsatte å forvalte CTCs midler på akkurat samme måte som før – gjennom Lazard Securities, og ved at CTCs midler lå fremdeles hos Lazards (i og med at Lazards Securities Jersey Ltd. var “custodian” for LIIF og dermed holdt LIIF’s kontanter og øvrige aktiva). Lazard fortsatte også å tjene godt på forvaltningen av CTCs midler både etter overførselen av CTCs aktiva til AT&B i 1980 som før overførselen.

17.3.8 Ytterligere bevilgninger til Ousbyholm – tiltakenes manglende realitet

Av protokollen fra CTCs styremøte 25. september 1980 fremgår det:

“The Chairman then stated that it was necessary that, in addition to the sum already allocated toward the cost of past and current expenditures at Ousbyholm Castle in Sweden, as decided by the Board of Directors at its meeting held on August 22, 1978, the additional sum of US\$300,000.00 be provided by the company toward the cost of expenditures at Ousbyholm Castle.

Upon motion duly made and unanimously approved, it was resolved that, pursuant to the recommendation of the Chairman, the sum of US\$300,000.00 be paid out of the funds of the company toward the cost of past and current expenditures at Ousbyholm Castle in Sweden.”

På Hawaii-møtet ble det således besluttet å bevilge ytterligere 300.000 dollar til vedlikehold av Ousbyholm.

Akkurat som i 1978 – (Hamburg-møtet) – ble det altså besluttet å overføre ytterligere midler til Anders Jahres private feriested Ousbyholm. De ulike tiltak som ble iverksatt etter 1976 – inkludert de beslutninger som ble tatt på Hawaii-møtet – hadde således ingen realitet. Tiltakene var bare skalkeskjul for det reelle forhold, nemlig at Anders Jahre fortsatt skulle kunne disponere over midlene – også de som angivelig ble holdt av en veldedig stiftelse, nemlig Continental Foundation.

17.3.9 CTC-aksjene etter 1980

På CTCs styremøte den 25. september 1980, avholdt på Honolulu, ble det også vedtatt at aksjene i CTC, som var ihendehaveraksjer og som ble utstedt en gang mellom 1974 og 1976 og oppbevart i Lazard fra 1976, skulle byttes ut med aksjer lydende på Continental Foundation. Fra styreprotokollen hitsettes:

“The Secretary then stated that it was convenient that, in the manner provided for by Article 3 of the Certificate of Incorporation, the procedure be adopted for the holder of a share certificate issued to bearer to exchange same for registered shares.”

I november 1980 blir det således utstedt nye aksjebrev lydende på Continental Foundation, og aksjene blir sendt til Robert N. Slatter som “trustee” for Continental Foundation. Roberto R. Alemans brev 11. november til Robert N. Slatter er megetsigende for de involvertes dekkoperasjon:

“Re: CONTINENTAL TRUST COMPANY INC.

Dear Bob:

This will acknowledge receipt of your letter of November 3rd. With reference thereto, I must advise as follows:

1.- At the Honolulu meeting the suggestion was made that the new certificate be issued to the Trustees of the Continental Foundation. However, I pointed out that, in my opinion, the shares should be issued to the "Continental Foundation". My understanding is that it was decided that the shares be issued in the name of Continental Foundation.

2.- Please do not destroy the bearer shares. However, you should write the word CANCELLED across same. At the same time, you should erase or otherwise disfigure the signatures which appear in the cancelled certificates. Once you have done so, you may airmail same to me."

Bakgrunnen for at det var maktpåliggende for Roberto R. Aleman å få CTCs ihendehaveraksjer i retur hvor utsteders signatur var slettet er åpenbar: Utsteder og den som hadde signert, var nemlig Anders Jahre. Ethvert spor som pekte mot Anders Jahre måtte for enhver pris unngås.

Ved brev 24. november 1980 bekrefter Robert N. Slatter at oppdraget var utført:

"Dear Roberto:

Re: Continental Trust Company Inc.

Thank you for your letter of November 11, 1980 clarifying the registration of the new certificate in the name of the "Continental Foundation". As you requested, I have cancelled the 8,000 bearer shares and return them herewith. In due course, I would appreciate your acknowledging their safe receipt."

Dette er nok et eksempel på at de involverte personer foretar disposisjoner over aksjene og/eller midlene i CTC når norske myndigheter blir for nærgående. Vedtaket om å flytte midlene over til AT&B og bytte ihendehaveraksjene til aksjer lydende på navn ble dessuten foretatt mens midlene i SE-banken var beslaglagt.

17.3.10 Donasjoner

Vi har i dette kapittelet gjennomgått en rekke selskapsprotokoller for CTC for perioden 1976-81.

Denne gjennomgangen har vist at selskapet CTC – hvor altså Thorleif Monsen angivelig var eier av 20 prosent av aksjene (frem til 1979), og hvor de resterende 80 prosent av aksjene angivelig var overført til Continental Foundation – kun beskjeftiget seg med saker som involverer Anders Jahres interesser og Anders Jahres forhold til norske myndigheter.

Selskapsprotokollene viser også at det årlig ble foretatt utdeling av utbytte i svært beskjeden grad. Fra styreprotokoll for CTC 4. mars 1977 hitsettes:

"The Chairman stated that it was advisable that a dividend for the total sum of U.S.\$200,000 be paid out of the accumulated profits of the company.

Upon notion duly made and unanimously approved, it was RESOLVED, that a dividend for the total sum of U.S.\$200,000 be paid, pro rats, to the stockholders of the company."

Likeledes ble det i 1978, 1979 og 1980 bekreftet utbytte på henholdsvis 200.000 dollar, 300.000 dollar og 500.000 dollar.

I perioden 1976–1980 ble det således utbetalt utbytte på 1,2 millioner dollar. Vi vet ikke med sikkerhet hvem som har mottatt disse midlene, men antar at noe av dette har gått til

Continental Foundation som formell eier av CTC. Dette fordi Arthur J. Hardman uttaler i sin redegjørelse av 1986 at Continental Foundations utgifter i hovedsak var reiseutgifter og utgifter til møter. Han var imidlertid av og til også involvert i donasjoner:

“As assistant secretary, my tasks were largely administrative. I organised meetings for the directors, made the travel and hotel arrangements and arranged for the expenses incurred in the administration of the activities of the Foundation to be paid. I attended the Board meetings of CTC and the meetings of the Trustees and Advisers which were usually held twice a year. I submitted statements of account to Mr. Slatter every quarter. The expenses of the Foundation related mainly to travel expenses of the Foundation’s advisers, directors and other officers, company fees such as registration fees of CTC in Panama and legal fees due to lawyers who had advised the Foundation. Occasionally I was involved in supervising or implementing a payment to a charity. The gifts were always anonymous. I received my day to day instructions from Mr. Slatter. Occasionally, I discussed CTC’s investments with Mr. Mosen on the telephone.”

Under bevisopptak av John A. Worsley – “Advisor” i Continental Foundation – som ble foretatt i Toronto 8. og 9. mars i 2000, bekreftet også John A. Worsley at det ble foretatt donasjoner i svært beskjeden utstrekning. John A. Worsley forklarte:

“MR. CROMIE: Q. Topic 10, who decided that donations should be made out of Continental Foundation?

A. The trustee in conjunction with the advisors.

Q. Did the advisors or trustees of Continental Foundation have any specific discussions among themselves whether or not to make any donations?

A. Yes, they had lengthy discussions and obviously it was one of the major topics of the meeting so you will notice that there weren’t – in the early days the donations were not substantial, and the reason was that the settlor wished ---

Q. The settlor was who?

A. Mosen wished to see the value of the assets grow to \$100 million before starting to make substantial donations, but we made a few, really rather getting our feet wet in how we were going to operate the Foundation. There was some input by all those concerned into making the particular donations that are listed here.”

Vi anser målsettingen om at midlene skulle nå en verdi av 100 millioner dollar som en bekreftelse på at “1976-arrangementet” var et proforma arrangement, og at dette innebar at midlene ble “parkert” i utlandet inntil videre.

Foreliggende dokumentasjon viser at det kun er foretatt donasjoner i perioden 1976–1982 på til sammen 2.127.882 dollar, som årlig fordeler seg slik:

1977	100.000 dollar
1978:	175.000 dollar
1979:	250.000 dollar
1980:	310.000 dollar
1981:	448.517 dollar
1982:	<u>844.365 dollar</u>
	<u>2.127.882 dollar</u>

Denne dokumentasjonen bekrefter at midlene ble "parkert" inntil videre. John A. Worsleys forklaring om at stiftelsen ikke skulle foreta større donasjoner før formuen var nådd 100 millioner dollar, er helt i tråd med det opplegg som ble lagt i London 1.–3. juli 1976, som er nedfelt i notat av 2. juli 1976:

"The idea would be to make no distributions until this was agreed at some future time."

At man måtte foreta enkelte utdelinger/donasjoner for å skape inntrykk av at dette var en reell veldedig stiftelse, er også i tråd med "1976-arrangementet". Dette fremgår av notat 23. februar 1976:

"How should the purpose of the Trust be defined? There should be made allowance for payments of income and in certain cases capital to achieve the purpose."

17.3.11 Overføringen av CTCs midler til Blue Range Corporation

Bokettersynet i firma Anders Jahre og andre Jahre-selskaper avdekket, som vi har beskrevet, dokumenter vedrørende CTC og andre panamaselskaper – som så angivelig ble brent av Anders Jahre. Etter dette var det åpenbart at CTC fortsatt ville være i fokus for norske myndigheter.

Kort tid etter Hawaii-møtet i september 1980 ble det, i tråd med tidligere tiltak for å tilsløre forbindelseslinjene mellom Anders Jahre og CTC, besluttet å flytte Utenlandsformuen ikke bare til en Lazards-filial i utlandet, men over i et nytt selskap med et annet navn. Dette ble gjennomført via selskapet Blue Range Corporation ("Blue Range"), som ble stiftet og registrert i Panama 23. februar 1981 med bistand fra Roberto R. Aleman.

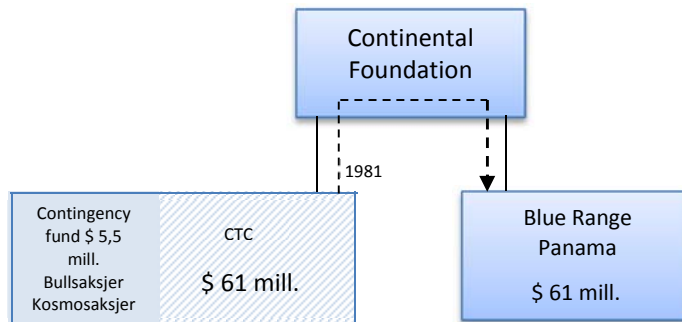
Blue Ranges aksjekapital på stiftelsestidspunktet utgjorde 1000 aksjer uten pålydende. Aksjene ble lagt inn i Continental Foundation. Styret besto av Thorleif Monsen, Roberto R. Aleman og Robert N. Slatter. Det var nøyaktig samme styresammensetning i det nystiftede selskap Blue Range som i CTC.

Kort tid etter – 9. mars 1981 – ble hoveddelen av Utenlandsformuen holdt av CTC besluttet flyttet til Blue Range Corporation. Dette ble gjort ved at CTC først utbetalte det vesentlige av alle aktiva (med noen unntak) til aksjonæren Continental Foundation, som utbytte til Continental Foundation. Continental Foundation plasserte deretter i alt 61 millioner dollar (bokførte verdier) i Blue Range.

Om dette heter det i CTCs styreprotokoll 9. mars 1981:

"Upon motion duly made and unanimously approved, it was, RESOLVED, that out of the surplus and earned profits of the company, a dividend equivalent to all assets of the company, as shown in the books of the company as of the date of this meeting, except the sum of approximately US\$5,500,000.00 held by the company in its Contingent Account and also excepting the investments of the company in BULLSTANKREDERI AS and AS KOSMOS CORPORATION, be paid to the sole shareholder of the company."

Blue Range-operasjonen i 1981 kan illustreres slik:

Blue Range erstattet altså CTC fordi de involverte ønsket å bli kvitt presset fra norske myndigheter. John A. Worsley har i bevisopptak bekreftet bakgrunnen for at CTCs aktiva ble flyttet til Blue Range Corp.

“Q. Why was it necessary to move the money out of CTC entirely into Blue Range Corporation?”

A. It gets it one further step removed.

Q. From?

A. Norwegian authorities.

Q. So you accept that money was moved to Blue Range Corporation to keep it one step away from the Norwegian authorities who were on to CTC.

A. M’hmm.

Q. And when I say “on to CTC” by that I mean they were onto a connection between CTC and Anders Jahre.

A. Which we didn’t accept.”

Lazards forvalterrolle med hensyn til alle CTC midlene fortsatte – selv etter overførselen til Blue Range. Arthur Hardman var utnevnt som kasserer og assisterende sekretær i Blue Range ved stiftelsen. Som vi skal få komme tilbake til, var Hugo Kindersley også “*Advisor*” til Aall Foundation som senere ble eier av aksjene i Blue Range. Som Arthur Hardman selv har redegjort for i “*Statement*” av 1994, var det Lazard Securities som forvaltet midlene helt frem til 1984:

“Between 1980 and 1984 Continental Foundation’s funds were held in the Caymans, managed in theory by ATB but in practice according to the recommendations of Lazard Securities, primarily through Alan Wrigley, who was the fund manager at Lazards responsible for CTC’s portfolio. Creation of the fund was his suggestion: the structure was an accepted arrangement in those days and continues to be so.”

17.3.12 Nærmere om “Contingency Fund”

Etter at hoveddelen av CTCs midler var blitt flyttet over i Blue Range, sto CTC tilbake som et selskap med begrensede verdier. Selskapets gjenværende aktiva omfattet ifølge styreprotokollen 9. mars 1981:

"... the sum of approximately US\$5,500,000.00 held by the company in its Contingent Account and also excepting the investments of the company in BULLSTANKREDERI AS and AS KOSMOS CORPORATION."

Beløpet på 5 500 000 dollar ble holdt til side bl.a. for å dekke den gjenstående del av rådhusgaven som CTC ble forhindret fra å betale som følge av manglende valutalisen. Denne delen av de opprinnelige CTC-midlene ble av de involverte omtalt som en "*contingent liability*" til Anders Jahre eller som "*the Contingency Fund*".

Eksistensen av "*Contingency Fund*" kom frem i de allerede omtalte vitneavhør/bevisopptak av Hugo Kindersley og Arthur J. Hardman som ble foretatt i 1989 i forbindelse med skattesaken vedrørende etterligningen av Anders Jahres dødsbo.

Under vitneavhørene forklarte både Hugo Kindersley og Arthur J. Hardman at det i CTC var blitt satt til side midler på flere millioner dollar for å dekke den gjenstående del av rådhusgaven til Sandefjord kommune etter at norske valutamyndigheters vedtak stoppet ytterligere overføringer fra CTC. Fra bevisopptaket av Hugo Kindersley hitsettes:

"Q. Why was it necessary for this to be noted by the advisers to the Foundation? – A. When the Foundation was formed there was an amount set aside. It was acknowledged that there was an amount set aside within Continental Trust representing the amount that the company tried and failed to pay to Anders Jahre in respect of the town hall. So that amount was set aside and therefore not available to the Foundation.

Q. Was that an amount of several million dollars? - - A. That is correct.

Q. We will perhaps come on to that in a moment. That amount of several million dollars was set aside out of the assets of CTC as being unavailable to the Foundation, of which you were an adviser? - - A. Correct."

"*Contingency Fund*" besto i 1981 hovedsakelig av bankinnskudd på over 5 500 000 dollar, 65 aksjer i Bulls Tankrederi AS og aksjer i AS Kosmos.

Midlene ble overført til en separat konto hos Lazard den 14. august 1979. Dette fremgår av Arthur J. Hardmans brev 25. mars 1980 til Robert N. Slatter:

"Continental Trust Co.

You will remember that at our meeting in the Bahamas last month it was agreed that the \$5 million contingency should be transferred from the General Fund to a Special Account. This I have now arranged and I enclose a copy of the assets of the new account which you will see is designated the No. 2 "A" Account."

Fra brevets vedlegg medtas:

"CONTINENTAL TRUST CO INC. NO 2 A/C "A" A/C

PERFORMANCE OF FUND AS AT 31st MARCH 1980

Value of investments and cash transferred as at 14 th august 1979	\$5,000,000.00
Profit as per profit and loss account	\$

	\$5,000,000.00
Interest credited to us \$ deposit account at call	\$ 231,608.34
	\$5,231,608.34

PROFIT AND LOSS STATEMENT

Profit as per profit and loss account	\$
Interest credited to us \$ deposit account at call	\$231,608.34
Interest accrued on us \$ deposit account at call	\$ 2,650.78
	\$ 234,259.12
Loss on current valuation	\$ 18,116.33
<u>Total profit to date</u>	\$ 216,142.79”

Vi bemerker at denne overføringen i august 1979 var gjennomført etter at verdien på 20 prosent-andelen var beregnet pr. 30. juni 1979. Med andre ord var “Contingency Fund” en komponent av de 80 prosent av CTCs midler eid av Continental Foundation etter august 1979. Under bevisopptaket av John A. Worsley forklarte han at 20 prosent av Contingency Fund ble utbetalt direkte til Thorleif Monsen i 1982. Ved dette mottok Thorleif Monsen – i strid med selve kjernen i proforma arrangementet (og stiftelsesdokumentets punkt 31) – en direkte utbetaling av midler som tilhørte Continental Foundation.

Bulls-aksjeposten, Kosmos-aksjene og en kontantbeholdning ble således holdt igjen i CTC i påvente av at forholdene skulle ligge til rette for at CTC kunne tilbakeføre midler til Anders Jahre i Norge – angivelig for å oppfylle CTCs donasjon. Dette fremgår blant annet av brevet fra CTC v/Roberto Aleman av 23. mai 1978 til Norges Bank:

“The Directors have been greatly concerned that Mr. Jahre had to make good from his own resources the funds which, for reasons beyond its control, the company could not remit. If, as a result of the information supplied in this letter, the Norwegian authorities decide to reconsider their earlier decision, the Directors would be prepared to contemplate again a remission of funds to Norway to achieve the objective stated in the Resolution quoted in paragraph 1) above by reimbursing Mr. Jahre for the money which he had to pay from his own resources as a result of that earlier decision.”

Norges Bank besvarte ikke dette brevet. Det ble således ikke funnet noen måte å tilbakeføre disse midlene på i Anders Jahres livstid.

17.4 Bjørn Bettum, Lazard og Thorleif Monsen

17.4.1 Innledning

Kjernen i det proformaverk som ble etablert med Continental Foundation som formell eier av 80 prosent av CTC-aksjene, var at ingen enkelt person skulle komme i posisjon til å kontrollere og disponere over formuen. I denne sammenheng spilte Lazard en sentral rolle.

Hugo Kindersley fikk posisjon som “Advisor” i stiftelsen, Arthur J. Hardman hadde stillinger i selskapene som holdt CTCs midler, og Lazard forvaltet CTCs aktiva ved bankansatte Alan C. Wrigley – både før og etter den formelle overføring av midler til AT&B i 1980.

Kontrollen med Continental Foundation ble utøvd av stiftelsens “Advisors”, og viktige beslutninger krevde enstemmighet blant disse.

Bjørn Bettum hadde ingen formell posisjon i Continental Foundation. Ifølge Bjørn Bettums egen redegjørelse hadde han likevel instruksjonsrett overfor såvel Lazard/Hugo Kindersley som Thorleif Monsen. I tillegg var det etablert en grad av gjensidige kontrollfunksjoner mellom Thorleif Monsen, Bjørn Bettum og Hugo Kindersley. Som vi tidligere har påpekt, var Bjørn Bettum til stede ved alle møtene i Continental Foundation og CTC.

17.4.2 Bjørn Bettum og Hugo Kindersleys posisjoner i Aall Trust – Bjørn Bettums mulige posisjon i Continental Foundation

I 1979 – før opprettelsen av Aall Foundation – opprettet Thorleif Monsen en stiftelse på Cayman Islands ved navn Aall Trust. Stiftelsen skulle være til fordel for Thorleif Monsen, hans familiemedlemmer samt veldedige formål. Inn i denne stiftelsen ble blant annet lagt en kapital på 1.000 dollar samt en aksjepost i Monsens selskap Aall & Co. Limited Inc.

Aall Trust var stiftet med en lignende struktur som Continental Foundation. I tillegg til en Trustee hadde stiftelsen fire “Advisors”. Tre av Aall Trusts “Advisors” var identiske med Continental Foundations opprinnelige “Advisors”, nemlig Thorleif Monsen, Hugo Kindersley og John A. Worsley. Den fjerde “Advisor” var Bjørn Bettum. Dette bekreftes innledningsvis av stiftelsesdokumentet for All Trust:

“MEMORANDUM OF AGREEMENT made as of the 7 day of July, 1979.

B E T W E E N:

THORLEIF MONSEN, of Grand Cayman, B.W.I. (hereinafter called the “Settlor”)

OF THE FIRST PART,

- and -

TRANSWORLD TRUSTCOMPANY N.V., a company incorporated under the laws of the Netherlands Antilles and having its Head Office on the Island of Saint Maarten (hereinafter called the “Trustees”)

OF THE SECOND PART,

- and -

BJORN BETTUM, of Sandefjord, Norway,

LORD KINDERSLEY, of London, England,

THORLEIF MONSEN, of Grand Cayman, B.W.I.

and JOHN A. WORSLEY, of Toronto, Canada

(hereinafter called the "Advisors")

OF THE THIRD PART.

WHEREAS the Settlor wishes to establish a trust for the benefit of his family and others, all upon the terms and conditions as hereinafter set forth, and to be known as the AALL TRUST."

Konstellasjonen hvoretter Thorleif Monsen sammen med Lazard ved Hugo Kindersley og John A. Worsley innehadde nøkkelposisjoner i stiftelsen som forvaltet Anders Jahres midler, mens Anders Jahres hjelper – Bjørn Bettum – innehadde tilsvarende posisjon ved forvaltningen av Thorleif Monsens familiestiftelse, sikret en gjensidighet som innebar at partene var nødt til å samarbeide.

Parallelt med at Aall Trust ble etablert, ble det også foretatt en endring i statuttene til Continental Foundation. Endringen – som knyttet seg til utnevnelsen av "Advisors" – befestet "Advisors" sentrale kontroll over stiftelsen. Videre styrket endringen stillingen for de opprinnelige "Advisors" ved at de også fikk kontrollen med hvem som skulle etterfølge dem. Endringen som ble vedtatt 7. februar 1979 lyder:

"Should there be at any time less than three Advisors then additional Advisors shall be appointed by deed of appointment in writing executed by the remaining Advisors, if any and the Trustees and in the event that the Advisors have lodged with the Trustees within the preceding five years a list of persons who are available as Advisors, then such appointment shall so far as is possible be made therefrom."

I forlengelsen herav ble blant annet Bjørn Bettum nominert som mulig "Advisor" i blant annet Continental Foundation. Dette meddeles Robert N. Slatter – "trustee" i Continental Foundation – av Arthur J. Hardman i brev 8. mars 1979:

"Alternative Advisers

To confirm our conversation in Nassau last month, the existing Advisers to the Continental Foundation and New World Trust wish to nominate the following persons should it become necessary for the Trustees to appoint Advisors within the terms of the Continental Foundation Amending Agreement dated 7th February, 1979 and/or Clause 19 of the New World Trust:

Bjørn Bettum

Roberto R. Aleman

Arthur J. Hardman."

Parallelt sørger Robert N. Slatter ved brev 16. februar 1979 for at Bjørn Bettum, som Anders Jahres forlengede arm, hadde oppdatert dokumentasjon tilgjengelig:

"Mr. Bjørn Bettum,
c/o Lazard Brothers & Co, Limited.,
21 Moorfields,
London EC2P 2HT,
England.

Dear Sir,

Please find enclosed the following documents for our files: -

1. ALL TRUST - Trust Deed and Memorandum dated February 7, 1979.
2. THE CONTINENTAL FOUNDATION –
Amending Agreement dated February 7, 1979; minutes of the meeting of the Trustees and Advisors held February 7, 1979.
3. NEW WORLD TRUST -
Trust Deed dated February 7, 1979.”

17.4.3 Bjørn Bettum og Hugo Kindersley som Thorleif Monsens testamentfullbyrdere

I tillegg til posisjonene som “Advisors” i Thorleif Monsens familiestiftelse ble Bjørn Bettum, Hugo Kindersley og John A. Worsley i 1979 også oppnevnt som testamentfullbyrdere for Thorleif Monsen. Thorleif Monsens testament av mars 1979 lyder innledningsvis:

“This is the last will and testament of THORLEIF MONSEN, of Grand Cayman, B.W.I. made this 7 day of March, 1979.

I. I REVOKE all wills and testamentary dispositions of every nature and kind by me at any time heretofore-made

II. I NOMINATE, CONSTITUTE AND APPOINT my daughter Tove Brown, Bjørn Bettum, Lord Kindersly and John A. Worsley to be the Executors of this my Will and Trustees of my estate and I hereinafter refer to them and the survivor or survivors of them as my “Trustees”.

Gjennom de verv og avtaler som er beskrevet ovenfor, søkte man å skape en gjensidighet og likevekt ("checks and balances") mellom Thorleif Monsen, Bjørn Bettum og Lazard ved Hugo Kindersley i bestyrelsen av og kontrollen med Utenlandsformuen. Denne kontrollen kom altså i tillegg til den kontroll Lazard hadde over midlene.

18 DISPONERING AV CTC'S MIDLER I ANDERS JAHRES LIVSTID – ANDERS JAHRES EIERRÅDIGHET

18.1 Innledning

18.2 CTCs konti i SE-banken

18.2.1 Oversikt

18.2.2 Anders Jahres disposisjonsrett

18.2.3 Bjørn Bettums rolle

18.3 Anvendelsen av CTCs midler i SE-banken

18.3.1 Oversikt

18.3.2 Utbetalinger til Ousbyholm

18.3.3 Overføringer til Sandefjord kommune

18.3.4 Overføringer til Lazard

18.3.5 Overføringer til de ansatte

18.3.6 Krediteringer på CTCs konto i SE-banken

18.4 Anders Jahres disponering over CTCs investering i Crevettes du Camoroun SA

18.4.1 Innledning

18.4.2 CTCs aksjeerverv i Crevettes du Cameroun S.A.

18.4.3 Salg av aksjer i Crevettes du Cameroun S.A.

18.4.4 Andes Jahres anvendelse av salgsbeløpet til private formål

18.5 Andes Jahres disponering over CTCs konto i Bergen Bank – Bjørn Bettum

18.5.1 Konto åpnes

18.5.2 Anders Jahre disponerte kontoen alene – innetående anvendt til Anders Jahres egne formål

18.5.3 Kontoens avslutning i 1976 – Bjørn Bettum

18.6 Kort oppsummering

18.7 Riksskattenemndas vurdering og konklusjon – skattekravet

18.8 Anders Jahres eierrådighet av CTC – bekreftet av Jørgen Jahre jr.

18.1 Innledning

Redegjørelsen foran har vist at Anders Jahre var den reelle eier av CTC ved sin død. Anders Jahre hadde helt siden selskapets stiftelse i 1939 hatt ulike proformaverk i funksjon som gjorde at andre enn ham selv fremsto utad som eier. At Anders Jahre likevel var den reelle eier, fremgår særlig av de mange eksempler på at Anders Jahre alene utøvde en nær fullstendig kontroll og rådighet over selskapet og dets aktiva, og utøvde således en myndighet som bare tilkommer en eier.

I dette punkt i rapporten skal fremstillingen konsentreres om disponeringen av de midler som formelt var eiet av Pankos/CTC. Til dels vil det være en oppsummering og samlet fremstilling av forhold som er omtalt tidligere, til dels vil det presenteres nye fakta.

Anders Jahres disponering av midler plassert i CTCs navn har vært gjenstand for inngående granskning av norske skattemyndigheter i forbindelse med behandlingen av etterlignings-saken mot Anders Jahres dødsbo. Riksskattenemnda konkluderte, etter en grundig gjennomgang av det materialet som da forelå, med at de aktuelle midlene måtte anses som Anders Jahres egne. Etterligningsvedtaket gjaldt bare bankinnskudd i CTCs navn i SE-banken i perioden 1970–1980, men ligningsmyndighetene hadde samlet inn og gjennomgått et omfattende materiale helt tilbake til krigsårene. Vår fremstilling i det videre er hovedsakelig basert på dette materialet.

18.2 CTCs konti i SE-banken

18.2.1 Oversikt

Anders Jahre hadde fra krigens dager og frem til oktober 1980 ulike konti lydende på Pankos/CTC i SE-banken. I tillegg hadde Anders Jahre konti i banken lydende på Ousbyholm.

Oversikter utarbeidet av SE-banken viser blant annet at banken per 1. januar 1970 hadde over 38 millioner dollar til forrentning for CTC. Omregnet i norske kroner, etter de gjennomsnittskursene som da gjaldt mellom norske kroner og amerikanske dollar for 1969 og 1970 (henholdsvis 7,15 og 7,13 kroner), utgjorde beløpet som var til forrentning i CTCs navn hos SE-banken over 270 millioner kroner.

I perioden 1. januar 1970 – 20. oktober 1980 ble det foretatt totalt 60 debiteringer på til sammen rundt 68 millioner dollar fra CTCs konti i SE-banken.

Debiteringene ble foretatt etter instruks fra Anders Jahre, og midlene ble disponert i tråd med Anders Jahres ønsker. Dette materialet var tilgjengelig for og ble lagt til grunn for Riksskattenemndas etterligningsvedtak av 2. november 1990.

18.2.2 Anders Jahres disposisjonsrett

Det fantes ikke signaturkort, ingen skriftlig fullmakt, ingen korrespondanse eller lignende materiale som anga hvem som var legitimert overfor SE-banken til å disponere over midlene som var plassert i CTCs navn i den perioden Anders Jahre selv opptrådte i navnet av CTC.

Dokumentmaterialet viser imidlertid at det var Anders Jahre som disponerte, og som SE-banken mente var berettiget til å disponere over konti holdt i CTCs navn hos SE-banken. Materialet består hovedsakelig av korrespondanse og bokføringsbilag for CTCs konto i perioden 1970–1980.

I tillegg ble det i forbindelse med etterligningen av boet foretatt bevisopptak av sentrale tjenestemenn i SE-banken. Essensene i deres forklaringer var at de i alle forhold vedrørende CTC kun hadde kontakt med og mottok instruksjoner fra Anders Jahre og Bjørn Bettum.

Midlene i SE-banken var plassert på særskilte vilkår, såkalte deponeringer/plasseringer. Vilkårene var gjenstand for særskilte forhandlinger mellom innskyter og bank for hver periode. Periodene kunne variere. Det er megetsigende at det kun var Anders Jahre og/eller Bjørn Bettum som møtte opp i SE-banken og forhandlet på vegne av innskyter – CTC – og naturlig nok representanter fra SE-banken.

Fra den omfattende korrespondanse på 1970-tallet mellom Anders Jahre og SE-banken skal vi – til illustrasjon – gjengi et lite utvalg.

I brev 14. oktober 1974 til Anders Jahre meddeler SE-banken:

“Refererande till dagens telefonsamtal får vi härmed bekräfta att vi med valuta 15 oktober 1974 debiterat rubricerade depositionskonto med US\$ 10.000.000:-. Dessa dollar har vi överfört till Morgan Guaranty Trust Company of New York, New York, att gottgöras konto för Lazard Brothers & Co Ltd, London för räkning Continental Trust Company Inc., Panama.”

Ved brev 30. desember 1974 til Anders Jahre opplyser SE-banken:

“Betr.: Deposition för Continental Trust Company Inc., Panama hos oss á US\$ 10.000.000:- par den 2 januari 1975 efter en räntesats av 12 7/8 % p.s.

Åberopande dagens överenskommelse får vi härmed bekräfta att rubricerade US\$ 10.000.000:- överfört till Messrs. Lazard Brothers & Co LTD, London för Eder räkning valuta den 2 januari 1975.”

3. januar 1975 sender Anders Jahre følgende instruksjon per telex til SE-banken:

“Jeg ber Dem vennligst overføre US dollar 1.400.000,- til Continental Trust Company of New York, New York, til kredit for Lazard Brothers & Co., Limited [.....]. Vennligst debiter Continental Trust Company US dollar call account hos Dem.”

Samme dag sender SE-banken følgende bekreftelse per brev til Anders Jahre:

“Refererande till dagens telefonsamtal får vi härmed bekräfta att vi med valuta 3 januari 1975 debiterat rubricerade depositionskonto med US\$ 1.400.000:-. Dessa dollar har vi överfört till Morgan Guaranty Trust Company of New York, New York, att gottgöras konto för Messrs. Lazard Brothers & Co Ltd, London för räkning Continental Trust Company Inc., Panama.”

Dokumentasjonen viser at all korrespondanse fra SE-banken vedrørende CTC, frem til 3. november 1975, ble skrevet på svensk og adressert til skipsreder Anders Jahre i Sandefjord.

Som et ledd i planleggingen av og forberedelsene til “1976-arrangementet”, ble imidlertid all korrespondanse fra SE-banken vedrørende CTC etter instruks fra Bjørn Bettum etter denne dato skrevet på engelsk og stilet til CTC i Panama. Den reelle adressat var imidlertid fremdeles Anders Jahre i Sandefjord.

Forklaringene gitt av personene tilknyttet SE-banken bekrefter at all korrespondanse etter denne dato ble adressert til CTC, Panama, men rent faktisk ble sendt til Anders Jahre i Sandefjord. Heller ikke kopier av originaldokumentene ble videreformidlet til CTCs adresse i Panama. Dette pågikk helt frem til Arthur J. Hardman overtok den formelle kontakt med SE-banken i 1978.

Av forklaringene fra SE-bankens representanter fremgår det videre at Anders Jahre var en meget krevende kunde. Forhandlingene om rentevilkår for midlene i CTCs navn var harde, og Anders Jahre møtte personlig opp i banken og deltok i disse forhandlingene. Mot slutten av 1970-tallet, da Anders Jahre var svekket av sykdom, var Bjørn Bettum ifølge bankdirektør Harrisons forklaring til stede sammen med Anders Jahre under forhandlingsmøtene i SE-banken.

Felles for de fleste forklaringene er at Anders Jahre opptrådte svært aktivt overfor SE-banken i forbindelse med forvaltningen av midler plassert i CTCs navn. Ingen av vitnene kunne erindre å ha hatt kontakt med noen andre representanter for CTC enn Anders Jahre og Bjørn Bettum, med unntak av en kort periode like før kontoforholdet ble avviklet i 1980, da Arthur J. Hardman opptrådte på vegne av CTC.

Forklaringene til ledende tjenestemenn i SE-banken bekrefter således at Anders Jahre var den eneste person som selv opptrådte med besluttede myndighet overfor SE-banken i alle forhold som gjaldt midler plassert i CTCs navn.

Uaktet av

- at Lazards i juli 1976 angivelig ble oppnevnt som "manager" for håndteringen av CTCs verdier,
- at 80 prosent av aksjene i CTC en gang i perioden juli til november 1976 angivelig ble overført til CF, og
- at Anders Jahre ikke var legitimert til å disponere over midlene plassert i CTCs navn

ble samtlige forhold vedrørende CTCs konti hos SE-banken fortsatt ivaretatt av Anders Jahre eller undergitt hans instruksjon.

Omfanget av Anders Jahres disposisjoner over CTCs midler i SE-banken etter juli 1976 fremgår også av SE-bankens sammenstilling for hele perioden 1970–1980.

Oppgaven viser at Anders Jahre etter 20. juli 1976, da Lazard angivelig ble oppnevnt som "manager" for CTC, gjennomførte en serie belastninger på CTCs konti i SE-banken. Hele ni debiteringer ble foretatt etter 30. november 1976, som er det seneste mulige tidspunkt for Continental Foundations angivelige overtagelse av 80 prosent av aksjene i CTC. Omtalte debiteringer utgjorde 254 309,74 dollar.

Omfanget av disse disposisjonene bekrefter Anders Jahres eierskap til CTCs verdier, og at hans faktiske og reelle posisjon forble intakt, uavhengig av arrangementer med Lazard som angivelig "manager" og Continental Foundation som angivelig innehaver av 80 prosent av aksjene i CTC.

"1976-arrangementet" innebar altså ikke noen endring i forvaltningen av og bruken av CTC-midlene. Disse sto fortsatt i SE-banken til forretning, ble benyttet til inndekning av utgifter knyttet til Ousbyholm eller ble videreført til Lazard for videre forvaltning.

18.2.3 Bjørn Bettums rolle

Bjørn Bettums rolle i tilknytning til CTCs midler i SE-banken var på langt nær begrenset til å følge Anders Jahre i hans forhandlinger med representanter fra SE-banken. Ifølge dokumentasjon for bevegelser over CTC-kontoen i SE-banken, er de eneste personer som det er vist til i bokføringsbilagene fra og med 3. november 1975 – 14. februar 1978, Anders Jahre og "Bettum".

Som ett eksempel kan vi vise til bokføringsbilag fra SE-banken datert 29. september 1977 vedrørende overførsel av 1 500 000 dollar fra CTCs konto i SE-banken til Lazard, der det fremkommer at overføringen er foretatt:

“Enl tfn Bettum 28/9-77”

Om dette har Bjørn Bettum forklart seg til bobestyrer Per Brunsvig ved brev 5. februar 1982:

“Under henvisning til et bilag merket nr. 6 datert 29. september 1977 hvorav påskriften “enl.tfn.Bettum” fremgår, anmodes om “en redegjørelse for Bettums tilknytning til CTC og hans befatning med denne konto i SE-banken, ----”. For det første – jeg har ingen erindring om å ha gitt noen instruks om forvaltning av midler på den nevnte konto i SE-banken. Jeg kan ikke forstå det annerledes enn at SE-banken på en eller annen måte må ha foretatt en feil hvis påskriften innebærer at jeg skulle ha hatt anledning til å gi instruks vedrørende den omtalte konto i SE-banken. Jeg vil gjerne bekrefte at jeg ikke på noe tidspunkt har hatt rett til å forføye over midler tilhørende Continental Trust Company. Jeg har ikke tilhørt “CTC”s administrasjon og har ikke hatt noen befatning med denne konto i SE-banken. Jeg har for øvrig heller ikke hatt noen rett til å forføye over midler tilhørende skipsreder Jahre.

Jeg har fra tid til annen kontakt med forskjellige personer i SE-banken i Stockholm. Det kan tenkes at denne konto kan være nevnt for meg i en telefonsamtale. I så fall har jeg ikke gjort annet enn å bemerke at vi intet har med en slik konto å gjøre. På den måte kan mitt navn være fremkommet.”

Det fremstår som patetisk når Bjørn Bettum benektet sitt kjennskap til CTCs konto i SE-Banken. Samtidig er det illustrerende for Bjørn Bettums villedning av Per Brunsvig. Villedningen fremstår som særlig graverende i lys av Bjørn Bettums brev av 3. november 1975 til Bess Jahre:

“Kjære Bess

Vedlagt er kopi av vårt brev av i dag til Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm, samt kopi av brev til Jacob Palmstierna, som taler for seg selv. Jeg har telefonisk snakket med Jacob Palmstierna, således at han er orientert om at kontoen skal behandles med diskresjon både i banken i Stockholm og i Hörby.”

I Bjørn Bettums brev til bankdirektør til Jacob Palmstierna – vedlagt brevet til Bess Jahre – heter det:

“Kjære Jacob,

Forhåpentligvis når jeg deg i telefonen i dag for å forklare bakgrunnen for det brev som er vedlagt dette brev. Dersom vi ikke nåes i telefonen, ber jeg deg være vennlig å ringe meg på kontoret i Sandefjord så snart som mulig. Normalt ville jeg snakket med Åke Harrison om dette oppdrag, men siden Åke er i utlandet hele uken, kontakter jeg deg på denne måte.”

Vedlegget til sistnevnte brev, som også medfulgte brevet til Bess Jahre, er Bjørn Bettums brev samme dag til SE-banken med følgende betalingsinstruksjon:

“Vi ber Dem vennligst overføre

Sv.kr.. 25.000,-

til Skandinaviska Enskilda Banken, Hörby, til kredit for OUSBYHOLM GODS, samtidig som det opprettes en konto under betegnelsen:

OUSBYHOLM GODS v/fru Bess Jahre.”

Bjørn Bettums brev avsluttes som følger:

“Motverdien av det beløp som overføres med Deres omkostninger debiteres Continental Trust Co. Inc. U.S. Dollar Call Account under oppgave.”

Dette bekrefter i klartekst Bjørn Bettums forføyning over CTCs midler plassert i SE-banken.

Vi kan – basert på foreliggende dokumentasjon og bevisopptak av tjenestemenn i SE-banken – trygt konstatere at det i perioden 1973–1978 var Bjørn Bettum som var hovedarkitekten for alt som hadde med CTC å gjøre, både vis-a-vis SE-banken og Lazard. Bjørn Bettums fortieelse/benektelse av disse vitterligheter forsterker hans villedning av Per Brunsvig.

18.3 Anvendelsen av CTCs midler i SE-banken

18.3.1 Oversikt

Det ble som vi har redegjort for, i perioden 2. februar 1970 – 20. oktober 1980 foretatt totalt 60 debiteringer på til sammen rundt 68 millioner dollar fra CTCs konto i SE-banken. Debiteringene kan grupperes i fire: Ousbyholm, Sandefjord kommune, Lazard og andre.

18.3.2 Utbetalinger til Ousbyholm

Allerede fra Pankos' første år benyttet Anders Jahre midler inntjent av selskapet til å dekke utgifter i forbindelse med det private feriestedet Ousbyholm gods i Skåne.

Til fordel for Ousbyholm ble det i perioden 1970–1980 foretatt i alt 43 debiteringer (av totalt 60 debiteringer) på til sammen 409 357,34 dollar. Disse uttakene gjaldt betjening av utgifter knyttet til vedlikehold og drift av godset. Dette er den tallmessige desidert største gruppen belastinger av den aktuelle kontoen, og omfatter overføringer til konti lydende på Ousbyholm gods hos SE-Banken, avd. Høiby (som ble disponert av Anders og Bess Jahre), overføringer til advokat Penser (regnskapsfører for godset) og direkte utbetalinger av regninger som gjaldt driften av Ousbyholm gods (fyringsolje, håndverkere mv.).

Flere av overføringene fant sted på tidspunkter da godsets likviditet var anstrengt, og belastningene ble svært ofte initiert av henvendelser til Anders Jahre fra advokat Penser, Ousbyholms forretningsfører. Flere av overføringene er videre utført på oppdrag fra Anders

Jahre etter juli 1976, da 80 prosent av aksjene i CTC angivelig ble overført til Continental Foundation, og Lazard overtok den formelle forvaltningen av midlene.

Ved to anledninger, i november 1978 og i august 1979, ble det overført 100 000 dollar av CTCs midler i SE-banken til Ousbyholms konto. De aktuelle utbetalingene ble initiert av Bjørn Bettum etter at Bess Jahre og Ousbyholms forretningsfører, advokat Penser, hadde diskutert at overføringene til Ousbyholm måtte komme over i mer ordnede former.

18.3.3 Overføringer til Sandefjord kommune

To av utbetalingene fra CTCs konto i SE-banken ble foretatt til Sandefjord kommune. Utbetalingene utgjorde samlet 3 564 488,23 dollar (tilsvarende 20 000 000 kroner), og ble utbetalt til oppfyllelse av Anders Jahres gaveløfte i tilknytning til bygging av nytt rådhus.

18.3.4 Overføringer til Lazard

Ved siden av SE-banken brukte Anders Jahre Lazard som en hovedbankforbindelse for CTC. Det fremgår av bevisopptakene av tjenestemenn i SE-banken hvordan Anders Jahre forhandlet hardt om innskuddsvilkår og gjerne spilte den ene banken ut mot den andre. Han flyttet stadig midler mellom de to bankene.

I perioden 1. januar 1970 – 20. oktober 1980 ble det foretatt 15 overføringer på totalt 67 374 266,34 dollar til CTCs konti i Lazard eller til Lazards datterselskaper.

Forut for juli 1976, da Continental Foundation ble etablert, ble det overført omkring 26 millioner dollar til Lazard, og overføringene var i perioden januar 1970 – februar 1978 omkring 40 millioner dollar. I perioden februar 1978 – oktober 1980 var overføringene til Lazard omkring 28 millioner dollar, hvorav 11 millioner dollar ble overført samme dag som arresten i CTCs midler i SE-banken ble opphevet.

De gradvise overføringene til Lazard er blant annet et resultat av Lazards rolle som forvalter etter reorganiseringen, og er Lazards kompensasjon for bistanden med reorganiseringen. Den siste overføringen har dessuten direkte sammenheng med beslaget som ble tatt i midlene i Sverige i 1980.

Gjennomgangen viser at en stadig større del av CTCs midler ble overført fra SE-banken til Lazard. Opprinnelig var midlene i Lazard forvaltet på samme måte som midlene i SE-banken, det vil si innestående på en rentebærende innskuddskonto. Anders Jahre forhandlet om renter, og – som forklart av Hugo Kindersley i bevisopptak – var Anders Jahre *“the only man on the scene”* frem til reorganiseringen.

Fra 1975 ble CTCs midler i Lazard gradvis investert i obligasjoner. Dette skjer etter mønster fra Panova. Formålet var å oppnå høyere avkastning, men med fortsatt lav risiko. Midlene ble forvaltet av Alan C. Wrigley, og hans løpende kontakt med Sandefjord er allerede beskrevet.

På denne måten forrentes midlene i CTC videre etter reorganiseringen. Alan C. Wrigley har forklart at Lazard fikk et forvaltningshonorar som oversteg det vanlige, og at overføringer fra SE-banken til Lazard var betinget av Bjørn Bettums og Anders Jahres godkjenning.

18.3.5 Overføringer til andre

I alt ble fire overføringer foretatt i favør av personer og/eller selskaper assosiert med Anders Jahre. De siste fire belastningene refererer seg til en overføring til Leyford Key – en klubb på Bahamas – på 1150 dollar, en overføring til Herman Løwenskiold på 50 000 dollar, en til Picet, Geneve på 25 000 dollar og en på 76 000 dollar til Arizona Management, som var et annet selskap knyttet til Anders Jahres virksomhet. Disse utbetalingene beløp seg samlet til 152 150 dollar.

Klubben Leyford Key på Bahamas var Anders Jahre medlem av. Igjen ble det altså – etter 1976 – disponert for Anders Jahre privat.

18.3.6 Krediteringer på CTCs konto i SE-banken

Av hovedoppstillingen mottatt fra SE-banken fremgår det videre at det var et begrenset antall krediteringer på kontoen i SE-banken i denne perioden. Disse besto hovedsakelig av opptjente renter på omkring 31 millioner dollar samt tre innskudd på 700 000 dollar overført fra CTCs konti i Lazard.

I tillegg kom et beløp på 176 000 dollar som representerte en tilbakeføring av et identisk beløp, som tidligere var overført til Kosmos A/S fra CTCs konto hos SE-banken.

18.4 Anders Jahres disponering over CTCs investering i Crevettes du Cameroun SA

18.4.1 Innledning

At Anders Jahre var den reelle eier av CTC, og at han fritt kunne disponere over midler holdt i selskapets navn, bekreftes også av hans disponering til personlige formål over CTCs aksjeinvestering i Crevettes du Cameroun SA.

18.4.2 CTCs aksjeervert i Crevettes du Cameroun S.A.

Crevettes du Cameroun SA ("Kamerunske Reker AS") var et selskap registrert i den franske kolonien Kamerun.

CTC ervervet i november 1968 i alt 176 aksjer (1,18 prosent) i Crevettes de Cameroun SA. Aksjebrevene ble utstedt i CTCs navn, men med følgende adresse: P.O. Box 73, Sandefjord, Norvège.

På samme tid innehadde AS Jaris ("Jaris") – et 100 prosent eiet datterselskap av Kosmos – 2580 aksjer (tilsvarende 17,34 prosent) i det franske koloniselskapet. Dette fremgår av et notat utarbeidet 4. juni 1971 av Rolf E. Eriksen:

“Jeg har tatt kopi av vedlagte papirer! Det bør vel forelegges Anders Jahre om en vil være med på kapitalutvidelsen!

Vår interesse i Cameroun Reker AS:

(Crevettes du Cameroun, Douala)

A/S Jaris	Antall aksjer	Total F.Frc.	Kostpris
	2580 x)	258.000,-	= kr 374.102,-
Continental Trust Co Inc.	176 x)	17.600,-	= USD 3.588,90”

18.4.3 Salg av aksjer i Crevettes du Cameroun SA

Den 29. juni 1971 sendte Anders Jahre telegram til Crevettes du Cameroun SA, hvor han på vegne av Jaris og CTC underrettet om at ingen av selskapene ønsket å delta i den forestående kapitalutvidelsen:

“We have studied your proposal by letter of BB 26th may 1971 for increasing the equity capital of Crevettes du Cameroun, XXXXXX stop please be informed that we are not interested in participating with further equity capital for aksjeselskapet “Jaris” and Continental Trust Inc. this XXXXXX cable will be confirmed by letter.”

Denne meddelelsen ble bekreftet i brev fra CTC datert 1. juli 1971 og undertegnet av Anders Jahre.

“Dear Sirs,

We refer to your letter dated 26th May and previous communication and confirm that we are not interested in participating with further equity capital in your company.

Yours faithfully

Continental Trust Company Inc.

ANDERS JAHRE”

I forlengelsen av dette besluttet Anders Jahre å avhende såvel Jaris' som CTCs aksjer i Crevettes du Cameroun SA. CTCs 176 aksjer ble solgt i februar 1972 til Société Nationale d'Investissement du Cameroun for i alt 1 056 000 Francs Communauté Financière Africain (FCFA), tilsvarende 28 339 kroner. Med hensyn til oppgjør for CTC-aksjene skriver Svend Foyen Bruun i brev 14. februar 1972 til Anders Jahre:

“Kjære Anders,

CREVETTES DE CAMEROUN.

Jeg refererer til hyggelig telefonsamtale med avdelingssjef Eriksen forleden dag og sender vedlagt kopi av brev datert 8. m.d. fra Mr. de Vries i Crevettes du Cameroun, hvorav fremgår hvorledes det skal forholdes i forbindelse med overføringen av aksjene.”

(...)

“Som avtalt med Eriksen instruerte jeg de Vries at netto provenuet av salget skulle overføres til vår konto i Lazard for videre deling. Det viser seg at dette ikke går for Continental Trust’ aksjer idet provenuet her må overføres til en bankkonto i Paris. Jeg går ut at du selv instruerer de Vries om hvorledes dette skal gjøres eller til hvilken konto du ønsker pengene.”

Kjøpesummen for CTCs 176 aksjer ble ved Anders Jahres brev av 18. februar 1972 til Crevettes du Cameroun instruert overført til Anders Jahres bankkonto hos Union de Banques a Paris:

“With regard to the amount due to Continental Trust Co. Inc.’s 176 shares, 1.056.000 France CFA, I ask you kindly to pay this amount to:

Union de Banques a Paris,
22, Place de la Madeleine,
Paris 80, France,

for the credit of my account NO. 80.531.250.50.”

Crevettes du Cameroun bekreftet ved brev 2. mars 1972 til Anders Jahre at gjennomføringen fant sted som instruert ved at Anders Jahres private konto ble godskrevet salgsproyenyet.

18.4.4 Anders Jahres anvendelse av salgsbeløpet til private formål

Den 5. februar 1976 sa Anders Jahre opp sin personlige konto i Union de Banques à Paris. Anders Jahres innestående på kontoen var da 58 312,61 franske franc.

I perioden 1972 til 1976 ble det kun foretatt innskudd på kontoen, ingenbelastninger. En vesentlig del av saldobeløpet per februar 1976 skrev seg således fra salget av omtalte aksjer. Disse forhold er omtalt i Riksskattenemdas kjennelse 2. november 1990:

“Oppgjøret for aksjene i Crevettes du Cameroun S.A. tilsvarte kr. 28.339,-.

Ved undersøkelser hos Union de Banques à Paris foretatt gjennom franske skattemyndigheter, ble det bekreftet at ingen andre enn Anders Jahre har hatt disposisjonsrett over den kontoen som oppgjøret for de 176 aksjene i Crevettes du Cameroun ble godskrevet. Av utskrifter for kontoen fremgår at Jahre i perioden fra 31. desember 1972 til 31. desember 1975 hadde innestående franske frank (FRF) 28.529,61 (tilsvarende kr. 72.319,-), jfr. Bilag 6 og 7 til notat av 28. november 1980 fra revisor Nordstrøm/Bilag 3.4.-12 og 3.4.-13 i Utdraget. Det har ikke vært mulig å fremskaffe opplysninger om kontoen forut for 31. desember 1972.

Kopi av en bankutskrift fra Union de Bankues á Paris av 29. september 1976 (Bilag 7 A til notat av 28. november 1980 fra revisor Nordstrøm/Bilag 3.4-13 A i Utdraget) viser at innestående beløp pr. 31. desember 1975 på konto nr. 81.531.250.006 var endret til FRF 58.312,61. 5. februar 1976 ble hele det innestående beløpet på FRF 58.312.61 overført fra kontoen.”

Ved brev 13. februar 1976 fra SE-banken til Anders Jahre ble det bekreftet at et beløp svarende til motverdien av 58 254,30 franske franc tilsvarende 57 060,09 svenske kroner i februar 1976 ble overført fra Union de Banques à Paris, Paris, og godskrevet Anders Jahres konto for Ousbyholm hos SE-banken i Hørby.

Dette viser at provenyet for aksjene i Crevettes du Cameroun SA, holdt i navn av CTC v/Anders Jahre, også ble anvendt til fordel for Ousbyholm. Anders Jahre håndterte – i

samsvar med realitetene – salgsbeløpet for de aktuelle aksjene som sitt eget. Dette var han berettiget til i egenskap av eier av CTC.

18.5 Anders Jahres disponering over CTCs konto i Bergen Bank – Bjørn Bettum

18.5.1 Kontoen åpnes

I april 1973 åpnet Anders Jahre en konto i Bergen Privatbank – senere Bergen Bank – lydende på Continental Trust Company Inc., v/skipsreder Anders Jahre, Sandefjord. Innskuddet utgjorde 669 000 kroner. Anders Jahres brev 26. april 1973 til Bergen Privatbank om dette lyder:

“Jeg henviser til telefonsamtale i forrige uke og oversender Dem vedlagt

kr. 669.000.- i sjekk,

hvilket beløp jeg ber Dem kreditere en ny konto lydende på:

Continental Trust Company Inc.,
v/skipsreder Anders Jahre,
Postboks 250,
3201 Sandefjord.”

Bergen Privatbank bekreftet i brev 27. april 1973 at beløpet var mottatt, og konto var opprettet i tråd med Anders Jahres instruksjoner.

18.5.2 Anders Jahre disponerte kontoen alene – innestående anvendt til Anders Jahres egne formål

I henhold til Bergen Privatbanks signaturkort disponerte Anders Jahre kontoen i CTCs navn alene. Signaturkortet er således kun signert av Anders Jahre.

Det fremgår av Riksskattenemdas kjennelse 2. november 1990 at i perioden 1973 – 1976 ble kontoen kun benyttet få ganger. Samtlige disposisjoner ble iverksatt av Anders Jahre og innebar belastninger til fordel for enten Anders Jahre personlig eller *firma Anders Jahre*, som igjen var kontrollert av Anders Jahre.

18.5.3 Kontoens avslutning i 1976 – Bjørn Bettum

CTCs konto i Bergen Bank ble avsluttet i all hast ultimo desember 1976. I den anledning ble CTCs/Anders Jahres interesser ivaretatt av Bjørn Bettum.

Det var Bjørn Bettum som meddelte alle relevante instruksjoner om opphør av kontoforholdet samt oppgjør av innestående til Truels Gedde i Bergen Bank.

Den fremgangsmåte som Bjørn Bettum valgte, må karakteriseres som ekstraordinær og preget av hast. Dette fremgår av notat av 20. desember 1976 fra Truels Gedde i Bergen Bank:

“CONTINENTAL TRUST CO.

v/Anders Jahre

Skipsreder Bjørn Bettum ringte meg idag og ga beskjed om at avtaler som måtte være truffet mellom regnskapssjef Eriksen og banken om oppgjør av ovennevnte konto, annulleres.

Skipsreder Bettum ga følgende instruksjon:

Konto gjøres opp og innestående tas ut i kontanter, som mottas av meg. Bettum har fått opplyst beløpet over telefon (idet jeg kontrollringte tilbake) og sender en kvittering hit for beløpet undertegnet av skipsreder Anders Jahre personlig, idet det er han som disponerer kontoen alene.

Kontantene oppbevarer jeg i en konvolutt til de blir avhentet av direktør Tore Andresen i Jahre Line, som vil ha med seg en fullmakt til å få konvolutten utlevert.

I mellomtiden oppbevarer jeg den i min private bankboks.

Jeg gir en kopi av dette notat til Revisjonssjefen.

20.12.76

Truels Gedde
sign.

P.S. Det er viktig at konto gjøres opp og slettes.”

Det innestående beløp, 206 731,11 kroner i kontante penger, ble i henhold til Bjørn Bettums instruks plassert i en konvolutt og levert til Anders Jahre.

Det må påpekes at Bjørn Bettums instruks vedrørende oppgjøret for Bergen Bank-kontoen holdt i CTCs navn fant sted etter at Lazard angivelig hadde påtatt seg rollen som forvalter for CTC, og etter at 80 prosent av aksjene i CTC angivelig var overført til Continental Foundation. Bjørn Bettum hadde heller ikke lagt frem noen fullmakt fra CTC.

Bjørn Bettum har i tilknytning til bokettersynet forsøkt å distansere seg fra sin rolle og det hendelsesforløp som ble beskrevet i notatet fra Bergen Bank.

18.6 Kort oppsummering

Vår gjennomgang av bevegelsene på CTCs konti i SE-banken viser at midlene som ble holdt i CTCs navn, ble disponert av Anders Jahre og til fordel for Anders Jahre. Det samme gjaldt for CTCs konti i Union de Banques a Paris og Bergen Bank.

Gjennomgangen og dokumentasjonen viser videre at “1976-arrangementet”, hvoretter 80 prosent av aksjene i CTC angivelig ble overført til Continental Foundation, og Lazard ble oppnevnt som forvalter av midlene, var uten realitet for Anders Jahre.

18.7 Riksskattenemndas vurdering og konklusjon – skattekravet

Ved kjennelse av 14.september 1983 vedtok Vestfold fylkesskattestyre med fire mot tre stemmer etterligning av Anders Jahres dødsbo for inntektsårene 1970–1982. Etterligningen var basert på uforklart formuesstigning og ikke oppgitt formue vedrørende midler plassert i navn av Continental Trust Company Inc.

Bobestyrer Per Brunsvig hadde fra de personer som forvaltet og kontrollerte CTC-midlene på Anders Jahres vegne, Bjørn Bettum, Lazard og Hugo Kindersley, blitt villedet til å anta at Anders Jahre ikke var eier av disse midlene. På denne bakgrunn brakte han i 1983 etterligningsvedtaket inn for domstolene, samtidig som det ble pålagt til Riksskattenemnda. Per Brunsvig konsentrerte seg således om å redusere boets passivaside ved å bestride skattekravet, fremfor å øke boets aktivaside ved å søke å inndrive midlene som stammer fra CTC.

Vestfold fylkesskattestyres etterligningsvedtak av 1983, ble – etter en grundig gjennomgang – stadfestet 2. november 1990 av Riksskattenemnda. Vedtaket var et resultat av inngående bevissamling og en utførlig behandling av relevante rettsspørsmål, herunder bevisvurderingsforhold. Vedtaket bygget hovedsakelig på disposisjonene beskrevet i dette kapittel, innhentelse av materiale fra handelsregisteret i Panama, bevisopptak i Sverige og i England samt bevisforspillelsen som “peisbrannen” innebar. Vi presiserer imidlertid at Riksskattenemnda ikke på langt nær hadde tilgang til det omfattende og selvforklarende bevismateriale som boet senere kom i besittelse av, og som er omtalt i fremstillingen foran.

Riksskattenemndas klare konklusjon rundt eierforholdene til innskuddene i SE-Banken i navnet av CTC fremgår av vedtakets sammenfatning:

“Nemnda har konsentrert sin vurdering av de foreliggende bevisligheter om enkelte sentrale forhold. Med henvisning til foranstående, finner nemnda det på det rene at Anders Jahre var den virkelige giver av gaven til Sandefjord kommune på kr. 40 millioner og at beløpet dels ble tatt og skulle tas fra midlene innestående på CTCs navn i SE-Banken.

Mangelen på direkte bevismateriale fra Anders Jahres forretningssted er ytterst påfallende. Bevisdeleggelsen er grov og det er ikke akseptabelt at det offentlige stilling skal kunne svekkes ved en slik handling foranlediget av den offentlige undersøkelse. I den bevissituasjon som foreligger legges til grunn at det er en nærliggende mulighet for at det savnede materiale inneholdt avgjørende bevis for at Anders Jahre var rette eier. Risikoen for den bevisvil som for så vidt foreligger, må Anders Jahre bære.

Innskuddene i Bergens Privatbank og Union de Banques á Paris er utelukkende disponert av Anders Jahre, og nemnda finner det klart at de må ha tilhørt ham.

For så vidt angår midlene i SE-banken, bemerkes først at håndteringen og bruken av CTCs navn har klare likhetstegn med innskuddene i Bergens Privatbank og aksjene i Crevettes du Cameroun S.A. hvor salgssoppgjør ble tilført Anders Jahres konto i Union de Banques á Paris. For øvrig vises til foranstående hvor nemnda tiltrer konklusjonen i Skattedirektoratets rapport om at Anders Jahre har disponert midlene som om han var eier og at man ikke har funnet at andre har hatt en slik posisjon.

Hver for seg taler de tre hovedelementene som nemnda har konsentrert seg om for at Jahre var den virkelige eier av omhandlede midler. Forholdene har en nær indre sammenheng og sett i sin helhet finner Riksskattenemnda det hevet over enhver rimelig tvil at skipsreder Anders Jahre var den virkelige eier av omhandlede midler.”

I forlengelsen av Riksskattenemndas vedtak anmeldte Regjeringsadvokaten deretter på vegne av skattedirektoratene et skattekrav i boet på 416 452 853 kroner, som inklusive morarenter pr. 27. desember 1990 utgjorde 778 447 385 kroner i boet.

18.8 Anders Jahres eierrådighet av CTC – bekreftet av Jørgen Jahre

Jørgen Jahre – Anders Jahres nevø og partner i *firma Anders Jahre* – har i skriftlig vitneforklaring 6. november 2007 bekreftet Anders Jahres eierskap til CTC og dets midler. Fra forklaringen hitsettes:

“Anders Jahre’s Ownership of Continental Trust Company (CTC)

20. I know that the Panamanian company CTC was owned by Anders Jahre. As I will explain, Anders Jahre told me on several occasions that he owned CTC. He always had with him a crocodile pocket book bearing his monogram in his suit jacket. In that pocket book was a regular sheet of paper on which were written figures, reflecting the assets that he owned abroad, held in the name of CTC. It was always a plain piece of paper of about what would now be called A5 size. It was typewritten and said something like “Continental Trust” at the top and showed the figures for cash deposits. I think the figure given was about US\$80 million the last time I saw it. There was nothing else in the pocket book so far as I know: Anders Jahre did not use it to carry much cash.

21. I believe the first time Anders Jahre showed me this piece of paper was around the start of the 1970s. I was present personally on many occasions after that when Anders Jahre showed the piece of paper to those in attendance. These were social or private occasions with only those he trusted present. For example, I can recall him showing it at a party at his home, Midtås in Sandefjord, and at a bar in the old hotel In Sandefjord, although I do not remember when this was; Anders Jahre may even have shown it at the small luncheon held at my first wedding on 10 September 1971 but I am not sure about that. On those occasions, Anders Jahre told those to whom he showed the piece of paper that the assets held in the name of CTC, reflected on the piece of paper, were his own. He was absolutely clear about that the fact that this was his money and his company.

22. Indeed, I believe that was the whole point of him showing the piece of paper. Anders Jahre seemed to enjoy showing it to prove what he had earned. He was bragging about his money. He wanted those present to know because he was so proud of what he had achieved. My impression is that, in his advanced age, Anders Jahre, who was childless, enjoyed showing this sheet of paper to those of us who were most closely related to him and thus the closest thing to family that he had. As I have said, by the 1970s he was getting old, his mental powers were declining, and a younger generation was taking over. I think he wanted to remind his friends and family how successful he had been so that he was still the centre of attention and admiration amongst those close to him. So far as I recall, he would produce the piece of paper voluntarily rather than in response to questioning: he was keen for us to know about it. He never said anything to suggest CTC or the money might be someone else’s.

23. I have been asked by the Jahre Estate’s lawyers when preparing this witness statement whether Anders Jahre’s actions might have shown that he was no more than President of CTC, and not its owner. I have no doubt at all that Anders Jahre said he was the owner. When he showed the piece of paper, he made it clear that he owned the company and the money. These were his personal assets offshore and he was showing them off. Anders Jahre did not need to boast about being the President of a company: he was already famous enough for being managing director of a very large company, Kosmos, a post he held for half a century. I have also been asked by the Jahre Estate’s lawyers whether Anders Jahre was in the habit of describing companies he managed as his own property, even though he was not the owner. It is fair to say Anders Jahre might well have called a company like Kosmos “mine”, even though it was publicly owned. However, this was very different from the way he

treated CTC. With Kosmos, Anders Jahre's approach was such that it was always entirely clear that he was not the owner of the company; and indeed the way he spoke and behaved showed that he was proud that the company has so many shareholders. But with CTC, he made it clear that there was no-one else involved and that this was his private money abroad.

24. The sheet of paper on which CTC's assets were listed was periodically updated by Rolf Eriksen, the director of the accounting department of Messrs Anders Jahre. Rolf Eriksen, with whom I was close, told me that Anders Jahre required him to type up the piece of paper, and I can even recall occasions when I was present in the office when it was typed up. Rolf Eriksen was privy to all of Anders Jahre's financial dealings both within Norway and abroad, and was Jahre's trusted confidant in this regard.

25. Personally, I was shown the above-referenced piece of paper by Anders Jahre on several occasions during the period of the early 1970s to 1974. Thereafter, as mentioned above, I moved abroad for some two years returning in autumn 1976. As far as I recall, Anders Jahre showed the piece of paper to me on more than one occasion after I returned, again telling me that CTC and the money were his, although I cannot now remember precisely when. However, I clearly remember the last time I saw the sheet of paper reflecting Anders Jahre's assets held through CTC, as it was at my second wedding, in Sandefjord, Norway on February 26, 1977. At that small wedding in a private home, Anders Jahre showed the sheet of paper to several of the guests, stating that the CTC assets listed on it were his. Other persons to whom the piece of paper was shown in my presence included my father, Jørgen Jahre, Sr., Einar Abrahamsen, Sr. and Odd GLeditsch, Sr., all close friends of Anders Jahre. These gentlemen are now deceased.

26. I inherited the pocket book referenced in the previous paragraphs after Anders Jahre's death, and later gave it to my son, Anders August Jahre. I believe it is still somewhere in my family's possession but I cannot currently find it.

27. Bess Jahre was embarrassed on Anders Jahre's behalf when he showed the sheet of paper to others, and on many occasions she took the sheet of paper away from him. She never did this in front of me (as it would have embarrassed her husband), but she told me that she did so, whereafter Anders Jahre had Rolf Eriksen type a new piece of paper.

28. Another reason I have for believing that Anders Jahre owned CTC is something I learned shortly after the death of Anders Jahre in 1982. My friend, Hans Rasmus Astrup, son of the Norwegian magnate Nils Astrup, told me of an encounter at Risholmen, Norway, in the 1960s between Anders Jahre, Nils Astrup and Sigvald Bergesen (the patriarch of a major Norwegian shipping family). Hans Rasmus Astrup told me that these three powerful businessmen had been sitting on the terrace at the Astrups' country home one evening. Hans Rasmus Astrup was present and he heard Nils Astrup and Bergesen begin to boast about their respective and not insubstantial business assets. At that point, however, Anders Jahre caused all present to go silent when he stated that he held \$80 million dollars abroad. The story did not surprise me at the time, nor does it surprise me now, and I have no doubt that if Anders Jahre was referring to such a sum held abroad, he was referring to the assets of CTC. I never heard from anyone (including Anders Jahre) that he had any other vehicle than CTC for his offshore assets by the time of 1970s."

19 FORVALTNINGEN AV UTENLANDSFORMUEN ETTER ANDERS JAHRES DØD – MEDHJELPERNES PLIKTBRUDD

- 19.1 Situasjonsbildet ved Anders Jahres død
 - 19.1.1 Kort om oppdraget
 - 19.1.2 Hovedkomponentene i utenlandsformuen
 - 19.1.3 Anders Jahres dør – utgangspunktet for irregulære disposisjoner
 - 19.2 Contingency Fund
 - 19.2.1 Overføring i 1982 av 20 prosent av Contingency Fund til Thorleif Monsen
 - 19.2.2 Overføring av ytterligere 600.000 dollar til Thorleif Monsen rundt 1985 samt de resterende 80 prosent av Contingency Fund til Thorleif Monsen i 1988
 - 19.3 Midlene i Blue Range Corporation
 - 19.3.1 Innledning
 - 19.3.2 Etableringen av Aall Foundation
 - 19.3.3 Overføring av Blue Range aksjene til Aall Foundation
 - 19.3.4 Thorleif Monsens kontroll over Aall Foundation - virkemidler
 - 19.3.5 F. Douglas Gibson fratrer som Advisor i 1989 – Thorleif Monsen befester kontrollen
 - 19.3.6 Disponeringen av Aall Foundatins midler
 - 19.3.7 Omorganiseringen av Aall selskapene i januar 1983
 - 19.3.8 Kobe transaksjonen
 - 19.3.9 Oppsummering – Aall Foundation
 - 19.4 Midlene som representerte 20 prosent av CTC-aksjene – Harmon Corporation
 - 19.5 Lazards forvalteroppdrag
 - 19.5.1 Innledning
 - 19.6 Oppsummering – Lazard og Hugo Kindersleys pliktbrudd

19.1 Situasjonsbildet ved Anders Jahres død

19.1.1 Kort om oppdraget

Vi minner om innholdet av oppdraget som medhjelperne – Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum – hadde, som redegjort for i kapittel 15 punkt 2.10.

Oppdraget besto blant annet av følgende fem hovedkomponenter:

- Formålet var å "parkere" midlene ute inntil videre, og ikke med bindende virkning overføre disse til stiftelsen eller Thorleif Monsen.

- Anders Jahre skulle fortsatt ha en eiers rådighet over midlene og kunne disponere disse til de formål han ønsket.
- Anders Jahre skulle beholde den nødvendige handlefrihet ved at stiftelsens formål var vidt definert, og ved at utdeling kunne skje til ethvert formål.
- Oppdraget innebar at samtlige av de involverte skulle kontrollere hverandre.
- Stråmannen Thorleif Monsen skulle ikke få tilgang til midlene.

Vi skal også få minne om at som et ledd i “1976-arrangementet” ble 80 prosent av aksjene i CTC angivelig overført til Continental Foundation og 20 prosent av aksjene angivelig holdt av Thorleif Monsen i en “*secret trust*”.

Vi skal i det følgende vise hvordan samtlige av medhjelperne sviktet oppgavene de hadde i henhold til oppdraget.

Bakgrunnen for og hvorfor samtlige sviktet, skal vi redegjøre for i kapittel 20. Vi finner likevel allerede her grunn til å nevne at alle medhjelperne, enten selv eller gjennom deres representanter, ble smurt av Thorleif Monsen med penger og/eller løfter om penger.

19.1.2 Hovedkomponentene i Utenlandsformuen

Når det gjelder 80 prosent-andelen (av midlene) som angivelig lå i Continental Foundation, har vi redegjort for at hoveddelen av disse ble overført – gjennom utbetaling av utbytte til Continental Foundation – til Blue Range i februar 1981.

Bakgrunnen for denne overføringen var myndighetenes pågang på 1970-tallet, og arresten av midlene innestående på CTCs konti i blant annet SE-banken i 1980. At midlene ble flyttet for å bli kvitt CTC-navnet, har blitt bekreftet av John A. Worsley i bevisopptak.

Etter at hoveddelen av formuen ble overført til Blue Range Corporation, besto CTCs aktiva av “*Contingency Fund*”, bestående av 5,5 millioner dollar (1980), noen Kosmos-aksjer og 65 aksjer i Bulls Tankrederi AS. Disse midlene ble liggende igjen i CTC inntil selskapet ble oppløst i 1984. Bakgrunnen for dette var at CTC i brev til Norges Bank av 23. mai 1978 meddelte at den uoppfylte delen av rådhusgaven sto til disposisjon for Anders Jahre.

En videre overføring til Blue Range ville derfor innebære en avsløring av Blue Range dersom midlene likevel kunne tilbakeføres til Anders Jahre.

Når det gjelder 20 prosent-andelen ble denne innløst i 1979 og overført til selskapet Harmon. Harmon hadde adresse hos Lazard, og Arthur J. Hardman satt i styret/var officer i selskapet. Vi legger videre til grunn – på bakgrunn av Bjørn Bettums redegjørelse – at aksjene i Harmon ble holdt av en “*secret trust*”, og at Hugo Kindersley var “*Advisor*” i denne trusten. Midlene ble forvaltet av Alan C. Wrigley.

Ved Anders Jahres død i februar 1982 besto Utenlandsformuen av tre komponenter, nemlig midlene i:

- Blue Range – med verdi ca 76 millioner dollar
 - CTC (“Contingency Fund”) – med verdi ca. 5,5 millioner dollar
 - Harmon – med verdi ca. 15 millioner dollar – 20 prosent
- } 80 prosent

Verdianslagene er basert på markedsverdier i 1982 i henhold til oppgave utarbeidet av Robert N. Slatter.

19.1.3 Anders Jahre dør – utgangspunktet for irregulære disposisjoner

Anders Jahre døde den 26. februar 1982.

Etter Anders Jahres død falt rettighetene til Utenlandsformuen over på hans rettsetterfølger – boet. Disse midlene ble imidlertid ikke blitt stillet til rådighet for boet, men holdt skjult av dem som forvaltet formuen på Anders Jahres vegne. Medhjelperne som var utpekt til å ivareta Anders Jahres eierinteresser i proforma arrangementet som ble iverksatt i 1976, har misligholdt sine plikter overfor så vel Anders Jahre som boet. De har ved sin adferd tillatt at stråmannen Thorleif Monsen tiltok seg full kontroll over Anders Jahres utenlandsformue, og de har latt ham suksessivt tappe stiftelsen for midler. Dette skal vi redegjøre for i det følgende.

Vi skal i den videre fremstilling behandle de tre hovedkomponentene hver for seg. Først behandles “Contingency Fund”, fordi den første irregulære disposisjonen er knyttet til denne del av Utenlandsformuen.

Dernest vil vi redegjøre for den irregulære utvikling knyttet til Blue Range Corporation.

Endelig skal vi behandle 20 prosent-andelen – Harmon.

19.2 “Contingency Fund”

19.2.1 Overføring i 1982 av 20 prosent av “Contingency Fund” til Thorleif Monsen.

Som nevnt innledningsvis var ett av kjernepunktene i “1976-arrangementet” – og dermed i oppdraget – at midlene ikke skulle overføres til stråmannen Thorleif Monsen.

Dette fremgår av samtidsdokumentasjonen og dessuten av § 31 i stiftelsesdokumentet for Continental Foundation.

Som vi har redegjort for, utgjorde “Contingency Fund” en del av de 80 prosent som var holdt av Continental Foundation etter CTCs kapitalnedsettelse i 1979.

Imidlertid ble 20 prosent av “Contingency Fund” overført til Thorleif Monsen allerede i oktober 1982 – altså etter Anders Jahres død i februar s.å. De resterende 80 prosent av “Contingency Fund” ble videre overført til Thorleif Monsen senere på 1980-tallet. Dette til tross for at alle de involverte anså “Contingency Fund” som en forpliktelse – “a contingent

liability” – til Anders Jahre. Dette ble til overmål norske myndigheter underrettet om ved brevet i mai 1978 fra CTC til Norges Bank.

Overføringen av 20 prosent av *“Contingency Fund”* ble behandlet på stiftelsens møte i Marbella, Spania, 8. oktober 1982. Til stede var blant annet Lord Kindersley, Thorleif Monsen og John A. Worsley – alle *“Advisors”* i stiftelsen. Følgende ble blant annet protokollert:

“REVIEW OF SUBSIDIARY COMPANY

The Chairman advised that with the transfer of Blue Range Corporation to the Aall Foundation, the Foundation still owned the shares of Continental Trust Company Inc. He informed the meeting that this company would soon be paying approximately \$1.4 million to a previous shareholder, such payment relating to the partial settlement of a contingent liability. The bulk of the remaining assets were invested in shares of Lazard Brothers International Income Fund and it was agreed no investment changes were necessary at this time.”

“The previous shareholder” var Thorleif Monsen, som hadde holdt 20 prosent andelen i CTC – *“the secret trust”* – på vegne av Anders og Bess Jahre.

Den 21. oktober 1982 ble 1 465 000 dollar overført fra CTC til Thorleif Monsen eller selskap kontrollert av ham. Finansiering av dette beløpet skjedde ved innløsning av deler av CTCs obligasjoner. Dette fremkommer av Robert N. Slatters telex 13. oktober 1982 til Lazard:

“RE: ACCOUNT 1-129

I have instructed A T and B to redeem 6.438 L B I A F and 700 L B I I F and when proceeds received to transfer US dollars 1,465,000 to account 1-107.”

John A. Worsley har i bevisopptak bekreftet at Thorleif Monsen fikk overført til seg nettopp 20 prosent av *“Contingency Fund”* i 1982.

Overføringen av 1 465 000 dollar til Thorleif Monsen var i strid med medhjelpernes oppdrag overfor Anders Jahre, senere boet. Dessuten: Delingen 80/20 i 1979 ble foretatt før *“Contingency Fund”* ble skilt ut til egen konto. *“Contingency Fund”* var således en del av 80 prosent andelen, som formelt lå under Continental Foundation.

Ett av kjernepunktene i oppdraget var nettopp at midlene i Continental Foundation ikke skulle kunne overføres til Thorleif Monsen. Dette var til overmål inntatt som en del av stiftelsesdokumentets pkt. 31:

“31. By unanimous agreement at any time between the Trustees and upon obtaining the written approval of the Advisors to the Trustees any term or provision of the Trust may be amended or revoked or additional terms may be added thereto provided always that in no event shall any amendment whatsoever be made which results in any part of the capital or income of the Trust Fund being paid to the Settlor or to a person who is or has been a Trustee hereunder.”[Vår understrekning]

Dessuten var *“Contingency Fund”* øremerket Anders Jahre, som en følge av at han gjennom Anders Jahres Rederi AS, dekket to av fire terminbetalinger på rådhusgaven. *“Contingency Fund”* var anerkjent av alle involverte som en *“contingent liability”* overfor Anders Jahre. Dette har, som nevnt, både Hugo Kindersley, John A. Worsley og Arthur J. Hardman bekreftet i bevisopptak. Til tross for dette var det ingen som fant grunn til å gripe inn og forhindre overføringen.

19.2.2 *Overføring av ytterligere 600 000 dollar til Thorleif Monsen rundt 1985 samt de resterende 80 prosent av Contingency Fund til Thorleif Monsen i 1988*

Etter at 20 prosent av "Contingency Fund" var blitt overført til Thorleif Monsen i 1982 forble de resterende 80 prosent av midlene i "Contingency Fund" i selskapet CTC.

Thorleif Monsen valgte å gå ut av CTCs styre 1. mai 1984. Han hadde imidlertid fortsatt kontroll over CTC, som handlet og fattet beslutninger etter hans ønsker.

Etter instruks fra Thorleif Monsen ble CTC formelt oppløst i 1984, og de gjenværende midler – "Contingency Fund" – ble delt ut som likvidasjonsutbytte til Continental Foundation. De formelle selskapsbeslutninger ble angivelig foretatt 1. mai 1984 i Genève av Roberto R. Aleman og Robert N. Slatter, etter at disse først hadde besørget valg av nytt styre og nye Officers.

CTCs styre- og generalforsamlingsprotokoller av 1. mai 1984 viser at det først ble avholdt generalforsamling 1. mai 1984, hvor det – etter Thorleif Monsens ønske – ble valgt nytt styre bestående av Roberto R. Aleman, Robert N. Slatter og Guillermo O. Chapman jr (Panama).

Deretter holdt det nye styret et styremøte der Guillermo O. Chapman jr var representert ved fullmakt til Roberto R. Aleman. Styret valgte nye "Officers" i selskapet, hvoretter disse posisjoner ble besatt av styremedlemmene selv som følger: Roberto R. Aleman ("President"), Robert N. Slatter ("Vice-President", "Secretary" og "Treasurer") og Guillermo O. Chapman jr ("Assistant Secretary" og "Assistant Treasurer").

Den påfølgende dag, 2. mai 1984, ble det på ny holdt styremøte og generalforsamling i CTC, der det ble vedtatt å oppløse selskapet. Av oppløsningsbeslutningen fremgår det blant annet:

"RESOLVED FURTHER, that the property and assets of the corporation after the payment of all liabilities and expenses of winding up its affairs, shall be distributed to the stockholders of the corporation in cash or kind, or part in cash and part in kind, as said Board of Directors may determine, and according to the number of shares held by each stockholder."

Til tross for at "Contingency Fund" altså representerte en erkjent gjeld til Anders Jahres interesser – og som skulle dekke den delen av rådhusgaven som CTC ble forhindret i å betale som en følge av manglende valutalisens – ble likvidasjonsutbyttet utdelt uten at denne gjelden ble gjort opp. De midler som representerte likvidasjonsutbyttet, ble utdelt til Continental Foundation som eneste aksjonær (formelt), og holdt i Continental Foundation fra 1984 til begynnelsen av 1985.

Den 7. februar 1985 ble imidlertid "Contingency Fund", som da hadde en verdi av 7 814 190 dollar, erklært overført fra Continental Foundation til New World Trust. Erklæringen lyder:

"TO: ROBERT N. SLATTER and TRANSWORLD TRUSTCOMPANY,

Trustees of The Continental Foundation

WE, ROBERT N. SLATTER and TRANSWORLD TRUSTCOMPANY, Trustees of the New World Trust, and LORD KINDERSLEY, THORLEIF MONSEN and JOHN A. WORSLEY, Advisors to the Trustees of the New

World Trust, acknowledge receipt from you of securities and cash valued at 7,814,190, and we acknowledge that the receipt by us is in response to our undertaking and agreement that the entire proceeds will be applied for charitable purposes and that they will be separately accounted for both as to principle and income for such purposes.

AND WE, THORLEIF MONSEN, LORD KINDERSLEY and JOHN A. WORSLEY, as Advisors to The Continental Foundation approve the distribution to the Trustees of the New World Trust.

DATED at the Island of New Providence this 7th day of February, 1985.”

Vi finner til grunn å bemerke at det er de samme “Advisors” i New World Trust som i Continental Foundation: Lord Kindersley, John Worsley og Thorleif Monsen.

På dette tidspunktet ble altså “Contingency Fund” overført til New World Trust. Etter dette dokumentet forpliktet “Advisors” i New World Trust seg til å påse at:

“the entire proceeds will be applied for charitable purposes ...”

Bakgrunnen for erklæringen 7. februar 1985 var imidlertid følgende:

- Continental Foundation var da en veldedig stiftelse.
- Ifølge Continental Foundations statutter (klausul 5) kunne Continental Foundations “Advisors” kun overføre stiftelsens midler til en ny veldedig stiftelse.
- På papiret var det nettopp dette Continental Foundation gjorde ved overføringen til New World Trust, men det var bare på papiret.

Foreliggende dokumentasjon viser at disse midlene ble etter Thorleif Monsens beslutning utbetalt i 1988 til hans private selskap Forrester Holdings Ltd.

Hendelsesforløpet for midlene både i Continental Foundation og New World Trust er presist gjengitt av Robert N. Slatter – “Trustee” i så vel Continental Foundation, Aall Foundation som New World Trust – i hans memorandum av 8. oktober 1990⁷⁵ med overskriften “Forrester Maritime Ltd/BullsTankrederi AS”:

- “2. The assets of Continental Trust (Company Inc.) were divided 80% to the Continental Foundation and 20% to TM. In calculating the value of the assets to be divided it was recognized that a contingent liability existed and that a “contingency fund” should be set aside and thus deducted from the assets to be divided. (The “contingency fund” is a story unto itself, which I will not detail in this memo, even though it is still a factor in the Norwegian situasjon). The Bulls shares were a part of the contingency fund but recorded at “nominal” value of \$108,000.
3. The “contingency fund assets” were commingled with those of the Continental Foundation. In 1982 all of the Continental Foundation assets were transferred to the Aall Foundation except for assets equal to the contingency fund. These assets remained in the Continental Foundation until February 7, 1985 when they were transferred to the New World Trust. Attached as “A” is the transfer document.

⁷⁵ [Vedlegg – Memorandum 8. oktober 1990]

I would make three observations at this time

- (1) The Trustees and Advisors of the New World Trust acknowledged that the assets and income therefrom would be applied to charitable purposes.
- (2) Not stated but still understood by the parties was that these asset still “carried” a contingent liability which if it materialized would reduce or perhaps be equal to the value of the assets.
- (3) The assets included the Bulls shares recorded at \$108,000.
4. At some time (I’d have to research to determine the date) it was decided that the Bulls shares were worth \$ 3 million. As a result a further \$600,000 (20 %) was paid to TM.
5. The assets transferred on February 7, 1985 were held in a company, Aall Maritime Consultants Ltd., which name was subsequently changed to FM, i.e. the New World Trust owned the shares of this company.
6. In 1988 someone (I believe TM) decided that New World Trust should distribute its assets to Forrester Holdings Ltd., (i.e. TM) over my mild objection (attached as “B” is a copy of my June 30, 1988 letter to FDG). FDG prepared the September 26, 1988 New World Trust Notice of Approval and Distribution (attached as “C”). The “property” referred to in the document was the shares of FM which by now had a book value of some \$10 million, including the Bulls shares at \$108,000.

The September 26, 1988 transaction was that they would refer to in Japan as a “mistake”. It can and should be corrected. I readily admit that I was a party to this mistake and now realize that I should not have agreed to sign the September 26, 1988 document. However, we all know how persuasive TM could be. FDG should not have prepared and signed the document but, as he so often stated, he was “TM’s lawyer” and in this case followed his instructions even though he must have known that these assets did not belong to TM. The Advisors, JAW/TB and LT, would and did sign whatever documents TM/FDG asked them to.”

Robert N. Slatters memorandum punkt 4 og punkt 6 viser at Thorleif Monsen i perioden 1985–1988 instruerte utbetalinger til seg av samtlige verdier i New World Trust, totalt ca. 10,6 millioner dollar. Dette var i realiteten ren tapping av Utenlandsformuen. Beslutningen i 1988 om å utbetale samtlige gjenværende verdier i New World Trust på 10,6 millioner dollar til Forrester Holdings Ltd – Thorleif Monsens private selskap – ble forberedt av Thorleif Monsens advokat F. Douglas Gibson. Vedtaket lyder:

“NEW WORLD TRUST was established by Memorandum of Agreement made the 7th day of February, 1979 and amended by Memorandum of Agreement made the 21st day of November, 1985 (the “Agreement”).

The Trustees have informed the Advisors to the Trustees of their intention to distribute in accordance with the provisions of Clauses 3 of the Agreements all property composing the Trust Fund of the NEW WORLD TRUST to Forrester Holdings Limited, a company incorporated in the Cayman Islands.

The Advisor to the Trustees hereby approve the proposed distribution and agree that such distribution may proceed forthwith.”

Vi konstaterer at overføringen av midlene i “Contingency Fund” til New World Trust senere var i strid med det oppdrag medhjelperne hadde påtatt seg overfor Anders Jahre. Dette muliggjorde at Thorleif Monsen kunne diktere midlene i New World Trust utbetalt via et av hans private selskaper. Dette var klart i strid med så vel Continental Foundations formål –

“charity” – som bestemmelsen om at under ingen villkår skulle stiftelsens midler tilfalle den formelle “settlor”; Thorleif Monsen.

19.3 Midlene i Blue Range

19.3.1 Innledning

Vi skal nå behandle skjebnen til hoveddelen av Anders Jahres utenlandsformue – nemlig midlene i Blue Range.

Dette var hoveddelen av midlene som ble utbetalt i utbytte til CF i 1981. Av disse ble 60 millioner dollar (basert på bokført verdi/anskaffelseskost) investert i Blue Range – og i løpet av 1982 overført til Aall Foundation. Markedsverdien utgjorde da ca. 76 millioner dollar.

19.3.2 Etableringen av Aall Foundation

Aall Foundation ble stiftet av Thorleif Monsen i oktober 1982, bare 8 måneder etter Anders Jahres død. Grunnkapitalen utgjorde 1000 dollar.

Stiftelsesdokumentet ble utarbeidet av den kanadiske advokaten F. Douglas Gibson, samme advokat som i 1982 hadde skrevet stiftelsesdokumentet for Continental Foundation. Han var også Thorleif Monsens private rådgiver. Fra dokumentets innledning hitsettes:

“MEMORANDUM OF AGREEMENT made as of the 7th day October, 1982.

B E T W E E N:

Thorleif Monsen, of Grand Cayman, B.W.I

(hereinafter called the “Settlor”)

OF THE FIRST PART

- and -

TRANSWORLD TRUSTCOMPANY, a company incorporated in the Turks and Caicos, B.W.I, ROBERT N. SLATTER, of the Island of New Providence in the Commonwealth of the Bahamas.

(hereinafter called the “Trustees”)

OF THE SECOND PART

THORLEIF MONSEN, of Grand Cayman, B.W.I

KIMIKO ODAGAKI, Grand Cayman, B.W.I and

F. DOUGLAS GIBSON, of Canada

(hereinafter called the “Advisors”)

OF THE THIRD PART

WHEREAS the Settlor wishes to establish a charitable foundation, all upon the terms and conditions hereinafter set forth, and to be known as THE AALL FOUNDATION.”

Videre heter det i punkt 1:

“Trust Fund

The Trustees acknowledge receiving from the Settlor the sum of ONE THOUSAND DOLLARS (\$1,000.00) U.S. funds which together with any additional sums or other assets which they may receive from time to time shall constitute the trust fund (hereinafter called the “Trust Fund”).”

Det fremgår av stiftelsesdokumentet at Aall Foundations første “Trustees” var Robert N. Slatter og hans selskap Transworld Trust Company (Turks & Caicos). Som stiftelsesdokumentet viser, var de faste “Advisors” Thorleif Monsen, Kimiko Odagaki og F. Douglas Gibson. Kimiko Odagaki var Thorleif Monsens kvinnelige samboer gjennom en årrekke. Thorleif Monsen hadde således full kontroll over denne stiftelsen fra første dag.

Stiftelsesdokumentet for Aall Foundation var ganske forskjellig fra stiftelsesdokumentet for Continental Foundation – både med hensyn til at formålsbestemmelsen for Aall Foundation er snevrere angitt, og at det ikke er inntatt en tilsvarende bestemmelse som i Continental Foundations stiftelsesdokuments paragraf 31, om at stiftelsens midler ikke i noe fall skulle kunne utbetales til “the Settlor”.

At Aall Foundation ble gyldig og lovlig stiftet – i motsetning til Continental Foundation – har ikke vært bestridt av Anders Jahres dødsbo.

19.3.3 Overføring av Blue Range aksjene til Aall Foundation

Dagen etter etableringen av Aall Foundation – 8. oktober 1982 – ble det besluttet at samtlige aksjer i selskapet Blue Range skulle overføres fra Continental Foundation til Aall Foundation. Dette utgjorde den vesentlige delen av verdiene (76 millioner dollar) som formelt lå i Continental Foundation, og dermed den vesentlige delen av Anders Jahres resterende utenlandsformue. Dette fremgår av “Deed of Resettlement” (overføringsavtale) av 8. oktober 1982:

“The Trustees of THE CONTINENTAL FOUNDATION with the concurrence of the Advisors to the Trustees of THE CONTINENTAL FOUNDATION do hereby grant, transfer, assign, convey and resettle upon the Trustees of THE AALL FOUNDATION all of the issued and outstanding shares of the BLUE RANGE CORPORATION, a company registered in Panama (“the shares”).”

Dokumentet er undertegnet av Robert N. Slatter som “trustee” i begge stiftelsene og av “Advisors” i Continental Foundation, Thorleif Monsen, Hugo Kindersley og John A. Worsley.

Ved Anders Jahres død var aktiva tilhørende Continental Foundation eid av Anders Jahre, uavhengig av spørsmålet om stiftelsens gyldighet. Dette var alle de involverte innforstått med. Det var en klar krenkelse av boets rettigheter å overføre disse midlene til Aall Foundation.

Overføringen til Aall Foundation representerte ett skritt på veien til at Utenlandsformuen i Blue Range kom under Thorleif Monsens kontroll.

Boet har hevdet at Continental Foundation var etablert med en "juridisk bakdør" – altså at stiftelsens formålsbestemmelse med vilje var angitt så vidt at man skulle kunne gjøre ugyldighetsinnsigelser gjeldende. Dette skulle da gi en ytterligere kontroll over stiftelsen.

Ved overføringen til en stiftelse som var en gyldig stiftelse – Aall Foundation, ble altså denne "juridiske bakdør" lukket.

Under enhver omstendighet, ble midlene overført til en stiftelse kontrollert av Thorleif Monsen. Midlene i Aall Foundation ble i all hovedsak brukt til Thorleif Monsens private forhold og gikk bare i ubetydelig grad til veldedige formål.

19.3.4 Thorleif Monsens kontroll over Aall Foundation – virkemidler

Dagen etter etableringen av Aall Foundation – altså 8. oktober 1982 – fant det sted følgende skifte av "Advisors": Kimiko Odagaki og F. Douglas Gibson ble erstattet med Lord Kindersley, Robert R. Aleman, Arthur J. Hardman og John A. Worsley.

Fra november 1985 besto "Advisors" av Thorleif Monsen, Hugo Kindersley, John A. Worsley og F. Douglas Gibson. Dette fremgår av "Memorandum of Agreement and Deed of Appointment" av 21. november 1985. Gjennom dette dokumentet endres også Aall Foundations vedtekter, slik at blant annet Thorleif Monsen ikke kunne avsettes som "Advisor" i stiftelsen.

Med dette befestet altså Thorleif Monsen sin kontroll over Aall Foundation, hvor hoveddelen av Anders Jahres utenlandsformue lå.

Aall Foundation ble således forvaltet av de samme personer som i 1976 ble utpekt til å forvalte Continental Foundation, med tillegg av F. Douglas Gibson. Vi legger til grunn at Aall Foundation ble stiftet på papiret med andre "Advisors" for å unngå en mulig sammenligning og sammenblanding med Continental Foundation.

Som fremstillingen vil vise, var "Advisors" i Aall Foundation lydige nikkedukker for Thorleif Monsens ønsker, vilje og beslutninger. Dette medførte en betydelig tapping av Anders Jahres utenlandsformue til fordel for Thorleif Monsen, hans selskaper og familie.

I 1987 fratradte Hugo Kindersley som Advisor i Aall Foundation. For sine tjenester for Thorleif Monsen, som samtidig utgjorde erstatningsbetingende adferd overfor Anders Jahre og hans rettsetterfølger, boet, mottok han store verdier fra Aall Foundation som en godtgjørelse. Således fikk han blant annet overført samtlige aksjer i selskapet Oriental Maritime Corporation, som eide eiendommen West Green Farm i Kent, se kapittel 20.

John A. Worsley fikk også en solid godtgjørelse da han fratradte som Advisor i Aall Foundation i 1989. Løfter om ekstra betalinger til blant annet Hugo Kindersley og John A. Worsley startet imidlertid lenge før disse fratradte som "Advisors" i Aall Foundation, se kapittel 20.

Thorleif Monsen tok også vel vare på Bjørn Bettum, og han "kjøpte" derved Bjørn Bettums samarbeidsvilje, slik at Thorleif Monsen over tid uforstyrret kunne slå til seg Anders Jahres utenlandsformue. Dagen etter at aksjene i Blue Range ble overført til Aall Foundation –

9. oktober 1982, tilbød Thorleif Monsen Bjørn Bettum posisjon som hans nærmeste allierte i forvaltningen av Monsen-systemets formue. Tilbudet og Bjørn Bettums positive reaksjon gjengis i sin helhet⁷⁶:

“Dear Bjorn:

We have had discussions over a considerable period of time as to the possibility of your joining Aall & Company Limited Inc. and its related companies as my Executive Assistant with the hope and expectation that you would succeed me as President and Chief Executive Officer, at which time I would expect to continue as Chairman. This should occur not later than twelve months after your joining the Company. It is important to you, to me and to the Company that a more formal commitment be made on all our parts in this regard.

The position will carry with it benefits to you including salary, pension rights, housing, school and travel expenses for you and your family, as well as a substantial signing fee, all of which will be negotiated nearer the date of our joining the Company, but which will be in line with what is enjoyed by other executives of similar corporations in the internal business community.

One significant consideration to you and your family in making the commitment which we are asking of you is that substantial travelling would be unavoidable and you would undoubtedly be required to live significant parts of the year in different countries. While there would be a number of choices as to your country of main residence, Norway, the country of your origin and present residence, would not be suitable to Aall & Company Limited Inc. In consideration of that factor, I confirm to you that you shall have the irrevocable right to accept this offer provided that notice of your acceptance is given to Aall & Company Limited Inc. prior to January 1, 1984 and that you join the Company prior to January 1, 1985, and further provided that you return a copy of this letter to me within sixty days with the undersigned acknowledgment endorsed by you. Notice shall be sufficient if sent by registered mail confirmed by either cable or telex to the Head Office of Aall & Company Limited Inc., P.O. Box 932, North Church Street, Grand Cayman, Cayman Islands, B.W.I., telex 4303 C.P., or-in the alternative, delivered personally to me.

Yours very truly,
AALL & COMPANY LIMITED INC.
Per: T. Monsen (sign.)
President

I, Bjørn Bettum, confirm that:

1. I have reviewed the content of the above letter with my wife, neither of us knows of any cause or impediment which would prevent me from accepting the offer on the terms stated.
2. Although I am unable at this time to accept the offer, I am strongly inclined to do so.
3. I agree to continue to consider seriously the offer above contained and to advise you at the earliest time that I am able of my decision to either accept or reject it.

DATED this 9 day of October 1982

Bjørn Bettum
(sign)”

⁷⁶ [Vedlegg – Tilbudsbrev fra Thorleif Monsen samt Bjørn Bettums positive svar 9. oktober 1982]

19.3.5 F. Douglas Gibson frartrer som Advisor i 1989 – Thorleif Monsen befester kontrollen

Vinteren 1989 besluttet F. Douglas Gibson at han og de andre “*non-Monsen Advisors*”, nemlig John A. Worsley og Lord Tryan, skulle ta kontroll over Aall Foundation til erstatning for Monsen-interessene som til da hadde preget forvaltningen av stiftelsen. F. Douglas Gibson var særlig bekymret over Thorleif Monsens tiltagende dårlige helse og de investeringsbeslutninger som ble tatt av hans eldste sønn, Mads Erik Monsen. Robert N. Slatter ble orientert av F. Douglas Gibson om disse forhold per telefon i mars 1989, og at F. Douglas Gibson var på vei til Hawaii for å ha et møte med Thorleif Mosen i denne sammenheng. Bakgrunnen for møtet med Thorleif Mosen og utfallet av dette fremgår av Robert N. Slatters memorandum 8. oktober 1990 vedrørende “AALL FOUNDATION.”⁷⁷ Det heter her blant annet:

“Early in 1989 FDG felt that he and the Advisors should exercise their responsibility by taking control from the Monsen interests. It appears that he was concerned with (a) TM’s worsening ill health and (b) MEM’s investment decision. He met with MEM in New York and then in March 1989 went to Hawaii for a face-to-face show down with TM. The result was TM bought off FDG, JAW, and AT subsequently resigned as Advisors and FDG prepared documents creating the position of Protectors (TM/MEM/TB) whose primary function is to appoint Advisors.”

Trusselen om at “*non-Monsen Advisors*” planla å overta kontrollen over Aall Foundation satte ikke Thorleif Mosen særlig pris på. I stedet sørget Thorleif Mosen for å fjerne alle “*non-Monsen Advisors*” ved å betale dem et klekkelig vederlag for å tre tilbake som Advisors. For F. Douglas Gibsons del omtaler Robert N. Slatter også hans sluttpakke i memorandum av 8. oktober 1990:

“FDG – as mentioned above his March 1989 face-to-face meeting with TM resulted in his resigning as an Advisor. The verbal agreement between FDG and TM was that FDG would receive \$ 5 million. TM called me after the meeting but I refused to pay the \$ 5 million from Foundation assets. However, \$ 1 million was paid in May 1989 to FDG from TM’s company.”

Det endte således med at F. Douglas Gibson ble “kjøpt ut” av Thorleif Mosen for 1 million dollar som ble betalt via Blue Range – 100 prosent datterselskap til Aall Foundation – og bokført som “*President’s expences*” til Thorleif Mosen. Denne betalingen til F. Douglas Gibson representerte et klart misbruk av Aall Foundations midler, og den var tilsvarende illojal i forhold til Aall Foundations beneficianter.

Som en del av sluttavtalen mellom F. Douglas Gibson og Thorleif Mosen påtok F. Douglas Gibson seg å lage utkast til endringer i statuttene for Aall Foundation. Endringene bestod i at stiftelsen i tillegg til å ha “*Advisors*”, også skulle ha “*Protectors*”. Som “*Protectors*” ble oppnevnt Thorleif Mosen, Tove Brown, som er Thorleif Monsens eldste datter, og Mads Erik Monsen, som er Thorleif Monsens eldste sønn. I tillegg ble Mads Erik Monsen utnevnt som “*Advisor*”. Fra endringsdokumentet hitsettes:

“25. Protectors of the Trust and Advisors to the Trustees

There shall at all times be not less than three nor more than five Protectors of the Trust, the first Protectors shall be Thorleif Mosen, M. Erik Monsen and Tove Brown. Each Protector to the Trust

⁷⁷ [Vedlegg – Memorandum 8. oktober 1990 fra Robert N. Slatter]

shall have the right to appoint by Deed of Appointment in writing his or her successor who must be a blood descendant of Thorleif Monsen unless all of the Protectors approve the appointment of a person who is not a blood descendant of Thorleif Monsen.”

Videre fremgår det:

“If at any time the Protectors to the Trust consider in their absolute discretion that the best interests of the Trust requires the removal of one or more of the Advisors other than Thorleif Monsen or M. Erik Monsen, then a document in writing signed by the Protectors to the Trust and delivered to all the Advisors and all the Trustees shall be effective in removing the Advisor or Advisors whom it is considered advisable to remove.”

Med dette innførte man “*Protectors*” som skulle være overordnet stiftelsens Advisors. Disse skulle i første rekke være “*blood descendant*” fra Thorleif Monsen og kunne ensidig utpeke sine etterfølgere som “*Protectors*” til stiftelsen så fremt disse avstammet fra Thorleif Monsen. “*Protectors*” til stiftelsen skulle også etter endringen utpeke og avsette “*Advisors*” som etter dette kunne sitte som “*Advisors*” i en tidsbegrenset periode.

Endringene stoppet ikke med dette: I tillegg ble det besluttet at en “*Advisor*” som ble fjernet eller trådte tilbake, skulle fortsette å motta kompensasjon fra Aall Foundation tilsvarende 10 ganger den høyeste godtgjørelse som var utbetalt til noen Advisor i foregående år.

Disse endringene i Aall Foundations statutter medførte i realiteten at familien Monsen ble gitt uinnskrenket kontroll over stiftelsen, samtidig som det ble søkt etablert legitimitet for betalingen av 1 million dollar til F. Douglas Gibson.

Senere fant det sted flere endringer av stiftelsens “*Trustees*”. I mai 1990 overtok AT&B som “*Trustee*” til Aall Foundation sammen med Robert N. Slatter. AT&B etterfulgte Transglobal Trust Company (eiet av Robert N. Slatter) i denne funksjonen.

AT&B var heleiet av Aall Group Inc., som igjen var eiet 2/3 av Aall Trust og 1/3 av Aall Foundation. Aall Trust & Banking Corporation Ltd. ble drevet av familien Monsen.

AT&B ble i januar 1994 erstattet av Bridge Trust Company Ltd. som “*Trustee*” i Aall Foundation. Bridge Trust Company Ltd. var et datterselskap av Blue Range, som igjen var eiet av Aall Foundation etter overføringen i oktober 1982. Styret i Bridge Trust Company Ltd. besto av blant andre Tove Brown, Thorleif Monsens eldste datter.

Konsekvensen av summen av disse endringene var at frem til 1994 hadde Monsen-kretsen – gjennom Aall Foundations egne statutter – relevante redskap til å fjerne enhver “*Advisor*” og/eller “*Trustee*” som ikke bøyet av for deres ønsker og vilje.

19.3.6 Disponeringen av Aall Foundations midler

Et av hovedelementene – “parkeringen” av midler i Continental Foundation for Anders Jahre – ble klart misligholdt da Anders Jahres medhjelpere bisto, og ikke søkte å forhindre, overføringen av Blue Range-aksjene til Aall Foundation. Heller ikke tok de noen skritt for å returnere midlene til den rettmessige eier, Anders Jahres bo.

Anders Jahres instruksjoner for forvaltningen av midlene i CTC – som fra 1982 i stor grad var erstattet av midlene i Blue Range – var at disse skulle forvaltes konservativt med sikte på en langsiktig avkastning uten høy risiko – såkalt *”Triple A”*-risk investeringer.

Vi minner også om at en vesentlig del av oppdraget var at midlene ikke skulle kunne overføres til *”settlor”*.

Bare 2–3 måneder etter overføringen i 1982 av aksjene i Blue Range til Aall Foundation ble det foretatt en radikal endring i forvaltningen av Utenlandsformuen ved at det ble gjennomført en betydelig investering i Thorleif Monsens egen virksomhet. Dokumentmaterialet viser over tid en serie slike transaksjoner som innebar en betydelig tapping av midler som stammet fra CTC, til fordel for Monsen-kretsen.

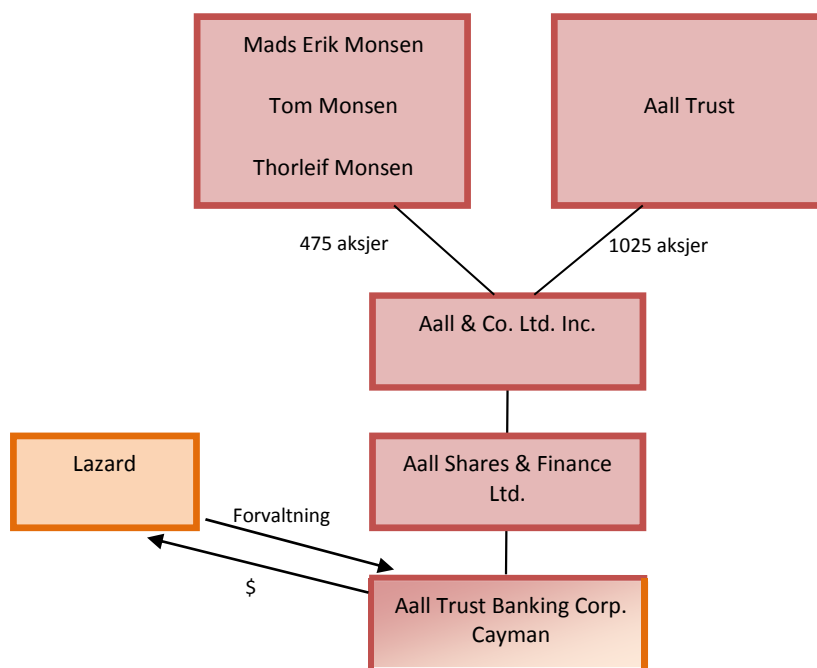
Disse transaksjonene involverte *”Trustees”* og *”Advisors”* til Aall Trust, *”Trustees”* og *”Advisors”* til Aall Foundation samt Thorleif Monsen og hans familie. Det var et betydelig sammenfall av personer på alle sider i transaksjonen, der Bjørn Bettum, Lazard og Hugo Kindersley spilte sentrale roller.

Fellers for disse transaksjonene var at Thorleif Monsen og hans hjelpere satt på begge sider av bordet, og at ingen av Anders Jahres utpekte hjelpere – Bjørn Bettum, Lazard og Hugo Kindersley – grep inn for å hindre Thorleif Monsens misbruk av sin stråmannsposisjon.

Over årene var tappingen signifikant både med hensyn til form, beløp og antall disposisjoner. Fellestrekket som avtegnet seg, var at alle disposisjonene ble foretatt til fordel for Monsen-kretsen eller for å ivareta deres interesser. Det vil føre altfor langt å beskrive alle tappingsforholdene, som samlet beløp seg til ca. 70 millioner dollar. Til illustrasjon skal vi imidlertid redegjøre for tre meget grove og selvforklarende forhold.

19.3.7 Omorganiseringen av Aall-selskapene i januar 1983

Thorleif Monsen var som nevnt, innehaver av skipsmeklerforetaket Aall & Co. Limited i Tokyo. Firmaet, som var holdingsselskap for Monsen-familiens forretningsaktiviteter, var i 1970-årene et av Japans største meglerfirmaer med 200 ansatte og kontorer flere steder i Japan. På begynnelsen av 1980-tallet var Thorleif Monsens shippingvirksomhet og Aall & Co. Limited Inc. kommet i økonomisk krise. På dette tidspunkt var aksjene i holdingselskapet dels eiet av Thorleif Monsen og hans nærmeste og dels gjennom familiestiftelsen Aall Trust. Selskapsstrukturen ved årsskiftet 1982/1983 kan illustreres som følger:

I januar 1983 etablerte Thorleif Monsen et nytt selskap – Aall Group Inc. – på Cayman Islands. Gjennom en omorganisering av Aall-selskapene ble 9,6 millioner dollar utbetalt fra Aall Foundation og skutt inn i Thorleif Monsens selskaper. Vi minner om at Aall Foundation på dette tidspunkt kun besto av midlene i Blue Range, og dermed stammet fra Anders Jahres utenlandsformue. Transaksjonen er omtalt i Robert N. Slatters memorandum av 8. oktober 1990 vedrørende “AALL FOUNDATION”:

“Its assets were liquid marketable securities but it was not long before the “diversification plan” started. As approved at the January 25, 1983 meeting mentioned above, 9,6 million was invested in Aall Group Inc. the new parent company of Aall & Co. This investment was for 1/3 of Aall Group Inc., the other 2/3 being owned by the Aall Trust.”

Familiestiftelsen Aall Trust eide på dette tidspunkt 1025 av totalt 1500 aksjer i Aall & Co Limited. De resterende 475 aksjene var holdt av Thorleif Monsen (150), sønnene Mads Erik Monsen og Tom John Monsen, samt to ansatte i Aall & Co, Frank Naito og Jan Helgesen. Aall Trust “byttet” sine 1025 aksjer mot 600 000 “common shares” i Aall Group Inc, og ervervet dermed 2/3 av aksjene i Aall Group Inc.

Samme dag tegnet Aall Foundation 300 000 “preference shares” i Aall Group Inc for 9 600 000 dollar. Aall Foundation ervervet med dette en eierandel av selskapet på 1/3.

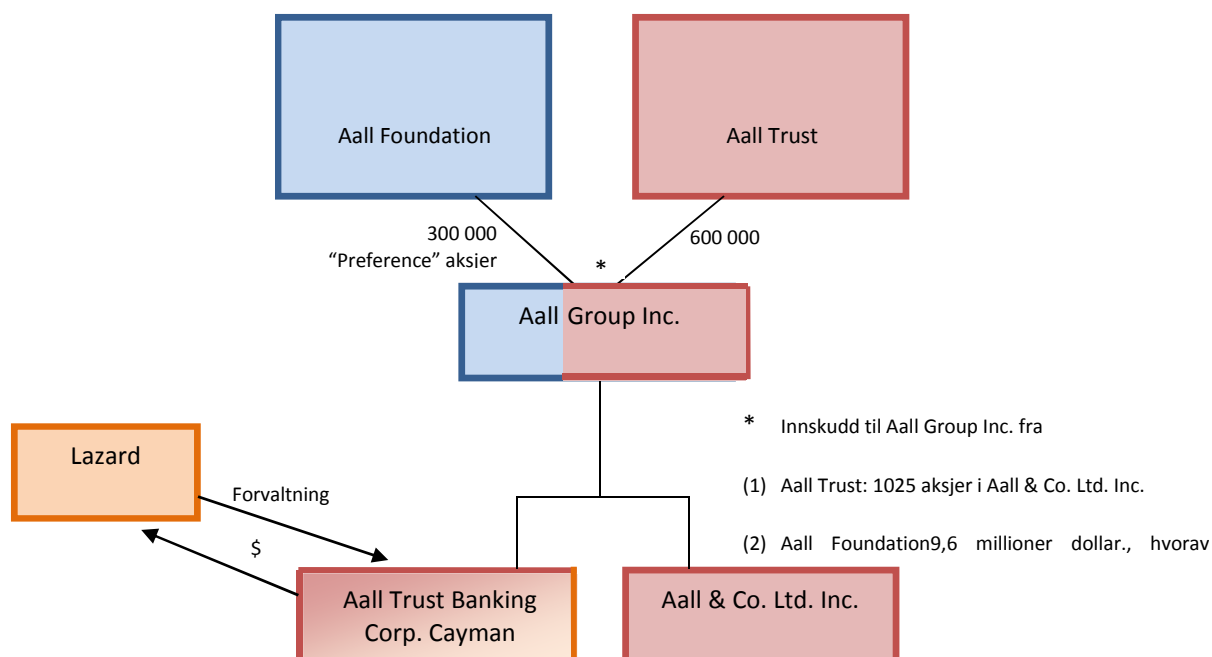
Av de midler Aall Foundation betalte for aksjene ble 6,3 millioner dollar benyttet til å kjøpe de resterende 475 aksjene i Aall & Co Limited, hvorav Monsen-familien eide 250 aksjer. En stor del av de midler som ble tappet fra Utenlandsformuen, gikk på denne måten direkte til Thorleif Monsen og andre nærstående.

Transaksjonene er oppsummert i en kronologi over Aall Foundations historie:

“Minutes of meeting with trustees and advisors of the Aall Trust (1) Aall Trust exchanges 1025 shares of Aall & Co. Ltd. Inc. for beneficial ownership of 600k shares of Aall Group Inc. (2) AF subscribes to 300k preference shares of Aall Group Inc, for \$9.6m (3) Aall Group Inc. purchases 475 shares of Aall &

Co, Ltd. Inc. for \$6.3m (4) Aall & Co. Ltd. Inc. transfer by dividend all assets after liabilities (except those in relation to the Japanese business) to Aall Group Inc.”

Selskapsstrukturen etter denne transaksjonen ble:

Monsen-familien og deres selskaper fikk gjennom denne transaksjonen innskutt kapital fra Aall Foundation som utelukkende besto av midler fra Utenlandsformuen, samtidig som familien beholdt kontrollen i det nye selskapet.

Det viser at det bare noen få måneder etter etableringen av Aall Foundation ble foretatt en radikal endring i forvaltningen av midlene, ved at det ble foretatt en betydelig investering i Thorleif Monsens egen virksomhet. Resultatet av transaksjonen var at Aall Foundation tilveiebrakte kapitalbehovet hos Aall Group Inc.s, og fikk en minoritetsinteresse i Aall Group Inc. Aall Trust betalte for sin 2/3 aksjepost ved overførsel av en aksjepost i Aall & Co. Limited Inc. til en bokført verdi av ca. 10 millioner dollar, mens Aall Foundation betalte et nesten tilsvarende beløp for sin 1/3 aksjepost.

Tatt i betraktning det faktum at Aall & Co. Ltd. Inc. på dette tidspunkt i 1983 hadde alvorlige finansielle problemer, var denne investeringen neppe en "Triple A" risiko, og var således i strid med Anders Jahres instruksjoner for forvaltningen. Dessuten ble det betalt en betydelig overpris – 9,6 millioner dollar før 1/3 av aksjekapitalen – i et selskap med en antatt verdi på 15 millioner dollar.

Heller ikke ved dette tilfellet grep verken Bjørn Bettum eller Hugo Kindersley – og dermed Lazard – inn og avverget denne transaksjonen som var direkte i strid med deres oppdrag, nemlig å forhindre at stråmannen Thorleif Monsen fikk tilgang til midlene.

Den kapital som gjennom transaksjonen ble skutt inn i Aall-systemet, ble benyttet til å kjøpe ut de aksjer Thorleif Monsen og hans familie eide i det kriserammede Aall & Co Limited. Thorleif Monsen selv mottok således 2 025 000 dollar for sine aksjer i Aall & Co. Ltd. Også de øvrige familiemedlemmer fikk flere millioner som resultat av transaksjonen.

Denne transaksjonen involverte “Trustees” og “Advisors” i Aall Trust, “Trustees” og “Advisors” til Aall Foundation samt Thorleif Monsen og hans familie. Det var et betydelig sammenfall av personer på alle sider i transaksjonen. Bjørn Bettum deltok som “Advisor” i Aall Trust, og Hugo Kindersley deltok både som “Advisor” i Aall Trust og i Aall Foundation.

Vi har foran omtalt at Hugo Kindersley og John A. Worsley mottok løpende utbetalinger fra Thorleif Monsen og/eller Aall Foundation og senere ble kjøpt ut med million-beløp da de fratrådte som “Advisors” på 1980-tallet. Hugo Kindersley mottok bl.a. aksjene i Oriental Maritime Corporation (selskapet som eier Lord Kindersleys bolig i Kent i England), se kapittel 20. For Bjørn Bettums del skulle også han tjene på denne transaksjonen, ved blant annet å overta de 150 aksjene som Thorleif Monsen solgte til Aall Group Inc., eller den verdien disse aksjene representerte, se kapittel 20.

Aall Foundations investering i Aall Group Inc. var den første av en rekke transaksjoner mellom Aall Foundation på den ene side og Thorleif Monsens interesser i vid forstand på den annen side. Alle disse transaksjonene hadde det felles trekk at Thorleif Monsens interesser får et netto overskudd, og at Aall Foundation derved tappes for midler.

Felles for disse transaksjonene var også at Thorleif Monsen og hans hjelpere satt på begge sider av bordet, og at ingen av Anders Jahres utpekte hjelpere – Bjørn Bettum og Lazard/Lord Kindersley – grep inn for å forhindre Thorleif Monsens misbruk av sin stråmannsposisjon.

19.3.8 Kobe-transaksjonen

En annen typisk tappetransaksjon var Kobe-transaksjonen. Denne transaksjonen fant sted i 1986.

Transaksjonen er svært illustrerende for hvordan Thorleif Monsen forsynte seg grovt av Anders Jahres utenlandsformue uten at de som var satt til å beskytte Utenlandsformuen, grep inn. Transaksjonen er også egnet til å forklare hvorfor Aall Foundation i 2003 kun forvaltet 75 millioner dollar. Utenlandsformuen i Aall Foundation hadde en verdi på 76 millioner dollar i 1982 og 92 millioner dollar ved utgangen av 1984. 19 år senere var altså Aall Foundations verdier redusert til 75 millioner dollar.

Den økonomiske krisen for Thorleif Monsens shippingvirksomhet i Japan – Aall & Co Ltd Inc. – vedvarte i 1980-årene. Som et ledd i å tilføre selskapet ytterligere midler solgte Aall & Co Limited i 1986 en eiendom i Kobe, Japan til Aall Foundations heleide datterselskap Sterling Properties Inc for en pris på 21 millioner dollar. Også denne transaksjonen behandles av Robert N. Slatter i hans memorandum av 8. oktober 1990 vedrørende “AALL FOUNDATION”:

“The February 10, 1986 meeting, at which newly appointed Advisor TB attended, included the following which eventually resulted in a rather major diversification away from liquid marketable securities:

“Thorleif Monsen advised that notwithstanding – the lack of a decision to proceed with the UWC Japan project he and the other Advisors (now TM/FDG/HK/JAW) recommended that the Foundation proceed with the purchase of the property in Japan being discussed as a possible site for the UWC college. After discussion it was agreed that property near Kobe, Japan, be

purchased at a price of \$21 million. The Trustees were instructed to proceed with the purchase in consultation with Doug Gibson.”

The purchase of this property was completed later in 1986, at \$21 million, with the written approval of the Advisors, title being taken in a Foundation subsidiary, the Turks & Caicos company, Sterling Trust Company. The vendor of this property was Aall & Co. Ltd., Japan Branch, but only \$4 million was paid to them (they made a profit) and \$17 million was paid to their Cayman parent company, Aall Group Inc. This “non-arms length” transaction will likely result in a Japanese tax problem if and when the Foundation sells the property to a third party.”

Salget ble foretatt mens Hugo Kindersley fortsatt var “*Advisor*” i Aall Foundation, og Arthur J. Hardman var styremedlem i Aall & Co. Limited Inc. Selskapet hadde fått foretatt verdilurderinger av tomten, som tilsa at tomtens verdi var ca. en tredjedel av denne salgssummen. Tomten ble angivelig kjøpt av Aall Foundation for veldedige formål, idet det forelå planer om å donere tomten til United World College. Allerede før transaksjonen ble gjennomført, var det imidlertid klart at United World College ikke var interessert i tomten.

At det ble betalt en betydelig overpris for eiendommen bekreftes også av protokoll for styremøte i Aall Trust & Banking Corporation avholdt 23.–26. september 1992.

“14. Sterling Properties Inc.

The next item on the agenda was a series of questions set out at pages 131 and 132 of the RNS Memorandum relating to Sterling Properties Inc., a wholly-owned subsidiary of Blue Range Corporation.

The main question related to how the purchase price of US\$21m paid for the relevant Japanese property in 1986 had been arrived at, and why it had been dealt with in the manner it had, with only approximately US\$5m paid to Aall Japan, and the balance being paid to Aall Japan’s parent, outside Japan. With a view to establishing the answer to these questions, Mr. Slatter telephoned Mr. Arthur Hardman during the course of the Meeting and reported that Mr. Hardman indicated that the figure of US\$21m had been decided upon by Mr. Thorleif Monsen. He also indicated that as he understood it, it was not unusual for part of the purchase price for Japanese property to be paid outside Japan in circumstances where it was felt that the purchase price paid was too high, owing to Japanese tax considerations (which were not fully explained).

The consensus emerged that, on the basis of the facts presented to the board, the transaction should have been completed at a purchase price to the Foundation of Japanese Yen 1.6 billion approx., (being the independent valuation) and that the additional sum paid over this amount could not be justified.”

Prokollen klargjør at det ble foretatt en uavhengig verdilurdering av eiendommen på 1,6 millioner yen (som i 1986 tilsvarte 8,5 millioner dollar), og at det var Thorleif Monsen som hadde avgjort at det skulle betales et vederlag på 21 millioner dollar.

Forholdet er illustrerende for hvordan Thorleif Monsen uforstyrret kunne tappe Anders Jahres utenlandsformue til egen fordel, nemlig 12,5 millioner dollar.

19.3.9 Monsen-familien og deres hjelperes tapping av Utenlandsformuen til private formål

Robert N. Slatter laget våren 1997 en oppstilling⁷⁸ over utbetalinger fra Aall Foundation for perioden 1982–1997 til blant annet medlemmer av Monsen-familien og deres hjelpere. Disse utbetalingene er illustrerende for den suksessive tapping av Aall Foundations midler og derigjennom av Utenlandsformuen.

Oppgaven viser at Thorleif Monsen i 10-årsperioden 1982–1992 fikk utbetalt til seg avrundet 17 millioner dollar, Mads Erik Monsen avrundet 2,5 millioner dollar, Tom Monsen 1,16 millioner dollar, Tove Brown avrundet 500 000 dollar og Guri McKinnell avrundet 300 000 dollar. Dessuten fremgår det av oppgaven hvilke betydelige beløp som er utbetalt i kontanter over årene til Thorleif Monsens hjelpere som lord Hugo Kindersley, Arthur J. Hardman, John A. Worsley, F. Douglas Gibson mfl.

I tillegg ble det foretatt utbetalinger på avrundet 11,1 million dollar klassifisert som “*charity donations*”. For perioden 1982–1990 fant den overveiende del av donasjonene sted til mottakere som Thorleif Monsen ønsket å begunstige. Donasjonene var kun veldedige i den forstand at de ikke ga Thorleif Monsen direkte økonomiske fordeler.

19.4 Midlene som representerte 20 prosent av CTC-aksjene – Harmon

Som beskrevet foran ble de 20 prosent av CTC-aksjene som opprinnelig ble holdt utenfor Continental Foundation, innløst av selskapet i august 1979 ved en kapitalnedsettelse. Beløpet som trådte istedenfor aksjeposten – på 14,25 millioner dollar – ble overført til selskapet Harmon, et selskap med adresse hos Lazard. De aktuelle midlene ble ifølge Bjørn Bettum forvaltet av Lazard. Styret i Harmon besto av Thorleif Monsen, Arthur J. Hardman og Roberto R. Aleman, og selskapet ble administrert og drevet fra Lazard.

Ved vedtak i generalforsamling 25. oktober 1984 i Tokyo ble Harmon besluttet oppløst. Fra protokollen som er på spansk, heter det (norsk oversettelse):

“DET BESLUTTES DESSUTEN at selskapets faste eiendommer og løsøre, etter betaling av alle passiva og utgifter til å likvidere dets saker, blir fordelt til selskapets aksjonærer kontant eller i naturalia, eller delvis i kontanter og delvis i naturalia, som det ovennevnte styret kan bestemme, og i henhold til antall aksjer som hver aksjonær eier.”

Også Bjørn Bettum var tilfeldigvis i Tokyo på dette tidspunktet. Igjen er altså Bjørn Bettum til stede i kulissene når det foretas disposisjoner over Anders Jahres utenlandsformue.

Midlene i selskapet – som antas å ha utgjort rundt 2,5 millioner dollar – ble først i 1988 delt ut som likvidasjonsutbytte (tre års likvidasjonsperiode i Panama) til et selskap kontrollert av Thorleif Monsen – Forrester Holdings Ltd.

⁷⁸ [Vedlegg – Oppstilling våren 1997 over utbetalinger fra Aall Foundation for perioden 1982–1997]

Overføringen av midlene fra Harmon til selskap kontrollert av Thorleif Monsen innebar at Thorleif Monsens underslo Harmons nettoverdier – midler som stammet fra Anders Jahres utenlandsformue, og som tilhørte boet.

19.5 Lazards forvalteroppdrag

19.5.1 Innledning

Ett sentralt element i proforma arrangementet fra 1976 var de fullmakter og instruksjoner Anders Jahre hadde gitt med hensyn til forvaltningen av midlene i CTC. Lazard påtok seg oppgaven å forvalte midlene i henhold til disse instruksjoner, uavhengig av den formelle eierstruktur som var etablert. Dette fremgår blant annet av protokoll for CTCs styremøte fra 20. juli 1976.

Lazard mottok et honorar på 600 000 dollar i tillegg til sine godtgjørelser forbundet med vanlig forvaltning av CTCs aktiva. Dette innebar at Lazard hadde tatt på seg en rolle langt mer omfattende enn vanlig investeringsrådgivning.

Det at midlene ble kontrollert av Lazard, skulle også bidra til å forhindre at de formelt legitimerede kunne misbruke sin posisjon.

Opprinnelig ble midlene forvaltet som rene bankinnskudd. Innskuddene befant seg delvis i SE-banken i Stockholm (frem til 1980) og dels i Lazard. Anders Jahre hadde også – som beskrevet – enkelte andre mindre konti i andre banker. Vi har gjennomgått og påvist at det ble tatt arrest i CTCs konto i SE-banken i Sverige. Av frykt for tilsvarende beslag i England ble CTCs konti i London overført til det nystiftede Lazard Securities, (Jersey) Ltd. Deretter sørget Lazard for at aktiva ble flyttet til AT&B, et selskap de hadde vært med på å stifte, igjen for å holde aktiva borte fra norske myndigheter. Men som vi har påpekt, var dette konsistent med Lazards kontrollfunksjon. Lazard var i henhold til "*Agency Agreement*" berettiget til å ha to styremedlemmer i AT&B og mottok en del av gevinsten fra AT&Bs aktiviteter. Styremedlemmene var Hugo Kindersley og Alan Wrigley. Det er derfor klart at Lazard fortsatte sin kontrollfunksjon med hensyn til CTC selv etter overføringen til AT&B. Dette er bekreftet av Arthur J. Hardman i hans "*Statement*" fra 1994.

En stor del av CTC-midlene ble plassert i såkalte "*mutual funds*", Lazard International Income Fund. Midlene ble således forvaltet under veiledning av Lazard i London og holdt i selskapet Lazard Securities.

Anders Jahre var på dette tidspunktet svært alderdomsvekket, og i mai 1980 ble det oppnevnt hjelpeverge for ham.

På styremøte i CTC avholdt 11. mai 1981 ble det besluttet å si opp de managementavtaler som eksisterte mellom selskapet og bank/ finansieringsinstitusjonene. Dette hadde sammenheng med at CTC på dette tidspunktet kun bestod av "*Contingency Fund*", mens resten av CTCs aktiva var flyttet til Blue Range. Fra styreprotokollen hitsettes:

"The Treasurer then stated that in view of the dividend payment effected pursuant to the decision adopted by the Board at its meeting held on March 9, 1981, it may result unnecessary to continue

with the existing Management Agreements entered into between the company with financial and banking institutions.

Upon motion duly made and unanimously approved, it was resolved that any officer of the company, acting singly, be authorized to terminate any management agreement previously entered into by and between the company and any financial and/or banking institution.”

Lazard protesterte ikke og etterkom beslutningen – stikk i strid med bankens oppdrag for Anders Jahre. I tillegg kunne Lazards representanter stanset store overføringer ut av fondet hvor store deler av CTCs midler befant seg.

Etter at Thorleif Monsen etablerte Aall Group Inc. som ledd i 1983-omorganiseringen, hvor AT&B ble et datterselskap, ønsket han å satse mer på bankvirksomheten. Han hadde allerede, gjennom 1983-omorganiseringen, tappet Blue Range formuen for flere millioner og endret selskapet, slik at han i 1984 tok full kontroll over de resterende midlene i Blue Range, uten at Lazard eller bankens representanter gjorde noen forsøk på å stanse ham. Da Alan C. Wrigley truet med å forlate Lazard, grep Thorleif Monsen sjansen og rekrutterte ham til å drive et investmentselskap for Aall i London. Dette bekreftes av Arthur J. Hardman i hans “*Statement*” av 1994:

“In 1984 Alan Wrigley announced he was proposing to leave Lazards. His performance so far had been good and Thorleif Monsen decided to recruit him to run an investment advisory company for Aall in London. Aall would form an investment management company in Cayman to manage the funds.”

Thorleif Monsen etablerte således i oktober 1984 et eget investment management company på Cayman Island – Aall Investment Management (UK) Ltd. Dette er bekreftet av Arthur J. Hardman i hans “*Statement*” av 1994:

“Aall Investment Management (UK) Ltd (AIM (UK) Ltd) started business in October 1984. I was asked to help Alan Wrigley set up the company and become its first chairman.”

I 1984 endte således samarbeidet med Lazard. Lazard lot da forvaltningen av midlene som representerte CTC-aksjene, flytte over til AT&B. Resultatet var at stråmannen selv fikk direkte tilgang til og kontroll med midlene, stikk i strid med kjernen i proforma arrangementet fra 1976.

Vi har beskrevet eksempler på hva slags tappinger denne overføringen av Anders Jahres utenlandsformue ledet til, for eksempel Kobe-transaksjonen i 1986. At Lazard og bankens representant Hugo Kindersley ikke foretok seg noe for å stanse Thorleif Monsen fra å overta også Blue Range-midlene, på samme måte som de ikke foretok seg noe for å stanse Thorleif Monsens overdragelse av “*Contingency Fund*” og 20 prosentandelen, representerte et fundamentalt brudd på Lazards plikter overfor Anders Jahre og hans rettsetterfølger, boet.

19.6 Oppsummering – Lazard og Hugo Kindersleys pliktbrudd

Som beskrevet og påvist i kapittel 15 punkt 2 – “1976-arrangementet” – hadde Anders Jahre og Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum en avtale/forståelse om at overføringen av henholdsvis 80 prosent og 20 prosent av aksjene i CTC til Continental Foundation og

Thorleif Mosen var proforma. Utenlandsformuen skulle således parkeres i utlandet på en slik måte at Anders Jahre beholdt kontrollen. For de 80 prosent av aksjene skulle Lazard gjennom blant annet Hugo Kindersley som *“Advisor”* for stiftelsen Continental Foundation utøve tilsyn og kontroll, og sikre at Thorleif Mosen ikke misbrakte sin stråmannsposisjon. Dette gjaldt uavhengig av om Continental Foundation var gyldig eller ugyldig.

Tilsvarende skulle Lazard for 20 prosentandelen fungere som vaktbikkje, slik at Thorleif Mosen ikke tok kontrollen over midlene. Vi har redegjort for at denne andelen ble innløst i 1979, og at midlene som andelen representerte, ble overført til Harmon. Vi har lagt til grunn at aksjene i Harmon – i tråd med Bjørn Bettums redegjørelse – ble holdt av en *“secret trust”*.

I tillegg til den kontrollfunksjon Lazard utøvde gjennom Hugo Kindersley og andre Lazardansatte, skulle Lazard forestå forvaltningen av midlene på vegne av Anders Jahre.

Den dokumentasjon vi nå har vært igjennom, viser imidlertid at de tre medhjelperne handlet stikk i strid med sitt oppdrag overfor Anders Jahre.

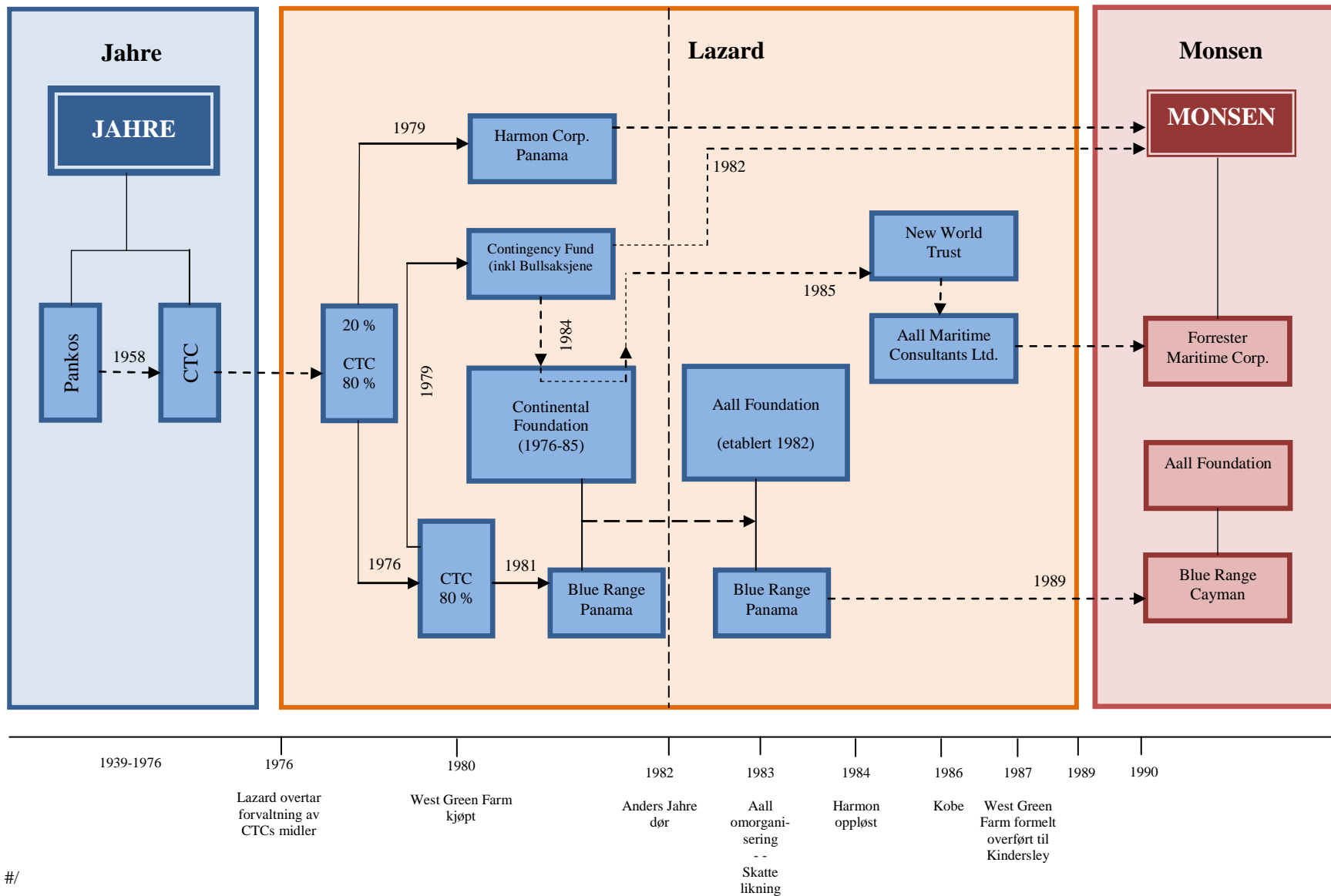
Like etter Anders Jahres død i 1982 tillot de overførselen av 20 prosent av *“Contingency Fund”* til Thorleif Mosen. Kort tid deretter, i oktober 1982, blir mesteparten av formuen flyttet til Aall Foundation og dermed nærmere Thorleif Monsens kontroll. I januar 1983 – altså mindre enn ett år etter Anders Jahres død – skjer den første tappingen av midler gjennom reorganiseringen av Aall-selskapene. Denne transaksjonen involverte så vel Bjørn Bettum, som *“Advisor”* i Monsens familietrust Aall Trust, som Hugo Kindersley, som *“Advisor”* i Aall Foundation. Dette var bare den første av en rekke transaksjoner som medførte at Thorleif Mosen fikk kontroll over midlene i Anders Jahres utenlandsformue.

Også de gjenværende midler i *“Contingency Fund”* – altså de 80 prosent som Thorleif Mosen ikke allerede hadde tappet i 1982 – endte opp hos Thorleif Mosen. Midlene ble som kjent overført fra Continental Foundation til New World Trust i februar 1985, og de var frem til 1998 holdt av selskapet Aall Maritime Consultants Ltd. Dette selskapet var – ifølge den avtalen som var inngått mellom Bjørn Bettum og Thorleif Mosen få dager senere – forutsatt overtatt av Bjørn Bettum dersom han forlot Norge. Aksjene i selskapet endte imidlertid i 1988 opp i Thorleif Monsens selskap, Forrester Holding Ltd. Hugo Kindersley deltok i beslutningen om å overføre disse midlene til New World Trust. Denne transaksjonene var i strid med det oppdrag de tre medhjelperne hadde påtatt seg overfor Anders Jahre.

Lazard oppga også kontrollen over 20 prosentandelen i oktober 1984. Midlene fra innløsningen av aksjene i 1979 hadde blitt overført til Harmon. Dette selskapet hadde adresse hos Lazard, og Lazards mann, Arthur J. Hardman, satt i styret. Ved dette selskapets oppløsning ble disse midlene i 1988 overført til Forrester Holdings Ltd. – et selskap kontrollert av Thorleif Mosen. Også denne overføringen var i strid med selve kjernen i *“1976-arrangementet”*; nemlig å forhindre at stråmannen Thorleif Mosen tok kontroll over midlene.

I slutten av 1984 ble midlene som hadde vært holdt i Lazards *“mutual funds”* sluppet ut av Lazards kontroll, og alle de resterende CTC-midler ble overført til *“mutual funds”* kontrollert av Thorleif Mosen og forvaltet av Aall Investment Management (UK) Ltd. Lazard oppga altså også forvaltningen og all kontroll av midlene i 1984, helt i strid med deres plikter.

Årsakene til og forklaringene på medhjelpernes grove mislighold av sine plikter redegjør vi for i kapittel 20. For så vidt gjelder Lazard og Hugo Kindersley kan deres mislighold illustreres som følger:

#/

20 THORLEIF MONSEN OG FORHOLDET TIL MEDHJELPERNE – “SMØRING”

20.1 Bakgrunn

20.2 Forholdet mellom Bjørn Bettum og Thorleif Monsen

20.2.1 Thorleif Monsen rapporterte til Bjørn Bettum og mottok instruksjoner fra Bjørn Bettum

20.2.2 Gjensidige kontrollfunksjoner – “nakketak”

20.2.3 1985-avtalen

20.2.4 Bjørn Bettum mottar midler fra utenlandsformuen

20.3 Hugo Kindersley mottar midler fra Anders Jahres utenlandsformue

20.4 Utbetalinger til andre

20.4.1 John A. Worsley

20.4.2 Arthur J. Hardman

20.5 Kort oppsummering

20.1 Bakgrunn

Thorleif Monsens underslag av Utenlandsformuen kan i stor utstrekning forklares med at de personer som hadde sentrale posisjoner i proformaverket, også mottok betydelige verdier av denne formuen. Vi skal her i hovedsak gjennomgå enkelte utbetalinger som ble foretatt til medhjelperne Bjørn Bettum og Hugo Kindersley. I tillegg gjorde det seg gjeldende særlige forhold mellom Thorleif Monsen og Bjørn Bettum vedrørende Panova. Avslutningsvis vil vi også påvise at også andre mottok verdier fra Utenlandsformuen.

20.2 Forholdet mellom Bjørn Bettum og Thorleif Monsen

20.2.1 Thorleif Monsen rapporterte til Bjørn Bettum og mottok instruksjoner fra Bjørn Bettum

Bjørn Bettum hadde, som beskrevet, en sentral posisjon i forhold til forvaltningen av Utenlandsformuen etter 1976. Dette til tross for at han ikke innehadde noen formelle posisjoner.

Bjørn Bettum har erkjent at det var han som skulle gi de nødvendige instruksjoner knyttet til CTC-aksjene og de underliggende aktiva. Om dette hitsettes fra hans redegjørelse av november 1994:

“In relation to the shares of CTC in 1976 he [Anders Jahre] informed Thorleif Monsen that he should thereafter accept my instructions. Thereafter Monsen reported only to me. At my discretion I would report to Anders Jahre. Anders Jahre and Bess Jahre similarly told Aleman that he should do as I requested. Robert Aleman can confirm that this took place in the garden of Midtasen, the Jahre house at Sandefjord.”

Videre:

“Monsen, who was accountable to Jahre and to me in relation to this 20 % holding and the 80 % holding confirmed compliance with my instructions by sending a copy of his letter to Lazards relating to the deposit of shares.”

Dokumentasjonen viser at Bjørn Bettum var til stede på møter i CTC og Continental Foundation, og vi legger til grunn at Bjørn Bettum har stått bak eller i alle fall bifalt de disposisjoner som ble foretatt. Bjørn Bettum har i hvert fall ikke grepet inn og hindret at Thorleif Monsen underslo Anders Jahres utenlandsformue.

20.2.2 Gjensidige kontrollfunksjoner – “nakketak”

Foreliggende dokumentasjon avdekker hvorfor Bjørn Bettum i perioden 1982–1985 tillot Thorleif Monsen ubetinget å underslå midlene som stammet fra CTC.

Følgende er illustrerende:

Panova-arrangementet

Da Bjørn Bettum ble utsatt for press fra norske skattemyndigheter i 1983 i tilknytning til Panova, reiste han personlig til Lazard i London for å utvirke en skriftlig erklæring/redegjørelse fra banken om at det var Thorleif Monsen som var eier av Panova.

Bettum-familiens eierskap av Panova og Lazards kunnskap om dette er solid påvist og dokumentert i kapittel 16 punkt 1.4 og 1.5.

I et memorandum 11. oktober 1983 fra Arthur J. Hardman til Lazards daværende styreformann, I.J. Fraser vedlegges et utkast til brev til Bjørn Bettums norske advokat, Håkon Løchen, med følgende beskjed:

“Bjørn Bettum will be discussing this draft with you tomorrow (today 11:00) morning.”

Møtet mellom Bjørn Bettum og Lazards styreformann ledet til følgende brev 12. oktober 1983 fra Lazard ved styreformannen til advokat Håkon Løchen:

“Dear Sir,

Mr. B. Bettum has informed us that the Norwegian tax authorities are considering a possible tax assessment in connection with assets and income arising out of a tanker project which was carried out in the 1970s and in which Panova Investment Trust S.A. was involved. The Norwegian tax authorities are, we are informed, considering this assessment on the assumption that Mr. F. Bettum and Mr. B. Bettum were involved as owners of share capital of that company.

Mr. B. Bettum has asked us whether we would be in a position to confirm to you that this is not the case.

Accordingly, we confirm as follows:

1. We have for many years known a company registered in Panama under the name of Panova Investment Trust S.A.
2. We have known the owners of the share capital of Panova Investment Trust S.A. since its formation.

3. The owners of the share capital of Panova Investment Trust S.A. have authorised us to confirm to you that the company has always been managed and controlled from within the Aall & Company Limited group of companies and that there has never been any ownership of share capital of Panova Investment Trust S.A. by members of the Bettum family.
4. The Aall group of companies, which represent an international business of high repute, is controlled by Mr. T. Monsen and his associates. It has been a client of ours for a great many years.
5. It is our understanding that Mr. F. Bettum has for many years been a friend of Mr. T. Monsen and has transacted business with him. Mr. B. Bettum was employed as a Manager and Scandinavian Representative by ourselves in the 1960s and has also, to our knowledge, assisted Mr. Monsen in a professional capacity.

We would like you to treat the above information on a strictly confidential basis. We would, however, expect that you show this letter to representatives of the Norwegian tax authorities (without leaving a copy with them) on the understanding that they shall also treat the information given to you confidentially."

Advokat Håkon Løchen benyttet Lazards brev som skissert avslutningsvis i brevet fra banken. I brev 17. november 1983 fra advokat Håkon Løchken til Vestfold fylkesskattekontor heter det blant annet:

- "1. I refer to your letters of 31 October and 11 November 1983 and the conference at your office on 21 October 1983.
2. Regarding the ownership of Panova Investment Trust S.A. I have submitted the said letter of 31 October and the questions you asked at the said conference to Bjørn Bettum.

Thorleif Monsen is currently hospitalised in Miami for a minor heart operation. Bjørn Bettum has therefore been unable to contact him, but has discussed the matter with his associates. They recognize that it is necessary for Bjørn Bettum to provide evidence of the ownership, and have permitted me to present the letter of 12 October 1983 from I.J. Frazer of Lazard Brothers & Co. Ltd. in the ordinary way. I enclose a photocopy of the letter, which can thus be employed as an ordinary document in the case.

T. Monsen's associates did not however see any reason to take the matter up again with Monsen, as they feel that the introduced documentation should be adequate for Bjørn Bettum's needs.

Bjørn Bettum has further told me that the articles of association of Panova reportedly provide that the shares are to be issued to bearer, but that the board may decide that they shall be issued to named persons. This has been done so that the shares were issued as registered shares and have at all times been registered shares. The shares have at all times been owned by the firm of Aall, as mentioned in the Letter from Lazard Brothers & Co. Ltd.

3. Since the said letter of 12 October 1983 has now been officially produced, I cannot see any need for me to submit additional documentation on the ownership. Admittedly a bank may wish to protect its clients and for that purpose withhold information. It may also have happened that banks have given incomplete information which might have been misunderstood. I consider it however completely out of the question that a highly reputable bank like Lazard Brothers & Co. Ltd. should furnish untrue information."

Stråmannen Thorleif Monsen gjorde altså på denne måten tjeneste som frontsoldat for Bettum-familien.

Dette modus operandi rundt Panova er et speilbilde av Lazards, Thorleif Monsens og Bjørn Bettums roller vedrørende CTC. I begge tilfeller skulle banken på eventuelle forespørsler hevde at det ikke var norske eierinteresser som eide begge de to selskapene. Dette til tross for at ingen av partene som var involvert i forholdet, var i tvil om at de reelle eierne var norske – Anders Jahre og Bettum-familien.

Det var således helt avgjørende for Bjørn Bettum å skjule enhver forbindelseslinje mellom Panova og familien Bettum på tilsvarende måte som for forholdet mellom Anders Jahre og CTC. I motsatt fall risikerte han et betydelig skatteansvar. Dette medførte at Bjørn Bettum ble mer og mer avhengig av Thorleif Monsens tjenester.

Gjensidige kontrollfunksjoner

Som en del av de gjensidige kontrollfunksjoner ("*checks and balances*") som ble etablert mellom Thorleif Monsen og Bjørn Bettum i forbindelse med "1976-arrangementet", hadde Bjørn Bettum i 1979 fått vervet som "*Advisor*" i Monsens familiestiftelse Aall Trust. De to øvrige "*Advisors*" var – ikke uventet – Hugo Kindersley og John A. Worsley.

De samme tre – Bjørn Bettum, Hugo Kindersley og John A. Worsley – ble også utnevnt som testamentsfullbyrdere for Thorleif Monsen da han skrev testament i 1979.

Som redegjort for og dokumentert i kapittel 19 punkt 3.4, ble Bjørn Bettum i 1982 også tilbudt posisjon som Thorleif Monsen høyre hånd og den som skulle overta bestyrelsen av Monsen-kretsens formue – en posisjon som Bjørn Bettum stilte seg positiv til.

Disse posisjonene var motstykker til Thorleif Monsens roller som "*settlor*" og "*Advisor*" i Continental Foundation samt Thorleif Monsens posisjon som stråmann for 20 prosent andelen som i 1979 ble overført til Harmon.

Til tross for at Bjørn Bettum hadde et oppdrag med hensyn til Utenlandsformuen, gir han slipp på kontrollen over Thorleif Monsen, og tilrettelegger således forholdene for det misbruk av Thorleif Monsens stråmannposisjon som senere fant sted. Dette har enten skjedd mot Bjørn Bettums samtykke – eller i alle fall med hans vitende. Det kan ha vært mange grunner til at han unnlot å gripe inn overfor dette misbruket.

For det første valgte Bjørn Bettum å unndra alle opplysninger om Utenlandsformuen for bobestyrer etter Anders Jahres død, og han ble derved sterkt involvert i å skulle bevise at Anders Jahre ikke var eier av CTC. Bjørn Bettum har blant annet selv erkjent at han etter Anders Jahres død var i safen på Midtåsen, og at han fjernet sentrale dokumenter vedrørende "1976-arrangementet". Et annet forhold som forklarer hvordan dette kunne skje, var at Bjørn Bettum mottok betydelige godtgjørelser fra Thorleif Monsen.

20.2.3 1985-avtalen

Den 11. februar 1985 fratrådte imidlertid Bjørn Bettum som "*Advisor*" i Aall Trust, og han oppga dermed frivillig en vesentlig del av den kontroll og innflytelse han hadde over Thorleif Monsen.

Notifikasjonen om dette lyder:

“AALL TRUST

Notice of Retirement

TO: Transworld Trustcompany N.V., Trustee

AND TO: Thorleif Monsen, Lord Kindersley, John A. Worsley and Frank M. Naito, Advisors to the Trustees

In accordance with the provisions of clause 28 of the Memorandum of Agreement made as of the 7th day of February, 1979 (the “Agreement”) establishing the AALL TRUST, I hereby resign as an Advisor.

DATED this 11th day of February, 1985.

Bjørn Bettun [sign.]”.

Den påfølgende dag signerte Thorleif Monsen og Bjørn Bettum den såkalte 1985-avtalen,⁷⁹ hvoretter Bjørn Bettum skulle motta betydelige beløp fra Thorleif Monsen – midler som stammet fra Anders Jahres utenlandsformue. Avtalen må også sees i sammenheng med at “Contingency Fund” ble overført til New World Trust bare fem dager i forveien uten at Bjørn Bettum protesterte.

Elementene i ytelsene følger av den håndskrevne avtaleteksten:

“BB: 12/2/85

1. Education children.
2. House restoration 1985.
3. Continue to be at meetings as “consultant” and etc.
4. \$ 60,000/year end 1985
5. \$ 2,025,000 proceeds 150 Aall shares due 1990 (BB55)
6. Position when decide to come out:
 - 1) “Aall Maritime Consultant”
 - 2) Advisor/governor Foundation/Trust.

T. Monsen [Sign.]”

Vi vet at Bjørn Bettum har mottatt betydelige midler gjennom den såkalte “S-account”, slik eksempelvis punkt 1 “Education children” og avtalens punkt 2 “House restoration” foreskriver.

Spesielt fremhever vi punkt 5 og 6 i avtalen. I tilknytning til avtalens punkt 5, “USD 2,025,000 proceeds 150 Aall shares”, minner vi om at det var denne summen Thorleif Monsen mottok for sine 150 aksjer i skipsmeklerforetaket Aall & Co Ltd. ved reorganiseringen av Aall-

⁷⁹ [Vedlegg – 1985-avtalen signert 12. februar 1985]

selskapene i januar 1983; det vil si fra Anders Jahres utenlandsformue, som ble brukt til å finansiere denne omorganiseringen, se kapittel 19 punkt 3.7. Forventningen om at Bjørn Bettum selv skulle motta disse midlene er en nærliggende forklaring på at Bjørn Bettum ikke grep inn i omorganiseringen.

Avtalens punkt 6 omhandler det Bjørn Bettum skulle få tildelt dersom han bestemte seg for å flytte ut (og arbeide for Thorleif Monsen). *“Aall Maritime Consultants”* (senere Forrester Holdings Ltd.) var selskapet som fem dager før denne avtalen ble inngått, mottok Contingency Fund (den 7. februar 1985). I tillegg skulle Bjørn Bettum få en sentral posisjon som *“Advisor”/“governor”* i Aall Foundation.

Thorleif Monsens påtegning på dokumentet viser hans godkjenning av avtalen.

Som nok et motstykke til at Bjørn Bettum oppga sin kontrollposisjon, fortsatte Thorleif Monsen sine tjenester for Bjørn Bettum overfor norske myndigheter. Således nektet Thorleif Monsen å samarbeide vedrørende myndighetenes forespørsler om eierforholdet til Panova. Derved kunne Bjørn Bettum fortsette å henholde seg til Lazards uttalelser i oktober 1983 om Thorleif Monsens angivelige eierskap til selskapet. Dette fremgår av Riksskattenemndas kjennelse 9. juni 1993 i skattesaken mot Bjørn Bettum:

“4.6 Opplysninger og forklaring fra Erik Monsen, Tokyo

På grunnlag av opplysningene om at Thorleif Monsen skulle stå bak selskapet Panova, forsøkte politiet å få ham til å avgi forklaring. Dette lyktes ikke. Det vises til rapport av 7. februar 1985 satt opp av tjenestemenn ved Sandefjord politikammer. Herfra siteres (bilag 4.6-1 i Utdraget):

“Den 9.1.85 ringte rapportskriveren til Erik Monsen, sønn til Thorleif Monsen og nåværende leder for Aall & Co. i Japan, og gjorde ham kjent med at politiet i Sandefjord ønsket å avhøre hans far om Indotank-prosjektet og Panova Investment Trust S.A. Erik Monsen opplyste at faren f.t. var på reise, og det var litt usikkert når han eventuelt ville treffe sin far. Han lovet imidlertid å bringe beskjeden videre til sin far.

D.d. ringte Erik Monsen til rapporteringsskriveren fra Japan og opplyste at han hadde snakket med sin far om saken. Faren hadde opplyst at han ikke hadde hatt noe med dette å gjøre. Videre virket det som om faren ikke ønsket å ha noe med denne saken å gjøre. Dette var så lenge siden, slik at det ikke var så lett å huske hva som hadde skjedd.

På forespørsel opplyste Erik Monsen at Panova Investment Trust S.A. var ukjent for ham. Dette var ikke som selskap som har/hadde hatt tilknytning til Aall & Co. i Japan. Indotank-prosjektet var imidlertid kjent for Erik Monsen fordi Aall & Co. i Japan hadde vært megler for denne kontrakten.

Erik Monsen opplyste at faren nå oppholdt seg på Bahamas, og han kom ikke til å reise til Norge i den nærmeste fremtid. Monsen ble forklart at politiet ønsket å avhøre hans far hvor i verden det måtte passe Thorleif Monsen og til den tid som måtte passe. Erik Monsen lovet å bringe denne beskjeden til faren.”

Erik Monsen var villig til å avgi formell forklaring for norsk politi. Denne forklaringen ble tatt opp som notarialforretning ved den norske ambassaden i Montreal 11. juli 1985.

Fra forklaringen siteres (Bilag 4.6-2 i Utdraget, side 2):

“Vitnet har ingen kunnskap om Panova Investment Trust. Dette er ikke noe selskap innenfor den gren av The Aall Group som vitnet administrerer her i Japan. Dette er vitnet helt sikker

på. Han har kort diskutert dette spørsmålet med sin far, Thorleif Monsen, og fikk da klar beskjed om at hans far ikke ønsket å diskutere dette spørsmålet med ham. Vitnet oppfattet dette som en klar avvisning av emnet, og en klar indikasjon på at faren ikke ønsket overhodet å diskutere dette spørsmål.

Vitnet opplyser på spørsmål at han ikke har noen oversikt over alle selskaper i The Aall Group. Han sitter f.eks. ikke i en eller annen styreposisjon som berettiger ham til slik innsikt, bortsett fra innsikt i den gren i Japan som han selv leder. Vitnet er foreholdt dette spørsmålet nærmere og svarer at han vet ikke om Panova er et selskap innenfor The Aall Group, og han gjentar at han ikke har kunnskap om samtlige av gruppens datterselskaper.”

Forklaringen på at Bjørn Bettum ikke etterlevde sine kontrollfunksjoner og tillot at Thorleif Monsen suksessivt underslo midlene, ligger i hovedtrekk på to plan: For det første var Bjørn Bettum avhengig av Thorleif Monsen for å kunne skjule det reelle eierskap til sin og sin families utenlandsformue gjennom Panova. For det andre var Bjørn Bettum avhengig av at økonomiske bidrag formidlet gjennom Thorleif Monsen ikke opphørte.

Det var altså hans egne eierinteresser som han valgte å prioritere – fremfor Anders Jahres interesser.

20.2.4 Bjørn Bettum mottar midler fra Utenlandsformuen

At Bjørn Bettum rent faktisk mottok betydelige midler fra Anders Jahres utenlandsformue bekreftes av utbetalinger fra den såkalte S-account. Kontoen var i AT&B på Cayman Islands og ble styrt av Thorleif Monsen personlig. Betalingene antas dekket av et selskap finansiert av midler som stammet fra Utenlandsformuen.

Av en kontoutskrift for S-kontoen i perioden november 1987 – juni 1988 fremgår det at Bjørn Bettum bare i den syvmåneders perioden som er omfattet av utskriften, mottok hele 84 871 dollar – enten direkte eller til dekning av private utgifter som “Car Anders Bettum” 30 795 dollar, regning fra motehuset Emanuel Ungaro Paris 2125 dollar, “cash BB” 9000 dollar.

I 1991 ble det holdt et møte mellom Bjørn Bettum og Mads Erik Monsen. Ifølge referat fra møtet fremsatte Bjørn Bettum krav om ytterligere kompensasjon:

“B. Bettum

1. He wanted \$1,000,000 settlement, education for his children \$300,000 and the apartment in Oslo.

Have agreed to something, but never the apartment in Oslo, that was a new twist he brought into the picture.

I said we would meet in the fall with Bob to sort this out.

He also said he had some papers which I think he should give us for safekeeping/shredding.”

Materialet viser ikke bare avtaleforholdet og avhengighetsforholdet mellom Thorleif Monsen og Bjørn Bettum, men illustrerer også at Bjørn Bettum selv har mottatt økonomiske fordeler fra Utenlandsformuen.

20.3 Hugo Kindersley mottar midler fra Anders Jahres utenlandsformue

Hugo Kindersley var også *“Advisor”* i stiftelsen Aall Foundation. Det var denne stiftelsen som i oktober 1982 hadde fått overdratt til seg samtlige aksjer i selskapet Blue Range, hvor hoveddelen av Anders Jahres utenlandsformue lå etter 1981. I forbindelse med sin fratreden som *“Advisor”* i stiftelsen Aall Foundation i 1987 mottok Hugo Kindersley eiendommen West Green Farm i Kent fra Aall Foundation. West Green Farm var da og senere Hugo Kindersleys bopel.

Ifølge det engelske eiendomsregisteret kjøpte Hugo Kindersley eiendommen den 24. oktober 1975.

Etter noen måneder videresolgte Hugo Kindersley deler av eiendommen – West Green Farmhouse – til ekteparet Bowdens.

Ekteparet Bowdens overdro imidlertid denne del av eiendommen videre til selskapet Oriental Maritime Corporation Ltd. i april 1980 for 76 500 britiske pund. Dette bekreftes av kontrakt om overdragelse av West Green Farmhouse mellom Michael og Judith Bowdens og Oriental Maritime Corporation Ltd. datert 24. april 1980.

Da Hugo Kindersley i 1980 ble separert fra sin kone, flyttet han til West Green Farm, som senere har vært hans bopel. Han overdro samtidig sin del av West Green Farm til selskapet Oriental Maritime Corporation Ltd. for 135 000 britiske pund Dette fremgår av kontrakt om overdragelse av West Green Farm av 14. mai 1980 mellom Hugo Kindersley og Oriental Maritime Corporation Limited.

Selskapet Oriental Maritime Corporation Ltd. – som kjøpte lord Hugo Kindersleys bopel – var et datterselskap av Thorleif Monsens selskap Old Forrester Holding Ltd.

På denne måten ga Thorleif Monsen allerede i 1980 økonomisk hjelp til Hugo Kindersley, som på dette tidspunkt hadde en stram økonomi på grunn av skilsmisse. Fra dette tidspunkt – i 1980 – stod altså Hugo Kindersley i taknemlighetsgjeld til Thorleif Monsen.

West Green Farm ble betydelig påkostet i perioden 1980–87, og Hugo Kindersley nøt derfor godt av løpende utbetalinger fra Thorleif Monsen i forbindelse med utbedringer av West Green Farm.

På samme dag som Hugo Kindersley går av som *“Advisor”* i Aall Foundation, blir aksjene i Oriental Maritime Corporation Ltd overført til AT&B som *“trustee”* (forvalter) for M.F.K. Trust. Dette var en trust som var opprettet for Hugo Kindersley.

Som vederlag for denne overførselen mottok Thorleif Monsens selskap 2 millioner dollar – finansiert med midler som stammet fra Utenlandsformuen. Dette innebar at ved Hugo Kindersleys fratreden ble Utenlandsformuen tappet for 2 millioner dollar. Forholdet er presist beskrevet i Robert N. Slatters memorandum av 8. oktober 1990 vedrørende *“All Foundation”*:

“HK - his resignation in September 1987 did not come cheaply. Westgreen farm in the U.K. had been bought from him by TM some years before. On HK’s resignation TM gave the company owning the farm to a Cayman trust for HK in consideration for a \$2 million payment by Blue Range to TM.

Thus HK's resignation as an Advisor of the Foundation cost the Foundation \$2 million. At the time I made a note in my file that on asking TM why HK got so much he replied 'it was not much for what he got for me'."

Verdien av eiendommen ble således dekket gjennom midler fra Aall Foundations datterselskap Blue Range– altså Anders Jahres utenlandsformue.

Materialet mottatt fra Lazard vinteren 2002 bekrefter ytterligere utbetalinger til Hugo Kindersley gjennom selskaper kontrollert av Thorleif Monsen. Utskrifter fra Lord Kindersleys konto i Lazard for perioden oktober 1984 – 30. juni 1986 viser at bare innenfor den aktuelle 20-måneders-perioden mottok Hugo Kindersley ca. 500 000 dollar fra Monsen-kretsen.

I tillegg ble Hugo Kindersley – ifølge oppgave utarbeidet av Robert N. Slatter – honorert med i alt 495 000 dollar for sin rolle som "*Advisor*" i Aall Foundation over årene 1982–1987.

Hugo Kindersley har altså også mottatt betydelige verdier fra Anders Jahres utenlandsformue. Dokumentasjonen viser at Thorleif Monsen allerede i 1980 ga økonomisk hjelp til Hugo Kindersley, og at dette senere har blitt dekket inn gjennom midler som stråmannen underslo fra Utenlandsformuen.

20.4 Utbetalinger til andre

20.4.1 John A. Worsley

Det er ikke bare Bjørn Bettum og Hugo Kindersley som har mottatt midler fra Anders Jahres utenlandsformue. Også den tredje "*Advisor*" til stiftelsen – John A. Worsley – mottok betydelige summer da han fratradte som "*Advisor*" i Aall Foundation i 1989. John A. Worsley har selv forklart seg om dette under bevisopptak i Toronto i mars 2000.

John A. Worsley forklarte at han fikk utbetalt 1 million canadiske dollar i forbindelse med sin fratreden som "*Advisor*" i Aall Foundation. Utbetalingen ble foretatt til en trust – KFJ Trust for John A. Worsleys familie. Trusten var opprettet av Monsens samboer Kimiko – "*Komiko for John*". Denne utbetalingen kom i tillegg til den løpende betaling han fikk som "*Advisor*" i Aall Foundation, og som han anslo til å være mellom 20 000 og 25 000 dollar per år. I tillegg ble han og hans families stiftelser tilgodesett med omtrent 150 000 dollar.

John A. Worsley forklarte millionutbetalingen med "*the kindness of Monsen, and I think a thank for what I and my family had done for him over the years*". Dette til tross for at John A. Worsley – ifølge hans forklaring – selv måtte be om å få utbetalt de aktuelle midlene. Ifølge John A. Worsley hadde Thorleif Monsen alltid sagt at han skulle hjelpe Worsley og Worsleys familie.

Thorleif Monsen hadde – fortsatt ifølge forklaringen – gitt et løfte om dette – på samme måte som Hugo Kindersley fikk løfte om å overta West Green Farm. Begge to mottok altså løfter om betydelige godtgjørelser fra Thorleif Monsen, og de var derfor begge lojale mot Thorleif Monsen.

Robert N. Slatter har i memorandum av 8. oktober 1990 vedrørende “*Aall Foundation*” også omtalt omstendighetene rundt John A. Worsleys tilbaketreten:

“JAW- caught up in the FDG 1989 “power play” he took exception to being asked to resign as an Advisor. However, JAW was persuaded to resign with a payment of Cdn\$1 million to his Cayman trust, the payment coming from TM’s company with the approval of MEM and TB.”

20.4.2 *Arthur J. Hardman*

Også Arthur J. Hardman har i “*Statement*” av 1994 erkjent at han mottok midler fra Thorleif Monsen (som stammer fra Utenlandsformuen).

Arthur J. Hardman forklarte i statementet at hans hovedsakelige funksjon var som Thorleif Monsens assistent, en funksjon han hadde fra 1978 til midten av 80-tallet. For dette mottok han ikke løpende lønnsutbetalinger, da det etter eget utsagn ville hindre ham i fritt å komme med råd til Thorleif Monsen. Til sikring av hans og hans kones pensjon avsatte derfor Forrester Holdings 200 000 dollar (etter valutakurs i 1982: 1 290 000 kroner). Disse pengene skulle investeres slik at Hardman mottok minimum 10 prosent i avkastning per år. Han begynte å trekke på pensjonsavsetningen i januar 1993.

I tillegg fikk Hardman dekket det han selv oppfattet som ubetydelige kostnader som medisinske utgifter, reisekostnader, klær, gartnere og ikke minst utbedringer på Hardmans bolig etc. Sistnevnte ble forklart med at Thorleif Monsen og hans familie eller forretningsforbindelser dermed kunne komme og bo hos familien Hardman. Ifølge Arthur J. Hardman utgjorde disse utgiftene maksimum 25 000 dollar per år frem til 1988/89 og deretter 40 000 dollar per år. Han mottok i tillegg 70 000 dollar i perioden 1988–90 til dekning av utbedringer på huset samt kjøp av ny bil.

DEL 4: BOETS NORSKE MOTPARTER

21 SKAUGEN OG BOET

- 21.1 Sammenfatning
- 21.2 Innledning
- 21.3 Skaugen og boets informasjonsutveksling fra 1992
- 21.4 Skaugens tilgang fra 1997 til boets samling av samtidsdokumenter
- 21.5 Boets nei til Skaugens innsyn i strategiske dokumenter
- 21.6 Skaugens Kosmos-krav 1995
- 21.7 Skaugens ønske om samarbeid og representasjon i boet 1998
- 21.8 Skaugens kontakt fra 1998 med finansdepartementet om samarbeid
- 21.9 Skaugens hemmeligholdte avtale i 1998 med Bess Jahre
- 21.10 Skaugens forsøk fra 1997 på overprøving av skattekravet
- 21.11 Skaugens tese fra 1998 om utenlandsformuens eier
- 21.12 Skaugens implikasjon om Jahres underslag av Kosmos' midler
- 21.13 Skaugens nei til boet forlik med Lazard Bank
- 21.14 Skaugens mislykte konkursbegjæring mot boet i 2001
- 21.15 Skaugens kamp mot boet fra 2002
 - 21.15.1 Han krevde at boet skulle trekke seg fra søksmålet på Cayman Islands Bjørn Bettum og bjørn bettums dødsbo
 - 21.15.2 Han motsatte seg at boet skulle reise søksmål mot Monsen-kretsen (Erik Monsen og de foretakene han kontrollerte).
 - 21.15.3 Han krevde at kreditorene i boet for fremtiden skulle utelukkes fra skiftesamlingene
 - 21.15.4 Han foreslo at boet skulle forlike søksmålet mot Bjørn Bettum ved å ettergi milliardkravet mot ham. I andre halvår 2002 ble forslaget forsterket til et **krav** om ettergivelse
 - 21.15.5 Han etablerte i 2002 forbund med boets aktive motstandere Bjørn Bettum og Anders Jahres Humanitære stiftelse
 - 21.15.6 Han overbeviste Erik Monsen og forvalterne i Aall Foundation at et fremforhandlet forlik med boet i februar 2002 burde forkastes
 - 21.15.7 Han motiverte Bjørn Bettum til å erklære at Utenlandsformuen tilhørte Kosmos
 - 21.15.8 Han forsøkte høsten 2002 å påvirke Bjørn Bettums barn til å avstå fra et forlik med Jahreboet
 - 21.15.9 Han intervenerte i boets norske søksmål mot Monsen-foretaket Forrester Maritime Limited i 2003 med formål å svekke boets sak
 - 21.15.10 Han stilte sin advokat Truls Leikvang i 2006 til disposisjon på Cayman Islands for Erik Monsen. Formålet var å gi støtte til Monsens påstand, at boet representerte

“the tax man” og derfor måtte avvises som følge av det britiske prinsippet “foreign revenue defence”

- 21.16 Forlikforslag til beste for fattige
- 21.17 Skaugen ut av bobehandlingen 2002
- 21.18 Skaugen ut av søksmålet om utenlandsformuen 2003
- 21.19 Skaugens varsler om søksmål
- 21.20 Carl I. Hagen tar saken

21.1 Sammenfatning

- Skaugen deltok på skiftesamlingene i boet fra våren 1994 til høsten 2002. Fra 1998 representerte han gjennom en av sine advokater enken Bess Jahre og bestemte i hemmelighet hennes standpunkter.
- Fra 1998 hevdet Skaugen at Kosmos var eier av Utenlandsformuen og ble i 2000 boets motpart. Skaugen ga opp kravet på Utenlandsformuen i 2003.
- Skaugens tese om Kosmos’ eierskap innebar at Anders Jahre hadde begått tidenes underslag.
- Skaugen innledet i 1998 samtaler med Finansdepartementet om samarbeid og fordeling av provenyet fra Utenlandsformuen.
- Skaugen sluttet i 2001/02 i hemmelighet forbund med Bjørn Bettum og Anders Jahres Humanitære stiftelse om kamp mot boets krav på Utenlandsformuen og deling av den dem imellom. Forbundsfallen Bjørn Bettum erklærte i mars 2002 at Kosmos var eier av Utenlandsformuen. Frem til da hadde han konsekvent avvist muligheten for at Kosmos kunne være eier.
- Boet nektet i 2001 Skaugen innsyn i strategiske dokumenter. Skaugens krav i Bess Jahres navn om innsyn ble avvist av skifteretten, lagmannsretten og Høyesteretts kjæremålsutvalg. Skifteretten uttalte: “Kravet vil være en parodi på de verdier vårt rettssystem skal representere.” Lagmannsretten uttalte: “Boet må gis adgang til å treffe adekvate forholdsregler mot at loddeieren opptrer som “trojansk hest” for motparten”
- Skaugen forsøkte forgjeves å slå boet konkurs i 2001.
- Skaugen forsøkte deretter forgjeves å motsette seg boets forlik med Lazard Bank, boets forlik med Bjørn Bettums dødsbo, boets rettergang mot de utenlandske motpartene, kreditorenes deltakelse på skiftesamlingene og boets krav på aksjer i Bulls Tankrederi AS.
- Skaugen varslet i flere sammenhenger søksmål. Ingen av varslene ble fulgt opp.

- Skaugen anklaget i 2003 boet for illojalitet og umoral.

21.2 Innledning

Morits Skaugens familieselskap Eikland AS ble eier av Kosmos AS på slutten av 1980-tallet. Fra 1984 var Kosmos eier av aksjene i selskapet Anders Jahre AS, som var kreditor i Jahreboet. Skaugen deltok på skiftesamlingene i boet fra 1994 gjennom sine representanter, Per Etholm, Truls Leikvang og Nils Gregusson.

I fremstillingen her skiller vi ikke mellom Skaugens opptreden selv eller gjennom andre. Vi legger til grunn at alle de andre fremmet syn og inntok standpunkter i samsvar med hans instruksjer.

Skaugen har i ettertid hevdet at boet høsten 2001 “ensidig brøt samarbeidet” som var etablert mellom partene. Høsten 2001 var starten på en rekke konflikter mellom Skaugen og boet/bobestyrer som fortsatte i de neste årene.

I et oppslag i Dagbladet 1. april 2003 uttalte Skaugen:

“Vi er blitt forsøkt presset ut av staten og boet på en særdeles illojal måte, til tross for at vi i hele samarbeidsperioden opptrådte lojalt ...”

Et nytt oppslag i samme avis 26. november 2003 opplyste at han ikke

“orker fortsette den årelange striden om eiendomsretten til Anders Jahres utenlandsformue (...) Eiendomsforholdet vil nå aldri bli belyst og sannheten kommer aldri frem, men det er mye umoral i denne saken. Ikke minst fra den norske stats og boets side, sier en bitter Skaugen til Dagbladet.”

Skaugen begrunnet ikke anklagen om illojalitet og umoral. Han nøyde seg med påstanden.

En moraldebatt faller utenfor rammen av rapporten. I rapporten har vi derimot forsøkt å legge til rette for en bedømmelse av partenes opptreden ved å redegjøre inngående for de ulike hendingene som grep inn i forholdet mellom dem. Siden hendingene ligger år tilbake, har vi funnet det riktig å dokumentere vår fremstilling med samtidsdokumenter og gi en kronologisk oversikt over utviklingen.⁸⁰ Formålet er å gi leserne av rapporten underlag for å kunne vurdere Skaugens grunnlag for anklagen mot boet.

⁸⁰ [Vedlegg – Kronologisk oversikt over utviklingen datert 14. februar 2007]

21.3 Skaugen og boets informasjonsutveksling fra 1992

Boet anmodet i mai 1992 Skaugen om samtykke til informasjonsinnhenting fra kretser som hadde stått Kosmos nær. Skaugen signaliserte positiv innstilling på betingelse av at han fikk innsyn i dokumentasjonen som ble innhentet ved bruk av Skaugens autorisasjon.⁸¹

“Kosmos AS forutsetter at selskapet får del i opplysninger som boet på denne måte får frigitt”.

(Vår understreking)

Denne begrensningen i innsynsomfanget var ”glemt” da Skaugens advokater i oktober 1997 skrev til skifteretten:⁸²

“Det er for øvrig på det rene at boet nå sitter på svært meget av den informasjon og dokumentasjon som vil være nødvendig for å få denne avklaring [på boets og Kosmos’ eierskap til Utenlandsformuen]. Denne dokumentasjon er bl.a. innhentet med samtykke fra Kosmos AS mot at Kosmos AS får innsyn i boets dokumenter.

(Vår understreking og tilføyelse i hakeparentes)

Skaugen løste Kosmos’ tidligere tillitsmenn, rådgivere og revisor fra taushetsplikt, og boet fikk utover Kosmos’ eget arkiv også tilgang til advokatarkiv som vedrørte bistand til Kosmos.

Våren 1994 fikk Skaugen opplyst fra bobestyrer at det var indikasjoner på innblanding av Kosmos-midler i Utenlandsformuen. Innblandingen var knyttet til fraktavtaler for skip Kosmos hadde tatt inn på certeparti etter at Anders Jahre trakk seg tilbake fra daglig ledelse i Kosmos. Opplysningene gikk frem av regnskapsmateriale boet hadde fått overlevert fra sin informant Henry McKinnell, jf. kapittel 6. Skaugen fikk overlevert regnskapsdokumentasjonen boet hadde. Den ble senere supplert med Jahre-rederiets skipliste for 1935–95 og et internt notat i boet om kapitalbevegelsene vedrørende ett av skipene, m/s Japana.

21.4 Skaugens tilgang fra 1997 til boets samling av samtidsdokumenter

Skifteretten ga i desember 1997 klarsignal for at Skaugen skulle gis tilgang til boets arkiver på linje med boets tilgang til Skaugens arkiver. Skaugen fikk plukke ut det han ønsket å kopiere fra i alt 63 relevante saksmapper. Tre av dem ble i mars 1998 utlånt for kopiering i sin helhet.⁸³ Materialet i mappene inneholdt blant annet *alle* dokumentene som Bjørn Bettum hadde overlevert til boet i 1994, jf. kapittel 23 punkt 14. I hovedsak var dette et kopisett av papirer som hadde blitt funnet under sengen hans av Økokrim, samt deler av farens (Frithjof Bettums) advokatarkiv for Jahre-relaterte saker. Materialet som Skaugen fikk kopiere, inkluderte dokumentene som Skaugen senere har vist til som “bevisene” for sin eierpåstand:

⁸¹ [Vedlegg – Brev til Kosmos 29. mai 1992]

⁸² [Vedlegg – Brev 16. oktober 1997 fra Skaugens advokater]

⁸³ [Vedlegg – Brev 24. mars til Skaugens advokater]

Styrereferater i Kosmos for 1939, regnskap for Kosmos og Kosmos II for 1939 og 1940 og en oppstilling med overskrift “*Anslagsvis status ved årsskiftet 1943/44*”.

I tillegg overleverte boet Skaugen et eksemplar av et foreløpig arbeidsnotat om Panamaselskapet, Pankos S.A. utarbeidet av boets amerikanske advokater, Healy & Baillie. Arbeidsnotatet inneholdt en gjennomgang av Bettum-dokumentene sammenstilt med annen informasjon boet allerede samlet inn fra andre kilder.

I brev fra Skaugens advokater til Bjørn Bettum 6. februar 2002 ble det vist til dette notatet.⁸⁴

“Til din orientering oversender jeg kopi av noen av de dokumenter som er mottatt av Anders Jahres dødsbo som er spesielt interessante. Disse dokumenter har jeg nå også funnet i din fars gamle dokumentfiler, og det er tydelig at disse dokumenter er kopiert fra denne file. Som avtalt er det komplette sett klart for avhenting hos oss på tirsdag. Dette er dokumenter som har vært vedlagt en rapport på engelsk utarbeidet av en amerikansk advokat hos Healy & Baillie. En god del av disse dokumenter underbygger Eiklands påstand om at det var Kosmos og ikke Anders Jahre personlig som var eier av Utenlandsformuen.”

(Vår understreking)

Som vi kommer tilbake til i punkt 8, hadde Skaugen allerede i mai 1998 fått utarbeidet et notat som konkluderte med at Kosmos var “*rettmessig eier av utenlandsformuen*”. I flere brev til skifteretten og bobestyrer både i 1998 og 1999 skrev Skaugen at samtidsdokumentene beviste at Kosmos var eier. Det samme fremholdt han overfor boets utenlandske motparter i 1998. I 2002 – fire år senere – proklamerte han at boet siden 1994/95 hadde “*sittet på*” dokumenter som viste at Kosmos var eier av Utenlandsformuen. At han selv hadde “*sittet på*” det samme materialet i fire år, nevnte han ikke.

21.5 Boets nei til Skaugens innsyn i strategiske dokumenter

Boet videreførte informasjonsutvekslingen med Skaugen til slutten av september 2001. Vedlagt følger boets brev 25. september 2001 til hans advokater om dokumenter som Lazard Bank hadde.⁸⁵

Det kom til et vendepunkt da Skaugen i slutten av september 2001 ba om å få oversendt kopier av dokumenter boet hadde fått oversatt til bruk for sine britiske advokater.

Det gjaldt dokumenter som var oversatt i forbindelse med at boet skulle utarbeide “*points of defence*” i rettsprosessen på Cayman Islands.

Boet tilbød Skaugen dokumentbunkene som var oversatt til engelsk og fremlagt i det norske søksmålet mot Lazard Bank og Bjørn Bettum. I de søksmålene var ikke Skaugen motpart. Dokumentene røpet heller ikke boets strategiske tenkning på Cayman Islands. Tilgang for Skaugen var derfor ubetenkelig. Forholdet stilte seg annerledes med det særskilte utvalget

⁸⁴ [Vedlegg – Brev 6. februar 2002 fra Skaugens advokater til Bjørn Bettum]

⁸⁵ [Vedlegg - Brev 25. september 2001 fra boet til Skaugens advokater]

av dokumenter som boet hadde gjort og fått oversatt som del av sin forberedelse av *“points of defence”* på Cayman Islands.

Bobestyreren avslo Skaugens ønske på dette punktet ut fra boets interesser. Skaugens syn fremgår av brev 26. september.⁸⁶ Han hevdet at

“[d]et foreligger p.t. en avtale mellom staten/boet og Eikland, og det at boet sitter på dokumenter som ikke er forelagt er både i strid med den avtale som i sin tid ble inngått om fullt innsyn i hverandres dokumenter og med den avtale som løper knyttet til forliksforhandlingene.”

Bobestyrer hadde en annen forståelse av Skaugens innsynsrett i boets arkiv. Skaugen hadde fra før fått tilgang til alle samtidsdokumentene boet hadde innhentet om Utenlandsformuen. Men boet og Skaugen hadde aldri blitt enige om å informere hverandre løpende om hvilke dokumenter de ville gjøre bruk av i søksmålet på Cayman Islands.

Etter avslaget skiftet Skaugen spor. Bess Jahre meldte seg til boet og fremsatte krav om utlevering av de samme dokumentene.

Det skulle senere vise seg at Skaugen hadde avtale med Bess Jahre om å kunne bestemme hennes standpunkter i boet. I 2001 var innholdet av avtalen ukjent for boet og omverdenen ellers. Innholdet ble først kjent i 2002, da Skaugen fikk rettslig pålegg om å fremlegge avtalen. Avtalen er kommentert i punkt 9.

Bess Jahres krav om innsyn i dokumentene havnet i skifteretten etter at bobestyrer på ny sa nei til innsyn i de aktuelle papirene. Skifteretten la ikke fingrene imellom og uttalte at innsyn for Skaugens advokat i Bess Jahres navn *“ville være en parodi på de verdier vårt rettssystem skal representere”*. Skifteretten åpnet for Bess Jahres innsyn, så lenge Skaugens advokat Leikvang holdt seg unna.

Skaugen snudde seg og sendte sin venn Fabian Stang inn i ringen som innbytteradvokat. Skaugens resonnement – muligens også Stangs – må ha vært at siden Stang var en av Skaugens omgangsvenner, og ikke en av hans ofte brukte advokater, ville Stangs innsyn harmonere *“med de verdier vårt rettssystem skal representere”*.

Advokat Stang oversendte 8. desember boet et utkast til telefaks⁸⁷ der han

“som ingen befatning har med sakskomplekset for øvrig, [er] blitt engasjert som Bess Jahres representant”.

Han ba uten hell om å få oversendt det etterlengtede dokumentsettet^{88 89 90}. Bobestyrer fikk via omvei opplyst at Bess Jahre var uvitende både om sitt dokumentinnsynskrav og advokat Stangs engasjement som representant for henne.

⁸⁶ [Vedlegg – Brev 26. september fra Skaugens advokater]

⁸⁷ [Vedlegg – Telefaks 8. desember 2001 fra advokat Stang]

⁸⁸ [Vedlegg – Telefaks 12. desember 2001 til advokat Stang]

⁸⁹ [Vedlegg – Telefaks 18. desember 2001 til Sandefjord skifterett]

Debatten om advokat Stangs krav på innsyn døde ut i februar 2002, da han foreslo kopiering av boets komplette arkiv med deponering av kopisettet hos uavhengig tredjepart. Skifteretten oppnevnte en lokal advokat til å forestå kopiering og lagring. Før kopiering var igangsatt, løp oppdraget ut i sanden høsten 2002. Da var representasjonen for Bess Jahre overført fra Skaugen til forbundsfellen Anders Jahres Humanitære stiftelse. Advokat Stang opplyste at det var *“naturlig”* at han fratrådte som advokat for Bess Jahre fordi Skaugen var ute av bildet, jf. advokat Rune Jensens brev 26. november 2002.⁹¹

Skaugen brakte skifterettens nektelse av innsyn for sin advokat Leikvang inn for Agder lagmannsrett. 18. oktober 2002 stadfestet lagmannsretten nektelsen⁹², men utvidet den til å gjelde Bess Jahre selv. Underveis hadde lagmannsretten pålagt Skaugen å fremlegge avtalen med Bess Jahre og var blitt kjent med innholdet. På side 33 i kjennelsen uttalte lagmannsretten:

“Boet må gis adgang til å treffe adekvate forholdsregler mot at loddeieren opptrer som “trojansk hest” for motparten... Avtalen leder til at hennes krav (...) må identifiseres med Eiklands, og at innsyn kan nektes i den utstrekning det er grunn til å tro at det vil skade boets sak at opplysningene tilflyter Eikland. (...) I og med at hun har økonomisk interesse av at boet taper saken mot Eikland, har hun på grunn av interessekonflikten diskvalifisert seg fra å ha noen innflytelse på boets behandling av tvisten.”

(Vår understreking)

Nektelsen ble påkjært videre til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Skaugen, som sto bak kjæremålet, hevdet forgjeves at skifteloven ga en andelseier (her Bess Jahre) en *“ubetinget og uinnskrenket”* rett til å gjøre seg kjent med informasjon et bo sitter på. Skaugen mente det var uten betydning at Bess Jahre fremmet hans interesser. Da Høyesteretts kjæremålsutvalg etter bredbente partsinnlegg nedkom med sin slutning i juni 2003,⁹³ var det mest prinsipper og prestisje det sto om. For da var rettsprosessen på Cayman Islands kommet så langt at alle partene hadde gitt hverandre innsyn i sine dokumenter, slik det britiske prinsippet om *“discovery and inspection”* legger til grunn..

Skaugen vant ikke frem med kjæremålet.

21.6 Skaugens Kosmos-krav 1995

Sommeren 1995 varslet Skaugen boet om krav i boet utover kravet fra Anders Jahre AS. Kravet ble begrunnet med sammenblanding av Kosmos' midler og Utenlandsformuen. Kravet er inntatt i skifterettens kjennelse fra september 1997.⁹⁴ Kravet ble avvist fordi fristen for å

⁹⁰ [Vedlegg – Brev 3. januar 2002 fra Sandefjord skifterett]

⁹¹ [Vedlegg – Brev 26. november 2002 fra advokat Rune Jensen]

⁹² [Vedlegg – Agder lagmannsretts kjennelse 18. oktober 2002]

⁹³ [Vedlegg – Kjæremålsutvalgets avgjørelse 20. juni 2003]

⁹⁴ [Vedlegg – Skifterettens kjennelse 26. september 1997]

melde krav i boet hadde gått ut allerede i juni 1982. Skaugen var uenig i at kravet var prekludert. Begrunnelsen hans er inntatt i kjennelsens side 5:

“(…) jeg viser i denne forbindelse til det samarbeidet som tidligere har vært mellom Kosmos og bobestyreren bl.a. mht. bruk av Kosmos (...) som kreditor og innsyn i arkiver (...) samt at boet kan opptre i Kosmos navn i andre land for å fremme den felles sak. Jeg vil spesielt understreke at jeg finner det uvanlig at boet gjennom bobestyrer avtaler med Kosmos at det skal kunne påberope seg at Kosmos er kreditor i boet samtidig som at boet innad overfor Kosmos bestrider at Kosmos er kreditor i boet.(...)”

(Våre understrekinger)

Utsagnet må skyldes det man på diplomatisk vis omtaler som en *erindringsforskyvning*. Boet hadde aldri bedt om Skaugens samtykke til å opptre i Kosmos' navn eller gjøre bruk av Kosmos som kreditor. Boet hadde utelukkende bedt om å få *autorisasjon fra Kosmos til å søke opplysninger*. Vedlegget gjengir tekstinnholdet i standarderklæringen boet utarbeidet, og som også ble oversendt Skaugen.⁹⁵ Kosmos var rettighetshaver til informasjon som selskapets rådgivere og forbindelser satt på. Det var denne informasjonen boet var ute etter. Kosmos' eventuelle kreditorposisjoner hadde ingen betydning for boet.

Boet hadde bedt om Kosmos' samtykke til

“(…) to seek (...) all information with regard to the assets of the Company [Kosmos] (...) and transactions entered into by the Company provided that such information may serve the purpose of tracing any information or assets relating to the estate [dødsboet].

(Våre tilføyer i klammeparenteser)

Som det fremgår av skifterettens kjennelse, hadde Skaugen også begrunnet sitt standpunkt med at bobestyrer hadde bekreftet at fordringen ikke var bortfalt ved preklusjon. I Jahreboet hadde fristen utløpt mer enn ti år før bobestyreren ble oppnevnt. Skaugen forsøkte aldri å underbygge påstanden sin om å ha fått fritak for preklusjonsfristen. Han nøyde seg også her med å fremsette påstanden.

Skaugen anket skifterettens avgjørelse. I november 1999 stadfestet lagmannsretten skifterettens avgjørelse.⁹⁶

21.7 Skaugens ønske om samarbeid og representasjon i boet 1998

Skaugen rettet henvendelse til skifteretten i januar 1998 og oppfordret til samarbeid om Utenlandsformuen og ba om at Kosmos fikk representasjon i boet. Brevet førte til et kontaktmøte med Skaugen i februar. Møtereferatet er utarbeidet av advokat Knut Ro, som representerte boet.⁹⁷ Referatet viser at Skaugen tilbød bistand og allianse (referatets punkt

⁹⁵ [Vedlegg – Utkast mai 1992 til “*declaration*” fra Kosmos]

⁹⁶ [Vedlegg – Agder lagmannsretts avgjørelse 4. november 1999]

⁹⁷ [Vedlegg – Møtereferat 10. februar 1998]

4 og 5), og antydnet muligheten for å delfinansiere boets kostnader (punkt 8). Motstykket skulle være en andel for Skaugen av den nettoen boet fikk hjemført av Utenlandsformuen (punkt 10).

Skaugen forespeilte også muligheten for å få i stand en avtale med Bess Jahre, der hun mot ytelse fra Skaugen eventuelt kunne bekrefte noe av sin kunnskap knyttet til Utenlandsformuen. Bess Jahre var kunde i samme advokatfirma som Skaugen, og boet fikk opplyst på møtet av Skaugens advokat at det var *“grunn til å tro”* at det lot seg gjøre å få bekreftelse fra henne. Som arbeidsgrunnlag for en bekreftelse fra Bess Jahre skulle boet komme med en liste over fakta boet ønsket å få belyst.

Skifteforvalteren reagert negativt på referatets opplysning om Skaugens opplegg for å få Bess Jahres medvirkning og utbrøt i skiftesamling:

“Man selger en støtte til Finansdepartementet. Ser ikke ut – ren triksing og fiksing!”

Skifteforvalteren stilte som vilkår for boets inngåelse av avtale med Skaugen at han sannsynliggjorde sitt krav på Utenlandsformuen gjennom en redegjørelse for fakta og rettsregler. En avtale med boet om fordeling – grunnet ene og alene på boets behov for å styrke sin posisjon – var det utelukket for skifteforvalteren å samtykke i. Han fungerte som embetsdommer, ikke som plastisk støttespiller for boet.

Fra våren 1998 kom han med flere oppfordringer til Skaugen om å redegjøre for kravet på Utenlandsformuen. Men noen redegjørelse til skifteforvalteren kom aldri fra Skaugen. Noe formalisert samarbeid mellom boet og Skaugen ble derfor ikke etablert. Skaugens ønske om representasjon i boet, utover sin representasjon for kravet fra Anders Jahre AS, ble følgelig ikke tema. Skaugen deltok i stedet i det skjulte i kraft av sin hemmeligholdte avtale med Bess Jahre, jf. punkt 9.

Bobestyrers vurdering var at boet burde vurdere en avtale med Skaugen. En avtale kunne forhindre at de to kunne komme til å kannibalisere hverandres krav på Cayman Islands. Bobestyrer fryktet at en caymansk domstol kunne komme til å favorisere Skaugen. Caymanske interesser sto på spill når boet gjorde krav gjeldende mot en caymansk stiftelse. Pågangen ble på Cayman Islands utlagt som angrep på nasjonens økonomiske fundament – finansvirksomheten med hvite, svarte og blodrøde penger. Hvis boet skulle vinne frem, kunne utenlandske investorer komme til å se seg om etter sikrere beitemark for kapitalen sin. De to justitiariene i *The Grand Court of Cayman Islands* som boet fikk føling med, lyttet alltid velvillig til boets motparter. Velviljen var ikke den samme overfor boet. Det fikk boet erfare gjennom flere av avgjørelsene underveis. For Cayman Islands ville den negative effekten av en seier for Skaugen trolig oppfattes mindre dramatisk enn en seier for boet. Boet ble betraktet som en arm av *“the tax man”*. Skaugens krav kunne fremstilles som en av de mange, private søksmålene om omstridte midler i etablerte truste. Slike rettstvister er det et antall av til enhver tid på Cayman Islands, og de skremmer ikke utenlandske investorer. Det er innsyn for myndighetene i deres hjemland som skremmer, og som får dem til å plassere sine verdier i en *“sikrere”* jurisdiksjon.

Med skifteforvalterens krav til sannsynliggjøring av Kosmos' eierskap, og Skaugens uvillighet til å imøtekomme kravet, var Skaugens ønske om samarbeid med boet dødlagt. Boet jublet ikke, men hadde ikke grunn til å beklage seg da det i januar 2000 fikk informasjonen om at

Skaugen i hemmelighet hadde tatt kontakt med boets utenlandske motpart Bridge Trust (den ene forvalteren for Aall Foundation) om forlik for seg. Skaugens ouverture overfor Bridge Trust førte til at boet skjerpet aktsomheten når det gjaldt Skaugens rolle som samarbeidende. Han hadde også rolle som motpart.

21.8 Skaugens kontakt fra 1998 med Finansdepartementet om samarbeid

For Skaugen var trolig februar-møtet i 1998, referert i forrige punkt, planlagt som en introduksjon til kontakt med Finansdepartementet direkte. Han tok kort tid etterpå initiativet til et møte med departementet. Skaugens siktemål med møtet var å komme til en forståelse – en avtale – om deling av boets netto. Departementet disponerte over statens del av skattekravet i boet. Innenfor rammen av det staten ville motta som dividende, kunne fordelingsavtale inngås med Skaugen uten skifterettens medvirkning. Bobestyrer stilte seg positiv til kontakten mellom Skaugen og staten. En avtale mellom dem som la grunnlaget for at de kunne danne front sammen – og ikke mot hverandre, mente han kunne gi økte vinneransjanser for boet og best økonomisk uttelling for alle parter.

Skaugen utarbeidet i mars utkast til samarbeidsavtale mellom seg og departementet. Departementet forutsatte på sin side at Skaugen først måtte sannsynliggjøre Kosmos' eierskap til Utenlandsformuen, og Skaugens forslag til samarbeidsavtale førte ikke til noen avtale den våren.

I mai 1998 hadde Skaugen fått ferdigstilt et notat om Utenlandsformuen. Notatet var bygget på dokumentmaterialet han hadde fått fra boet. Det 16 siders notatet endte med en reservasjonsløs konklusjon:

- “1. Det foreligger overveldende bevis for at Kosmos var opprinnelig eier av aksjene i Pankos.
2. Det foreligger ingen bevis for at Anders Jahre noen gang har betalt Kosmos for aksjene i Pankos eller noen gang på annet grunnlag rettmessig har tilegnet seg disse.
3. Det foreligger ingen rettslige holdepunkter for å hevde at den som har disponert over et selskaps midler og som i kraft av å være disponent er blitt eier av selskapets midler. Anders Jahre har aldri vært i god tro med hensyn til sine rettigheter over midlene og har hele tiden erkjent at dette var midler han var disponent for. Spørsmålet om selskapets rett til å kreve tilbake de midler som er tatt må skilles fra spørsmålet om disponenten er blitt eier av samtlige midler.
4. De ovenstående punkter må føre til at det er Kosmos som er rettmessig eier av utenlandsformuen.”

Notatet ble fremlagt av Skaugen på et møte i Finansdepartementet i juni 1998.

Noen forståelse med departementet ble ikke oppnådd verken da eller senere det året. Partene kom nesten i mål etter en forhandlingsrunde i oktober 1998, men bare nesten.

I august 1998 hadde Finansavisen et intervju med Skaugen der han forskutterte en avtale om deling av Utenlandsformuen:⁹⁸

“Etter vårt syn er det like mange tegn på at formuen har tilhørt Kosmos (...) som at den har tilhørt Anders Jahre personlig. Hvis boet når frem med sine krav, så regner vi med at de deler med oss. Hvis vi når frem, så deler vi med boet (...) I forbindelse med jakten på Jahre-formuen har vi hatt en felles avtale med boet om å utveksle informasjon (...)”.

(Vår understreking)

Skaugen erklærte tidlig i desember 1998 forhandlingsbrudd med Finansdepartementet. I årene som fulgte ble forhandlingene med staten i flere omganger vekket til live. Ofte, når boet i sine mange forhandlingsrunder med utenlandske motparter nærmet seg forlik, inngikk departementet og Skaugen fortrolige, situasjonsbestemte fordelingsavtaler. Boets forliksforhandlinger brøt sammen etter tur, og avtalene ble derfor ikke aktuelle. Da boet høsten 2001 til slutt fikk i stand et forlik med motparten Lazard Bank, hadde departementet og Skaugen en avtale om deling som bare gjaldt for et totalforlik mellom boet og *alle* motpartene. Forliket med Lazard Bank førte derfor ikke til noen uttelling for Skaugen. Et kjøligere klima hadde allerede satt inn i september, da boet motsatte seg å overlevere dokumenter som Skaugen ønsket seg, jf. punkt 5. Forliket med banken førte til en kampsituasjon fra Skaugens side.

21.9 Skaugens hemmeligholdte avtale med Bess Jahre i 1998

På møtet mellom boet og Skaugen hos advokat Knut Ro i februar 1998 fikk boet som nevnt tilbud om å liste opp fakta som boet ønsket Bess Jahres bekreftelse på, jf. møtereferatets punkt 9.4. Listen ble kort tid etter møtet utarbeidet og oversendt Skaugen. Bobestyrer ble deretter bedt om å lage et forslag til erklæring fra Bess Jahre som hun kunne ta stilling til. Med det forslaget som utgangspunkt undertegnet hun i mars sin erklæring. Boet fikk ikke se erklæringen, og innholdet ble hemmeligholdt i den forstand at boet ikke visste om forslaget var blitt endret, og om hun hadde undertegnet noen erklæring. Boets spørsmål om erklæringens innhold og undertegning ble ikke besvart fra Skaugens side.

Boet registrerte den tilsynelatende aktive og offensive holdningen Bess Jahre inntok overfor boet høsten 2001 og i første halvår 2002. Hun ble rammet av hjerneslag i august 1992. Bobestyrer observerte etter det en merkbar nedgang i hennes interesse for boets anliggender.

Standpunktene hennes i boet fra høsten 2001 var i strid med dem hun inntok i boet i 1993/94, og dem hun ga uttrykk for i sin sosiale omgang – i alle fall slik bobestyrer fikk dem gjenfortalt. Sommeren 2002 kom forklaringen: Lagmannsretten som behandlet tvisten om innsyn i boets dokumenter (jf. punkt 5), ga pålegg om fremleggelse av avtalen mellom henne

⁹⁸ [Vedlegg – Intervju med Skaugen i Finansavisen 25. august 1998]

og Skaugen.⁹⁹ Skaugens advokater hadde hevdet at den ikke kunne vises fordi den var fortrolig. Det var den, men bare for Bess Jahre viste det seg.

Sammen med avtalen ble fremlagt to vedlegg. Det ene var Bess Jahres før omtalte erklæring, datert 21. mars 1998¹⁰⁰; det andre var en altomfattende representasjonsfullmakt¹⁰¹ fra henne til Skaugens advokat Truls Leikvang.

Bess Jahres avtale hadde i perioden den ble hemmeligholdt, vært referert til som en *avtale om samarbeid*. Bess Jahres eneste ytelse som samarbeidspartner var undertegning av erklæringen sin. Det skjedde samtidig med inngåelsen av avtalen med Skaugen. Avtalen forpliktet Bess Jahre til å la Skaugen *bestemme hva hun til enhver tid skulle mene og stemme for som andelseier i Jahreboet*.

“Partene er derfor enige om at advokat Truls Leikvang (“TL”) skal representere BJ i boet og ivareta hennes posisjon som loddeier. BJ er innforstått med at Eikland ønsker og skal ha rett til å instruere TL i forbindelse med bobehandlingen (...) BJ gir ved denne avtales underskrift TL fullmakt til å handle på hennes vegne i alle henseender i forbindelse med hennes status som loddeier (...).

(avtalens punkt 3)

“BJ forplikter seg til å holde denne avtale konfidensiell (...)”

(avtalenspunkt10).
(Vår understreking)

Hennes forpliktelse til å holde avtalen fortrolig var viktig for Skaugen. For hadde boet blitt kjent med innholdet, hadde skifteretten satt strek over avtalen. Det er ikke mulig å overdra posisjonen som andelseier i et bo. Den er etter skifteloven personlig og uoverdragelig.

En andelseier i et bo vil instinktivt stritte imot å overdra sin rett til å ta standpunkt og frata seg selv retten til ha egen mening i boet. Penger trengte ikke Bess Jahre. I 1998 var hun etter norske forhold velhavende. Kanskje har hun lyttet til råd fra noen. I så fall har hun fått råd om å lage en handel med noe som ikke lot seg overdra.

Etter avtalen sto Skaugen fritt til å bestemme hennes standpunkter i boet ut fra hva han til enhver tid anså som mest tjenlig, og uavhengig av om det måtte kollidere med Bess Jahres personlige oppfatning. Da Skaugen senere lanserte sin tese om Kosmos’ eierskap til Utenlandsformuen, var den ensbetydende med at han stemplet Anders Jahre som underslager av Kosmos’ midler, jf. punkt 12. Avtalen med Skaugen forpliktet Bess Jahre til å akseptere at Anders Jahre ble utlagt som kjeltring.

Så lenge avtalens innhold ble hemmeligholdt, kunne Skaugen nyttiggjøre seg Bess Jahres posisjon i boet. Advokat Leikvang underrettet skifteretten om at han hadde overtatt oppgaven “med å ivareta interessene til boets loddeier”¹⁰² få dager etter avtalens inngåelse.

⁹⁹ [Vedlegg – Avtale mellom Skaugen og Bess Jahre 21. mars 1998]

¹⁰⁰ [Vedlegg – Bess Jahres erklæring 21. mars 1998]

¹⁰¹ [Vedlegg – Rpresentasjonsfullmakt fra Bess Jahre til Truls Leikvang 21. mars 1998]

Realiteten var at han ivaretok Skaugens interesse og representerte Skaugen i boet. Gjennom kravet til Anders Jahre AS hadde Skaugen en legitim posisjon i boet som kreditor. Avtalen med Bess Jahre ga ham en illegitim, men betydningsfull posisjon i boet. Den ga ham i praksis rettigheter som andelseier i boet.

Da avtalen ble fremlagt i 2002, ble Bess Jahres funksjon som alias for Skaugen oppdaget. Kjernen i lagmannsrettens begrunnelse for å nekte Bess Jahre innsyn i boets dokumenter var hennes overdragelse av sin loddeierposisjon til Skaugen.

Avtalen gir nøkkelen til forståelsen av Bess Jahres standpunkter i boet fra 1998. De ble presentert i hennes navn, men ble bestemt av Skaugen. Bess Jahres serie av krav i boet fra høsten 2001 må leses med det for øye. Om Bess Jahre i det hele tatt ble orientert om boet eller "sine" standpunkter i 2001 og 2002, er usikkert. I hvert fall opplyste hun selv til bobestyrer sommeren 2002 at hun ikke var orientert om bobehandlingen, og at hun til da heller ikke hadde hatt noen kontakt med Skaugen eller noen av hans folk i boet. Våren 2002 ble det sluttet avtale med Anders Jahres Humanitære stiftelse om å overta representasjonen av henne. Fra det holdet fikk hun ingen informasjon eller kontakt. Det opplyste hun i brev til skifteforvalteren i 2005, jf. kapittel 24 punkt 15.

21.10 Skaugens forsøk fra 1997 på overprøving av skattekravet

Skaugen gjorde mange fremstøt i Bess Jahres navn for å få endret skattekravet i boet. Insentivet for ham fremgår av punkt 7 i avtalen mellom dem:

"Partene er enige om at deres felles netto utkomme fra bosloddet/boet/utenlandsformuen skal deles med 90% til Eikland og 10% til BJ uansett hvilke utbetalinger som måtte oppnås og uavhengig av om utbetalingene spesifiseres som boslodd, dekning av krav, andel av utenlandsformuen, erstatningskrav eller annet."

Bestemmelsen innebar at Bess Jahre skulle motta en andel på 10 prosent av Skaugens utkomme om Kosmos ble ansett som eier av Utenlandsformuen. Til gjengjeld skulle hun avgi til Skaugen 90 prosent av verdiene i boet om skattekravet falt bort. Avtalen ga Skaugen både i pose og sekk: både 90 prosent av Utenlandsformuen og 90 prosent av Bess Jahres arvelodd i boet. Utover Utenlandsformuen var verdiene i boet på avtaletidspunktet cirka 50 millioner kroner. Setter vi for regnestykkets skyld Utenlandsformuen ut av betraktning, viser enkel hoderegning at Skaugen kunne innkassere 45 millioner kroner om han fikk has på skattekravet.

Allerede i 1997 tok han opp spørsmålet om ny prøving av skattekravet. 16. oktober 1997 ble skifteretten bedt om å opplyse¹⁰³

¹⁰² [Vedlegg – Brev til skifteretten 26. mars 1998]

¹⁰³ [Vedlegg – Brev 16. oktober 1997 fra Skaugen til skifteretten]

“når boet antas å foreta prøving av fordringen (...) Jeg minner om at det er vår oppfatning at det i den utstrekning Anders Jahre foretok ulovlig tilegnelse av midler fra Kosmos AS (...) utgjør det ikke skattepliktig inntekt (...)”

Skifteretten opplyste i sitt svar det Skaugen allerede visste: Skifteretten hadde ikke foretatt noen selvstendig prøving av skattefordringen, men lagt til grunn at den var avgjort med endelig virkning i 1993.¹⁰⁴ Bess Jahre hadde etter Riksskattenemndas kjennelse reist rettstvist om etterligningen i 1992, men trakk seg fra saksanlegget i 1993. Skattekravet var derfor endelig avgjort da Skaugen gjennom fordringen til Anders Jahre AS fikk representasjon i boet i 1994. Da Skaugen spurte skifteretten i 1997 om skattekravet, hadde han for lengst mottatt et kopisett av boets skifteprotokoller fra 1991. Det gjaldt også protokollen for skiftesamling 10. november 1992¹⁰⁵ der skattekravets stilling ble behandlet:

“Skifteretten legger til grunn for den videre bobehandling at boet er ansvarlig for det omtvistede skattekravet (...) Skifterettens standpunkt til om skattekravet skal godkjennes blir avgjort i den tvist som er reist av Bess Jahre med staten som motpart (...) Hvis denne saken ikke blir avgjort ved endelig dom, er det offentliges krav å anse som godkjent med endelig virkning. Boet skal ikke reise tvist om det ovennevnte skattekravet, og boet skal behandles etter reglene om insolvente dødsbo.”

(Vår understreking)

Henvendelsen til skifteretten i 1997 var muligens ment som et forsøk på å få gjenåpnet prøvingen av skattekravet fordi Skaugen mente å ha kommet over nye bevis. Men hvilke bevis støttet han seg i så fall på? Det var først måneder senere at skifteforvalteren ga klarsignal for Skaugens innsyn i boets arkiver. Det er vanskelig å se at henvendelsen i 1997 var noe annet enn Skaugens markering av uenighet med rettens beslutning om skattekravet.

I 1998, da Skaugen hadde delingsavtalen med Bess Jahre i boks, gjorde han henvendelse til bobestyrer om skattekravet etter at han hadde brutt forhandlingene med Finansdepartementet om delingsavtale dem imellom (jf. punkt 8). I brev 18. desember 1998¹⁰⁶ oppfordret han bobestyrer til å avvikle rettssakene i utlandet. Skaugen hadde i 1994 stemt for at boet skulle ta ut søksmålet i Storbritannia som var opphavet til søksmålet på Cayman Islands. 4½ år senere hadde han skiftet mening: Boet burde samle seg om å arbeide for at skattekravet i boet ble trukket, fordi:

“Det foreligger (...) nå klare bevis for at Kosmos var og derfor at Eikland er eier av disse midler [Utenlandsformuen, vår tilføyelse.] Anders Jahres dødsbo har i flere år vært i besittelse av disse bevis. Disse bevis burde etter min oppfatning vært tatt hensyn til og bli ført til at skattesaken ble søkt gjenopptatt (...)

(...)

Med de midler som er i boet og med andre krav mot Anders Jahre som klart er mindre enn verdiene i boet, må det være grunn til å vurdere om ikke det riktige er å avvikle de pågående rettssaker og heller

¹⁰⁴ [Vedlegg – Brev til Skaugens advokater 22.oktober 1997]

¹⁰⁵ [Vedlegg – Utdrag fra protokoll (side 4 og 5) fra skiftesamling 10. november 1992]

¹⁰⁶ [Vedlegg – Brev 18. desember 1998 fra Skaugens advokater]

konsentrere seg om å få det offentlige til å frafalle sitt krav mot boet og frafalle skattekravet. En slik strategi vil være riktig for interessene i boet utenom staten og skattekreditor.

(...)

Jeg ber på dette tidspunkt om at denne henvendelsen forblir konfidensiell mellom oss (...)"

Med skifteforvalterens protokollasjon i 1992 om at boet ikke skulle reise tvist om skattekravet, var det utelukket å behandle fremstøtet uten distribusjon til interessentene i boet. Skaugen valgte å ta brevet i retur fremfor at det ble distribuert.¹⁰⁷

"På bakgrunn av at det fra boet nå ikke synes å være noen interesse for samarbeid med Kosmos, har vi overveiet om brevet skal sendes offisielt slik som anmodet fra din side eller om brevet skal tilbakekalles.

Vi er av den oppfatning at det for boet vil være ødeleggende å få en diskusjon nå (...) Det er for tiden i vår interesse ikke riktig å svekke boet på denne måten. (...) vi ber om at du sender brevet tilbake."

Nå var turen kommet til Bess Jahre. Måneden etter henvendelsen til bobestyrer henvendte Skaugen seg i hennes navn til skifteretten¹⁰⁸.

"Bess Jahre er nå kjent med det materiale som foreligger som viser at det er Kosmos som eide (og fortsatt eier) utenlandsformuen som lå i CTC (...)"

På bakgrunn av at skifteretten har et selvstendig ansvar for å ivareta interessene til loddeier (og de øvrige kreditorer i boet) ber jeg om at skifteretten tar opp til vurdering spørsmålet om hvordan man skal få gjennomført en reell prøving av etterligningen og skattekravet basert på de faktiske opplysninger som foreligger."

(Vår understreking)

Det kom ikke noe ut av henvendelsen til skifteretten.

I ett oppfølgende brev 7. juni 1999¹⁰⁹ til bobestyrer ble skattekravet betegnet som uholdbart:

"Det fremgår av det notat (...) at Kosmos har påvist at midlene tilhørte Kosmos.

(...)

Som jeg tidligere har påpekt, burde nå boet konsentrere seg om å få prøvet riktigheten av ligningen og sørge for at de midler som vitterlig tilhører boet, og dermed enearvingen fru Bess Jahre, ikke blir kastet bort på å innkreve et uholdbart skattekrav."

Fire år senere, i et klagende skriv til finansministeren 17. mars 2003, fortalte Skaugen at boet hadde holdt ham unna Bjørn Bettums arkiv, som beviste Kosmos' eierskap til Utenlandsformuen:

¹⁰⁷ [Vedlegg – Brev 21. januar 1999 fra Skaugens advokater]

¹⁰⁸ [Vedlegg – Brev 23. januar 1999 fra Skaugens advokater]

¹⁰⁹ [Vedlegg – Brev 7. juni 1999 fra Skaugen advokater]

“Andre dokumenter, som EWH fikk via Økokrim i 1994, fikk vi først samlet innsyn i via advokat Fritjof Bettums arkiver i 2002.”

Utsagnet står i strid med brevene fra 23. januar og 7. juni 1999. Det var nettopp dokumentene fra 1994 som Skaugen viste til i sitt brev til skifteretten i 1999. Det notatet han viste til i brevet 7. juni, hadde han fått utarbeidet året i forveien basert på dokumentene fra Frithjof og Bjørn Bettums arkiver, som han hadde fått kopiert fra boets arkiv.

Skaugens fremstøt om skattekravet ble lagt på hyllen inntil februar 2002, da han på skiftesamlingen 12. februar for første gang fremførte sin fortelling om boets hemmelighold av dokumenter. I brev skrevet dagen i forveien og brakt til skifteretten *by hand* under skiftesamlingen het det:

“Loddeier mener at bobestyreren og derved skifteretten i hvert fall siden 1995 har sittet på dokumenter som viser at skattekravet er helt eller delvis uriktig. Disse dokumentene har vært holdt skjult for henne til tross for at skifteretten har hatt plikt til å ivareta loddeiers interesser og opptre nøytralt mellom kreditors interesser og loddeiers interesser.

Loddeier vil oppfordre skifteretten til å ta opp med staten om å tillate ny prøving av skattekravet. Dette kan gjøres i forbindelse med en søknad om ettergivelse av skatten, ved at staten setter som vilkår at det reises fastsettelsessøksmål.

For øvrig vil loddeier vurdere hvilke andre alternativer som kan innebære at skattekravet blir prøvet rettslig.”

Det var uklart for skiftesamlingen hvordan dette forslaget skulle oppfattes, og hva som ville bli konsekvensene av ettergivelse og gjenåpnet rettslig prøving. Forslaget fikk ingen tilslutning fra kreditorene i boet, og skifteretten overlot til andelseier Bess Jahre å søke om ettergivelse selv:

“Skifteretten legger til grunn at loddeier selv kan søke om dette. Om ønskelig kan søknaden sendes via skifteretten.”

Noen søknad i Bess Jahres navn ble ikke innsendt til Finansdepartementet via skifteretten. Skattekravet ble stående.

I august 2002 lanserte Skaugen sitt forslag om anvendelse av Utenlandsformuen til veldedighet i Norge. “*Jahre-formuen kan gå til fattige*” kunne Aftenposten opplyse 15. august:

“Sterke krefter med skipsreder Morits Skaugen i spissen arbeider nå for at utenlandsformuen til den avdøde Sandefjords-rederen Anders Jahre skal brukes til veldedighet. Men da må staten gi opp et gigantisk skattekrav.”

Daværende partieier Carl I. Hagen applauderte Aftenpostens oppslag: “(...) *god idé at en privat stiftelse får overta pengene.*”

Samme høst overtok han stafettpinnen fra Skaugen: I oktober lot han gjøre kjent i Stortingets vandrehall at han vurderte granskning av “*flere regjeringers håndtering av Jahresaken*”. Granskingen hans er omtalt i punkt 19. I Stortingets budsjettdebatt i desember 2002 etterlyste han en rettslig prøving av skattekravet. Han tilkjennega en oppfatning om dødsbo som avvek en del fra skifteloven, men som lå på linje med Skaugens syn:

“Og i et dødsbo er det, slik jeg i hvert fall har forstått det, først og fremst et hensyn til loddeierne. I dette tilfellet er det bare én loddeier. Det er loddeieren som er oppdragsgiver i utgangspunktet, slik jeg i hvert fall har vurdert rettssituasjonen. Det er også selsomt at dette dødsboet (...) har vært tillatt å holde på så lenge, og særlig når boet ikke lenger har tillit fra loddeiers side. (...) Det virker som man, fordi staten er kreditor, av en eller annen merkelig grunn har kviet seg for (...) å slå boet konkurs, for deretter å få et reelt konkursbo, (...)”

Hvorfor har ikke staten som kreditor sørget for å få en kjennelse som godkjenner at de har et reelt krav i boet?”. Staten som kreditor har i realiteten greid å tilta seg instruksjonsmyndigheten over bobestyreren. På tross av at bobestyreren først og fremst er loddeierens representant, har man altså sabotert å komme inn i en rettsal for å få en avgjørelse om at staten har et reelt krav overfor Anders Jahres dødsbo.”

(Våre understrekinger)

Vi vet ikke hvem som hadde bidratt til Carl I. Hagens vindskjeve rettsoppfatning og hans manglende kunnskap om Bess Jahres søksmål mot skattekravet i 1992, som hun selv trakk halvåret etter – uten påskyndelse fra noen andre enn sin egen advokat.

21.11 Skaugens tese fra 1998 om Utenlandsformuens eier

I punkt 7 har vi referert Skaugens forhandlingsinitiativ overfor Finansdepartementet med ønske om å få etablert avtale om deling av Utenlandsformuen. Skaugen brøt forhandlingene 10. desember 1998. Uten departementets kjennskap oversendte han allerede dagen etter memoet “*The construction of Continental Trust Company Inc*” datert 1. desember til en av boets motparter. Memoet var en komplett og tilpasset versjon av notatet “*Oppbyggingen av Continental Trust Company Inc*” fra mai samme år. Senere i desember ble memoet distribuert til alle boets utenlandske motparter, muligens også til andre. En norsk utgave av det, også datert 1. desember 1998, følger vedlagt.¹¹⁰ På s. 14 i notatet kom konklusjonen:

1. Det foreligger overveldende bevis for at Kosmos var opprinnelig eier av aksjene i Pankos.
2. Det foreligger ingen bevis for at Anders Jahre eller andre noen gang har betalt Kosmos for aksjene eller noengang på annet grunnlag rettmessig har tilegnet seg disse.
3. Kosmos’ rett til å kreve midlene tilbake de midler som den er urettmessig fratatt er ikke gjenstand for foreldelse og Kosmos kan kreve midlene tilbake fra den som måtte besitte disse midler uten å ha betalt markedspris for disse midler. “

Punktene 1 og 2 var likelydende med konklusjonen i mai-notatet, sitert foran (i punkt 8), mens konklusjonens punkt 3 nøyer seg med å gjengi første setning i mai-notatets punkt 3, og har sløyfet den etterfølgende setningen “Anders Jahre har aldri vært i god tro (...)”

Konklusjonen i sin reservasjonsløse form skapte usikkerhet om eierskapet hos boets utenlandske motparter. Distribusjonen av memoet til boets motparter svekket boets vinningsjanser i rettsprosessen på Cayman Islands. Et hovedproblem for boets motparter hadde til da vært å sannsynliggjøre en annen kandidat enn Anders Jahre som eier av

¹¹⁰ [Vedlegg – Notat datert 1. desember 1998]

Utenlandsformuen. Nå fikk de i hendene en utredning som ga dem anledning til å plukke ut fakta og argumenter fra boets og Skaugens motstridende argumentasjon, alt etter hva som passet best i deres eget kram. Caymandomstolens britiske rettsprinsipper var til hinder for at Skaugen og boet kunne stå skulder ved skulder mot de øvrige. Boet ble tvunget til å argumentere som best det kunne for sin sak og mot hver av motpartenes saker, Skaugens inklusive. Skaugen måtte forholde seg på samme måte.

Situasjonen forverret seg sett fra boets side da Skaugen i 2000 søkte om – og ble innvilget – partsstilling på linje med de øvrige i rettsprosessen på Cayman Islands. Fra da av var Skaugen boets motpart på lik linje med de utenlandske motpartene i dragkampen om Utenlandsformuen.

Interessekonflikten mellom Skaugen og boet hadde vært åpenbar for begge parter siden sommeren 1998. Skaugens distribusjon av sitt memo til boets motparter innebar ikke noe brudd på den forståelse som var etablert om utveksling av informasjon. Verken boet eller staten hadde i 1998 noen allianse med Skaugen om felles opptreden. Boet hadde derfor ikke grunnlag for saklige innvendinger mot at Skaugen heiste flagget som boets motpart. Boet sto på sin side også fritt til å opptre slik boet fant det best for å ivareta sine interesser, selv om det kunne gå utover Skaugens sak på Cayman Islands.

Skaugen distribuerte verken sitt mai-notat eller desember-memo til skifteforvalteren i boet. Han imøtekom heller ikke på annen måte skifteforvalterens oppfordring om å få en begrunnet redegjørelse for Kosmos' eierskap.

21.12 Skaugens implikasjon om Jahres underslag av Kosmos' midler

Utenlandsformuen har aldri vært regnskapsført i Kosmos. Heller ingen årsberetning eller aksjonærmeddelelse derfra har gitt opplysninger om den. Skaugens tese hadde som premiss at Anders Jahre med åpne øyne har sett på at Kosmos-aksjonærer – mange av dem slekt, nære venner og forbindelser – solgte sine aksjer for langt mindre enn de var verd.

Skaugens tese innebar at Anders Jahre hadde holdt Kosmos-aksjonærene for narr i 40 år. Kosmos var i perioder et av de største børsnoterte selskapene i Norge. Før Skaugen kjøpte opp Kosmos, var 80–90 prosent av aksjekapitalen gjennomgående eid av andre enn Anders Jahre. Hvis Kosmos eide Utenlandsformuen, hadde samtlige solgt Kosmosaksjene sine på billigsalg. Én utvalgt hadde i så fall kjøpt samtlige aksjer til loppemarkedspris: Skaugen.

Skaugens tese om Kosmos' eiendomsrett hadde som konsekvens en beskyldning mot Anders Jahre: Han hadde i alle år brukt av Kosmos' kapital til privat forbruk. Med ett slag på 1970-tallet hadde han gjort resten av Utenlandsformuen utilgjengelig for Kosmos og selskapets aksjonærer ved bestemmelse han traff om formuens videre disponering.

Helt fra 1940-tallet brukte Anders Jahre av Utenlandsformuen for private formål, ikke minst til opprusting, vedlikehold, innredning og anskaffelse av kunst til sin landeiendom i Sverige. I hans levetid gikk det med titalls millioner kroner til dette formålet. Stedets gjestebok viser at det verken var Kosmos' forbindelser eller ansatte som nøt opphold på eiendommen. Gjester der var ekteparet Jahres slekt og vennekrets samt rojale og adelige personer av ymse sjatteringer, Anders Jahres store svermeri. Også Anders Jahres svenske stedfortreder og

kammerherre i forretningslivet, Gösta Dalman, samt Dalmans amerikanske motstykke, Clifford Carver, var på visitter etter 1945. Da hadde ingen av dem noen forretningsforbindelse med Kosmos.

Med kyndig bistand av – og råd fra – Bjørn Bettum traff Anders Jahre på 1970-tallet bestemmelse om gjenværende utenlandsformue: Om lag 1/5 av den ble øremerket for Anders og Bess Jahres private behov. I 1979 utgjorde denne klumpen mer enn 14 millioner dollar. Pengene ble aldri anvendt av ekteparet Jahre, men planen var klar. Det vet vi fra Bess Jahres erklæring fra mars 1998, jf. vedlegg 100.

”Jeg har videre fått opplyst at 8.000 aksjer i CTC ble overført til CF i 1976, mens Thorleif Monsen ble stående som formell eier av de resterende 2.000 aksjene i CTC. Jeg har også fått opplyst at han innløste disse aksjene til CF i 1979 og mottok vederlag på USD14.250.000. Av et notat 28.05.75 fra Bjørn Bettum til Anders Jahre fremgår at planene var å skape en økonomisk reserve for Anders Jahre og meg ved de CTC-aksjene som ikke ble overført til CF i 1976.”

(CF står for Continental Foundation, caymantrusten som skulle eie CTC(Continental Trust Company), vår klargjøring)

Det relevante avsnittet i notatet 28. mai 1975 fra Kosmos-direktøren Bjørn Bettum¹¹¹ lyder:

”Anders Jahre har gitt uttrykk for at Bess Jahre på en eller annen passende måte må tilgodesees, og jeg kunne tenke meg å foreslå at f.eks. 10 millioner dollar utskilles på hensiktsmessig måte fra Continental så snart som mulig. Ved inneværende års utgang vil det da være igjen verdier på rundt 50 millioner dollar i selskapet, som kunne overføres til den foreslåtte stiftelse. Et beløp på 10 millioner dollar kunne gi både Anders Jahre og Bess Jahre den nødvendige bevegelsesfrihet.”

(Våre understrekinger)

Noenlunde samtidig traff Anders Jahre beslutning, igjen etter forslag fra Kosmos-direktør Bjørn Bettum, om å sluse resten av Utenlandsformuen inn i *Continental Foundation*. Vedtektene ga den skinn av å være en veldedig, evigvarende “trust” etter britiske regler. I *Continental Foundation* hadde verken personer, foretak eller institusjoner rettigheter til midler utover dem forvalterne til enhver tid tilgodeså.

Ingen i rekken av tidligere Kosmos-aksjonærer eller tillitsmenn vi har vært i kontakt med, har festet lit til Skaugens tese om Kosmos’ eiendomsrett. De finner det utenkelig at Anders Jahre skal ha underslått Kosmos’ inntekt og formue for egne formål. Særlig har de fremhevet Anders Jahres spesielle omsorg for Kosmos’ aksjonærer, som han viste i handling gang på gang. Omsorgen sies å ha hatt sitt utspring i hengivenhet til dem som støttet hans initiativ til å etablere Kosmos ved å tegne aksjer.

Det kom negative reaksjoner i Sandefjord på Skaugens implisitte beskyldning om Anders Jahres underslag av Kosmos’ midler. I brev 15. februar 2002¹¹² ble beskyldningen bortforklart:

¹¹¹ [Vedlegg – Notat 28. mai 1975 fra Bjørn Bettum til Anders Jahre]

¹¹² [Vedlegg – Brev 15. februar 2002 fra Skaugens advokater]

”Derimot vil standpunktet om at Anders Jahre ikke var eier av utenlandsformuen, ikke tilsi at Anders Jahre har berøvet sine aksjonærer fordi han tilegnet seg aldri midlene personlig. Han forvaltet og bestyrte disse midler på samme måte som øvrige selskaper.”

Resonnementet halter: Hvis Kosmos eide Utenlandsformuen, handlet aksjonærene gjennom 60 år i uvitenhet om den og fikk alt for lav kurs da de solgte. Hemmeligholdet var ikke noe utslag av Anders Jahres forvaltning og bestyrelse til beste for aksjonærene. Aksjonærene ble regelrett snytt for en verdi når både de, Oslo Børs og markedet svevde i uvitenhet om Utenlandsformuen. Helt fra 1950-tallet oversteg verdien av Utenlandsformuen børsverdien av Kosmos.

En beregning som ble publisert av Dagens Næringsliv 18. oktober 2002 viser eksempelvis at børsverdien av Kosmos 31. desember 1981 var **313** millioner, mens verdien av Utenlandsformuen på samme tidspunkt var **472** millioner (eiendeler verd 82 millioner dollar, omregnet etter gjennomsnittlig dollarkurs i 1981).

I samme brev 15. februar 2002 het det videre:

“Selv om Anders Jahre styrte utenlandsformuen gjennom alle de årene han var aktiv, var det ikke annerledes enn det han gjorde over verdiene i andre selskaper så som Kosmos og som aksjonærene (og med god grunn) hadde betrodd ham, og som han bygget opp. At Anders Jahre også brukte en del av midlene er heller ikke noe bevis på urettmessig opptreden, fordi det lå klart innenfor hva som var riktig i kraft av hans bestyrerrolle og hva som var riktig på den tiden.”

(Vår understreking)

Vi er uenige i argumentet om Anders Jahres rett til å forsyne seg av kassen. Utover sin tapping av Utenlandsformuen til konsum og private formål helt fra 1940 bestemte han 36 år senere at 80 millioner dollar skulle deles mellom fond som skulle sikre ham og Bess Jahre ”den nødvendige bevegelsesfrihet” og en ”trust”. Plasseringen i ”trusten” skjedde i påvente av at midlene kunne tas hjem og innlemmes i to norske stiftelser – Jahre-stiftelsene. Ikke en dollar av de 80 millionene var tiltenkt Kosmos eller Kosmos’ aksjonærer.

Vi vet ikke hvilke eksempler Skaugen bygget på når han hevdet at Anders Jahres beslutninger om Utenlandsformuen i 1976

“(…) lå klart innenfor hva som var riktig i kraft av hans bestyrerrolle og hva som var riktig på den tiden.”

80 millioner dollar omregnet til kroner i 1976 tilsvarer nesten 2,5 milliarder kroner i dagens kroneverdi. Vi kjenner ikke til noe historisk eksempel på at en norsk skipsreder har tatt tilnærmedesvis tilsvarende beløp fra bestyrte skipsselskap. Er det Hilmar Rekstens uttak han har som referanse til bransjeoppfatningen om hva ”som var riktig på den tiden”?

Vi mener Skaugens påstand om redernes ubegrensede sugerør i sine skipsselskap mangler ankerfeste i virkelighetens verden.

Fire og et halvt år tidligere, i brev til skifteretten 16. oktober 1997, (se vedlegg 103) hadde han indikert at Anders Jahres disponering av Utenlandsformuen var ulovlig:

“(…) Jeg minner om at det er vår oppfatning at det i den utstrekning Anders Jahre foretok ulovlig tilegnelse av midler fra Kosmos AS (...) utgjør det ikke skattepliktig inntekt (...)”

Bjørn Bettum var for sin del ikke i tvil om grovheten i Anders Jahres disponering av Utenlandsformuen hvis den hadde tilhørt Kosmos. I brev 20. februar 2001¹¹³ til Skaugen skrev han:

“Dersom det hevdes at Kosmos har noen rettigheter i denne sammenheng, representerer det i så fall grov tilsidesettelse av Kosmos’ rettigheter i 1940-årene, altså for mer enn 50 år siden.”

Senere har Skaugen lansert som støtteargument at Anders Jahre var storaksjonær i Kosmos og ikke disponerte mer av Utenlandsformuen enn det som tilsvarte hans aksjepost. Argumentet ser bort fra et grunnprinsipp i aksjeloven: En aksjonær har uavhengig av sin eierandel ikke rett til å disponere selskapets midler utover det som utdeles som utbytte eller besluttes av styret.

Argumentet ser dessuten bort fra fakta: Anders Jahres aksjepost i Kosmos var godt under 10 prosent i hans levetid. I 1973 var den eksempelvis nede i 5,6 prosent. Anders Jahres beslutninger i 1976 omfattet **hele** Utenlandsformuen. Det var ingen forholdsmessighet mellom disponering av 100 prosent av Utenlandsformuen og Anders Jahres prosentuell beskjedne aksjeeie i Kosmos.

21.13 Skaugens nei til boets forlik med Lazard Bank

Høsten 2001 kan tidfestes som starten på en stillingskrig mellom Skaugen og boet. Den høsten møtte boet til forliksforhandlinger med sine utenlandske motparter, etter grundig forarbeid siden februar. Som flere ganger før valgte Erik Monsen å trekke seg etter måneder med forberedelser.

I telefonsamtale 27. september 2001 opplyste advokat Truls Leikvang til bobestyrer at Finansdepartementet og Skaugen var enige om en fordeling seg imellom hvis det kom til et totalforlik mellom boet og de utenlandske motpartene (fire-partsforlik). Forhandlingene om deling hadde vært ført mellom staten og Skaugen uten involvering av boet. Han opplyste også at Skaugen ikke var *“interessert i å skrive på en forliksavtale med Lazard uten at vi får noe”*.

I alle utkastene til fire- og topartsavtaler i de forutgående månedene hadde Skaugen vært oppført som avtalepart. I den sluttførende forhandlingsrunden med Lazard Bank 1.–3. oktober ble Skaugen tatt ut som avtalepart i avtaleforslagene på bobestyrers initiativ. Han ville unngå at Skaugen kom i posisjon til å blokkere forlik. Skaugen ble underrettet om utviklingen.

Skaugen hadde valgt å holde seg utenfor boets søksmål i 1996 mot Lazard Bank. Etter boets syn var Skaugen i 2001 for sent ute til å reise noe krav mot banken, alle tenkelige krav var foreldet. Men selv om Skaugen ikke hadde noe krav mot banken, kunne hensynet til boets søksmål på Cayman Islands forsvare at Skaugen gjennom delingsavtale med staten fikk en andel av det et forlik med Lazard Bank tilførte staten. Vi kjenner ikke til om Skaugen

¹¹³ [Vedlegg – Brev 20. februar 2001 til Skaugen fra Bjørn Bettum]

sonderte reforhandlingsmulighetene med staten da det gikk mot en forliksavtale mellom boet og Lazard Bank.

Åpenbart er det ikke kommet noe ut av en slik eventuell sondering. For Skaugen forsøkte å få skiftesamlingen til å forkaste forliksavtalen. Skaugens generelle innvending mot forliket var at et totalforlik med alle de utenlandske motpartene burde ha vært oppnåelig ved energisk forhandling. Et totalforlik ville gitt boet en bedre løsning enn to-partsforliket med Lazard Bank. Under overflaten kunne man skimte Skaugens to hovedinnvendinger:

- Skaugens manglende andel i forliksbeløpet Lazard Bank betalte til boet.
- Lazard Banks bekreftelse i rettsforliket, at Anders Jahre var eier av Utenlandsformuen. Bekreftelsen fra Anders Jahres nære bankforbindelse helt tilbake til 1920-tallet om Utenlandsformuen – og vilje til å kompensere noe av boets tap av Utenlandsformuen – svekket Skaugens sak på Cayman Islands.

Sandefjord skifterett godkjente 13. november 2001 forliksavtalen mellom boet og Lazard Bank.¹¹⁴ Beslutningen gir begrunnelsen og også et sammendrag av Skaugens allehånde innsigelser (fremført i Bess Jahres navn). I uttalelse til Dagens Næringsliv 22. november opplyste Skaugens advokat Leikvang:

“Jeg regner med at avgjørelsen om å godta delforliket med den britiske banken (...) påkjæres til lagmannsretten.”

Det ble ikke noe kjæremål mot Lazard-forliket. Skaugen valgte en annen strategi: Konkursbegjæring mot boet for å få dødlagt det og forliket.

21.14 Skaugens mislykte konkursbegjæring mot boet i 2001

I november fremmet Skaugen gjennom sitt foretak Anders Jahre AS konkursbegjæring mot dødsboet. Han kunne ikke opptre i Bess Jahres navn. Hun hadde tidlig på 1990-tallet gitt avkall på retten til å begjære boet konkurs. Derfor ble det boets kreditor fra 1982, Anders Jahre AS, som Skaugen 19 år senere utpekte i rollen som konkursrekvirent.

Konkurs i dødsboet innebar at konkursboet måtte skaffe seg partsposisjonen på Cayman Islands når dødsboet forsvant ut. Det lot seg ikke gjøre i form av en overføring fra dødsboet til konkursboet. I tråd med britiske rettergangsregler var det nemlig ikke dødsboet som figurerte som part, men bobestyrer personlig. Søksmålet på Cayman Islands sto utsatt til hvis et konkursbo måtte få domstolens og motpartenes tillatelse til å tre inn som ny part. I verste fall kunne konkurs i dødsboet føre til at søksmålet ble halt ut i det uendelige.

¹¹⁴ [Vedlegg – Sandefjord skifteretts godkjennelse 13. november 2001 av forliksavtalen mellom boet og Lazard]

Kanskje var strategien bak konkursbegjæringen å oppnå et løfte om ny prøving av skattekravet. Skaugens e-post til finansråd Tore Eriksen 7. desember 2001¹¹⁵ kan oppfattes slik:

“Jeg har (...) igår bedt om at vi kommuniserer dette til Even Wahr Hansen og Regjeringsadvokaten; at dersom det ikke er ønskelig med en konkurs i boet fra Statens side vil vi medvirke til dette. Dette forutsetter dog at man er enig om at man da senere kan prøve likningen ved normal domstolsbehandling og vi kan utveksle informasjon som tidligere. Dersom dere er interessert i å diskutere dette er vi mer enn villig til det. (...)”

Utviklingen viste at staten ikke gikk inn på Skaugens tilbud.

Staten tilbød full innfrielse av Skaugens pengekrav i boet, 375 000 kroner tillagt renter. Men tilbudet ble avvist av Skaugen. Vanligvis er det nettopp dekning en kreditor er ute etter når det begjæres konkurs. Skaugen må ha hatt et annet formål med konkurskravet sitt. I brev til skifteretten 30. november¹¹⁶ og to brev 6. desember¹¹⁷ ble det argumentert sterkt og bredt for konkursåpning og mot intervensjonsbetaling. Vi tror Skaugen var ute etter å forbedre sin posisjon på Cayman Islands ved at dødsboet etter konkursåpning ville opphøre som part i rettergangen.

Beløpet staten oversendte Skaugen som “*intervensjonsbetaling*”, ble i tråd med Skaugens målsetting, returnert. For ikke-jurister gikk tanker til Tuppen og Lillemor.

Det løste seg i rettsmøte i skifteretten 14. desember. I rettsboken for skifterettens behandling heter det:

“Regjeringsadvokaten tilbød påny betaling av Anders Jahres AS sitt krav – hovedstol og renter. Staten foretok så betaling med sjekk (...)”

Advokat Gregusson aksepterte det mottatte beløp som fullt oppgjør på vegne av Anders Jahre AS. Han anførte at det fortsatt er opp til skifteretten å avgjøre om denne betaling avskjærer konkurs.”

Skifteretten avgjorde at betalingen avskar konkurs.¹¹⁸ Skifteretten fulgte statens syn på at innfrielsen overfor Anders Jahre AS var avgjørende for at selskapets konkursbegjæring ikke kunne føre frem.

I en e-post til Bjørn Bettum og Øivin Fjeldstad 15. desember¹¹⁹ kommenterte han utfallet. Skaugen fortalte at han hadde ventet å tape, men han oppfattet like fullt avgjørelsen som et utslag av domstolens underdanighet overfor staten:

“PS! – det ble nok foreløpig bare halv seier i Sjøfjord i går.

¹¹⁵ [Vedlegg – E-post 7. desember fra Skaugen til Tore Eriksen]

¹¹⁶ [Vedlegg - Brev 30. november 2001 til skifteretten]

¹¹⁷ [Vedlegg – To brev 6. desember 2001 til skifteretten]

¹¹⁸ [Vedlegg – Skifterettens avgjørelse 18. desember]

¹¹⁹ [Vedlegg – E-post fra Skaugen til Bjørn Bettum og Øivin Fjeldstad]

Det å få demonstrert at staten overkjører loddeier totalt var viktig, Vi hadde ventet å tape med full musikk i sandefjord, men ikke at de (staten og den dømmende makt var så rå i sin sammenblanding!)

Det var derfor det var bra – fordi da ble det en halv sier – desto verre desto bedre!

DS!”

I farten hadde nok Skaugen glemt at det var hans selskap Anders Jahre AS som sto bak konkurskravet, ikke Bess Jahre som var den han mente ble overkjørt.

21.15 Skaugens kamp mot boet fra 2002

Etter at staten hadde gitt Skaugen oppgjør for Anders Jahres AS' krav, var ikke lenger Skaugen møteberettiget i boet. I tråd med skiftelovens regelverk for skiftesamlinger i dødsbo, hadde han ikke lenger anledning til å fremme synspunkter, forslag eller krav. Den formelle hindringen kunne han heve seg over. Bess Jahre var fortsatt hans alias. Skaugens hemmeligholdte avtale med henne innebar at hans advokater i navnet representerte Bess Jahre, men i gavnet Skaugen. Alle krav, ønsker og rettergangsskritt som Bess Jahre formelt sto bak til desember 2002, var – så langt vi kjenner til – i virkeligheten Skaugens. Vi har ordlagt oss i samsvar med det.

Skaugen mobiliserte bredt på skiftesamlingen i februar 2002 og i tiden som fulgte. Han oppnådde ikke det han var ute etter:

- Med sitt forsøk på å få slått boet konkurs året i forveien hadde han mistet tilliten fra den andre kreditoren i boet.
- Ved å ikke slå seg til ro med skifterettens avslag på innsyn i papirer sørget han for at omverdenen fikk kjennskap til den hemmeligholdte avtalen med Bess Jahre. Avtalen satte spor i senere rettsavgjørelser.
- Ved å gjøre bruk av Bjørn Bettums nyfrelste mening om Kosmos som eier av Utenlandsformuen demonstrerte han at hans egen tese om eierskapet sto ustøtt på egne ben. Den trengte Bjørn Bettum som krykke.

Vi gjennomgår nedenfor utfallet av Skaugens ti offensiver. De fire første ble iverksatt på skiftesamlingen i februar 2002.

21.15.1 Han krevde at boet skulle trekke seg fra søksmålet på Cayman Islands.

Skaugen krevde at boet skulle trekke seg fra søksmålet mot Bridge Trust på Cayman Islands – søksmålet han hadde støttet siden 1994. Strategien hans synes opplagt: Hvis boet måtte trekke seg, ble hans egne vinnerejanser forbedret vesentlig. Trakk boet seg ut, kunne det utlegges av Skaugen som boets erkjennelse at det var Kosmos som eide Utenlandsformuen.

Kravet ble avslått av skifteretten 16. august samme år.¹²⁰ Skaugen brakte avgjørelsen inn for lagmannsretten. Da var avtalen mellom Bess Jahre og Skaugen ikke lenger hemmelig. Lagmannsretten konstaterte:

“(…) i realiteten [er det] boets konkurrerende pretendent i tvisten om utenlandsformuen på Cayman Islands ved Eiklands advokat Truls Leikvang som på loddeierens vegne har vedtatt at boet skal trekke seg (…)”

og stadfestet skifterettens avgjørelse:¹²¹

“Skifterettens konkrete hensiktsmessighetsskjønn kan lagmannsretten bare i svært begrenset utstrekning overprøve, men kompetansebegrensingen har liten betydning i denne saken, idet skifterettens avgjørelse ikke gir grunn til motforestillinger.”

21.15.2 Han motsatte seg at boet skulle reise søksmål mot Monsen-kretsen (Erik Monsen og de foretakene han kontrollerte).

Motstanden mot søksmålet, begrunnet Skaugen med at kreditorene kunne reise søksmålet på egen hånd.

Den ene driveren for motstanden hans må ha vært et håp om at “*foreign revenue defence*” ville blokkere et søksmål fra kreditorene. Et søksmål fra boets kreditorer – staten og Sandefjord kommune – ville stå i en svakere stilling enn et søksmål fra boet.

En annen driver kan ha vært hans allianse med Bjørn Bettum og Anders Jahres Humanitære stiftelse. Den kunne gi ham uttelling fra Utenlandsformuen, jf. kapittel 21 punkt 15.5 nedenfor. Utspillet overfor Erik Monsen i mars 2002 om forlik indikerer den muligheten.

Skaugen fikk ikke skifteretten med på kravet. Skifteretten ga i kjennelse 5. mars 2002¹²² klarsignal for at boet kunne reise søksmål. Avgjørelsen ble ikke påkjært av Skaugen. Boet tok ut søksmål mot Monsen-kretsen i 2004.

21.15.3 Han krevde at kreditorene i boet for fremtiden skulle utelukkes fra skiftesamlingene

Skaugen hadde vært representert som kreditor i alle skiftesamlingene fra mai 1994 gjennom kravet fra Anders Jahre AS. Etter statens intervensjonsbetaling av kravet hadde han ikke lenger interesse i at kreditorene var representert. Tvert om, han kunne øke sin innflytelse i boet om hans advokater ble eneste møtende interessent på skiftesamlingene.

På skiftesamlingen i februar krevde han derfor at kreditorene fra nå skulle være utelukket som deltakere. “*Kreditorene har ingen rett til deltakelse i bobehandlingen eller i skiftesamlingene.*” Skifteretten traff avgjørelse 19. juni¹²³ om å opprettholde ordningen med

¹²⁰ [Vedlegg – Skifterettens avgjørelse 16. august 1994]

¹²¹ [Vedlegg – Lagmannsrettens avgjørelse 23. desember 2002]

¹²² [Vedlegg - Skifterettens kjennelse 5. mars 2002]

¹²³ [Vedlegg – Skifterettens kjennelse 19. juni 2002]

deltakelse av kreditorene. *“Ut fra det som er realiteten i Anders Jahres dødsbo, finner skifteretten det hensiktsmessig at kreditorene gis anledning til å delta i skiftesamlingene.”* Skaugen påkjærte ikke kjennelsen.

21.15.4 Han foreslo at boet skulle forlike søksmålet mot Bjørn Bettum ved å ettergi milliardkravet mot ham. I andre halvår 2002 ble forslaget forsterket til et krav om ettergivelse.

Boet hadde i 1996 saksøkt Bjørn Bettum sammen med Lazard Bank og krevd erstatning for det tapet boet hadde blitt påført grunnet Bjørn Bettums og Lazard Banks opptreden. Etter forliket med Lazard Bank ble Bjørn Bettum stående som gjenværende saksøkt. Boet hadde gjort ham solidarisk ansvarlig med Lazard Bank og krevde erstatning av ham på cirka 1,5 milliard kroner. Skaugen hadde i de foregående årene støttet kravet og søksmålet. Forslaget hans om ettergivelse av kravet var derfor en 180 graders vending.

Forklaringen kom i august 2002. Da fikk boet kjennskap til forbundet mellom Bjørn Bettum og Skaugen.

I mars døde Bjørn Bettum, og dødsboet hans gikk inn i søksmålet som saksøkt. En forliksrunde mellom dødsboene etter at saken var opptatt til doms førte til forslag til forliksavtale. Da forliksavtalen ble behandlet i Jahreboet i oktober 2002, motsatte Skaugen seg forliket. Det kunne skade hans sak på Cayman Islands. Skaugen måtte overbevise domstolen der om at Anders Jahre **ikke** var eier av Utenlandsformuen. Men forliket bygget på at Anders Jahre **var** eier av Utenlandsformuen.

Skifteretten besluttet 29. oktober 2002 at forlik skulle inngås i samsvar med forslaget til forliksavtale. Dom i søksmålet ville bli avsagt ni dager senere hvis det ikke innen da var inngått et rettskraftig forlik. Med mindre Bess Jahre aksepterte skifterettens beslutning som bindende for seg, ville ikke beslutningen være rettskraftig innen fristens utløp 8. november. 7. november informerte Skaugens advokater om at det ikke var tatt avgjørelse om overprøving av beslutningen.¹²⁴ Skifterettens beslutning ble betegnet som

“et nytt overgrep mot hennes stilling som loddeier i boet. Den foreløpige innstilling i spørsmål om kjæremål er derfor at kjennelsen skal påkjæres, men endelig beslutning er ikke truffet.”

Komplikasjonen som oppsto som følge av usikkerheten om kjæremål, er inngående beskrevet av skifteretten i en ny beslutning den 7. november.¹²⁵ Boet søkte om utsettelse av domsavsigelsen i søksmålet mot Bjørn Bettum. Utsettelse ble ikke gitt, og dom ble avsagt som fastlagt, 8. november. Dommen ga Anders Jahres bo medhold og bygget på at Anders Jahre var eier av Utenlandsformuen. Søksmålet mot Bjørn Bettums dødsbo, dommen og etterfølgende forlik, er behandlet i kapittel 23.

¹²⁴ [Vedlegg – E-post 7. november 2002 fra Skaugens advokater]

¹²⁵ [Vedlegg – Skifterettens beslutning 7. november 2002]

Resultatet ble at Skaugen på Cayman Islands måtte argumentere mot en norsk dom som bygget på at Anders Jahre var eier av Utenlandsformuen. Forliket med Bjørn Bettums dødsbo bygget på det samme, men hadde mindre vekt enn en dom.

21.15.5 Han etablerte i 2002 forbund med boets aktive motstandere Bjørn Bettum og Anders Jahres Humanitære stiftelse.

Sommeren 2001 fikk boet opplyst av Skaugen at han hadde nærmet seg Bjørn Bettum.

Boet håpet på at Bjørn Bettum ville åpne seg for Skaugen om sin kunnskap om Utenlandsformuen. Fortalte Bjørn Bettum om Lazard Banks rolle i Utenlandsformuen, kunne boet være garantert en seier mot banken. – Boets håp var fåfengt (og naivt). Skaugen fortalte boet at Bjørn Bettum holdt fast ved sin gamle versjon om Utenlandsformuen. Til Skaugen hadde Bjørn Bettum foreslått å appellere til Lazard Bank om å bidra økonomisk til et totalforlik.

Det boet **ikke** visste, var at kontakten mellom Skaugen og Bjørn Bettum var etablert allerede i mars 2001 og også inkluderte Øivin Fjeldstad fra Anders Jahres Humanitære stiftelse. Fjeldstads rolle i kampen mot boets krav på Utenlandsformuen er beskrevet i kapittel 24 punkt 3 følgende.

15. mars 2001 møttes Skaugen og hans advokat Leikvang, Fjeldstad og Bjørn Bettum. Tema for samtalen over en middag ble angitt i e-post fra Skaugen 12. mars 2001:¹²⁶

“Formålet som jeg har forklart det; er å utrede felles holdninger og plattformer for dere og oss, samt hvorledes “potten” kan gjøres større slik at det er rom for en deling med flere og som kan gi en endelig løsning.”

I juni ble advokat Gregusson satt på av Skaugen for å organisere alliansen. Advokaten opplyste i e-post til Bjørn Bettum 11. juni 2001¹²⁷ at hans oppdrag var å

“finne frem til en ordning hvoretter stiftelsene, Eikland og du kunne ha en samlet opptreden i saken fremover. (...)”

Bjørn Bettum viste sin stayerevne: På tross av alvorlig sykdom og hyppige innleggelse og behandlinger engasjerte han seg sterkt og vedvarende i arbeidet med å skape en allianse mellom stiftelsen, Skaugen og seg selv. Hans etterlatte arkiv inneholdt en ringperm fylt med forslag, planer og utspill fra 2001 og til han døde i mars 2002.

Allerede 14. juni oversendte han et seks siders utkast til avtale.¹²⁸ Anders Jahres Humanitære stiftelse var inkludert som part i forslaget. Bess Jahre var også oppført som part; hun var en del av alliansen gjennom sin delingsavtale fra 1998 med Skaugen. Skaugens avtale med henne fra 1998 sikret ham 90 prosent av det hun ble tilgodesett med.

¹²⁶ [Vedlegg – E-post 12. mars fra Skaugen]

¹²⁷ [Vedlegg – E-post 11. juni 2001 til Bjørn Bettum]

¹²⁸ [Vedlegg – Avtaleutkast 14. juni 2001 fra Bjørn Bettum]

Avtaleutkastet la opp til at partene skulle erklære seg enig i at Utenlandsformuen opprinnelig var tenkt anvendt til veldedighet, at Monsen-kretsen og Lazard Bank måtte tilføre midler som skulle komme de norske stiftelsene til gode, og at det skulle uttrykkes enighet om fordeling av gjenværende del av Utenlandsformuen. Avtaleutkastet fulgte i samme spor som Bjørn Bettum hadde gått i siden 1994. Det havnet etter hvert i skuffen og refereres ikke videre.

Skaugen ble holdt løpende orientert om boets forlikssamtaler med de utenlandske motpartene i 2001. Parallelt med boets samtaler forhandlet Skaugen med Bjørn Bettum og stiftelsen om en samarbeidsavtale. Det visste ikke boet noe om. Det gjorde derimot boets forhandlingsmotparter via informasjon fra Bjørn Bettum.

Det oppsto stillstand i boets forlikssamtaler med de utenlandske motpartene sommeren 2001. Med kunnskap i ettertid om det gryende samarbeidet mellom Skaugen, Bjørn Bettum og stiftelsen er det nærliggende å slutte hvorfor to av de utenlandske motpartene slepte føttene. De var blitt informert om at Bjørn Bettum, de norske stiftelsene og Skaugen var i ferd med å danne et lag på siden av boet. Det kunne by på nye muligheter for boets utenlandske motparter i kampen mot boet.

Vi kan ikke utelukke at Skaugens intensjoner var mere lojale overfor boet enn de fortoner seg ved gjennomlesing av papirene Bjørn Bettum tok vare på. Men var de det, er det uforståelig at Skaugen ikke holdt boet orientert om sine planer for samkvem med Bjørn Bettum og stiftelsen. En orientering fra Skaugen om planene kunne gitt boet nødvendig bakgrunnskunnskap for å forstå utspillene fra de utenlandske motpartene og justere forhandlingsstrategien sommeren 2001.

Som det fremgår av det som er sagt foran, la Skaugen opp til en samarbeidsavtale med to av boets aktive motstandere i Norge sommeren 2001. Samtidig holdt han fast ved sin rolle som samarbeidspartner med den andre kreditoren i boet. Boet var ukjent med at han sto med én fot i hver stridende leir.

Bjørn Bettum hadde gått ut av styret samme vår og hadde satt inn Herbjørn Hansson som styremedlem etter seg. Kontakten mellom Skaugen, Fjeldstad, Hansson og Bjørn Bettum utviklet seg til en allianse mot boet. Senest i februar 2002 var den et faktum.

I e-post 24.februar 2002 til Bjørn Bettum og stiftelsen bekreftet Skaugen forbundet:¹²⁹

“(…)

Jeg ser det slik at vi fire har laget et samarbeide med sikte på å få midler til Norge til fordeling på hhv BJ, Jahre Stiftelsen og Kosmos – samt at dette omforenede faktum vi bygger på (ref pkt “ Must do” nedenfor) er helt avgjørende for; og derfor hjelper BB i Drammen.”

(BJ står for Bess Jahre, “vi fire” for Bettum, Hansson, Fjeldstad og Skaugen)

¹²⁹ [Vedlegg – E-post 24. februar 2002 fra Skaugen til Bjørn Bettum og stiftelsen]

21.15.6 Han overbeviste Erik Monsen og forvalterne i Aall Foundation om at et fremforhandlet forlik med boet i februar 2002 burde forkastes.

Gjennom alliansen var Skaugen ute etter å torpedere et forlik for boet som var på beddingen. Boet var på nyåret 2002 kommet langt i nye forliksrunder med Bridge Trust og Monsen-kretsen. I kjølvannet av forliket med Lazard Bank i 2001 var partene i slutten av februar kommet frem til et omforent avtaleutkast med forlikssum på 58,75 millioner dollar til boet. Skaugen var ikke part i forliksavtalen, men var holdt informert av sin advokat Truls Leikvang, som på vegne av Skaugens alias Bess Jahre hadde fått tilsendt informasjon om forliket fra bobestyrer. Forlik mellom boet og de to motpartene ville være dramatisk for planene som Skaugen, stiftelsen og Bjørn Bettum hadde for deling av Utenlandsformuen seg imellom. Skaugen informerte derfor dem om sin slagplan i samme e-post 24. februar 2002 som er delvis referert over:

"Kortsiktig arbeidsplan er derfor som følger

Hvis det er forliks avtale inngått mellom Aall F, Monsen og boet må vi påvise at det er store risiki med hensyn til å avgi en ny stats garanti (samt at det uforutsett risiki ved den gamle v. v lazard).

Hvis ikke det er forlik med staten og de andre nå — må vi overbevise de andre om at det er bedre å diskutere med oss for et globalt forlik. For deretter å ta boet og staten med i diskusjoner. Det siste kan kun gjøres med en større plan som får politisk aksept.

I den sammenheng er det stiftelsene som må stå for det største politiske "presset" som blir utøvet ifm et globalt forlik."

(Våre understrekinger)

Herbjørn Hansson tok tidlig i mars kontakt med Erik Monsen.¹³⁰ Det hastet, for det var avtalt signering av forliksavtalen i midten av mars. I e-post 6. mars 2002 oppfordret Herbjørn Hansson ham til å trekke seg fra forliket.

"Our plans are to produce a better deal for Monsen and Aall Foundation and to ensure that your previous brother-in-law is out of the loop. This is, in my judgement, a realistic scheme."
(Vår understreking)

Erik Monsen svarte e-post samme dag:

"Hallo Herbjorn

I just spoke to our lawyers in London, and they are moving quite rapidly towards a deal.

To enable Steve and me to convince our legal advisors to change direction at this state, we would need from you your plan and the new evidence on which we erail these talks."
(Vår understreking)

7. mars 2002 sendte Herbjørn Hansson e-post utformet av Skaugen til Erik Monsen:

"There can be no doubt whatsoever, and everybody agrees (perhaps except for the Norw government/the manager of the estate), that it was the wish of Anders Jahre the the funds in question

¹³⁰ [Vedlegg – E-post 5. mars 2002 fra Erik Monsen]

should be used for charitables at some future point in time. I came onto the Board of the Jahre foundation early last spring and you will recall that I have written articles about this matter (and given an interview) in nationwide Norwegian newspapers last year.

We at the Jahre foundations have reviewed the case and the merit of the issues over again. There has been substantial new findings of many documents that clearly lead to the conclusion that the Pankos/CTC companies and thus the funds were owned by Kosmos and there are no indications that Kosmos ever sold their interests to anyone and especially not to Anders Jahre. If this is the case the activities of Even Wahr Hansen will never be of any threat to you and a settlement with him would be wrong. I have heard, but cannot confirm, that he shall retire from the BAHR firm (reportedly due to health reasons). Therefore, he may not serve very much longer as the manager of the estate.

Finally, we have developed a model of settlement of all claims that in our opinion will avoid paying any amounts to McKinnel and thus leave more for division or incur lower payment on behalf of the various Cayman interests. This model requires the cooperation by you and the Aall foundation as well as Skaugen. Initial discussions with Skaugen has given us reason to believe that they will cooperate. I can be more precise on this when I return to Norway, being in the office on Monday." (Vår understreking)

De utenlandske motpartene trakk seg fra forliket i midten av mars.¹³¹

De begrunnet sitt tilbaketog med en ny vurdering av den forutsatte garantien fra staten: For å beskytte seg mot krav fra Skaugen hadde Bridge Trust forutsatt statsgaranti, på linje med den som staten stilte overfor Lazard Bank da boet forlikte med banken i 2001. I mars 2002 begynte Bridge Trust angivelig å tvile på om en garanti fra staten var betryggende nok for å beskytte seg mot krav fra Skaugen. For man kunne ikke utelukke at den norske stat ville komme trekkende med immunitetsinnsigelse hvis Bridge Trust måtte gå til søksmål på Cayman Islands for å inndrive garantien. Søksmål i Norge mot staten var uaktuelt for Bridge Trust. Skaugen hadde fortalt at norske domstoler alltid holdt med staten i søksmål. Han hadde selv opplevd at Sandefjord skifterett ga staten medhold da han forsøkte å slå boet konkurs. Som han skrev til Bjørn Bettum etterpå:

“Vi hadde ventet å tape med full musikk i sandefjord, men ikke at de (staten og den dømmende makt var så rå i sin sammenblanding!”

Skaugen og forbundsfellenes plan om forlik med Monsen og Aall Foundation ble aldri noe av. Men boet tapte mye på at forliksavtalen med Monsen-kretsen og Aall Foundation – og med den betaling av 57,75 millioner dollar – falt i fisk. Forlikene boet oppnådde i 2003 med Aall Foundation og i 2008 med Monsen-kretsen var om lag 10 millioner dollar lavere enn summen som lå på bordet i 2002. I mellomtiden hadde boet pådratt titalls millioner i kostnader. Riktignok ville caymanprosessen ikke latt seg avvikle så lenge Skaugen var part i søksmålet der. Men saksomkostnadene for boet hadde likevel blitt en brøkdel når det bare var én motpart tilbake og caymanske interesser ikke lenger var parter.

21.15.7 Han motiverte Bjørn Bettum til å erklære at Utenlandsformuen tilhørte Kosmos

For å vinne frem i søksmålet på Cayman Islands måtte Skaugens få sannsynliggjort at Kosmos var eier av Utenlandsformuen. Han var fullstendig klar over hvor svakt hans eierpåstand sto

¹³¹ [Vedlegg – E-poster 5.–7. mars 2002 fra og til Herbjørn Hansson]

etter to år med saksforberedelse på Cayman Islands. I sin e-post 24. februar 2002, jf. vedlegg 129 som er trukket frem under punkt 15.5 foran, skrev Skaugen åpenhertig til sine forbundsfeller:

“(…)

Jeg ser det slik at vi fire har laget et samarbeide med sikte på å få midler til Norge til fordeling på hhv BJ, Jahre Stiftelsen og Kosmos – samt at dette omforenede faktum vi bygger på (ref pkt “Must do” nedenfor) er helt avgjørende for; og derfor hjelper BB i Drammen.

Uten at vi sammen klarer pkt nedenfor som er kalt “Must do” har vi derfor lite eller ingen ting å fare med.

(…)

Must do:

det er helt nødvendig å dokumentere enda bedre at AJ ikke var eier av midlene og at det var Kosmos som stiftet og eiet Pankos.”

(Våre understrekinger)

Kunne Bjørn Bettum stå frem som sannhetsvitne for at Kosmos var eieren, ville det bedre Skaugens sjanser. Som Anders Jahres høyre hånd helt fra slutten av 1960-tallet var Bjørn Bettum et sentralt vitne.

Hva skulle motivere Bjørn Bettum til å mene at Kosmos var eieren så lenge han i alle år hadde avvist muligheten?

Penger.

Men Skaugen kunne også friste ham med noe mer: Bjørn Bettum kunne fri seg fra tyngende krav både fra boet og Skaugen om Kosmos ble ansett som eier av Utenlandsformuen.

Grunnlaget for boets erstatningskrav mot Bjørn Bettum ville nødvendigvis falle bort hvis det var Kosmos og ikke Anders Jahre som hadde eid Utenlandsformuen.

Skaugens forliksklage mot Bjørn Bettum fra desember 1998 la erstatningsansvar på Bjørn Bettum for medvirkning til Utenlandsformuens desimering. Skaugen bekreftet at han var villig til å frafalle kravet hvis Bjørn Bettum klarte å mene riktig om Kosmos’ eierskap.

En *win-win* situasjon for dem begge. Hendingsforløpet som ledet til Bjørn Bettums erklæring om Kosmos’ eierskap seks dager før han døde, er behandlet i kapittel 23.

Jahreboet fikk sommeren 2002 fra Bjørn Bettums dødsbo tilgang på kommunikasjonen mellom de to forbundsfellene. Den viste hvorfor og hvordan Bjørn Bettum omskapte historien om Utenlandsformuen. Boet innarbeidet de sentrale dokumentene i et notat 9. september 2002 med kommentarer til redaksjonelt stoff og leserbrev som hadde dukket opp i noen aviser. Notatet var grunnlag for flere oppslag i Dagens Næringsliv og kommentarer i Finansavisen. Her følger tekstene i Dagens Næringslivs artikkel 5. oktober og faksimiler av Finansavisens ledere 8. og 11. oktober 2002:

Dagens Næringsliv 5. oktober 2002:

“Bjørn Bettums testamente

20. februar 2001 skrev Bjørn Bettum følgende i et brev til skipsreder Morits Skaugen jr. : "Det hevdes formodentlig at jeg har bidratt til å fjerne fra Kosmos de verdier som det strides om i Jahres dødsbo. Det er ukjent for meg at Kosmos skulle ha noen rettigheter i denne sammenheng." For Skaugen var dette dårlig nytt.

Brevet refererer til striden om (forlenget avdøde) skipsreder Anders Jahres ikke lenger så hemmelige utenlandsformue. I den striden er både brevets avsender og dets mottager part i saken.

Bjørn Bettum, Anders Jahres kronprins i det en gang så stolte hvalfangerselskapet Kosmos, var mannen som midt på syttitallet sto sentralt i å utføre den aldrende rederens presserende omorganisering av visse mystiske truster i Karibien.

Morits Skaugen jr., sjef for familieselskapet Eikland as ledet på slutten av åttitallet Skaugen-familiens erobring av Kosmos. I dag er Kosmos innfusjonert i Eikland. Dersom Jahre-formuen på det britiske skatteparadiset Cayman Islands i realiteten tilhører Kosmos, og ikke var penger Jahre personlig unndro fra norsk beskatning, er det Morits Skaugen og hans familie som har den juridiske retten til pengene.

Det er et syn Skaugen har slåss for siden 1992.

Bettum avviste det altså kontant i brevet. Standpunktet var ikke nytt. Siden myndighetene begynte å stille sine spørsmål for 30 år siden hadde Bettum kategorisk avvist at utenlandsformuen tilhørte Anders Jahre. I flere notater og brev fra de senere årene hadde han like kategorisk avvist at Kosmos hadde noen slik eiendomsrett.

16. mars i år døde Bjørn Bettum, etter nesten to års kamp mot kreften. Bare seks dager før han døde signerte han, i vitners nærvær, en rettslig erklæring om Anders Jahres hemmelige utenlandsformue. I erklæringen heter det at Bettum nå er "overbevist" om at det er Kosmos som er eieren.

Forbløffende. I løpet av 13 måneder hadde Bjørn Bettum i sitt syn på formuen beveget seg 180 grader og blitt enig med Skaugen. Noe måtte ha skjedd, men hva?

Kongen av Sandefjord. Som regelen i Jahre-saken er det penger med i spillet. Trådene går tilbake til Bettums velmaktsdager.

1. oktober 1985 tronet Kosmos-sjef Bjørn Bettum fortsatt i sitt hjørnekontor i åttende etasje i Hvalfangstens Hus i Sandefjord. Tidligere på høsten hadde han slått tilbake Klostergruppens forsøk på å overta Kosmos. Noen måneder senere skulle han også gå seirende ut av den endelige dysten med Blystad-brødrene.

Denne oktoberdagen i 1985 signerte Bettum og styreformann Otto Grieg Tidemand en avtale som ga Bettum pensjon fra fylte 65 år. I tillegg inneholdt avtalen en kapitalforsikring som kom til utbetaling fra samme dato.

Bettum vandret fortsatt i Jahres sko. Tre år etter var alt forandret.

Kosmos-sjefen hadde måttet gi tapt for erobringforsøk nummer tre. Skaugen hadde fått full kontroll over Kosmos. Det betydde exit Bettum. Men først ble det skrevet en ny avtale mellom Kosmos og Bettum, som erstattet den gamle. I februar 1989 ble den undertegnet av den nye makthaveren i selskapet, Morits Skaugen jr.

Avtalen var grei nok for Bettum. Han fikk beholde både pensjonen og kapitalforsikringen. Premien? Den skulle fortsatt betales av hans gamle arbeidsgiver, Kosmos.

Bettums gyldne år som Sandefjords ukronte konge var likevel definitivt over.

For Bettum skulle det kommende tiåret innebære en dramatisk økonomisk og sosial nedtur, razzia fra Økokrim hjemme på Gogstad Gård og hardhendt pågang fra skattefuten. Sist og ikke minst fikk han i 1996 mot seg et erstatningssøksmål i milliardklassen fra Anders Jahres dødsbo, hvor staten, på grunn av det massive skattekravet mot Jahre, er den dominerende interessenten. Sammen med den engelske banken Lazard og en av bankens tidligere toppledere, lord Hugo Kindersley, ble Bettum saksøkt for aktivt å ha bidratt til å unndra Anders Jahres hemmelige utenlandsformue fra boet.

Våren 2000 begynte endelig rettsforhandlingene i Tinghuset i Drammen. Men etter noen få uker måtte rettssaken avbrytes. Saksøkt nummer 3, Bjørn Bettum, var rammet av kreft.

Samarbeid med boet. Morits Skaugen jr. og Eikland hadde i stigende grad begynt å interessere seg for den mystiske formuen, som var saltet ned under vingene til en veldedig trust på en eldgammel sjørøverøy sørvest for Cuba i Det karibiske hav. Siden 1992 hadde Skaugen samarbeidet med Anders Jahres dødsbo og bobestyrer Even Wahr-Hansen, blant annet ved å utveksle dokumenter. Kimen til splid lå der riktignok fra starten. Men først måtte man tvinge formuen hjem til Norge, siden fikk man diskutere fordelingen, som det het.

Skaugen foretok også sine egne sjakktrekk.

Hvor blir det av pengene? 2. november 2000 fylte Bjørn Bettum 65 år. Han sto foran kreftoperasjon nummer to. Situasjonen var vanskelig, både helsemessig og økonomisk. Pensjonen skulle ha begynt å løpe. Kapitalforsikringen skulle vært utbetalt. Men to og en halv måned senere, 20. februar ifjor, da Bjørn Bettum skrev sitt brev til Morits Skaugen jr., var fortsatt ingen penger kommet. Flere purringer til tross.

I brevet avviser Bettum at Kosmos har noe krav på Jahre-formuen på Cayman. Men det brevet virkelig handler om, er pengene som ikke kommer. Bettum etterlyser dem på ny. Nevner at han er blitt operert, og at det tok tid før han fikk krefter nok til forfølge saken.

Om forsikringspolisen skriver Bettum: "Det er ingen begrunnelse for at Eikland/Kosmos nå motsetter seg at dette beløp, som totalt utgjør i størrelsesorden 780.000, utbetales meg." Og om pensjonen: "Når det gjelder pensjon fra 65 år er dette godtgjørelse for de ca. 20 år jeg arbeidet i Kosmos".

Og videre: "Min personlige økonomi er av en slik karakter at jeg ikke har anledning til å oppgi mitt krav i Storebrand og pensjonsutbetalinger. Jeg er økonomisk avhengig av begge deler. Jeg ber om at vi unngår at denne sak havner i domstolene. Jeg anmoder om at du iverksetter de inngåtte avtaler om kapitalforsikring og pensjon så snart som mulig. Jeg ringer deg for å be om et møte".

"Kjære Bjørn" Noe møte ble det ikke umiddelbart. Skaugen var på reise og svarte på brevet fra Bettum først i en e-mail seks dager senere. I e-posten skriver Skaugen: "Kjære Bjørn, ... Din sykdom er meget beklagelig og jeg personlig ønsker deg alt hell i så måte.

Tvi tvi!"

Deretter kommer Skaugen meget kort inn på Bettums pensjons- og forsikringskrav: "Den sak du berører i brevet er jo meget komplisert."

Så går han raskt over til Jahre-saken: "De dokumenter som vi har tilgang på; og som skriver seg fra saken (e) viser at du har en medvirkning i spørsmålet." Og til slutt konklusjonen: "Inntil dette er mere avklart må vi fastholde vårt begrunnede standpunkt som det er redegjort for av adv. Truls Leikvang. Dersom du imidlertid har opplysninger eller dokumenter som hjelper oss videre i saken(e) er vi villig til å revurdere vår holdning."

Dersom Bettum hjelper Skaugen i Jahre-saken kan det bli en råd med pensjon og forsikring. Ellers ikke. Annerledes er det vanskelig å lese budskapet.

I de påfølgende månedene viser flere notater og e-mail-kopier at det var regelmessig kontakt og flere møter mellom Skaugen og Bettum. Bjørn Bettum var åpenbart viktig for Skaugen av flere grunner. Han var en av de få gjenlevende med samtidskunnskap om de sentrale aktørene i Jahre-saken, tilbake i tiden.

Bettum var også forretningsfører i Anders Jahres Humanitære Stiftelse, som selv var aktiv interessent i kampen om utenlandsformuen. Det var derfor neppe tilfeldig at stiftelsens styreformann Øivin Fjeldstad deltok på flere av møtene. Skaugen ville ha samarbeid. Pensjonen og forsikringen? Bettum purret flere ganger, men Morits Skaugen og Eikland holdt fortsatt pengene tilbake.

"Dette kan koste meget" 12. oktober ifjor sendte Bettum derfor en ny e-post til Skaugen merket "Strengt fortrolig". Der skrev han: "Jeg fikk igår vite fra Radiumhospitalet at det er ny kreftspredning i min lever og opsjonene meget få. Etter råd fra Radiumhospitalet forsøker jeg å få en svært avansert eksperimentell behandling på en Harvard klinikk i Boston, i så fall må jeg "skyte fra hoften" og reiser sannsynligvis tirsdag eller onsdag i neste uke.

Dette kan koste meget. Jeg har ett problem Morits, jeg har ytterst begrenset økonomi og jeg er ikke sikker på om jeg kan komme i gang med en slik behandling. Jeg er derfor avhengig av å få utbetalt snarest, kapitalforsikringen som er bundet i Norges Bank og min pensjon som nå skulle vært betalt i 12 måneder. Med renter på disse beløp snakker vi om ca kr 880 000 for kapitalforsikringens vedkommende og ca kr 830 000 for pensjonsforsikringen (...) Jeg er i praksis nå lite arbeidsdyktig og er avhengig av at pensjonen betales fortløpende".

Men, nei. Fortsatt ingen utbetalinger.

I stedet sendte Skaugen følgende julehilsen til Bettum 24. desember ifjor: "Jeg beklager sterkt din helsesituasjon og er meget lei for at vi legger press på deg.

Jeg ser det dog som en meget viktig "win/win" - og det er du som kan aller mest om dette. Som Øivin sa i møtet - alt kan være viktig for det kan settes sammen med annet og skape helt nye bilder og basis for fortolkninger.

Jeg tror dog at det er meget viktig; for dersom vi sammen klarer å dokumentere dette og derved "bevise vår teori" bedre - er du helt fri for problemer med tvistesaker. Det betyr jo derfor at rettssaken i Drammen faller bort og dersom vi hjelper hverandre er det som "partnere" som vinner - og det blir heller ingen problemer for deg med din partner (les: Kosmos) som følge av dette og etter det for deg og dine".

Som en ser; melodien er fortsatt den samme. Bettum må bidra til å "bevise" at Jahre-formuen tilhører Kosmos, og dermed Skaugen. Da vil også grunnlaget for milliardsøksmålet fra Jahre-boet mot Bettum i Drammen falle bort.

Pensjonen og kapitalforsikringen til Bettum nevnes ikke eksplisitt. Men budskapet kunne neppe misforstås.

Virket presset?

Kald krig. Da Skaugen sendte sin julehilsen til Bjørn Bettum var det tidligere samarbeidet mellom Jahre-boet og Skaugen erstattet av kald krig. Morits Skaugen hadde lenge kjørt sitt eget private løp for å få hånd om Jahre-pengene.

Våren 1998 inngikk Eikland i hemmelighet en avtale med Anders Jahres enke, Bess Jahre, som i egenskap av Jahres enearving er loddeier i dødsboet. Avtalen bestemmer at Eikland skal ha 90 prosent av alt de to partene får ut av utenlandsformuen. Den gir også Eikland rett til å instruere enkens representant i boets skiftesamling. Sterk kost! Men disse bestemmelsene skulle forbli en hemmelighet også for bobestyrer Even Wahr-Hansen helt frem til august i år.

I 1998 gikk Eikland til forliksklage mot Lazard, Kindersley og Bettum i en slags parallellprosess til søksmålet fra boet. Men nå var påstanden at de tre hadde unndratt formuen fra Kosmos (og dermed Eikland), og ikke fra Jahre- boet. For to år siden intervenerte Eikland også i den pågående rettsaken på Cayman Islands, og gjorde krav på Jahre-formuen i konkurranse med Jahre-boet. Skaugen ville åpenbart sikre seg en størst mulig bit av kaka selv.

Men det endelige bruddet inntraff først ifjor høst da boet inngikk et delforlik med den engelske banken Lazard. Det skjedde etter at et totalforlik med alle parter hadde havarert. Skaugen svarte med å stemme mot Lazard-forliket i boets skiftesamling i november. Bess Jahres representant, advokat Truls Leikvang, som kjent også Eiklands advokat, stemte naturlig nok med Skaugen. Morits Skaugen forsøkte også forgjeves å slå Jahre-boet konkurs.

Nye forhandlinger. Forliket med Lazard ga boet 41,5 millioner dollar. Oppgaven som fortsatt gjensto for bobestyrer Wahr-Hansen var derfor å bringe selve Jahre-formuen hjem fra Cayman Islands. Boet forhandlet derfor på ny med dem som fortsatt sitter på Jahre-formuen, Aall Foundation og Monsen-familien.

Skispreder Morits Skaugen og bobestyrer Even Wahr-Hansen er uenige om svært mye. Men en ting har det vært konsensus om. Det var eksilnordmannen Thorleif Monsen som i 1982, etter Anders Jahres død, stakk av med utenlandsformuen. En stor bit av midlene kanaliserte han inn i sine egne private selskaper. Hoveddelen av formuen forsvant inn i den nyopprettede, veldedige stiftelsen Aall Foundation. Etter at Monsen døde for ti år siden, er det den eldste sønnen Mads Erik Monsen, som har vært boets hovedmotstander.

I slutten av februar i år hadde bobestyreren på plass en prinsippavtale med Monsen og Aall. Det ble avklart på et møte i London 22. februar. Boet skulle motta 16,5 millioner dollar fra Monsen og 42,25 fra Aall, tilsammen nær 60 millioner dollar. Men juristene hadde fortsatt en jobb å gjøre. Detaljer, formalia, garantier. Meningen var at avtalen skulle undertegnes 15. mars i år. Det skulle aldri komme til å skje.

Avtale i posten. På dette tidspunktet hadde Bettum endelig valgte å kripe til korset. 6. februar mottok Bettums advokat Hans Stenberg-Nilsen et brev med utkast til samarbeidsavtale mellom Bettum og Eikland, fra Eiklands advokat Truls Leikvang. I avtalen heter det blant annet at Bettum skal bistå Eikland ved å avgi en affidavit (rettslig erklæring) om Jahre-formuen. Leikvang sendte samtidig en kopi av Eiklands brev til Norges Bank, hvor Eikland frafaller sitt krav på forsikringsbeløpet og anmoder om at pengene utbetales til Bjørn Bettum.

Deretter gikk det slag i slag. En uke senere kom bekreftelsen om at pengene fra kapitalforsikringen var overført. I slutten av februar sendte så Eiklands advokat Truls Leikvang en faks til Bjørn Bettum hvor han skisserte hovedpunktene til Bettums affidavit, slik Eikland ønsket den. 6. mars returnerte Stenberg-Nilsen samarbeidsavtalen mellom Bettum og Eikland i undertegnet stand. Dagen etter sendte Leikvang et utkast til affidavit for Bjørn Bettum på faks til Stenberg-Nilsen. 8. mars oversendte samme Leikvang "korrigeret utkast til affidavit for Bjørn".

To dager senere undertegnet en sengeliggende Bjørn Bettum den endelige, rettslige erklæringen i nærvær av to vitner. Der heter det: "Jeg kan se at disse dokumentene viser eller indikerer at "Janko" og/eller aksjene i Pankos i realiteten var Kosmos eiendom og dette har overbevist meg om at aksjene i Continental Trust Company opprinnelig var eiet av Kosmos."

Enkelt uttrykt: Kosmos var eier til Jahre-formuen. Nettopp den konklusjonen Morits Skaugen var interessert i.

"Vi fire" To dager etter boets forhandlingsmøte mellom Monsen og All i London sendte skipsreder Morits Skaugen en e-mail. Den gikk til Bjørn Bettum og stiftelsens Øivin Fjeldstad med kopi til Truls Leikvang. Det nye samarbeidet skulle befestes: "Jeg ser det slik som at vi fire har laget et samarbeid med sikte på å få midler til Norge til fordeling på hhv BJ (Bess Jahre, skipsreder Anders Jahres enke, red. anm.), Jahre Stiftelsen og Kosmos", skrev Skaugen.

I notatet trakk Eikland-sjefen opp sine taktiske vurderinger. Hvis det skulle vise seg at det allerede var inngått en forlikavtale mellom boet på den ene siden og Aall og Monsen på den andre, var oppgaven, ifølge Skaugen, å på påvise for Aall og Monsen den store risikoen for at de ikke ville få noen dekkende skadesløshetsgaranti fra staten.

Videre skrev Skaugen: "Hvis ikke det er forlik med staten og de andre nå - må vi overbevise de andre om at det er bedre å diskutere med oss for et globalt forlik. For deretter å ta boet og staten med i diskusjoner. Det siste kan kun gjøres med en større plan som får politisk aksept. I den sammenheng er det stiftelsene som må stå for det største politiske "presset" som blir utøvet ifm et globalt forlik."

Først gjaldt det å binde opp Aall og Monsen. Dernest skulle et passende politisk press besørgeres av Anders Jahres Humanitære Stiftelse.

Det var likevel et stort problem. For at målet skulle nås, var det ifølge Skaugen "helt nødvendig å dokumentere enda bedre at AJ (Anders Jahre, red. anm.) ikke var eier av midlene og at det var Kosmos som stiftet og eiet Pankos". Kanskje ikke så rart at det var viktig å få en erklæring fra Bjørn Bettum.

Hansson i bevegelse. Morits Skaugen var åpenbart usikker på hvor langt bobestyrer Wahr-Hansen var kommet i forlikforhandlingene, da "taktikk"-notatet ble skrevet. Men hvor lenge varte usikkerheten?

27. februar orienterte bobestyreren sine foresatte om forliket i et strengt fortrolig notat. På listen over mottagerne sto blant andre Bess Jahre- og Eikland-advokaten Truls Leikvang.

I dagene etterpå øket aktiviteten fra de nyslåtte samarbeidspartnerne betydelig.

Styremedlem Herbjørn Hansson i Anders Jahres Humanitære Stiftelse var blant dem som satte seg i bevegelse. Som mangeårig finansdirektør i Kosmos og Bjørn Bettums høyre hånd på åttitallet, var han ikke uten kjennskap til Jahre-saken.

Nå begynte Hansson å utveksle en strøm av telefon- og internettkontakt direkte med Mads Erik Monsen. 6. mars skrev Hansson følgende til Monsen: "Vår plan er å produsere en bedre avtale for Monsen og Aall Foundation og å sikre at din tidligere svoger er ute av bildet ("out of the loop"). Etter min vurdering er det en realistisk modell". Det var samme dag som Bettum signerte samarbeidsavtalen med Eikland.

Eks-svogeren Hansson siktet til er kanadieren Hank McKinnell. McKinnell har uten tvil vært en kraftig torn i øye på Monsen, siden han i 1992 forsynte Jahre-boet med sentrale dokumenter om utenlandsformuen. Til gjengjeld for opplysningene fikk McKinnell en avtale med staten som ville gi han en betydelig del av den Jahre-formuen boet klarte å hente hjem til Norge.

Mindre fra Monsen? Morits Skaugen og Herbjørn Hansson hadde også tett kontakt. Såpass tett at Skaugen samme kveld egenhendig formulerte på engelsk i mail til Hansson de kritiske passasjene i det tilbudet Hansson sendte Monsen dagen etter.

"Dear Erik", skrev Hansson, og mintes hvordan Mads Erik Monsens far, Thorleif Monsen, var så elskverdig å la Hansson og hans familie låne en av sine leiligheter en uke på Grand Cayman våren 1983.

Om Monsen skulle ha vært i tvil om hva Hansson mente med "en bedre avtale", fikk han grei beskjed av forfatterteamet Skaugen/Hansson: "Vi har utviklet en modell for å løse alle krav, en modell som etter vår mening betyr at man unngår å betale noe som helst til McKinnell og som dermed gir mer igjen til fordeling eller som innebærer (incur) lavere betaling på vegne av de forskjellige interessene på Cayman".

Duoen Skaugen/Hansson skrev også om "vesentlige nye funn av mange dokumenter" som ledet til at utenlandsformuen var eid av Kosmos. Det var derfor ingen grunn til å forlike med Anders Jahres dødsbo.

Ble Mads Erik Mosen fristet av tilbudet? Og hva med Aall Foundation?

Forliket som forduftet. Begivenhetenes logikk tyder på at begge Cayman-parter fant Skaugen og Hanssons modell besnærende.

I midten av mars måtte Wahr-Hansen erkjenne at boets forlik med Aall og Mosen var havnet i totalt dødvanne. Cayman-partene demonstrerte en plutselig bekymring for skadesløshetsgarantier fra den norske staten. Saken sto etterhvert fullstendig fast.

I april mottok Anders Jahres dødsbo i stedet en ny henvendelse fra Aall Foundation med en forliksplan basert på helt andre premisser. Dette var åpenbart fruktene av Skaugen og Hanssons strev. Det skulle ikke lenger være noe eget forlik med Anders Jahres dødsbo. Nå var Cayman-stiftelsen plutselig villig til å bidra med det meste av sin kapital - rundt 70 millioner dollar - til en veldedig norsk stiftelse. Jahre-boet skulle få 200 millioner kroner. Det var drøye 250 millioner kroner mindre enn det Wahr-Hansen hadde forhandlet frem i februar.

Mosen-familiens økonomiske bidrag?

I forslaget fra Aall Foundation står det ingenting om at Mosen-familien skal bidra med en eneste øre.

Hva med Morits Skaugen og Eikland, som i ti år hadde lagt ned usedvanlig mye arbeid og energi for selv å få tak i en betydelig del av Jahre-formuen?

Eikland og Skaugen skulle i følge Aalls skisse bare få dekket sine Jahre-kostnader, hverken mer eller mindre. Underlig.

Resten av millionene - skulle rett og slett gå til en ny, veldedig stiftelse. Punktum.

Boet og staten har møtt forslaget med en kald skulder. Nok en gang er det uvisst når historien om Jahre-formuen kan avsluttes.

Ringen sluttet. Noen få uker tidligere hadde Bjørn Bettum ligget på dødsleiet og signert sin siste erklæring om Jahre-formuen. Det hadde vært mange av dem. I motsetning til tidligere landet han nå på at det var Kosmos som var eier. Han var blitt overbevist av "visse dokumenter". Nye dokumenter?

Hvilke dokumenter dreide det seg egentlig om? Det var styrereferater, regnskaper og en verdivurdering av Kosmos-selskapene fra krigens dager, dokumenter som tyder på at Kosmos kan ha vært eier av Panama-selskapet Pankos og skipet "Janko" under andre verdenskrig. Det var Eikland og Skaugen som hadde oversendt dem til Bettum.

Men hvor stammet papirene fra? Jo, det var dokumenter som Eiklands advokat Truls Leikvang hadde fått kopier av fra Anders Jahres dødsbo våren 1998. Boet på sin side hadde fått sine kopier av Økokrim, etter samtykke fra Bjørn Bettum. Og Økokrim? Jo, Økokrim hadde tatt beslag i de samme dokumentene etter en razzia i Bettums hjem høsten 1994.

Alt sammen var papirer Bjørn Bettum hadde arvet fra sin far Frithjof Bettum, Jahres gamle advokat og partner. Nå hadde han altså fått kopier av de samme dokumentene i retur fra Morits Skaugen nesten åtte år senere. Ringen må derfor i høy grad sies å være sluttet. I erklæringen skrev Bettum at han nok ikke la samme vekt på dokumentene den gangen, som nå.

Vel, vel.

Den rettslige erklæringen ble uansett undertegnet 10. mars i år.

Seks dager senere måtte Bettum gi endelig tapt i kampen mot kreften.

Hva Eikland brukte erklæringen til? Den dukket i hvert fall opp i et større oppslag i Aftenposten 14. august i år under overskriften "Skrev Jahre-notat på dødsleiet". I artikkelen het det: "Til sin dødsdag 16. mars i år kjempet den tidligere Kosmos-sjefen Bjørn Bettum for at hans versjon av forholdene rundt skipsreder Anders Jahres hemmelige utenlandsformue skal bli stående som den riktige."

Mon det.

(...)

"Jahre-formuen

Norske myndigheter mener at skipsreder Anders Jahre, som grunnla rederiet Kosmos i Sandefjord i 1928 og ledet selskapet til 1978, parallelt bygde opp en betydelig formue i utlandet. I 1983 ble Jahres dødsbo etterlignet for 337 millioner kroner på grunn av disse midlene. Med renter har skattekravet i dag vokst til cirka 1,5 milliarder kroner. Selv avviste Jahre at utenlandsformuen tilhørte ham.

Morits Skaugen-familiens selskap Eikland, som overtok Kosmos i 1988, hevder at Sandefjord-rederiet er den rettmessige eieren av utenlandsformuen. I følge Eikland var Panama-selskapet Pankos eid av Kosmos. Gamle styrereferater, enkelte regnskaper og en verdivurdering som Anders Jahre utarbeidet for styret ved årsskiftet 1943/44 peker i denne retning.

Dette synet har Eikland forfektet siden 1992, men ikke oppnådd gjennomslag for hverken i dødsboet, som bestyres av advokat Even Wahr-Hansen, eller Finansdepartementet. Dødsboet forholder seg til skattekravet, der staten opptrer som kreditor. Lenge samarbeidet likevel Jahre-boet og Skaugen om jakten på resten av formuen, som i dag befinner seg på Cayman Islands. Men samarbeidet sprakk i fjor.

I 1994 gjorde dødsboet krav på formuen og innledet en rettslig prosess der målet var tilbakeføring og erstatning. To år senere saksøkte boet den britiske forretningsbanken Lazard, en av bankens tidligere direktører, lord Hugo Kindersley og Andes Jahres kronprins Bjørn Bettum med krav om en erstatning på 1,2 milliarder kroner pluss renter. Boet hevdet at banken, Kindersley og Bettum hadde medvirket til å tildekke det reelle eierforholdet til Jahre-formuen.

I fjor høst ble det inngått et forlik med Lazard og Hugo Kindersley. Dette tilførte boet cirka 370 millioner kroner. Et forsøk på å sy sammen et såkalt totalforlik på nær 900 millioner kroner, der også Monsen-familien og Aall Foundation skulle delta, havarerte.

Både Skaugen og boets loddeier, Anders Jahres enke Bess Jahre, stemte mot delforliket i skiftesamlingen. Skaugen mente at bobestyreren hadde misbrukt sin forhandlingsfullmakt. Et Skaugen-selskap som hadde et mindre krav i boet, Anders Jahre AS, begjærte 19. november i fjor dødsboet konkurs, men konkursbegjæringen ble avvist. Et av motivene med begjæringen var å få prøvd statens skattekrav for en domstol. Dødsboet fører sak på Cayman Islands mot Aall Foundation og mot etterkommerne etter Thorleif Monsen, som overtok midlene etter Jahres død. Aall-stiftelsen kontrollerer restene av Jahre-formuen, anslått til cirka 70 millioner dollar. Eikland gjør krav på formuen i konkurranse med dødsboet.

Eikland har alliert seg med Anders Jahres Humanitære Stiftelse og arbeider ifølge Skaugen for at utenlandsformuen kan brukes til humanitære formål i Norge. Denne modellen er overfor Jahre-boets motparter på Cayman Islands lansert som et alternativ til å forlike med dødsboet."

(...)

"Skaugen avviser press

Morits Skaugen jr. avviser at kapitalforsikringen og pensjonen til Bjørn Bettum ble holdt tilbake for å presse den tidligere Kosmos-sjefen til å underskrive en rettslig erklæring om at utenlandsformuen tilhørte Kosmos.

- Nei, det er ikke riktig. Det var usikkerhet om pensjonen skulle utbetales til ham av Storebrand eller Eikland ved forfall, og i påvente av avklaring satte man etter hans krav midlene i Norges Bank inntil videre (...) Det skriver Skaugen i en e-mail til Dagens Næringsliv.

Skaugen har en helt annen versjon av hva som skjedde mellom ham og Bettum enn det som fremgår av Bettums hyppige påminnelser om sitt akutte behov for å få utbetalt pengene. "Vi anmodet om endelig utbetaling til ham uten at han på noe tidspunkt fornyet krav om denne utbetaling – eller etter noen form for avtale med ydelse og motydelse om dette (...) Bettum ga full tilgang til alle dokumenter og informasjon som han hadde, og dette var meget klargjørende. Den erklæring han skrev om "Jahreformen" var også i største trekk samsvarende med tidligere skriftlige erklæringer han hadde gitt og var derfor ikke i seg selv oppsiktsvekkende eller ny, men klargjørende", skriver Skaugen.

På spørsmål om han og Anders Jahres Humanitære Stiftelse arbeidet for å torpedere dødsboets forsøk på å inngå et forlik med Aall Foundation og Monsen-familien, skriver han:

"Jeg er ikke klar over at vi "torpederte" noe som helst konkrete løsninger. Det er heller ikke korrekt at vi gjorde det på basis av den informasjon som finnes. I forbindelse med forlikforhandlingene sommeren 2001 brøt advokat Wahr-Hansen (bobestyrer i Anders Jahres dødsbo, red.anm.) ensidig samarbeidet med loddeier og Eikland."

"Senere forsøk på "forlik" våren 2002 som han (Wahr-Hansen, red.anm.) foresto var ikke med henblikk på å forlike saken på Cayman Islands, men å isolere Eikland – i en allianse mellom han og Aall Foundation og Monsen-familien, og med løfte om skadesløserklæring fra boet, og garantert av den norske stat. En garanti som sannsynligvis krever fullmakt/aksept fra Stortinget."

"Den langvarige juridiske prosess som er pågående på Cayman Island kan ikke løses uten av retten eller ved forlik mellom alle parter. Alle parter er ensbetydende med alle parter i tvisten. Wahr-Hansens opplegg var i så måte urealistisk og uetisk overfor tidligere fortrolig samarbeidspartner som han ville ekskludere og isolere".

Om forliksmodellen Eikland og Jahre-stiftelsen forhandlet med partene på Cayman Island om i vinter, skriver Skaugen: "Det var (...) en forutsetning for vårt arbeid med denne type skisse til forlik av saken at Monsens pengemessige bidrag skulle aksepteres av alle parter (...) Det var aldri noe tvil for noen av partene om statens holdning – at den ikke ville akseptere noe pengebidrag fra Monsen som ikke var slik at han bidro med de midler han kunne fremskaffe (...) Dette var derfor en av de grunnleggende forutsetninger vi hadde med vårt arbeid (...)".

Styremedlem Herbjørn Hansson i Anders Jahres Humanitære Stiftelse kommenterer DN's opplysninger slik:

- Det er nytt for de bevilgende myndigheter at Kosmos var eier av disse midler på et tidspunkt. Mitt hovedanliggende er å få frem sannheten. Videre må vi alle støtte det arbeid som pågår for å få midlene hjem til gode formål, sier Hansson.

- Jeg har tro på at myndighetene vil vise den klokskap og fleksibilitet som er nødvendig for å få dette til. Alternativet er ytterligere rettssaker med sløsing av penger til advokater. Cirka 400 millioner kroner er brukt hjemme og ute.

- Det har aldri vært rettslig fastslått at Jahre eide midlene eller at han gjorde noe ulovlig, sier Hansson.

Bobestyrer Even Wahr-Hansen i Anders Jahres dødsbo ønsker ikke å gi noen kommentar."

Finansavisens ledere 8. og 11. oktober 2002:

Skammelig

Flere ganger hadde vi anledning til å treffe den tidligere Kosmos-sjefen Bjørn Bettum som døde i mars i år. I noen hyggelige sammenhenger og under forsøket fra Klostergruppen på å overta Kosmos på midten av 80-tallet.

Inntrykket var hver gang det samme. Vi sto overfor en temmelig arrogant, jålete og selvbevisst person. Litt uten bakkekontakt. Men en mann med betydelig innflytelse i norsk næringsliv.

Juristen Bjørn Bettum som nærmest arvet sin posisjon fra sin far Fritjof Bettum som var skipsreder Anders Jahres høyre hånd og kompanjong før Bjørn Bettum.

Ja Morits Skaugen jr og selskapet Eikeland AS i 1988 overtok Kosmos, var Bettums tid ute. Han prøvde litt på egen hånd, men det meste mislyktes og det gikk nedover med makt, innflytelse og penger. Men han hadde sin pensjon med Kosmos som sikret ham en inntekt fra fylle 65 år.

En avtale som den nye Kosmos-sjefen Morits Skaugen jr. bekreftet i februar 1989.

Men i en helt sjokkerende artikkel i Dagens Næringsliv sist lørdag, kan journalistene Geir Imset og Bjørn Segrov avsløre at denne pensjonen, pluss en kapitalforsikring, som overhodet ikke var omtvistet, ikke ble utbetalt fra Eikeland (Kosmos) til Bjørn Bettum da den begynte å løpe. Slik Imset og Segrov dokumenterer saken, og vi har ingen grunn til å tro at det ikke i hovedsak stemmer, brukte Morits Skaugen jr. pensjonen som utpresning for å få Bjørn Bettum til å endre standpunkt om hvem som i virkeligheten eide avdøde skipsreder Anders Jahres hemmelige utenlandsformue. Er det Jahres dødsbo, slik alle har

trodd, eller er det i virkeligheten Skaugen og hans Eikeland?

Bjørn Bettum har åpenbart i årevis ment at det selvfølgelig var Anders Jahres dødsbo, men Skaugen presset en døds syk Bettum, som trengte midler til å leve og til en siste kostbar kreftoperasjon i utlandet, og like før han døde endret han oppfatning, slik at det skulle være Kosmos, nå Eikeland, som er berettiget til den hemmelige utenlandsformuen.

Slik de to journalistene fremstiller dette, er det noe av det skammeligste vi har sett eller hørt om i vår journalistiske karriere, og det sier ikke så lite.

Morits Skaugen jr har tilbakeholdt en uomtvistet pensjon for å presse en døds syk mann.

At norske redere, inkludert Anders Jahre, har hatt skjulte utenlandsformuer er ikke noe nytt.

Skipsreder Hilmar Reksten var den rikeste og frekkeste og Anders Jahre kanskje den som tok operasjonen som den mest naturlige ting i verden. Han gikk så langt som å gi Sandefjord et nytt rådhus til 40 millioner kroner, som ble betalt av utenlandsformuen, uten at noen ligningsfunksjonærer i Sandefjord sa et pip. Angivelig var det en ukjent utlending som ville glede Sandefjord by. Slik var det den gangen. Siden har vi hørt om Olsen-familiens noe mer åpne utenlandsformue.

Men aldri har vi hørt om en skipareder som driver ren utpresning av en mann som ligger nede og som er rammet av dødelig kreft.

Morits Skaugen jr, som i dag hovedsakelig driver et rederi beskjeftiget med gassfart, har satt en nærmest usløelig rekord i smakløshet og uanstendighet.

All ros til våre kolleger og konkurrenter som avslørte det skammelige spillet om Anders Jahres ikke lenger så hemmelige utenlandsformue.

Vi trodde knapt hva vi leste, og skipsreder Morits Skaugen jr. er det neppe mange som vil ha noe å gjøre med i fremtiden.

ommentar

«Morits Skaugen jr har tilbakeholdt en uomtvistet pensjon for å presse en døds syk mann»

Tråvne Hegnar

Bettums pensjon

I et leserinnlegg her i avisen i går, skriver skipsreder Morits Skaugen jr. følgende: «Da Bjørn Bettum gikk av som sjef for Kosmos, fikk han en meget god og løpende pensjonsordning utbetalt – og denne er løpende utbetalt i overensstemmelse med den avtale som var signert. Det ble naturligvis akseptert av vårt familielskap som ny eier i Kosmos og utbetalt hvert år, i relativt store årlige summer...»

Det rare er at avdøde Bjørn Bettum hevder det motsatte.

Den 2. november 2000 fylte Bjørn Bettum 65 år og fra dette tidspunkt skulle hans pensjon begynne å løpe. Men noen måneder senere, etter at Bettum har hatt sine første kreftoperasjoner, er ingen penger kommet og Bettum etterlyser dem den 20. februar 2001. Intet skjær.

Den 12. oktober 2001, nesten ett år etter at Bjørn Bettum er blitt pensjonist, sonder han, ifølge Dagens

Kommentar

Næringsliv, en e-mail til Morits Skaugen med et fortvilet rop om hjelp. Brevet lyder slik:

«Jeg fikk i går vite fra Radiumhospitalet at det er en ny kreftspredning i min lever og operasjonen meget få. Etter råd fra Radiumhospitalet forsøker jeg å få en svært avansert eksperimentell behandling på en Harvard klinikk i Boston. I så fall må jeg 'aktye fra hoften' og reiser sannsynligvis tirsdag eller onsdag i neste uke. Dette kan koste meget. Jeg har ett problem Morits, jeg har ytterst begrenset økonomi og jeg er ikke sikker på om jeg kan komme i gang med en slik behandling. Jeg er derfor avhengig av å få utbetalt snarest, kapitalforsikringen som er bundet i Norgos Bank og min pensjon som nå skulle vært betalt i 12 måneder. Med renter på disse beløpene snakker vi om ca kr. 880.000 på kapitalforsikringens vedkommende og ca kr. 830.000 for pensjonsforsikringen...Jeg er i praksis nå så lite arbeidsdyktig og er avhengig av at pensjonen betales fortløpende...»

Mens skipsreder Morits Skaugen jr. hevder at Bettum har fått penger løpende hvert år, skriver altså den dødssyke Bettum at han ikke har fått noe på 12 måneder. Og det kom ikke noe i månedene etterpå heller.

Bjørn Bettum døde så i mars i år.

I sitt svar til Bjørn Bettum skriver skipsreder Morits Skaugen jr. den 24. desember 2001 (fin julehilsen) følgende: «...jeg er meget lei for at vi legger press på deg.»

Bettums pensjon hadde ennå ikke kommet til Bettum.

Skipsreder Morits Skaugen jr. har truet oss med injuriansak på grunn av vår leder tirsdag den 7. oktober 2002 («Skammelig»).

Dessverre må vi si at vi ikke trekker tilbake et eneste ord.

I tillegg kommer at Skaugens tilsvarende i går er svært villedende (for å si det ytterst forsiktig) når han skriver at pensjonen til Bjørn Bettum ble utbetalt «løpende».

Dødssyke Bjørn Bettum skriver jo det motsatte. I en rekke purringer.

Det er mulig at Bjørn Bettum hadde flere motiver for, til slutt, på sitt dødsleie, å mene at Kosmos/Eikeland er rettmessig eier av Anders Jahres hjemmelige utenlandsformue.

Hans sykdom, dårlige økonomi og skipreder Morits' Skaugens manglende vilje til å betale avtalefestet pensjon er utvilsomt en del av det hele.

Skammelig.

«Mens skipsreder Morits Skaugen jr. hevder at Bettum har fått penger løpende hvert år, skriver altså den dødssyke Bettum at han ikke har fått noe på 12 måneder»

Trygve Hegnar
ansvarlig redaktør

I leserinnlegg i Dagens Næringsliv 8. oktober¹³² og i Finansavisen 10. oktober¹³³ forsvarte Skaugen sin opptreden uten å påvise at boets fremstilling av hendelsesforløpet var vinklet eller usann.

Skaugen uttrykte misbilligelse mot notatet og distribusjonen av det. Han hevdet at papirene boet sammenstilte var selektert for å gi et negativt bilde.

Bobestyrer foretok ingen vinklet utvelgelse. Men vi kan ikke innestå for at Bjørn Bettums arkiv var komplett, selv om vi ikke har oppdaget hull i arkivmaterialets kronologi. Skaugen har ikke tatt bryderiet med å supplere med dokumentasjon som etter hans mening viser et

¹³² [Vedlegg – Leserinnlegg i Dagens Næringsliv 8. oktober 2002]

¹³³ [Vedlegg – Leserinnlegg i Finansavisen 10. oktober 2002]

annet bilde enn fremstillingen i Dagens Næringsliv. Heller ikke har han som del av sin ubetingede dokumentopplysningsplikt ("*discovery*") i søksmålet på Cayman Islands listet ytterligere skriftlig kommunikasjon mellom seg og Bjørn Bettum.

Skaugen bebreidet også bobestyrer for å ha lekket privat korrespondanse i notatet. Den bebreidelsen kan både Bettumboet og Jahreboet leve med: Bettumboet fremla materialet i en verserende rettsak og trengte ikke Skaugens samtykke til å gjøre bruk av dokumentene. De var Bjørn Bettums og ikke undergitt taushetsplikt. Bettumboet klausulerte ikke dokumentene overfor Jahreboet.

Deler av kommunikasjonen mellom Skaugen og Bjørn Bettum er sitert i kapittel 23, og finnes som vedlegg der. I samme kapittel har vi sammenstilt Bjørn Bettums oppfatninger om Utenlandsformuen i årene før 2002 og hans nye oppfatning seks dager før han døde.

Jahreboet ble senere informert av bostyrer i Bettumboet at Skaugen hadde meldt sitt erstatningskrav mot Bjørn Bettum i dødsboet hans. Etter Bjørn Bettums død må Skaugen ha følt seg løst fra forutsetningen om å frafalle erstatningskravet hvis Bjørn Bettum kunne erklære at Kosmos var eier av Utenlandsformuen. Mens Skaugen ved sitt alias Bess Jahre krevde at Jahreboet skulle trekke kravet mot Bjørn Bettum, fremmet Skaugen samtidig sitt eget krav i Bjørn Bettums dødsbo. Vi viser til redegjørelsen for Skaugens opptreden overfor Bjørn Bettum og dødsboet hans i kapittel 23.

21.15.8 Han forsøkte høsten 2002 å påvirke Bjørn Bettums barn til å avstå fra et forlik med Jahreboet.

Skaugen var som allerede nevnt opptatt av at hans sak på Cayman Islands ikke skulle bli svekket gjennom avgjørelser i Norge. Det kunne den bli om Bettumfamilien sluttet seg til et forlik som bygget på at Utenlandsformuen tilhørte Anders Jahre. Skaugen fikk rede på at Bettumboet og Jahreboet forhandlet om forlik høsten 2002. Vi viser til fremstillingen i kapittel 23. Forbundsfallen Anders Jahres Humanitære stiftelse tok kontakt med Bjørn Bettums barn og ymtet frempå om en kompensasjon til en av dem hvis de avsto fra forlik med Jahreboet. Skaugen ble oppgitt som en av bidragsyterne i en e-post fra Øivin Fjeldstad 8. oktober¹³⁴ til Anders Bettum:

"Når det gjelder pengene til Martin er det intet nytt. Jeg oppfatter imidlertid Herbjørn og Morits slik at deres tilsagn på til sammen kr 7-800 000 opprettholdes, selv om de neppe vil sette dette på papiret i dag."

Forlik kom ikke i stand. Resultatet ble som ønsket av Skaugen og hans allierte, Hansson og Fjeldstad. Men tilsagnet om de 7–800 000 kronene fra "*Herbjørn og Morits*" så ikke Bettumfamilien noe til.

21.15.9 Han intervenerte i boets norske søksmål mot Monsen-foretaket Forrester Maritime Limited i 2003 med formål å svekke boets sak.

Boet reiste i 1998 rettstvist om utbytter og kapitalnedsettelsesbeløp på aksjeposten i Bulls Tankrederi AS som Anders Jahre hadde flyttet til Lazard Bank på 1970-tallet. Aksjene var etter aksjeprotokollen eid av Lazard Bank, som gjennom forliket med boet overdro sine rettigheter til boet. Det førte ikke boet til målet. Lazard Banks funksjon var utelukkende å tjene som fikenblad for Monsen-foretaket Forrester Maritime Limited på Cayman Islands.

¹³⁴ [Vedlegg – E-post 8. oktober fra Øivin Fjeldstad til Andes Bettum]

Etter anke fra boet ble tvisten behandlet av Agder lagmannsrett i perioden 19. august – 3. oktober 2003. Årsaken til den lange varigheten var at retten måtte ta stilling til hvem som var eier av Utenlandsformuen. Boet hevdet at den tilhørte Anders Jahre; Forrester Maritime Limited mente den tilhørte Monsen-kretsen. Mens Skaugen ikke hadde vist interesse da tvisten ble behandlet i byretten, var situasjonen en annen nå. Rettsforhandlingene på Cayman Islands sto for døren. Etter at rettsaken hadde pågått i fem uker erklærte han *intervensjon* – han sluttet seg til som part i lagmannsrettssaken.¹³⁵ I lagmannsrettens dom er Skaugens inntreden referert slik:

“Under en pause i rettens forhandlinger, etter at bevisførselen var så godt som avsluttet og før prosedyreinnleggene, mottok retten en erklæring om hjelpeintervensjon i medhold av tvistemålsloven § 75 fra Eikland AS ved advokat Truls Leikvang, datert 25. september 2003. Da forhandlingene fortsatte mandag 29. september, var ingen representant for hjelpeintervenienten møtt frem. Intervensjonen er angitt å være til fordel for FML. Det fremgår imidlertid av erklæringen at hjelpeintervenientens interesse mer synes å være at boet skal tape saken enn at FML skal vinne den. (...) Erklæringen om hjelpeintervensjon har en rekke vedlegg, og det heter i erklæringen at Eikland AS ikke ønsker at retten skal treffe avgjørelse i saken uten å være kjent med de beviser som er lagt frem ved intervensjonserklæringen. Retten vil til dette bemerke at ettersom hjelpeintervenienten ikke har vært til stede i retten og dokumentert bevisene, har retten ikke lest vedleggene.”

(Vår understreking)

Skaugens *intervensjon* føyer seg inn i rekken av hans forsøk på å bekjempe boets forlik med Lazard Bank og med Bettumboet. Skaugens sak på Cayman Islands ville bli ytterligere svekket om det i tillegg til byrettsdommen mot Bjørn Bettum kom en norsk lagmannsrettsdom som fastslo at Utenlandsformuen var eid av Anders Jahre.

Vi bedømmer Skaugens *intervensjon* som et stort feilgrep. Den var et høyrisikotiltak når han ikke fant det nødvendig å la seg representere i rettsforhandlingene. Intervensjonserklæringen hans medførte at han hadde gjort seg til part i lagmannsrettssaken. Dommen la til grunn at Anders Jahre eide Utenlandsformuen. Lagmannsrettens dom ble rettskraftig og var bindende for alle partene, Skaugen inkludert.

I prosessen på Cayman Islands ga Skaugens *intervensjon* i Norge boet et sterkt kort. Etter britiske prosessregler kunne boet hevde at lagmannsrettsdommens bedømmelse av Utenlandsformuen var bindende også for Skaugen – avgjørelsen var “*res judicata*” for partene i lagmannsrettssaken.

Boet fikk ikke gleden av å argumentere “*res judicata*” mot Skaugen. Etter oppstart av rettsforhandlingene på Cayman Islands trakk Skaugen seg.

¹³⁵ [Vedlegg – Intervensjonserklæring 25. september 2003]

21.15.10 *Han stilte sin advokat Truls Leikvang i 2006 til disposisjon på Cayman Islands for Erik Monsen. Formålet var å gi støtte til Monsens påstand, at boet representerte "the tax man" og derfor måtte avvises som følge av det britiske prinsippet "foreign revenue defence"*

Boet tok ut søksmål i 2004 på Cayman Islands mot Erik Monsen, slektninger og foretak han kontrollerte – Monsen-kretsen. Monsen-kretsen fikk domstolen med på å skille ut én innsigelse som "*preliminary issue*", nemlig "*foreign revenue defence*", jf. kapittel 32 punkt 6. Innsigelsen skulle avgjøres før saksforberedelsen av resten av saken gikk videre. Upresist uttrykt gikk innsigelsen ut på at boet var et redskap for skattemyndighetenes inndrivning av skattekrav mot Anders Jahre.

Britiske domstoler har århundregammel praksis som setter bom for å gi bistand til inndrivelse av offentligrettslige krav fra utenlandske myndigheter. Monsen-kretsens strategi var å få boets søksmål avvist på dette grunnlaget. Et viktig faktum i Monsen-kretsens "*foreign revenue defence*" var at skattekravet i boet utgjorde nesten 100 prosent av fordringsmassen i boet. Støtteargumentet var at boet og bobestyrer var skatteetatens forlengete arm.

Siden midten av 90-tallet hadde Skaugen konsekvent hevdet at Thorleif Monsen og hans krets hadde underslått Utenlandsformuen. Men da boet saksøkte Monsen-kretsen i 2004, gjorde han seg til Monsens støttespiller mot boet. Han må ha ment at Erik Monsen burde beholde det faren hadde rappet av Utenlandsformuen istedenfor at staten og Sandefjord kommune fikk nyte godt av det som var tatt.

Skaugen ønsket derfor å hjelpe Monsen-kretsen til å vinne over boet. Hans advokat Truls Leikvang, som hadde deltatt på boets skiftesamlinger mellom 1998 og 2003 og vært med på Skaugens møter med Finansdepartementet, ble av Skaugen flysendt til Cayman Islands for å støtte Monsen-kretsens "*foreign revenue defence*". Med sitt inngående kjennskap til bobehandlingen kunne advokat Truls Leikvang formidle Skaugens oppfatning av statens skyggespill, illojalitet og herskerrolle i boet. Advokat Leikvangs bistand til Monsen-kretsen må ha vært omfattende, for den kostet i størrelsesorden 700 000 kroner.

Skaugen skal ha uttalt at han var ute etter rettferdighet. Lagmannsrettens kommentar, referert i foregående punkt

"det fremgår imidlertid av erklæringen at hjelpeintervenientens interesse mer synes å være at boet skal tape saken enn at FML skal vinne den"

kan gi pekepinn om et annet ærend.

Søkte Skaugen revansj? Var han ute etter å forhindre at boet skulle få tak i Utenlandsformuen når han selv ikke hadde klart det? Påføre boet et smertelig nederlag som takk for sist?

Eller hadde han fått en "*deal*" med Monsen-kretsen? Den ene tjenesten er den andre verd, også på Cayman Islands. Selv om Erik Monsen hadde klart å tappe Utenlandsformuen til et bunnivå, satt han fortsatt med mer enn ti millioner dollar å "*deale*" med.

Monsen-kretsens “foreign revenue defence” fikk ikke gehør i caymandomstolen.

21.16 Forlikforslag til beste for fattige

Aftenposten som den 14. august 2002 kunne bringe den dramatiske nyheten om at Bjørn Bettum hadde skrevet “Jahre-notat på dødsleiet”¹³⁶, kunne dagen etter kunngjøre på side 1: **“Jahre-formuen kan gå til fattige”**. Avisen bragte fyldige uttalelser fra krumtappene i dette humanitære initiativet – Skaugen og Hansson.¹³⁷ Carl I. Hagen applauderte begeistret initiativtagernes raushet. Over en halv milliard kroner fra Utenlandsformuen sto til disposisjon. Det ble fra flere hold fremhevet at gavmildheten trolig savnet sidestykke i Norge, og var i Anders Jahres beste ånd.

Aftenposten hadde kunnet konstatere at Utenlandsformuen var Kosmos’ eiendom. For det hadde Bjørn Bettum med viljestyrke og kraftanstrengelse skrevet på dødsleiet. Og det er jo nettopp når et menneske står på terskelen til St Peter at sannheten kommer frem. Derfor var det underlig – nærmest forstemmende – at Finansdepartementets byråkrater ikke delte avisens, Skaugens og Hanssons entusiasme. Dessverre var det slik at den enestående gaven ikke kunne realiseres med mindre boet ga sitt samtykke. Og boet kunne ikke samtykke uten at kreditorene frafalt sine pengekrav i boet.

Mange mente mye, men hverken staten eller Sandefjord kommune hadde lyst til å gi slipp på Utenlandsformuen med mindre Kosmos kunne sannsynliggjøre at selskapet, og ikke boet, var eier av Utenlandsformuen. Bjørn Bettums erklæring på dødsleiet ble ansett som et tvilsomt bevis, kanskje med unntak av Skaugen, Hansson og Aftenposten. Vi viser til fremstillingen av Bjørn Bettums oppfatninger opp gjennom årene om Utenlandsformuen i kapittel 23 punkt 16–20.

Det kom aldri noe samtykke. Ifølge oppslag i Aftenposten 5. oktober 2002 var Skaugen *“i ferd med å gi opp kampen for å få Jahre-formuen til en veldedig stiftelse i Norge”*.

21.17 Skaugen ut av bobehandlingen 2002

På skiftesamling 21. oktober 2002 opplyste Skaugens advokat Leikvang at

“med forbehold om partenes endelige godkjenning vil samarbeidsavtalen mellom Bess Jahre og Eikland bli avviklet”.

En ny representant for Bess Jahre presenterte seg for boet, Skaugens forbundsfelle Anders Jahres Humanitære stiftelse. Vi behandler stiftelsens rolle i boet i kapittel 24. Her nøyer vi oss med å nevne at stiftelsen ikke oppnådde resultater i boet, verken for seg selv eller Bess Jahre.

¹³⁶ [Vedlegg – Aftenpostens side 23 i Økonomidelen 14. august 2002]

¹³⁷ [Vedlegg – Aftenpostens førstesideoppslag 15. august 2002 og omtale på side 35 i Økonomidelen]

21.18 Skaugen ut av søksmålet om Utenlandsformuen 2003

Skaugen trakk seg ut av søksmålet på Cayman Islands i november 2003 ved å inngå forlik med Bridge Trust. I november lot han seg intervju av Dagbladet, som rapporterte at forliket ga ham en utbetaling på 24 millioner kroner, og at

“pengebeløpet er ikke større enn at det dekker de advokatregninger Skaugen må ut med”.

Økonomisk kom han følgelig ut av kampen uten tap. Likevel beskrev Dagbladet ham som bitter. Han fortalte til Dagbladet at han ikke *“orker fortsette”*.

Skyldes hans bitterhet at han ikke nådde frem med sin strategi for å få en jafs av Utenlandsformuen? Hans beste kort var etter vår bedømmelse samarbeidet han etablerte med departementet fra 1998. Det kortet skuslet han bort da han mot statens ønske forsøkte å slå boet konkurs i 2001.

21.19 Skaugens varsler om søksmål

Skaugen tok ut forliksklage mot Bjørn Bettum lille julaften 1998 og gjorde ham ansvarlig for tapet av Utenlandsformuen.

Da Finansavisen i sin leder 7. oktober 2002 (inntatt i punkt 15.7 foran) betegnet Skaugens opptreden overfor Bjørn Bettum som *“skammelig”* varslet Skaugen injuriesøksmål.

Våren 2002 varslet Skaugen Lazard Bank at krav mot banken for tap av Utenlandsformuen ville bli reist i Storbritannia *“i nærmeste fremtid”*.

Da Skaugen trakk seg fra søksmålet på Cayman Islands i november 2003, varslet han bobestyrer 12. november at *“søksmål vil bli reist i nær fremtid”*.¹³⁸ Søksmålsgrunnlaget var offentliggjøringen av kommunikasjonen mellom Bjørn Bettum og Skaugen i 2001/02. Skaugens ære var krenket.

Hittil er det blitt med varslene.

Også Bjørn Bettum hadde for vane å varsle søksmål når han ønsket å demonstrere sin uenighet. Søksmålene hans ble det heller aldri noe av. Varslene var utelukkende *window dressing* for å markere Bjørn Bettums uenighet i krav eller kritikk mot ham.

Grunnen til at Skaugens varsler ble slag i luften kan utenforstående bare gjette seg til. Kanskje var de aldri ment alvorlig utover en fakte for å vise tenner. Kanskje var de alvorlig ment, men lagt til side etter at tapsrisikoen var analysert.

¹³⁸ [Vedlegg – varsel om søksmål 12. november 2003 fra Skaugens advokater]

21.20 Carl I. Hagen tar saken

Carl I. Hagen hadde vært erklært motstander av Jahreboets virksomhet hele tiden. Hans velutviklede etiske bevissthet gjorde det nødvendig for ham å si ifra.

“Jeg finner det etisk uforsvarlig at vi bruker nåtidens regler på systemer langt tilbake i tiden,”

uttalte han til Sandefjord Blad 2. desember 1994. For oss står det som uklart hva han mente med “*systemer langt tilbake i tiden*”. I 1983 ble Anders Jahre etterlignet for formue og inntekt for årene 1970–1982, med anvendelse av skatteregler som gjaldt for de samme årene. Kan Carl I. Hagen ha misforstått og trodd at Anders Jahre var etterlignet for formue og inntekt på 1940-, 1950- og 1960-tallet?

Statsfinansieringen førte boet inn i det politiske rommet og skapte en scene for politikere. Den ble rigget ned da Jahreboet tilbakebetalte finansieringsgjelden tidlig i 2002. Det syntes nok ikke Carl I. Hagen om, for han hadde i årevis bekymret seg over boet. For en mann av hans støpning ble det en samfunnsoppgave å få det nedlagt. Han hadde fått kunnskap om Skaugens syn på bobehandlingen og hans tese om Kosmos’ eierskap til Utenlandsformuen. Til Dagens Næringsliv uttalte Carl I. Hagen 23. oktober 2002 at han hadde inntrykk av at boet løp statens ærend. Han etterlyste en prøving av skattekravet mot Anders Jahre.

“I mange år har jeg med stigende uro sett at bostyret har fått et sugerør inn i statskassen. Det har tilsynelatende satt på et taksameter som tikker og går. Mitt inntrykk er at virksomheten skjer på boets premisser (sic). Samtidig er det åpenbart fremkommet mye ny informasjon i saken, informasjon som ikke har tilflytt Stortinget, sier Hagen.

Skattesaken bygger på at Anders Jahre hadde en utenlandsformue som han ikke oppga. Men hvis det ikke var han som eide midlene, skal boet avvise kravet. Det har imidlertid ikke vært noen interesse for å få en rettslig vurdering av dette tidlig i prosessen.”

(Vår understreking)

Handlekraftig og rettskaffen som alltid, tok han *charge* og sendte over en fyldig spørsmålsliste til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Komiteen avsto hans ønske om behandling der. Frps stortingsgruppe fulgte i stedet opp. Sendingen til kontrollkomiteen ble omadresserte til finansministeren, som fikk et spørsmålsskrift med 23 punkter for besvarelse.

“Hva som skal skje videre, avhenger av svarene vi får. Granskning er et alternativ, videre undersøkelser en annen mulighet,”

uttalte Carl I. Hagen i oppslaget i Dagens Næringsliv 23. oktober 2002.

Spørsmålene var delt i 6 hovedgrupper

- Gruppe A: Opplysninger om eierforholdene
- Gruppe B: Forliket med Lazard Bank året i forveien
- Gruppe C: Mulig forlik med Monsen
- Gruppe D: Avtalen med Henry McKinnell

- Gruppe E: Skattekravet
- Gruppe F: Bess Jahres innsynsrett i boets dokumenter

Spørsmålene i gruppe A var en gjenfortelling av Skaugens fabel om at boet hadde holdt dokumenter skjult for ham i en årrekke, jf. punkt 4 foran. Carl I. Hagen ville også vite om Stortinget var informert om dokumentene.

Svarene på spørsmålene i gruppe B fantes gjennomgående allerede i St.prp. nr. 17 (2001–2002), som gjaldt statens garantistillelse i forbindelse med forliket med Lazard Bank. Hagen hadde vært med på stortingsbehandlingen i desember 2001. Han stemte mot proposisjonen og hadde derfor satt seg inn i den. Men den var nok blitt arkivert i glemmeboken hans i månedene som hadde gått. Derfor måtte finansministeren i sitt svar sitere side opp og side ned fra proposisjonen fra året i forveien.

Spørsmålene i gruppe C dreide seg om Monsen-kretsen var forespeilt garantier i resultatløse forhandlinger i 2001 og 2002.

Spørsmålene i gruppe D tok utgangspunkt i den ofte fremførte påstanden fra boets motparter, at Henry McKinnells overlevering av dokumenter var straffbar.

Spørsmålet i gruppe E gjaldt Skaugens ønske om en ny rettsrunde om skattekravet i boet.

Spørsmålene i gruppe F tok utgangspunkt i Skaugens forsøk i retten på å få innsyn i boets dokumenter. Før finansministeren hadde mottatt spørsmålsskriftet, hadde Agder Lagmannsrett i kjennelse 18. oktober 2002 avvist Skaugen innsynsrett, jf. punkt 5 foran.

Finansministeren svarte på de 23 spørsmålene i februar 2003.¹³⁹

Carl I. Hagen fulgte ikke opp verken med granskningskrav eller videre undersøkelser, slik han hadde varslet da han uttalte seg til Dagens Næringsliv 23. oktober 2002.

¹³⁹ [Vedlegg – Finansministerens svar på spørsmålsskriftet 24. februar 2003]

22 KOSMOS

22.1 Sammenfatning

22.2 Først 58 år etter Anders Jahres etablering av Pankos lanserte Kosmos seg som eier av utenlandsformuen

22.3 Skaugens utredning om Kosmos' eierskap

22.4 Etterfølgende eierskap?

22.5 Sannheten

22.1 Sammenfatning

- I 1997 varslet Kosmos boet om sitt mulige eierskap til v Utenlandsformuen.
- Året etter fremholdt Skaugen at Kosmos var eier av Utenlandsformuen.
- Kosmos hadde etter Skaugens oppfatning kjøpt aksjene i Pankos i 1939.
- En plan om at Pankos skulle konsolideres inn i Kosmos etter krigen ble aldri realisert.
- Skaugen ga opp Kosmos' eierkrav etter få dager i retten høsten 2003.

22.2 Først 58 år etter Anders Jahres etablering av Pankos lanserte Kosmos seg som eier av Utenlandsformuen

Frem til Skaugens overtakelse av Kosmos på slutten av 1980-tallet har – så langt boet kjenner til – aldri Kosmos, personer med tillitsverv i Kosmos, ledelsen i Kosmos eller aksjonærer i Kosmos antydnet at selskapet har vært eier av Utenlandsformuen. På 1980-tallet understrekte tvert om Kosmos-direktør Bjørn Bettum ved flere anledninger at Kosmos ikke hadde noen befatning med *Utenlandsformuen*. Han hadde inngående kjennskap både til Kosmos' og Utenlandsformuens liv tilbake til 1930-tallet fordi han hadde etterfulgt sin far Frithjof Bettum som Anders Jahres høyre hånd og *caretaker*. Da faren trakk seg tilbake på 1970-tallet, overtok Bjørn Bettum farens samlede *Jahre-arkiv*, som gikk tilbake til 1920-årene.

Skaugen opplyste i 1994 til bobestyrer at Kosmos' finansdirektør Herbjørn Hansson hadde tilbudt Skaugen sin bistand til å fremskaffe opplysninger om Utenlandsformuen. Hanssons vilkår for å gi slik bistand var uakseptable for Skaugen, og tilbudet ble lagt bort. Hansson har benektet Skaugens versjon og har både overfor bobestyrer og i avisinnlegg hevdet at han ikke har sittet på noen opplysninger om Utenlandsformuen og heller aldri kom over opplysninger om den i sin tid som finansdirektør i Kosmos. Hvem av de to som husker dårligst, tar vi ikke standpunkt til her.

22.3 Skaugens utredning om Kosmos' eierskap

Skaugen presenterte i et møte i Finansdepartementet 4. juni 1998 et notat¹⁴⁰ om Kosmos' eierskap. Notatet konkluderte med at

“(…) det er Kosmos som er rettmessig eier av utenlandsformuen”.

Drøftelsen av Kosmos' eierpretensjon i dette kapitlet er knyttet til Skaugens senere notat av 1. desember 1998.¹⁴¹ Det var en bearbeidet versjon av notatet fra 4. juni.

Som det første notatet fra juni inneholder desember-notatet en del sitater som er referert ufullstendig og forvrenger faktiske forhold, men som det ikke er nødvendig å korrigere her.

Notatet konkluderer på side 14 (vi har unnlatt språkvask for å beholde sitatets autentisitet):

- “1. Det foreligger overveldende bevis for at Kosmos var opprinnelig eier av aksjene i Pankos.
2. Det foreligger ingen bevis for at Anders Jahre eller andre noen gang har betalt Kosmos for aksjene eller noengang på annet grunnlag rettmessig har tilegnet seg disse.
3. Kosmos' rett til å kreve midlene tilbake de midler som den er urettmessig fratatt er ikke gjenstand for foreldelse og Kosmos kan kreve midlene tilbake fra den som måtte besitte disse midler uten å ha betalt markedspris for disse midler. “

Konklusjonens punkter 2 og 3 henger på holdbarheten av punkt 1. Vi gjennomgår nedenfor Skaugens “*overveldende bevis*”.

I styremøte 6.november 1939 behandlet styret i Kosmos kjøp av m/t Jaguar. Styreprotokollatet er innskrevet i protokollbokens side 22. Kopi av protokollen er satt inn på neste side.

¹⁴⁰ [Vedlegg – Notat om Kosmos eierskap 28. mai 1998]

¹⁴¹ [Vedlegg – Notat 1. desember 1998]

Sammne dag som foregående protokollasjon holdtes styremøte til drøftelse av hvorvidt selskaps alene eller i forbindelse med Hvalfangerselskaps Kosmos II A/S. burde innkjøpe m/s "Jaguar" fra et konsortium bestående av frantøvere i dette skib for overtagelse straks, med de rettigheter og forpliktelser som følger med skibet.

Man besluttet å ville kjøpe skibet, og apta for handlinger om kjøp og overlot til disponensens å bringe på det rene til hvilket laveste pris skibet kunde erholdes.

[Signature]
[Signature]

[Signature]
[Signature]

P.S.

Disponenten gjorde i møtet styremedlemmene oppmerksom på at det kan bli tale om å overta samtlige aksjer i det selskap som eier nevnte tankbåt, hvilket styret ikke hadde noe å bemerke til, forutsatt at man blir enig om pris og overtagelsesbetingelser. Med hensyn til skibets verdi i handel og vandel så opplyste disponenten at han vilde anstille nøiaktige undersøkelser herom såvel gjennom norske som utenlandske meglere likesom han vilde undersøke hvilke salg av lignende båter hadde funnet sted. Så snart han hadde innhentet disse opplysninger vilde saken påny bli forelagt de enkelte styremedlemmer. Han gjorde uttrykkelig oppmerksom på at i tilfelle kjøp måtte Kosmos-selskapene overta enhver risiko inkl. krigsrisiko fra det øieblikk man blir enig om å overta skibet eller vedk. aksjer. Disponenten håpet å kunne fremkomme med fast tilbud i løpet av 8 - otte - dager.

[Signature]

Den håndskrevne delen av protokollatet er undertegnet av Kosmos' samlede styre – Bettum, Foyn Brun, von der Lippe og Jahre.

Anders Jahre var samtidig tilbyder av skipet på vegne av seg selv og tre andre. Det ser ikke ut til at hans dobbeltrolle førte til overveielser om habiliteten hans som styreleder i Kosmos.

Det maskinskrevne P.S.-et som er initiert av ham, må være limt inn i etterhånd. Det er det eneste maskinskrevne papiret i protokollboken. Den gang som nå er det problematisk å maskinskrive tekst inn i innbundne bøker.

Mens den håndskrevne del av protokollatet kan gi inntrykk av at beslutningen om kjøp var ubetinget, klargjør den maskinskrevne delen at beslutningen om kjøp forutsatte "*at man bli enig om pris og overtagelsesbetingelser*". En reservasjonsløs beslutning om skipskjøp uten at man hadde avklart betingelsene ville da også vært påfallende, og stå i sterk motsetning til grundigheten og forsiktigheten som var Kosmos' forretningskultur til midten av 1970-tallet.

Hvilke aksjer er det P.S.-et sikter til? Skipets eierselskap, Skibs AS Jaguar, var insolvent og hadde for lengst *abandonert* skipet. Selskapets aksjonærer (Anders Jahre og tre til) hadde deretter overtatt skipet selv. Skibs AS Jaguar eide følgelig ikke skipet lenger; det gjorde derimot de fire aksjonærene i Skibs AS Jaguar.

I den håndskrevne delen av protokollatet omtales de som "*et konsortium bestående av panthavere i dette skib*". Anders Jahres' kommentar i P.S.-et om alternativt aksjesalg må ha gjeldt aksjene i et eventuelt nytt selskap, hvis hans *konsortium* skulle velge etablering av nytt skipseiende selskap. Det valgte de da det kom til stykket. Den 12. desember 1939 ble panamaselskapet Pankos Operating Company S.A. etablert i samsvar med telegrafiske instruksjoner fra Anders Jahre til sin advokatforbindelse i Panama. Dagen etter solgte *konsortiet* m/t Jaguar til Pankos. Per 6. november 1939 var situasjonen:

- Det forelå en styrebeslutning i Kosmos om kjøp av halvpart av m/t Jaguar, alternativt halvparten av aksjene i et foreløpig ikke-eksisterende selskap.
- Det forelå ingen styrebehandling i Kosmos II om kjøp av den andre halvparten av skipet eller aksjene (styrene i de to Kosmos-selskapene var identiske, men Kosmos og Kosmos II hadde forskjellige aksjonærer).
- Kosmos' kjøp var gjort betinget av akseptable betingelser.
- Det var ikke utarbeidet kontrakt for salg av skipet.
- Det forelå ingen aksjekjøpsavtale mellom selgerne og Kosmos.
- Det forelå ingen behandling i Kosmos' representantskap. Vedtektene i Kosmos forutsatte representantskapets godkjenning før gjennomføring av skipskjøp. Men det var ikke noe å behandle før betingelsene var avklart.

17. november – 11 dager senere – solgte Anders Jahre m/t Jaguar til Skibsaksjeselskapet Skytteren (Yngvar Hvistendahl). Salget viser at Kosmos' styrebehandling den 6. ikke innebar noe mer enn et forberedende steg til eventuelt kjøp av m/t Jaguar. Om det ble gitt beskjed

til Kosmos før Anders Jahre snudde seg til Yngvar Hvistendahl, vet vi ikke. Senhøstes 1939 endret fraktmarkedet seg fra dag til dag som følge av krigsutbruddet. Det gjorde også rederienes operasjonelle og finansielle risiko. Både tilbydere og avtakere av tonnasje var nødt til å ta raske beslutninger. Anders Jahre må ha sett det som viktig å kvitte seg med skipet 17. november uten å avvente salgsforhandlinger med Kosmos.

Neste protokollerte styremøte i Kosmos er 11. desember 1939, hvis man baserer seg på dokumentasjonen i den innbundne protokollboken. Kopi av side 23 i boken, den som følger etter protokolleringen fra styremøtet 6. november, er satt inn på neste side:

År 1939 den 11. desember holdtes styremøte på direktørens kontor. Under lignelse var tilstede.

Overrettsadvokatforen's fjerde meddelelse at han var villig til å la gå om igjen de disposisjoner som var knyttet med Skibsaktieselskapet Kosmosbank i. h. t. beslutning av 12/1/39. Endelig avgjøres med utdragelse av aksjene i Skibsaktieselskapet "Spache" har ikke funnet sted. Jahn Jensen at han beholdt disse aksjer således at aksjesummen ikke medfører mistet eller tap for Kosmos-selskapene.

Efter de disposisjoner som ellers er knyttet i den senere tid, fant styret enstemmig å ville benytte seg av overrettsadvokatforen's fjerde forslag. Man besluttet derfor å overføre samtalen av aksjene i Skibsaktieselskapet "Spache" og overlot det til advokat Petterson å forhandle de formelle transaksjoner som var nødvendige i denne forbindelse.

Oplust og vellyst:

Aune Signe Breuer

Hedra Larsen

Antonsdatter

Dr. Rolf Røtthorn

Den 19/2/1941 holdtes styremøte på selskapets kontor. Tilstede var undersignede styremedlemmer. Disposisjoner med delte at han i utgang hadde mistet underretning fra Kriegsmarine deont

Protokollatet er taust både når det gjelder informasjon om m/t Jaguar, og om kontakt mellom partene. Heller ikke i noe senere styremøte i Kosmos (eller i Kosmos II) er det protokollert noe om m/t Jaguar eller aksjer i et eierselskap.

På side 3 i Skaugens nevnte notat 1. desember 1998, jf. vedlegg 141, vises det til et angivelig styremøte i Kosmos 9. desember som tok stilling til kjøp av m/t Jaguar. Det finnes et løst ark som kaller seg protokollavskrift, og som refererer møtet. Men originalen, som er grunnlaget for avskriften, har ikke dukket opp til tross for intens leting. Protokollboken har ingen referanser til noe møte 9. desember. Så langt vi har kunnet bringe på det rene, er det angivelige styremøtet 9. desember det eneste styremøtet i Kosmos' historie som ikke lar seg dokumentere i selskapets protokoller.

Det finnes ingen forklaring i samtidsdokumenter på hvorfor dette møtet ikke har satt spor etter seg i protokollboken. Det er et mysterium at møtet aldri er nevnt eller referert til noe sted i Kosmos' selskapsdokumenter.

Protokollavskriften stammer fra advokat Frithjof Bettums arkiv – og ikke fra Kosmos' eget selskapsarkiv. Vi har satt inn kopi av referatet her i den form det ble overlevert til boet fra Bjørn Bettum (og kopiert av Skaugen våren 1995).

Utskrift av forhandlingsprotokollen for styret i
Hvalfangerselskapet Kosmos A/S forsåvidt angår møter
den 6/11.1939 og 9/12.1939.

6/11.1939:

Samme dag som foregående protokollasjon holdtes styremøte til drøftelse av hvorvidt selskapet alene eller i forbindelse med Hvalfangerselskapet Kosmos II A/S burde innkjøpe m/t "Jaguar" fra et konsortium bestående av panthavere i dette skib for overtagelse straks, med de rettigheter og forpliktelser som følger med skibet.

Man besluttet å ville kjøpe skibet og opta forhandlinger om kjøp og overlot til disponenten å bringe på det rene til hvilken laveste pris skibet kunde erholdes.

Anders Jæne. (s.) Svend Foyn Bruun. (s.)

Anton von der Lippe. (s.) Fridhjøf Bettum. (s.)

9/12.1939:

År 1939 den 9. des. holdtes møte på disponentens kontor. Undertegnede var tilstede.

Under henvisning til den konferanse som fant sted den 6/11.39 vedk. kjøp av m/t "Jaguar" opplyste disponenten at han efter hjemkomst fra Amerika hadde konferert med sine medinteressenter om den laveste pris for skibet. Han meddelte at han hadde fullmakt til å selge båten idag til kr. 4.700.000,-, hvorav kr. 2.700.000,- erlegges kontant innen 30 - tredve - dager fra

idag, og resten henstår mot 1ste prioritets panteobligasjon i skibet i 5 år med 20 % årlig i avdrag og 5 % rente. Kjøperen har rett til når som helst å innløse pantegjelden.

Disponentenoplyste emnvidere at skibet er slettet av det norske skibsregister og vil bli overført til Panama City av de aller første dager under navet "JANKO". Selgerne forbeholder sig adgang til istedetfor skibet å overdra til kjøperne samtlige aksjer i et dannendes Panama-selskap, hvortil båten skal overføres, idet selgerne garanterer kjøperne at dette Panam selskap er gjeldfritt og forøvrig fri for enhver forpliktelse. Disponenten meddelte at han som pantøver i m/t "Jaguar" var interessert i skibet for 115/200-andeler.

Man besluttet under vanlig forbehold av representantskapets approbasjon å kjøpe for regning av vårt selskap i forbindelse med Hvalfaggerselskapet Kosmos II A/S på den måte at begge selskaper blir interessert likelig. Styret forbeholder si approbasjon av kjøpekontrakten. Styret er inneforstått med umiddelbart etterat kjøpet er avsluttet å tre inn som kontrahent overfor Nederlandsche Dok Mij., og ta den fulle risiko for non-delivery.

Anders Jahre. (s.) Anton von der Lippe. (s.)

Svend Foyen Bruun. (s.) Frithjof Bettum. (s.)

Side 1 øverst er merket avskrift. Den delen av dokumentet som inneholder referatet fra 9. desember 1939, må derfor ha eksistert i original. Verken originalen eller kopi av den finnes i materialet som Økokrim beslagla i 1994 hos Bjørn Bettum, og som Jahreboet fikk tilgang til av Bjørn Bettum. I 2002 åpnet Bjørn Bettum skuffene med farens *Jahre-arkiv* for Skaugen. 84 mapper ble utlevert til Skaugen for gjennomgang. Overleverte mapper ble listet opp i en

indeks.¹⁴² Det dreide seg blant annet om Kosmos' "*forhandlingsprotokoller*" for styret og generalforsamlingen fra 1928 samt separate mapper for regnskapsavleggelsen i krigsårene. Skaugen har ikke fremlagt noen styreprotokoll eller noe styrereferat fra det angivelige møtet 9. desember. Det må bety at han ikke har funnet noe dokument fra et slikt møte (utover den *avskriften* som er nevnt foran). Det er usannsynlig at styresekretær Frithjof Bettums systematisk oppbygde Kosmos-arkiv ikke inneholdt komplett sett av styreprotokollene. En teoretisk mulighet er at et løst ark med protokoll fra 9. desember er kommet bort gjennom årene. Men sannsynlig er det ikke. Hadde originalen vært skrevet på løst ark, hadde det med overveiende sannsynlighet blitt limt inn i protokollboken, slik som Anders Jahre *P.S.* ble i november 1939. Vi setter derfor spørsmålstejn ved det angivelige styremøtet 9. desember og eksistensen av noe referat i original fra møtet.

Avskriften viser åpning for salg av m/t Jaguar, alternativt salg av aksjene i et panamaselskap under etablering, for 4,7 millioner kroner. Kjøpet er gjort betinget av styregodkjennelse av kjøpekontrakt ("*MOA*") eller aksjekjøpsavtale og også av representantskapets godkjennelse. Styrebeslutningen forutsetter at Kosmos II skal stå for 50 prosent av kjøpet. Det finnes ingen tegn på styrebehandling i Kosmos II om kjøpet, heller ikke noen referanser til kjøpet i andre selskapsdokumenter i Kosmos II. Det skyldes neppe slurv eller forglemmelse. Styremedlem og styresekretær Frithjof Bettum viste gjennom hele sin virketid for Anders Jahre sin egenskap som petimeter i orden, systematikk og skriftlighet. Han overvåket og fulgte opp formalitetene med ørneblikk.

Protokollavskriften fra et møte 9. desember er et mysterium, ikke bare fordi originalen ikke finnes i protokollboken, men også fordi m/t Jaguars panthavere hadde solgt skipet allerede 17. november 1939. Ikke til Kosmos, ikke til Pankos, men til Anders Jahre rederkollega i Tønsberg, Yngvar Hvistendahl. Hvistendahl insisterte på gjennomføring av kjøpet. Det var selgerne, representert av Anders Jahre, som ikke ville stå ved salget, og som i Skaugens versjon valgte å tilby skipet til Kosmos på ny. Grunnen kan ha vært kontraktsprisen. Hvistendahls kjøpesum lå 150 tusen kroner lavere enn prisen som ble avtalt med Pankos. Mer sannsynlig er at en brå og uventet utvikling i tankmarkedet gjorde det langt mer interessant for eierne å disponere skipet selv. I desember 1939 tegnet tankmarkedet til å bli *all time high*. For å kunne disponere skipet måtte Anders Jahre bryte kontrakten med Hvistendahl og manøvrere slik at Hvistendahl ikke kunne oppnå rettslig pålegg om å få stilt skipet til disposisjon.

Hvistendahl sto på sitt. Han reiste til slutt søksmål mot Anders Jahre. Men da var skipet allerede solgt til Pankos og aksjene i Pankos angivelig til Kosmos. Det kunne Anders Jahre "dokumentere" ved bruk av *avskriften* av protokollen fra møtet 9. desember. Det var i rettssaken som Hvistendahl reiste, at *avskriften* dukket opp som "bevis", fremlagt av Anders Jahre. Anders Jahre hevdet under rettssaken at det ikke sto i hans makt å oppfylle kontrakten med Hvistendahl fordi han ikke var eier av aksjene i Pankos. Hvistendahl var henvist til å kreve erstatning for kontraktsbrudd. Han reiste søksmål; tvisten gikk i stå under krigen, men endte med et hemmeligholdt forlik etter krigens slutt. Bobestyrer har fra kilde i

¹⁴² [Vedlegg – Indeks for mapper i Frithjof Bettums *Jahre-arkiv* overlevert 21. januar 2002]

Lazard Bank fått opplyst at Hvistendahl mottok forlikssum med motverdi i størrelsesorden en halv million kroner fra "a Panamanian company".

- Et ikke-eksisterende protokollat 9. desember 1939 i en ellers komplett protokollbok for Kosmos;
- protokollavskriftens arkivering i advokat Bettum saksmappe for tvisten med Hvistendahl, det eneste eksemplaret av avskriften som er funnet;
- nødvendigheten av å kunne vise en kjøpsbeslutning som i tid lå etter salget til Hvistendahl;
- panthavernes rettslige argumentasjon om urådighet som hindring for å oppfylle salgavtalen med Hvistendahl; samt
- Pankos' raske og store inntjening på m/t Jaguar (under nytt navn m/t Janko)

sannsynliggjør etter vår mening at *protokollavskriften* er et fabrikkert dokument med eneste formål å tjene som bevis i rettsaken mot Hvistendahl. Fabrikkerte dokumenter finnes det mange eksempler på hos Anders Jahre.

Hvis vår antakelse om fabrikasjon er uriktig, og det virkelig har vært et styremøte 9. desember, var situasjonen etterpå:

- Styrebeslutning om kjøp av m/t Jaguar, alternativt aksjene i et skipsselskap under etablering var truffet.
- Samkjøp med Kosmos II var forutsatt. Men det var ingen styrebehandling i Kosmos II da eller senere om kjøpet.
- Skipet var solgt til Hvistendahl tre uker tidligere. Hvistendahl fastholdt kjøpet. Ingen i Kosmos' styre hevdet at Anders Jahre manglet myndighet til å selge til Hvistendahl som følge av styrebeslutningen 6. november.
- Det var tatt forbehold om styregodkjenning av kjøpekontrakten fordi betingelsene ennå ikke hadde kommet på bordet.
- Det forelå ingen kjøpekontrakt for skipet eller aksjene. Det kan utelukkes at partene baserte kjøpet på muntlig kontrakt, siden Anders Jahre satt både på selger- og kjøpersiden. Han kunne ikke inngå muntlig kontrakt med seg selv.
- Ingen kjøpekontrakt ble senere utarbeidet og styrebehandlet.
- Kjøpet ble aldri behandlet i representantskapet, selv om det var tatt forbehold om godkjenning der.

Like lite som styrets beslutning om kjøp 6. november innebar en gjennomføring av kjøp, resulterte styremøtet 9. desember – virtuelt eller virkelig – i gjennomføring av noe kjøp. Forutsetninger og betingelser var ikke avklart. Derfor sto selgerne av m/t Jaguar like ubundet

overfor Kosmos som de gjorde etter styremøtet 6. november. Gitt at det virkelig skjedde en styrebeslutning den 9. desember, er tidsforskjellen det eneste som skiller beslutningene fra hverandre.

Vi er derfor uenige med Skaugen. Protokollatene i Kosmos er ikke noe bevis for at Kosmos kjøpte aksjene i Pankos. Pankos ble stiftet først tre dager etter det angivelige styremøtet i Kosmos 9. desember.

Pankos kjøpte m/t Jaguar noen dager senere i desember for 4 700 000 kroner. Selgerne av m/t Jaguar (Jahre, Lorentzen og Lazard Bank) solgte skipet på kreditt, sikret med skipsantobligasjon på 1 150 000 dollar.

Pankos fikk driftskapital ved lån fra hvert av de to Kosmos-selskapene på 1 350 000 kroner. Det finnes ikke spor av styrebehandling av lånene. De er trolig innvilget av styreleder og reder Anders Jahre, selv om han hadde en egeninteresse i at Pankos fikk tilført likviditet. Anders Jahres habilitet ble aldri problematisert og har aldri ført til ugyldighet av noen beslutning han fattet.

Skaugen har hevdet at lånene fra de to Kosmos-selskapene ikke var finansiering, men selskaperes kontantoppgjør for kjøp av aksjene i Pankos. Begrunnelsen var at Kosmos-selskaperens vedtektsbestemte formål stengte for lån til foretak Kosmos ikke hadde eierinteresse i.

Det kan være riktig at formålsbestemmelsene satte grenser for finansiering av andre. Like fullt var det rom for lån til andre når det var i Kosmos' egen interesse. Dessuten er det ikke alltid samsvar mellom liv og lære. I Kosmos-selskaperens levde liv var det langt fra uvanlig at det ble gitt lån og finansieringsbistand til andre foretak i Anders Jahres imperium, også når Kosmos var uten eierinteresser. Det gjaldt eksempelvis flere lån til panamaselskapet Spermacet. I 1947 lånte Kosmos 3,5 millioner kroner til Spermacet. Nye store lån ble gitt til Spermacet i årene som fulgte. Lånene var gjennomgående rentebærende, men usikrede, slik lånene til Pankos også var. Norges Bank ga valutalisens for lånene, og har åpenbart ikke sett vedtektene i Kosmos-selskapene til hinder for at det ble gitt lån til et selskap der Kosmos var uten eierinteresser.

Lånene til Pankos er etter vår oppfatning ikke noe argument – langt mindre noe bevis – for at Kosmos kjøpte aksjene i selskapet og betalte kjøpesummen i form av lån.

En gjennomgang av Kosmos-regnskapene viser:

- Kosmos' regnskap inkluderte aksjeposter i utenlandske selskap, blant annet i panamaselskapet Western Operating Corporation, men ingen aksjepost i Pankos.
- Kosmos førte mellomregningskonti både for Anders Jahre personlig og for Anders Jahre-foretak der Kosmos ikke hadde eierinteresser, blant annet AS Jaris, Spermacet S.A. og Jasmin S.A.
- Pankos hadde betegnelsen "Pankos Operating Company Panama (Anders Jahre)" i regnskapene.

- Lånene til Pankos ble bokført med referanse som indikerer at de ble utbetalt på vegne av Anders Jahre. Alle ble debiteret Anders Jahres mellomregningskonto.
- Tilbakebetalinger av lånene ble tilsvarende gitt referanse til Anders Jahre og kreditert mellomregningskontoen.

Lånene fra Kosmos-selskapene til Pankos var rentebærende. Kosmos-regnskapene viser nedbetaling av lånene som følger:

- Per 31.10.1940 var Kosmos' lån nedbetalt fra 1 350 000 kroner til 391 041,31 kroner, mens Kosmos IIs lån var nedbetalt fra 1 350 000 til 355 291,55.
- Per 31.10.1941 var begge selskapers utlån til Pankos nedbetalt til 306 042,94 kroner.
- m/t Janko (ex m/t Jaguar) ble tatt som prise av de allierte i oktober 1941, og Pankos betalte fra da av ikke renter eller avdrag. Skipet ble levert tilbake til Pankos først i 1947. Kosmos-lånene ble deretter fullt innfridd.

Hadde Kosmos-selskapenes bokførte lån til Pankos fra 1939 i virkeligheten vært en maskert kjøpesum for aksjene i Pankos, gir det ingen mening at mer enn 72 prosent av kjøpesummen var tilbakebetalt mindre enn et år etterpå og til slutt tilbakebetalt i sin helhet av Pankos selv. Kosmos bokførte Pankos' overføringer som nedbetaling på lån. Kosmos var et børsnotert selskap med regnskapsplikt og revisjon. Inntil det motsatte kan påvises, må Kosmos' regnskaper legges til grunn ved bedømmelsen av fakta. Aksjene i Pankos ble aldri ført opp som eiendel i Kosmos' regnskaper, til forskjell fra aksjeposter i norske og utenlandske foretak som Kosmos-selskapene eide.

Heller ikke skipet m/t Janko har noen gang vært ført opp som eiendel i Kosmos regnskaper, til forskjell fra skip Kosmos eide. m/t Janko er derimot oppført med verdi 7 millioner i et udatert dokument med overskrift "*Anslagsvis status ved årsskiftet 1943/44 for Hvalfangerselskapene Kosmos A/S og Kosmos II A/S samlet*".¹⁴³ Foranledningen og tidspunktet for utarbeidelsen, hvem som har utarbeidet det, og hvilke instruksjoner som ble gitt for utarbeidelsen, er ukjent. Vi kjenner ikke til noen referanse til dokumentet i Kosmos' eller Bettums arkiver. De to Kosmos-selskapene ble først fusjonert i 1947, så det dreier seg ikke om et arbeidsgrunnlag for en fusjonsbalanse. Kanskje er "Anslagsvis status" utarbeidet som underlag for en refinansieringsplan. Uansett, dokumentet er ikke en del av Kosmos-selskapenes regnskap, satt opp i samsvar med gjeldende regelverk for regnskapspliktige, børsnoterte selskaper og underkastet revisjon. Odd Thorson har i jubileumsskriftet "*Kosmos gjennom 25 år*", side 124, påpekt problemene med regnskapsavslutning under krigen:

"Selv om begge Kosmos-selskapene stort sett var økonomisk likeverdige, måtte sammenslutningen [av Kosmos-selskapene, vår klargjøring] foregå på grunnlag av regnskap og status. Krigen gjorde det imidlertid umulig for selskapenes ledelse å bringe til veie det tilstrekkelige materiale for en slik regnskapsavslutning."

¹⁴³ [Vedlegg – Udatert dokument "*Anslagsvis status ved årsskiftet 1943/44 for Hvalfangerselskapene Kosmos A/S og Kosmos II A/S samlet*"]

Hadde skipet vært ført opp som eiendel i regnskapet, ville det likevel ikke være noe argument for at aksjene i Pankos var eid av Kosmos. m/t Janko skapte gode inntekter for Pankos. Men *Utenlandsformuen* som Anders Jahre gjennom årene samlet opp i Pankos, kom fra mange kilder, ikke minst fra Spermacet. Nettoinntektene fra m/t Janko var langt fra den største kilden.

m/t Janko totalhavarete i 1951. Ikke et ord om havariet er nevnt i Kosmos' selskapspapirer, til forskjell fra skip Kosmos eide eller disponerte.

Vi sammenfatter:

- Det finnes ingen kjøpekontrakt mellom Kosmos og selgerne av m/t Jaguar.
- Det finnes ingen kontrakt om kjøp av aksjene i Pankos.
- Det finnes ingen spor av oppgjør for en kjøpesum.
- Det finnes ingen godkjenning av kjøpet fra styre eller representantskap.

Det finnes ingen "*overveldende bevis*", ikke engang indisier på kjøp. Det Skaugen har trukket frem som bevis for eierskap, er i høyden bevis for en **plan** om senere eierskap som aldri ble satt ut i livet etter at Norge ble okkupert 9. april 1940.

Vel tre år senere hadde Skaugen innsett at den bastante konklusjonen i 1998 om "*overveldende bevis*" hang i løse luften. I sin e-post 24. februar 2002¹⁴⁴ skrev han åpenhertig til sine forbundsfeller Bjørn Bettum, Øivin Fjeldstad og Herbjørn Hansson:

"(...)

Jeg ser det slik at vi fire har laget et samarbeide med sikte på å få midler til Norge til fordeling på hhv BJ, Jahre Stiftelsen og Kosmos – samt at dette omforente faktum vi bygger på (ref pkt " Must do" nedenfor) er helt avgjørende for; og derfor hjelper BB i Drammen.

Uten at vi sammen klarer pkt nedenfor som er kalt "Must do" har vi derfor lite eller ingen ting å fare med.

(...)

Must do:

det er helt nødvendig å dokumentere enda bedre at AJ ikke var eier av midlene og at det var Kosmos som stiftet og eiet Pankos.

(...)"

(Våre understrekinger)

¹⁴⁴ [Vedlegg – E-post 24. februar 2002 fra Skaugen til Bjørn Bettum, Øivin Fjeldstad og Herbjørn Hansson]

22.4 Etterfølgende eierskap?

Det finnes avtaler, uttalelser og erklæringen i krigsårene som indikerer at det hadde vært og var en plan om å legge Pankos inn i Kosmos-selskapene. Noen av dem må utvilsomt leses i lys av Anders Jahres behov for å kunne argumentere med at han ikke hadde kontrollen over Pankos eller m/t Janko.

Det finnes ikke fakta som underbygger at Kosmos da eller på noe senere tidspunkt overtok selskapet eller skipet. Det hadde vært mulig å spore i Kosmos-selskapenes regnskap om aksjene var anskaffet senere og kjøpesum betalt. Det finnes ingen posteringer som indikerer kjøp etter 1939/40. Det eneste i regnskapene som har referanse til Pankos, er posteringene som er opplistet i forrige punkt, og som gjelder lånene fra Kosmos til Pankos.

Alf R. Jacobsen, som i mer enn to ti-år har beskjeftiget seg med Anders Jahres virksomhet hjemme og ute, kommenterte i et innlegg i Dagens Næringsliv 26.november 2002¹⁴⁵ Skaugens argumentasjon for Kosmos' eierskap.

“Det som er riktig, er at Kosmos i en kort periode under krigen hadde en rett til å overta aksjene i Pankos. Men denne retten ble kansellert. Den har etter krigen aldri latt seg etterspore i Kosmos, som er selskapet Skaugen i dag eier. Etter mitt syn peker både “sunn fornuft og det bevismessige grunnlag” i stikk motsatt retning av det Skaugen påstår. Utenlandsformuen tilhørte Anders Jahre, ikke selskapet Kosmos.

(...)

Det var opprinnelig meningen å konsolidere Pankos inn i Kosmos. Krigen forandret det hele. Under trykket av omstendighetene måtte tanken oppgis. Den håndfull papirer Skaugen henviser til, er hverken nye eller ukjente. De bekrefter bare det vi har visst fra før.”

Kapittel 5 i hans bok *Eventyret Anders Jahre* (1982) inneholder en fremstilling av Pankos og Anders Jahres serie av stråmenn for å skjule eierskapet under krigen. Bokens kapittel 5 er vedlegg 39 til denne rapportens kapittel 12.

Det er klare indikasjoner på at Bjørn Bettum fra 1976 og utover har instruert om transaksjoner i Kosmos som i en begrenset utstrekning førte til en sammenblanding av Kosmos' midler og Utenlandsformuen. Det var et tilfelle av slik sammenblanding Kosmos brukte som basis for å melde krav i boet i 1995, jf. kapittel 4 punkt 2. Sammenblandingen er ikke noe bevis for et senere eierskap.

22.5 Sannheten

I et oppslag i Dagbladet 26. november 2003 opplyste Skaugen at han

“orker ikke fortsette den årelange striden om eiendomsretten til Anders Jahres utenlandsformue. (...)

Eiendomsforholdet vil nå aldri bli belyst og sannheten kommer aldri fram (...).”

¹⁴⁵ [Vedlegg – Artikkel 26. november 2002 fra Dagens Næringsliv]

Uttalelsen kan leses som om Skaugen mener at “sannheten” ville komme for en dag gjennom rettsprosessen på Cayman Islands, og bare der. I så fall mener han at rettsprosesser – på Cayman Islands av alle steder – var den eneste måten å få frem sannheten om norske eierforhold i Utenlandsformuen. Han mener at en caymandommer er vel skikket til å finne frem til sannheten om eierskapet til Pankos. En dommer som har sin hjemstavn til britiske rettsprinsipper og rettsregler, og som måtte basere en avgjørelse i denne saken på det han klarte å forstå av norske rettsregler og -prinsipper.

Da er det et paradoks at Skaugen selv valgte å trekke seg fra saken, få dager etter at rettsforhandlingene hadde startet. Man hører tidvis fra menn med potensproblemer at de *ikke orker*. Det kan være en talemåte for at de *ikke klarer*.

Vi tror Skaugen bevisst valgte å kjempe mot boet på Cayman Islands ut fra en oppfatning – et håp – om at en dommer, skolert i britisk rett og med sin sosiale omgang med caymanske myndigheter kunne komme til å dømme i Skaugens favør. Den oppfatningen hadde bobestyreren også. Det var grunnen til at boet ikke krevde sine saksomkostninger på Cayman Islands dekket av Skaugen.

Boet forlikte med forvalteren av Aall Foundation med forlikssum 37,5 millioner dollar. Skaugen forlikte med forvalteren med sum 3,5 millioner dollar. Det illustrerer hvordan den innbyrdes styrken mellom boets og Skaugens krav ble vurdert av motparten.

Det snauet forliket Skaugen aksepterte på Cayman Islands (etter egne opplysninger dekning av saksomkostninger), kan oppfattes som hans egen bedømmelse av taperrisikoen på Cayman Islands slik saken hadde utviklet seg underveis.

Skaugen sto fritt til å anlegge søksmål i Norge mot Jahreboet hvis han mente at boets inntekter fra hjemføring av Utenlandsformuen tilhørte Kosmos. Det kan ikke ha vært frykten for saksomkostninger i Norge som stoppet ham. Det saksforberedende arbeidet i tvisten mellom ham og boet var i hovedsak allerede gjort på Cayman Islands. Begge parter hadde fremlagt omfattende utredninger om norsk rett med formål å sette en caymansk dommer inn i rettsreglene. Et norsk søksmål kunne ha blitt gjennomført effektivt og med kostnader på en brøkdel av prosessen på Cayman Islands. Skaugen har åpenbart ikke ønsket å få sin sak prøvd for en norsk domstol. Vi holder det som sannsynlig at han deler boets tro på at han ville ha tapt et søksmål i Norge

23 BJØRN BETTUM OG BJØRN BETTUMS DØDSBO

- 23.1 Sønn av Frithjof Bettum
- 23.2 Bjørn Bettum utpekt som Anders Jahres etterfølger
- 23.3 Bjørn Bettum som advokat
- 23.4 Bjørn Bettums kunnskap om Utenlandsformuen
- 23.5 Bjørn Bettum som Jahres høyre hånd
- 23.6 Bjørn Bettum som vokter av Utenlandsformuen
- 23.7 Kontakt for informasjon
- 23.8 Kontakt om firma Anders Jahre
- 23.9 Informasjon fra McKinnell endret Bjørn Bettums holdning
- 23.10 Bjørn Bettums notat "Prosjekt Anders Jahre"
- 23.11 Jahre-dokumentene under Bjørn Bettums seng
- 23.12 Bjørn Bettums proklamasjon om samarbeid med boet
- 23.13 Bjørn Bettums erklæring november 1994
- 23.14 Bjørn Bettums overlevering av Jahre-arkiv
- 23.15 Bjørn Bettums aktiviteter gjennom Anders Jahres Humanitære Stiftelse
- 23.16 Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1994
- 23.17 Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1998
- 23.18 Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1999
- 23.19 Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 2001
- 23.20 Bjørn Bettums nye oppfatning av Utenlandsformuens eier i 2002
- 23.21 Bjørn Bettums forglemmelse om dokumentoverlevering til boet i 1994
- 23.22 Bjørn Bettums etablering av Continental Foundation
- 23.23 Bjørn Bettums Plea Bargening
- 23.24 Bjørn Bettums tilbakesøkingsskrav mot Lazard Bank
- 23.25 Offentlig skifte i Bjørn Bettums dødsbo
- 23.26 Dødsboet inn som saksøkt i erstatningssøksmålet mot Bjørn Bettum
- 23.27 Første forlikforsøk 2002
- 23.28 Andre forlikforsøk 8. oktober 2002
- 23.29 Dom 8. november 2002 på 1,5 milliarder
- 23.30 Dommen tilsidesatte forliket
- 23.31 Boet uten midler til dekning av forpliktelser

- 23.32 Boets fremleggelse av kontakten mellom Bjørn Bettum og Skaugen
- 23.33 Boets stengsel for Jahreboets tilgang til Bjørn Bettums arkiv
- 23.34 Jahreboets avtale med Bettumfamilien
- 23.35 Bjørn Bettums hemmeligholdte midler utenlands
- 23.36 Bostyrerskifte 2005
- 23.37 Jahreboets nytte av Bettumboet

SAMMENFATNING

- Bjørn Bettum ble Anders Jahres etterfølger i rederiet og fikk hans kunnskap om Utenlandsformuen.
- Anders Jahre benektet i alle år at han eide utenlandsformuen. Bjørn Bettum fulgte samme linje.
- Etter boets søksmål i Storbritannia i 1994 åpnet han seg gradvis, men aldri fullstendig, om sin kunnskap og befatning med Utenlandsformuen.
- Han overleverte sentrale Jahre-dokumenter til boet i 1994.
- Overfor skifteretten, sin advokat og Skaugen avviste han inntil 2001 at Kosmos var eier av Utenlandsformuen.
- Seks dager før han døde, konkluderte han i en skriftlig erklæring med at Kosmos var eier av Utenlandsformuen.
- I erklæringen henviste han til dokumenter fra sin fars arkiv som begrunnelse for sin nye oppfatning om Kosmos eierskap. De samme dokumentene hadde han gjennomgått i 1998. Da var hans konklusjon stikk motsatt.
- Jahreboet har ikke gjort seriøse undersøkelser om hans egen formue utenfor Norge.
- Etter hans bortgang i mars 2002 ble offentlig skifte åpnet i hans dødsbo. Bettumboet satte seg i en situasjon som førte til at boet ikke engang kunne dekke sine egne forpliktelser. – Ny bostyrer ble oppnevnt i 2005.
- Dom mot Bettumboet høsten 2002 fastslo at Bjørn Bettum var erstatningsansvarlig for tapet av Utenlandsformuen. Erstatningsansvaret ble utmålt i størrelsesorden 1,5 milliard kroner.

Erstatningssøksmålet mot Bjørn Bettum og Lazard Bank Limited behandles i kapittel 28. Vi holder søksmålet utenfor fremstillingen i dette kapitlet.

23.1 Sønn av Frithjof Bettum

Bjørn Bettum (1935–2002) var sønn av Frithjof Bettum (1900–1984). Sakfører Frithjof Bettum etablerte seg i Sandefjord i 1926 i kompaniskap med Anders Jahre, som på det tidspunktet arbeidet langt mer som forretningsdrivende enn som sakfører. Frithjof Bettum ble på 1930-tallet juridisk rådgiver for Anders Jahre og etter hvert en av hans nære medarbeidere.

I mer enn 30 år var han Anders Jahres høyre hånd og den ene av en håndfull mennesker i Norge som kjente til alle enkeltheter om Utenlandsformuen. Fra 1939 til 1971 var han styremedlem i Kosmos-selskapene. Fra 1955 var han medinnehaber i rederiet Anders Jahre & Co AS, senere skiftet ut med *firma Anders Jahre*. Frithjof Bettum var etter krigen stortingsrepresentant (1945–49) for Høyre og medlem av Riksskattestyret (!). Anders Jahre ble etter krigen partiet Høyres største økonomiske bidragsyter i en årrekke.

Frithjof Bettum visste å gjøre bruk av sine forbindelser og kontakter fra illegalt arbeid under okkupasjonen, i politikken og i statsadministrasjonen. Det hadde Anders Jahre umåtelig nytte av gjennom årene, ikke minst i forbindelse med *hjemflaggingen* på 1950-tallet av *borteflåten*.

I 1994 opplyste Bjørn Bettum til bobestyrer at Frithjof Bettum og Anders Jahre drev sakførervirksomhet i kompaniskap til siste halvdel av 1940-årene. Boet har ikke kommet over noe papir som indikerer at Anders Jahre drev som sakfører etter 1930. Men i enkelte selskapsprotokoller er han referert til som “o.r.sakfører Anders Jahre”.

23.2 Bjørn Bettum utpekt som Anders Jahres etterfølger

Bjørn Bettum ble den av tre brødre Bettum som den barnløse Anders Jahre tok mål av til å bli sin etterfølger i rederiet. Som sin far utdannet Bjørn Bettum seg som jurist. Bjørn Bettums videreutdanning skjedde hos Lazard Bank fra 1963 til 1968. Anders Jahre ga banken beskjed om å gi Bjørn Bettum ansettelse. Anders Jahres kundeforhold i banken ga ham åpenbart innflytelse.

23.3 Bjørn Bettum som advokat

Da Bjørn Bettum vendte tilbake til Norge i 1969, var planen at han skulle skaffe seg juridisk praksis. Anders Jahres skrev i 1968 til advokat Frederik M. Bugge og ba ham “se til” at Bjørn Bettum fikk praksis som advokatfullmektig i Bugges firma. Anders Jahre fikk bekreftende svar, men før Bjørn Bettums tiltredelsesdato ble planene for ham forandret – av Anders Jahre. Han satte ham i arbeid hos seg selv.

Anders Jahre nærmet seg 78 år da Bjørn Bettum tiltrådte.

23.4 Bjørn Bettums kunnskap om Utenlandsformuen

Fra en tidligere ansatt i Lazard Bank har vi fått opplyst at Bjørn Bettum allerede på 1960-tallet hadde innsyn i Utenlandsformuen, og at han var bemyndiget av Anders Jahre til å attestere utbetalinger og overføringen fra den.

27. mai 1964, mens han var i Lazard Bank, satte Bjørn Bettum opp en fortrolig oversikt over "THE JAHRES (SANDEFJORD)". Sannsynligvis var oversikten ment som bakgrunnsinformasjon for bankens David P. Thomson. Han hadde nettopp overtatt kundeansvaret for Skandinavia og sto foran en signingsreise, blant annet til Sandefjord.

Oversikten viser Bjørn Bettums kunnskapsnivå om Utenlandsformuen allerede i 1964.

<u>"Partners:</u>			
Anders Jahre	Frithjof Bettum	Jørgen Jahre	
<u>Managers for:</u>			
A/S Kosmos	Skibs A/S Noravind	Skibs A/S Vigrid	Bulls Tankrederi AS
Anders Jahres Rederi III A/S		Toba A/S	Mariann A/S

- Connected to:
1. Continental Trust Co. Inc (Anders Jahre)
 2. Guardian Investment Trust S.A., Panama City (Frithjof Bettum – D.P.Thomson, Secretary).
 3. Spermacet Whaling and Shipping Co. S.A. Panama City (Jørgen Jahre).
 4. Spermacet Whaling and Shipping Co. S.A. – B. Current Account (Personal account for the Anders Jahre Partners).
 5. Universal Trading & Shipping Co. A . Account (Jørgen Jahre) "

Selskapene Continental Trust Company og Spermacet Whaling and Shipping Company hadde vært Anders Jahres hovedenheter for Utenlandsformuen frem til siste halvdel av 1950-tallet. Anders Jahre fortsatte å benytte Continental Trust. Thor Jørgen Jahre overtok Spermacet Whaling, etter at Anders Jahre hadde skilt ut **mye** av verdiene i selskapet.

Bjørn Bettums oversikt viser også hans kjennskap til Bettumfamiliens utenlandsformue, opprinnelig plassert i panamaselskapet Guardian Investment Trust S.A.

Formuen i Guardian Investment Trust hadde sin opprinnelse fra sent på 1940-tallet da Anders Jahre overførte 15 prosent av aksjene i Spermacet på deling mellom Thor Jørgen Jahre, Frithjof Bettum og en representant for Lazard Bank. I 1966 ble hoveddelen av midlene i Guardian Investment Trust flyttet over til et nystiftet panamaselskap, Panova Investment S.A. Resten ble overført som innskudd i sveitsisk bank. Foranledningen for etableringen av Panova har trolig vært at Bjørn Bettum i 1965 oppdaget at farens navn kunne etterspores i Guardian-papirer.

Kontrollen over Panova ble på 1970-tallet overført til tre av Frithjof Bettums barn, Ole Bettum, Anne Bugge og Bjørn Bettum. Faren utpekte Bjørn Bettum til Panovas skattmester.

En redegjørelse for Bjørn Bettumfamiliens utenlandsformue i Guardian Trust og Panova faller med ett unntak utenfor rammen av vår rapport. I 2002 fikk boet dom for et milliardkrav mot Bjørn Bettum, jf. kapittel 23 punkt 29. Boet vurderte derfor muligheten for dekning i Bettumfamiliens utenlandsformue, jf. kapittel 23 punkt 35.

Thorleif Monsen tjenestegjorde som lissomeier for Bettumfamiliens hemmeligholdte formue før han fikk tildelt tilsvarende oppgave for Utenlandsformuen. Jahreboet har derfor hatt nytte av kunnskap om Bettumfamiliens hemmelige formue. Organiseringen av Panova ga en pekepinn om hvorledes Bjørn Bettum tenkte og rådga Anders Jahre på 1970-tallet, da båndene mellom Continental Trust Company og Anders Jahre skulle usynliggjøres.

23.5 Bjørn Bettum som Jahres høyre hånd

Med sin velorganiserte hjerne, store arbeidskapasitet og pragmatiske karakter kom Bjørn Bettum raskt inn i posisjonen som marskalk og problemløser for Anders Jahre. Det gjaldt ikke minst Utenlandsformuen. Det falt i Bjørn Bettums lodd å forsøke å dekke Anders Jahre og Utenlandsformuen etter at Anders Jahre hadde bestemt seg for å gi midler til bygging av rådhus i Sandefjord. Pengene skulle tas fra Utenlandsformuen. Bjørn Bettum fortalte bobestyrer i 1992 at både han og faren hadde advart Anders Jahre mot gaven så godt de kunne. Selv om de – ifølge Bjørn Bettum – *“selvsagt visste at Anders Jahre ikke var eier”* av Continental Trust Company. Men de var engstelige for at utenverdenen kunne mistenke Anders Jahre for å være eier. De innså at folk uten rederstandens innsikt i internasjonale relasjoner kunne stusse over en milliongave fra et panamaselskap til bygging av rådhus i Sandefjord. Panamaselskapets tilknytning til Sandefjord var noen skip som hadde seilt med Anders Jahres rederimerke på skorsteinen og med Anders Jahre som *“European agent”* for Pankos.

Bjørn Bettums opplysning om sin og farens advarsel til Anders Jahre kan være sann. Men det er vanskelig å legge særlig vekt på Bjørn Bettums fortellinger opp gjennom årene med mindre opplysningene lar seg verifisere på annen måte. Når temaet var Utenlandsformuen, nøyde Bjørn Bettum seg gjennomgående med å si *“jeg vet ikke”* eller *“det husker jeg ikke lenger noe om”*. Følte han seg kallet – eller presset - til å forklare seg, benyttet han seg av bortforklaringer eller skrøner. Hans advokat Hans Stenberg-Nilsen kjente bedre til hans rolle hos Anders Jahre enn de fleste. I sin prosedyre i boets erstatnings sak fremholdt han at Bjørn Bettum

“hadde ikke noe valg. Han ville tape økonomisk og i aktelse dersom han fortalte om sin rolle (...) Anders Jahre selv ønsket å holde utenlandsformuen skjult. Det var Bjørn Bettums problem livet ut.”

Dette er sikkert dekkende for hvordan Bjørn Bettum selv opplevde sin situasjon. Men det var ikke bare av lojalitet til Anders Jahre og senere helligholdelse av hans minne at Bjørn Bettum fabrikerte dokumenter, og utbetalte betydelige summer for å kjøpe lojalitet og sikre taushet. Han hadde i høy grad en egeninteresse i at alle opplysninger om Utenlandsformuen ble holdt under lokk. Bettumfamiliens egen utenlandsformue i Panova var i faresonen for å bli oppdaget. Thorleif Monsen figurerte som eier også der. Thorleif Monsen ønsket ikke at Bjørn Bettum røpet noe som kunne frata ham gleden av å flutte seg med Anders Jahres utenlandsformue.

23.6 Bjørn Bettum som vokter av Utenlandsformuen

I kraft av sin funksjon som tenketank og høyre hånd for Anders Jahre hadde Bjørn Bettum det i sin makt å hindre Thorleif Monsens bruk og sløsing av Anders Jahres utenlandsformue. Thorleif Monsen forgrep seg på den allerede i siste halvdel av 1970-tallet og handlet fra da av på tvers av sitt hemmelige oppdrag fra Anders Jahre og Bjørn Bettum. Monsens appetitt vokste, og kort tid etter Anders Jahres død kuppet han praktisk talt hele Utenlandsformuen ved å overføre kontrollen av midlene fra Continental Foundation til sin nyopprettete Aall Foundation. Bjørn Bettum var etter Anders Jahres bortgang den eneste som hadde myndighet til å instruere bankene som satt med pengene, og Thorleif Monsen som brukte av dem.

Bjørn Bettum var klar over hva som foregikk. Vi kjenner til flere av hans møter på 1980-tallet med Lazard Bank og Anders Jahres panamaadvokater, der han uttrykte sin bestyrtelse over det som skjedde. Men han satte ikke hardt mot hardt for å få stoppet Thorleif Monsen underslag. Og han informerte ikke bobestyreren om kontrollfunksjonene i Utenlandsformuen, som Anders Jahre hadde tildelt ham og Lazard Bank. Tvert om, han benektet å ha kjennskap til eksistensen av den til tross for at Anders Jahre på et tidlig tidspunkt hadde innsatt ham som *“vice-president”* i Continental Trust Company, sentralenheten for Utenlandsformuen fra 1958. Heller ikke fortalte han bobestyreren om sitt omfattende arbeid på 1970-tallet med å flytte over Utenlandsformuen til en ny enhet – for å skjule Anders Jahres tilknytning. I brev til bobestyrer 5. februar 1982¹⁴⁶ skrev han:

“(…) jeg har ingen erindring om å ha gitt noen instruks om forvaltningen av midler på nevnte konto i SE-banken (…). Jeg vil gjerne bekrefte at jeg ikke på noe tidspunkt har hatt rett til å forføye over midler tilhørende Continental Trust Company. Jeg har ikke tilhørt “CTC”s administrasjon og har ikke noen befatning med denne konto i SE-banken.”

En vesentlig del av Utenlandsformuen var plassert på denne kontoen frem til høsten 1980, da inneståendet i all hast og i samråd med Bjørn Bettum ble overført til Lazard Bank.

I brev til (neste) bobestyrer skrev han 19. juni 1992;¹⁴⁷

“I forbindelse med de undersøkelser som nå i realiteten har pågått siden en gang i begynnelsen av 70-årene, (...), har jeg intet kjennskap til at Anders Jahre hadde krav eller tilgodehavender i utlandet.”

Etter at han i 1994 hadde lagt noen kort om Utenlandsformuen på bordet, søkte han å bortforklare utsagnet fra 1992: Så lenge han mente at Utenlandsformuen egentlig var eierløs, hadde han hatt dekning for å si at Anders Jahre ikke hadde krav eller tilgodehavender.

Han hadde problemer med å bortforklare sitt eget forslag til Anders Jahre på 1970-tallet om øremerking av over 14 millioner dollar i Continental Trust Company som en personlig reserve for Anders og Bess Jahre. Han kunne slett ikke huske å ha skrevet notatet 28. mai 1975

¹⁴⁶ [Vedlegg – Brev 5. februar 1982 fra Bjørn Bettum til bobestyrer]

¹⁴⁷ [Vedlegg – Brev 19. juni 1992 fra Bjørn Bettum til bobestyrer]

(delvis referert i kapittel 21 punkt 12), der han fremsatte forslaget. Fremfor å forsøke en bortforklaring valgte han å distansere seg fra forfatterskapet

“Du, dette notatet må være skrevet av andre for å skaffe “bevis” for at Anders Jahre hadde en utenlandsformue.”

Slik artet mye av dialogen med Bjørn Bettum seg mellom 1991 og 1994.

Vi mente lenge at Bjørn Bettums bevisste villedning av bobestyrer i 1982 først og fremst var grunnet på hans redsel for at Thorleif Monsen skulle røpe Panovaformuen og stoppe utbetalinger til Bjørn Bettum. Senere har vi måttet endre oppfatningen. Trolig har hans engstelse for hva Thorleif Monsens kunne finne på, først slått inn med full tyngde på midten av 1980-tallet. Det viktigste motivet for Bjørn Bettum i de første årene etter Anders Jahres død tror vi har vært hans egen ambisjon om å overta ledelsen av Thorleif Monsens imperium. Kom han i den posisjonen, fikk han kontroll over Utenlandsformuen. Boet bygger dette synet på opplysninger som kom frem gjennom et to dagers intervju i 2003 med Hugo Kindersley. Han var Lazard Banks ansvarshavende for Utenlandsformuen fra 1976. Som et ledd i boets forlik med Lazard Bank forpliktet Kindersley seg til å avgi forklaring til boet om sin kunnskap. Hans opplysninger viser at Bjørn Bettum var aktivt involvert i Continental Trust Company gjennom hele 1970-tallet og 1980-tallet, inntil selskapet og Continental Foundation ble slettet som enheter for å unngå oppmerksomhet fra norske myndigheter. I denne perioden deltok Bjørn Bettum på de aller fleste møtene og beslutningene i panamaforetakene. Bjørn Bettum bifalt disposisjonene som reduserte kapitalen som var øremerket for ekteparet Jahres personlig. Thorleif Monsen gjorde Kindersley og Bjørn Bettum til “*advisors*” i sitt foretak Aall Trust. Rollen som “*Advisor*” forutsatte at de klappet for det Thorleif Monsen bestemte. Til gjengjeld fikk de valutarisk påskjønnelse.

Kindersley har forklart at Thorleif Monsens formål med å etablere Aall Trust var å hindre sine sønner i å overta ledelsen etter ham. Den yngste hadde nerver, og den eldste, Mads Erik, var etter farens oppfatning udugelig. Ertertiden har vist hans klarsyn. Thorleif Monsen mer enn antydte at Bjørn Bettum kunne bli hans etterfølger. Bjørn Bettum var ikke uten interesse for posisjonen.

Bjørn Bettum ble sammen med Kindersley utpekt som testamentsfullbyrder i Thorleif Monsens testament fra 1979. Etter Kindersleys forklaring var igjen Thorleif Monsens formål å skape en hindring for at sønnene skulle innta plassen etter ham. Bjørn Bettum har på side 16 i sin erklæring fra 1994 (jf. punkt 13 nedenfor) opplyst at Thorleif Monsen i 1979 foreslo at de to skulle dele summen som var avsatt for ekteparet Jahres personlige behov. Opplysningen kan være riktig, men vi har ikke fått den verifisert fra andre kilder. Bjørn Bettum har i sin erklæring vært påpasselig med å understreke at han ikke ville bli med på en slik “*hijacking*”. Det er på det rene at pengene ikke ble delt mellom de to, de forsvant i sin helhet i gapet på Thorleif Monsen.

Bildet som tegner seg av Bjørn Bettums opptreden frem til midten av 80-tallet, er at han gikk langt i å bifalle Thorleif Monsens gradvise misbruk av sitt oppdrag som stråmann for Anders Jahre. Han logret til Thorleif Monsen istedenfor å bjeffe.

Det har trolig vært først i 1984 at Bjørn Bettum oppdaget nakketaket som Thorleif Monsen hadde på ham. På det tidspunktet hadde både påtalemyndigheten og skatteetaten

interessert seg for Panova. Bjørn Bettum var avhengig av Thorleif Monsen for å kunne skjule sitt eierskap i Panova. Bjørn Bettum eneste forsvarsskanse overfor myndighetene var at Thorleif Monsen var reell eier av Panova. Det ble mer og mer nødvendig for ham å skjule enhver forbindelseslinje med Panova for å ha håp om å unngå skatte- og straffansvar. Det sto og falt på at Thorleif Monsen oppfylte sitt verv som lissomeier av Panova. Thorleif Monsen oppfattet Bjørn Bettums avhengighet og utnyttet den ved å ta seg godt betalt. Da Thorleif Monsen i november 1984 underslo det som var igjen av de midlene som var øremerket for Anders og Bess Jahre, lot Bjørn Bettum det skje, sannsynligvis fordi han følte seg maktesløs overfor Thorleif Monsen. Han turte ikke stå imot av redsel for at Bettumfamiliens skjulte formue skulle røpes av Thorleif Monsen. Han nøyde seg med å appellere til Lazard Bank i håp om at banken var i stand til å stoppe overgrepet. På det tidspunktet var Thorleif Monsen blitt en viktigere kunde for banken enn både Kosmos, Bjørn Bettum og den avdøde Anders Jahre. Det avgjorde bankens valg av side. Banken ønsket ikke å foreta seg noe overfor Thorleif Monsen som han kunne oppfatte som uvennlig.

I 1985/86 kjølnet Bjørn Bettums ambisjoner om å bli Thorleif Monsens etterfølger. De avtalte en avløsningsordning som sikret Bjørn Bettum rommelige ytelser.

Bjørn Bettum skulle få utbetalt 60 000 dollar årlig og få refundert utdanningskostnader for sine barn. I 1990 skulle han få motverdien av 150 aksjer i Thorleif Monsens selskap, Aall & Company, grovt regnet 2 millioner dollar.

Bjørn Bettums daværende ektefelle har forklart at hun bestemt motsatte seg flytting med familien til Thorleif Monsens hovedkvarter i Karibia. Også Thorleif Monsens interesse for Bjørn Bettum kan ha dalt etter at norske myndigheter hadde satt søkelyset på ham i 1983.

Ved bokettersynet hos Anders Jahre i 1979 fant skatterevisorene ikke bare dokumenter om Continental Trust Company, men også om Panova. Dette førte til en voksende interesse for selskapet fra skatteetatens side. Bjørn Bettum trengte alibi og ba Lazard Bank å lage en skriftlig bekreftelse på at det var Thorleif Monsen som var eieren av selskapet Panova. Banken gjorde som den ble bedt om, den sto til tjeneste for sine kunder. Brevet ble oversendt til Vestfold fylkesskattekontor av Bjørn Bettums norske advokat Håkon Løchen i november 1983. Til tross for brevet fra Lazard Bank ble Bjørn Bettum måneden etter etterlignet for inntekter fra Panova. I januar 1984 ble han i kjølvannet av etterligningen siktet for skatteunndragelse.

Bjørn Bettums egen forklaring på sin aktive opptreden med benektelse av Utenlandsformuens eksistens, var at det lå på ham å beskytte Anders Jahres navn og ettermæle i Norge. Omsorgen for Anders Jahres ettermæle er etter vår oppfatning vikarierende argumentasjon. Vi tror mer på at Bjørn Bettums frykt for at eget navn og egen økonomi sto på spill, lå bak.

I den grad Bjørn Bettums fortelser og misvisende opplysninger virkelig har vært motivert av hans lojalitet overfor Anders Jahres minne, mener vi at han har bommet fundamentalt. Vi er overbevist om at det ettertiden vil forbinde med Anders Jahre, er hans drivende dyktighet som forretningsmann, hans betydning for levestandarden i Vestfold og hans gavmildhet i Norge, ikke hans skatteunndragelser, valutaovertreddelser og skrøner.

En åpenhet fra Bjørn Bettums side i 1982 og utover om det han visste, kunne ha satt boet i stand til å få hånd om Utenlandsformuen tidlig på 1980-tallet, mens størstedelen av den fortsatt var intakt. Det ville gitt en netto også etter skattlegging. Nettoen hadde tilfalt Bess Jahre og ville etter hennes bortgang i 2006 blitt arvet av de to norske stiftelsene, slik som bestemt i hennes testament. Den eneste måten for å få realisert Anders Jahres ønske om å tilgodese de norske stiftelsene, var å stoppe Thorleif Monsen mens det ennå var tid. Bjørn Bettum har et godt stykke på vei skylden for at det ikke skjedde.

Når det er sagt: Bjørn Bettum var ikke den eneste som kjente til Utenlandsformuen og Thorleif Monsens misbruk. Sammen hadde en gruppe innvidde kunnskap nok til å sette bobestyrer i stand til å ta tak i Utenlandsformuen. Men alle forholdt de seg tause overfor ham på 80-tallet. Bjørn Bettum var en viktig pådriver for å få dem til å bevare taushet. Noen av dem fikk rommelige bidrag fra Utenlandsformuen for sin lojalitet.

23.7 Kontakt for informasjon

Da bobehandlingen ble revitalisert i 1991 som følge av Riksskattenemndas kjennelse høsten 1990, fikk boet raskt informasjon som indikerte at Bjørn Bettum var personen i Norge som bedre enn noen kunne sette boet på sporet av Utenlandsformuen.

Bess Jahre opplyste at Bjørn Bettum på eget initiativ hadde gjennomgått safen i boligen rett etter at Anders Jahre var død. Han hadde tatt med seg innholdet etter å ha fortalt henne at safen bare inneholdt forretningspapirer som verken var av interesse for henne eller bobestyreren. Hun opplyste også at hun hadde følt et press fra ham for å trekke seg fra styret i Anders Jahre Humanitære stiftelse.

Bjørn Bettum hadde flere ganger slått frempå om at hun i egen interesse burde flytte til utlandet, og hadde i samme ærend oppsøkt henne sammen med Thorleif Monsen. Hun ble fristet med kost, losji og velfylt bankkonto hvis hun bosatte seg i utlandet. Vi tror Bjørn Bettum var engstelig for at hun skulle røpe noe av det hun visste om Utenlandsformuen. Det gjorde hun da også – men først mer enn ti år senere.

Det ble derfor et viktig punkt i boets arbeidsplan å få Bjørn Bettum på gli. I en treårsperiode fra 1992 hadde bobestyrer mer enn 20 uformelle kontakter med ham, oftest i form av møter. Begge parter fryktet avlytting og unngikk telefon. Sommeren og høsten 1994 var det formelle møter med Bjørn Bettum og noen av hans rådgivere. I tillegg var det flere kontakter gjennom tredjemenn, personer som etter eget sigende opptrådte uten Bjørn Bettums kjennskap eller ønske, men som nok nettopp meldte seg fordi Bjørn Bettums hadde sendt dem ut i påvirkningsøyemed.

Begge parter hadde interesse av kontakt. Bobestyrer var ute etter å lirke frem opplysninger som kunne gi spor til Utenlandsformuen. Bjørn Bettum var ute etter å lirke frem opplysninger om bobehandlingen og boets utholdenhet. Sett i ettertid kom det lite ut av disse uformelle kontaktene for boet utover mye konversasjon. Bjørn Bettum var skoleflink og vel innsatt i bayesiansk spillteori. Han ga i blant noen informasjon av interesse for boet. Men alltid med pipette. Han kan ha fått mer ut av kontaktene enn boet. I alle fall viser hans etterlatte arkiver at han ofte hadde gode analyser og underbygde gjetninger om boets gjøren og laden, styrker og svakheter. Lazard Bank, Robert Slatter (en av forvalterne for Aall Foundation) og Roberto Aleman (Anders Jahres siste advokat i Panama) ble holdt løpende informert av Bjørn Bettum om boets virksomhet.

Som motpart betraktet gikk han med god margin utenpå boets øvrige motstandere, både i kløkt, teft og kreative vinklinger. En strateg av rang og med mye sjarm.

23.8 Kontakt om firma Anders Jahre

I 1992 kom boet over opplysninger som viste at skipsdisponentselskapet *firma Anders Jahre* var blitt omgjort til foretaket Anders Jahre AS i 1984. Etter Anders Jahres død i 1982 var det med innehaverne i firmaet – Bjørn Bettum og Jørgen Jahre – som sto for omgjøringen til aksjeselskap, og som deretter fikk godtgjort verdien i disponentselskapet gjennom salg av aksjene til Kosmos. Boet mente å ha krav på 60 prosent av verdien i Anders Jahre AS. Anders Jahres eierandel hadde vært 60 prosent, mens Bjørn Bettum og Jørgen Jahre hver eide 20 prosent. – Kravene mot Bjørn Bettum og Jørgen Jahre er skilt ut til behandling i kapittel 9, og gjennomgås ikke her.

Boet ba om Bjørn Bettums samtykke til å innhente blant annet regnskapsinformasjon om *firmaet*. Etter å ha rådført seg med sine kontakter svarte han nei 19. juni 1992:

“(…) I forbindelse med (…) undersøkelser som (…) har pågått (…) har jeg intet kjennskap til at Anders Jahre hadde krav eller tilgodehavender i utlandet.

Det ansvarlige selskap, firma Anders Jahre, hadde i min tid, meg bekjent, ingen befatning med forhold som hadde sammenheng med de undersøkelser som vedrører Anders Jahre personlig.

Jeg har ikke hatt noen fullmakt fra Anders Jahre personlig som gir grunnlag for noe samtykke fra min side til innhenting av informasjon (…)”

(Brevet er delvis sitert i punkt 6 foran og er vedlegg 147)

Boet varslet Bjørn Bettum om at det ville bli reist krav mot ham grunnet hans forbindelse med Utenlandsformuen. Samtidig lot boet ham forstå at i den grad han kunne bidra med opplysninger om Utenlandsformuen i etterligningsperioden (1970–1982), ville boet kunne spare letetekostnader i millionklassen.

Verken boets forliksklage mot Bjørn Bettum i 1993, stevning i 1994 eller senere ankeomganger om firmaandelen førte til noen endring i kommunikasjonen med ham. Han var like forekommende og konverserende som før. Og han var fortsatt fullstendig uvillig til å fortelle noe av det han visste om Utenlandsformuen. Han visste intet om den, sa han. En av Bjørn Bettums *modi operandi* var å opptre høvisk utad, men hviske i krokene og sende andre i bresjen for seg. De optrådte ikke alltid like diplomatisk som ham. Først våren 1996, da han innså at han ville bli dratt inn som samskyldner med Lazard Bank, tok han i bruk maktspråk overfor bobestyrer.

23.9 Informasjon fra McKinnell endret Bjørn Bettums holdning

Fra mai 1993 fikk boet tilgang til viktige opplysninger om Thorleif Monsens kupp av Utenlandsformuen og om Bjørn Bettums roller. Informasjonen var resultatet av avtalen mellom boet og Thorleif Monsens svigersønn, Henry McKinnell, jf. kapittel 6. Forhandlingene med Henry McKinnell var langtrukne og gjenstand for fortrolig behandling i flere omganger i skiftesamlingen. Bjørn Bettum snuste seg like fullt frem til hva som foregikk, og varslet sine

kontakter i utlandet. En av dem var Erik Monsen, odelsgutten til Utenlandsformuen etter Thorleif Monsens bortgang i oktober 1992.

I august 1993 publiserte Alf R. Jacobsen sin bok *Uten Skrupler*, som var en oppjazzet oppfølger av hans banebrytende bok *Eventyret Anders Jahre* fra 1982. Alf R. Jacobsen satt med mye av samme informasjon som Henry McKinnell hadde overlevert boet, kanskje alt. *Uten Skrupler* åpenbarte svært mye av informasjonen. Den samme informasjonen var råmaterialet for boets søksmål i Storbritannia i 1994. Opplysningene som ble gjengitt i Alf R. Jacobsens bok og stevningen i boets søksmål, førte til at Bjørn Bettum la om sin strategi om å holde boet på avstand med tomt snakk.

Boet hadde forsøkt å motivere Bjørn Bettum til åpenhet ved å holde ham utenfor søksmålet i Storbritannia. Men boet måtte sørge for å avbryte løpende foreldelsesfrist, og tok derfor ut forliksklage mot ham i Norge samme vår med sterkt slanket tilbakesøkningskrav for midler Thorleif Monsen hadde latt dryppe på ham fra Utenlandsformuen.

23.10 Bjørn Bettums notat - Prosjekt Anders Jahre

Bjørn Bettum inviterte gjennom sin advokat til møter med boet sensommeren og høsten 1994. Han var på det tidspunktet kjent med boets stevning i søksmålet i Storbritannia, og innså at boet satt på sentrale opplysninger om Utenlandsformuen. Samtidig hadde han via sitt kontaktnett fått kjennskap til at boet ikke hadde klart å få i stand en betryggende finansiering av søksmålet. Han kjente til at boet hadde søkt om penger fra staten for å finansiere videre drift. Uten pengetilførsel ville boet være nødt til å innstille driften. I møtene skinte det igjennom at han trodde boets anstrengte økonomi ga ham et forhandlingskort. Samtidig håpet han på å kunne bruke boets kunnskap om Utenlandsformuen som et forhandlingskort overfor boets utenlandske motparter. Hans masterplan har sannsynligvis vært å få boet og motpartene til innse at et forlik mellom alle var det eneste fornuftige. Da kunne han håpe på å slippe unna selv også. I velvalgte ord signaliserte han ønske om samarbeid med boet og hjelp til å lande en totalløsning med "alle involverte." I et improvisert møte med bobestyrer 27. oktober 1994 la han på bordet et fem siders notat¹⁴⁸ *Prosjekt Anders Jahre* rettet til advokat Håkon Løchen og datert dagen i forveien. Etter det Bjørn Bettum opplyste på møtet, var Håkon Løchen hans advokat "*når det gjaldt det kommersielle*".

Bobestyrer fikk anledning til gjennomlesing av notatet der og da, men ikke beholde eller kopiere det. Notatet inneholdt en slags oppsummering av Bjørn Bettums gjennomgangstema i kontaktene med bobestyrer i tre år: Utenlandsformuen var ment å komme Anders Jahres norske stiftelser til gode, både boets og motpartenes kostnadsforbruk tæret på den, boets utsikter til å nå frem var dårligere enn dårlige, Bjørn Bettum hadde hatt lite å gjøre med Utenlandsformuen siden begynnelsen av 1980-årene, og han hadde ikke hatt kjennskap til Monsens tapping og misbruk.

¹⁴⁸ [Vedlegg – Notat 26. oktober 1994 *Prosjekt Anders Jahre* fra Bjørn Bettum]

“Jeg er videre av den oppfatning at alle parter burde bidra til at denne sak løses på en tilfredsstillende måte utenom rettsapparatet.”

Bjørn Bettum hadde etter eget sigende lagt seg i selen for å finne ut av historikken.

“Etter at spørsmålet om søksmål (...) er kommet opp, har jeg søkt å bringe til veie så meget som mulig av det materialet som for meg måtte være tilgjengelig, og likeledes har jeg funnet det nødvendig å måtte kontakte så mange som mulig av de personer som fortsatt lever og har kjennskap til de forskjellige elementer av dette kompleks. Jeg har gjennom min fars gamle arkiver vært i stand til å finne en del materiale som viser seg å være relevant (...)” (Notatets punkt 13)

Opplysningen om gjennomgangen av Frithjof Bettums arkiver var ikke ny. Da Bjørn Bettum og bobestyrer hadde et møte hjemme hos Bjørn Bettum i 1993, opplyste han at han på forhånd hadde foretatt en grundig gjennomgang av arkivet og hadde konkludert med at Anders Jahres mulige forbindelse med noen utenlandsformue opphørte senest på 1950-tallet. Men året etter – da han utformet sitt notat til advokat Håkon Løchen – var han kommet frem til en annen konklusjon. Han gikk lengre enn noen gang før i å bekrefte at det var en forbindelse mellom Anders Jahre og Utenlandsformuen. I notatets punkt 14 skrev han:

“Min konklusjon er at Anders Jahre påvirket og besørget opprettelse av en internasjonal, veldedig stiftelse som på et eller annet tidspunkt, når forholdene skulle tilsi dette, ville støtte de av Anders Jahre opprettede norske stiftelser delvis med inntekt og delvis med kapital. Dersom forholdene hadde ligget til rette for det, er jeg lite i tvil om at Anders Jahre ville søkt å oppnå dette i 60- og 70-årene. (...)”

Kryptiske ordelag: *“påvirket og besørget opprettelse av”*. Hvem var det Anders Jahre påvirket? Hvem var det han handlet for? For i notatets punkt 15 gjentok Bjørn Bettum sitt refreng: Anders Jahre eide ikke Utenlandsformuen.

“Jeg er personlig fortsatt av den oppfatning at Anders Jahre ikke eiet Continental Trust. Han hadde på den annen side slik innflytelse at han temmelig enerådende kunne beslutte over midlenes endelige anvendelse (...)”

“temmelig enerådende”. Formuleringen ga et skinn av at Anders Jahre manglet full rådighet. Bjørn Bettum var ikke villig til å erkjenne at Anders Jahre var den enerådende fra slutten av 1950-tallet. Men han hadde tilsynelatende gitt opp sine tidligere fabuleringer om Aristoteles Onassis og Clifford Carver (Anders Jahres agent i New York) som sannsynlige eiere av Utenlandsformuen. Han pekte heller ikke på andre mulige eierkandidater.

Notatet viste med all tydelighet at Bjørn Bettum var på vikende front fra sine offentlige utsagn. Men han var fortsatt ikke villig til å fortelle det han visste om Utenlandsformuen. Han var for dreven til å kapitulere betingelsesløst. Først ville han sikre seg selv.

I neste møte kom det frem at han var ute etter amnesti fra påtalemyndigheten.

23.11 Jahre-dokumentene under Bjørn Bettums seng

I slutten av oktober 1994 ble Bjørn Bettum pågrepet av Økokrim. Boligen hans med tilknyttede kontorer ble ransaket. Ifølge presseoppslagene hadde det dagene før vært

ransaking, beslag og pågrepelse av tre norske forbindelser av ham. En av dem var Terje Bratt, som var sønnen til Åke Bratt, Anders Jahres kontaktperson i Lazard Bank fra 1920-tallet, som han hyppig gjorde bruk av som altnuligmann i Utenlandsformuen. Bergens Tidende opplyste at alle fire var blitt siktet for brudd på ligningsloven. Avisen skrev at det var på grunnlag av det som kom frem i avhør av de tre forbindelsene, at Økokrim hadde gått til aksjon mot Bjørn Bettum dagen etter. Siktelsen mot de fire var ifølge presseoppslag basert på innskudd i Thorleif Monsens tidligere selskap Aall Investment med bruk av stråmenn samt gratisarbeid på Bjørn Bettums eiendommer. Siktelsen hadde ingen direkte sammenheng med Utenlandsformuen.

Ransakingen fikk likevel stor betydning for boet. Den frembrakte dokumentasjon som i detalj viste Anders Jahres og Bjørn Bettums manøvrering i kjølvannet av rådhusgaven og konstruksjonen med Continental Foundation kort etter den alarmerende ransakingen av Hilmar Rekstens kontorer i 1976.

Presseoppslag opplyste at det var funnet dokumenter på Bjørn Bettums soverom. Under sengen hans fant Økokrim en attachékoffert som inneholdt bred dokumentasjon om Utenlandsformuen. Blant papirene fantes dokumenter som trolig var de samme papirene som Frithjof Bettum behendig tryllet bort i 1979 da han iscenesatte "peisbrannen". Skuespillet er fremstilt i kapittel 17 punkt 2.1.

15 år senere hadde altså noen av papirene – kanskje alle – dukket opp igjen under Bjørn Bettums seng. I kofferten var sannsynligvis også noen av papirene Bjørn Bettum hadde fjernet fra safen på Midtåsen da han kom på kondolansevisitt etter Anders Jahres bortgang.

23.12 Bjørn Bettums proklamasjon om samarbeid med boet

Bjørn Bettum erklærte etter at ransakingen og siktelsen var blitt offentliggjort at han ville samarbeide med boet når det gjaldt Utenlandsformuen. Til NTB uttalte han 1. november 1994:

"Jeg vet ikke om Jahre har noen formue i utlandet eller har hatt noen formue i utlandet. (...) Som en av de nære medarbeidere til Jahre i 1970-årene, er jeg kommet til at jeg vil bidra hvis jeg kan."

Til Sandefjord Blad uttalte han dagen etter:

"Jeg har for lengst meddelt relevante personer at jeg er villig til å medvirke til en oppklaring av omstendigheter rundt den påståtte Jahre-formuen i utlandet."

"Jeg vil ikke holde kortene for meg selv" uttalte han til VG 1. november. På spørsmål om hvorfor han ikke tidligere hadde opplyst om det han visste, svarte han:

"Jeg mener dette ikke hadde noe med norske myndigheter å gjøre."

Avisens kommentar to dager senere lå nok nærmere sannheten:

"I hele sitt liv har Bjørn Bettum hatt store lojalitetsbånd til Anders Jahre og hans familie. Samtidig har han trolig vært klar over at Thorleif Monsen var mannen som stakk av med Jahres formue etter hans død. Men av frykt for sin egen situasjon har han ikke våget å fortelle sannheten."

Bjørn Bettums uttalelser i mediene ga grunn til optimisme hos dem som tok ham på ordet. Etter nesten fire års samkvem med ham gjorde ikke bobestyrer det.

Ikke overraskende viste det seg at hans erklæring om å vise kort, om å bidra hvis han kunne, var formuleringer med innebygde betingelser:

- Han ville ikke bidra med mindre han følte seg trygg på å slippe unna krav selv.
- Han ville bare medvirke til et forlik mellom boet og de utenlandske motpartene hvis det inkluderte ham selv.
- Han ville ikke vise kort som besudlet hans eller farens navn.

Men han var drevet inn i et hjørne. Han visste at Økokrim hadde tatt med seg dokumenter om Utenlandsformuen. Han stolte ikke på at Økokrim ville holde dem for seg selv. Han hadde lenge hatt som teori at boet var påtalemaktens forlengede arm, alternativt at påtalemakten var boets forlengede arm. I en kort periode etter ransakingen mistenkte han boet for å ha satt Økokrim på sporet av bankkontoen i utlandet og det svarte arbeidet på eiendommen hans.

Den sterkeste driveren for Bjørn Bettum i samtalene med boet i andre halvår 1994 var trolig hans håp om å vinne forståelse for sin egen vanskelige situasjon. Gjennom søksmålet i Storbritannia og boets forliksklage mot ham selv samme vår var han blitt klar over at boet satt på avslørende og skadelige opplysninger om hans involvering i Utenlandsformuen. I samtalene med boet kom det etter hvert frem at han var engstelig for et straffeansvar for medvirkning til å skjule Utenlandsformuen. På tomannshånd med bobestyrer ga han til kjenne i klarere ordelag enn han vanligvis brukte at hans "*muligheter for å bistå boet*" var små om han risikerte å bli gjort strafferettslig ansvarlig. Han visste at boet ikke kunne sørge for et amnesti for ham. Håpet hans var at boet i egen interesse skulle legge inn et godt ord for ham.

Boet kunne ikke blande seg bort i påtalemyndighetenes arbeidsområde og la ikke inn verken gode eller onde ord for ham.

23.13 Bjørn Bettums erklæring november 1994

I slutten av november 1994 fikk boet oversendt fra Bjørn Bettum oktober-notatet *Prosjekt Anders Jahre*, som er omtalt foran, og som Bjørn Bettum tok med seg etter fremvisningen for bobestyrer 27. oktober. Dessuten fulgte en engelskspråklig erklæring på 20 sider datert 16. november 1994. Erklæringen hadde vært forberedt og pusset på i fire måneder. Den fremsto som Bjørn Bettums forklaring om Utenlandsformuen og hans befatning med den, formulert av en britisk jurist som Bjørn Bettum hadde hyrt inn. Bjørn Bettums etterlatte papirer viser at erklæringen hadde blitt til på samme måte som skriftlige forklaringer for britiske domstoler: Fortelleren gir en faktafremstilling til en advokat. Deretter blir fremstillingen omformet av advokaten, utstyrt med en serie modale hjelpeverb og fontener av innskutte bisetninger, alt uttrykt på "*high English*". Sluttproduktet er en glasert fortelling, nøye tilpasset britisk-juridiske poeng i oppdragsgiverens favør og spekket med sitater fra

“*case law*”. Det kan ofte ligge et godt stykke fra underskriverens opprinnelige versjon. Utformingen av Bjørn Bettums erklæring var preget av britisk rettstradisjon og tankegang, og var ingen *hit* som forsvarsskrift for Bjørn Bettum i Norge. Sannsynligvis har erklæringen vært utformet med sikte på å gi Bjørn Bettum forsvarsskanser om han skulle bli trukket inn i søksmålene i Storbritannia og på Cayman Islands.

Forsiktig og erfaren som han var, reservertet Bjørn Bettum seg for nøyaktigheten i erklæringens innhold. Det gjorde han gjerne når han ble bedt om å underskrive dokumenter, og begrunnet det ofte med tidsklemme. I følgebrevet til boets advokat het det:

“Det tas forbehold om at dette notat ikke er nøye gjennomgått, (...)”.

Men Bjørn Bettums eget arkiv viser at sensitive passasjer ble omformulert flere ganger og inngående drøftet med kontaktene i Lazard Bank og Aall Foundation samt advokat Roberto Aleman i Panama. Alle hadde hatt sentrale roller i Utenlandsformuen. Erklæringen ble påbegynt i juni 1994¹⁴⁹ og ble pusset og oppgradert gjennom fire utkast i de fem følgende månedene. Det er trolig dette arbeidet som hadde ført til at Bjørn Bettum hadde samlet sammen arkivstoffet i boligen sin. Det ble vanligvis ikke oppbevart der eller i Vestfold for øvrig. Bjørn Bettum var en erfaren og forsiktig mann. Han fant det tidvis riktig å vise noen kort, men forsøkte i det lengste å gjemme andre.

I erklæringen bekreftet Bjørn Bettum langt på vei riktigheten av boets fremstilling i den britiske stevningen sommeren 1994 om Anders Jahre og Utenlandsformuens utvikling fra 1939 og til den ble slukt av Thorleif Monsen. I et slags forsvar for Anders Jahre sluttet han seg til omkvedet som vi ofte har hørt i Vestfold: “Anders Jahre var en ærlig mann. Hilmar Reksten var ikke det.”

“---Jahre must not be confused with Reksten. Although they grew up in the same period and made their fortunes out of shipping the similarities stop there. Jahre was an honest man and not involved in the fraud with which Reksten is now associated.”

Erklæringen gikk lenger enn oktober-notatet i å knytte Anders Jahre til Utenlandsformuen. Det var en dyd av nødvendighet, for Bjørn Bettum visste at blant de papirene som Økokrim hadde tatt med seg, fantes det klare bevis på at Anders Jahre alene hadde bestemt over Utenlandsformuens disponering og videre liv. Øvelsen for Bjørn Bettum var nå å forklare at Utenlandsformuen allerede fra 1958 hadde vært utenfor Anders Jahres private sfære. Derfor ble det nødvendig for ham å hevde at hans arbeid med Utenlandsformuen på 1970-tallet ikke var en jobb for Anders Jahre, men et arbeid med en formuesmasse avsatt for veldedighet på 1950-tallet. Siden da hadde den angivelig levd sitt selvstendige liv på den andre siden av kloden, milevidt fra Norge, norske forhold, norske bestemmelser og norske interesser.

På sidene 4 og 5 i erklæringen skrev han:

“I have no doubt that Jahre considered it to be under his control but I believe that up until 1954 there may have been other beneficial owners. Its survival was viewed as a windfall which should be turned to public good. (side 4) I understood that Clifford Carver held the shares in CTC on charitable trusts.

¹⁴⁹ [Vedlegg – Bjørn Bettums erklæring 16. oktober 1994]

There was no written deed to my knowledge: it was a trust in its purest form. Anders Jahre effectively retained a Power of Appointment for charitable purposes and power to substitute trustees over those trusts. But he was emphatic that he personally could not gain personal benefit from the shares. He did not believe himself to have any legal or moral entitlement to that company. It stood independently of him as did the other two Jahre Foundations.”

(Våre understrekinger)

Ingen i 1994 kjente bedre til Anders Jahres innerste tanker enn Bjørn Bettum. Han var den eneste nordmann som hadde hatt – og fortsatt hadde – kontakt med tidligere og daværende parkeringshus for Utenlandsformuen. Bjørn Bettum valgte å resirkulere den gamle historien om Clifford Carver, Anders Jahres forretningsforbindelse i USA.

“Clifford Carver held the shares.”

Hva la Bjørn Bettum i det utsagnet?

Clifford Carver døde tidlig på 1970-tallet og etterlot seg ingen aksjer i Continental Trust Company. Ingen av hans slektninger som boet har vært i kontakt med, hadde anelse om Carvers angivelige aksjer i Continental Trust Company, og har aldri sett slike aksjer oppført i hans detaljerte regnskapsoppstillinger eller aksjeoppgaver.

Det finnes ingen indikasjoner på at aksjene noensinne var blitt overført fra Carver til Anders Jahre. Vi vet i dag at Bjørn Bettum forgjeves lette etter aksjebrevene i Sandefjord på 1970-tallet. Han fant ikke grunn til å spørre Carver eller Carvers slektninger om dem. Han tok derimot kontakt med Anders Jahres panamaadvokat Roberto R. Aleman og ba ham undersøke hvor aksjebrevene kunne befinne seg. Advokat Aleman fant ikke ut av det; noe aksjeregister var aldri opprettet for Pankos. Aksjebrev nr. 1 for 1 aksje viste seg å ligge på arkiv hos Anders Jahres første advokat i Panama, han som hadde stått for etableringen av Pankos og Jasmin. Bjørn Bettum foreslo i 1974 for Anders Jahre at det skulle trykkes opp aksjebrev, og at de skulle tilbakedateres for å gi skinn av autenticitet. De nyopprettede aksjebrevene ble oppbevart i Sandefjord. Bjørn Bettum og advokat Roberto Aleman arbeidet tett sammen i 1974 med fabrikasjon av tilbakedaterte selskapsdokumenter for Pankos/Continental Trust Company. Det er ingen indikasjoner i papirene eller kommunikasjonen mellom dem som viser at de var inne på tanken at Clifford Carver hadde vært aksjonær til han døde på begynnelsen av 1970-tallet. Det er rett og slett umulig å feste lit til Bjørn Bettums utsagn – at *“Clifford Carver held the shares in Continental Trust Company”*.

“he personally could not gain personal benefit from the shares. He did not believe himself to have any legal or moral entitlement to that company.”

Det skrev Bjørn Bettum på side 5 i erklæringen sin. Men han var taus om Anders Jahres enerådende disposisjoner på 1970-tallet, rådhusgaven på 40 millioner kroner og øremerking av 14 millioner dollar til sin egen og Bess Jahres personlige disposisjon. Begge disposisjonene står i rak motsetning til utsagnet, at Utenlandsformuen var ment for *“charities”*. Selv ikke panamansk juridisk fleksibilitet eller Bjørn Bettums fabuleringskraft makter å gi disse disposisjonene preg av *“charities”*. Sandefjords befolkning kan nok mene at rådhusgaven må anses som veldedighet. Men gaven var milevidt fra å være *“charitable”*, slik dette begrepet forstås i britisk og panamansk rettstradisjon.

Anders Jahre var etter Carvers bortgang tidlig på 1970-tallet opptatt av å få formalisert Utenlandsformuens øremerking for “charities”, skrev Bjørn Bettum i erklæringen sin. Der foretok Bjørn Bettum en markert snuoperasjon. I mer enn 15 år hadde han sagt og skrevet at han var uten kjennskap til Utenlandsformuen. Nå vedsto han seg at han ikke bare hadde hatt kjennskap, men også hadde hatt en sentral rolle i å få den innkapslet i lissom-stiftelsen Continental Foundation og dessuten være portvokter.

“Jahre wanted a properly constituted international charitable foundation. In relation to the CTC assets and shares I was instructed as holder of what was in effect a Power of Appointment in general terms how to exercise it” (side 9).

Monsen var stråmannen som fikk vervet i 1976. Han hadde da allerede vært stråmann for Bettumfamiliens egen utenlandsformue i Panova siden 1960-tallet. Han skulle rapportere til Bjørn Bettum også om Anders Jahres utenlandsformue:

“Monsen was not involved in the early stages of planning. He only became involved in the Summer of 1976 when he attended meeting at the New Berkley Hotel (...) Prior to that his role was to appear as a natural identifiable person seen to represent the shares, but at all times he had knowledge of the trusts under which he held. Physically he did not have possession of the bearer shares in CTC. (...) (Side 9).

He was not however a simple nominee. He was aware of the charitable trusts to be appointed in detail by Anders Jahre. (...) Monsen was put in as a name only. The reality was that the shares had no beneficial owner at that time (side 10).

In relation to the shares of CTC in 1976 he (Anders Jahre, vår tilføyelse) informed Thorleif Monsen that he should thereafter accept my instructions. Thereafter Monsen reported only to me. (...) Anders Jahre and Bess Jahre similarly told Aleman that he should do as I requested (...)” (Side 13).

Anders Jahres “*temmelig enerådende*” stilling som beslutningstaker kommer til syne både direkte og mellom linjene i erklæringen. Usynligheten av aksjonærer i Continental Trust Company og fraværet av standpunktene deres er påfallende. Det er som om det ikke eksisterte noen meningsberettigede utover Anders Jahre. Også i panamaforetak måtte aksjonærer gi sitt samtykke før de ble fratatt aksjonærrettigheter. Det er vanskelig å finne en annen forklaring på det absolutte fraværet av aksjonærer enn at Anders Jahre disponerte over Continental Trust Company slik han, og alene han, til enhver tid ønsket. Det var ingen andre enn ham selv som hadde økonomiske interesser Continental Trust Company. I den grad han og Bjørn Bettum har ment at andre eide aksjene i foretaket, er det fordi de har betraktet selskapet som befridd for aksjonærer. I et møte i 1998 med skifteforvalteren slo Bjørn Bettum frem på at Continental Trust Company på et tidspunkt hadde kjøpt sine egne aksjer og var blitt “*en selveiende institusjon*”. Anders Jahre og Bjørn Bettums anstrengelser på 1970-tallet for å finne aksjebrev i selskapet, trykke opp nye som ble antedatert og tilslutt oversendt Lazard Bank, viser at ingen av dem så på Continental Trust Company som *en selveiende institusjon* på 1970-tallet.

23.14 Bjørn Bettums overlevering av Jahre-arkiv

Da Bjørn Bettum kontaktet bobestyrer om kvelden etter at Økokrim hadde sluttført sin ransaking, opplyste han at hele hans *Anders Jahre-arkiv* (farens *Jahre-arkiv* inkludert) var

beslaglagt og fjernet. Men Bjørn Bettum ville ikke vært Bjørn Bettum om han ikke hadde sørget for et ekstra sett av papirer som han mente var av særlig betydning. Han hadde hatt mange advokater og rådgivere i sving opp gjennom årene, og hadde trolig forsynt noen av dem med kopier av relevante papirer. På tross av politibeslaget kunne han derfor i slutten av november oversende til boet et omslag med om lag 30 samtidsdokumenter fra 1970-tallet, sammen med notatet og erklæringen sin, nevnt i forrige punkt. En del av dem beskrev i detalj planleggingen av Continental Foundation og viste Bjørn Bettums sentrale rolle. Han holdt Anders Jahre orientert gjennom notater, og var påpasselig med å sikre seg Anders Jahres signatur og dermed dokumentasjon for at notatene var lest og bifalt. Noen av notatene stilet han også til Bess Jahre, trolig for å sikre seg bevis for at også hun var klar over hans råd og disposisjoner. Bess Jahre har senere fortalt at hun ba ham om bli holdt utenfor, uten at Bjørn Bettum respekterte ønsket hennes.

Dokumentene fra Bjørn Bettum er trukket frem og belyst i kapitlene 13-15. Her skal bare nevnes at Bjørn Bettum i noen av notatene har referert til Continental Trust Companys **aksjonærer**. Men antall aksjonærer, identiteten og nasjonaliteten er det taust om. Clifford Carver var etter Bjørn Bettums erklæring (ene)aksjonær. Etter at han døde på 1970-tallet, ble aksjene tilsynelatende ikke overtatt av andre.

Det ble holdt selskapsmøter i Continental Trust Company, i det minste på papiret. Ingen aksjonærer var der. De angivelige aksjonærene var alltid representert av velvillige sjeler, instruert av Bjørn Bettum og betalt av Utenlandsformuen. Blant disse var to svensker, som i senere vitneavhør forklarte at de aldri hadde deltatt i noe styremøte, aldri hadde blitt involvert i noen selskapsbeslutninger, aldri hadde truffet noen aksjonærer i selskapet. De hadde leid ut sine navn som styremedlemmer fordi Anders Jahre og Bjørn Bettum hadde bedt om det. Og trolig også fordi honoraret fristet.

Dokumentene boet fikk oversendt fra Bjørn Bettum i november 1994, var viktige i boets puslespill. Enda viktigere var alle de andre Anders Jahre-relaterte dokumentene som Økokrim hadde funnet under sengen hans. Det var han klar over. Han forsøkte å lage en handel med boet om disse dokumentene ved å tilby dem på betingelser. Etter en del frem og tilbake aksepterte han til slutt at boet skulle få dem overlevert uten restriksjoner. Betingelsene fremgår av følgebrevet fra hans advokat Hans Stenberg-Nilsen 24. november 1994.¹⁵⁰ I brevets punkt 2 tilkjennega Bjørn Bettum, som så ofte senere, sin pessimistiske oppfatning av boets utsikter. Bjørn Bettums engelske advokat hadde fortalt sin gode kunde at boet hadde *“svært begrensede sjanser til å vinne frem”* mot de utenlandske motpartene. Det var oppspillet til en lansering av forlik i brevets punkt 3:

“Etter det inntrykk Bjørn Bettum har fått gjennom sine sonderinger, er det formentlig grunnlag for å diskutere videre et forlikforslag etter følgende hovedlinjer:

- A. Anders Jahres dødsbo aksepterer gyldigheten av de angjeldende trustene i Cayman.
- B. Dødsboet trekker tilbake søksmålene mot medlemmene av familien Monsen og deres hjelpere.

¹⁵⁰ [Vedlegg – Brev 24. november 1994 fra advokat Hans Stenberg-Nilsen]

- C. Medlemmene av familien Monsen påtar seg å gjennomføre at de angjeldende stiftelser får nye Trustees og Advisors som alle utpekes av henholdsvis Anders Jahres Humanitære Stiftelse og Anders Jahres Fond til Videnskapens fremme.“

Økokrim ble informert av advokat Hans Stenberg-Nilsen: *“Bjørn Bettum finner det enklest at han stiller de dokumenter (...) som i dag befinner seg hos Økokrim – til disposisjon for boet uten noen ytterligere avtaler”*. Boet fikk et kopisett av dokumentene fra Økokrim i januar 1995. De bekreftet at boets analyser og gjetninger om Utenlandsformuen på 1970-tallet var korrekte. De beviste den tilsynsfunksjonen som Anders Jahre hadde gitt Lazard Bank og Bjørn Bettum for å forhindre at en utro tjener slo Utenlandsformuen til seg.

Dokumentene boet mottok fra Henry McKinnell i 1993 og 1994, viste Monsen-kretsens rolle og misbruk. De var avgjørende for at boet kunne ta ut søksmålet i Storbritannia i 1994. Men de ga ikke boet håndfaste bevis for krav mot Lazard Bank og Bjørn Bettum.

Vendepunktet kom da boet fikk tilgang til Bjørn Bettums arkiv i 1994/95. Dokumentene viste Anders Jahres og Bjørn Bettums verden av fusk og fanteri. Sett i ettertid har disse dokumentene vært den mest verdifulle informasjonskilden for boet.

23.15 Bjørn Bettums aktiviteter gjennom Anders Jahres Humanitære stiftelse

I neste kapittel kommer vi inn på Bjørn Bettums kontroll over Anders Jahres Humanitære stiftelse og stiftelsens ulike fremstøt mot boet fra 1995 og utover. Bjørn Bettum var på vei ut av stiftelsen i 2001 og hadde utpekt Herbjørn Hansson til å etterfølge seg. Bjørn Bettums uttreden fra styret innebar ikke at han fjernet seg fra stiftelsen eller vice versa. Hans nærhet til – og samkvem med – Fjeldstad gjennom årtier og Hansson som tidligere Kosmosansatt ga Bjørn Bettum fortsatt den avgjørende innflytelsen i stiftelsen i spørsmål om Utenlandsformuen som han ønsket.

Bjørn Bettums strategier overfor boet ble i hans levetid ofte iverksatt av stiftelsen aktiviteter. Vi viser til fremstillingen i neste kapittel.

23.16 Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1994

Kopisettet av Bjørn Bettums arkiv (inkludert farens *Jahre-arkiv*) som boet fikk tilgang til, ble noen år senere gjennomgått av Skaugen. Boet ga ham anledning til å kopiere det han ønsket. Det er disse dokumentene som ga støtet til hans tese i siste halvdel på 1990-tallet om Kosmos' eierskap til Utenlandsformuen. I 2002 motiverte Skaugen Bjørn Bettum til å erklære at han etter gjennomgang av Skaugens materiale konkluderte med at Utenlandsformuen tilhørte Kosmos, ikke Anders Jahre.

Vi gjengir i det følgende Bjørn Bettums opplysninger om Utenlandsformuen i 1994 og til mars 2002, den siste måneden han levde.

I sitt notat *Prosjekt Anders Jahre* av 26. oktober 1994 (jf. punkt 10 foran) refererte Bjørn Bettum sine omfattende undersøkelser og overlegninger om Utenlandsformuen. I punktene 13-15 fremholdt han:

”Etter at spørsmålet om søksmål nasjonalt og internasjonalt er kommet opp, har jeg søkt å bringe til veie så meget som mulig av det materialet som for meg måtte være tilgjengelig, og likeledes har jeg funnet det nødvendig å måtte kontakte så mange som mulig av de personer som fortsatt lever og som har kjennskap til de forskjellige elementer av dette kompleks. Jeg har gjennom min fars gamle arkiver vært i stand til å finne en del materiale som viser seg å være relevant. Jeg har også vært i kontakt med de fleste av de personer som på forskjellig måte har vært involvert. Det dreier seg bl.a. om Erik Monsen, Bob Slatter, Hugo Kindersley, Roberto Aleman, styreformann i Lazard Brothers og Lazard Freres. De som har deltatt i forskjellige møter er tildels Per M. Hansson og tildels Martin Jennings.

De som har arbeidet med denne sak på min side har nå et slikt kjennskap til de underliggende forhold at tiden er kommet for å bestemme hvordan saken nå gripes an både ovenfor Anders Jahres dødsbo, og overfor de personer i utlandet som kontrollerer de truster som det er tale om. På ”min side” er nå engasjert Håkon Løchen, Hans Stenberg-Nilsen og Michael Lee i Norton Rose i London. Dertil har jeg nær kontakt med Per M. Hansson og Martin Jennings.”

”Min konklusjon er at Anders Jahre påvirket og besørget opprettelse av en internasjonal veldedig stiftelse som på et eller annet tidspunkt, når forholdene skulle tilsi dette, ville støtte de av Anders Jahre opprettede norske stiftelser delvis med inntekt og delvis med kapital. Dersom forholdene hadde ligget til rette for det, er jeg lite i tvil om at Anders Jahre ville søkt å oppnå dette i 60- og 70-årene. Rådhus-saken og de senere skattesaker, gjorde denne løsning uaktuell. Anders Jahre ønsket også en viss støtte til Bess Jahre dersom hun tok opphold i utlandet. Min far og jeg bisto Anders Jahre i dette arbeid. Jeg ble pålagt klare forutsetninger.

Jeg er personlig fortsatt av den oppfatning at Anders Jahre ikke eiet Continental Trust. Han hadde på den annen side slik innflytelse at han temmelig egenrådig kunne beslutte over midlenes endelige anvendelse. Jeg er av den oppfatning at Jahre mente at midlene i Continental Trust allerede fra midten av 50-årene i realiteten var avsatt for veldedige formål. Det er ingen tvil om at Anders Jahres hensikt var at midlene iallefall ble omdannet til en veldedig stiftelse i 1976. Selv om det muligens kan være juridiske svakheter ved dokumentasjonen var dette den åpenbare hensikt.

Gaven til Sandefjord rådhus bekrefter indirekte midlenes veldedige karakter allerede i 60-årene.”

(Vår understreking)

Hans etterfølgende erklæring fra november samme år, gjennomgått i punkt 13, følger samme linje. Det er Anders Jahres **personlige** tilknytning og Anders Jahres **personlige** bestemmelser som fremheves av Bjørn Bettum som resultat av hans undersøkelser. Noen tilknytning mellom Kosmos og Utenlandsformuen er han overhodet ikke inne på etter gjennomgangen av farens *Jahre-arkiv* månedene i forveien.

23.17 Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1998

Etter initiativ fra Bjørn Bettum ble det holdt et møte mellom ham og skifteforvalteren 6. november 1998. I brev til skifteforvalteren 5. mars 1999¹⁵¹ supplerte Bjørn Bettum etter

¹⁵¹ [Vedlegg – Brev 5. mars 1999 fra Bjørn Bettum til skifteforvalteren]

avtale med en del papirer. Mye var det samme materialet som han hadde sendte bobestyrer høsten 1994. Han benyttet anledningen til å kommentere et av temaene fra november-møtet: Skaugens påstand om at Kosmos var eier av Utenlandsformuen:

"Det er første gang jeg har hørt noen antydning om at Kosmos skulle ha interesser i de verdier som stammer fra årene før og under andre verdenskrig inntil representanter for Skaugenfamilien bringer dette tema opp ca 60 år senere. Den eneste som har vært inne på en slik mulighet er Alf R Jacobsen i sin bok fra 1986 om "Kampen om Kosmos" i bokens siste avsnitt. Det påvises ikke relevant dokumentasjon som begrunner en slik mulig realitet (...)

Etter møtet 06.11.98 og brev av 27.01.99 har jeg gjennomgått det materiale jeg har tilgjengelig for å fastslå om det foreligger konkret dokumentasjon eller informasjon som kan tyde på at Eikland skulle ha eierinteresser i de verdier som stammer fra virksomheten i Continental Trust Company.

1. Dokumenter fra Riksarkivet som ble frigitt i 1984 fra undersøkelsene omkring den virksomhet som Anders Jahre og hans medarbeidere ledet i årene før under og etter 2. verdenskrig og som kulminerte med avtaler i midten av 1950-årene.

2. Kosmos' årsberetninger fra selskapenes stiftelse i 1928/32.

(...)

7 Styreprotokoller, representantskapsprotokoller og generalforsamlingsprotokoller i Kosmos så langt disse har stått til min disposisjon. Jeg mangler protokollene for hvalfangerselskapet Kosmos II (1932-1949) og representantskapsprotokollene i Kosmos-selskapene i den første periode etter at selskapene ble stiftet i 1928/32.

8 Regnskapsmateriale for Kosmos/Kosmos II fra oktober/november 1940 og 1947/48. (Bilag 15 i dødsboets sak mot Lazard/Kindersley/ Bettum.)

(...)

Når jeg gjennomgår de hendelser som fant sted i 1939 og i krigsårene, er det beslutninger og uttalelser som kan tyde på at det i utgangspunktet var uklart hvem som hadde kontroll eller var tiltenkt kontroll over de verdier som allerede var bygget opp i utlandet og som deretter ble forvaltet i utenlandske selskaper. Vi er blant annet tilbake til hvalfangst organisert i samarbeide med utenlandske interesser i Western Operating Corporation fra 1936/1937.

Det er, så vidt jeg kan se, intet som tyder på at Kosmos ble eier av aksjer eller ervervet eierinteresser slik som Eikland hevder (...)

Jeg har i hvert fall hatt et inngående kjennskap til den norske virksomhet, ledet av Jahre, og overfladisk til de utenlandske interesser fra slutten av 1960-årene. Jeg hadde meget nært samarbeid med flere av de personer som stiftet det første Kosmos-selskap i 1928 og det andre selskap i begynnelsen av 1930-årene. Dette gjaldt særlig Anders Jahre, Frithjof Bettum og Jørgen Jahre, men også flere ledende ansatte som til dels hadde vært med gjennom perioden før og etter 2. verdenskrig.

Det er på bakgrunn av denne erfaring uforståelig for meg at intet skulle ha fremkommet muntlig eller skriftlig som skulle vist eventuelle utenlandske interesser for Kosmos (...)

De to Kosmos-selskaper som ble fusjonert i slutten av 1940-årene, var i alle år børsnoterte med statsautorisert revisjon. Det ble avlagt årsoppgjør fra stiftelsen i 1928/1932 til selskapet opphørte i 1990-årene."

(Våre understrekinger)

Bjørn Bettum trakk sin negative konklusjon om Kosmos' eierskap til Utenlandsformuen på grunnlag av en fornyet gjennomgang av dokumenter lest med hans inngående kjennskap til Anders Jahres virksomheter og samtaler fire år tidligere med de fleste gjenlevende av dem som hadde vært involvert.

23.18 Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 1999

Skaugen tok ut forliksklage mot Bjørn Bettum lille julaften 1998¹⁵². Han gjorde Bjørn Bettum erstatningsansvarlig *“for det tap som er lidt ved at midlene i CTC er ulovlig frarøvet Kosmos”*.

I brev til sin advokat Hans Stenberg-Nilsen 16. april 1999¹⁵³ kommenterte Bjørn Bettum Skaugens tese om Utenlandsformuens rette eier.

- ”1 Det finnes ingen dokumentasjon i de siste ca 50 år som gir noen basis for at Kosmos har noen eierinteresse i Pankos eller det som er Pankos rettsetterfølgere.
- 2 Bjørn Bettum har i hvert fall intet kjennskap til slike rettigheter.
- 3 Alminnelige foreldelsesregler må vel i alle fall medføre at intet krav fortsatt kan bestå.
- 4 Skaugens hadde alt materiale tilgjengelig da Kosmos ble overtatt i 1989. Dette materialet inkluderer Kosmos' egne arkiver samt Alf R Jacobsens bok fra 1982, Riksarkivets dokumenter som ble frigitt i 1984 og Alf R Jacobsens bok fra 1986 og i hvert fall Fylkesskattestyrets kjennelse fra 1983. Riksskattenemndas kjennelse av 02.11.1990 kom vel da etter Skaugens gjennomgang av Kosmos.”

(Vår understreking. Bettums henvisning til boken fra 1986 gjelder Alf R. Jacobsens Kampen om Kosmos.)

23.19 Bjørn Bettums oppfatning av Utenlandsformuens eier i 2001

I brev 20. februar 2001 purret Bjørn Bettum på utbetaling av kapitalforsikring og pensjon som han hadde opptjent i sin ansettelsesperiode i Kosmos. Skaugen hadde instruert Storebrand om å holde utbetalingene tilbake grunnet Bjørn Bettum medvirkning til at Utenlandsformuen var blitt borte for Kosmos; jf. Skaugens forliksklage mot Bjørn Bettum, referert i forrige punkt. Om Utenlandsformuen skrev han:

Det hevdes formodentlig at jeg har bidratt til å fjerne fra Kosmos de verdier det strides om i Jahres dødsbo. Det er ukjent for meg at Kosmos skulle ha noen rettigheter i denne sammenheng. Dette har jeg begrunnet på forskjellig vis, særlig i en lang betenkning som sorenskriver Knut Rønning i Sandefjord anmodet om for noen år siden. Dersom det hevdes at Kosmos har noen rettigheter i denne sammenheng, representerer det i så fall grov tilsidesettelse av Kosmos' rettigheter i 1940-årene, altså for mer enn 50 år siden. Adressaten må da være Anders Jahre og nå hans dødsbo (...) Jeg har aldri frem til dette tidspunkt [1978], og heller ikke senere, mottatt noen indikasjon på at Kosmos skulle ha

¹⁵² [Vedlegg – Forliksklage 23. desember 1998 mot Bjørn Bettum]

¹⁵³ [Vedlegg – Brev 16. april 1999 fra Bjørn Bettum til advokat Hans Stenberg-Nilsen]

slike interesser i utlandet før dette ble lansert som en idé fra Eiklands side, en eller annen gang i 1990-årene. Dette er mer enn 50 år etter de hendelser før og under 2. verdenskrig som skulle danne basis for slike rettigheter.

(Vår understrekning og innskudd i hakeparentesen.)

23.20 Bjørn Bettums nye oppfatning av Utenlandsformuens eier i 2002

Kort tid før Bjørn Bettum døde i mars 2002, skiftet han standpunkt om eierskapet. Han signerte en "affidavit" (erklæring til bruk i britisk rettergang). Fra en reservasjonsløs avvisning av Kosmos' eierskap gjennom 25 år, bekjentgjorde han nå som sin overbevisning at Kosmos var eier av Utenlandsformuen.

Vi har fundert mye på årsaken til at han snudde på den måten. Han bygget ikke på noen andre opplysninger enn dem han gjennomgikk grundig i 1994, og som dannet grunnlaget for hans skriftlige opplysninger i 1994, 1998, 1999 og 2001 om at Kosmos ikke var eieren.

For oss fortøner det seg som om Bjørn Bettums ønske om å få penger i en trengt økonomisk situasjon må ha vært drivkraften bak hans nyslåtte fortelling om Utenlandsformuen. Hans mulighet til å kvitte seg med både boets og Skaugens erstatningskrav i milliardklassen kan ha forsterket hans beslutning om å bidra.

Skaugen ønsket å få Bjørn Bettum til å støtte sin sak på Cayman Islands. Tilsynelatende nølte Bjørn Bettum med å komme Skaugen i møte. Utsveksling av brev og e-poster og avtaler i Bjørn Bettums siste leveår ble funnet i hans etterlatte papirer. Lesingen gir innblikk i overtalelseskunst.

Vi gjengir utsnitt av utvekslingen mellom de to nedenfor med bibehold av ortografien.

Kommunikasjonen mellom Skaugen og Bjørn Bettum ble fremlagt i prosesskrift 14. august 2002 fra Bjørn Bettums advokat i søksmålet Jahreboet hadde reist mot Bjørn Bettum. Dødsboet hans etterfulgte ham som saksøkt og engasjerte hans advokat som prosessfullmektig for seg.

I prosesskriftet skrev advokat Stenberg-Nilsen som svar på Jahreboets krav om dokumentfremleggelse:

"Som svar på provokasjonene fremlegges herved en rekke dokumenter ordnet i kronologisk orden for tidsrommet 16. april 1999 til 10.mars 2002 – i alt 285 nummererte sider.

Bobestyreren i Bettums dødsbo har gjennomgått Bettums arkiv/dokumentmateriale og mener med foranstående å ha fremlagt alle dokumenter som bobestyreren har kunnet lokalisere (...)"

I september 2002 publiserte boet et notat med sitater fra materialet som boet hadde mottatt i prosesskriftet. Skaugen hevdet at boet hadde foretatt en tendensiøs utvelgelse for å sverte ham. Vi kan ikke innestå for at Bjørn Bettums arkiv var komplett da det ble kopiert av hans advokat og fremlagt gjennom prosesskriftet. Men vi har ikke oppdaget hull i materialets kronologi. Skaugen har på sin side aldri tatt seg bryderiet med å supplere med brev og e-poster til og fra Bjørn Bettum som nyanserer boets fremstilling i 2002-notatet. Heller ikke har han som del av sin ubetingede dokumentopplysningsplikt ("*discovery*") i rettsprosessen på Cayman Islands listet ytterligere kommunikasjon mellom seg og Bjørn Bettum.

Grunnlaget for Bettums motivasjon for å etterkomme Skaugens ønske om støtte for sin sak lå i en kapitalforsikring som var tegnet av Kosmos til fordel for Bjørn Bettum mens han var

ansatt i selskapet. Han hadde dessuten avtalefestet pensjon i Kosmos fra fylte 65 år, det vil si fra høsten 2000. Skaugen holdt pensjonen tilbake og reiste innsigelse mot at Storebrand utbetalte kapitalforsikringen til Bjørn Bettum.

I brev til Skaugen 20. februar 2001¹⁵⁴ skrev Bjørn Bettum

”Det er ingen begrunnelse for at Eikland/Kosmos nå motsetter seg at dette beløp, som totalt utgjør i størrelsesorden kr 780 000, utbetales meg.

Når det gjelder pensjon fra 65 år er dette godtgjørelse for de ca 20 år jeg arbeidet i Kosmos. Jeg går ut fra at det er foretatt den lovbestemte aktuarmessige avsetning i regnskapene for Eikland/Kosmos. Det opparbeidede polisebeløp, inkludert den manglende innbetalte premie for 1999, og de avsatte pensjonsmidler er min eiendom og tilhører ikke Skaugenfamilien.”

Argumentasjonen førte ikke til utbetaling. Inntil videre fastholdt Skaugen sitt standpunkt om å fryse utbetalinger. Men han ga åpning for revurdering hvis Bjørn Bettum kunne støtte Skaugens sak. I svaret til Bjørn Bettum 26. februar 2001¹⁵⁵ skrev han med referanse til Utenlandsformuen:

”Den sak du berører i brevet forøvrig er jo meget komplisert.

De dokumenter som vi har tilgang på; og som skriver seg fra saken(e) viser at du har en medvirkning i dette spørsmålet. De viser også at stadig vekk har det (sic) – og dette har samlet medvirket til at våre jurister har anbefalt at vi tar våre forholdsregler.

(...)

Inntil dette er mere avklart må vi fastholde vårt begrunnede standpunkt som det er redegjort for av adv Truls Leikvang. Dersom du imidlertid har opplysninger eller dokumenter som hjelper oss videre i saken(e) er vi villig til å revurdere vår holdning.”

*Etter at forsøk fra Bjørn Bettum på å få penger ”hjem” fra sine utenlandske kilder hadde måttet oppgis, begynte økonomien å bli kritisk for ham. Han sendte e-post til Skaugen 12. oktober 2001.*¹⁵⁶

”Jeg fikk i går vite fra Radiumhospitalet at det er ny kreftspredning i min lever og opsjonene er meget få.

Etter råd fra Radiumhospitalet forsøker jeg å få en svært avansert eksperimentell behandling på en Harvard klinikk i Boston, i så fall må jeg ”skyte fra hoften” og reiser sannsynligvis tirsdag eller onsdag i neste uke.

Dette kan koste meget. Jeg har ett problem, Morits, jeg har ytterst begrenset økonomi og er ikke sikker på om jeg kan komme igang med en slik behandling. Jeg er derfor avhengig av å få utbetalt snarest, kapitalforsikringen som er bundet i Norges Bank og min pensjon som nå skulle vært betalt i 12 måneder. Med renter på disse beløp snakker vi om ca kr 880 000 for kapitalforsikringens vedkommende og ca kr 830 000 for pensjonsforsikringen.”

¹⁵⁴ [Vedlegg – Brev 20. februar 2001 fra Bjørn Bettum til Skaugen]

¹⁵⁵ [Vedlegg – E-post 26. februar 2001 fra Skaugen til Bjørn Bettum]

¹⁵⁶ [Vedlegg – E-post 12. oktober 2001 fra Bjørn Bettum til Skaugen]

Skaugen fikk en av sine advokater til svare. Budskapet i svaret var ikke til å misforstå: Skulle Bjørn Bettum få sine pensjonsutbetalinger måtte han samarbeide. I brev 23. oktober 2001¹⁵⁷ skrev advokat Gregusson etter å ha vist til sitt tidligere brev fra august med diverse spørsmål:

“Dette brevet er ikke besvart og vi velger derfor å minne om dette brev og spesielt i anledning av din personlige e-mail til Morits Skaugen av 12.10.01. Det vil være naturlig med en gjensidig utveksling av ytelse i denne sammenheng slik at vi kan bringe et eventuelt samarbeid videre.”

Skaugen sendte ingen penger, men en julehilsen i e-post 24. desember 2001¹⁵⁸:

“Jeg beklager sterkt din helse situasjon og er meget lei for at vi legger press på deg.

Jeg ser det dog som en meget viktig “win / win” – og det er du som kan aller mest om dette. Som Øivin sa i møtet – alt kan være viktig for det kan settes sammen med annet og skape helt nye bilder og basis for fortolkninger.

Jeg tror dog at det er meget viktig; for dersom vi sammen klarer å dokumentere dette og derved “bevise vår teori” bedre – er du helt fri for problemer med disse tvistesaker. Det betyr jo derfor at Rettsaken i Drammen faller bort og dersom vi hjelper hverandre er det vi som “partnere” som vinner – og det blir heller ingen problemer for deg med din partner (les Kosmos) som følge av dette og etter det for deg og dine. Det motsatte er jo beklageligvis for deg at boet forfølger det hele til siste stund. I tillegg blir det penger til Bess som iht det jeg vet skal gå videre til stiftelsene (iht A J testament).”

(Vår understreking Øyvinn står for Øivin Fjeldstad.)

I en forutgående e-post 21. desember 2001¹⁵⁹ hadde Bjørn Bettum tilbakevist Skaugens hypotese om at Anders Jahre ikke var tilregnelig da han satte av penger til seg selv i 1976.

“Anders Jahre hadde ikke noen “skjult aldersdemens” i siste del av 1960 årene. Jeg kom inn i virksomheten ved årsskiftet 1969/1970 og noen mental svekkelse kunne man først merke sent i 70-årene. Han døde, som vi husker, i 1982. Anders Jahre var fullstendig klar over hva som skjedde i 1974/1975/1976 og det var ingen annen som tok nødvendige og viktige beslutninger.”

Skaugen håpet at hypotesen om Anders Jahres demens skulle dempe en negativ kritikk når det ble kjent at han hadde anklaget Anders Jahre for å ha underslått Kosmos’ midler, jf. kapittel 21 punkt 12.

I e-post 30. januar 2002¹⁶⁰ gjorde Skaugen Bjørn Bettum oppmerksom på fordelene av at Kosmos var eier av Utenlandsformuen. Da ville han nødvendigvis bli frikjent i boets søksmål. Selv om Skaugen ikke var villig til å overføre kapitalforsikring og pensjon til Bjørn Bettum, tilbød han faglig støtte til et søksmål mot Lazard Bank:

“For din sak er det åpenbart viktig å kunne påvise at midlene ikke tilhørte AJ personlig samt å kunne fremheve at dete visste myndighetene på et tidlig tidspunkt (...)

¹⁵⁷ [Vedlegg – Brev 23. oktober 2001 fra advokat Gregusson til Bjørn Bettum]

¹⁵⁸ [Vedlegg – E-post 24. desember 2001 fra Skaugen til Bjørn Bettum]

¹⁵⁹ [Vedlegg – E-post 21. desember 2001 fra Bjørn Bettum til Skaugen]

¹⁶⁰ [Vedlegg – E-post 30. januar 2002 fra Skaugen til Bjørn Bettum]

Jeg forsto via Truls at du nu har tatt ut søksmål mot Lazards og det syntes jeg er taktisk meget klokt.

Dersom du og adv Hans Steenberg Nilesen skulle ønske det stiller Truls og jeg opp for samtaler om din taktikk og hva vi kan bidra med av info eller råd.”

Tidlig i februar skjedde gjennombruddet, Bjørn Bettum var klar for samarbeid. Han fikk 6. februar oversendt forslag til samarbeidsavtale.

To dager etter sørget Skaugen for at Bjørn Bettum fikk frigitt sin kapitalforsikring. Skaugen hadde tidligere satt den inn på deponeringskonto i Norges Bank og friga depotet i brev 8. februar 2002.¹⁶¹

”Det meddeles herved at Eikland AS frafaller sitt krav på å få utbetalt forsikringsbeløpet og Norges Bank anmodes om å utbetale beløpet i sin helhet til Bjørn Bettum.”

Skaugen minnet Bjørn Bettum om arbeidsoppgaver for ham i e-post 21. februar 2002:¹⁶²

”1. Hvordan gaar det med en affidavit fra deg vedr saken og som ML skulle hjelpe deg med?

2. Fikk du snakket med OGT? – er det mere dokumenter ref din fars arkiver? Rasmus A?

3. Kan du be HSN be om at Oekokrims arkiv blir utlevert nok en gang tiki ham vedr deg (utlevert til ham og paa hans kontor en gang til) for gjennomsyn og kan Truls og evnt jeg se paa dette sammen med deg og HSN? 4. Hva slags hjelp eller dokumenter trenger du (eller HSN) av oss (feks fra Truls L) vedr regress sak mot L og din hovedsak mot boet?”

(ML står for Bjørn Bettums London-advokat Michael Lee, OGT står for Otto Grieg Tidemand, tidligere styreleder i Kosmos, Rasmus A står for Rasmus Agerup, husadvokat for Kosmos, HSN står for advokat Hans Stenberg-Nilsen.)

Skaugen hadde nøydt seg med å frigi kapitalforsikringen. Pensjonsutbetalingene holdt han tilbake. Bjørn Bettums helsetilstand forverret seg. I brev til Skaugen 21. februar 2002¹⁶³ ba han om å få slippe mer arbeid.

”Jeg omtalte også manglende pensjon i det ovennevnte brev og håper at Eikeland nå igangsetter betaling både med det som hittil ikke er betalt, med renter og den løpende månedlige pensjon.

Jeg er dessverre ikke ved god helse og er på nytt rammet av kreft og er nå svært svekket slik at jeg ville sette pris på om jeg ikke lenger behøver å tenke på denne sak.”

(Vår understreking)

For å imøtekomme Bjørn Bettum ønske om å slippe videre arbeid, stilte Skaugen en av sine advokater til disposisjon for å få sydd sammen en erklæring fra Bjørn Bettum om Utenlandsformuen, som skulle konkludere med at Kosmos var eieren.

¹⁶¹ [Vedlegg – Brev 8. februar 2002 til Norges Bank]

¹⁶² [Vedlegg – E-post 21. februar 2002 fra Skaugen til Bjørn Bettum]

¹⁶³ [Vedlegg – Brev 21. februar 2002 fra Bjørn Bettum til Skaugen]

27. februar 2002 fikk Bjørn Bettum fra Skaugens advokat Leikvang angitt noen hovedpunkter.

Bjørn Bettum signerte samarbeidsavtalen mellom seg og Skaugen 5. mars 2002.¹⁶⁴ Sammenlignet med forslaget han hadde fått oversendt i februar, hadde han i punkt 5 tilføyd at hans (forestående) dødsbo skulle likebehandles og at Skaugen skulle trekke tilbake forliksklagen mot ham, jf. understrekte ord sitatet under. De sentrale bestemmelsene i avtalen var:

- "1 Eikland yter til Bjørn Bettum all mulig assistanse for å underbygge at Anders Jahre ikke var eier av Utenlandsformuen ved å gi kopier av dokumenter som Eikland måtte besitte som underbygget Kosmos' eiendomsrett.
- 2 Bjørn Bettum skal bistå ved å gi en affidavit / erklæring om det han kjenner til om Utenlandsformuen og andre forhold om Anders Jahre.
- 3 (...)
- 4 (...)
- 5 Eikland forplikter seg til å ikke saksøke Bjørn Bettum eller hans bo, i forbindelse med handlinger eller unnlatelser knyttet til Utenlandsformuen. Den sak som er anlagt av Eikland i form av forliksklage, trekkes tilbake og saken heves.

(Våre understrekinger)

Den siste setningen i punkt 5 var uønsket av Skaugen fordi den indikerte en godtgjørelse til Bjørn Bettum for erklæringen han skulle gi. Skaugen ba derfor om å få strøket setningen. Vi har ikke sporet opp i Bjørn Bettums arkiv noe eksemplar av avtalen som er signert av Skaugen. I punkt 22 redegjør vi for hvordan Skaugen så på avtalen etter Bjørn Bettums død 11 dager senere.

Advokat Leikvang oversendte sitt utkast til *erklæring* fra Bjørn Bettum 7. mars og ba om å bli varslet om eventuelle endringer. Et revidert utkast fulgte dagen etter fra ham. I e-posten som oversendte den reviderte versjonen heter det:

"Vedlagt oversendes korrigeret utkast til affidavit for Bjørn. En original leveres av meg til Hans hjemme hos han i kveld som han tar med seg. Jeg håper at Bjørn kan få sett på dette og at han kan få undertegnet den. Selv om det er noen endringer i forhold til det opprinnelige utkast har jeg søkt å holde meg til den opprinnelige og også til erklæringen fra 1994. Nummereringen er laget etter ønske fra vår engelske advokat. Det samme gjelder endringen i innledningen. Merk også at det er hans ønske at dokumentene fra Healy & Baillie vedlegges erklæringen og signeres samtidig."

(Hans står for Bjørn Bettums advokat Hans Stenberg-Nilsen. Dokumentene fra Healy & Baillie er et foreløpig arbeidsnotat om Pankos, utarbeidet for boet i oktober 1995 og kopiert for Skaugens interne bruk i mars 1998.)

Bjørn Bettums pensjon holdt Skaugen fortsatt tilbake. Bjørn Bettum ville heller ikke fått glede av den; han døde 16. mars 2002. Bettumboet måtte gå til søksmål mot Skaugen for å

¹⁶⁴ [Vedlegg – Samarbeidsavtale 5. mars 2002 mellom Bjørn Bettum og Skaugen]

få utbetalt pensjonen Skaugen urettmessig hadde tilbakeholdt. Ved dom i 2006 ble Skaugen dømt til å etterbetale Bjørn Bettums pensjon.

10. mars, seks dager før han døde, undertegnet Bjørn Bettum sin “*affidavit*”¹⁶⁵. Rammen og hovedinnholdet var utformet av Skaugen i begynnelsen av mars, og var skreddersydd for Skaugens rettsvist på Cayman Islands. Bjørn Bettums advokat Hans Stenberg-Nilsen skal etter det som ble opplyst i pressen, ha bistått Bjørn Bettum i arbeidet med erklæringen.

Begrunnelsen for Bjørn Bettums konklusjon, at Kosmos opprinnelig eide Utenlandsformuen, finnes i punkt 23– 27:

- “23. I have to accept that I never knew how CTC was set up or what arrangements governed its shares. I have for many years been aware that Continental Trust Company originally was established as Pankos Operating Company and that it was established to purchase the vessel Jaguar later named Janko. I have now been made aware of much evidence which shed light on the ownership of the shares of Pankos and the Janko. Part of this evidence has been enclosed in a report written by the law firm Healy and Baillie in 1995 which I recently have been given access to. This report has apparently been written for the Estate of Anders Jahre.
24. I have now seen that in this report there is evidence in the form of documents which obviously originate from my fathers legal files. These legal files were seized from my home by the Norwegian Serious Fraud Office (Økokrim) despite my and my lawyers objections as being privileged documents. I do not know how these documents have come into the possession of Healy and Baillie.
25. The most important of these documents are accounts' of the Kosmos companies from the war years, accounts of Pankos from 1940, decision by the Board of Directors of Kosmos to purchase the Janko and the Panamanian company owning the vessel, the balance sheet of Kosmos from 1943/44 showing the Janko as part of the assets of Kosmos and a confidential memo to the Board of Directors of Kosmos discussing the seizure of the Janko. All these documents have been part of the files from my father and are enclosed this statement as Exhibits. My father was a director of Kosmos, concerned in its management and the legal advisor for Kosmos. I inherited these files when my father died but had never focused on them before. I did not have any particular reason to do so either. I can see that these accounts and documents show or indicate that the Janko and/or the shares of Pankos in reality were the property of Kosmos and this has convinced me that the shares of Continental Trust Company originally were owned by Kosmos.
26. I have never seen any evidence in the Company's records that Pankos/Continental Trust Company shares were at any time sold by Kosmos to any party or to Anders Jahre. Whilst he denied having any personal interest in Continental Trust Company, Anders Jahre never said whether or not Kosmos itself had any interest.
27. If Mr Anders Jahre or Kosmos had been the owners of the CTC shares I would have realised at least from the 1960s that this would have had serious tax implications in Norway. Had this been the case as is now suggested by the estate and Eikland I do not believe that Anders Jahre or my father, assuming he knew, would have told me so. Neither of them would have wanted me to be in any way implicated.”

(Våre understrekinger)

¹⁶⁵ [Vedlegg – Affidavit 10. mars 2002 signert av Bjørn Bettum]

23.21 Bjørn Bettums forglemmelse om dokumentoverlevering til boet i 1994

Sammen med en annen ga advokat Hans Stenberg-Nilsen påskrift på erklæringen der de bekreftet at Bjørn Bettum

“has read this affidavit and has declared in our presence that it is the truth as he knows it and signed it”.

Advokat Stenberg-Nilsen var den som på Bjørn Bettums vegne i brev 24. november 1994 ga boet tilgang til dokumentene Økokrim hadde beslaglagt ved ransakingen i oktober 1994 og også ga boet anledning til å gjøre bruk av Frithjof Bettums arkiv. Brevet er vedlegg 150. I brevet skrev han:

“Jeg tillater meg å meddele at Bjørn Bettum har funnet det enklest at han stiller de dokumenter som er behandlet i Deres forannevnte brev - og som idag befinner seg hos Økokrim - til disposisjon for boet uten noen ytterligere avtaler.

Han tar forbehold om at dokumentene ikke må offentliggjøres.

Foranstående er videre betinget av at dokumentene anvendes på følgende måte:

- (a) De dokumenter som knytter seg til hendelsene er tatt ut fra Frithjof Bjørn Bettums arkiv og skal behandles som dokumenter i forholdet mellom klient og advokat. Bjørn Bettum har for sitt vedkommende ikke noe å innvende mot at dokumentene kan anvendes i den grad det er nødvendig for boets videre bevisførsel.”

Når Bjørn Bettum i sin affidavit punkt 24 opplyste at han var uvitende om hvordan dokumentene fra farens *Jahre-arkiv* hadde kommet til boets amerikanske advokater, kan årsaken ha vært at han i sin svekkede tilstand hadde glemt at han hadde gitt boet tilgang til arkivet med fri rett til bruk. Han kan også ha glemt at enkelte kopier fra dette arkivet lå på bordet og ble diskutert i fire samtalerunder mellom bobestyrer og ham i 1995 og 1996.

Men hans advokat Hans Stenberg-Nilsen var klar over hvordan dokumentene var kommet til boet. Vi er forundret over at han som var tilstede da Bjørn Bettum signerte og på forhånd hadde bistått ham med erklæringen ikke fant grunn til å friske på hans hukommelse om dokumentene boet hadde fått i 1994/95.

Punkt 24 i Bjørn Bettums affidavit er likelydende med forslaget som Skaugen utformet. Det kunne gagne Skaugens sak at Cayman-domstolen ble gitt et inntrykk av at boet og Økokrim var kontorfeller, og at boet attpåtil hadde gjort bruk av angivelige “*privileged documents*”. Bruk av tredjemanns “*privileged documents*” ansees som helligbrøde av britiske domstoler og kan stemple brukeren som uverdigg i rettssalen. I 2002 satset Skaugen fortsatt sterkt på at boet kom til å bli kastet ut av saken på Cayman Islands hvis bare domstolen der lot seg overbevise om at boet egentlig var representant for norske skattemyndigheter.

I punkt 25 erklærer Bjørn Bettum at dokumentene fra farens arkiv hadde fått ham til å skifte syn:

“All these documents have been part of the files from my father (...) I inherited these files when my father died but had never focused on them before. I did not have any particular reason to do so either.”

Utsagnet er stikk i strid med det han skrev i notatet sitt *Prosjekt Anders Jahre*: I det notatet, datert 26. oktober 1994 (vedlegg 148), refererte han sine grundige undersøkelser, og at han gjennom farens arkiv hadde kommet over stoff av betydning:

“Etter at spørsmålet om søksmål nasjonalt og internasjonalt er kommet opp, har jeg søkt å bringe til veie så meget som mulig av det materialet som for meg måtte være tilgjengelig, og likeledes har jeg funnet det nødvendig å måtte kontakte så mange som mulig av de personer som fortsatt lever og som har kjennskap til de forskjellige elementer av dette kompleks. Jeg har gjennom min fars gamle arkiver vært i stand til å finne en del materiale som viser seg å være relevant. Jeg har også vært i kontakt med de fleste av de personer som på forskjellig måte har vært involvert. (...)” (Notatets punkt 13.)

(Vår understreking)

Han hadde altså vært igjennom de samme dokumentene i 1994 som han fikk fra Skaugen i 2002. Men ingen av dokumentene fikk ham i 1994 inn på tanken at Kosmos kunne ha vært eier av Pankos.

23.22 Bjørn Bettums etablering av Continental Foundation

Da boet tok ut stevning i Storbritannia i 1994, hadde boets rådgivere analysert seg frem til at Continental Foundation var ugyldig da den ble stiftet i 1976. Selv om boet bare hadde kjennskap til deler av dokumentasjonen for etableringen av Continental Foundation var arbeidshypotesen ved inngangen til 1994 at Continental Foundation ikke tilfredsstilte britiske krav for gyldigheten av “*charitable foundations*”. Arbeidshypotesen lå til grunn for boets søksmål i 1994.

Utad fungerte Continental Foundation som en ugjennomtrengelig mur for omverdenen. Etter sin innpakning fremsto den som “*charitable*”. Det var hele poenget med etableringen av den. Meningen var likevel at midlene skulle komme de to norske Jahre-stiftelsene til gode. De måtte vente inntil videre. Forholdene var ikke de beste etter at rådhusgaven hadde satt lyset på Utenlandsformuen. Bjørn Bettums oppgave var å sørge for en sikker havn for Utenlandsformuen, som muliggjorde senere bruk til beste for de norske stiftelsene. En utfordrende oppgave, for en “*charitable trust*” kan ikke utdele eller overføre midler til annet enn “*charitable*” formål. Anders Jahres Humanitære stiftelse kvalifiserte **ikke** som “*charitable*”, jf. kapittel 24 punkt 6. Stiftelsens vedtekter ekskluderte den fra kretsen av verdige mottakere som Continental Foundation kunne tilgodese.

Anders Jahre så neppe på britiske rettsprinsipper for “*charitable foundations*” som et stort problem. Hans livslange erfaring var at hans ubendige vilje og kreative medhjelpere trumfet regler som hemmet utfoldelse. Continental Foundation behøvde ikke frykte lokal kontroll. Som andre nullskattelend var Cayman Islands samfunnsmodell tuftet på å være uten – eller ha inaktive – tilsynsorganer og heller ikke pålegge investorer regnskaps- eller dokumentoppbevaringsplikt. I Utenlandsformuen fantes det penger til å motivere myndighetenes velvillighet og senkede øyelokk. Belønning for smidig myndighetsutøvelse satte alltid en hyggelig spiss på hverdagen for de utvalgte på Cayman Islands.

Vi regner med at Bjørn Bettum fikk tilbakemelding fra lovkyndige på “*trust law*” at det ikke var mulig å etablere en gyldig “*charitable foundation*” med så vidtfavnende og fleksibel

formålsbestemmelse som var forutsatt fra Sandefjord. Han var en erfaren bruker av kompetente rådgivere. Normalt vil han ha gjort Anders Jahre oppmerksom på problemet. I egen interesse var han alltid nøye med å skaffe seg ryggdekning fra Anders Jahre. Vi er likevel ikke sikre på om han gjorde det denne gangen. Bjørn Bettum så faren for at norske myndigheter ville rulle opp Utenlandsformuen etter oppstyret med rådhusgaven. Anders Jahres mentale helse skrantet, og enkelte episoder indikerer at han ikke skjønnte alvoret da myndighetene fulgte opp sine spørsmål. De mange historiene i ettertid om hans lapp i lommeboken med tall for Utenlandsformuen som han viste til et utvalgt publikum, forteller mye om hans stolthet over det han hadde skapt. Det var kanskje uråd for Bjørn Bettum å overbevise ham om at han måtte gi fra seg Utenlandsformuen til en eierløs "foundation" i Karibia. Derfor kan vi ikke utelukke at Bjørn Bettum fant å måtte handle etter eget beste skjønn uten velsignelse fra Anders Jahre.

Bjørn Bettum måtte kombinere to formål som innbyrdes var uforenlige:

- Etablering av en formuesstruktur i en jurisdiksjon som vernet om investorenes ønske om usynlighet, og som derfor ikke ville besvare spørsmål fra norske myndigheter på noen meningsfull måte.
- Etablering av en "trust" med formålsbestemmelse som åpnet for utdelinger og overføringer også til Anders Jahres Humanitære stiftelse, selv om den ikke var "charitable".

Det hastet med å få tryllet bort båndene mellom Anders Jahre og Continental Trust Company. Etableringen av Continental Foundation ble prioritert uten at det var funnet en god løsning på senere overføringer fra Utenlandsformuen til Anders Jahres Humanitære stiftelse.

Den som ble gitt oppgaven å formalisere Continental Foundation var en kanadisk advokat, Douglas Gibson. "Trust" etter britisk rett var et av hans spesialfelt. Han fikk sine instruksjoner fra Bjørn Bettum og Roberto Aleman, advokatforbindelsen i Panama som hadde vært involvert i Utenlandsformuen i årtier. Formålsbestemmelsen som advokat Gibson ga Continental Foundation, gjorde den ugyldig. Det er lite trolig at han bommet på trust-ABCen sin. Arbeidsfeltet og hans etablering av en serie "charitable trust" gjennom årene både før og etter Continental Foundation taler mot at han var ukyndig eller slurvete. Ugyldigheten var opplagt for den kyndige. Privy Councils reaksjon i 1999 er illustrerende: Fem av Overhusets "law lords" anså ugyldigheten av Continental Foundation som så åpenbar at de ikke brød seg om å høre boets argumenter for ugyldighet. De avbrøt rettsmøtet etter å ha hørt på motpartens innlegg i noen timer.

Privy Councils overhode, dronning Elizabeth II, sanksjonerte avgjørelsen først sommeren 2000. Vi spekulerte en stund på om hun motsatte seg avgjørelsen, men har i etterhånd fått opplyst at forsinkelsen skyldtes en bred gjennomgang av andre "charitable trusts".

Vi tror at Bjørn Bettum instruerte advokat Gibson om å lage en formålsbestemmelse for Continental Foundation som ga åpning både for flytting av innmaten til annen jurisdiksjon og utdelinger til formål som ikke var "charitable". Hans vurdering har i så fall vært at ugyldighet var en kalkulert risiko som han måtte ta. Det var prisen for å få visket ut enhver synlig forbindelse mellom Anders Jahre og Utenlandsformuen.

Også Aall Foundation ble etablert som en “*charitable trust*”. I form og innhold var Aall Foundation kopi av Continental Foundation, bortsett fra navnet og formålsbestemmelsen. Formålet var formulert etter læreboken for “*charitable trusts*”, og Aall Foundation var derfor en gyldig “*trust*” – i motsetning til Continental Foundation. Advokat Gibsons etablering av Aall Foundation bekrefter at han behersket faget sitt. Mens det var Bjørn Bettum som instruerte advokat Gibson om etableringen av Continental Foundation, var det Thorleif Monsen som instruerte ham om etableringen av Aall Foundation. Etableringen var Thorleif Monsens første steg for å slå til seg Utenlandsformuen. Han hadde ikke de to norske stiftelsene med i sine planer. For ham var det derfor enkelt å etablere en gyldig “*charitable trust*”.

23.23 Bjørn Bettums ønske om Plea Bargain

Bjørn Bettum håpet på at opplysningene han ga om Utenlandsformuen høsten 1994, ville føre til at boet la kravet mot ham til side. Det skrev advokaten hans i brevet 24. november 1994, jf. vedlegg 150, og det ble gjentatt av Bjørn Bettum med stigende intensitet i samtaler med bobestyrer i året som fulgte og frem til våren 1996. Bjørn Bettum minnet om at han hadde spart boet for store utgifter ved å overgi arkivet. Det var utvilsomt riktig. Det reiste spørsmålet om boet burde redusere eller frafalle kravet mot ham.

Bjørn Bettum selv hadde for bekjentgjort for verden sin dype moralske forargelse i 1993 da boet hadde inngått avtalen med Henry McKinnell om kompensasjon til hans barn. Bjørn Bettum så nok annerledes på en kompensasjonsordning for seg selv i form av et frafall fra boet av erstatningskravet mot ham.

Boet konkluderte i 1996 med at kravet mot Bjørn Bettum skulle fastholdes uten reduksjoner. Bjørn Bettums fortelser og villeding i de tolv foregående årene hadde påført boet svære kostnader og muliggjort Monsen-kretsens massive tapping av Utenlandsformuen. Bjørn Bettums strategi i denne tidlige perioden var å få boet til å gi opp. Imens ble Utenlandsformuen tappet for millioner på millioner dollar. Bjørn Bettum kom først ut med sin viten da han følte seg presset opp i et hjørne. Dokumenter under senen avslørte hans roller som høyre hånd for Anders Jahre i 1975 og 1976 og som vokter av Utenlandsformuen. Noen millioner hadde han tusket til seg selv også. I 1994 innså Bjørn Bettum at han ikke hadde muligheter til å holde kortene for seg selv og valgte av taktiske grunner å gi boet tilgang til papirene sine.

Bjørn Bettum unnskyldte seg senere med at han ikke hadde hatt tid til å tenke på Utenlandsformuen etter Anders Jahres bortgang. Han hadde døgnet opptatt med Kosmos.

Det var retorikk. For Bjørn Bettum brukte mye tid og krefter fra 1982 til 1991 på å få boet til å tro at verken Anders Jahre eller Bjørn Bettum hadde noen forbindelse med Utenlandsformuen. Bjørn Bettum hadde brukt mindre av sin pressede tid om han hadde delt sin kjennskap til Utenlandsformuen med bobestyreren i 1982. Hans opplysninger ville satt boet i stand til å ta en effektiv og kostnadsbesparende aksjon mot Thorleif Monsen før han hadde fått slått til seg Utenlandsformuen.

Bjørn Bettum hevdet i 1996 at han hadde en underforstått pakt med bobestyrer om å bli holdt utenfor det norske søksmålet mot Lazard Bank. Men i advokat Hans Stenberg-Nilsens brev 24. november 1994 sies det bare at han *går ut fra* at boet ikke ville følge opp forliksklagen mot Bjørn Bettum. Det fikk verken han eller Bjørn Bettum noen gang bekreftet.

23.24 Bjørn Bettums tilbakesøkningskrav mot Lazard Bank

Boets forlik med Lazard Bank i 2001 omfattet ikke Bjørn Bettum. I januar 2002 fremmet han tilbakebetalingssøksmål mot Lazard Bank for det tilfelle at boet ville få medhold i sitt krav mot ham. Etter forliksavtalen mellom Lazard Bank og boet i 2001 var boet forpliktet til å dekke ansvar Lazard Bank ville bli idømt på grunn av bankens forlik med boet.

Bjørn Bettums mulige strategi med regress-søksmålet mot banken kan ha vært å skaffe seg et forhandlingskort overfor boet for å få til forlik. Logikken har i så fall vært at hans erstatningsansvar ville bli veltet over på banken, og at banken kunne snu seg mot boet. Svakheten i et slikt resonnement var at hans tilbakesøkningskrav mot Lazard Bank manglet ethvert tenkelig rettsgrunnlag. I forholdet mellom banken og Bjørn Bettum var banken uten ansvar; den hadde hele tiden fulgt hans egne instruksjoner.

Alternativt kan regress-søksmålet ha vært diktert av forbundsfellen Skaugen og ha vært Skaugens strategi istedenfor Bjørn Bettums, se avsnittet nedenfor neste.

Regress-søksmålet ble tatt av plakaten etter kort tid. Stevningen mot banken var en minimumsversjon for å tilfredsstillende lovkravene for en stevning. Verken Bjørn Bettum eller dødsboet hans gjorde forsøk på å sannsynliggjøre noe rettsgrunnlag for bankens ansvar. Søksmålet ble trukket av boet hans samme år det ble tatt ut.

Det førte til en diskusjon mellom Bettumboet og Skaugen. Skaugen påberopte seg at avtalen mellom Skaugen og Bjørn Bettum fra mars 2002 (jf. punkt 20 ovenfor) ikke var oppfylt av Bjørn Bettum og Bettumboet når boet hadde trukket regress-søksmålet.

Som allerede nevnt i kapittel 21 meldte Skaugen sitt erstatningskrav mot Bjørn Bettum i dødsboet. Det oppsto diskusjon mellom ham og bostyrer (i Bettumboet) om kravet. I faks til Skaugens advokater 27. september 2002¹⁶⁶ oppsummerte advokat Marius M. Gisvold Bettumboets "*observasjoner*" av Skaugens posisjonering.

Oppsummeringen gir et interessant blikk inn i Skaugens manøvrer i henholdsvis Jahreboet og Bettumboet. I Jahreboet fremsatte han i Bess Jahres navn krav om at boet skulle trekke kravet sitt mot Bjørn Bettum, og følgelig ikke melde noe krav i Bettumboet. Senere deltok han i et fremstøt overfor Bjørn Bettums barn for å unngå at de sluttet seg til et forslag til forlik mellom Bettumboet og Jahreboet, se punkt 27 nedenfor. I Bettumboet fastholdt han sitt erstatningskrav mot Bjørn Bettum. Det kravet konkurrerte med Jahreboets krav mot Bjørn Bettum.

Diskusjonen som faksen refererer gjaldt Skaugens grunnlag for kravet. Bettumboet sto på at avtalen mellom Bjørn Bettum og Skaugen var oppfylt fra avdødes og boets side, og at

¹⁶⁶ [Vedlegg - Faks fra Wikborg, Rein & Co 27. september 2002 til Thommesen m.fl]

Skaugen måtte oppfylle sin motytelse som var oppgivelse av erstatningskravet mot Bjørn Bettum.

“Når det gjelder Eiklands AS’ posisjon er vi som De forstår meget fortørnet på bakgrunn av den kuvending som har funnet sted den siste uke. Vi har gjennomgått ... alle notater og korrespondanse siden Bjørn Bettums bortgang. På denne bakgrunn er våre observasjoner:

1. Eikland AS har ikke meldt sin fordring i Bjørn Bettums Dødsbo innen proklamafristen.
2. Uansett pkt. 1 over, så har Eikland AS og Bjørn Bettum inngått en avtale som Bjørn Bettum og deretter hans bo har oppfylt fullt ut, og som medfører at Eikland AS ikke har noe krav mot Bjørn Bettums Dødsbo. ...”

Faksen referer et brev 29. april 2002 fra Skaugen der han introduserte en ytterligere forpliktelse for Bjørn Bettum utover å undertegne erklæring om Kosmos’ eierskap til Utenlandsformuen. Et utsnitt av brevet fra Skaugen til Wikborg, Rein & Co lyder:

“... Bjørn Bettum gjennomførte regressøksmålet så lenge han var saksøkt. ... Dette hadde sammenheng med at vi ønsket å beholde muligheten for å fremme et krav overfor Lazard i Norge, noe som kunne være naturlig å gjøre sammen med Bjørn Bettum.”

Skaugen hadde i 1996 valgt å holde seg utenfor Jahreboets søksmål mot Lazard Bank istedenfor å slutte seg til det gjennom intervensjon. Vi kjenner ikke overveielsene som lå bak, men sitatet ovenfor gir en pekepinn om at passiviteten senere ble ansett som en tabbe. I 2002 var Skaugen for sent ute til å reise søksmål i Norge mot Lazard Bank. Selv om Bjørn Bettums regress-søksmål i 2002 mot banken manglet juridisk fundament, kan Skaugens plan ha vært å bruke regress-søksmålet som redningsplanke for sitt eget krav ved å erklære intervensjon. Det kan ha vært grunnen til at han i e-posten til Bjørn Bettum 30. januar 2002 (se vedlegg 160) tilbød sin bistand:

“Jeg forsto via Truls at du nu har tat ut søksmål mot Lazards og det syntes jeg er taktisk meget klokt.

Dersom du og adv Hans Steenberg Nilesen skulle ønske det stiller Truls og jeg opp for samtaler om din taktikk og hva vi kan bidra med av info eller råd.”

Skaugen argumenterte med at hans forpliktelse etter avtalen med Bjørn Bettum var bortfalt på grunn av regress-søksmålets bortfall. Bortfallsgrunnen lar seg ikke begrunne juridisk med mindre Bjørn Bettums regress-søksmål var en vesentlig forutsetning for Skaugens marsavtale Bjørn Bettum.

23.25 Offentlig skifte i Bjørn Bettums dødsbo

Bjørn Bettum døde 16. mars 2002. Delingen av fellesboet med tidligere ektefelle Berit Marta Maria Haraldsen Bettum hadde pågått i flere år, men var ikke ferdig behandlet. Fire fellesbarn var arvinger; sammen med moren var de andelseiere i Bjørn Bettums dødsbo. De hadde derfor en parallell posisjon til den Bess Jahre hadde i Jahreboet.

Med kravet fra Jahreboet mot Bjørn Bettum var privat skifte med overtakelse av gjeld ikke et alternativ for arvingene. Offentlig skifte i dødsboet og fellesboet ble åpnet 27. mars 2002. Advokat Leif Petter Madsen ble oppnevnt som bostyrer av Sandefjord skifterett.

I det følgende kaller vi Bjørn Bettums dødsbo "Bettumboet". De fem andelseierne i Bettumboet omtaler vi kollektivt som "Bettumfamilien".

23.26 Dødsboet inn som saksøkt i erstatningssøksmålet mot Bjørn Bettum

Bettumboet valgte å gå inn på Bjørn Bettums plass som saksøkt i søksmålet boet hadde reist mot ham i 1996. Søksmålet hadde stått på stedet hvil siden 18. mai 2000 som følge av hans sykdom. De to boene forhandlet om forlik uten resultat, og rettsforhandlingene begynte i slutten av september 2002.

23.27 Første forlikforsøk 2002

Forliksforhandlingene mellom boet fortsatte under rettsmøtene. 1. oktober 2002 sendte Jahreboet et revidert forslag¹⁶⁷ til bostyrer i Bettumboet:

"AJBs rasjonelle basis for et forlik med BBB er hva som kan oppnås ift en rettsavgjørelse slik rettstvisten står pr. i dag – tre/fire rettsdager før saken tas opp til doms. På møtet søndag nevnte jeg hvilke elementer som etter mitt skjønn det kan settes en verdi på for AJB – positiv eller negativ – i tilfelle av et forlik etter de linjer vi har diskutert.

(...)

Pva AJB – og med forbehold om aksept av skiftesamlingen i AJB – fremsetter jeg tilbud om forlik i 2 alternativer:

I. Forlik av rettstvisten med tilkjennelse av saksomkostninger til AJB på MNOK 1,46. AJB aksepterer at BBB dekker opplistede, uprioriterte småkrav 100 %. AJB aksepterer at TUSD 100 unntas fra AJBs dekningsmulighet i BBB. Forliksavtale med BBB uten avtalemessig tilslutning fra BBs arvinger.

II. Forlik med samme saksomkostninger. AJB aksepterer full dekning av nevnte småkreditorer. AJB aksepterer at TUSD 200 unntas fra AJBs dekningsmulighet i BBB. Forliksavtale med BBB med avtalemessig tilslutning fra BBs arvinger.

Siden det ser ut til at noen av BBs arvinger har besværet seg til utenforstående om press, understreker jeg at alt. I står som et fullverdig forlik for AJB. AJB har ikke hatt noen kontakt med arvingene, ønsker heller ikke å ha kontakt med dem, og vil ikke på noen måte influere på deres standpunkt til forlik.

(...)

Det er ikke hensiktsmessig å angi noen akseptfrist. Men AJB må ha mulighet til å trekke tilbudet når saken tas opp til doms torsdag. – Tilbudet kan ikke påberopes i rettstvisten."

(AJB står for Jahreboet, BB for Bjørn Bettum, BBB for Bettumboet)

Rettstvisten ble tatt opp til doms 4.oktober 2002. Ingen av de to alternativene i forlikforslaget hadde fått tilslutning i Bettumboet. Bettumfamilien nølte og sa til slutt nei til

¹⁶⁷ [Vedlegg – Forlikforslag 1. oktober 2002 fra Jahreboet]

forslaget. Bostyrer i Bettumboet opplyste at familiens standpunkt ledet til at bostyrer sa nei også til forslaget alternativ I (avtale mellom de to boene uten tilslutning fra familien).

Bettumfamilien opplyste til Jahreboet at deres nei langt på vei var forårsaket av frustrasjon og misnøye med bobehandlingen i Bettumboet. Familien følte seg parkert på siden av bobehandlingen og var skeptisk innstilt til forslag som ble anbefalt av bostyreren.

Misnøyen med bobehandlingen var signalisert allerede sommeren 2002, da Bjørn Bettums tidligere ektefelle tok underhåndskontakt med Jahreboet og signaliserte stor forliksvilje, større enn det bostyrer i Bettumboet hadde gitt uttrykk for. Hun uttrykte uro over det hun mente var en overflatisk og verdiødende behandling av Bettumboet. Hun opplyste at bostyrer ikke rådførte seg med boets andelseiere. Hennes oppfatning var at bostyrer behandlet Bettumboet som et konkursbo, der Bettumfamiliens interesser ble neglisjert. Bettumfamilien hadde ikke fått den posisjonen i boet som skifteloven forutsetter for dødsbo.

Bettumfamiliens holdning til forlikforslaget ble også påvirket av tilrop fra Jahreboets norske motparter i 2002, Skaugen og Anders Jahres Humanitære stiftelse som vi her kaller "stiftelsen".

Som det er redegjort for i kapittel 21, var Skaugen opptatt av at hans sak på Cayman Islands ikke skulle bli svekket gjennom avgjørelser i Norge. Det kunne den bli om Bettumfamilien sluttet seg til et forlik som bygget på at Utenlandsformuen tilhørte Anders Jahre. Stiftelsen hadde gjennom Herbjørn Hansson og Øivin Fjeldstad alliert seg med Skaugen for å hindre at Jahreboet fikk hånd om Utenlandsformuen. De var blitt kjent med forlikforhandlingene mellom boene og gikk til aksjon.

Bjørn Bettums sønn Anders Bettum fikk 26. september, fire dager før rettsforhandlingene startet, e-post fra sin svoger Einar Stavrum:

"Herbjørn Hansson ringte meg i dag 26/9 (...) Herbjørn reagerer meget sterkt på at livsarvingene skal tiltre en erklæring der BBB (Bettumboet, vår klargjøring) erkjenner ansvarsforhold og erstatningsansvar i forhold til AJs søksmål. At man får 2,5 mill til Martin for å tiltre en slik erklæring mener han er utpressing.

Herbjørn mener det vil være veldig ødeleggende for den sak AJ Hum Stiftelse og Kosmos/Eikland fører for at "Utenlandsformuen" egentlig tilhørte Kosmos og deres arbeide for at disse pengene skal tilbakeføres til veldedige stiftelser (...)"

Øivin Fjeldstad i stiftelsen fulgte opp i en e-post til Anders Bettum 8. oktober. Da hadde en i Bettumfamilien hatt kontakt med advokat Bjørn Stordrange – advokat for stiftelsen i kampen mot Jahreboet.

"Jeg forstår at dere er i kontakt med Bjørn Stordrange. Det er bra. Han har iallfall ingen andre interesser å ta vare på i denne saken. Dersom dere ikke har undertegnet enda, kunne det være en idee (sic) å si at dere ikke vil ta endelig standpunkt før alle andre forutsetninger for forliket er på plass (bl.a. skal Bess J akseptere i AJ-boet)? Den viktigste er imidlertid kanskje at Anne skal fratre som testamentsfullbyrder. Er det ikke nok for dere å si at dere avventer Annes beslutning?

Når det gjelder pengene til Martin er det intet nytt. Jeg oppfatter imidlertid Herbjørn og Morits slik at deres tilsagn på til sammen kr 7-800 000 opprettholdes, selv om de neppe vil sette dette på papiret i dag."

[Anne Bugge var Bjørn Bettum søster og hadde som valutautlending vært aktiv i hvitvasking av Panova-midler gjennom årene. Jahreboet hadde satt som betingelse for forlik med Bettumboet at hun

frasa seg vervet. – Martin Bettum er bror av Anders Bettum. Bostyrer i Bettumboet hadde tanker om å skape en støtteordning for ham hvis det ble forlik]. (Våre klargjøringer.)

Det kom ikke noe forlik i stand. Resultatet ble som ønsket av Skaugen, Hansson og Fjeldstad. Men tilsagnet på 7–800 000 kroner fra *“Herbjørn og Morits”* var lokkemat som Bettumfamilien aldri senere så noe til.

23.28 Andre forlikforsøk 8. oktober 2002

Også etter at rettssaken var tatt opp til doms, forhandlet Bettumboet og Jahreboet om forlik. 8. oktober ble de enige om forliksavtale.¹⁶⁸

Sentrale punkter i forliket var:

- Tilgang til Bjørn Bettums arkiv, hans rådgiveres arkiv angående Jahreboet samt Bettumboets samtykke til at Jahreboet kunne innhente opplysninger i samme grad som Bettumboet.
- Aksept av Jahreboets erstatningskrav mot Bjørn Bettum.
- Begrensning av Jahreboets saksomkostningskrav i søksmålet mot Bjørn Bettum til 1,4 millioner.

Bettumfamilien aksepterte forliket.

I skiftesamlingen i Jahreboet reiste Skaugens alias Bess Jahre innsigelse mot forliket, jf. kapittel 21 punkt 15.4. En rekke innvendinger kom på bordet, men ikke den virkelige: Forliket kunne skade Skaugens sak på Cayman Islands. Skifteretten besluttet 29. oktober at Jahreboet skulle inngå forliket.

23.29 Dom 8. november 2002 på 1,5 milliarder

Før beslutningen om forlik var blitt endelig (rettskraftig), falt dommen i Jahreboets søksmål mot Bjørn Bettum. Ved dom 8. november fikk Jahreboet fullt medhold i kravet sitt mot ham. Det var ikke særlig overraskende. Bettumboet hadde under rettsaken erkjent at Bjørn Bettum hadde kjent til Utenlandsformuen og hadde blitt pålagt kontrollplikter av Anders Jahre. Bettumboets eneste innsigelser mot Jahreboets krav var at Bjørn Bettums erstatningsansvar var foreldet, og (for en mindre del av kravet) at Bjørn Bettum ikke hadde opplysningsplikt overfor Jahreboet.

Øivin Fjeldstad i Anders Jahres Humanitær stiftelse kunne for sin del ikke fatte utfallet. Han karakteriserte dommen som *“hårreisende”*. Bettumboets erkjennelser under rettssaken førte til at domstolen bare skulle ta standpunkt til om hovedkravet mot Bjørn Bettum var

¹⁶⁸ [Vedlegg – Forliksavtale 8. oktober 2002]

foreldet. Vi er usikre på om Fjeldstad hadde fått det med seg, eller om det var hans spisskompetanse som fikk ham til å karakterisere rettens bedømmelse av foreldelsesspørsmålet som *hårreisende*.

Øivin Fjeldstad hadde rådført seg med andre. Hva kunne gjøres? Kanskje kunne stiftelsen gjøre bruk av Bess Jahres navn? Hun var nå passasjer hos stiftelsen, overført fra forbundsfellen Skaugen. I e-post til Anders Bettum 20. november skrev han:

Tanken om anke ble lagt til side. Stiftelsen hadde trolig konkludert med at det ble for

“vanskelig å bygge opp en fullt troverdig argumentasjon”.

23.30 Dommen tilsidesatte forliket

Dommen kom før kjennelsen om forliket var blitt endelig. Jahreboet anså seg derfor ubundet av det.

Bettumboet var av motsatt oppfatning, og mente at Jahreboet var bundet uansett. Hadde Bettumboet hevdet samme standpunkt om dommeren hadde frifunnet Bjørn Bettum og tilkjent saksomkostninger? Det vet vi ikke.

Men vi vet hvordan to domstoler avgjorde uenigheten mellom de to boene. Uenigheten havnet i domstolsapparatet, først i Sandefjord tingrett, deretter i Agder lagmannsrett. Avgjørelsestemaet var om Jahreboet kunne kreve de tilkjente saksomkostningene på 9,3 millioner kroner i Bettum-boet, eller måtte begrense kravet til det avtalte beløpet på 1,4 millioner kroner i forliket.

Det må legges til grunn at domsutfallet hadde blitt det samme enten utgangspunktet for uenigheten hadde vært at Jahreboet hadde vunnet kravet mot Bjørn Bettum, eller hadde tapt det.

Både Sandefjord tingrett og Agder lagmannsrett kom til at dommen mot Bjørn Bettum 8. november førte til at forliket falt bort. 29. april 2005 fastslo Sandefjord tingrett at Jahreboets saksomkostningskrav på 9,3 millioner var massekrav i Bettumboet. Bettumboets bostyrer anket avgjørelsen. 30. juni 2006 opprettholdt Agder lagmannsrett resultatet fra tingretten¹⁶⁹.

23.31 Boet uten midler til dekning av egne forpliktelser

Uenigheten mellom de to boene om forliket førte til mindre samarbeidsglede og en del verbale spark fra 2003. Det dreide seg først og fremst om penger, men med innslag av personlig interesser og prestisje. Det var langt fra et kløktig trekk av Bettumboet å gå inn i

¹⁶⁹ [Vedlegg – Agder lagmannsretts dom 30. juni 2006]

søksmålet som Bjørn Bettum hadde på nakken da han døde. Hadde Bettumboet valgt å holde seg utenfor, hadde boet ikke fått Jahreboets saksomkostninger som massekrav. Andelseierne hevdet overfor Jahreboet at de ikke var blitt orientert om konsekvensene av at Bettumboet valgte å tre inn i søksmålet. På dette grunnlaget gjorde Berit M.M.H. Bettum senere erstatningsansvar gjeldende mot bostyrer

Etter dommen mot Bjørn Bettum hadde falt, var Bettumboet ikke bare insolvent på samme måte som Jahreboet. Det var så til de grader insolvent at det ikke engang var i stand til å gi full dekning for omkostningene ved bobehandlingen – massekravene. Det ville berøre også bobestyrerhonoraret. Få ting går så hardt inn på advokater som risiko for tap av eget honorar.

Bettumboet anket dommen mot Bjørn Bettum i desember 2002 og sa seg uenig i bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen når det gjaldt foreldelse av Jahreboets erstatningskrav. Andelseierne opplyste at de ikke hadde fått seg forelagt spørsmålet om anke.

Bettum-boet trakk anken i oktober året etter – etter krav fra andelseierne og måtte dekke Jahreboets omkostninger knyttet til anken.

23.32 Boets fremleggelse av kontakten mellom Bjørn Bettum og Skaugen

Jahreboet hadde nytt godt av Bettumboets velvillighet inntil dommen mot Bjørn Bettum falt i november 2002. Takket være åpen kommunikasjon fra Bettumboet fikk Jahreboet sensommeren 2002 tilgang på den avslørende e-postvekslingen mellom Skaugen og Bjørn Bettum, referert foran i punkt 20. Skaugens tilbakeholdelse av forsikringsutbetaling for å motivere Bjørn Bettum til å skifte mening om Utenlandsformuen kom for en dag. Dokumentasjonen Jahreboet fikk tilgang til, svekket i vesentlig grad vekten av Bjørn Bettums "affidavit" om eierforholdet. Dokumentasjonen var et viktig kort for Jahreboet i rettergangen på Cayman Islands.

23.33 Boets stengsel for Jahreboets tilgang til Bjørn Bettums arkiv

Velvilligheten fra Bettumboets side forsvant gradvis etter at partene i november begynte å slå hverandre i hodet med forlikavtalen fra 8. oktober og dommen fra 8. november. Jahreboets ønske om å få gjennomgå Bjørn Bettums omfattende arkiv ble satt på vent av Bettumboet. Formålet var opplagt å få Jahreboet på bedre tanker om forlikets gyldighet. Jahreboet forberedte saken på Cayman Islands, der rettsforhandlingene skulle starte i 2003, og hadde press på å få lagt frem supplerende dokumentasjon i tide. Jahreboet tørstet etter å påbegynne en gjennomgang av Bjørn Bettums arkiv for å sammenholde med informasjonen boet hadde innhentet fra andre kilder. Men arkivene ble ikke åpnet for Jahreboet, dessverre.

Etter vår oppfatning var det en urettmessig opptreden fra bostyrers side. Det var ikke boets interesser som lå bak. Verken Bjørn Bettums kreditorer eller andelseierne i boet hadde fordel av at Jahreboet ikke fikk innsyn i Bjørn Bettums arkiv. Standpunktet om å holde Jahreboet unna arkivet kan bare ha hatt bostyrers egen, økonomiske interesse for øye. Dekningsutsiktene for hans bostyrerhonorar var avhengig av om Jahreboet

vedsto seg oktober-forliket mellom boene. Bettumboets arkiv ble brukt som agn for å stimulere Jahreboets forliksløst.

Jahreboet fikk tilgang til Bjørn Bettums arkiv i 2004. Men da var det Bettumfamilien som låste opp for boet, ikke Bettumboet.

23.34 Jahreboets avtale med Bettumfamilien

Etter mislykte forsøk i 2003 på å komme til en minnelig ordning med Bettumboet om arkivet, satset Jahreboet fra andre halvår 2003 på en avtale med Bettumfamilien som et bedre alternativ. På forskjellig grunnlag var Bettumfamilien og Jahreboet misfornøyd med bobehandlingen i Bettumboet.

12. mars 2004 sluttet Bettumfamilien og Jahreboet avtale¹⁷⁰ uten Bettum-boets mellomkomst. Avtalen ga Jahreboet det man hadde vært ute etter å få fra Bettumboet siden 2002:

- Tilgang til Bjørn Bettums arkiv og fullmakt til innhenting av eksterne arkiv som Bjørn Bettum ville hatt rett til hos sine forbindelser og rådgivere.
- Fritak for taushetsplikt for Bjørn Bettums forvaltere, forbindelser og rådgivere.
- Fullmakt til å innhente opplysninger om Bjørn Bettums formuesforhold

I tillegg overdro Bettumfamilien til Jahreboet samtlige mulige rettigheter i Bjørn Bettums antatte skjulte midler. Ingen i Bettumfamilien hadde kjennskap til at det fantes slike midler, og Bettumboet hadde selv utelukket mulighet for skjulte midler som det kunne være regningsvarende å inndrive, se nedenfor. Avtalen med Bettumfamilien eliminerte enhver mulighet for at det senere skulle flyte opp midler som ikke gikk inn til kreditorene. I et annet bo av sammenlignbar størrelse der skyldneren var slått konkurs, ble et barn sittende igjen med farens skjulte midler etter at kreditorene hadde akseptert et forlik og lukket øynene for at det kunne være mer å ta dekning i. Den tabben skulle unngås i Jahreboet.

23.35 Bjørn Bettums hemmeligholdte midler utenlands

Bostyrer i Bettumboet igangsatte våren 2002 undersøkelser om Bjørn Bettums eventuelle skjulte midler. Et sammendrag av undersøkelsene kom etter to år.¹⁷¹ Konklusjonen var at det ikke var funnet indikasjoner på eksisterende skjulte midler som det ville være regningsvarende å gå etter. Tvert om ble det fremholdt at gjennomgangen hadde gitt inspektøren et *“bilde av en mann på nærmest desperat jakt etter penger, men uten noen lett tilgjengelige midler”*.

¹⁷⁰ [Vedlegg – Avtale 12. mars 2004 mellom Bettumfamilien og Jahreboet]

¹⁷¹ [Vedlegg – Sammendrag mai/juni 2004 av undersøkelsene om Bjørn Bettums skjulte midler]

Erfaringen fra Jahreboet er at ren arkivgjennomgang hos en synder ikke gir resultater. Vi vet fra arkivet hans at Bjørn Bettum holdt seg à jour med utviklingen i skatteparadiser og hadde flere rådgivere med ekspertise i pengevasking og pengeskjuling. I den grad han hadde skjulte midler, måtte det igangsettes undersøkelser i omfang og av kvalitet som i Jahreboet mellom 1991 og 1995. Bettumboet hadde ikke midler selv. Fremmedfinansiering av omfattende undersøkelser ble så langt vi kjenner til, ikke forsøkt. Uten tilgang til Bjørn Bettums eget arkiv og uten fullmakter fra Bettumboet og Bettumfamilien hadde ikke Jahreboet noen utgangsposisjon for egne undersøkelser.

Etter at Bettumfamilien i 2004 ga Jahreboet anledning til å gjennomgå Bjørn Bettums arkiv, ble det opp til Jahreboet om det skulle legges mer arbeid i å oppspore mulige skjulte midler. Jahreboet hadde informasjonen fra tidligere som pekte i retning av en utenlandsformue som Bjørn Bettum hadde kontrollert. Men det var uklart hvilken andel han hadde hatt i den, og om han allerede hadde brukt opp sin part i forhold til de øvrige eierne, søsknene hans. Så langt Jahreboet kjente til, var midlene plassert på en slik måte at muligheten for tilbakeføring var vesentlig dårligere enn for Anders Jahres Utenlandsformue. Bjørn Bettum selv fikk ikke midler derfra i sine siste leveår.

Oppsporingen av skjulte midler i Jahreboet har vist seg å være uhyre kostnadskrevende. Arbeidet hadde på forskjellig vis ført til slitasje internt i boet og for en del av aktørene.

Aktiv ettersporing av Bjørn Bettums skjulte midler utenfor Norge ble ikke igangsatt av Jahreboet. På 1990-tallet ble spørsmålet lagt til side inntil videre som følge av prioritering av søksmålet på Cayman Islands. Da boet i 2004 omsider fikk adgang til Bjørn Bettums personlige arkiv, og dessuten fikk nødvendige fullmakter fra Bettumfamilien, var boet i posisjon til å ta fatt. Men noen aksjonsplan ble ikke utarbeidet. Ut fra et grovoverslag av hva Bjørn Bettum i beste fall kunne råde over av skjult formue da han døde i 2002, var bobestyrers analyse at det maksimale beløpet det var realistiske muligheter for å hjemføre, kom til å ligge lavere enn kostnadene til leting og søksmål.

I Jahreboet var det flere hensyn som lå bak boets revitalisering i 1991. I Bettumboet var utsiktene til netto inntjening det eneste.

Oppsporing av midler Bjørn Bettum hadde skjult, ble lagt til side som gjøremål i Jahreboet. Gjennom 2004-avtalen med Bettumfamilien og en senere avtale med Bettumboet¹⁷² har Jahreboet sikret seg grunnlag for å ta aksjon om Bjørn Bettum-midler skulle dukke opp en gang i fremtiden. Posisjonene etter disse avtalene blir overført til en kreditor når Jahreboet sluttes.

23.36 Bostyrerskifte 2005

Høsten 2004 ba bostyrer i Bettumboet seg fritatt for jobben. Skifte av bostyrer hadde vært ønsket av Bettumfamilien i lengre tid, og bobestyrer i Jahreboet hadde ikke

¹⁷² [Vedlegg – Avtale 6. januar 2008 mellom Bettumboet og Jahreboet, Wikborg Rein & Co med flere]

motforestillinger. Ny bostyrer ble oppnevnt i mars 2005. Med bostyrer Erling Opdal inn på banen kom bobehandlingen inn i et konstruktivt spor med samarbeid mellom bostyrer, familie og kreditorrepresentanter. På enkelte punkter var det stor uenighet. Samarbeidet ble like fullt opprettholdt og uenigheten løst uten bruk av rettsapparatet.

Interessentene ble enige om et antall oppfølgingspunkter som ble prioriterte gjøremål i boet. Ett av disse var søksmål mot Skaugen, som fortsatt ikke hadde utbetalt Bjørn Bettums pensjon. Som nevnt i punkt 20 fikk Bjørn Bettum utbetalt sin kapitalforsikring måneden før han døde – etter å ha forpliktet seg til å bistå Skaugen. Men de regulære pensjonsutbetalingene fra hans tidligere arbeidsgiver, Kosmos, holdt Skaugen tilbake. Bettumboet måtte gå til søksmål mot Skaugen for å få utbetalt pensjonen til Bettum, som var urettmessig tilbakeholdt. Søksmålet kom ikke i gang før ny bostyrer tok fatt i 2005. Ved dom i 2006 ble Skaugen dømt til å etterbetale Bjørn Bettums pensjon.

23.37 Jahreboets nytte av Bettumboet

Bettumboet ble avsluttet i 2008. Bostyrers sluttinnberetning¹⁷³ gir en grei oppsummering av bobehandlingen og om de prioriterte gjøremålene.

Innberetningens punkter 4.5.2, 4.5.4, 5.4, 6.4 og 9.1 gjelder temaer av relevans for Jahreboet.

Jahreboet fikk en dividende på 21 prosent av sitt massekrav på saksomkostninger i to saker mot Bettumboet. Bjørn Bettums idømte erstatningskrav på mer enn 1,5 milliard kroner ble uten dekning. Det ble utfallet for alle uprioriterte krav i boet.

I økonomisk forstand var uttellingen fra Bettumboet mager for Jahreboet. Men innsynet i Bjørn Bettums omfangsrike arkiver var viktig. Dessverre fikk boet ikke nyttiggjort seg arkivet i søksmålet mot forvalteren av Aall Trust på Cayman Island, som startet i 2003. Den første bostyreren i Bettumboet valgte – som allerede nevnt – å sitte på arkivet som forhandlingskort overfor Jahreboet.

Arkivtilgangen som Bettumfamilien ga Jahreboet i 2004, kom heldigvis tidsnok til at boet kunne nyttiggjøre seg informasjon i den andre rettsmaratonen på Cayman Islands – søksmålet mot Monsen-kretsen, se kapittel 32.

Samarbeidet med Bettumfamilien viste seg å være av stor verdi for Jahreboet. Det resulterte blant annet i introduksjon til Lazard Bank-tilknyttede informanter. Derfra har boet fått opplysninger som dels forklarer, dels utfyller bildet av Anders Jahres utenlandsformue, og som dessuten har gitt boet introduksjon til nye informanter. Endel av opplysningene om utenlandsselskapene i kapittel 12 kommer fra disse informantene.

¹⁷³ [Vedlegg – Sluttinnberetning 13. juni 2008]

24 ANDERS JAHRES HUMANITÆRE STIFTELSE

- 24.1 Samarbeid og motstand
- 24.2 Forliksfremstøt 1995 med varsel om lovendring
- 24.3 Forliksfremstøt 1998
- 24.4 Forliksfremstøt 1999 – Project Anders Jahre
- 24.5 Forliksfremstøt 2000
- 24.6 Fremstøt 2000 for å oppnå partsstilling
- 24.7 Forbund med Skaugen 2001/2002
- 24.8 Forliksfremstøt august 2002
- 24.9 Bess Jahre i stiftelsens favn
- 24.10 Bess Jahres ønske om Jørgen Jahre i AJHS
- 24.11 Deltagelse i skiftesamlinger
- 24.12 Fremstøt overfor Bjørn Bettums barn
- 24.13 Hanssons PR- og informasjonsaktivitet
- 24.14 Erstatningskrav overfor Lazard Bank
- 24.15 Representasjonen for Bess Jahre

24.1 Samarbeid og motstand

Anders Jahre opprettet i desember 1966 *Anders Jahres Humanitære stiftelse*, som vi for korthets skyld kaller AJHS. I 1953 hadde han opprettet stiftelsen *Anders Jahres fond til vitenskapens fremme*, som vi kaller AJV her.

Anders Jahre innsatte sin høyre hånd Bjørn Bettum som styreleder og forretningsfører i AJHS. Som følge av kritikkverdige forhold som ble avdekket av Økokrim i 1995, ble Bjørn Bettum anmodet om å trekke seg fra styret. Under henvisning til Anders Jahres forutsetning, at han skulle være styremedlem til oppnådd aldersgrense, motsatte han seg uttreden fra styret. Han fortsatte som ordinært styremedlem til midten av 2001 – og som forretningsfører til han døde i mars 2002.

Anders Jahre innsatte ektefellen Bess Jahre som enearving i testament fra 1976. Testamentet bestemte at 2/3 av hans formue skulle tilfalle AJHS og resten AJV etter hennes bortgang.

Dødsboet har hele tiden vært insolvent, kravene har oversteget eiendelene i boet. Anders Jahres etterlot seg følgelig ikke noen arv. Like fullt har AJHS i flere sammenheng henvist til testamentsbestemmelsen som argument for å få slått til seg deler av Utenlandsformuen. Hovedelementet i argumentasjonen har vært Anders Jahres oppfatning, trolig hvisket til Bjørn Bettum og andre fortrolige: Utenlandsformuen skulle bringes tilbake til Norge når *“forholdene ville ligge til rette for det”*. Det kunne ikke skje før faren var over for beskatning

og tilsmussing av hans minne. Boet slutter seg til AJHS' antakelse om intensjonen: Anders Jahre's opplegg i 1976 har sannsynligvis vært å etablere en midlertidig parkering utenfor Norge i påvente av at forholdene skulle roe seg. Med støtte i hva Bess Jahre har forklart, tror boet at Anders Jahre hadde sine to norske stiftelser i tankene som mottakere av Utenlandsformuen når den tid kom at *forholdene ville ligge til rette* for hjemføring.

Mens Bjørn Bettum satt som styreleder og forretningsfører i stiftelsen unnlot han å skjømte kontrollfunksjonen for Utenlandsformuen slik som Anders Jahre hadde pålagt ham. Med åpne øyne bivånet han Thorleif Monsens manøvrering etter Anders Jahre's bortgang. Han skjømte at Thorleif Monsens mål var å slå Utenlandsformuen til seg, men foretok seg ikke noe for å stoppe ham og varslet ingen om det som skjedde. Det er et paradoks at stiftelsens fremste tillitsmann, Bjørn Bettum, medvirket til at storparten av Utenlandsformuen gikk tapt, samtidig som stiftelsen etter evne stilte seg i veien for Jahreboets bestrebelser på å få tilbakeført restene av Utenlandsformuen.

AJHS har aldri reist krav om andel i dødsboets midler, og har stått på utsiden av bobehandlingen. Men det har like fullt vært tangeringspunkter.

Etter initiativ fra skifteforvalteren forhandlet stiftelsen og boet i fellesskap med de utenlandske motpartene om forlik i 1996/97, jf. kapittel 33 punkt 9.14. Forlik kom ikke i stand og forhandlingssamarbeidet ble avvirket høsten 1997. Fra da av hadde boet og stiftelsen konkurrerende interesser – begge var ute etter å få hånd om mest mulig av Utenlandsformuen. Det er lite tvilsomt at sympatien hos boets motparter lå hos AJHS. Men boet var den av de to som kunne sette makt bak sine krav gjennom søksmål.

AJHS forsøkte i år 2000 å trenge seg inn i søksmålet på Cayman Islands, men ble avvist, jf. punkt 6 nedenfor. AJHS var derfor henvist til å lansere utspill som boet kunne tenkes å tenne på, eller tvunget til å akseptere som følge av påtrykk fra motpartene, politisk hold eller opinionen.

AJHS opplyste underveis at man "*arbeidet uformelt*" med norske politikere og regjeringsmedlemmer. En tidligere *Governor of the Cayman Islands* ble i tillegg kontaktet i påvirkingsøyemed. For å gi et anstrøk av seriøsitet tok Bjørn Bettum daværende universitetsrektor Kaare Norum med som gallionsfigur. Det var hemmeligholdte møter med de utenlandske motpartene.

AJHS holdt seg godt orientert om boets sonderinger og forliksutspill, og var særlige aktive når forliksforhandlinger så ut til å nærme seg mål.

Opinionen ble forsøkt vekket gjennom leserinnlegg fra Herbjørn Hansson og innspill til pressen.

Da resultater uteble, etablerte stiftelsen i Bjørn Bettums siste leveår 2001/02 forbund med boets motpart Skaugen. Alliansen medførte at forholdet mellom boet og stiftelsen ble et regulært motpartforhold

Vi gjennomgår i det følgende de viktigste hendingene med AJHS av betydning for boets arbeid med oppsporing og tilbakeføring av Utenlandsformuen.

24.2 Forlikfremstøt 1995 med varsel om lovendring

28. juni 1995 mottok bobestyrer telefaks fra advokat Håkon Løchen med skisse til forlik. Advokat Håkon Løchen opplyste at han representerte de norske stiftelsene. Bjørn Bettums etterlatte arkiv indikerer at AJV ikke var orientert om utspillet overfor boet, og at advokat Håkon Løchen ble instruert av Bjørn Bettum alene. Bjørn Bettum var også styremedlem i AJV. Arkivet viser at advokaten var engasjert for å bistå også med Bjørn Bettums personlige forhold knyttet til Utenlandsformuen.

Av samme arkiv fremgår at Bjørn Bettum hadde tatt kontakt med sin advokat Michael Lee i Norton Rose, London og anmodet ham om å utarbeide en forliksskisse mellom boet og motpartene, med innbakte rettigheter til Utenlandsformuen for de norske stiftelsene. Skissen ble oversendt fra Norton Rose til advokat Håkon Løchen som videresendte den til bobestyrer dagen etter. Den dumpet inn under skiftesamling i boet, uten tid for analyse og overveielser og paralyserte noen av de tilstedeværende. Det var nok hensikten; Bjørn Bettum kunne kunsten med riktig *timing*.

Boet hadde møtt motbør og nederlag i *The Grand Court of the Cayman Islands* og sto foran en ny rettsrunde en knapp måned senere. Bjørn Bettum antok at boet var blitt mykere i knærne. Han tok ikke helt feil. Flere i skiftesamlingen mente at forliksskissen var av interesse. Den innebar at boet skulle få 20 millioner dollar mot å trekke seg fra søksmålene i Storbritannia og på Cayman Islands samt anerkjenne gyldigheten av Continental Foundation. Og naturligvis: De norske stiftelsene skulle anerkjennes som "*beneficiaries*" til Utenlandsformuen, som var innkapslet i Aall Foundation (Continental Foundations etterfølger).

15 millioner dollar var indikert overfor boet i april 1994. Litt over et år senere var følgelig nivået steget med 5 millioner dollar. Ingen av gangene kom det et regulært tilbud. Det ble understreket at boet først måtte bekrefte forliksvilje og nivå. Profesjonell forhandlingstaktikk!

Skifteforvalteren hadde et oppfølgende møte med advokat Håkon Løchen et par uker senere om forlik. Bjørn Bettum hadde informert sin advokat om at skifteforvalteren hadde vært blant dem på skiftesamlingen som hadde funnet forliksutspillet av interesse. Og advokat Håkon Løchen lot ikke påvirkningssjansen gå fra seg: Han fremla en ny telefaks fra advokat Lee,¹⁷⁴ introdusert som stiftelsenes londonadvokat, der det fremgikk at det kunne bli lovendring på Cayman Island som restaurerte ugyldige "*foundations*" med tilbakevirkende kraft. Med denne lovendringen kunne boets vinnerejanser settes til null:

"Dear Hakon,

Confirming our telephone conversation yesterday, I understand from the Attorney General's office that the Cayman Islands Government is proposing to pass a Charities Law later this year. This law will, inter alia, have the effect of validating retrospectively the Continental and the Aall Foundation in the unlikely event that they are held invalid by the Cayman Court. I understand this law is likely to be passed in September."

¹⁷⁴ [Vedlegg – Telefaks, udatert, fra advokat M.J.A. Lee]

Kroppene i boet kunne få hjertebank av mindre. Millioner på millioner var allerede øst ut. Boets sjanser sto og falt med Continental Foundations ugyldighet.

Boet gikk noen dager i svime.

Og da var tiden moden for advokat Håkon Løchen til å gjøre skifteforvalteren, øverste ansvarlig for boets virksomhet, oppmerksom på at boets søksmål i utlandet lå *“helt på siden av en skifteretts oppgaver”*, slik han formulerte seg i telefaks 13. juli 1995.¹⁷⁵

“(…)

Ettersom det vel neppe bare er historien om Anders Jahre og hans forhold til Continental Foundation som kommer til å bli skrevet, men også historien om hvorledes hans bo ble forvaltet, finner jeg grunn til å korrigere min forannevnte uttalelse (…)

Så lenge Anders Jahres bo har hatt aktiva til å betale for de undersøkelser og prosesser som boet har igangsatt og gjennomført, må det være opp til arvingene og kreditorene å bestemme hvorledes de for hånden værende midler skal benyttes. Forsåvidt endrer jeg ikke den oppfatningen jeg ga uttrykk for i går. Imidlertid er, så vidt jeg forstår, den situasjon oppstått at boet har brukt opp, eller er i ferd med å bruke opp, boets aktiva, og at dette under enhver omstendighet vil kunne bli tilfelle dersom de prosesser boet har igangsatt tapes med ansvar for motpartenes omkostninger. Det er på denne bakgrunn at Stortinget her bevilget ekstraordinært kr. 100 mill. til et prosessfond som garanterer for boets forpliktelser i forbindelse med de saker som er igangsatt. I følge avisene var en av begrunnelsene for å bevilge dette beløpet at Staten har funnet grunn til la rettssakene gjennomføres for å kaste lys over denne siden ved Anders Jahres virksomhet og for å forfølge internasjonal økonomisk kriminalitet. Dette er grunner som Staten kan ha for å la rettssakene gå sin gang, men det ligger helt på siden av en skifteretts oppgaver å forpakte og stå som utførende organ når det gjelder disse interessene. Den riktige fremgangsmåten må være at boet gjøres opp og at fordringene mot de personer og institusjoner som er saksøkt legges ut til Staten som skattekreditor, samtidig som Staten påtar seg alle forpliktelser som følger med sakene og dekker inn i alle fall delvis de utgifter boet har hatt i anledning rettssakene. De midler som således kan komme inn kan komme de øvrige kreditorene som ikke ønsker å delta i søksmålene til gode.

Jeg er klar over at en slik fremgangsmåte ikke er ønskelig fra Statens side fordi den lettere vil kunne bli beskyldt for å forfølge et skattekrav og ikke Anders Jahres rettigheter. (...) Forholdet illustrerer imidlertid bare det poeng jeg har pekt på ovenfor, nemlig at skifteretten øyensynlig brukes som organ for å forfølge en ren statsinteresse som mer hensiktsmessig kan forfølges av Staten selv.

(…)”

(Våre understrekinger)

Advokatene Lee og Løchen fremholdt begge at det nå hastet veldig for boet å gå inn på et forlik på hele 20 millioner dollar. Etter bobestyrers oppfatning hastet det langt mer å få kunnskap om lovendringen som ville sette boet sjakk matt. Lovendringen luktet vondt. Men boet hadde allerede opplevd andre ufatteligheter på Cayman Islands og turte ikke lenger stole på at lov og rett etter norsk tankegang rådde der.

Boets caymanadvokater var høylig forbauset over lovforslaget da de ble gjort kjent med advokat Lees opplysning. Lovforslaget hadde de aldri hørt om. Hadde de tabbet så

¹⁷⁵ [Vedlegg – Telefaks 13. juli 1995 fra advokat Håkon Løchen]

formidabelt når de hadde rådgitt boet om Continental Foundation ugyldighet? Fortettet stemning i alle endene av telefonlinjene. Boets advokater fikk *time out* til neste dag.

Solen kom tilbake dagen etter da de kunne opplyse at de hadde undersøkt med lovgivende myndigheter; ingen kjente til lovforslaget. Bobestyrer tok deretter underhåndskontakt med en representant for General Attorney på Cayman Islands. Han kunne bekrefte at det ikke var noe lovforslag på gang. Dessuten røpet han at advokat Lee hadde ringt og forhørt seg om myndighetene virkelig ikke hadde tenkt å foreta seg noe for å stoppe boets anslag mot en viktig caymansk "*foundation*". Advokat Lee hadde selv foreslått at det burde vedtas en lov som satte bom for videre pågang mot Continental Foundation. Det hadde også kommet kreative innspill fra stiftelsens fremste tillitsmann, Bjørn Bettum, som hadde vært på samme telefonlinje.

Den kreative Michael Lee skulle boet oppleve mer av i årene som kom.

24.3 Forliksfremstøt 1998

I september 1998 ble advokat Borger A. Lenth kontaktet av styremedlem Øivin Fjeldstad i AJHS som refererte fra et møte med forvalterne for Aall Foundation og Lazard Bank. Advokat Lenth var på det tidspunktet engasjert av boet for å sondere forliksmuligheter med Lazard Bank.

Styret i AJHS hadde satt Bettum ut av Jahresaken som følge av hans tidligere involvering, og overlatt til Øivin Fjeldstad å håndtere den.

Advokat Borger A. Lenth skrev referat fra samtalen med Fjeldstad.¹⁷⁶ Her fremgår det at Fjeldstad hadde opplyst om et angivelig møte i september (som i virkeligheten fant sted i juli):

"...trustee-ene hadde uttrykt bastant motvilje til å forlike saken med boet, så lenge midlene i Aall Foundation ville tilfalle boet, d.v.s. boets kreditorer, i første rekke den norske stat for skattekrav (...) midlene skulle brukes til veldedighet og almennyttige formål. Trustee-ene så det som en plikt å se til at dette formål ble ivaretatt (...) Fjeldstad satt tilbake med et inntrykk av at trustee-ene gjerne ville forhandle om et forlik med boet, forutsatt at stiftelsesmidlene var sikret en anvendelse som kunne sees på som en forlengelse av de formål som Aall Foundation bygget på (...) Fjeldstad mente at trustee-ene ikke utelukket at stiftelsesmidlene kunne overføres til Anders Jahre-stiftelsene, og forvaltes i Norge for norske formål. Det måtte være derfor han var invitert til møtene."

Det siterte var et ekko av mange utsagn fra Bjørn Bettum i de fem foregående årene. Budskapet hans var at boet aldri ville komme til noe forlik med Aall Foundation med mindre det ble åpnet for at forlikssummen skulle gå til andre formål enn dekning av boets kreditorer. Boets nøkkel til forlik lå i en allianse med AJHS, som nettopp ivaretok formål som Aall Foundation bygget på! Den melodien harpet Bjørn Bettum på til sine politikerkontakter i Høyre og i Vestfold, til journalister, til skifteforvalter og bobestyrer. I 1998 var det ikke alle som stolte like mye på Bettums ord som før. En presumtivt troverdig – Øivin Fjeldstad –

¹⁷⁶ [Vedlegg – Referat av advokat Borger A. Lenth fra samtale med Øivind Fjeldstad 30. september 1998]

spilte nå samme melodi til beste for advokat Borger A. Lenth. Sannsynligvis trodde han på det han hørte.

Bobestyrers kontakt med representant for Attorney General på Cayman Islands avslørte at møtedeltakerne fra Aall Foundation hadde en vesentlig annen versjon av hva som var sagt og gjort på møtet. Møtet viste seg å være kommet i stand etter initiativ fra Bjørn Bettum, og med ham som representant for AJHS under møtet.

“The meeting was instigated by Mr. Bettum who had sought to persuade the Trustees that the Norwegian Foundations should participate in any settlement with the Jahre Estate. At the meeting the representatives of the Trustees listened to Mr. Bettum’s reasoning, some of which is reflected in the memorandum, [advokat Lenth’s referat] and concluded that there was no basis on which the Norwegian Foundations could be included in the settlement discussions. This was communicated clearly to Mr. Bettum. (...) The suggestion in the Memorandum that the Trustees’ representatives expressed the view that they would be happier to see the funds held by them go into the Norwegian Foundations than to the Estate of Anders Jahre, (...) was never considered as a serious option.”

(Vår understreking og tilføyelse i klammeparentes)

Sitatet er hentet fra brev fra advokat Helfrecht hos Boxall & Co., 12. november 1998.¹⁷⁷

Sammenholdes advokat Lenth’s referat med brevet fra Boxall & Co, er det grunn til å sette spørsmålstegn ved Fjeldstad’s evne eller vilje til å formidle sannheten.

Fjeldstad opplyste til advokat Lenth at han var invitert til Paris-møtet, underforstått invitert av dem han møtte der. Han var nok invitert. Men det var Bjørn Bettum som hadde invitert ham med som følgesvenn. Ikke et ord sa Fjeldstad om at Bjørn Bettum deltok som leder. Tvert om har han formulert seg slik at advokat Lenth må ha trodd at Fjeldstad var den ene som deltok fra norsk side. Stiftelsens styre hadde bestemt at Bjørn Bettum ikke skulle håndtere stiftelsens forhold til Utenlandsformuen. Det hevet han seg over. Lite tyder på at styremedlem Fjeldstad underrettet sitt styre om at Bjørn Bettum beholdt sin aktive rolle.

24.4 Forliksfremstøt 1999 – Project Anders Jahre

Daværende finansminister Restad ble i brev 9. juli 1999 informert av AJHS at Anders Jahre

“påvirket i betydelig grad opprettelsen av Continental Foundation i 1970-årene som senere er omdannet til Aall Foundation.

Han innsatte ingen andre arvinger til de midler som tilslutt måtte falle fra ham enn de to norske stiftelser. På denne bakgrunn har undertegnede (...) sammen med rektor ved Universitetet i Oslo, professor Kaare R Norum, tatt et nytt initiativ til, for om mulig å finne frem til en “common sense solution”.

Brevet var undertegnet av Fjeldstad, som i mellomtiden var rykket opp som styreleder i AJHS. Men Bjørn Bettum var også denne gangen regissør og pådriver. I hans etterlatte arkiv

¹⁷⁷ [Vedlegg – Brev 12. november 1998 fra Ian Boxall & Cot]

har vi funnet tekstforslaget til finansminister Restad – forfattet av Bjørn Bettum. Han hadde fått opp farten, for Lazard Bank hadde banket på hos Finansdepartementet og sondert mulighet for forlik med boet.

Med Fjeldstad i hånden og Norum under armen, iverksatte Bettum *Project Anders Jahre* og hadde møter med de samme personene som året i forveien. Bjørn Bettum dro videre til Paris, der han oppdaterte stiftelsens og sin advokat, Michael Lee. Bjørn Bettum har oppsummert møtene i et notat 23. august 1999.¹⁷⁸ Resultatene var strålende – i alle fall for de norske stiftelsene: Boets motparter forespeilte et forlik med boet og stiftelsene på 86 millioner dollar, 30 til boet og 56 til stiftelsene.

En skrøne? Ja, hvis de møtende fra Aall Foundation har referert møtenes innhold og konklusjoner korrekt:

De opplyste til boet at standpunktet deres hadde vært det samme som året før; det var ikke basis for noe forlik med stiftelsene. Men etter å ha fått opplyst av Bjørn Bettum at hans forslag om et totalforlik på 86 millioner dollar hadde vunnet gehør hos både finansministeren og justisministeren og "*leading politicians in Norway*", fant de ikke grunn til å utelukke stiftelsene fra et slikt forlik. Deres eneste forutsetning var at de som del av forliket fikk skadesløserklæring (garanti) fra staten mot senere krav. De hadde først og fremst Skaugens eierpåstand i tankene, men ville ikke begrense garantien til krav fra ham.

Boet ble ikke kjent med *Project Anders Jahre* før i oktober. Men boet registrerte fra midten av august at både Bridge Trust (en av de to forvalterne i Aall Foundation) og Lazard Bank hadde kjølnet i å gå videre med forlikssamtalene de hadde hatt med boet i vår- og sommermånedene. De holdt tett om sine møter med Bjørn Bettum og hans menige. I ettertid har de hevdet at de hadde fått beskjed av Bjørn Bettum om at intet måtte røpes om møtene til boet fordi regjeringen ønsket å holde boet på sidelinjen inntil den hadde fattet prinsippbeslutning.

Her er det minst to mulige feilkilder: Bjørn Bettums oppsummerende notat og forvalternes gjengivelse av Bjørn Bettums opplysninger i møtet.

Hva finansministeren, justisministeren og "*leading politicians in Norway*" har uttrykt overfor Bjørn Bettum, vet vi ikke. Men vi vet at *Project Anders Jahre* ble skrinlagt den høsten. Finansdepartementet avsto stiftelsens forlikforslag.

Høsten 1999 var boet igjen i forlikssamtaler, denne gangen med Bridge Trust, forvalteren for Aall Foundation, og Lazard Bank. Bjørn Bettum holdt seg orientert og fryktet at boet kunne komme til et forlik med to av sine motparter. Han ville derfor ha en ekstraomgang. Han refererte boets forliksfremstøt i brev til Norum 8. november 1999¹⁷⁹ og skrev:

“Jeg diskuterte denne sak med Øivin Fjeldstad (...) Han mener at vi, dvs Kaare R Norum, nå omgående bør sende en fax til finansministeren å meddele ham hva vi hører fra utlandet. Vi bør fortsatt

¹⁷⁸ [Vedlegg – Notat 23. august 1999 av Bjørn Bettum]

¹⁷⁹ [Vedlegg – Brev 8. november 1999 til Kaare Norum]

argumentere vår totalløsning og gi uttrykk for at vi ikke er glad for den totale mangel på oppfølging fra departementets side i forhold til de anstrengelser som er gjort fra vår side. Han mener også det bør vurderes å sende kopi av en slik fax til statsministeren.”

Om “*vi, det vil si Kaare R Norum*” omgående fakset meddelelse til finansministeren og statsministeren, vet vi ikke. Uansett skjedde det ikke noen endring i statens holdning.

Men utspillet hadde like fullt negative følger for boet. Boets kontakter om forlik med motpartene i 1998 og 1999 tørket begge ganger ut for en tid, og måtte reetableres.

Det er ikke grunnlag for å slutte at boet hadde klart å få til forlik i 1998 eller 1999 hvis AJHS ikke hadde blandet seg inn ved å kontakte motpartene på egen hånd. Men AJHS’ fremstøt hadde utvilsomt en forsinkende og dermed en fordyrende effekt for boet. Boets autoritet i forhandlingene ble svekket i motpartens øyne. Deres strategi var å dra ut tiden i håp om at Stortinget ville stoppe sine bevilgninger til boet. Uten nye bevilgninger ville boet måtte trekke seg fra alle søksmål og aktiviteter.

24.5 Forliksfremstøt 2000

De mislykkede forsøkene i 1998 og 1999 svekket ikke AJHS’ innsatsvilje. Høyres medlemmer i justiskomiteen gikk mot nye bevilgninger til Jahreboet i statsbudsjettet for 2000. Til da hadde Frp vært alene om å stemme mot bevilgningene, jf. kapittel 5 om statsgarantien for boet. Høyres stemmegivning var en vitamininnsprøytning for boets utenlandske motparter – og AJHS. AJHS gikk på med sitt tredje forliksfremstøt våren 2000.

16. og 17. mai 2000 møtte Skaugen og bobestyrer representanter for Monsen-kretsen og Lazard Bank i Oslo for å samtale om forlik nok en gang. For boets vedkommende var dette møterunde nr. 32 om forlik.

17. mai trodde mange at det nå bar mot forlik. Også Bjørn Bettum. Han holdt seg som alltid godt orientert om det som foregikk i boet. 17. mai utformet han et notat¹⁸⁰ for undertegning 18. mai av styrelederne i de to norske stiftelsene. Det skulle rettes til statsministeren, og selveste Norum skulle fremme stiftelsenes sak overfor statsministeren når han (Norum) kom tilbake til Norge 21. mai.

Notatet inneholdt noen misvisende opplysninger om forhandlingsresultatet 17. mai, men det var en dyd av nødvendighet for å kunne få leserne til å tro at stiftelsene kunne få til mer for nasjonen enn boet. Notatet 18. mai oppsummerte:

“Man har nå valget mellom disse alternativer:

1. Kanskje få et partielt forlik på ca USD 55 mill. og etterfølgende lange og dyre rettsstrider.
2. Et globalt forlik som omfatter alle utenlandske parter og de norske Jahrestiftelser som bringer ca USD 120 mill. til landet.

¹⁸⁰ [Vedlegg – Notat 17. mai 2000 av Bjørn Bettum med faksforside til statsministerens kontor]

Dersom norske myndigheter i prinsippet er villige til å vurdere alt. 2, er vi villige til omgående å avklare dette med de utenlandske parter.“

Valget burde ikke være vanskelig for norske myndigheter. Ikke for boet heller for den saks skyld, for alternativ 2 var mye bedre enn alternativ 1. Den eneste haken var at alternativ 2 ikke hadde tilslutning fra dem som skulle bidra med pengene. Alternativ to var rett og slett gjengivelse av Bjørn Bettums (og Norums?) våte drømmer.

Dagens Næringsliv fikk fatt i notatet. Avisen omtalte det den 9. juni 2000¹⁸¹ og refererte uttalelser fra de to underskriverne, Fjeldstad og Norum:

“(…) Øivind Fjeldstad, har dette å si om telefaksen til Stoltenberg:

- Bakgrunnen for vårt initiativ er at vi synes forliksforhandlingene har pågått lenge uten resultat.
Hva er grunnlaget for at det er mulig å hente 120 millioner dollar til Norge?
- Vi har grunn til å tro at de utenlandske partene er villig til dette.
Hva bygger det på?
- Vi har hatt møter med representanter for Bridge Trust som er forvalter av Aall Foundation, i utlandet.
Har du personlig hatt slike møter, eller er det Bjørn Bettum i egenskap av forretningsfører (...) som har hatt slike møter?
- Jeg har selv snakket med Bridge Trust.
Har Bjørn Bettum vært med på dette utspillet til Statsministerens kontor?
- Ikke 100 prosent. Bettum er jo saksøkt i saken som pågår for Drammen byrett. Det har vært vanskelig for ham å delta fullt ut.
Han har kanskje vært aktiv på et lavere prosentnivå?
- Ja.
Dreier det seg om muntlige løfter om at formuen på Cayman kan bli overført til Norge, eller er det avgitt skriftlige erklæringer?
- Det er ikke bare muntlig.
Dreier det seg om forpliktende avtaler?
- Ikke så sterkt. Det gjenstår forhandlinger.
(...)“

Norum uttalte i samme avisoppslag:

“Jeg har selv ikke deltatt i møtene med representanter for Aall Foundation. Det er Øivin Fjeldstad som har hatt den kontakten.”

Bobestyreren gjenga avisoppslaget til Bridge Trusts advokater på Cayman og ba om å få verifisert Fjeldstads uttalelser. Svaret kom fra Steven Georgala i Bridge Trust 23. juni 2000:¹⁸²

¹⁸¹ [Vedlegg – Avisutklipp 9. juni 2000 fra Dagens Næringsliv]

¹⁸² [Vedlegg – Brev 23. juni 2000 fra forvalter Steven Georgala]

“In these reports there is reference to a letter sent by the Norwegian Jahre Foundations to the Prime Minister in which it is suggested that Bridge Trust Co has agreed to a transaction involving a potential contribution to the Jahre Foundations. It is suggested in this letter that there have been recent meetings between Mr Fjeldstad and representatives of Bridge. No such meetings have taken place, nor have there been any discussions with any of Bettum, Norum or Fjeldstad, and there is no basis for the suggestions made in the letter to the Prime Minister that there is a deal between the Aall Foundation and the Jahre Foundations.”

(Vår understreking)

Sammenholdes svaret med Fjeldstads uttalelser til avisen, er det en del som ikke stemmer:

- Steven Georgala opplyste at verken Bettum, Fjeldstad eller Norum hadde hatt noe møte siden august 1999. Slik Fjeldstad og Norum uttaler seg til avisen, må man tro at Fjeldstad hadde hatt nye møter med Bridge Trust.
- Bjørn Bettum hadde ikke vært med på utspillet 100 prosent, opplyste Fjeldstad. Sant nok, Fjeldstad og Norum sto for signeringen av Bettums notat og også for telefaksing og telefonering. Bjørn Bettum gjorde ingen av disse avgjørende handlingene. Han forfattet notatet og ga beskjed om hva som skulle gjøres med det; han gjorde bare 97 prosent av jobben.
- Steven Georgala benektet at Bridge Trust hadde avgitt skriftlige erklæringer. Ikke avgitt muntlige heller, fortalte han boet. Riktignok hadde tidspunktet for møtene i august 1999 blitt skriftlig bekreftet fra Bridge Trust. Kan det har vært møtebekreftelsen Fjeldstad siktet til når han lot journalisten forstå at “det er ikke bare muntlig”?

Sommeren 2000 var tiden over for boet til å feste lit til utsagn fra Fjeldstad. Bjørn Bettum hadde innsatt en styreleder for AJHS som hadde lært hans formuleringskunst.

24.6 Fremstøt 2000 for å oppnå partsstilling

Om tiden var over for å feste lit til Fjeldstad, var den ikke inne for å overse AJHS. Bjørn Bettum hadde allerede i 1999 satt seg i sving for å melde seg på som part i rettssaken på Cayman Islands om Utenlandsformuen. Kom han med i søksmålet der, kunne han håpe på å bite seg fast og på den måten kanskje påvirke et rettsforlik mellom boet og de utenlandske motpartene. Caymansøksmålet kunne bare heves med samtykke fra alle parter. Bettums strategi har sannsynlig vært å posisjonere seg for at han og AJHS kunne selge et samtykke – mot andel av forlikssummen og frafall av alle krav mot ham selv.

I februar 2000 tok han initiativ til brev til Attorney General. Denne representanten for øvrigheten på Cayman Islands har en slags rolle som ombud for “charities”. Han hadde også en sovende rolle som tilsynsmyndighet for “foundations” og “trusts” i jurisdiksjonen. Tilsynsrollen ble aktivisert da boet reiste krav mot Continental Foundation. Men tilsynet var mer opptatt av boets frekke angrep enn av Continental Foundations pengesøl, uttapping og investeringer til fordel for Thorleif Monsen og odelsgutten Erik Monsen.

Bjørn Bettum fikk engasjert to lokale talsmenn med henholdsvis finansiell tyngde (Ove Andreas Ugland) og karrieremessig pondus (en tidligere *Governor* for øysamfunnet). Deres samordnede advarsel til Attorney General var den massive skadevirkning det ville ha for øysamfunnets primærnæring (kirkeasyl for skattetrete formuer) om boet skulle vinne frem på Cayman Islands. For skrekk og gru, boet var jo ingen ringere enn “*the taxman*”, på Cayman Islands ensbetydende med Satan.

Formelt sto begge de norske stiftelsene bak anmodningen om å intervenere i søksmålet i et brev til Attorney General 3. februar 2000.¹⁸³ Men som tidligere var AJV bare et fikenblad for å kunne argumentere med Anders Jahres testamentariske bestemmelse til fordel for de norske stiftelsene.

Det var Bjørn Bettums advokat Michael Lee i Norton Rose som sto for fremstøtet. Han ble instruert av Bjørn Bettum, ikke av styrelederne Fjeldstad eller Norum. Det var AJHS som betalte kostnadene, både egne og til slutt idømte saksomkostninger til boet.

Intervensjonsanmodningen ble avvist etter en rettsrunde i november 2000. På det tidspunktet var det ingen allianse mellom Skaugen, Bettum og AJHS. Tvert om, Skaugen og boet sto sammen om å få avvist AJHS, for ingen av dem ønsket Bjørn Bettums fot i dørsprekken om det skulle komme til forlikssamtaler.

For å begrunne anmodningen om intervensjon måtte Bjørn Bettum gå lenger enn noen gang før i å bekrefte at Anders Jahre var mannen bak stiftelsen av Aall Foundations forgjenger, Continental Foundation. AJHS hadde ingen rolle ved opprettelsen av Continental Foundation. Bjørn Bettum, derimot, hadde hatt en fremtredende rolle. Anders Jahres bestemmelse om opprettelse av Continental Foundation og Bjørn Bettum, som han hadde holdt i hånden, var den egentlige begrunnelsen for intervensjonsanmodningen.

Bjørn Bettums standard yndlingsfrase “*Jahre påvirket i betydelig grad opprettelsen av Continental Foundation*” holdt ikke i sin meningstomhet som argumentasjon for intervensjon. Advokat Michael Lee insisterte på nødvendigheten av klarere tale. I Bjørn Bettums arkiv har vi sett fire utkast til formulering som ble diskutert mellom ham og advokat Lee. Bjørn Bettum var med rette engstelig for at formuleringen skulle avsløre Anders Jahre som eier av Continental Trust Company. Diskusjonen mellom de to endte med relativt klar tale både når det gjaldt Anders Jahres beslutning, og at intervensjonsanmodningen i virkeligheten ble fremsatt for Bjørn Bettum, ikke for AJHS:

“There is contemporaneous evidence in a Memorandum dated 28 May 1975 sent by Bjorn Bettum to Anders Jahre (...) that although the Continental Foundation was given a world wide charitable scope it was in fact constituted so as to be able to benefit in particular (but not exclusively) the two Norwegian Foundations both which are themselves charitable (...)

The settlor is dead and the witness to his intentions is Mr Bettum. (...) it seems to me to be right that Mr Bettum should be a party to the proceedings in the Cayman Islands and represented at any hearing about the destination of the funds. He has an interest greater than an ordinary member of the public and is a relevant witness to the Settlor’s instructions.”

¹⁸³ [Vedlegg – Brev 3. februar 2000 til Attorney General]

(Våre understrekinger)

Formuleringen av de understrekte setningene var kjernen i en mer enn tre ukers diskusjon mellom Bjørn Bettum og advokat Lee. Lest i sammenheng med ønsket om intervensjon i søksmålet om Utenlandsformuen bekreftet setningen Anders Jahres uinnskrenkede råderett over Utenlandsformuen.

Det var om å gjøre at formuleringen ikke ble kjent for andre enn adressaten for brevet – Attorney General på Cayman Islands. Brevet ble derfor håndbrakt fra Europa til hans kontor. Det følsomme innholdet og nødvendigheten av fortrolighet ble forklart. Ønsker om fortrolighet respekteres på Cayman Islands, samfunnet er **meget** respektabelt på den måten. Men fortrolighet kan ikke alltid overholdes når det kommer til rettstvist. I alle fall ikke om dommeren kommer utenfra. Det var tilfellet da intervensjonserklæringen ble behandlet i The Grand Court i George Town, Cayman Islands. Til stor lykke for boet var det kanadiere Taylor J. som avgjorde intervensjonsspørsmålet. Han var utlånt dommer fra Court of Appeal, den flytende appellretten som seiler rundt fra øy til øy i Karibia for å dømme levende og døde utenfor golfsesongen. Boet har erfart at dommere med distanse fra indre sirkler i caymansamfunnet har gitt boet *“fair trial”*.

Advokat Michael Lee opplyste i brevet til Attorney General at de norske stiftelsene var *“charitable”*. Som et biprodukt av intervensjonsforsøket ble det klargjort at AJHS ikke kvalifiserte som *“charitable”* slik det begrepet forstås i britisk rettsterminologi. AJHS har som formål å støtte tiltak av *“humanitær, kulturell og sosial art i Norge”*. Flere av disse kategoriene gir rom for utdelinger som er utelukket som *“charitable”* etter britisk rettsoppfatning. *Privy Council* har redegjort for begrepet *“charitable”* i sin avgjørelse om Continental Foundations ugyldighet. For en dypere forståelse av begrepet *“charitable”* henvises til avgjørelsen.¹⁸⁴

Når AJHS ikke kvalifiserte som *“charitable”*, kunne stiftelsen ikke lenger håpe på utdelinger fra Aall Foundation, som etter sine vedtekter begrenset utdelinger til *“charitable”* formål. Hvis AJHS' vedtekter skulle tilpasses den britiske forståelsen av begrepet *“charitable”*, ville det ikke lenger være plass for rent humanitære utdelingsformål. Den eneste måten for AJHS å få noe ut av Aall Foundation var derfor å bli tilgodesett gjennom et forlik.

Etter at intervensjon i søksmålet på Cayman Islands ble nektet, måtte AJHS finne en alliert som kunne utrette noe for stiftelsen. Samarbeid med boet var utelukket. AJHS så seg om etter et annet lag, og havnet på Skaugens.

24.7 Forbund med Skaugen 2001/2002

Vi vet ikke nøyaktig når og hvordan AJHS og Skaugen fant hverandre utover at den første kontakten om samarbeid skjedde i et møte mellom Bjørn Bettum, Fjeldstad og Skaugen i mars 2001.

¹⁸⁴ [Vedlegg – *Privy Councils* avgjørelse om Continental Foundations ugyldighet]

15. mars 2001 møttes Skaugen og advokat Leikvang, Fjeldstad og Bjørn Bettum til supé på Hotel Continental i Oslo. Tema for samtalen ble angitt i en e-post fra Skaugen 12. mars 2001:

“Formålet som jeg har forklart det; er å utrede felles holdninger og plattformer for dere og oss, samt hvorledes “potten” kan gjøres større slik at det er rom for en deling med flere og som kan gi en endelig løsning.”

For sammenhengens skyld gjengir vi nedenfor teksten i kapittel 21 punkt 15.5 som beskriver utviklingen.

I juni ble advokat Gregusson satt på av Skaugen for å organisere alliansen. Advokaten opplyste i e-post til Bjørn Bettum 11. juni 2001 at hans oppdrag var å

“finne frem til en ordning hvoretter stiftelsene, Eikland og du kunne ha en samlet opptreden i saken fremover. (...)”

Bjørn Bettum viste sin stayerevne: På tross av alvorlig sykdom og hyppige innleggelse og behandlinger engasjerte han seg sterkt og vedvarende i arbeidet med å skape en allianse mellom stiftelsen, Skaugen og seg selv. Hans etterlatte arkiv inneholdt en ringperm fylt med forslag, planer og utspill fra 2001 og til han døde i mars 2002.

Allerede 14. juni oversendte han et seks sider utkast til avtale. Anders Jahres Humanitære stiftelse var inkludert som part i forslaget. Bess Jahre var også oppført som part; hun var en del av alliansen gjennom sin delingsavtale fra 1998 med Skaugen. Skaugens avtale med henne fra 1998 sikret ham 90 prosent av det hun ble tilgodesett med.

Avtaleutkastet la opp til at partene skulle erklære seg enig i at Utenlandsformuen opprinnelig var tenkt anvendt til veldedighet, at Monsen-kretsen og Lazard Bank måtte tilføre midler som skulle komme de norske stiftelsene til gode, og enighet om fordeling av gjenværende del av Utenlandsformuen. Avtaleutkastet fulgte i samme spor som Bjørn Bettum hadde gått i siden 1994. Det havnet etter hvert i skuffen og refereres ikke videre.

Skaugen ble holdt løpende orientert om boets forlikssamtaler med de utenlandske motpartene i 2001. Parallelt med boets samtaler forhandlet Skaugen med Bjørn Bettum og stiftelsen om en samarbeidsavtale. Det visste ikke boet noe om. Det gjorde derimot boets forhandlingsmotparter via informasjon fra Bjørn Bettum.

Det oppsto stillstand i boets forlikssamtaler med de utenlandske motpartene sommeren 2001. Med kunnskap i ettertid om det gryende samarbeidet mellom Skaugen, Bjørn Bettum og stiftelsen er det nærliggende å slutte hvorfor to av de utenlandske motpartene slepte føttene. De var blitt informert om at Bjørn Bettum, de norske stiftelsene og Skaugen var i ferd med å danne et lag på siden av boet. Det kunne by på nye muligheter for boets utenlandske motparter i kampen mot boet.

Vi kan ikke utelukke at Skaugens intensjoner var mere lojale overfor boet enn de fortøner seg ved gjennomlesing av papirene Bjørn Bettum tok vare på. Men var de det, er det uforståelig at Skaugen ikke holdt boet orientert om sine planer for samkvem med Bjørn Bettum og stiftelsen. En orientering fra Skaugen om planene kunne gitt boet nødvendig

bakgrunnskunnskap for å forstå utspillene fra de utenlandske motpartene og justere forhandlingsstrategien sommeren 2001.

Som det fremgår av det som er sagt foran, la Skaugen opp til en samarbeidsavtale med to av boets aktive motstandere i Norge sommeren 2001. Samtidig holdt han fast ved sin rolle som samarbeidspartner med den andre kreditoren i boet. Boet var ukjent med at han sto med én fot i hver stridende leir.

Bjørn Bettum hadde gått ut av styret samme vår og hadde satt inn Herbjørn Hansson som styremedlem etter seg. Kontakten mellom Skaugen, Fjeldstad, Hansson og Bjørn Bettum utviklet seg til en allianse mot boet. Senest i februar 2002 var den et faktum.

I e-post 24. februar 2002 til Bjørn Bettum og stiftelsen bekreftet Skaugen forbundet:

“(…)

Jeg ser det slik at vi fire har laget et samarbeide med sikte på å få midler til Norge til fordeling på hhv BJ, Jahre Stiftelsen og Kosmos – samt at dette omforenede faktum vi bygger på (ref pkt “ Must do” nedenfor) er helt avgjørende for; og derfor hjelper BB i Drammen.”

[BJ står for Bess Jahre, “vi fire” for Bettum, Hansson, Fjeldstad og Skaugen, vår klargjøring]

Gjennom alliansen var Skaugen ute etter å torpedere et forlik for boet som var på beddingen. Boet var på nyåret 2002 kommet langt i nye forlikrunder med Bridge Trust og Monsen-kretsen. I kjølvannet av forliket med Lazard Bank i 2001 var partene i slutten av februar kommet frem til et omforent avtaleutkast med forlikssum på 58,75 millioner dollar til boet. Skaugen var ikke part i forlikavtalen, men var holdt informert av sin advokat Truls Leikvang som på vegne av Skaugens alias Bess Jahre hadde fått tilsendt informasjon om forliket fra bobestyrer. Forlik mellom boet og de to motpartene ville være dramatisk for planene som Skaugen, stiftelsen og Bjørn Bettum hadde for deling av Utenlandsformuen seg imellom. Skaugen informerte derfor dem om sin slagplan i samme e-post 24. februar 2002, som er delvis referert ovenfor:

"Kortsiktig arbeidsplan er derfor som følger

Hvis det er forliks avtale inngått mellom Aall F, Monsen og boet må vi påvise at det er store risiki med hensyn til å avgi en ny stats garanti (samt at det uforutsett risiki ved den gamle v. v lazard).

Hvis ikke det er forlik med staten og de andre nå — må vi overbevise de andre om at det er bedre å diskutere med oss for et globalt forlik. For deretter å ta boet og staten med i diskusjoner. Det siste kan kun gjøres med en større plan som får politisk aksept.

I den sammenheng er det stiftelsene som må stå for det største politiske "presset" som blir utøvet ifm et globalt forlik."

(Våre understrekinger)

Herbjørn Hansson tok tidlig i mars kontakt med Erik Monsen. Det hastet, for det var avtalt signering av forlikavtalen i midten av mars. I e-post 6. mars oppfordret Herbjørn Hansson ham til å trekke seg fra forliket.

"Our plans are to produce a better deal for Monsen and Aall Foundation and to ensure that your previous brother-in-law is out of the loop. This is, in my judgement, a realistic scheme."
(Vår understreking)

Erik Monsen svarte e-post samme dag:

"Hallo Herbjorn

I just spoke to our lawyers in London, and they are moving quite rapidly towards a deal.

To enable Steve and me to convince our legal advisors to change direction at this state, we would need from you your plan and the new evidence on which we erail these talks."

(Vår understreking)

7. mars sendte Herbjørn Hansson e-post utformet av Skaugen til Erik Monsen:

"There can be no doubt whatsoever, and everybody agrees (perhaps except for the Norw government/the manager of the estate), that it was the wish of Anders Jahre the the funds in question should be used for charitables at some future point in time. I came onto the Board of the Jahre foundation early last spring and you will recall that I have written articles about this matter (and given an interview) in nationwide Norwegian newspapers last year.

We at the Jahre foundations have reviewed the case and the merit of the issues over again. There has been substantial new findings of many documents that clearly lead to the conclusion that the Pankos/CTC companies and thus the funds were owned by Kosmos and there are no indications that Kosmos ever sold their interests to anyone and especially not to Anders Jahre. If this is the case the activities of Even Wahr Hansen will never be of any threat to you and a settlement with him would be wrong. I have heard, but cannot confirm, that he shall retire from the BAHR firm (reportedly due to health reasons). Therefore, he may not serve very much longer as the manager of the estate.

Finally, we have developed a model of settlement of all claims that in our opinion will avoid paying any amounts to McKinnel and thus leave more for division or incur lower payment on behalf of the various Cayman interests. This model requires the cooperation by you and the Aall foundation as well as Skaugen. Initial discussions with Skaugen has given us reason to believe that they will cooperate. I can be more precise on this when I return to Norway, being in the office on Monday."

(Vår understreking)

De utenlandske motpartene trakk seg fra forliket i midten av mars.

"We at the Jahre foundations," står det i e-posten 7. mars fra Herbjørn Hansson til Erik Monsen (understrekt i sitatet over). Hengte universitetsstiftelsen AJV seg på denne aksjonen også? UiO har opplyst til oss at det verken var et formelt eller uformelt samarbeid mellom Universitetsstiftelsen og AJHS etter at Norum gikk av som rektor i 2001. På samme måte som Norums forgjengere har hans etterfølgere i stiftelsen avstått fra å motarbeide boets virksomhet. Boets mål har vært å gi kreditorenes krav best mulig dekning. Bortsett fra Norum har alle representantene fra Universitetet innrettet seg på at boets interesser sammenfalt med statens så lenge statens representanter i boet støttet handlingsplanene.

24.8 Forlikfremstøt august 2002

I det storslåtte forlikfremstøtet til fordel for fattige som Aftenposten kunne rapportere om i august 2002 var stiftelsen en av initiativtakerne og pådriverne. Redegjørelsen for forliksinisiativet er gitt i kapittel 21 punkt 16, og vi viser til det som er skrevet der. Skribent Herbjørn Hanssons avisinnlegg den måneden må sees i sammenheng med forlikfremstøtet.

24.9 Bess Jahre i stiftelsens favn

I kapittel 21, punkt 9 har vi redegjort for avtalen mellom Bess Jahre og Skaugen, som ga ham en ubetinget rett til å bestemme hva hun skulle mene i boet. Mens Skaugen fortsatt bestemte i hennes navn, ble hun omplassert til AJHS. I et gavebrev som er datert 16. april 2002,¹⁸⁵ overførte Bess Jahre *“alle mine rettigheter til arven etter Anders Jahre til de to stiftelser i samsvar med bestemmelsene i våre testamenter”*. Henvisningen til testamentene gjaldt Anders Jahres bestemmelse om at Bess Jahre skulle være hans enearving, og at hans arv etter hennes død skulle tilfalle stiftelsene. Som allerede nevnt i punkt 1 etterlot Anders Jahre seg ingen arv. Bess Jahres overføring av *“rettigheter til arven etter Anders Jahre”* ga derfor ikke stiftelsen noe økonomisk tilskudd – verken da eller den dagen Bess Jahre gikk bort.

Vi vet ikke om det var Skaugen som dyttet Bess Jahre over på AJHS, AJHS som begjærte Bess Jahre, eller Bess Jahre som ville ut av avtalen med Skaugen. Den hadde ikke brakt henne verken fred eller boligen på Midtåsen. Og heller ikke heder da avtalens innhold ble kjent for omverdenen sommeren 2002.

Avtalen hennes med Skaugen fra 1998 var uten oppsigelsesbestemmelse, og det virker mest sannsynlig at det var Skaugens initiativ og ønske som førte til at AJHS i 2002 overtok hennes fullmakt. Skaugens krav om innsyn i boets papirer kan ha ligget bak. I kjennelse 27. november 2001 hadde skifteretten nektet Skaugens advokat Leikvang innsyn i boets dokumenter. Innsyn for ham ville etter rettens mening være en *“parodi på de verdier vårt rettssystem skal representere”*. Skaugen påkjærte nektelsen. I april 2002 var kjæremålet under saksforberedelse hos lagmannsretten. Den hemmeligholdte avtalen mellom Skaugen og Bess Jahre hadde blitt et tema. Skaugen strittet i det lengste mot fremleggelse av den avslørende avtalen med Bess Jahre. I prosesskrift 3. mai 2002 fra Skaugens advokater ble det med henvisning til gavebrevet til stiftelsene fremhevet *“På bakgrunn av at de økonomiske interesser i arvelodden er overført til Stiftelsene har avtalen mellom Bess Jahre og Eikland ikke lenger noen interesse for saken; (...)”*. Argumentasjonen underbygger vår antakelse om at Skaugen satset på at kjæremålet hans sto sterkere om han kunne hevde at hans avtale med Bess Jahre var opphørt.

For AJHS har målet vært å overta stemmeretten til Bess Jahre i bobehandlingen. AJHS' opptreden i boet fra slutten av 2002 viste det. Loddeierposisjonen ble spesielt fremhevet i Bess Jahres gavebrev:

¹⁸⁵ [Vedlegg – Bess Jahres gavebrev 16. april 2002]

“For å sikre at så vel de økonomiske interesser som hensynet til Anders Jahres minne og ettermæle ivaretas beste mulig, gis herved Anders Jahres humanitære stiftelse ugjenkallelig og ubegrenset fullmakt til å opptre som loddeier i boet og i denne forbindelse videreføre samarbeidet med Eikland AS i samsvar med egen avtale,”

[Eikland var Skaugens selskap, vår klargjøring]

Bess Jahres begrunnelse for gaven var:

“Jeg er nå kommet til at jeg ikke lenger selv kan ivareta interessene i boet i samsvar med hva som ville vært Anders Jahres ønske (...)”

Begrunnelsen er ikke innlysende. Vårt inntrykk, som blant annet støtter seg på uttalelser fra Bess Jahre, er at hun siden 1998 ikke hadde brydd seg med boet og bobehandlingen i det hele tatt. Hun hadde overlatt til Skaugen å ivareta interessene hennes i boet.

Det er uklart for oss om gavebrevets bestemmelse om stiftelsens fullmakt var effektiv gjaldt allerede fra april. Bess Jahre har på spørsmål ikke kunnet gi noe oppklarende svar. Ordlyden i gavebrevet (*“gis herved (...) ugjenkallelig og ubegrenset fullmakt”*) trekker i retning av at fullmakten ble gjort effektiv med det samme, altså 16. april. Men stiftelsen holdt seg i det første halvåret passiv i boet. Også etter april 2002 fortsatte Skaugens representasjon for Bess Jahre som før. Skaugens advokat Leikvang førte fortsatt ordet for henne i alle sammenhenger som hadde med boet å gjøre, uten å nevne noe om stiftelsens representasjon etter gavebrevet. Han fulgte opp Skaugens rekke av innsigelser mot bobehandlingen, slik vi har redegjort for i kapittel 21 punkt 15. Det var Skaugens advokater som prosederte kravet om innsyn for ham (i Bess Jahres navn). Den prosessen varte til juni 2003, da Høyesterett satte foten ned for innsyn.

På skiftesamling 21. oktober 2002 lot Skaugen det skinne igjennom at avtalen mellom ham og Bess Jahre fortsatt var i kraft. Hans advokat Leikvang opplyste:

“(...) med forbehold om partenes endelige godkjenning vil samarbeidsavtalen mellom Bess Jahre og Eikland bli avviklet.”

Da Skaugen argumenterte overfor lagmannsretten i prosesskriftet 3. mai 2002 om fortsatt hemmelighold av avtalen, ble gavebrevet fra april fremlagt for å vise at avtalen mellom Skaugen og Bess Jahre **var avviklet** (*“På bakgrunn av at de økonomiske interesser i arvelodden er overført til Stiftelsene har avtalen mellom Bess Jahre og Eikland ikke lenger noen interesse for saken”*). Uttalelsen på skiftesamlingen 21. oktober om at avtalen med angitt forbehold ville bli avviklet, harmonerer ikke med utsagnet i prosesskriftet 3. mai 2002. Vi har vært ute av stand til å avgjøre om det er opplysningen 3. mai eller 21. oktober som gir sannheten.

I brev 25. oktober 2002 til skifteretten ble gavebrevet fra april fremlagt for boet sammen med opplysning om at Skaugens advokat, Leikvang, fortsatt var rette vedkommende for den videre behandling av to av Skaugens allerede fremsatte krav i boet.¹⁸⁶

¹⁸⁶ [Vedlegg – Brev 25. oktober 2002 fra Skaugens advokater]

Det er også uklart for oss hvordan forbundsfellene Skaugen og AJHS seg imellom avtaleregulerte sine respektive roller for Bess Jahre. Gavebrevet viste til et samarbeid mellom Skaugen og stiftelsen og nevnte spesielt at samarbeidet skulle videreføres *“i samsvar med egen avtale”*.

I prosesskriftet 3. mai 2002 fra Skaugens advokater i tvisten om dokumentinnsyn ble det opplyst at Bess Jahre *“er kjent med at man er i sluttfasen av å inngå en avtale direkte mellom Eikland og Anders Jahres Humanitære Stiftelse”*. Den avtalen har vi ikke sett, og både Skaugen og AJHS har senere benektet at det eksisterte en samarbeidsavtale mellom dem, slik gavebrevet la opp til. Vi fester ikke lit til opplysningen. Det må nødvendigvis ha vært etablert en forståelse mellom AJHS og Skaugen om fordeling av gjøremål og kostnader etter april. Det er på det rene at Bess Jahre verken dekket Skaugens eller stiftelsens kostnader i forbindelse med boet og rettssakene. Skaugens advokat, Leikvang, fortsatte som representant for henne i skiftesamlingene i drøye seks måneder etter at gavebrevet hadde overført representasjonen til AJHS. Stiftelsens advokat overtok på sin side i november/desember kjæremålssaken som Skaugen hadde reist mot boets søksmål på Cayman Islands.

Som nevnt i kapittel 21 punkt 15 fremsatte Skaugen krav i februar 2002 om at boet skulle trekke seg fra søksmålet på Cayman Islands. Kravet ble avslått av skifteretten. Skaugen brakte avgjørelsen inn for lagmannsretten høsten 2002. Lagmannsretten har opplyst at Skaugens advokat, Leikvang, i telefonsamtaler 6. og 20. november opplyste at ny advokat skulle overta saken. Stiftelsens advokat Stordrange meldte seg i desember 2002.

Like fullt opplyste Fjeldstad på skiftesamling 2. desember 2002 at stiftelsen

“ikke hadde noen skriftlig eller muntlig samarbeidsavtale med Eikland AS”.

Tro det, den som vil.

24.10 Bess Jahres ønske om Jørgen Jahre i AJHS

Bess Jahre mente kanskje hun fortjente gjengjeld fra AJHS etter å ha gitt bort sine rettigheter. En uke etterpå skrev hun til stiftelsen¹⁸⁷ og ba om at Jørgen Jahre ble valgt inn i stiftelsens styre. Hun påpekte at det ikke lenger var noen person som hadde tilknytning til utgangspunktet for stiftelsen. Det syntes hun var trist.

“En imøtekommelse av ovennevnte ønske (...) ville etter mitt skjønn være i tråd med donators vilje og ville glede meg personlig meget.”

Stiftelsen sa ikke direkte nei i sitt svar 31. mai 2002,¹⁸⁸ men hevdet at det ikke var plass for ytterligere et styremedlem. Det var angivelig ikke plass fordi Herbjørn Hansson hadde

¹⁸⁷ [Vedlegg – Brev 23. april 2002 fra Bess Jahre til Anders Jahres Humanitære stiftelse]

¹⁸⁸ [Vedlegg – Brev 31. mai 2002 fra stiftelsen til Bess Jahre]

erstattet Bjørn Bettum i 2002. Styret var *“således fulltallig”*. Styret hadde like fullt lavere antall medlemmer enn stiftelsens vedtekter åpnet for.

På de ni årene som er gått siden den gangen, har det kommet til nye medlemmer. Jørgen Jahre er ikke en av dem. Stiftelsens selvrekrutterende styre har ønsket å holde ham utenfor. Det er nærliggende å anta at det skyldes hans samarbeidslinje overfor dødsboet og hans åpenhet om Utenlandsformuen og Anders Jahres eierskap. Stiftelsens advokat, Bjørn Stordrange, har neppe suget av sitt eget bryst da han i brev til skifteforvalteren 17. desember 2003 understrekte at Jørgen Jahre ikke representerte Bess Jahre på skiftet, og tilføyde:

“Tvert om er det grunn til å tro at Jørgen Jahre jr. har motstridende interesser med Bess Jahre og stiftelsen.”

Styret i AJHS besto av personer som var plukket ut av Bjørn Bettum. De var trofaste mot hans linje, som var å holde medlemmer av Jahrefamilien utenfor stiftelsen. Han ønsket ikke at de skulle stjele lyset fra ham når stiftelsen hadde sine flotte arrangementer. Bess Jahre gikk ut av stiftelsens styre etter mange år i vervet. Hun opplyste til bobestyrer i 1991 at hun hadde følt seg presset ut av Bjørn Bettum, som hadde argumentert med at det var uheldig for stiftelsen at hun satt i styret. Når Anders Jahre var anklaget for skatteunndragelse, kunne hennes styreverv føre til at skattemyndighetene ville forsøke å angripe stiftelsen, skal han ha fortalt henne.

Som det fremgår av punkt 15 nedenfor, ble Bess Jahre aldri kontaktet av advokat Stordrange. Hans *“grunn til å tro”* om Jørgen Jahres interessekonflikt med Bess Jahre var åpenbart ikke bygget på informasjon fra henne.

Bess Jahre fikk nok av advokat Stordrange i juni 2005 og kvittet seg med ham. Som sin representant i boet innsatte hun Jørgen Jahre.

24.11 Deltagelse i skiftesamlinger

Representanter for AJHS deltok på tre skiftesamlinger i boet: desember 2002, september 2003 og mars 2004. Fjeldstad opplyste på den første skiftesamlingen at stiftelsen forbeholdt seg å stå fritt til å ha kontakt med dem man ønsket. Boet var kjent med at AJHS samarbeidet med Erik Monsen om en forliksløsning. Det hadde Monsen opplyst i et intervju i Aftenposten i slutten av august 2002. Boet var derfor varsom med å gi opplysninger til AJHS som kunne utnyttes av boets motparter. AJHS forsøkte å følge opp Skaugens spørsmål og krav fra 2002, men oppnådde ikke noe for seg eller boets motparter.

24.12 Fremstøt overfor Bjørn Bettums barn

I kapittel 23 punkt 27 har vi redegjort for forlikforsøkene mellom Jahreboet og Bettumboet og referert initiativet Herbjørn Hansson i AJHS tok overfor Bjørn Bettums barn i september 2002 for å avverge forlik mellom boene. Vi gjengir fra punkt 27 i kapitlet:

Bjørn Bettums sønn Anders Bettum fikk 26. september, fire dager før rettsforhandlingene startet, e-post fra sin svoger Einar Stavrum:

“Herbjørn Hansson ringte meg i dag 26/9 (...) Herbjørn reagerer meget sterkt på at livsarvingene skal tiltre en erklæring der BBB [Bettumboet, vår klargjøring] erkjenner ansvarsforhold og erstatningsansvar i forhold til AJBs søksmål. At man får 2,5 mill til Martin for å tiltre en slik erklæring mener han er utpressing.

Herbjørn mener det vil være veldig ødeleggende for den sak AJ Hum Stiftelse og Kosmos/Eikland fører for at utenlandsformuen egentlig tilhørte Kosmos og deres arbeide for at disse pengene skal tilbakeføres til veldedige stiftelser (...)”

Øivin Fjeldstad i stiftelsen fulgte opp i en e-post til Anders Bettum 8. oktober. Da hadde en i Bettumfamilien hatt kontakt med advokat Bjørn Stordrange – advokat for stiftelsen i kampen mot Jahreboet.

“Jeg forstår at dere er i kontakt med Bjørn Stordrange. Det er bra. Han har iallfall ingen andre interesser å ta vare på i denne saken. Dersom dere ikke har undertegnet enda, kunne det være en idee å si at dere ikke vil ta endelig standpunkt før alle andre forutsetninger for forliket er på plass (bl.a. skal Bess J akseptere i AJ-boet)? Den viktigste er imidlertid kanskje at Anne skal fratre som testamentsfullbyrder. Er det ikke nok for dere å si at dere avventer Annes beslutning?

Når det gjelder pengene til Martin er det intet nytt. Jeg oppfatter imidlertid Herbjørn og Morits slik at deres tilsagn på til sammen kr 7-800 000 opprettholdes, selv om de neppe vil sette dette på papiret i dag.”

Det kom ikke noe forlik i stand. Resultatet ble som ønsket av Skaugen, Hansson og Fjeldstad. Men tilsagnet på 7–800 000 kroner fra *“Herbjørn og Morits”* var lokkemat som Bettumfamilien aldri senere så noe til.

Anders Bettum, Fjeldstad og Hansson uttalte seg om utspillet i en artikkel i Dagens Næringsliv 15. januar 2004.¹⁸⁹ Uttalelsene spriker.

Anders Bettums versjon passer godt inn i det bildet som dannet seg da Skaugen reiste innsigelser på skiftesamling i Jahreboet for å unngå et forlik mellom de to dødsboene (jf. kapittel 21 punkt 15.4), og AJHS' kjæremål over skifterettens beslutning om forliket, se punkt 15 nedenfor.

Fjeldstads versjon er at kontakten med Bjørn Bettums arvinger *“aldri var noen sak”* for AJHS.

“Bakgrunnen var opplysninger om at Bjørn Bettums etterlatte ble oppfordret til å avgi en erklæring om hans medvirkning til påstått kriminell opptreden i forbindelse med “Jahre-formuen” i utlandet. Til gjengjeld skulle Anders Jahres dødsbo sikre en viss pengesum for arvingene.”

¹⁸⁹ [Vedlegg – Artikkel 15. januar 2004 i Dagens Næringsliv]

Fjeldstad var sin tradisjon tro ikke utpreget presis i sine uttalelser når det gjelder spørsmål med tilknytning til Utenlandsformuen:

- Saksanlegget mot Bjørn Bettum var grunnet på hans erstatningsbetingende opptreden. Erklæringen boet ønsket fra familien, hadde ingen referanse eller pekepinn om “kriminell opptreden”, slik Fjeldstad later som. Erstatningsbetingende opptreden er vesensforskjellig fra kriminell opptreden.
- Jahreboets tilbud inneholdt ikke noe om sikring av arvingene, jf. punkt 27 i kapittel 23, der boets tilbud er gjengitt i fulltekst som vedlegg 167. Summen Bettumboet ble tilbudt, var uten føringer for anvendelsen. Jahreboet var villig til å betale mer for et forlik som arvingene var med på. Grunnen var Bjørn Bettums egen utenlandsformue. Et forlik med tilslutning av Bjørn Bettums arvinger kunne komme til å ha større gjennomslagskraft i forsøk på oppsporing av bortgjemte midler enn et forlik med Bettumboet alene.

Hanssons versjon vitner om en person med dyp empati for nødstedte barn: Hansson tok initiativet til kontakt med Einar Stavrum og sier han oppfattet kontakten med ham og Bettums barn som “nødsrik om hjelp”. Ingen av barna kan huske å ha påkalt hjelp fra Hansson og AJHS. Barnas versjon er tvert om at det var Hansson som ba om hjelp – til å få spilt forliket mellom boene til siden. Slik Anders Bettum husket kontakten, hadde Hansson uttalt at et forlik mellom de to boene kunne skade AJHS’ og Skaugens drøm om å få lagt labbene sine på Utenlandsformuen.

24.13 Hanssons PR- og informasjonsaktivitet

I punkt 7 foran har vi gjengitt Skaugens arbeidsplan 24. februar 2002 for forbundsfellene. AJHS fikk tildelt som særskilt oppgave å massere myndighetene. Skaugen anså ikke Bettum som best egnet.

“Hvis ikke det er forlik med staten og de andre nå — må vi overbevise de andre om at det er bedre å diskutere med oss for et globalt forlik. For deretter å ta boet og staten med i diskusjoner. Det siste kan kun gjøres med en større plan som får politisk aksept.

I den sammenheng er det stiftelsene som må stå for det største politiske "presset" som blir utøvet ifm et globalt forlik.”

(Vår understreking)

Universitetsstiftelsen påtok seg ikke oppgaven, så vidt vi vet. Norum var blitt byttet ut med ny rektor.

Hansson akslet oppgaven. Han hadde allerede året før engasjert seg og skrevet avisinnlegg om Jahreboet og de norske Jahrestiftelsene. Deres interesser lå ham på hjertet etter at Bjørn Bettum hadde satt ham inn i styret i Anders Jahres Humanitære stiftelse.

I et innlegg i Dagens Næringsliv 7. mai 2001 med tittel “Skandaløs skattesak” skrev han:¹⁹⁰

¹⁹⁰ [Vedlegg – Herbjørn Hanssons innlegg i Dagens Næringsliv 7. mai 2001 “Skandaløs skattesak”]

“Det har vært sterke krefter i sving, uformelt blant annet på regjeringsplan, for å inngå et forlik slik at en vesentlig del av formuen kan føres til Norge; herunder til de to nevnte stiftelser. Dette arbeidet har ikke ført frem og tappingen av midler, i hovedsak til advokathonorarer, fortsetter.

Norske myndigheter burde nå skjære gjennom og legge forholdene til rette slik at midler kommer hjem til Norge for bruk til gode formål. Hvis ikke noe effektivt gjøres, er det stor fare for at staten vil kaste bort enda flere midler i ytterligere prosesser uten resultat – utelukkende til økonomisk fordel for advokater.”

Herbjørn Hansson sendte et utklipp av sitt innlegg til statsministerens kontor. Norges nasjonale interesser sto på spill. I innlegget hadde han skrevet:

“I tillegg til at Jahre er satt i et ufortjent dårlig lys, er disse prosesser også skadelig for Norge som nasjon. Sakene har versert i årtier og blant annet lurer utenlandske bank- og finansinteresser på hvorfor prosessene fortsetter.”

På tross av innleggets sterke argumentasjon og advarsel om nasjonale skadeeffekter skar myndighetene ikke igjennom, slik Hansson hadde tilrådd.

I august 2002 og utover kunne avislesere gjøre seg kjent med hans syn på angivelig nye og avgjørende opplysninger som viste Kosmos' eierskap til Utenlandsformuen, om hva Anders Jahre ville ha gjort om han hadde ment at Utenlandsformuen var hans, og at det nå bød seg en mulighet til å få Utenlandsformuen hjem til veldedige formål. Leserene ble også gjort oppmerksom på alternativet: *“en videre juridisk ørkenvandring som kan føre til at også de gjenværende midlene blir spist opp av advokater”*. I et innlegg i Finansavisen 22. oktober informerte Hansson leserne om sin tro på *“at de politiske myndigheter vil vise den klokskap og fleksibilitet som er nødvendig”* for å få til et forlik og få midlene hjem til gode formål. Han hadde i flere år ment at boets søksmål var skandaløse. I et innlegg i Dagens Næringsliv 29. oktober berømmet han Carl I. Hagens initiativ *“i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité med sikte på å fokusere på de forskjellige parters roller i saken. Det er spesielt på tide å få frem sannheten også om hvordan blant annet Anders Jahres dødsbo har opptrådt i disse saker.”* Partieier Carl I. Hagen hadde bekjentgjort initiativet seks dager tidligere i Dagens Næringsliv, se kapittel 21, punkt 20.

I samme ærend rettet Hansson henvendelser til politikere, blant annet finansministeren i mars 2003,¹⁹¹ og vedla det han så som et avgjørende bevis for Kosmos' eierskap til Utenlandsformuen. Det var en tosiders oppstilling for Kosmos-selskapene samlet, kalt *“Anslagsvis Status ved årsskiftet 1943/44”*. Vi har kommentert denne oppstillingen i punkt 3 i kapittel 22. Borteflåten skip, m/t Janko, var i oppstillingen oppført sammen med Kosmos' andre eiendeler. For økonomen Hansson sto det som soleklart at oppstillingen viste at Kosmos eide aksjene i skipsselskapet Pankos (den registrerte eieren av m/t Janko). For Hansson var det uvesentlig at Kosmos-selskapene aldri oppførte m/t Janko eller aksjer i Pankos som eiendeler i sine regnskap, noter eller spesifikasjoner. For Hansson var det uvesentlig at andre inntekts- og kapitalkilder i Utenlandsformuen utgjorde mer enn det tredobbelte av m/t Jankos fraktinntekter, inkludert avkastning på plasseringer av disse inntektene.

¹⁹¹ [Vedlegg – Herbjørn Hanssons henvendelse til finansministeren 17. mars 2003]

Finansministeren ble ikke overbevist av Hanssons kronbevis. I sitt svar 28. mars 2003¹⁹² konkluderte han etter å ha gjort et historisk tilbakeblikk:

“Det er ut fra en slik samlet vurdering at jeg mener at det ikke kan være tvil om at Utenlandsformuen tilhørte Anders Jahre.”

24.14 Erstatningskrav overfor Lazard Bank

AJHS engasjerte i april 2003 Bjørn Bettums gamle advokattropp i Norton Rose til å gjøre et fremstøt om erstatningskrav overfor Lazard Bank¹⁹³. Stiftelsen var for anledningen kommet til at Anders Jahre eide Utenlandsformuen.

“The assets of Continental Foundation were to compromise the bearer shares in (...) Continental Company Inc (“CTC”) owned by Anders Jahre.”

Anders Jahre hadde, som nevnt i kapittel 12 punkt 12, øremerket 20 prosent av Utenlandsformuen for seg og Bess Jahre. Pengene hadde forsvunnet i lommene på Thorleif Monsen. Det syntes AJHS banken burde gjøres ansvarlig for, uavhengig av at det var stiftelsens daværende styreleder og forretningsfører Bjørn Bettum som hadde stått for overføringen til Thorleif Monsen og latt ham sluke pengene.

AJHS varslet Lazard Bank om at banken ville bli stilt til ansvar for det som var blitt borte av Anders Jahres øremerkede midler. AJHS hadde etter egen oppfatning fått overdratt arven fra Anders Jahre gjennom Bess Jahres gavebrev fra april 2002, og opptrådte derfor på egne vegne, ikke som representant for henne.

Vi vet ikke om utspillet var koordinert med Skaugen, men kravet overfor Lazard Bank harmonerte dårlig med Skaugens tese om Kosmos som eier av Utenlandsformuen. Kravet var dessuten i strid med Skaugens must do-liste, som er gjengitt i punkt 7 ovenfor.

Det var et besynderlig utspill. Det var Anders Jahres bo som var innehaver av kravene tilknyttet Utenlandsformuen, ikke Bess Jahre. Det var ikke noen arv til henne etter Anders Jahre, følgelig hadde ikke stiftelsen fått overdratt noen arv. Anders Jahres øremerking på 1970-tallet av Utenlandsformuen for sin og Bess Jahres *“bevegelsesfrihet”* skjedde ved at 20 prosent av aksjene i Continental Trust Company ble overlatt til Thorleif Monsens varetekt. Det skjedde i henhold til Anders Jahres og Bjørn Bettums instruks, uten Lazard Banks medvirkning. Et krav mot Lazard Bank var dødfødt. Etter at AJHS hadde kastet litt penger inn i prosjektet, tørket det ut.

Boet sendte AJHS en velvillig tanke. Begrunnelsen for kravet som AJHS ga for kravet, Anders Jahres eierskap til Utenlandsformuen, støttet boets bevisførsel på Cayman Islands.

¹⁹² [Vedlegg – Brev 28. mars 2003 fra finansministeren til Herbjørn Hansson]

¹⁹³ [Vedlegg – Brev 28. april 2003 til Lazard Bank fra Norton Rose]

24.15 Representasjonen for Bess Jahre

AJHS gjorde seg gjeldende som fullmektig for Bess Jahre i slutten av november 2002. Planen må ha vært å kopiere opplegget fra Skaugens tid: Fullmektigen bestemte hva Bess Jahre skulle mene.

Skifteretten hadde 29. oktober 2002 besluttet at boet skulle inngå forlik med Bjørn Bettums bo i samsvar med avtale inngått mellom bobestyrerne i de to boene. Skaugen motsatte seg forliket. I Bess Jahres navn varslet han kjæremål. Vi viser til vår fremstilling i kapittel 21 punkt 15.4. Det ble AJHS som overtok stafettpinnen fra Skaugen, og som brakte skifterettens kjennelse inn for lagmannsretten ved kjæremål 29. november. Den eneste som hadde interesse av kjæremålet var Skaugen. Han innså at hans sak på Cayman Islands kunne lide som følge av at forliket bygget på at Anders Jahre var eier av Utenlandsformuen.

Kjæremålet ble grunnet på at skifterettens beslutning var ulovlig fordi Bess Jahre allerede i skiftesamling i februar 2002 hadde *“besluttet”* at boets krav mot Bjørn Bettum skulle trekkes. Hennes *“beslutning”* ble ikke overprøvd av skiftesamlingen og var derfor bindende for boet, hevdet Skaugen. Stiftelsen koret refrenget.

Partsangivelsen for kjærende part ble angitt som *“Bess Jahre v/fullmektig Anders Jahres Humanitære Stiftelse”*. Lagmannsretten avviste kjæremålet ved kjennelse 3. mars 2003.¹⁹⁴ Avvisningsgrunnen var at stiftelsen ikke kunne opptre som part i kjæremålet.

Stiftelsens videre kjæremål ble forkastet i orskurd fra Høyesteretts kjæremålsutvalg 25. juni 2003.¹⁹⁵

Nederlaget for stiftelsen var ikke ærerikt. Både lagmannsretten og kjæremålsutvalgets flertall bygde sitt resultat på at stiftelsens ikke mestret rettergangsreglenes ABC om representasjonsforhold.

Etter avgjørelsen om AJHS' manglende representasjonsevne for Bess Jahre i Jahreboet ble det stiftelsens advokat, Bjørn Stordrange, som skulle representere henne i skiftesamlingene. Skiftesamlingen hadde lært leksen fra Bess Jahres funksjon som alias for Skaugen: Den nye representanten hennes opptrådte for sin klient AJHS og rapporterte dit. AJHS hadde kontakt med boets motparter på Cayman Islands. Informasjonen fra boet ble derfor begrenset til det nødvendige når det var fare for misbruk av opplysninger. Skifteforvalteren tok direkte kontakt med Bess Jahre – ikke stiftelsens advokat – da hun skulle orienteres om boets forlik på Cayman Islands i november 2003.

Agder lagmannsrett hadde i 2002 besluttet at Bess Jahres innsynsrett i boets dokumenter skulle begrenses. I august 2004 rettet stiftelsens advokat anmodning om at begrensningen ble avvirket, *“(…) slik at Bess Jahres representanter også deltar i samtlige i skiftesamlingen”*. Stiftelsen var ute å innta Skaugens tidligere posisjon og skaffe seg løpende opplysninger om boets gjøremål, fremfor alt forliksbestrebelse med Monsen-kretsen. Bobestyrer fikk

¹⁹⁴ [Vedlegg – Lagmannsrettens kjennelse 3. mars 2003]

¹⁹⁵ [Vedlegg – Høyesteretts kjæremålsutvals orskurd 25. juni 2003]

anmodningen til uttalelse og reiste spørsmål om og hvordan stiftelsens advokat tok instruks fra Bess Jahre.¹⁹⁶ Spørsmålene ble stilt på basis av informasjon om at Bess Jahre hadde vært holdt utenfor bobehandlingen av stiftelsen i de to foregående årene. Tingretten oversendte brevet til advokat Stordrange til uttalelse. Retten har opplyst at han forholdt seg taus. Anmodningen hans om bortfall av innsynsbegrensning ble derfor ikke behandlet av skifteforvalteren.

I juni 2005 avskjediget Bess Jahre sin fullmektig AJHS og stiftelsens advokat. I brev til skifteforvalteren 4. juni 2005¹⁹⁷ trakk hun tilbake fullmakten hun hadde gitt dem.

”(…) I tiden som er gått siden april 2002 er det i mitt navn foretatt disposisjoner av den humanitære stiftelsen som jeg ikke står inne for. Jeg er verken blitt rådspurt eller orientert om dem. Til min dype skuffelse har stiftelsen avslått min anmodning om å gi et medlem av Jahre-familien plass i stiftelsens styre (…) Det er mitt håp at boet vinner frem i søksmålet mot Thorleif Monsens dødsbo og hans barn. (…) Jeg ønsker at Jørgen Jahre jr., som jeg har et nært og fortrolig forhold til, skal representere meg som loddeier på skiftet fra nå av. Med ham som min fullmektig har jeg visshet for at det er mine interesser som ivaretas uten at det skjeles til andre hensyn. Jeg vet at han alltid vil holde meg orientert og søke min mening (…)”

(Våre understrekinger)

Boet hadde spart millioner i kostnader om Bess Jahre allerede i 1998 hadde satset på Jørgen Jahre, istedenfor å la Skaugen, og fire år deretter AJHS, mele sin egen kake i hennes navn. En av besparelsene hadde vært gjennomføring av forlik mellom boet og de caymanske motpartene i mars 2002, jf. punkt 15.6 i kapittel 21. Motpartene trakk seg etter fremstøt fra Skaugen og AJHS. Skaugen fikk kjennskapet til forliksavtalen fordi hans advokat, Leikvang, hadde representert Bess Jahre i skiftesamlingen. Siden 2002 har boet brukt titalls millioner på rettergang på Cayman Islands. Herbjørn Hansson har i sin skribentvirksomhet om boet ofte – og med grunn – trukket frem boets ekstreme kostnadsbilde. Han ser ikke ut til å ha reflektert over hvordan hans egne aktiviteter på vegne av stiftelsen resulterte i en vesentlig kostnadsøkning for boet.

Med Jørgen Jahres representasjon for Bess Jahre kunne begrensningen i Bess Jahres innsynsrett oppheves umiddelbart. Fra sommeren 2005 kunne boet fullt ut konsentrere seg om å få halt ut av Monsen-kretsen restene av Anders Jahres Utenlandsformue. I 2005 var den i stor grad allerede brukt opp på ødsling, elendige investeringer og advokathonorarer.

¹⁹⁶ [Vedlegg – Brev 22. september 2004 til Sandefjord tingrett]

¹⁹⁷ [Vedlegg – Brev 5. juni 2005 fra Bess Jahre]

DEL 5: BOETS ULIKE SØKSMÅL NORGE – BESLAGSRETTE OG ERSTATNINGSKRAV MV.

25 OVERSIKT OVER SØKSMÅLENE I NORGE

Boet har vært involvert i en rekke søksmål i Norge.

I dette punktet skal det gis en summarisk oversikt over søksmålene – både der hvor boet har vært saksøker, og hvor boet er blitt saksøkt – og hvor disse er behandlet i rapporten. Dette gjelder følgende søksmål:

- Tvist mot Bess Jahre vedrørende eieforhold til aksjene i Anders Jahres Rederi AS, se kapittel 11 punkt 1.
- Tvist mot Bess Jahre vedrørende eieforholdet til hytten “Bessbu” i Hol kommune, se kapittel 26.
- Tvist om styreansvar (erstatningskrav) mot tidligere styremedlemmer i Anders Jahres Rederi AS, se kapittel 11 punkt 2.
- Skaugens (formelt Bess Jahres) søksmål mot boet vedrørende loddeierens rett til dokumentinnsyn, se kapittel 21 punkt 5.
- Skaugens (formelt Bess Jahres) søksmål mot boet med krav om at boet skulle trekke igangsatt søksmål på Cayman Islands, se kapittel 21 punkt 1.5.
- Tvist mot Bjørn Bettums dødsbo vedrørende spørsmålet om forlikavtale av oktober 2002 var blitt effektiv, se kapittel 23 punkt 30.
- Tvist mot Anders Jahres Humanitære Stiftelse om gyldigheten av forlikavtale av oktober 2002, se kapittel 24 punkt 15.
- Tvist mot Jørgen Jahre og Bjørn Bettum vedrørende utløsningskrav knyttet til firma Anders Jahre, se kapittel 9.
- Tvist mot Forrester Maritime Limited vedrørende retten til 9 280 000 millioner kroner knyttet til kapitalnedsettelse i Bulls Tankrederier AS (og derigjennom avklaring av eieforholdet til aksjene i Bulls Tankrederier AS), se kapittel 27.
- Erstatningssøksmål mot Lazard Bank Limited, Lord Hugo Kindersley og Bjørn Bettum, se kapittel 28.
- Tvist mot Kosmos AS vedrørende anmeldt fordring i boet, se kapittel 21 punkt 6.
- Anders Jahre AS’ konkursbegjæring mot boet, se kapittel 21 punkt 14.

26 BESSBU

26.1 Ukjent eiendel til 1998

26.2 Mislykte forhandlinger

26,3 Søksmål

26.4 Tap i tingretten. Seier i lagmannsretten

26.5 Salg av Bessbu

26.1 Ukjent eiendel til 1998

Anders Jahre var hjemmelshaver av hytta Bessbu på Haugastøl da han døde. Opprinnelig var hytta døpt Kosbu og tiltenkt bruk for Kosmos.

Registrering av Anders Jahres eiendeler ble foretatt i juni 1982. Bessbu ble ikke registrert som eiendel i dødsboet. Bess Jahre oppfattet den som sin, og opplyste ikke noe om hytta. I forbindelse med tvisten mellom henne og boet om aksjene i Anders Jahres Rederi AS (omtalt i kapittel 11) opplyste hun i partsforklaring i 1994 at hun ikke kunne huske noe om store gaver fra Anders Jahre til henne. Heller ikke senere kom det opplysninger om Bessbu fra henne eller de fire advokatene som vekselvis representerte henne mellom 1994 og 1999.

Ved en tilfældighet fikk boet i 1998 informasjon om at Anders Jahre sto som hjemmelshaver.

26.2 Mislykte forhandlinger

Hennes advokat viste i brev 9. desember 1998¹⁹⁸ til at hun hadde fått hytteeiendommen i gave fra Anders Jahre i 1955, og konstaterte i at det måtte *“være åpenbart at hun hadde hevdet eiendomsretten (...)”*.

Boet inviterte til forhandlinger om minnelig ordning i brev 14. oktober 1999.¹⁹⁹ Svaret var et kompromissløst nei. I brev fra hennes advokat 21. oktober 1998 het det at hun fant *“ingen grunn til å gå inn i forhandlinger basert på at boet er eier av Bessbu”*.

Det skjedde likevel en viss oppmykning i holdningen i 2000. Boet ga i november Bess Jahre tilbud om overtakelse av eiendommen for 1,1 million kroner.²⁰⁰

Tilbudet ble ikke akseptert – uheldigvis for Bess Jahre.

¹⁹⁸ [Vedlegg – Brev 9. desember 1998 fra Bess Jahres advokater]

¹⁹⁹ [Vedlegg – Brev 14. oktober 1999 fra boet om forhandlinger]

²⁰⁰ [Vedlegg – Brev 20. november 2000 med tilbud om salg for 1,1 million]

26.3 Søksmål

Boets kreditorer gikk inn for at boet tok ut søksmål mot Bess Jahre. Hun benyttet seg av at skifteloven ikke har regler om inhabilitet for andelseiere, og stemte naturlig nok mot et søksmål mot seg selv.

Skifteretten traff 6. mars 2002 beslutning²⁰¹ om at boet ikke skulle ta ut stevning mot Bess Jahre. Istedenfor ble det overlatt til kreditorene å anlegge sak på boets vegne:

“Det er i denne saken ingen hensiktsmessighetsvurderinger som taler for at boet bør være part i saken direkte eller ha kontrollen med prosessen. Formålet kan like gjerne nås dersom kreditorene anlegger saken på vegne av boet. Denne fremgangsmåten bør da følges når loddeieren har stemt mot søksmålet. Når kreditorene har anledning til å forfølge saken selv på denne måten, er det ingen grunn til å overprøve loddeierens standpunkt etter skifteloven § 19.”

Vi setter spørsmålstegn ved begrunnelsen som alminnelig regelformulering for dødsboer der det er konflikt med andelseier om eiendeler. Søksmål *på vegne av boet* skjer for kreditorenes regning hvis det ender med tap. I dette boet, med bare to kreditorer – begge ressurssterke – var avgjørelsen uproblematisk. Den løste dessuten et rettsspørsmål som kunne ha dradd søksmålet ut i tid: Boets adgang til å anlegge søksmål mot en andelseier. Da boet gikk til søksmål mot Bess Jahre i 1994 om aksjene i Anders Jahres Rederi AS, kom ingen innsigelser, til tross for at det i teorien har vært en viss uenighet om søksmålsadgangen for et bo i en tvist med en andelshaver. Bess Jahres holdning i 1994 ga ikke visshet for en *walk over* i 2002. Bess Jahres advokatskifte i 1998 hadde medført endringer både i kampvilje og slagvåpen.

Skifteretten var innom søksmålsadgangen i beslutningen sin.

26.4 Tap i tingretten. Seier i lagmannsretten

6. mai 2002 tok regjeringsadvokaten, i samsvar med skifterettens beslutning, ut stevning på vegne av “Anders Jahres dødsbo v/Staten v/Finansdepartementet og Staten v/Justisdepartementet”. Hallingdal tingrett frifant Bess Jahre ved dom 12. mars 2003. Staten anket dommen.

Borgarting lagmannsrett kom i dom 1. september 2004²⁰² til motsatt resultat. Boets eiendomsrett til Bessbu ble stadfestet, og boet ble tilkjent en skjønsmessig avsavnsgodtgjørelse på 130 000 kroner. Lagmannsrettens la avgjørende vekt på at det ikke forelå noen ektepakt om Bessbu, og at Bess Jahre ikke hadde oppfylt hevdslovens forutsetning om eksklusiv bruk som grunnlag for eiendomshevd.

Bess Jahre anket til Høyesterett. Anken slapp ikke inn.

²⁰¹ [Vedlegg – Skifterettens beslutning 6. mars 2002]

²⁰² [Vedlegg – Borgarting lagmannsretts dom 1. september 2004]

26.5 Salg av Bessbu

I februar 2005 solgte boet Bessbu til Bess Jahre for 2,8 millioner.²⁰³ Prisen tilsvarte 255 prosent av tilbudet på 1,1 million, som hun av slo i 2000.

²⁰³ [Vedlegg – Kontrakt for salg av Bessbu til Bess Jahre, februar 2005]

27 AKSJENE I BULLS TANKREDERI AS

- 27.1 Sakens bakgrunn og resultat: Anders Jahre var eier av CTC og Anders Jahres Rederi AS/boet var eier av Bulls-aksjene
- 27.2 Prosesshistorien, partene og partenes anførsler
- 27.3 Boets anførsel om at overdragelsen av 65 aksjer i Bulls tankrederi AS i 1975 var proforma
- 27.4 Boets anførsel om at Anders Jahre var den reelle eier av Pankos / CTC
- 27.5 Boets anførsel om at overføringen av CTC-aksjene fra Anders Jahre til Thorleif Monsen var proforma
- 27.6 Eierskapet til 2.437 aksjer i Bulls Tankrederi AS som ble overdratt fra Rose Bull AS
- 27.7 Hjelpeintervensjonen fra Eikland AS

27.1 Sakens bakgrunn og resultat: Anders Jahre var eier av CTC og Anders Jahres Rederi AS/boet var eier av Bulls-aksjene

Anders Jahre var en av stifterne til Bulls Tankrederi AS, som ble etablert i 1934. I 1975 transporterte Anders Jahres Rederi AS 65 aksjer i Bulls Tankrederi AS til Lazard. Transaksjonen skjedde i tilknytning til det finansielle oppgjøret etter at Anders Jahres Rederi AS hadde innfridd siste delbetaling på Rådhusgaven.

Da Anders Jahre døde i 1982, sto de 65 aksjene fremdeles registrert i Lazards navn. Det var klart at Lazard kun var eier utad på vegne av aksjenes egentlige eier, som var ukjent. Spørsmålet for boet var derfor om de 65 aksjene direkte eller indirekte tilhørte Anders Jahre eller Anders Jahres Rederi AS, slik at de gikk inn i bomassen.

Spørsmålet ble avgjort i boets favør ved Agder lagmannsretts dom av 20. november 2003.²⁰⁴ Rettstvisten var foranlediget av at Bulls Tankrederi AS besluttet en kapitalnedsettelse i 1997. Etter kapitalnedsettelsen skulle et beløp på 9 280 000 kroner utbetales til eieren av den omstridte aksjeposten som sto registrert i Lazards navn, og det var derfor nødvendig å avklare hvem det var. Lagmannsretten anerkjente boet som aksjenes rette eier, og kapitalnedsettelsesbeløpet tilfalt derfor boet. Som følge av lagmannsrettens konklusjon ble boet også registrert som eier av den omstridte aksjeposten i selskapets aksjeeierbok.

Da rettstvisten oppsto, hadde antall aksjer i Bulls Tankrederi AS økt gjennom en serie kapitalforhøyelser. Aksjebeholdningen som sto oppført i Lazards navn, var økt fra 65 til 4 800 aksjer, og representerte 18,553 prosent av aksjekapitalen. 2 298 av de nye aksjene var utstedt gjennom fondsemisjoner og som fusjonsvederlag til eieren av de 65 opprinnelige aksjene. Det var dermed klart at eierskapet til disse automatisk fulgte boets eierskap til de 65 opprinnelige aksjene. 2 437 av de nye aksjene var overdratt fra Rose Bull AS til Lazard i 1992, i en separat transaksjon som skulle kompensere for utvanningen av den omstridte

²⁰⁴ [Vedlegg – Agder lagmannsretts dom 20. november 2003]]

aksjeposten etter en emisjon i 1990. Eierskapet til aksjene fra Rose Bull AS var derfor ikke direkte utledet av de 65 opprinnelige aksjene, men transaksjonen var foranlediget av Lazards posisjon som registrert eier av de opprinnelige aksjene. Basert på alminnelige berikelsesgrunnsetninger fant lagmannsretten at boet også var eier av aksjene Rose Bull AS hadde overdratt.

Lagmannsrettens dom står sentralt i bobehandlingen, ikke bare på grunn av eierskapet til Bulls-aksjene, men særlig fordi dommen tar stilling til hvem som var rett eier av Utenlandsformuen.

Det var erkjent at Lazard opprinnelig hadde overtatt de 65 aksjene på vegne av CTC. CTC ble senere oppløst, og CTCs underliggende interesse i de 65 aksjene ble overført til Continental Foundation, som var CTCs aksjeeier på oppløsningstidspunktet. Etter Privy Councils avgjørelse i november 1999, som konkluderte med at Continental Foundation var ugyldig, var partene enige om at likvidasjonsutbyttet fra CTC, inkludert de 65 aksjene i Bulls Tankrederi AS, tilhørte den som var eier av CTC før overføringen til Continental Foundation i 1976. Den omstridte aksjeposten tilhørte dermed eieren av Utenlandsformuen før CTCs verdier ble overført til Continental Foundation.

Om eierskapet til Utenlandsformuen fant lagmannsretten det bevist at Anders Jahre var en av de opprinnelige aksjeeierne i Pankos fra 1939. Han kjøpte ut de øvrige aksjeeiere i 1955–56, og han var deretter eneste aksjeeier i selskapet. Da Pankos skiftet navn til CTC på en generalforsamling i Sandefjord i 1958, var bare Anders Jahre og Frithjof Bettum til stede. Anders Jahre var eneeier da CTC donerte Rådhusgaven til Sandefjord kommune i 1972, og var fremdeles eneeier da CTC-aksjene ble overført til Continental Foundation i 1976. Lagmannsretten avviste at Kosmos hadde eierinteresser i Pankos/CTC, og fant at Thorleif Monsen kun hadde fungert som stråmann ved opprettelsen og overføringen av CTC-aksjene til Continental Foundation. Det var ingen holdepunkter for at noen andre hadde eierinteresser. Dermed konkluderte lagmannsretten med at Anders Jahre eide utenlandsformuen, mens eierpretensjonene til Eikland/Kosmos og Thorleif Monsen ble tilbakevist. Lagmannsrettens konklusjon var enstemmig.

I løpet av ankeforhandlingene for lagmannsretten erklærte Eikland AS hjelpeintervensjon. Alle de sentrale aktørene som hevdet eierskap, var dermed representert og hadde uttalt seg før lagmannsretten traff sin avgjørelse: boet, Monsen-familien og Eikland/Kosmos.

Lagmannsrettens domsslutning gikk ut på at boet ble tilkjent hele kapitalnedsettelsesbeløpet. Forrester Maritime Limited ble dømt til å betale fulle saksomkostninger med 7 202 428 kroner, og Eikland AS ble dømt til å erstatte saksomkostninger med 50 000 kroner i forbindelse med hjelpeintervensjonen.

27.2 Prosesshistorien, partene og partenes anførsler

Tvisten ble innledet 18. februar 1998 ved at boet og Anders Jahres Rederi AS tok ut stevning mot Bulls Tankrederi AS ved Sandefjord byrett med påstand om å få tilkjent kapitalnedsettelsesbeløpet. Bulls Tankrederi AS erkjente at de ikke var berettiget til beløpet, og valgte å tre ut av saken etter tvistemålsloven § 84, jf. § 81. Følgelig deponerte Bulls

Tankrederi AS kapitalnedsettelsesbeløpet i Sparebank NOR, Sandefjord. Samtidig ble Lazard, Monsen-selskapet Forrester Maritime Limited og Mads Erik Monsen oppfordret til å tre inn i saken dersom de ville gjøre krav på pengene. Ved prosesskriv 9. juli 1998 erklærte Forrester Maritime Limited inntreden. Lazard og Mads Erik Monsen valgte på sin side å ikke tre inn i saken.

Forrester Maritime Limited er et selskap registrert på Cayman Island, som da tvisten oppsto, var kontrollert av Thorleif Monsens sønn, Mads Erik Monsen. Selskapet hadde tidligere hevdet eierskap til den omstridte aksjeposten overfor Bulls Tankrederi AS. Bulls Tankrederi AS hadde imidlertid nektet å godkjenne Forrester Maritime Limited som aksjeeier inntil aksjeervertet ble dokumentert.

Etter at stevning var tatt ut, overdro Anders Jahres Rederi AS alle krav og rettigheter knyttet til den omstridte aksjeposten til boet. Fra da av sto tvisten om kapitalnedsettelsesbeløpet mellom boet og Forrester Maritime Limited.

I stevningen hevdet boet eierskap til den omstridte aksjeposten på to alternative grunnlag. Prinsipalt anførte boet at Lazard kjøpte den aksjeposten for CTCs regning. CTC tilhørte Anders Jahre, og aksjeposten forble derfor i Anders Jahres eie. Subsidiært hevdet boet at overdragelsen av de 65 "stamaksjene" i 1975 var proforma, slik at Anders Jahres Rederi AS forble den underliggende eier. Formålet med proformatransaksjonen var kun å omgå de dagjeldende valutareglene, slik at Anders Jahre kunne innføre midler til Norge fra CTC for å finansiere siste avdrag på Rådhusgaven.

For byretten frafalt boet den prinsipale anførselen om at Anders Jahre var eier av CTC, og at Bulls-aksjene gikk inn i bomassen på det grunnlag. Boet prosederte utelukkende på den subsidiære anførselen om proforma. Grunnen var boets frykt for at den pågående erstatningssaken mot Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum ville bli stanset dersom eierskapet til Utenlandsformuen samtidig var tvistetema i Bulls-saken. Boet tok imidlertid klart forbehold om å hevde eierskap til CTC i en eventuell ankeforhandling.

Sandefjord byrett avsa dom 22. juni 1999. Boet fikk ikke medhold i anførselen om at overdragelsen av de 65 aksjene var proforma, og ble ikke anerkjent som eier av de 65 opprinnelige aksjene eller de nye aksjene som senere var utstedt i kraft av de 65 opprinnelige aksjene. Byretten fant heller ikke at Forrester Maritime Limited hadde godtgjort eierskap til de opprinnelige aksjene. Derimot fant byretten det godtgjort at Forrester Maritime Limited hadde ervert 2 437 aksjer som ble overført fra Rose Bull AS i 1992. Byrettens domsslutning gikk derfor ut på at Forrester Maritime Limited ble tilkjent den del av kapitalnedsettelsesbeløpet som knyttet seg til de 2 437 aksjene.

Boet anket avgjørelsen til Agder lagmannsrett. Etter avtale mellom partene ble saken deretter stanset for en periode. I mellomtiden avgjorde Privy Council i 2000 at Continental Foundation var ugyldig, og boets erstatningssak mot Lazard og Hugo Kindersley ble forlikt. Da ankeforhandlingen i Bulls-saken ble gjenopptatt, tok boet opp igjen den prinsipale anførselen om at Anders Jahre var eier av CTC, og at Bulls-aksjene tilhørte boet på det grunnlag. Saken for lagmannsretten fikk dermed et langt bredere omfang enn den hadde

hatt i byretten. Det ble åpnet for full bevisføring om hvem som hadde vært rett eier av Utenlandsformuen.

Lagmannsretten oppsummerte sakens problemstilling knyttet til boets prinsipale anførsel slik:

“Etter byrettens dom er videre CF kjent ugyldig av Privy Council, og partene er enige om at det etter rettsreglene på Cayman Islands medfører at de verdier som lå i CF, tilfaller den reelle eier av verdiene da de ble lagt inn i stiftelsen. Bulls-aksjene tilhørte CF. Dersom Anders Jahre var rett eier av CTC, har boet krav på aksjene. Dersom Thorleif Monsen var rett eier, må man se det slik at hans senere disposisjoner over Bulls-aksjene og overføringen via New World Trust til FML i hvert fall i forhold til boet var berettiget, slik at FML er rett eier av aksjene.”

Hovedforhandling for Agder lagmannsrett ble gjennomført over syv uker fra 18. august til 3. oktober 2003. 25. september 2003 erklærte Eikland AS hjelpeintervensjon. 20. november 2003 ble dom avsagt.

Forrester Maritime Limited anket lagmannsrettens avgjørelse til Høyesterett, men anken slapp ikke inn til behandling. Dommen ble dermed rettskraftig.

27.3 Boets anførsel om at overdragelsen av 65 aksjer i Bulls tankrederi AS i 1975 var proforma

Som grunnlag for anførselen om proforma hevdet boet at formålet med transaksjonen kun var å finansiere siste del av Rådhusgaven.

Da siste delbetaling på Rådhusgaven forfalt, hadde CTC ikke fått valutalisens. Anders Jahres Rederi AS gjorde derfor opp forpliktelsen på CTCs vegne, og måtte i den forbindelse ta opp et lån i Den norske Creditbank. For å gjøre Anders Jahres Rederi AS i stand til å innfri lånet måtte det finnes en måte for å føre penger inn til landet fra CTC. Løsningen ble overdragelsen av de 65 aksjene i Bulls Tankrederi AS, som ga grunnlag for å overføre et beløp til Anders Jahres Rederi AS tilsvarende kjøpesummen. Lazard sto utad som kjøper og betaler av vederlaget, men for lagmannsretten var det uomtvistet at Lazard hadde handlet for CTCs regning. Kjøpesummen var 9.1 millioner kroner, og sammen med en utlodning fra Jahre Line var det tilstrekkelig til at Anders Jahres Rederi AS fikk innfridd lånet. Motivet bak transaksjonen var således ikke å føre aksjene i Bulls Tankrederi AS ut av landet, men å føre et beløp fra CTC inn til landet for å dekke inn Rådhusgaven.

Det ble også vist til måten transaksjonen ble gjennomført på. Kjøpesummen ble betalt høsten 1975, men først sommeren 1976 ble aksjene deponert for Lazard i Den norske Creditbank. Det manglende hastverket med å overføre aksjebrevene viser at formålet med transaksjonen primært var pengeoverføringen.

Videre ble det vist til at overdragelsen ikke medførte noen endring med hensyn til rådigheten over aksjene. Anders Jahre fortsatte å representere aksjene på generalforsamlingene i Bulls Tankrederi AS så lenge han maktet.

Boet viste også til avtalen om forkjøpsrett til aksjer i Bulls Tankrederi AS, som ble inngått mellom Anders Jahre og Thor Jørgen Jahre 29. oktober 1975. Da avtalen ble inngått, var de 65 aksjene overført fra Anders Jahres Rederi AS til Lazard. Likevel inngikk Anders Jahre og Thor Jørgen Jahre en avtale om forkjøpsrett, som skulle sikre at aksjene forble i familien. Dersom CTC ikke var i familiens eie, ville dette være uriktig, med mindre overdragelsen var proforma. En av Lazards medarbeidere tilskrev også Thor Jørgen Jahre og bekreftet at Lazard anerkjente forkjøpsretten. Det ville ikke vært mulig om Thorleif Monsen var rett eier.

Til sist viste boet til hvordan aksjeposten ble håndtert i Lazard og i CTCs regnskaper. Internt i Lazard var det gitt instruks som viste at aksjene ble behandlet på en ekstraordinær måte. Det forelå for eksempel uttrykkelig instruks om å ikke fjerne aksjene fra depotet i banken uten samtykke fra høyere funksjonærer i Lazard. Thorleif Monsen kunne således ikke uten videre ta dem ut. I CTC ble aksjene ikke behandlet som et reelt aktivum. Regnskapene til CTC viser at aksjene ikke ble bokført til reell verdi, og posten ble holdt atskilt fra de øvrige aktiva sammen med "*Contingency Fund*".

Som nevnt konkluderte Sandefjord byrett med at proforma ikke var godtgjort.

Slik saken sto for lagmannsretten, kom anførselen om proforma i et litt annet lys enn for byretten. Byretten avgjorde proformas spørsmålet uten å ta stilling til hvem som var rett eier av CTC. For lagmannsretten var imidlertid proformaanførselen subsidiær, og gjaldt bare for det tilfellet at lagmannsretten konkluderte med at Thorleif Monsen eide CTC. Etter boets syn var eierskapet til CTC relevant for proformaanførselen, fordi Anders Jahre ville hatt et annet motiv for å overføre Bulls-aksjene proforma om det var Thorleif Monsen som eide CTC.

Fordi lagmannsretten tok boets prinsipale anførsel til følge, var det ikke nødvendig å ta stilling til den subsidiære anførselen om proforma. Lagmannsretten har imidlertid kommentert den subsidiære anførselen i omkostningsavgjørelsen. Lagmannsretten tilkjente ikke erstatning for saksomkostninger i byretten og skriver:

"Det skal bemerkes at lagmannsretten er enig med byretten i at det grunnlag boet anførte der, nemlig at overdragelsen fra AJR til Lazard/CTC var proforma, neppe kunne føre frem."

Det fremkommer ikke om lagmannsretten med dette egentlig tok stilling til proformaanførselen slik saken sto for lagmannsretten, eller om det kun er ment som en henvisning til saken slik den sto for byretten.

27.4 Boets anførsel om at Anders Jahre var den reelle eier av Pankos / CTC

Lagmannsretten kommenterte at eierforholdene de første årene ikke er fullstendig klarlagt, men viste til hovedpunktene som har blitt avdekket gjennom boets arbeid.

Skipet "Jaguar" var opprinnelig eid av et norsk aksjeselskap der Anders Jahre hadde 60 prosent av aksjene og Jørgen og Axel Lorentzen 40 prosent. Skipet forliste i 1939. I forbindelse med gjenoppbyggingen ble skipet abandonert til panthaverne, skiftet navn til "Janko" og ble overdratt til det panamanske selskapet Pankos.

Pankos ble stiftet i Panama i 1939 av to panamanske advokater, og hadde som formål å overta eierskapet til skipet "Jaguar". Det var klart at de to advokatene ikke var de underliggende eiere.

Kort tid etter stiftelsen av Pankos kom krigsutbruddet i Norge, og svensken Gösta Dalman ble utad gjort til proforma eier av aksjene. Lagmannsretten skriver:

"Mye tyder på at det opprinnelig var meningen at Kosmos-selskapene skulle overta Pankos og skipet Janko. Krigsutbruddet i Norge våren 1940 førte imidlertid til at aksjene i Pankos ble overført til Gösta Dalman. Det er klart at han kun var en proforma eier av Pankos, og bakgrunnen var at det ville være hensiktsmessig og lønnsomt om Pankos, og dermed skipet Janko, var eid av en borger av et nøytralt land."

Som det fremkommer, fant lagmannsretten holdepunkter for at Kosmos opprinnelig kan ha vært påtenkt som eier av Pankos. Ut fra bevisene i saken konkluderte lagmannsretten med at selv om det kan ha vært en intensjon om dette opprinnelig, ble den ikke gjennomført, og etter krigen er det ikke spor av at Kosmos har vært eier. Lagmannsretten skriver:

"Dalman ga Jahre og Kosmos-selskapene opsjon til å kjøpe samtlige aksjer [i Pankos], en opsjon som imidlertid senere ble kansellert. Både skriv fra Dalman og annen dokumentasjon gir støtte for at den reelle eier skulle være Kosmos. I forbindelse med prisesaken er det flere uttalelser om at norske myndigheter regnet med at Kosmos eide Janko. På den annen side var det i forhold til denne saken likegyldig om den reelle eier var Kosmos eller Anders Jahre. Etter at opsjonen til fordel for Jahre og Kosmos var strøket, ble det gitt opsjon til fordel for Panama-selskapet Jasmin. I et brev til valutakontoret i 1948 gjør Dalman rede for at han kun hadde vært proforma eier av aksjene i Pankos, og at Pankos var eid av Jasmin. Fra tiden etter krigen er det ikke dokumentasjon for at Kosmos skulle være eier. Riktignok er det slik at Anders Jahre, som egenrådig toppsjef i Kosmos, kan tenkes å ha disponert over Pankos på vegne av Kosmos. Kosmos var imidlertid et større børsnotert selskap med et styre. Hvis Pankos, og senere CTC, skulle ha vært eid av Kosmos, må dette selskapet ha hatt en større utenlandsformue som ikke gjenspeilte seg i regnskaper eller på annen måte, og som styret ikke var kjent med. Grieg Tidemand, tidligere styreformann i Kosmos, har overfor bobestyrer Wahr-Hansen avvist at Kosmos hadde eierinteresser i Pankos/CTC. Lazard var bankforbindelse for Jahres samlede virksomhet, inkludert Kosmos og Pankos/CTC, og ansatte i banken har gått ut fra at Jahre eide CTC."

Med dette avviste lagmannsretten at Kosmos var eier av Pankos.

Lagmannsretten fant at Panama-selskapet Jasmin, som først fikk opsjon på å kjøpe Pankos-aksjene, og som Gösta Dalman senere utpekte som eier i brevet til valutakontoret, var eid av Jahre og Lorentzen-familien. Dette er sammenfallende med eierskapet i "Jaguar" før forliset i 1939. Eierskapet mellom Lorentzen-familien og Anders Jahre besto inntil Anders Jahre løste ut Lorentzen-familien på midten av 1950-tallet:

"I selskapet Jasmin, som av Dalman ble utpekt som eier, var Ander Jahre majoritetsaksjonær, og for øvrig synes Jørgen Lorentzen å ha hatt aksjer i selskapet. Undersøkelser bobestyrer Even Wahr-Hansen har foretatt underhånden hos Lorentzenfamilien, bekrefter at den hadde eierinteresser i Pankos frem til ca 1955, da de ble utløst, sannsynligvis i forbindelse med hjemkjøpet av utenlandske skip til Norge i 1955/56. Wahr-Hansen har forklart at advokat Einar Abrahamsen overfor ham også har bekreftet dette. Han må antas å ha sin kunnskap fra sin klient Jørgen Jahre sr., som i egenskap av partner i Anders Jahre & Co. må antas å ha hatt kjennskap til forholdene."

Lagmannsretten fant at etter at Lorentzen-familien ble løst ut i forbindelse med hjemkjøpet av skip i 1955/56, er det ingen spor som peker i retning av andre eiere enn Ander Jahre.

Anders Jahre utøvde alle eierskapsbeføyelser, og lagmannsretten konkluderte med at han var den reelle eier av Pankos/CTC. Lagmannsretten skriver:

“Etter hjemkjøpet av utenlandsflåten var Pankos et rent investeringsselskap med bankkonti fremfor alt i Lazard og SE-Banken. Navneendringen til CTC skjedde på en generalforsamling i Sandefjord i 1958 med Anders Jahre og Fridtjof Bettum til stede, og i protokollen heter det at alle aksjer var representert.

I et internt notat fra Lazard satt opp av Bjørn Bettum i 1964, er det angitt at Anders Jahre er “connected to” CTC, samtidig som Fridtjof Bettum er “connected to” Guardian Investment Trust (senere Panova), og Jørgen Jahre til Spermacet. Det er en kjennsgjerning at Panova og Spermacet var henholdsvis Bettum-familiens og Jørgen Jahres hemmelige utenlandsformue. Notatet trekker klart i retning av at CTC var Anders Jahres utenlandsformue. CTC var et selskap uten fungerende selskapsorganer. Regnskapene ble ført av Anders Jahres kontor i Sandefjord. I følge vitneforklaringen til Jørgen Jahre jr. likte Anders Jahre å skryte av formuen sin, og gikk rundt med en liten lapp i lommeboken som et dollarbeløp CTC til enhver tid eide.

På 70-tallet hadde Anders Jahre i mange år fremstått som den som hadde alle eierbeføyelser over CTCs formue, og som ble oppfattet som eier av dem som hadde kjennskap til forholdene. En annen sak er at han utad og overfor myndighetene hele tiden benektet at han var eier. Dette begynte allerede under krigen, da Dalman ble innsatt som stråmann, og det i forbindelse med prissaken var hensiktsmessig å fremstille det slik at Janko ikke var eid av norske interesser. Senere ble det vanskelig å fortelle sannheten fordi han da måtte erkjenne overtredelse av valutaregulering og skatteregler.

Anders Jahre besluttet helt på egen hånd å gi 40 millioner dollar av CTCs midler til rådhuset i Sandefjord. Da det på grunn av myndighetenes pågang i forbindelse med overføringene fra SE-Banken ble ansett nødvendig å rekonstruere selskapets organer, var det Anders Jahre ved hjelp av Bjørn Bettum som utpekte styremedlemmer, fastsatte deres honorar, bestemte at Thorleif Monsen skulle være den som på papiret hadde presentert aksjene for generalforsamlingen, og bestemte innholdet av den beslutning generalforsamlingen skulle ha truffet vedrørende Rådhusgaven. Dette er beslutninger som tilkommer en eier.

Andre eiere av Pankos/CTC som har vært nevnt, synes ikke å ha rot i virkeligheten. Dette gjelder for eksempel Onassis, som Jahre selv sa var interessant. Det er ikke noe som tyder på at dette var riktig. Ifølge en generalforsamlingsprotokoll i Pankos fra 1953 fremla den amerikanske forretningsmann Clifford Carver 9988 ihendehaveraksjer, og en panamansk advokat to aksjer. Dette var åpenbart proforma. Carver skulle fremstå som eier, men ikke noe tyder på at han virkelig eide aksjene i Pankos. Gjennom alle år er det ingen som har fremsatt krav på de betydelige verdier i CTC før i de aller seneste år Eikland AS som etterfølger av Kosmos.

Lagmannsretten konkluderer etter dette med at Anders Jahre var reell eier av CTC, ettersom han har fremstått som den person som hadde alle eierbeføyelser, og ingen andre har sannsynliggjort å være eier.”

Forrester Maritime Limited anførte ikke at Thorleif Monsen hadde noe historisk eierskap til CTC. Selskapets anførsel var at Anders Jahres eierskap ikke var godtgjort, og at det måtte legges til grunn at selskapet var eid av andre enn Anders Jahre selv om disse egentlige eierne var ukjente. Thorleif Monsen utledet imidlertid sitt eierskap fra Anders Jahre, gjennom en anførsel om at Anders Jahre hadde vært legitimert til å overdra eierskap til CTC-aksjene på vegne av selskapets egentlige eiere. Forrester Maritime Limited redegjorde ikke for hvem de egentlige eierne var, eller hvorfor disse hadde ønsket å gi opp sitt eierskap. Lagmannsretten oppsummerte anførselen slik:

“Overdragelsen av CTC fra Anders Jahre til Thorleif Monsen, hva enten den var reell eller proforma, skjedde i tidsrommet 1974-76. FML har bestridt at Anders Jahre var reell eier av CTC før denne

overdragelsen, men har anført at han var legitimert til å foreta denne, slik at Monsen kunne vinne rett til CTC.”

Som det fremkommer ovenfor, fant lagmannsretten det ikke sannsynlig at det var andre ukjente eiere i Pankos/CTC. Anførselen om at Anders Jahre var legitimert til å opptre på vegne av ukjente bakmenn, og i den egenskap hadde overført eierskap til Thorleif Monsen, ble derfor ikke aktualisert.

27.5 Boets anførsel om at overføringen av CTC-aksjene fra Anders Jahre til Thorleif Monsen var proforma

Etter lagmannsrettens konklusjon om Anders Jahres historiske eierskap til Pankos/CTC var neste spørsmål om eierskapet ble overført fra Anders Jahre til Thorleif Monsen en gang mellom 1974 og 1976, før 80 prosent av CTC-aksjene ble lagt inn i stiftelsen Continental Foundation i 1976.

Aksjebrevene i CTC ble overført til Thorleif Monsen en gang mellom 1974 og 1976. Han fikk ikke fysisk tilgang til aksjebrevene. I stedet ble de lagt i depot hos Lazard, med instruks om at ingen kunne ta ut aksjebrevene uten godkjenning fra bankens høyere funksjonærer. I stiftelsepapirene var Thorleif Monsen navngitt som den som hadde overført CTC-aksjene til Continental Foundation i 1976.

Lagmannsretten oppsummerer problemstillingen slik:

“Hovedspørsmålet i saken er om Anders Jahre i 1974-76 overdro reell eiendomsrett til CTC til Thorleif Monsen, og Monsen deretter besluttet å legge 80 % av aksjene i CTC inn i CF, eller om det i realiteten var Anders Jahre som overdro 80 % av aksjene i CTC til CF med bruk av Thorleif Monsen som stråmann.”

Et omtvistet spørsmål var om den rettslige vurderingen av aksjeoverføringen mellom Anders Jahre og Thorleif Monsen skulle vurderes etter norsk eller engelsk rett. Lagmannsretten kom til at norsk rett var anvendelig, men kommenterte samtidig at resultatet av den rettslige vurderingen neppe ville blitt et annet etter engelsk rett.

Retten fant at det var Anders Jahre som selv hadde besluttet å overføre verdiene i CTC til Continental Foundation:

“Retten finner det nokså klart at det var Anders Jahre som fattet beslutningen om å legge størstedelen av verdiene i CTC inn i CF. På grunn av myndighetenes pågang og hans egen høye alder kunne han ikke selv nyttiggjøre seg formuen. Han hadde ingen livsarvinger, og hadde lagt store deler av sin norske formue inn i sine norske stiftelser. Det fremgår av testamentet satt opp 16. oktober 1976 av Anders Jahre og Bess Jahre at når de begge var døde, skulle stiftelsene arve det som måtte være igjen. Den hemmelige utenlandsformuen kunne imidlertid ikke tilfalle de norske stiftelsene uten videre, og dette må ha vært bakgrunnen for å opprette en internasjonal stiftelse. De planer Bjørn Bettum utarbeidet for den internasjonale stiftelsen, ble alle godkjent av Anders Jahre.”

Med utgangspunkt i at Anders Jahre var den opprinnelige eier av CTC, og den som besluttet at CTC skulle overføres til Continental Foundation, fant retten at Anders Jahre ikke hadde overført eierskap til Thorleif Monsen. Thorleif Monsen var etter rettens syn kun en stråmann som på papiret hadde stått som stifter av Continental Foundation for å dekke over Anders

Jahres eierskap. Forrester Maritime Limited anførte at Anders Jahre hadde behov for å kutte båndene til CTC som eier på grunn av skattesaken, og at han uansett må ha innsett at han ikke ville kunne nyttiggjøre seg pengene selv. Retten var ikke enig, og skriver:

“Retten kan ikke se at det var noen grunn til at Jahre skulle gi sin utenlandsformue til en utenforstående person, en gave som etter dagens pengeverdi ville tilsvare ca. 1,75 milliarder norske kroner, eventuelt med et ønske om at mottakeren skulle opprette en stiftelse. Thorleif Monsen var en person som Jahre ikke engang kjente spesielt godt, og Bess Jahre skall ha gitt uttrykk for at hun ikke likte ham. Derimot hadde Anders Jahre behov for å finne en person som proforma kunne stå som eier av aksjene i CTC, og som på papiret opprettet den internasjonale stiftelsen.”

Grunnen til at Thorleif Monsen ble valgt som stråmann, kan ha vært at han allerede fylte en slik funksjon for å skjule Bettum-familiens utenlandsformue. Lagmannsretten skriver:

“Mye taler for at det var Bjørn Bettum som foreslo Monsen til denne rollen, ettersom han kjente Monsen fra sin tid i Lazard, og Monsen var brukt som stråmann i Panova, det selskap som eide Bettum-familiens hemmelige utenlandsformue. Det må ha falt naturlig å beholde Monsen som stråmann da CF skulle opprettes.”

Lagmannsretten fant at det ikke var gitt noen god forklaring fra Forrester Maritime Limited på hvorfor Anders Jahre skulle ha overført eierskap til CTC-aksjene til Thorleif Monsen. Retten fant at bruk av en stråmann for å dekke over de reelle forhold var i tråd med Anders Jahres modus operandi:

“Jahre hadde også tidligere brukt stråmenn som kunne fremstå som eiere av Pankos/CTC, således Gösta Dalman under krigen, da det var hensiktsmessig med en eier i et nøytralt land.”

Forrester Maritime Limited fremhevet at boets påstand om Anders Jahres eierskap ikke er reflektert i Bjørn Bettums interne notater fra 1974–1976. Det er ikke funnet noen sideavtale mellom Anders Jahre og Thorleif Monsen som bekrefter boets påstand om eierskap. Heller ikke Bess Jahre har identifisert Anders Jahre som eier. Retten fant ikke disse forhold avgjørende. Retten viste til behovet for å lage en konsistent dokumentasjon som utpekte andre enn Anders Jahre som eier, og at det var tryggest at også de interne notatene reflekterte det samme. Både i samtiden og senere var det av ulike grunner vanskelig for de involverte å fravike denne historien.

Videre fant retten det ikke avgjørende at Thorleif Monsen i tiden etter 1976 foretok disposisjoner over CTC der han tilegnet seg verdiene bak aksjeposten på 20 prosent som var holdt utenfor Continental Foundation. Retten fant at dette var midler som i utgangspunktet skulle holdes i en “*secret trust*” til fordel for Bess Jahre. For Anders Jahre var det vanskelig å gripe inn mot at Thorleif Monsen tilegnet seg midlene:

“Anders Jahre var på dette tidspunktet dement, og neppe i stand til å forstå det som skjedde, dersom han overhodet ble informert.”

Også Bjørn Bettum var en i vanskelig situasjon. Det er uklart om han mente å ha kontroll over situasjonen, sto i et avhengighetsforhold til Monsen eller var forhindret fra å gripe inn på grunn av skattesaken:

“Bjørn Bettum er den som kunne ha vært nærmest til å gripe inn for å sørge for at pengene virkelig ble lagt inni en trust som kunne tilgodese Bess Jahre. Hva han visste eller ikke visste om det som skjedde med de 20 %, er ikke lett å si. På dette tidspunkt var han dessuten blitt “advisor” i Aall Trust, en

familiestiftelse for Monsen-familien, og han var oppnevnt som testamentfullbyrder i Thorleif Monsens testament. Da Bettum senere fratrådte som "advisor" i 1985, mottok han et skriftlig tilsagn fra Monsen om at Monsen skulle yte bidrag til utdannelse av Bettums barn og restaurering av huset hans, og Bettum skulle motta årlige økonomiske ytelser samt sikres en stilling i Monsen systemet dersom han besluttet å flytte utenlands. Bettum var også i et avhengighetsforhold til Monsen, for så vidt som Monsen som stråmann dekket over Bettums tilknytning til Panova."

Videre heter det i dommen:

"Hele arrangementet i 1976 var avhengig av at de involverte lojalt fulgte opp de opprinnelige intensjoner. Når Thorleif Monsen gjennom innløsningen i 1979, og senere overføring av pengene fra Harmon til et selskap i Monsen-gruppen, tilegnet seg 20 % av CTC, var det kanskje heller ikke lett å gripe inn fordi de som kjente realiteten, og særlig da Bjørn Bettum, også ville være lojal mot Anders Jahres ettermæle, og i særlig grad var opptatt av å unngå det skattekrav som da var under behandling."

Lagmannsretten konkluderte slik:

"Konklusjonen er at Anders Jahre var den rette eier av CTC, og den som overdro 80 % av aksjene i selskapet til stiftelsen CF."

Som subsidiær anførsel hevdet Forrester Maritime Limited at kravet på eierskap var tapt gjennom passivitet. Anførselen ble forkastet av lagmannsretten. Det ble vist til at Thorleif Monsen kjente godt til de reelle forhold, og måtte forstå at boet ikke var informert. I tillegg hadde Thorleif Monsen selv gitt villedende forklaringer til bobestyrer Per Brunsvig, via advokat Nicolay B. Herlofson.

27.6 Eierskapet til 2 437 aksjer i Bulls Tankrederi AS som ble overdratt fra Rose Bull AS

Et spesielt spørsmål i saken gjaldt eierskapet til de 2 437 aksjene i Bulls Tankrederi AS som ble overdratt fra Rose Bull AS til Lazard i 1992.

De øvrige aksjene som inngikk i den omstridte aksjeposten var alle direkte utstedt i kraft av de opprinnelige 65 aksjene gjennom fondsemisjoner og som fusjonsvederlag. Det fulgte derfor uten videre at de tilhørte eieren av de 65 opprinnelige aksjene.

De 2 437 aksjene som var overdratt fra Rose Bull AS, sto i en annen stilling. Bakgrunnen for overdragelsen var at Bulls Tankrederi AS gjennomførte en emisjon i 1990, der alle andre aksjeeiere enn Lazard fikk delta. Emisjonen ble gjort til lav kurs, og vannet kraftig ut aksjeposten som sto i Lazards navn. Det ble ikke bestridt at emisjonen brøt med aksjelovens krav om likebehandling av aksjeeiere, og fra Bulls Tankrederi AS var transaksjonen ment som en provokasjon overfor den bakenforliggende eier av de omstridte aksjene for å avdekke hvem det var. Lagmannsretten skriver:

"En del av aksjeposten ved kapitalnedsettelsen i 1997 står i en særstilling. Bakgrunnen for dette er fremstøt som advokat Einar Abrahamsen gjorde på slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet på vegne av Jørgen Jahre jr., hovedaksjonær i Bulls, overfor Lazard for å få kjøpt aksjeposten tilbake. Det ble klarlagt at Lazard ikke var reell eier, men bare en "nominee" som satt med aksjeposten på vegna av den egentlige eier, "beneficial owner". Som nevnt ovenfor var dette i strid med norsk aksjelov. Lazard ville imidlertid ikke navngi den egentlige eier. Som en angivelig provokasjon for å komme i forhandlinger med den reelle eier, ble det på generalforsamlingen i Bulls i 1990 gjennomført en

kapitalforhøyelse fra 10 millioner kroner til 25 millioner kroner ved utstedelse av 15.000 nye aksjer á kr. 1.000,-. Aksjene ble tegnet av Jørgen Jahre Shipping AS og Rose Bull AS. Aksjepostens andel av aksjekapitalen i selskapet ble derved redusert til 6,5 %. Det ble etter hvert protestert mot denne utvanning av aksjeposten av advokat Magnus Hellesylt på vegna av "en minoritetsaksjonær i Bulls, representert ved Lazard". Det ble anført at det både var formelle mangler ved kapitalforhøyelsen, og at innholdet i vedtaket var i strid med aksjeloven. Det ble etter hvert ført forhandlinger mellom advokat Abrahamsen og Monsens kanadiske advokat, Douglas Gibson. Forhandlingene gjaldt spørsmålet om tilbakekjøp av aksjeposten, men også spørsmålet om økonomisk bistand til Bess Jahre, som advokat Abrahamsen også representerte, og spørsmålet om Gibson kunne gi vitneforklaring i den skiftetvist som Bess Jahre hadde reist om skattekravet på grunnlag av riskskattenemndas vedtak av 2.11.1990. Dette vedtaket innebar et skattekrav på det grunnlag at Anders Jahre hadde vært reell eier av CTCs midler i SE-Banken, Bergen Bank og en fransk bank i tidsrommet 1970-80. Abrahamsen ønsket at Gibson skulle kunne gi en vitneforklaring som ville godtgjøre at dette ikke var riktig. Advokat Abrahamsens fremstøt førte for øvrig ikke frem, verken når det gjaldt tilbakekjøp av aksjene, bistand til Bess Jahre eller vitneforklaring fra advokat Gibson i skattesaken. Bulls måtte imidlertid akseptere at kapitalforhøyelsen i 1990 ikke var lovlig. Det ble av advokat Hellesylt fremsatt krav om omgjøring av kapitalforhøyelsen og en restituering av minoritetsaksjeposten til den opprinnelige 16,25 % andel av aksjekapital. Dette skjedde imidlertid ikke. I stedet ble det i november 1991 fremsatt et tilbud om at advokat Hellesylts klient kunne få kjøpe seg opp til den opprinnelige 16,25 % eierandel, og i brev av 16. desember 1991 fra advokat Abrahamsen heter det at "deres klient, Lazard Brothers & Co. Ltd., ville ha hatt rett til å tegne 2437 nye aksjer i forbindelse med emisjonen, dersom deltagelse i generalforsamlingen hadde funnet sted. Som det fremgår av vår tidligere korrespondanse er ledelsen i Bulls Tank Rederi AS, inklusive majoritetseierne, inneforstått med at den gjennomførte emisjon rettslig sett vil kunne angripes. På denne bakgrunn overdras derfor det nevnte antall aksjer fra Rose Bulls AS til deres kleint mot innbetaling av tegningssummen, kr. 2.437.000,-." Ved brev av 13. januar 1992 fra advokat Gibson ble betalingen oversendt. Det ble samtidig opplyst at aksjene ble kjøpt "for the beneficial interest of Forrester Maritime Ltd.". I brev av 20. januar 1992 fra advokat Abrahamsen til advokat Gibson uttalte Abrahamsen at aksjene var utstedt til Lazard, og at Bulls ikke aksepterte Gibsons informasjon om at reell eier av aksjene skulle være FML. Det ble vist til at en overføring av aksjene fra Lazard til FML bare kunne aksepteres dersom den ble formalisert i samsvar med vedtektene i Bulls. Bulls hadde på det tidspunkt en vedtektsbestemt forkjøpsrett."

Forrester Maritime Limited anførte at de måtte regnes som eier av de 2 437 aksjene ervervet fra Rose Bull AS, siden det var de som hadde betalt kjøpesummen. Boet hevdet på sin side å eie aksjene ut fra alminnelige berikelsesgrunnsetninger, siden transaksjonen var begrunnet med at Lazards formelle eierposisjon til de opprinnelige aksjene ikke skulle utvannes.

Retten konkluderte i tråd med boets anførsel, og fant at også de 2 437 aksjene tilhørte boet:

"Hensikten med overdragelsen av aksjene fra Rose Bull AS var at den opprinnelige aksjeposten skulle representere en like stor del av verdiene i Bulls som tidligere. Retten til å tegne aksjer ved aksjeforhøyelsen i 1990 tilkom de opprinnelige aksjeeiere, og ved at eieren av aksjeposten ikke fikk anledning til å delta i kapitalforhøyelsen, skjedde det en urettmessig overføring av verdier til de øvrige aksjeeiere på bekostning av eieren av aksjeposten. Overdragelsen fra Rose Bull AS sørget for at forholdet mellom aksjonærene i Bulls ble som tidligere. FML eide i realiteten ingen aksjer i Bulls, og hadde ingen rett til å erverve nye aksjer. FML fremsto imidlertid urettmessig som eier av aksjeposten, og på dette grunnlag ble aksjene fra Rose Bull ervervet. Retten er enig i boets anførsel om at FML da må anses å ha opptrådt på vegne av den rettmessige eier av aksjeposten, slik at den berikelse som skulle tilfalle eieren av aksjeposten ved kapitalnedsettelsen i 1997, i sin helhet bør tilfalle boet."

27.7 Hjelpeintervensjonen fra Eikland AS

I løpet av hovedforhandling for lagmannsretten erklærte Eikland AS hjelpeintervensjon. Intervensjonserklæringen er beskrevet slik av lagmannsretten:

“Under en pause i rettens forhandlinger, etter at bevisførselen var så godt som avsluttet og før prosedyreinnleggene, mottok retten en erklæring om hjelpeintervensjon i medhold av tvistemålslovens § 75 fra Eikland AS ved advokat Truls Leikvang, datert 25. september 2003. Da forhandlingene fortsatte mandag 29. september 2003, var ingen representant for hjelpeintervenienten møtt frem.

Intervensjonen er angitt å være til fordel for FML. Det fremgår imidlertid av erklæringen at hjelpeintervenientens interesse mer synes å være at boet skal tape saken enn at FML skal vinne den. Eikland AS er rettsetterfølgeren til Kosmos AS, og hevder at Kosmos AS var rett eier av Pankos og senere CTC. Retten til hjelpeintervensjon ble ikke bestridt av noen av partene, og retten har da ikke foranledning til å prøve spørsmålet om intervenienten har rettslig interesse i at FML vinner saken, jf. tvistemålsloven § 77 og Scheis kommentar til tvistemålsloven side 348. Retten vil likevel bemerke at det kan synes tvilsomt om erklæringen fra Eikland AS egentlig innebærer en hjelpeintervensjon slik den er beskrevet i tvistemålslovens § 75, idet det ikke er anført at Eikland AS er interessert i at FML vinner saken. Etter det retten kan se kan det heller ikke være et resultat Eikland AS er interessert i, ettersom jo Eikland AS pretenderer å være rett eier av CTC og de midler som lå i selskapet, herunder aksjeposten i Bulls. Det skal også bemerkes at Eikland AS ikke har nedlagt sammenfallende påstand med FML, men innskrenket seg til å nedlegge påstand om å bli tilkjent saksomkostninger.

Erklæringen om hjelpeintervensjon har en rekke vedlegg, og det heter i erklæringen at Eikland AS ikke ønsker at retten skal treffe avgjørelse i saken uten å være kjent med de beviser som er lagt frem ved intervensjonserklæringen. Retten vil til dette bemerke at ettersom hjelpeintervenienten ikke har vært til stede i retten og dokumentert bevisene, har retten ikke lest vedleggene. Som kjent skal avgjørelsen i et tvistemål som behandles muntlig, bygge på det som er fremkommet i retten, og ikke skriftlig materiale. Det skal også bemerkes at hjelpeintervenienten trer inn i saken slik den står ved inntreden, og på dette tidspunkt ville et tilsvarende bevistilbud fra FML ha blitt avskåret som for sent fremsatt. Hjelpeintervenienten får ikke en bedre stilling enn den part han støtter.”

Selv om erklæringen om hjelpeintervensjon er mangelfull, er den vesentlig for saken fordi den innebærer at alle tre pretendenter til utenlandsformuen var representert. Lagmannsrettens dom er derfor avsagt etter at både boet, Monsen-kretsen og Skaugen/Eikland har hatt anledning til å fremme sine anførsler og bevis, og etter at alle parter har gjort det de anså påkrevet for å ivareta sine interesser i prosessen.

28 TVIST MED LAZARD BANK LIMITED, LORD HUGO KINDERSLEY OG BJØRN BETTUM, SENERE BJØRN BETTUMS DØDSBO

- 28.1 Oversikt – boets erstatningskrav
- 28.2 Nærmere om ansvarsgrunnlaget
- 28.3 Boets tilbakesøkingskrav
- 28.4 De saksøktes standpunkt
 - 28.4.1 Bjørn Bettum
 - 28.4.2 Lazard og Hugo Kindersley
- 28.5 Behandlingen av avvisningsspørsmålet – utfallet
- 28.6 Hovedforhandling
- 28.7 Rettsforlik mellom Anders Jahres dødsbo på den ene siden og Lazard og Hugo Kindersley på den andre siden
- 28.8 Søksmålet mot Bjørn Bettum fortsatte – senere mot Bjørn Bettums dødsbo
 - 28.8.1 Sakens fortsettelse - hovedforhandling
 - 28.8.2 Tvistegenstand: Erstatningsansvar i kontrakt – tvistetemaer
 - 28.8.3 Erstatningsvilkårene – Bettumboets erkjennelser
 - 28.8.4 Tvistetemaer: Opplysningsplikt og foreldelse – partenes påstander
- 28.9 Sandefjord tingretts dom
- 28.10 Ankesak for Agder lagmannsrett trukket – byrettens dom rettskraftig

28.1 Oversikt – boets erstatningskrav

Saken gjaldt erstatningskrav fremsatt av boet. Kravet ble reist ved stevning 29. april 1996 til Sandefjord tingrett mot Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum.

Vi har foran i del 3 (kapittel 12–20) redegjort for de relevante faktiske omstendigheter i søksmålet. En rekke av boets rettslige anførsler er også gitt til kjenne. I det følgende skal boets hovedanførsler oppsummeres, og de rettslige anførslene presiseres, og det skal redegjøres for prosessens gang og resultat.

Boets faktiske hovedanførsel var at Anders Jahre ved sin død var eier av en betydelig utenlandsformue som var forvaltet gjennom et proforma arrangement hvoretter andre i navnet fremsto som midlenes eier. Boet var og er, som Anders Jahres rettsetterfølger, eier av disse aktiva og deres avkastning.

Etter Anders Jahres død falt altså rettighetene til Utenlandsformuen over på hans rettsetterfølger – boet. Disse midlene ble imidlertid ikke stillet til rådighet for boet, men holdt skjult av dem som forvaltet formuen på Anders Jahres vegne. De som var utpekt til å ivareta Anders Jahres eierinteresser i proforma arrangementet som ble iverksatt i 1976, misligholdt sine plikter overfor så vel Anders Jahre som boet. De saksøkte – Lazard, Hugo

Kindersley og Bjørn Bettum – hadde ved sin adferd tillatt at stråmannen Thorleif Monsen tiltok seg full kontroll over Utenlandsformuen, og latt ham tappe Continental Foundation/Aall Foundation for midler. Parallelt med disse pliktbrudd fortiet de saksøkte til overmål opplysninger av vital karakter på direkte henvendelser fra boet. Dermed kom boet heller aldri i posisjon til å kunne avverge at Utenlandsformuen urettmessig ble disponert av Thorleif Monsen og hans rettsetterfølgere.

Utenlandsformuen var således blitt holdt utilgjengelig for boet. Boet sporet imidlertid opp den gjenværende del av Anders Jahres utenlandsformue i stiftelsen Aall Foundation.

Boet fremmet et tilbakesøkningskrav mot Aall Foundation, og spørsmålet om boets rett til disse midlene ble behandlet i søksmåls former på Cayman Islands i 2003 – Cayman I-søksmålet – som omtales i kapittel 31. Det var imidlertid på det rene at verdien av disse midlene var langt lavere enn det tapet boet led som følge av at midlene var blitt holdt utilgjengelig for boet siden 1982. Boet hevdet at Bjørn Bettum, Lazard og Hugo Kindersley alle ved erstatningsbetingende adferd påførte boet et økonomisk tap, selv om boet skulle nå frem med sitt restitusjonskrav mot den gjenværende del av formuen holdt av Aall Foundation.

Boets tap tilsvarte – for det første – differansen mellom det som var igjen av Anders Jahres utenlandsformue – midlene i Aall Foundation – og verdien av Utenlandsformuen i 1982, betegnet differanseformuen. Differanseformuen ble krevd erstattet med tillegg av normal avkastning, som våren 2000 utgjorde avrundet 170 millioner dollar. Denne formuen ble berøvet boet som følge av de saksøktes erstatningsbetingende forhold.

For det andre hevdet boet seg påført enkelte andre tap som kunne henføres direkte til de saksøktes forhold, og som de også kunne holdes ansvarlig for, herunder morarente på skattekrav og merkostnader ved bobehandlingen. Dette utgjorde våren 2000 avrundet 450 millioner kroner.

Bjørn Bettum og Lazard var erstatningsansvarlig overfor boet for disse tap på grunnlag av brudd på kontrakt eller kontraktlignende forpliktelser, alternativt på alminnelig ulovfestet culpagrunnlag. Hugo Kindersley var ansvarlig på culpagrunnlag for sin medvirkning til at deler av Utenlandsformuen gikk tapt.

I tillegg til et direkte culpaansvar for Lazard (organansvar) var Lazard også objektivt ansvarlig som arbeidsgiver for Hugo Kindersleys handlinger etter skadeserstatningsloven § 2-1.

28.2 Nærmere om ansvarsgrunnlaget

Prinsipalt anførte boet at det gjennom “1976-arrangementet” ble etablert en kontrakt eller et kontraktlignende forhold mellom Anders Jahre og de saksøkte Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum, hvoretter de to sistnevnte påtok seg visse plikter knyttet til tilsyn med proforma arrangementet og kontroll over stråmannen Thorleif Monsen. For Lazards vedkommende omfattet pliktene også direkte kontroll med og forvaring av midler tilhørende Anders Jahre som ble forvaltet under proforma arrangementet.

Rettighetene til Utenlandsformuen gikk ved Anders Jahres død over på boet. Boet trådte også inn i Anders Jahres rettigheter i henhold til den kontrakt eller det kontraktslignende forhold som er beskrevet. De forpliktelsene som Bjørn Bettum, Hugo Kindersley og Lazard påtok seg, var så tett knyttet til selve Utenlandsformuen at de ikke kunne løsrives fra den som var Anders Jahres rettsetterfølger som rettighetshaver til midlene – nemlig boet.

Både Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum brøt, som foran påpekt, på erstatningsbetingende måte så vel de konkrete plikter de påtok seg, som den alminnelige lojalitet- og opplysningsplikten i kontrakt.

Subsidiært hevdet boet at det også utenfor et eventuelt kontraktsrettslig erstatningsansvar måtte oppstilles visse lojalitet- og opplysningsplikter. Forholdet mellom Anders Jahre og de som ble involvert i "1976-arrangementet", var i ekstrem grad bygget på tillit. Både Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum visste at midlene tilhørte Anders Jahre, og de villetet bobestyrer ved å tilbakeholde opplysninger samt gi direkte misvisende opplysninger om Utenlandsformuen. De saksøkte visste samtidig at de gjennom sin opptreden påførte boet et tap. Alle tre bidro til å forhindre at de reelle eiendomsforhold kom for en dag, og dermed medvirket de aktivt til unndragelse av Utenlandsformuen for boet. Både Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum innledet – i strid med selve kjernen i 1976-arrangementet – et samarbeid med Thorleif Monsen som muliggjorde hans tilegnelse av kontrollen over Utenlandsformuen. Det forelå dermed brudd på en berettiget forventning som både Anders Jahre og hans rettsetterfølger hadde til deres opptreden.

De saksøktes klanderverdige forhold var i sum knyttet til deres roller i de begivenheter og den utvikling som ledet frem til Thorleif Monsens tilegnelse av Anders Jahres utenlandsformue, samt til den informasjon de ga – og ikke ga – til boet.

Boet var av den oppfatning at det på tidspunktet for de saksøktes uaktsomme handlinger og unnlaterelser var påregnelig for dem at boet derav kunne lide et økonomisk tap som beskrevet.

Både Lazard, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum måtte forstå at deres unnlatte inngripen overfor Monsen-kretsens underslag av Utenlandsformuen ville påføre Anders Jahres dødsbo store tap. Samtlige saksøkte måtte videre forstå at den informasjon de satt på, var avgjørende for boet, eller i alle fall at de ved å gi direkte misvisende informasjon ville forårsake tap for boet.

Oppsummert:

Erstatningskravene mot de tre saksøkte – enten det er tale om kontrakts- eller deliktsansvar – knyttet seg til:

- misvisende og mangelfull informasjon/opplysninger til boet fra 1982 og
- deres direkte og indirekte medvirkning til at Utenlandsformuen er unndratt Anders Jahres dødsbo.

Dersom de tre saksøkte – som et minimum – hadde overholdt sin informasjons- og opplysningsplikt overfor boet, ville dette i årene etter Anders Jahres død gjort det mulig for

boet å få hånd om Utenlandsformuen. Gjennom de tre saksøktes erstatningsbetingende opptreden ble imidlertid boet avskåret fra dette.

Forutsatt at Utenlandsformuen i årene etter Anders Jahres død hadde blitt stilt til boets disposisjon, ville boet for det første vært i stand til å innfri samtlige anmeldte fordringer i boet. Dessuten ville boets eneste loddeier – Bess Jahre – tilkommet et betydelig overskytende beløp.

28.3 Boets tilbakesøkningskrav

Vi har i kapittel 13 punkt 6 beskrevet hvordan en post på 65 aksjer i Bulls Tankrederi AS angivelig ble transportert i 1975/76 fra Anders Jahres Rederi AS til Lazard for å muliggjøre en overføring av midler fra CTC til Anders Jahres Rederi AS uten at dette fremkom. Boet var, via Anders Jahres Rederi AS, rett eier av så vel de 65 stamaksjene som de aksjer som senere er utstedt til Lazard i kraft av de angivelige aksjonærrettigheter knyttet til stamaksjene.

Boet krevde derfor disse aksjene tilbakeført fra Lazard. Posten utgjorde våren 2000 18,546 prosent av samtlige utstedte aksjer i Bulls Tankrederi AS.

28.4 De saksøktes standpunkt

28.4.1 Bjørn Bettum

Bjørn Bettum påsto seg frifunnet.

Han gjorde gjeldende at han ikke hadde kjennskap til at Anders Jahre ved sin død eiet og hadde råderett over de omhandlede midlene i utlandet. Anders Jahre selv hadde overfor Bjørn Bettum og andre, herunder norske og offentlige myndigheter, så langt tilbake som i 1950-årene og videre fremover klart tilkjennegitt at han ikke hadde eierinteresser i utenlandske midler. Dette måtte Bjørn Bettum forholde seg til.

Bjørn Bettum gjorde videre gjeldende at utenlandsmidlene som boet hevdet tilhørte Anders Jahre, med bindende og rettsgyldig virkning for Anders Jahre selv ble overlatt til stiftelser som var rettsgyldige. Anders Jahre kunne deretter ikke råde over midlene for personlige formål. Dødsboet hadde selvfølgelig ikke noen større rett til midlene enn Anders Jahre selv hadde, og måtte derfor som han respektere stiftelsenes eierett og råderett.

Subsidiært gjorde Bjørn Bettum gjeldende at et mulig ansvar måtte være foreldet.

Atter subsidiært hevdet Bettum at det fremsatte erstatningskravet var udokumentert og for høyt.

28.4.2 Lazard og Hugo Kindersley

Lazard og Hugo Kindersley bestred at overføring av CTC-aksjene fra Anders Jahre til Continental Foundation var proforma i den forstand at den 85-årige Anders Jahre skulle

oppretholde eiendomsrett og kontroll over aksjene. Dersom Anders Jahre var forutsatt å beholde eiendomsretten og kontrollen over aksjene, var dette under enhver omstendighet ukjent for Lazard og Hugo Kindersley.

Lazard gjorde videre gjeldende at banken ikke var noen *“tilsynsfører”* eller *“formuesforvalter”* for Anders Jahre og hans etterkommere.

Videre bestred Lazard at banken verken hadde rett eller plikt til å gi boet opplysninger om forhold vedrørende eierforholdet til CTC og transaksjoner foretatt av CTC/Continental Foundation.

Uansett – hevdet Lazard og Hugo Kindersley – at ethvert tenkelig krav måtte være foreldet. Dessuten gjorde Lazard og Hugo Kindersley gjeldende at Sandefjord tingrett ikke hadde jurisdiksjon til å behandle saken. Det ble derfor nedlagt påstand om prinsipielt avvisning av søksmålet og subsidiært frifinnelse.

28.5 Behandlingen av avvisningsspørsmålet – utfallet

I oktober 1997 fattet retten beslutning om at spørsmålet om avvisning av søksmålet skulle behandles særskilt før saksbehandlingen gikk videre.

Hovedforhandling til særskilt behandling av jurisdiksjonsspørsmålet ble berammet til 27. april 1998 og påfølgende to uker.

Ved prosesskriv 17. april 1998 trakk de engelske saksøkte jurisdiksjonssinnsligelsen tilbake med endelig virkning. Basert på dette besluttet retten av saken skulle fremmes, og at behandlingen skulle gå videre.

Effekten av de engelske saksøktes avvisningspåstand og senere aksept av Sandefjord byretts jurisdiksjon var at saken ble forsinket med ett år.

28.6 Hovedforhandling

Hovedforhandling i saken ble berammet fra og med 20. mars 2000 frem til 30. juni samme år. Hovedforhandlingen startet opp som berammet, 20. mars 2000, og den fortsatte til 18. mai samme år, da hovedforhandlingen ble utsatt som følge av alvorlig sykdom hos Bjørn Bettum.

Senere ble hovedforhandlingen utsatt flere ganger, idet Bjørn Bettum ikke ble frisk nok til å avgi møte.

Da hovedforhandlingen ble avbrutt 18. mai 2000, hadde alle parter gjennomført innledningsforedrag. Dessuten hadde bobestyrer Even Wahr-Hansen avgitt partsforklaring, og tidligere regjeringsadvokat Bjørn Haug hadde forklart seg som vitne. Den 18. mai 2000 skulle Hugo Kindersley avgi forklaring, men dette fant ikke sted grunnet utsettelsen.

28.7 Rettsforlik mellom Anders Jahres dødsbo på den ene siden og Lazard og Hugo Kindersley på den andre siden

Den 3. oktober 2001 inngikk boet avtale om forlik med Lazard og Hugo Kindersley. Avtalen ble 13. november 2001 godkjent av skifteretten i Sandefjord.

Forliksavtalen var betinget av at det ble avgitt norsk statsgaranti for boets skadesløsholdelse av Lazard og Hugo Kindersley. Etter innstilling fra Justisdepartementet i november 2001 ble forslaget om garantistillelse behandlet og vedtatt av Stortinget i desember 2001.²⁰⁵

På denne bakgrunn begjærte boet, Lazard og Hugo Kindersley saken hevet gjennom rettsforlik. Søksmålet mot Bjørn Bettum fortsatte imidlertid med de gjenværende parter: boet og Bjørn Bettum.

I rettsmøte 23. januar 2002 ble det inngått rettsforlik som skissert.²⁰⁶ Fra rettsboken hitsettes:

“Dommeren åpnet rettsmøtet og erklærte retten lovlig satt.

Advokatene Karstein J. Espelid og Dagfinn Clemetsen meddelte at Anders Jahres dødsbo og Lazard Bank Limited (Lazard) og Robert Hugo Molesworth Kindersley (Lord Kindersley) for sin del har fremforhandlet forlik i saken og at forliket forutsettes inngått som rettsforlik.

Advokat Dagfinn Clemetsen fremla fullmakter til seg, datert henholdsvis 16. januar og 8. januar d.å., fra Lazard og Lord Kindersley til å undertegne rettsforliket på vegne av disse to parter.

Retten aksepterte fullmaktene og orienterte om at rettsforlik har samme virkning som en rettskraftig dom, jfr. tvml. § 286, jfr. § 99.

Advokat Dagfinn Clemetsen opplyste:

I lys av det bevismaterialet som har vært fremme i søksmålet, erkjenner i dag Lazard at:

- Anders Jahre selv eller på vegne av norske selskaper han kontrollerte og/eller disponerte, hadde eksklusiv og total råderett over selskapet CTC og verdiene der da han gjennom Bjørn Bettum i 1976 instruerte Lazard om å bistå med opprettelsen av Continental Foundation samt at – uten Lazards vitende den gangen – et av formålene for Anders Jahre og Bjørn Bettum med opprettelsen av Continental Foundation i 1976 var å skjule eierskapet i CTC for omverdenen. Selv om Lazard den gangen trodde at Continental Foundation var gyldig stiftet, aksepterer Lazard som et resultat av avgjørelsen i Privy Council at Continental Foundation ikke var en gyldig “charitable foundation”, og følgelig at opprettelsen av den ikke hadde betydning for eierforholdet til CTC;
- Thorleif Monsen ikke var reell eier av CTC eller verdiene der, da han opptrådte som formell stifter av Continental Foundation. Lazard aksepterer boets anførsel om at Thorleif Monsen opptrådte som formell stifter i henhold til instruks gitt av Bjørn Bettum på vegne av Anders Jahre eller selskaper Anders Jahre kontrollerte og/eller disponerte;

²⁰⁵ [Vedlegg – Vedtagelse av Stortinget desember 2001]

²⁰⁶ [Vedlegg – Rettsbok fra rettsmøte 23. januar 2002]

- den formelle overføring av 65 aksjer i Bulls Tankrederi AS i 1975/76 fra Anders Jahres Rederi AS til Lazard, hadde til hensikt å muliggjøre videre bruk av utenlandsmidler til delvis finansiering av Rådhusgaven.

Det ble deretter mellom Anders Jahres dødsbo og Lazard og Lord Kindersley inngått slikt

r e t t s f o r l i k :

1. Lazard og Lord Kindersley har betalt til Anders Jahres dødsbo USD 41,5 millioner kontant som oppgjør for den del som henførbart til Lazard og Lord Kindersley, av det krav som boet har gjort gjeldende mot Lazard, Lord Kindersley og Bettum i fellesskap som solidariskyldnere. Forlikssummen omfatter ikke Bjørn Bettums del av det kravet som dødsboet hevder det har mot Lazard, Lord Kindersley og Bettum i fellesskap, og det omfatter heller ikke tapsposter som dødsboet hevder Bjørn Bettum alene har påført boet ved uttapping av verdier og/eller bruk av utenlandsformuen for å hindre boets arbeid.
2. Lazard har tilbakeført aksjene i Bulls Tankrederi AS til Anders Jahres Rederi AS gjennom overdragelsesmelding til Bulls Tankrederi AS, og har samtidig oversendt til Bulls Tankrederi AS de aksjebrevene som var i bankens besittelse.
3. Lazard og Lord Kindersley har refundert Anders Jahres dødsbo motverdien av GBP 170.000 kontant. Beløpet utgjør saksomkostninger betalt av Anders Jahres dødsbo i forbindelse med hevingen av søksmålet i Storbritannia høsten 1995.
4. Anders Jahres dødsbo som saksøker og Lazard som saksøkt nr. 1 sammen med Lord Kindersley som saksøkt nr. 2 begjærer søksmålet hevet som forlikt ved at hver side bærer sine saksomkostninger. Søksmålet fortsetter mellom dødsboet og saksøkt nr. 3 Bjørn Bettum."

Ved dette rettsforliket mottok boet fra de to andre partene i forliket motverdien av 41,5 millioner dollar og 170 000 britiske pund, begge beløp tillagt rente fra 1. august 2001. I tillegg fikk Anders Jahres Rederi AS tilbaketransportert den omstridte aksjeposten i selskapet Bulls Tankrederi AS. Boet eide samtlige aksjer i Anders Jahres Rederi AS.

Som motytelse frafalt boet søksmålet fra 1996 mot Lazard og Hugo Kindersley og oppga alle krav mot dem, kjente som ukjente. Boets frafall var endelig, også om det senere skulle dukke opp beviser som isolert sett kunne ha ført til nye eller høyere krav enn det som ble påstått i det norske søksmålet.

Lazard forpliktet seg dessuten til å gi boet kopier fra sitt arkiv av nærmere angitte dokumentkategorier som hadde tilknytning til Utenlandsformuen.

Endelig måtte boet holde Lazard og Hugo Kindersley skadesløse for krav som måtte bli rettet mot dem fra personer og foretak som har vært eller var parter i de søksmålene boet har vært eller var involvert i. Staten måtte garantere for boets oppfyllelse dersom skadesløsholdelsen ble effektiv. Til nå har ingen krav blitt gjort gjeldende, verken mot boet eller staten knyttet til garantistillelsen. Selv om garantien løper uten tidsbegrensning, vil ethvert krav som måtte fremmes, nå eller senere, være foreldet.

28.8 Søksmålet mot Bjørn Bettum fortsatte – senere mot Bjørn Bettums dødsbo

28.8.1 Sakens fortsettelse – hovedforhandling

I forlengelsen av rettsforliket 23. januar 2002 fortsatte saken deretter mot Bjørn Bettum. Endelig tidspunkt for hovedforhandling ble berammet til tidsrommet 30. september 2002 til 19. desember samme år.

Bjørn Bettum døde 16. mars 2002. Bjørn Bettum dødsbo ble tatt under offentlig skifte ved Sandefjord skifterett den 27. mars 2002.

Saken fortsatte deretter mot Bettumboet med hjemmel i den tidligere tvistemålsloven § 101.

Under saksbehandlingen frem til hovedforhandlingens oppstart fremkom Bettumboet med flere erkjennelser av rettslig karakter knyttet til erstatningsvilkårene. Erkjennelsene innebar en vesentlig tilskjæring av sakens tvistetemaer. På denne bakgrunn lot hovedforhandlingen seg avvikle fra 30. september til 4. oktober 2002.

28.8.2 Tvistegjenstand: Erstatningsansvar i kontrakt – tvistetemaer

Jahre-boet krevde erstatning av Bettumboet for det tap på i alt avrundet 1,5 milliarder kroner. Jahreboet ble påført grunnet Bjørn Bettums erstatningsbetingende opptreden. Det dreide seg om ansvar i kontrakt.

Den klanderverdige opptreden – som begrunnet erstatning – var knyttet til to grunnlag/pliktbrudd:

- **For det første** Bjørn Bettums direkte og indirekte medvirkning til at Utenlandsformuen ble unndratt Anders Jahres dødsbo ved å tillate Thorleif Monsens underslag av Utenlandsformuen – altså mislighold av avtalefestet tilsyns- og kontrollfunksjon.
- **For det andre** Bjørn Bettums vedvarende misvisende og mangelfulle informasjon/opplysninger til Jahreboet fra 1982 og frem til hans død – altså forsømmelse av opplysningsplikt i kontrakt.

28.8.3 Erstatningsvilkårene – Bettumboets erkjennelser

For at Bettumboet skulle kunne tilpliktes å utrede erstatning til Jahreboet måtte følgende tre grunnvilkår for erstatningsplikt være til stede i forhold til Jahreboet:

For det første måtte det foreligge ansvarsgrunnlag.

Bettumboet erkjente at Bjørn Bettum misligholdt sin kontrakt med / sitt oppdrag overfor Anders Jahres dødsbo ved å tillate at Thorleif Monsen underslo Anders Jahres utenlandsformue. Ansvarsgrunnlaget knyttet til Bjørn Bettums mislighold av hans tilsyns- og kontrollplikter var det således enighet om.

Bettumboet bestred derimot ansvarsgrunnlaget knyttet til Bjørn Bettums vedvarende forsømmelser av opplysningsplikt i kontrakt. Dette ansvarsgrunnlaget var altså omtvistet.

For det andre måtte Jahreboet være påført et økonomisk tap.

Tapet utgjorde i henhold til Jahreboets påstand avrundet 1,5 milliarder kroner. Dette tapet ble erkjent av Bettumboet i forhold til begge ansvarsgrunnlagene. Det forelå således enighet om tapsberegningen og tapsutmålingen i forhold til begge ansvarsgrunnlag som Jahreboet gjorde gjeldende.

For det tredje måtte det være adekvat årsaksammenheng mellom det påførte tapet og den skadevoldende handling/unnlattelse.

Bettumboet erkjente at også dette vilkåret forelå i forhold til begge ansvarsgrunnlagene, idet Jahreboets tap var en direkte følge av Bjørn Bettums mislighold av kontrakten. Også for dette vilkåret forelå det altså enighet mellom partene for begge ansvarsgrunnlag.

Oppsummert:

I forhold til Bjørn Bettums mislighold av **tilsyns- og kontrollplikter i kontrakt** innebar Bettumboets erkjennelser at samtlige tre grunnvilkår for erstatning i kontrakt var til stede. Disse forhold måtte således retten bygge domsavgjørelsen på. Dette innebar at retten kunne basere sin domsavgjørelse på at Jahreboets fremstilling av bevisfakta, rettsfakta og rettslige anførsler var korrekte både hva angår ansvarsgrunnlag, økonomisk tap og årsaksammenheng.

Bettumboet hevdet imidlertid at erstatningsansvar grunnet på mislighold av tilsyns- og kontrollplikter ikke kunne idømmes fordi ansvaret – under enhver omstendighet – var **bortfalt grunnet foreldelse**.

Dessuten bestred Bettumboet – som allerede omtalt – at Bjørn Bettum hadde **opplysningsplikt overfor Jahreboet**. I Bettumboets innledningsforedrag ble det imidlertid erkjent at brudd på opplysningsplikten i tilfelle er et løpende mislighold og vanskelig kunne hevdes å være foreldet.

28.8.4 Tvistetemaer: Opplysningsplikt og foreldelse – partenes påstander

Basert på Bettumboets erkjennelser forelå det kun to tvistetemaer som retten måtte ta stilling til:

- **Det første temaet var:** Hadde Bjørn Bettum opplysningsplikt overfor Jahreboet? Dette var et spørsmål om opplysningsplikt i kontrakt. Det var imidlertid kun opplysningsplikten som var omtvistet – ikke eventuell forsømmelse av denne.
- **Det andre temaet var:** Er Jahreboets erstatningskrav grunnet mislighold av tilsyns- og kontrollfunksjon bortfalt grunnet foreldelse? Foreldelsesproblematikken reiste tre hovedspørsmål: Fristutgangspunkt, fristlengde og om fristavbrudd hadde funnet sted i tide.

Jahreboet gjorde gjeldende at Bjørn Bettum hadde opplysningsplikt overfor boet, og at erstatningskravet – uansett ansvarsgrunnlag – ikke var bortfalt grunnet foreldelse. Bettumboet bestred begge forhold.

Jahreboet nedla slik **påstand**:

- “1. Bjørn Bettums dødsbo dømmes til å betale til Anders Jahres dødsbo under offentlig skifte ved Sandefjord skifterett:
 - motverdien av USD 134.571.877 med tillegg av rentetapserstatning tilsvarende gjennomsnittlig kassekredittrente fra 1. september 2002 frem til betaling skjer,
 - NOK 491.573.454 med tillegg av rentetapserstatning tilsvarende gjennomsnittlig kassekredittrente fra 1. september 2002 frem til betaling skjer,
 - NOK 68.500.000 med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven fra 1. januar 2002 til betaling skjer.
2. Bjørn Bettums dødsbo dømmes til å betale sakens omkostninger til Anders Jahres dødsbo under offentlig skifte ved Sandefjord skifterett med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven fra forfallsdag til betaling skjer.”

Bettumboet la ned slik **påstand**:

“Bjørn Bettums dødsbo frifinnes og tilkjennes saksomkostninger med tillegg av høyeste lovlige forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.”

28.9 Sandefjord tingretts dom

Dom i tvisten mellom Jahreboet og Bettumboet ble avsagt 8. november 2002.²⁰⁷

Etter å ha presisert sakens tvistetema som skissert foran ble Bettumboets erkjennelser omtalt. Om dette heter det i dommen:

“De refererte begrensninger i sakens tvistetemaer ble bekreftet av Bettumboet og protokollert ved påbegynnelse av hovedforhandlingen den 30. september d.å., jfr. Tvml. § 126, nr. 1.”

Etter å ha beskrevet den historiske utviklingen i saksforholdet og gjengitt partenes omfattende anførsler med tilhørende påstander startet retten med å vurdere om Jahreboets krav basert på Bjørn Bettums mislighold av tilsyns- og kontrollfunksjoner var foreldet.

For dette formål behandlet retten først når foreldelsesfristen startet å løpe for de enkelte krav som i sum utgjorde Jahreboets tap, se den refererte påstanden foran. Deretter vurderte retten tidspunktet for når Jahreboet hadde foretatt fristavbrudd for de enkelte krav. Endelig vurderte retten inngående når Jahreboet hadde tilstrekkelig kunnskap til å reise søksmål om kravene.

²⁰⁷ [Vedlegg- Sandefjord tingretts dom 8. november 2002]

Retten konkluderte med at Jahreboets krav ikke var foreldet, idet samtlige krav som utgjør boets tap, var reist innen foreldelsesfristens utløp. I forlengelsen herav heter det i dommen:

“Avslutningsvis bemerkes at Jahreboet åpenbart har møtt betydelig og bastant motstand i arbeidet med å få tilgang til kunnskap om Anders Jahres utenlandsformue og de implisertes håndtering av denne før og etter Anders Jahres død.

Denne motstanden har ikke minst kommet fra de opprinnelig tre saksøkte i dette søksmålet, og har vedvart inn i hovedforhandlingen. Dette er hovedårsaken til den lange tid som viste seg nødvendig å bruke før Jahreboet fikk slik kunnskap om saken at boet ut fra norske prosessregler hadde rimelig foranledning til å gå til søksmål.

Slik faktum ligger an blir det etter rettens vurdering unødvendig å gå nærmere inn på de kriterier teori og rettspraksis har trukket opp for når nødvendig kunnskap må anses å foreligge.

Det er på det rene at foreldelsesavtalen mellom Jahreboet og Bjørn Bettum av 13. juni 1995 suspenderte foreldelsesfristen i 3 år fra avtaledato, dersom kravene ikke var foreldet før avtaleinngåelsen. Gjennomgangen av faktum viser at det ikke var tilfelle. Det var dokumenttilgangen i oktober/november/desember 1994 som ga grunnlag for søksmålet ved at disse dokumenter avdekket at Bjørn Bettum klart hadde kunnskap om utenlandsformuen, at han deltok og var pådriver i omorganiseringene for å skjule formuen og sviktet i sine kontrollfunksjoner ved at han iakttok Thorleif Monsens overføringer til seg uten å gripe inn på nødvendig måte.

Etter at dokumentene forelå ultimo 1994 var boet etter foreldelsesavtalen berettiget til å benytte et tilstrekkelig tidsrom til utarbeidelse av stevning. Dette arbeidet tok ca. 1 ½ år. Tidsbruken på dette punkt har ingen rettslig relevans.

Idet foreldelsesinnsigelsen knyttet til Jahreboets søksmålsgrunnlag som gjelder mislighold av kontroll- og tilsynsplikter ikke har ført frem, går retten ikke nærmere inn på det søksmålsgrunnlag som gjelder mislighold av opplysningsplikt.

Det er ikke bestridt at begge søksmålsgrunnlag, hver for seg og samlet, medfører det erstatningsansvar som er beregnet av Jahreboet.

Dom avsies etter dette i samsvar med den påstand Jahreboet har nedlagt.

Saksomkostninger:

Anders Jahres dødsbo har vunnet saken og skal etter hovedregelen i tvml. § 172, 1. ledd tilkjennes saksomkostninger hos Bjørn Bettums dødsbo.

Retten finner ikke grunnlag for å anvende unntaksbestemmelsen i § 172, 2. ledd i forhold til det søksmålsgrunnlag Jahreboet har vunnet frem på.

Jahreboets prosessfullmektig har innlevert omkostningsoppgave med til sammen kr. 9.300.000,-, hvorav kr. 8.500.000,- utgjør salær. Kr. 800.000,- vedrører utgifter til sakkyndig bistand i inn- og utland, oversettelser, reise og oppholdsutgifter, reiseutgifter og diett i tilknytning til hovedforhandlingen, utarbeidelse av utdrag/kopiering, møteutgifter m.v.

Det er opplyst at salær og omkostninger er redusert med vesentlig mer enn 2/3 parter i forhold til det samlede salær og de samlede utgifter i saken mot de opprinnelige tre saksøkte. Hovedårsaken til dette er oppgitt å være at Bjørn Bettum ikke bestred vernettinget. Saksforberedelsen omkring dette spørsmål var vesentlig og det ble berammet særskilt hovedforhandling til behandling av vernetingsspørsmålet. Umiddelbart før hovedforhandlingen trakk imidlertid de engelske saksøkte vernetingsinnsigelsen.

Saksomkostningsoppgaven er forelagt Bettumboets prosessfullmektig. Han stilte deretter spørsmål om fordelingen av kostnader til bevisopptak i utlandet, hvilke kostnader som utelukkende vedrører nærværende søksmål og om noen bevisopptak også har betydning for andre søksmål. For øvrig ble det ikke fremsatt innvendinger mot Jahreboets salær og omkostningsoppgave.

Retten anser at de spørsmål som ble stilt er tilfredsstillende besvart i etterfølgende prosesskrift av 14. oktober d.å. fra Jahreboets prosessfullmektig.

Hensett til sakens ekstraordinære omfang kompleksitet og tilknyttet behov for tidsbruk, godkjenner retten omkostningskravet.

DOMSSLUTNING

1. Bjørn Bettums dødsbo dømmes til å betale til Anders Jahres dødsbo under offentlig skifte ved Sandefjord skifterett:
 - Motverdien av USD 134.571.877 med tillegg av rentetapserstatning tilsvarende gjennomsnittlig kassekreditrente fra 1. september 2002 frem til betaling skjer
 - NOK 491.573.454 med tillegg av rentetapserstatning tilsvarende gjennomsnittlig kassekreditrente fra 1. september 2002 frem til betaling skjer
 - NOK 68.500.000 med tillegg av renter forsinkelsesrenteloven fra 1. januar 2002 til betaling skjer
2. Bjørn Bettums dødsbo tilpliktes å erstatte Anders Jahres dødsbo under offentlig skifte ved Sandefjord skifterett saksomkostninger ned NOK 9.300.000 med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven fra forfall til betaling skjer.
3. Oppfyllelsesfristen er 2 – 2 uker fra forkynnelse av dommen”

Domsslutningen innebar at Jahreboet fikk fullt ut medhold i sin påstand.

28.10 Ankesak for Agder lagmannsrett trukket – byrettens dom rettskraftig

Bettumboet påanket 6. desember 2002 byrettens dom til Agder lagmannsrett. Det ble nedlagt påstand om at Bettumboet skulle frifinnes og tilkjennes saksomkostninger for så vel tingretten som lagmannsretten.

Jahreboet avga anketilsvar 9. desember 2002 til Agder lagmannsrett med påstand om stadfestelse av tingrettens dom og tilkjennelse av saksomkostninger for lagmannsretten.

Bettumboets anke var en ren taktisk manøver grunnet den uenighet som hadde oppstått mellom de to boene om forliksavtale av oktober 2002 var bindende, se kapittel 23.

Ved felles prosesskrift 22. oktober 2003 til Agder lagmannsrett trakk Bettumboet anken og erkjente saksomkostningsansvar med 37 700 kroner.

Lagmannsretten avsa deretter kjennelse i tråd med partenes felles påstand. Byrettens dom ble dermed rettskraftig med den følge at Bettumboet var Jahreboet skyldig avrundet 1,5 milliarder kroner.

DEL 6: BOETS SØKSMÅL I UTLANDET

29 OVERSIKT OVER SØKSMÅLENE I UTLANDET

Boet har vært involvert i fire søksmål i utlandet.

Her skal gis en summarisk oversikt over søksmålene – både der hvor boet har vært saksøker, og der hvor boet er blitt saksøkt – og hvor disse er behandlet i rapporten. Dette gjelder følgende søksmål:

- Tvist i Storbritannia om eierforholdet til Utenlandsformuen, se kapittel 30
- Søksmål på Cayman Islands om eierforholdet til Utenlandsformuen (Cayman I), se kapittel 31
- Tvist om Anders Jahres Humanitære Stiftelses begjæring om partsinntreden i Cayman I-søksmålet, se kapittel 24 punkt 6
- Søksmål på Cayman Islands om Thorleif Monsens og Monsen-kretsens tilegnelse og systematiske tapping av Utenlandsformuen (Cayman II), se kapittel 32.

30 TVIST I STORBRIANNIA OM EIERFORHOLDET TIL UTENLANDSFORMUEN

- 30.1 Beslutning om søksmålet
- 30.2 Parter
- 30.3 Søksmålsgrunnlag og krav
- 30.4 Jurisdiksjonsinnsigelser og sikkerhet for saksomkostninger
- 30.5 Boet saksøkes på Cayman Islands – søksmålet i Storbritannia trekkes

30.1 Beslutning om søksmålet

På bakgrunn av Riksskattenemndas vedtak og boets omfattende undersøkelser traff Sandefjord skifterett 5. mai 1994 beslutning om at boet skulle anlegge søksmål i England. Beslutningen ble truffet under henvisning til at loddeier Bess Jahre og samtlige kreditorer i dødsboet i skiftesamling 3. mai 1994 hadde gått inn for å reise søksmål.

Den 9. mai 1994 ble de nødvendige forberedende rettslige skritt tatt i Storbritannia.

30.2 Parter

Boet reiste søksmål mot i alt 82 personer og selskaper for Chancery Division of High Court i London. Foruten Thorleif Monsens dødsbo og arvinger omfattet de saksøkte personer og foretak som hadde bistått Thorleif Monsen. Disse var blant annet Robert N. Slatter, Lazard Brothers Ltd., Lord Hugo Kindersley, John A. Worsley, Roberto R. Aleman, Arthur J. Hardman, Douglas Gibsons dødsbo samt rundt 50 partnere i Douglas Gibsons advokatfirma i Canada.

Dødsboets første rettslige skritt ("*Issue of Writ*") av 9. mai 1994 ble revidert og fornyet i "*Writ*" 1. juli 1994. Dette dannet grunnlaget for å forkynne stevningen for de engelske saksøkte.

Ved begjæring 12. juli 1994 ba boet den engelske domstolen om tillatelse til å forkynne stevningen mot de ikke-engelske saksøkte. Domstolen ga slik tillatelse 21. juli 1994.

30.3 Søksmålsgrunnlag og krav

I stevningen – som var basert på et langt mer begrenset materiale enn det som fremkommer i del 3 – hevdet boet at Thorleif Monsen gradvis tiltok seg kontrollen over den vesentlige delen av Anders Jahres utenlandsformue. Han hadde fått overtatt forvaltningen av Utenlandsformuen, og han benyttet seg av sin formelle posisjon som rettighetshaver til å disponere over den i strid med Anders Jahres intensjoner. Anders Jahre ble i perioden alderdomssvekket, og stanset ikke Thorleif Monsens overflytting av formuen i slutten av 1970-årene.

Dødsboets krav oversteg 1,5 milliarder kroner. Boet hadde meldt sitt krav i Thorleif Monsens dødsbo i 1993.

Det ble videre anført at Thorleif Monsens dødsbo og arvinger i 1994 hadde tilnærmet full (urettmessig) kontroll over midlene fra Utenlandsformuen, og at de bestred boets krav på tilbakeføring. Arvingene var Thorleif Monsens barn: Mads Erik Mosen, Thomas Mosen, Tove Brown og Guri McKinnell.

Det ble dessuten anført at midlene i 1994 ble holdt av "*truster*", foretak og finansinstitusjoner. Videre at de var delvis plassert i fast eiendom i ulike jurisdiksjoner. Etter at boet i juni 1993 hadde varslet om sitt krav, hadde midlene i stor grad blitt flyttet, hovedsakelig for å vanskeliggjøre boets krav på fullbyrdelse i tilfelle boet skulle vinne frem.

30.4 Jurisdiksjonsinnsigelser og sikkerhet for saksomkostninger

Flere av de saksøkte hadde ikke verneting i London, men ble trukket inn i søksmålet som følge av tilhørigheten til hendelsesforløpet og sentrale London-saksøkte, blant annet Lazard Brothers & Co. Ltd. Før saksforberedelsen om de materielle spørsmål i det hele tatt kunne komme i gang, måtte spørsmålet om jurisdiksjon for de saksøkte avgjøres. Rettsmøte til behandlingen av dette ble fastsatt til mars 1995, og det ble avsatt 20 rettsdager.

De saksøkte krevde videre at boet skulle pålegges å stille sikkerhet for saksomkostningene, i første omgang kostnadene i forbindelse med jurisdiksjonsspørsmålet. Rettsmøtet til behandling av dette fant sted over tre dager i januar 1995. Den engelske dommer avsa kjennelse 26. mai 1995 med pålegg til boet om å stille sikkerhet.

Partene var imidlertid uenige om beløpets størrelse, og dommeren henviste uenigheten om beløpsstørrelsen til "*master*", en underordnet instans av samme domstol. Rettsmøtet til behandling av sikkerhetsbeløpene ble berammet til september 1995. Dette rettsmøtet fant ikke sted, idet det ble oppnådd enighet mellom boet og de saksøkte, med unntak av én, om størrelsen på den sikkerhet boet var pålagt å stille overfor den enkelte saksøkte. Sikkerheten på i alt avrundet 1 million britiske pund var forutsatt stillet i form av bankgaranti.

30.5 Boet saksøkes på Cayman Islands – søksmålet i Storbritannia trekkes

Som et mottrekk til søksmålet i London, ble boet i september 1994 saksøkt på Cayman Islands. Saksøkere var Bridge Trust Company Ltd og Robert N. Slatter – "*trustees*" for All Foundation. Robert N. Slatter var en av de saksøkte i boets søksmål i England. Bridge Trust Company Ltd. ("*Bridge*") var heleiet av Blue Range Corporation. Blue Range Corporation var også saksøkt av boet i England. I styret for Bridge satt Tove Brown (søster av Mads Erik Mosen – og datter av Thorleif Mosen), Michael Austin og Steven Georgala.

Saksøkerne i Cayman-søksmålet anmodet domstolen der om å ta stilling til spørsmålet om gyldigheten av stiftelsen Continental Foundation, se kapittel 31.

Boet ønsket primært at gyldighetsspørsmålet skulle avgjøres av engelsk domstol. Det ble derfor forsøkt å få stanset søksmålet på Cayman Islands under henvisning til at parallelt søksmål allerede var igangsatt i London. Spørsmålet ble rettslig behandlet av domstolen på Cayman Islands over ni rettsdager i januar/februar 1995. Den caymanianske domstolen avsto boets stansingsbegjæring i april 1995. Ved egen kjennelse påla domstolen partene særlig fortrolighetsplikt for prosesskrivene og rettforhandlingene.

Boet mottok i september 1995 råd fra de engelske advokater om at boet burde trekke søksmålet i England, dels som følge av en antagelse om høyere tapersjanser i jurisdiksjonstvisten og dels fordi det ble klarlagt at advokatarbeidet ved utformingen av prosesspapirene i London var utilstrekkelig. På denne bakgrunn ble det i skiftesamling 10. oktober 1995 besluttet å trekke søksmålet i Storbritannia. Formell tilbaketrekking fant sted i oktober 1995. For å kunne gjøre dette måtte boet betale nesten 10 millioner kroner til dekning av saksomkostningskrav fra de saksøkte.

I stedet samlet boet seg om det verserende søksmålet på Cayman Islands, der enkelte av de utenlandske motpartene hadde tatt ut søksmål høsten 1994 for å få boets krav avgjort der.

31 SØKSMÅL PÅ CAYMAN ISLANDS OM EIERFORHOLDET TIL UTENLANDSFORMUEN (CAYMAN I)

- 31.1 Avslag på stansingsinnsigelsen – illusorisk ankemulighet
- 31.2 Spørsmål om gyldigheten av Continental Foundation ble skilt til særskilt prøving
- 31.3 Rettsmøtet til behandling av gyldighetsspørsmålet
- 31.4 The Grand Court of Cayman Islands avgjørelse i gyldighetsspørsmålet – negativ for boet – boets anke til appellretten
 - 31.4.1 Dom med premisser 30. april 1996
 - 31.4.2 Boets anke til appellretten
- 31.5 Appellrettens dom i favør av boet – motpartenes anke til Privy Council
- 31.6 Dom fra Privy Council: Continental Foundation er ugyldig
 - 31.6.1 Gyldighetsspørsmålet
 - 31.6.2 Motpartenes omkostninger ble belastet Utenlandsformuen – “beddoe proceedings”
- 31.7 Fortsatt saksforberedelse
 - 31.7.1 Generelt – forvalternes forhalingsstrategi
 - 31.7.2 Ekland AS’ intervensjon – fornyede og foreløpige autorisasjoner til forvalterne av Aall Foundation
 - 31.7.3 Attorney Generals uttreden fra Cayman-søksmålet
 - 31.7.4 Anders Jahres Humanitære Stiftelses intervensjonsbegjæring – avslag – dommeruttalelser om mangelfull fremdrift
 - 31.7.5 Ytterligere autorisasjoner til forvalterne av Aall Foundation
 - 31.7.6 “The main action” – prosessinnlegg og discovery
- 31.8 Hovedforhandlingen og tvistetema – nærmere om partskonstellasjonen og kravspresidentene til midline plassert i Aall Foundation – anførsler
- 31.9 Heving av Cayman I grunnet forlik
 - 31.9.1 Cayman I-saken avsluttes
 - 31.9.2 Nærmere om forliket mellom Bridge og boet

31.1 Avslag på stansingsinnsigelsen – illusorisk ankemulighet

Som beskrevet i kapittel 30 punkt 5 vant ikke boet frem med stansingsinnsigelsen av søksmålet på Cayman Islands.

Utover å gjøre kjent for partene at søksmålet skulle fortsette på Cayman Islands ga dommeren inntil videre ikke noen premisser for resultatet. Før disse ble kjent for boet, var det umulig å ta standpunkt til mulighetene for å få omgjort avgjørelsen. Boet foretok

imidlertid prosessuelle skritt for å opprettholde ankemuligheten inntil premissene måtte foreligge. Domstolen innrømmet boet ankerett, men fant ikke grunn til å gi anken oppsettende virkning.

Boet ønsket å kunne få behandlet en eventuell anke vedrørende stansings spørsmålet før gyldighetsspørsmålet ble behandlet av Cayman-domstolen. Boet påanket derfor domstolens avslag om å nekte en anke oppsettende virkning. Etter rettsforhandlinger 14.–17. juni 1995 av slo domstolen boets begjæring.

Chief Justice Harres begrunnede avgjørelse i stansings spørsmålet – og dermed caymaniansk jurisdiksjon for Cayman I – forelå først i november 1995. Som det vil fremgå nedenfor, startet den samme domstolen realitetsbehandlingen av gyldighetsspørsmålet allerede i juli 1995. På denne bakgrunn fremstod den reelle ankemulighet for boet over stansings spørsmålet/jurisdiksjonsspørsmålet som illusorisk. Noen anke ble derfor ikke fremsatt.

31.2 Spørsmål om gyldigheten av Continental Foundation ble skilt til særskilt prøving

I beslutning 11. april 1995 bestemte den caymanianske domstolen at

- spørsmålet om gyldigheten av Continental Foundation (og den etterfølgende All Foundation) skulle avgjøres prejudisielt, og at
- de engelske saksøkte skulle gis adgang til å slutte seg til Cayman I.

Med bakgrunn i denne beslutningen begjærte de to saksøkerne berømmelse av rettsmøte for avgjørelse av gyldighetsspørsmålet. Domstolen fastsatte at rettsforhandlinger om dette skulle påbegynnes 24. juli 1995 og følgende dager.

31.3 Rettsmøtet til behandling av gyldighetsspørsmålet

Rettsforhandlingene for the Grand Court of Cayman Islands om gyldigheten av trusten Continental Foundation ble holdt etter programmet fra 24. juli 1995 og de påfølgende fire dager. Partene ble også for disse rettsforhandlingene pålagt forsterket fortrolighetsplikt både med hensyn til sakens dokumenter og hva partene anførte under de muntlige forhandlingene.

Boet nedla påstand om at Continental Foundation skulle kjennes ugyldig grunnet stiftelses mangler. Standpunktet var basert på tidligere engelske rettsavgjørelser, som i tråd med tradisjonell engelsk rettsoppfatning skulle ha bindende virkning i tvister med likeartede rettsspørsmål. De saksøktes hovedlinje for deres argumentasjon om at Continental Foundation var gyldig stiftet, var at caymansk rett på trust-området ikke fullt ut må følge de engelske prejudikater. Dette fordi caymansk "*public policy*" ikke ga rom for å ta i betraktning reelle hensyn ved avgjørelse av det gyldighetsspørsmål som tvisten dreide seg om.

Boet baserte sin sak på at Continental Foundation ikke var gyldig etablert, og at konsekvensen av Continental Foundation som en nullitet ville være at midlene som ble satt inn, skulle gå tilbake til den som skjøt til kapitalen – Anders Jahre, senere hans dødsbo. I Cayman I bestred ikke boet at All Foundation i seg selv var gyldig. Boet anførte imidlertid at rettsgyldigheten ikke reparerte mangelen ved Continental Foundation, og heller ikke rokket ved prinsippet om at midlene i en ugyldig stiftelse faller tilbake til stiftelsens opphavsmann.

Etter det som fremkom i de ulike rettsmøtene i 1995, var det på det rene at motpartene ville argumentere mot at midlene fra Continental Foundation (holdt i Aall Foundation) skulle tilbakeføres til boet, selv om det ble avgjort av retten at Continental Foundation var ugyldig. De saksøkte ville i så fall argumentere for at overføringen av midlene fra Continental Foundation til den gyldige Aall Foundation skapte en såkalt "*purpose trust/resulting trust*".

Gyldighetsspørsmålet var imidlertid bare ett av flere som måtte prøves av den caymanske domstolen før boet eventuelt kunne få seg tilkjent midlene fra Utenlandsformuen. Boet var derfor innforstått med å stå foran videre rettergang i en årrekke.

31.4 The Grand Court of Cayman Islands avgjørelse i gyldighetsspørsmålet – negativ for boet – boets anke til appellretten

31.4.1 Dom med premisser 30. april 1996

Dom i spørsmålet om gyldigheten av Continental Foundation ble først avsagt i april 1996 – ni måneder etter forhandlingenes avslutning. Avgjørelsen gikk i boets disfavør. Den ble gjort kjent for boet 10. april, mens dommen formelt ble avsagt først 30. april 1996. Ved denne anledning gjorde retten domspremissene kjent samtidig med avgjørelsen.

31.4.2 Boets anke til appellretten

Boet besluttet å påanke avgjørelsen til The Court of Appeals of the Cayman Islands. Ved avgjørelsen la skiftesamlingen avgjørende vekt på strategiske hensyn, samt at boets engelske og caymanske advokater hadde anbefalt anke.

I samsvar med caymanske regler ble anke tatt ut gjennom "*Notice of Appeal*" 13. mai 1996, mens "*Memorandum of Grounds of Appeal*" (som i innhold har en viss parallell til norsk ankeerklæring) ble levert til ankedomstolen 27. juni 1996.

31.5 Appellrettens dom i favør av boet – motpartenes anke til Privy Council

Ankeforhandlingene for appellretten på Cayman Islands startet som planlagt 28. juli 1997 til fortsettelse primo august samme år.

Appellretten kom til et annet resultat enn underinstansen i spørsmål om gyldigheten av Continental Foundation, og avsa 28. november 1997 dom for at Continental Foundation er ugyldig. Continental Foundations ugyldighet strandet – ifølge appellretten – på at

formålsangivelsen i vedtektene var altfor vidt formulert (ikke anga et avgrenset formål) til å kunne karakteriseres som veldedig.

Boets motparter ga umiddelbart en betinget anke, og fikk av domstolen (rutinemessig) tillatelse til å bringe anken inn for Privy Council i London. Frist for endelig anke ble satt til 28. februar 1998, og formell anke ble inngitt innen fristen av den caymanske Attorney General. Senere utvekslet partene flere innlegg før saken ble berammet med oppstart i Privy Council, London, 29. november 1999.

Boets øvrige utenlandske motparter fikk samtykke ("*leave*") til å slutte seg til Attorney Generals anke som passive parter. Dette ble også gjort for de flestes vedkommende.

31.6 Dom fra Privy Council: Continental Foundation er ugyldig – omkostninger i favør av boet

31.6.1 Gyldighetsspørsmålet

Gyldighetsspørsmålet ble behandlet i Privy Council, London, 29. og 30. november 1999. Privy Council er høyeste ankeinstans for tvister som har sitt opphav i samveldeland utenfor Storbritannia. Den 30. november – etter at Attorney General hadde avsluttet sitt innlegg, og før boets prosessfullmektig hadde fått ordet, avbrøt Privy Council rettsforhandlingene, og retten avsa sin domskonklusjon på stedet. Privy Council opprettholdt avgjørelsen i den caymanske ankeinstansen fra 1997, som ga boet medhold i at Continental Foundation er ugyldig. Privy Councils dom ble altså truffet uten at det var nødvendig for domstolen å høre boets advokat.

Boets klare oppfatning om at Continental Foundation er ugyldig, har vært fundamentet for boets beslutning i 1994 om rettergangskritt i utlandet for å få hjemført Utenlandsformuen. Etter fem års rettergang nådde altså boet frem med sine anførsler.

Privy Councils premisser for avgjørelsen 30. november 1999 ble avgitt 26. juni 2000.²⁰⁸ Dommen ble godkjent av dronning Elisabeth 12. juli 2000.²⁰⁹ Boet har hele tiden hevdet at Continental Foundations formålsparagraf i stiftelsesdokumentet ikke tilfredsstillende anglosaksiske krav til en ren veldedig stiftelse. Som vi har redegjort for, ga appellretten på Cayman Islands boet fullt medhold i dette. Dette er også Privy Councils hovedbegrunnelse for følgende avgjørelse: Anken forkastes, og the Attorney General of Cayman Islands ble pålagt å betale boets omkostninger.

31.6.2 Motpartenes omkostninger ble belastet Utenlandsformuen – "beddoe proceedings"

Omkostningsavgjørelsen hadde imidlertid liten realitet for boet, av den grunn at Attorney General – foruten Aall Foundations "*Trustees*" – Bridge og Robert N. Slatter – hadde fått den

²⁰⁸ [Vedlegg - Privy Councils premisser avgitt 26. juni 2000 for avgjørelsen 30. november 1999]

²⁰⁹ [Vedlegg – Dronning Elisabeths godkjennelse 12. juli 2000 av dom]

caymanianske domstolens autorisasjon ("*beddoe proceedings*") til å benytte Aall Foundations midler til å dekke omkostningene forbundet med søksmålet. Realiteten var altså at tilnærmet alle omkostninger boets hovedmotparter hadde med søksmålet fra 1994 frem til 2000, ble belastet Anders Jahres utenlandsformue ved Aall Foundation.

"*Beddoe proceedings*" er for øvrig en særskilt rettergangsordning i trust-saker, og de holdes for en dommer som ikke tar del i hovedtvisten ("*the main action*"). I prinsippet er det etablert et skott mellom "*beddoe*"-rettsmøter og hovedsaken, i den forstand at det som foregår i "*beddoe*"-rettsmøtene, ikke blir gjort kjent for domstolen i hovedtvisten.

31.7 Fortsatt saksforberedelse

31.7.1 Generelt – forvalternes forhalingsstrategi

Gyldighetsspørsmålet ble, som vi har redegjort for foran, skilt ut til særskilt behandling som "*preliminary issue*".

Konsekvensen av Privy Councils avgjørelse var at saken skulle gå tilbake til caymansk førsteinstans ("*the Grand Court of Cayman Islands*") for fortsatt saksforberedelse. Hovedspørsmålet for den caymanske domstolen var å ta stilling til hvem som skulle anses for å være den best berettigede til midlene som hadde vært forvaltet av Aall Foundation.

Boets fremstøt i februar/mars 2000 overfor "*the Grand Court of Cayman Islands*" for å komme videre i saken ble avvist, under henvisning til at initiativet lå hos saksøkerne, altså forvalterne i Aall Foundation. Deres strategi var trolig å forhale den videre saksgang, dels i et forsøk på å utvanne boet og dels i påvente av utfallet av Lazard-søksmålet i Norge. Dersom boet ville tape Lazard-saken, håpet forvalterne i Aall Foundation å kunne få et godt argument for at det var uklart om Anders Jahre eide aksjene i CTC. Dersom boet og Lazard forlikte tvisten, ville forlikssummen demonstrere at boet var insolvent. Insolvens ville gi Aall Foundations forvaltere et sterkt grunnlag for å anføre "*foreign revenue defence*"; en regel som avskjærer eller hindrer direkte eller indirekte inndrivelse av fremmede staters skattekrav gjennom domstolsprosess.

Boet var videre forberedt på at motpartene ville forsøke å få domstolen til å gå med på utplukking av ytterligere "*preliminary issues*" for å hale ut behandlingstiden i første instans.

31.7.2 Eikland AS' intervensjon – fornyede og foreløpige autorisasjoner til forvalterne av Aall Foundation

Eikland AS ("Eikland") erklærte 13. juni 2000 intervensjon i Cayman-søksmålet for å oppnå partsstatus på samme side som boet. Partsstatus ble innvilget, idet samtlige parter samtykket. Eikland fikk dermed partsstilling som saksøkt på linje med boet.

Eikland, som er Kosmos AS' suksessor, hevdet at det ikke var Anders Jahre som hadde eierskap til Utenlandsformuen, men derimot Eikland. Både boet og Eikland hadde imidlertid en felles oppfatning om at Thorleif Monsen opptrådte som stråmann for Anders Jahre ved

etableringen av Continental Foundation, og at Anders Jahre ikke hadde til hensikt å disponere Utenlandsformuen for veldedige formål.

Boet forventet at de utenlandske motpartene ville utnytte uenigheten til de to norske pretendentene. I beste fall kunne Eiklands inntreden øke motpartenes forliksvilje. I verste fall kunne Eikland og boet ødelegge fullstendig for hverandre og gi Cayman-domstolen et argument for å opprettholde status quo.

I rettsmøte ("*beddoe proceedings*") 7. juli 2000 ble begjæringen fra forvalterne av Aall Foundation om fornyede fullmakter/autorisasjoner til å disponere over stiftelsens midler tatt opp. Som ledd i autorisasjonsbegjæringen ble Eikland anerkjent som part også i "*beddoe proceedings*".

Etter innvendinger fra norsk side ble noen av forvalternes anmodninger trukket før rettsmøtet for å bli utsatt til nytt rettsmøte i slutten av november 2000.

Hovedtemaet i juli 2000 var altså fornyede fullmakter til forvalterne vedrørende disposisjoner over Aall Foundation, derunder bruk av midler. Den norske siden forsøkte forgjeves å få domstolen fra å autorisere bruk av ytterligere midler til å finansiere aktiv motstand mot boet og Eikland. Anmodningen ble avslått av dommeren, som strakk seg til å uttale at han hadde merket seg problemstillingen, og at forvalterne risikerte ansvar for pådratte utgifter hvis retten til syvende og sist skulle komme til at de hadde overskredet sin myndighet som forvaltere. Dette hadde den effekt at forvalterne grundig måtte overveie sine skritt for å gardere seg mot ansvar. Mens forvalterne frem til juli 2000 hadde hatt tilnærmet ubegrenset adgang til å belaste Utenlandsformuen med kostnader for rådgivning og rettergangsskritt, ble situasjonen fra juli 2000 endret vesentlig.

Retten tok ikke stilling til alle autorisasjonsforholdene, men ga 7. juli 2000 – inntil endelig avgjørelse – følgende foreløpige rammer for forvalternes fremtidige belastninger av Utenlandsformuen, holdt av Aall Foundation:

"(...) the Trustees be at liberty as such Trustees (or purported Trustees):

- (1) to continue out of the Assets to reimburse themselves for and pay all costs and expenses necessarily and properly incurred by them as such trustees (or purported trustees) in the administration of the Assets and in complying with the orders of the Court in these proceedings and in the Main action or such other section as mentioned above and in carrying out anything hitherto or hereby authorised by the Court in these proceedings and in seeking the directions of the Court in relating to such administration and in seeking professional advice in relation hereto
- (2) to continue to pay themselves out of the Assets remuneration at the rates previously authorised by his Honourable Court in respect of administering the Assets, in complying with direction of the Court, in carrying out anything authorised by the Court and in seeking and considering professional advice in relation thereto."

31.7.3 Attorney Generals uttreden fra Cayman-søksmålet

I "*beddoe*"-rettsmøtet 7. juli 2000 påla retten – i lys av Privy Councils dom – følgende:

“That the First Defendant, the Attorney-General, shall within 4 weeks of the date of this Order indicate in writing to the Court and to the other parties to these proceedings the position he takes on behalf of charity in the main action.”

Etter at ny Attorney General tiltrådte på Cayman Islands i 1999, hadde det vært flere indikasjoner på at caymanske myndigheter vurderte å trekke seg ut av saken. Formelt opptrådte Attorney General på vegne av *“the Governor-in-Council”*, Storbritannias høyeste representant på øyene. Etter å ha fått innvilget fristforlengelse meddelte Attorney General i prosesskriv 1. september 2000 at Guvernøren hadde instruert om at det ikke skulle tas videre skritt i saken, og at Attorney General heller ikke kom til å opprettholde partsrepresentasjon.

I utgangspunktet var det positivt – sett med boets øyne – at Attorney General trakk seg ut av saken. Han hadde representert landets myndigheter og det caymanske samfunnet i forsøket på å holde Utenlandsformuen intakt der den da lå – i Aall Foundation. Han ble i sin tid trukket inn i saken av forvalterne, åpenbart fordi de mente at partsrepresentasjon fra Attorney Generals side ville styrke deres kamp mot boet. De kan ikke ha ansett seg som rette – eller sterkeste – representanter for *“charities”*.

31.7.4 Anders Jahres Humanitære Stiftelses intervensjonsbegjæring – avslag – dommeruttalelser om mangelfull fremdrift

Våren 2000 fremsatte Anders Jahres Humanitære Stiftelse intervensjonsbegjæring for å oppnå partsstatus i Cayman I. Rettsmøtet til behandling av intervensjonen ble avholdt på Grand Cayman 22./23. november 2000. Anders Jahre Humanitære Stiftelse fikk ved dom 7. desember 2000²¹⁰ ikke medhold, og den fikk senere heller ikke samtykke (*“leave”*) til å anke, se kapittel 24 punkt 6.

Dommer i dette spørsmålet var Justice M.R. Taylor – en pensjonert canadisk dommer, som i desember 2000 tiltrådte som dommer i *“the Court of Appeal of the Cayman Islands”*, men som i de forutgående ukene var konstituert dommer i *“the Grand Court of Cayman Islands”* i et fåtall rettssaker. Under de muntlige forhandlingene av Anders Jahres Humanitære Stiftelses intervensjonsbegjæring signaliserte han forbauselse over den dårlige fremdriften, og uttalte indirekte kritikk mot den måten søksmålet var blitt stykket opp da domstolen etterkom ønske fra forvalterne i All Foundation om å isolere tvistetemaet om ugyldighet som *“Priliminary Issue”*. Dommer Taylors kritiske holdning til fremdriften kommer også til uttrykk innledningsvis i dommen av 7. desember 2000 gjennom følgende understatement:

“Although the litigation has been in progress for more than six years, and has already been the subject of judgments of this Court, the Court of Appeal and Privy Council, many of the facts of the case have yet to be determined.”

²¹⁰ [Vedlegg – Dom avsagt 7. desember 2000]

31.7.5 Ytterligere autorisasjoner til forvalterne av Aall Foundation

Beddoe-dommeren i Cayman-søksmålet – Chief Justice Anthony Smellie – traff 23. mars 2001 ytterligere beslutninger i de fleste av de autorisasjonsspørsmålene som ble utsatt i juli 2000 og behandlet i “*beddoe proceedings*” i november 2000.²¹¹

Bakgrunnen og formålet for forvalternes fornyede begjæring fremgår innledningsvis av kjennelsen:

“Before me is the Trustees’ summons seeking directions as to what steps they might appropriately take in the next stage of this rather involved and difficult matter. In particular they seek directions which would allow them to continue to press the claim of Charity to the assets which they hold and allowing their costs to be incurred in so doing, to be paid from those assets.”

Blant de autorisasjonene Chief Justice Smellie ble anmodet til å ta stilling til, var to spørsmål fundamentale for den videre saksgangen:

- Skulle forvalterne kunne bruke utenlandsmidlene til videre rettergang mot boet og Eikland (“*resettlement*”)? Forvalternes hovedgrunnlag var å kunne imøtegå boets og Eiklands anførsler om at henholdsvis Anders Jahre og Kosmos var reell eier av Utenlandsformuen da Continental Foundation ble forsøkt etablert i 1976.
- Skulle forvalterne kunne bruke av utenlandsmidlene til å forberede et rettsgrunnlag om reparasjon av den ugyldig stiftede Continental Foundation (“*rectification*”)?

“*Resettlement*”

Ut fra en skjønnsmessig vurdering av behovet for at “*charities*” skulle få prøvet saken, balansert mot ulempene som boet og Eikland ble påført, besluttet Chief Justice Smellie å autorisere forvalterne til å ta seg dekket av Utenlandsformuen i videre rettergang om “*Resettlement*”. Verken avgjørelsen fra Privy Council, som inneholder uttalelser som normalt skulle svekke forvalternes sak, eller Attorney Generals beslutning om å innstille sitt videre engasjement til fordel for “*charities*”, ble tillagt avgjørende vekt av Chief Justice Smellie. Rettsprinsippet om at Attorney General (som beskytter for “*charities*”) ville ha reelt krav på dekning av kostnader hvis han hadde valgt å videreføre sin motstand mot boets krav, antas å ha farget avgjørelsen.

“*Rectification*”

Dette rettsgrunnlaget gir i anglosaksisk rett en (meget begrenset) åpning for å reparere tilblivelsesmangler, så som manglende overholdelse av formkrav. Forvalterne ønsket å anføre at nulliteten Continental Foundation “*could be rectified in keeping the true intentions of the Settlor*”. Chief Justice Smellie autoriserte imidlertid ikke bruk av Utenlandsformuen til å finansiere innsamling av bevis for å kunne anføre “*rectification*”. Avgjørelsen var viktig for

²¹¹ [Vedlegg – “*Beddoe proceedings*” november 2000]

den norske siden, fordi den fratok forvalterne i hvert fall ett kort som kunne brukes til ytterligere forhaling av saksgangen.

I samsvar med råd fra sine engelske advokater besluttet boet å avstå fra anke over "beddoe"-kjennelsen fra mars 2001. Boets sjanser for å vinne frem gjennom anke ble ansett som moderate. Taktiske hensyn talte mot anke. Anke kunne katalysere en anke fra boets motparter over rettens avvisning av "rectification"-grunnlaget. Dessuten ønsket boet å signalisere utålmodighet ved den trege saksbehandlingen på Cayman Islands. En anke over "beddoe"-kjennelsen ville innebære en videre utsettelse av "the main action" om retten til Utenlandsformuen.

Da heller ikke boets motparter anket over avvisningen av "rectification", ble "beddoe"-kjennelsen stående som rettesnor for forvalternes autorisasjoner for den videre saksgangen på Cayman Islands.

31.7.6 "The main action" – prosessinnlegg og discovery

Etter at boet vinteren 2001 varslet selvstendig initiativ for å få fremdrift i "the main action", følte Bridge/All Foundation seg tvunget til å aktivisere seg mer som saksøker. Etter nesten to måneders diskusjon ble det oppnådd enighet om fremdriften.

Første skritt var at Bridge innga "Statement of Claim" 30. juli 2001. De saksøkte fulgte deretter opp med "Defence and Counterclaim" per utgangen av november 2001. Hovedregelen i engelsk/caymansk rettsprosess er at kun ett ytterligere innlegg skal finne sted, nemlig saksøkerens "Reply and Defence to Counterclaim". Bridge innga slikt innlegg 28. juni 2002.

Senere, og frem til hovedforhandlingen startet i september 2003, ble det avholdt en serie rettsmøter hvor tidsrammen for den videre fremdrift ble fastlagt av domstolen. Samtidig fikk partene anledning til å inngi endringer ("Amendments") til sine innlegg etter samtykke fra domstolen. Alle partene benyttet seg av dette, med den konsekvens at en serie endringsinnlegg ble innlevert i kombinasjon med at det ble avholdt flere rettsmøter med stadige forlengelser av frister for ulike rettergangsskritt i forberedelsesøyemed.

Partene ble videre pålagt av retten å gjennomføre "discovery". Dette innebærer at enhver part i britisk sivil sak plikter å liste opp/fremlegge overfor de andre parter lister over alle dokumenter som kan være relevant for tvistetemaene/anførslene i saken. Formålet er at enhver part forut for hovedforhandlingen skal sikres å kunne vurdere alle sakens sterke og svake sider. Fremleggelsesplikten omfatter nemlig alle relevante dokumenter parten har i sin besittelse, oppbevarer eller kan fremskaffe, enten disse støtter eller svekker den enkelte parts sak. Normalt gjennomføres "discovery" i forlengelsen av avsluttet prosessveksling: Stevning ("the Writ/Statement of Claim"), tilsvarende ("Defence") og svar til tilsvarende ("Reply"). Hver part utarbeider en liste over alle relevante dokumenter, betegnet "list of documents". Denne forkynnes for de øvrige parter, som gis rett til inspeksjon og kopisett av materialet.

"Discovery" er en meget krevende, omfattende og "ongoing"-prosess. Etter flere utsettelse, som ble velsignet av den caymanske domstolen, utarbeidet alle partene "list of documents" per medio desember 2002. Senere fulgte partene opp med en serie tilleggslister – også etter

at hovedforhandlingen startet i november 2003. Materialet i Cayman I var særdeles voluminøst. Samlet omfattet listene dokumenter på rundt 500 000 sider.

31.8 Hovedforhandlingen og tvistetema – nærmere om partskonstellasjonen og kravspretendentene til midlene plassert i Aall Foundation – anførsler

Hovedforhandlingen (*“the Trial”*) ble påbegynt som fastlagt 6. november 2003 og med en antatt varighet til ultimo februar 2004.

I forlengelsen av avgjørelsen i Privy Council var den fundamentale rettslige problemstillingen for The Grand Court of Cayman Islands å avgjøre hvem som skulle anses for å være den best berettigede til midlene som hadde vært forvaltet av Aall Foundation. Konsekvensen av Privy Councils avgjørelse var nemlig at midlene i Aall Foundation ble holdt av forvalterne (*“the trustees”*) som en erstatningstrust (*“resulting trust”*) til fordel for den relle stifter (*“settlor”*) av Continental Foundation.

Saksøkeren i Cayman I var som nevnt, forvalterne av Aall Foundation, representert ved Bridge Trust Company Ltd. (*“Bridge”*).

Saksøktensiden utgjorde formelt i alt 74 parter, men reelt kun følgende tre:

- Even Wahr-Hansen som bobestyrer i Anders Jahres dødsbo,
- Compass Trust Company Limited (*“Compass”*) som representant for Thorleif Monsens arvinger og assosierte selskaper,
- Eikland AS (tidligere Kosmos AS).

De fire hovedpretendentenes kravgrunnlag og anførsler var i korthet:

- Bridge – på vegne av forvalterne av All Foundation – hevdet å være berettiget på grunnlag av
 - (1) at Thorleif Monsen i 1976 var den reelle stifter av Continental Foundation, og
 - (2) at Thorleif Monsen i 1982 gyldig overførte midlene fra Continental Foundation til Aall Foundation.
- Even Wahr-Hansen gjorde gjeldende at Anders Jahres dødsbo var berettiget på grunnlag av at Anders Jahre var den reelle eier (*“the true beneficial owner”*) av aksjene i CTC og dermed dets verdier da disse i 1976 ble overført til Continental Foundation og i 1982 ble videreoverført til Aall Foundation.
- Compass – på vegne av Thorleif Monsens arvinger og assosierte selskaper – mente at Thorleif Monsen var reell eier (*“the true beneficial owner”*) av aksjene i CTC og dets verdier da overføringen fant sted i 1976 til Continental Foundation og i 1982 til Aall Foundation. Compass gjorde imidlertid ikke gjeldende et selvstendig eierkrav på midlene, men støttet Bridges anførsler og krav med

grunnlag i at Thorleif Monsen var eier av CTC-aksjene og dets verdier i 1976, og at overføringen av disse i 1982 til Aall Foundation innebar at forvalterne av Aall Foundation holdt midlene på vegne av Thorleif Monsen og senere – etter hans død – for Compass.

- Eikland hevdet seg berettiget på grunnlag av at Kosmos var eier av CTC-aksjene og dets verdier så vel i 1976 som i 1982, og at Anders Jahre i 1976 hadde disponert over disse på vegne av eieren Kosmos.

Pretendentene Bridge og Compass dannet således en caymansk front, mens Even Wahr-Hansen/Anders Jahres dødsbo og Eikland utgjorde en norsk front. Den caymanske fronten utgjorde imidlertid en allianse, idet Compass ikke fremmet noe selvstendig krav, men begrenset seg til å støtte og underbygge Bridges krav. Dette i motsetning til de to norske pretendentene, som ved sine selvstendige krav utelukket hverandre.

Den caymanske alliansen – Bridge og Compass – gjorde dessuten gjeldende at boets krav ikke kunne føre frem grunnet følgende “Defences” (forsvarslinjer/innsigelser):

- “*The Burden of Proof*” (bevisbyrderregelen): Boet var ikke i stand til å føre tilstrekkelig bevis for sitt krav.
- “*Laches*” (passivitet/forsømmelse): Boet og den norske stat (som den caymanske fronten likestilte med boet) hadde forsømt seg ved ikke å gjøre gjeldende sitt krav i tide; med andre ord var kravet tapt/bortfalt grunnet utvist passivitet.
- “*Estoppel*” (å hindre en fra å hevde noe vedkommende tidligere har benektet): Anders Jahre benektet å ha vært eier av CTC, og det samme gjorde boet frem til Even Wahr-Hansen ble utnevnt til bobestyrer i januar 1991. Boet var derfor avskåret fra å hevde eierskap i Cayman I.
- “*Abuse of Process*” (misbruk av rettssystemet): Boet hadde benyttet konfidensielle dokumenter/opplysninger mottatt fra Hank McKinnel (Thorleif Monsens svigersønn) i strid med konfidensialitetslovgivningen på Cayman (“*the Confidential Relationships (Preservation) Law*”).
- “*Illegality*” (rettsstridighet): Boets krav var basert på at Anders Jahre hadde plassert aksjene i CTC hos Thorleif Monsen for å bedra den norske stat med det formålet å unndra skatt. Boets krav var altså grunnet på en ulovlig handling begått av Anders Jahre, og bobestyrer Even Wahr-Hansens krav bygget på denne rettsstridighet.
- “*Tax Garthering*” (skatteinnkreving for utenlandsk stat): Realiteten i boets krav var å inndrive Anders Jahres skyldige skatt til den norske stat. Domstolen på Cayman hadde ikke jurisdiksjon til å behandle inndrivelse av utenlandske skattekrav, verken direkte eller indirekte.

Boet bestred samtlige innsigelser og hevdet følgelig at ingen av dem kunne føre frem.

31.9 Heving av Cayman I grunnet forlik

31.9.1 Cayman I-saken avsluttes

Bridge og boet inngikk forlik i *“the main action”* 17. november 2003.²¹² Dette ble meddelt den caymanske domstolen ved dommer J. Henderson 18. november, dog slik at forliket for å være effektivt måtte godkjennes av Sandefjord tingrett og av *“beddoe”*-dommeren. På dette stadiet av hovedforhandlingen hadde Bridge og boet avsluttet sine muntlige åpningsinnlegg, mens Eiklands innlegg pågikk. Compass hadde således ikke hatt ordet så langt.

Basert på disse forhold besluttet domstolen i *“the main action”* at saken skulle stanses i påvente av utfallet av *“beddoe-proceedings”* og Sandefjord tingretts avgjørelse. Ved kjennelse av 21. november 2003 aksepterte tingretten på vegne av boet forliket inngått av bobestyrer. *“Beddoe-proceedings”* ble avholdt 20., 21. og 24. november 2003. *“Beddoe”*-dommeren ved Chief Justice Anthony Smellie ble da underrettet om Sandefjord tingretts avgjørelse. Samtidig – 24. november 2003 – ble det inngått avtale mellom Bridge og Eikland, hvorved Eikland skulle trekke søksmålet mot å få refundert sine saksomkostninger på 3,5 millioner dollar. Også dette forliket måtte godkjennes av *“beddoe”*-dommeren.

Om ettermiddagen 24. november 2003 godkjente *“beddoe”*-dommeren begge forlik, og hans skriftlige avgjørelse forelå 25. november 2003.²¹³

Den 26. november samme år ble forhandlingene i *“the main action”* gjenopptatt. *“Beddoe”*-dommerens godkjennelse av begge forlikene og Sandefjord tingretts avgjørelse ble da meddelt retten.

Noe overraskende fremmet Compass begjæring om *“Leave to Amend”* (samtykke til å endre) sin påstand i saken så langt. Som beskrevet foran hadde Compass frem til hovedforhandlingens påbegynnelse ikke fremmet noe eierkrav til hele eller deler av midlene plassert i Aall Foundation. Cayman I-søksmålet hadde, fra det ble startet i 1994 og frem til 26. november 2003, kun dreiet seg om hvem som var berettiget til 80 prosent av verdiene i CTC som var holdt i navnet av Aall Foundation. Compass hadde støttet Bridge i at det var forvalterne av Aall Foundation som var berettiget til disse midlene. Compass ønsket imidlertid ved sin endrede påstand at retten også skulle avsi en negativ fastsettelsesdom om at boet ikke var berettiget til noen del av de resterende 20 prosent av midlene i CTC – midler som var holdt i en såkalt *“Secret Trust”* og senere undersøkt av Thorleif Monsen. Dersom Compass fikk medhold i sin påstand, ville saken kun heves i forhold til Bridge og Eikland, men fortsette mellom boet og Compass. Boet motsatte seg Compass' begjæring.

28. november 2003 meddelte dommeren i *“the main action”* muntlig at Compass ikke fikk samtykke til å endre påstanden, og at hele saken dermed ville bli hevet og forhandlingene avsluttet. Compass anket avgjørelsen på stedet og fikk samtykke til å inngi slik anke av retten.

²¹² [Vedlegg – Forlik 17. november 2003]

²¹³ [Vedlegg – Avgjørelse 25. november 2003 fra *“beddoe”*-dommeren]

Cayman-domstolens skriftlige premisser for sin avgjørelse om å ikke etterkomme Compass' begjæring forelå 1. desember 2003.²¹⁴ Fra premissene skal det hitsettes:

"I accept Mr. Sher's argument that the Estate had a legitimate expectation that this trial would be focused upon beneficial ownership of the 8,000 shares. That expectation was shared, until now, by all other parties. To move the focus now to the 20% block would cause a subtle but substantial change in how the case should be approached. Given that the amendment request comes very late in the day that suggests that the preferable course is fresh proceeding.

By settling with Bridge Trust, the Estate has obtained access (provided for in the settlement agreement) to some additional documentary evidence and at least one witness of some significance – Mr. Robert Slatter, trustee of the CF and involved in many of the relevant events after Mr. Jahre's death. This new evidence may well assist the Estate in establishing its claim. It will take the Estate some time to marshal the evidence, consider its significance, and make any further disclosure that is necessary. I do not think it is reasonable to assume that that could be accomplished in as little as one week. There is a suspicion, and I put it no higher than that, that Compass perceives a tactical advantage in pressing the present case forward before the Estate has had time to digest the new material.

Compass says that it has already joined issue with the Estate on the question of beneficial ownership of both the 80% and the 20% interests. It claims to be entitled to litigate that issue to a conclusion.

I agree with Mr. Sher that this misconceives the position. A party to civil litigation has no right to select a particular issue of fact from the pleadings and insist that it be decided. Factual allegations in pleadings are meaningful only insofar as they support a legal entitlement to the relief claimed. Until now, Compass has not claimed any relief at all. If the trial were to proceed, the Court would decide such factual issues as are necessary to enable it to determine what, if any, relief should be granted. While it is very likely that I would have decided the question of beneficial ownership in relation to the 80% shareholding, it is far from certain that I would have come to any conclusion at all on beneficial ownership of the 20% block. The fact that both the Estate and Compass placed beneficial ownership of the 20% block issue does not, by itself, mean that either party is "entitled" to a decision on that question. If Compass had wished to ensure a decision on the question of beneficial ownership of the 20% shareholding, it should have requested the amendment it now seeks several months earlier.

Mr. Vos has cited no authority for the proposition that a court is obliged to decide a particular question of fact over the objections of one party but at the insistence of another which has pleaded it. The proposition is without merit."

Retten konkluderte som følger:

"For these reasons the application for leave to amend is dismissed.

I award to the Estate its costs of this application, to be paid by Compass."

Etter at Compass hadde fått gjennomgått og fordøyet premissene for rettens avvisningsavgjørelse, trakk Compass tilbake anken ved erklæring 2. desember 2003.

Med dette ble det satt punktum for Cayman I-søksmålet.

31.9.2 Nærmere om forliket mellom Bridge og boet

²¹⁴ [Vedlegg – Cayman-domstolens premisser 1. desember 2003]

Hovedpunktene i forliket mellom Bridge og boet er som følger:

- Nettoverdiene i Aall Foundation skulle deles 50–50 mellom Bridge og boet. Verdiene utgjorde avrundet 75 millioner dollar, og boet tilkom følgelig 37,5 millioner dollar.
- Boet måtte deponere 8 millioner dollar hos sine caymanske advokater som sikkerhet for skadesløsholdelsesforpliktelser. Sikkerheten er senere oppløst og tilbakeført boet.
- Mot å betale 2 millioner dollar fikk boet dessuten overdratt fra Bridge alle “Breach of Trust”-krav (misbruk av betrodde midler) som eksisterte mot Monsen-kretsen; dvs. Monsen-familien og gruppen av selskaper som ble kontrollert av Monsen-familien.
- For at boet skulle kunne substansiere disse kravene fikk boet tilgang til alt materiale som Bridge rådet over, og som kunne kaste lys over “Breach of Trust”-kravene.

32 SØKSMÅL PÅ CAYMAN ISLANDS OM THORLEIF MONSEN OG MONSEN-KRETSENS TILEGNELSE OG SYSTEMATISKE TAPPING AV UTENLANDSFORMUEN (CAYMAN II)

- 32.1 Grunnlaget for og beslutningen for søksmålet
- 32.1 Parter
- 32.3 Søksmålsgrunnlag og krav
- 32.4 Fortidig “discovery” av Bridge-materialet – sikkerhet for saksomkostninger – endringer av “Statement of Claim”
- 32.5 De saksøktes “Defence” (tilsvar) og begjæring om at visse “Preliminary Issues” skulle skilles ut til særskilt behandling
- 32.6 Rettsmøte til behandling av begjæringen om “Preliminary Issues” – domstolens avgjørelse – rettens instruksjoner
 - 32.6.1 Rettsforhandlingene og domstolens kjennelse
 - 32.6.2 Rettens instruksjoner – oppfølging
 - 32.6.3 Tilbaketrekking/fracfall av “Limitation Period Issues” (foreldelsestemaet)
- 32.7 Rettsforhandlingene i mai 2006 – dom januar 2007
- 32.8 Fortsatt saksforberedelse
- 32.9 Forlikssdrøftelser – inngåelse av forlik og heving av Cayman II
 - 32.9.1 Forlikssdrøftelser i mai-juni 2008
 - 32.9.2 Nye forlikssdrøftelser sommeren 2008
 - 32.9.3 Forlik oktober 2008 – heving av Cayman II

32.1 Grunnlaget for og beslutningen om søksmålet

I forlengelsen av Cayman I satt boet på et omfattende materiale knyttet til tilblivelsen og utviklingen rundt Utenlandsformuen, herunder noe materiale som kastet lys over Thorleif Monsen og Monsen-kretsens tilegnelse og tapping av Utenlandsformuen. Dessuten mottok boet, som ledd i forliket med Bridge, et omfattende materiale knyttet til de såkalte “*Breach of Trust Claims*”. Dette materialet ble overlevert til boet i etapper vinteren/våren 2004 i temmelig uorganisert stand. Det var derfor en særlig utfordring for boet å foreta en samlet gjennomgang av materialet, katalogisere og gruppere materialet etter tema, analysere det samlede materialet – kombinert med ytterligere undersøkelser samt utarbeidelse over tidskronologisk liste over dokumentene, som utgjorde i alt avrundet 24 000 sider.

Basert på den foreløpige gjennomgangen av det til da mottatte materialet per medio mars 2004 ble det i skiftesamling 15. mars besluttet at boet skulle anlegge søksmål i Cayman (Cayman II) mot Monsen og Monsen-sfæren knyttet til deres ulovlige tilegnelse og systematiske tapping av Utenlandsformuen.

Søksmålet ble uttatt ved “*Statement of Claim*” på Cayman den 30. juli 2004.

32.2 Parter

Saksøkerne i Cayman II var Even Wahr-Hansen på vegne av Anders Jahres dødsbo, Anders Jahres Rederi AS og Bridge (som hadde overdratt de såkalte "*Breach of Trust Claims*" til boet, men som for å tilfredsstillere caymansk prosesslovgivning også måtte være saksøker, dog således at boet ivaretok saksøkerinteressen). De saksøkte var Compass og medlemmer av Monsen-familien samt selskaper kontrollert av Monsen-familien – eller selskaper som hadde bistått Monsen-familien i tappingen av Utenlandsformuen. Av formelle grunner var også Robert N. Slatter (tidligere "*Trustee*") i Bridge) og the Attorney General of Cayman Islands (for å ivareta "*Charity*") også parter, men uten å utøve noen aktiv rolle.

32.3 Søksmålsgrunnlag og krav

Boets krav utgjorde samlet avrundet 70 millioner dollar med tillegg av renter, dels tilbake til 1982. Det var grunnet på underslag og ulovlig tapping av Utenlandsformuen, og omfattet blant annet:

- Krav på 20 prosent av CTC. Dette var en del av Anders Jahres utenlandsformue som han i 1975/76 øremerket for seg og Bess Jahre for privat forbruk, se kapittel 15, punkt 2.8. Med sin kunnskap om at Bess Jahre ikke ville røpe formuens eksistens, slo Thorleif Monsen den til seg etter Anders Jahres død i 1982, se kapittel 19 punkt 4.
- Krav på det såkalte "*Contingency Fund*"/rådhusgavefondet – som også tilhørte Anders Jahre. Også disse midlene slo Thorleif Monsen ulovlig til seg etter Anders Jahres død i 1982, se kapittel 19 punkt 2.
- "*Breach of Trust*"-krav: Monsen-kretsen bedrev gjennom årene ulovlig tapping og/eller forringelse av midler som var forvaltet av stiftelsen Aall Foundation eller forgjengeren Continental Foundation. Bakgrunnen for disse kravene var i korthet: Som beskrevet i kapittel 31 punkt 9 inngikk boet i november 2003 forlik med Aall Foundation om fordelingen av verdiene i stiftelsen. Mot å betale 2 millioner dollar fikk boet i tillegg overdratt til seg krav på personer og foretak som gjennom rettsstridig opptreden hadde tappet ut eller på annen måte forringet midler i Aall Foundation eller forgjengeren Continental Foundation.
- Diverse krav vedrørende ulovlig uttak til dekning av utgifter og godtgjørelse til personer og foretak knyttet til Monsen-kretsen. Også disse krav ble overdratt til boet som ledd i forliket med Aall Foundation i november 2003.

32.4 Fortidig "discovery" av Bridge-materialet – sikkerhet for saksomkostninger – endringer av "Statement of Claim"

I løpet av høsten 2004 – etter utveksling av en omfattende korrespondanse – ble det oppnådd enighet med saksøktesiden om at de alle skulle la seg representere ved Monsen-

kretsens advokat på Cayman. De saksøkte krevde imidlertid at boet ga såkalt fortidig "discovery" av alt materiale mottatt fra Bridge, og at boet dessuten stilte sikkerhet for saksomkostninger på i alt 1,5 millioner dollar.

Boet fant – etter en tids overveielse – grunn til frivillig å stille Bridge-materialet til disposisjon for de saksøkte. Dette fant sted 10. november 2004. Etter en del diskusjon mellom partene ble det 10. desember 2004 oppnådd enighet om sikkerhetsstillelse for saksomkostninger på 1,5 millioner dollar med tilhørende vilkår.

Vinteren 2005 fremsatte de saksøkte protester mot at boet som basis for "Statement of Claim" i Cayman II for enkelte forhold hadde basert seg på dokumenter mottatt som ledd i "discovery"-prosessen i Cayman I, og uten å ha nødvendig samtykke fra rettighetshaveren til dette materialet, Lazard.

I mai 2005 besluttet domstolen på Cayman at boet måtte endre "Statement of Claim", ved at materialet fremlagt av Lazard i Cayman I ikke kunne benyttes. "Statement of claim" ble endret overensstemmende. Senere fikk boet imidlertid nødvendig samtykke til benyttelse av materialet, således at "Statement of Claim" i sin opprinnelige form kunne opprettholdes. Det hele fremstod for boet som et skuespill: Monsen-kretsen ønsket at boet skulle få en smekk på fingrene av domstolen, og at de saksøkte skulle tilkjennes omkostninger knyttet til dette – vel vitende om at boet senere ville kunne reparere det hele ved å innhente nødvendig samtykke, noe som også ble gjort.

32.5 De saksøktes "Defence" (tilsvar) og begjæring om at visse "Preliminary Issues" skulle skilles ut til særskilt behandling

Etter å ha fått domstolens samtykke til flere fristforlengelser innga de saksøkte "Defence" 31. juli 2005.

De saksøkte bestred i tilsvaret at Anders Jahre hadde vært eier av aksjene i CTC. Derimot hevdet de saksøkte at CTC-aksjene hadde vært eierløse frem til juni 1974, og at Thorleif Monsen i juni 1974 ble lovlig eier av samtlige aksjer i CTC. Som eier av CTC-aksjene overførte Thorleif Monsen i november 1976 8 000 aksjer til Continental Foundation, mens 2 000 aksjer ble beholdt av ham selv. I oktober 1982 videreoverførte Thorleif Monsen verdiene i Continental Foundation til Aall Foundation, og fra da av ble verdiene i Aall Foundation forvaltet av "the Trustees" (forvalterne) i tråd med Aall Foundations stiftelsesdokument. De saksøkte bestred således samtlige krav fremsatt av boet.

Parallelt med at de saksøkte utarbeidet "Defence", begjærte de også flere rettslige spørsmål skilt ut til særskilt prøving – såkalte "Preliminary Issues".

Ultimo mai 2005 fremsatte således de saksøkte rettslig begjæring om at flere av de omtvistede forhold mellom partene skulle skilles ut til særskilt behandling som "Preliminary Issues".

Rettsmøte til behandling av denne begjæringen ble fastlagt til 20. september 2005 og med fortsettelse de påfølgende dager.

32.6 Rettsmøte til behandling av begjæringen om “*Preliminary Issues*” – domstolens avgjørelse – rettens instruksjoner

32.6.1 Rettsforhandlingene og domstolens kjennelse

Rettsforhandlingene til behandling av begjæring om “*Preliminary Issues*” fant sted som fastlagt over dagene 20.–23. september 2005. Begjæringen omfattet følgende “*Preliminary Issue Questions*”:

- “1. Was Jahre the sole beneficial owner of the 10,000 CTC Shares immediately before 9 November 1976 (as per paragraph 33 of the Re-Amended Statement of Claim)
2. If the answer to question 1 is “Yes”:
 - (a) is the Estate estopped from asserting that ownership interest by reason of its and Jahre’s repeated representations that it and he had no interest in CTC? (as per paragraphs 8.10.2 and 104 to 108 of the Defence)
 - (b) is the Estate unable to establish that ownership interest without asserting and relying on the illegal conduct of Jahre? (as per paragraphs 8.10.3 and 109 to 116 of the Defence)
 - (c) is the Estate guilty of laches in asserting and advancing its claims to ownership of CTC? (as per paragraphs 9.3 and 1067 to 1077 of the Defence)
 - (d) are the Estate’s claims, in substance, claims to collect tax by or on behalf of a foreign revenue authority? (as per paragraph .2 and 1035 to 1066 of the Defence)
3. Whether by 11 March 1980 the Contingency Fund was held by CTC on trust for Jahre and/or AJ Rederi absolutely (as per paragraphs 134, 148 and 153.2 of the Re-Amended Statement of Claim).
4. If the answer to question 3 is “Yes”:
 - (a) is the Estate guilty of laches in asserting and advancing its claim in relation to the Contingency Fund? (as per paragraph 1078 of the Defence)
 - (b) are the Estate’s claims, in substance, claims to collect tax by or on behalf of a foreign revenue authority? (as per paragraph 9.2 and 1035 to 1066 of the Defence)
5. If the answer to question 1 is “No”, is Bridge’s purported assignment of the Breach of Trust Claims and Protective Rights void? (as per paragraphs 468 to 470 of the Defence)
6. Whether any, and if so which, of the Estate’s claims stand time-barred pursuant to, or by analogy with, the provisions of the Limitation Law (1996 Revision).”

Boet motsatte seg at ett eller flere av temaene skulle skilles ut til særskilt behandling. Standpunktet ble begrunnet med at en særskilt behandling ikke ville representere noen tidsbesparelse, idet de aktuelle temaene ville nødvendiggjøre en tilnærmet full gjennomgang av sakens faktiske forhold for å kunne bedømme om de saksøkte skulle gis medhold eller ikke. Selv om retten skulle samtykke til at ett eller flere forhold ble skilt ut til særskilt behandling, ville en avgjørelse av det enkelte spørsmål – uansett resultat – kunne påankes

av partene, hvilket ville resultere i en vesentlig forsinkelse av sakens fremdrift. Boet minnet i denne sammenheng om Cayman I, hvor gyldighetsspørsmålet av Continental Foundation ble begjært behandlet særskilt i 1995, og endelig avgjørelse først forelå fra Privy Council i november 1999 – noe som innebar en forsinkelse på tilnærmet hele fem år.

Domstolen traff sin avgjørelse ved kjennelse 23. september 2005.²¹⁵

Den aktuelle begjæringens karakter behandles innledningsvis i kjennelsen:

“The Defendants ask the court to determine certain issues in a preliminary hearing before commencement of the trial proper. They say that one possible, or even likely, result is that no trial will be necessary.

These sorts of applications are fraught with risk: the risk that the orderly progress of litigation will be compromised by delay, additional cost, duplication of evidence and the possibility of inconsistent findings. Trial of a preliminary issue is a useful tool for case management, but it must be used sparingly and judiciously. Too often the process complicates and lengthens that which it was supposed to simplify and shorten.”

Boets argument om risikoen for betydelig forsinkelse i fremdrift av saksforholdet ble også behandlet av retten. Om dette heter det i avgjørelsen:

“One perennial concern is the delay caused by appeals from an adverse ruling. The predecessor action to this one provides a good example. Harre, CJ decided two questions of law on a preliminary basis in 1996. An appeal was taken, the trial was put on hold in the interim, and the preliminary issues were resolved with finality by the Privy Council in 2000. The Chief Justice had ordered the hearing of that preliminary issue to take place upon a motion made to him in 1995.”

Retten uttrykte bekymring ble avhjulpet av de saksøkte ved at de avga en erklæring om at en for dem negativ avgjørelse ikke ville bli påanket. Om dette uttaler retten i kjennelsen:

“Mr. Vos, for the Applicants, has given an undertaking which nullifies my concern about delay caused by the appeal process. My note of it is:

‘If and to the extent that the Plaintiffs’ claims as pleaded survive the Court’s findings on the preliminary issues, the Defendants agree they will not appeal those findings until the findings of liability in the main trial unless the Plaintiffs appeal.’”

Retten konstaterte i drøftelsen at de alle fleste av de aktuelle temaene var faktumorientert og fordret en omfattende gjennomgang av saksforholdet, således at en utskillelse til særskilt behandling ikke ville representere noen tidsmessig besparelse sammenlignet med en full hovedforhandling (“*Trial*”). Kun to av alle de begjærte temaene ble av retten skilt ut til særskilt behandling; nemlig spørsmålet om boets krav var å anses som “*Tax Gathering*”, eller om ett eller flere av boets krav var “*Time Barred*” (foreldet). Om disse to temaene uttaler retten:

“The assertion by the Defendants that this action is really an attempt by the Norwegian authorities to collect income tax would, if successful, put an end to the entire case. Moreover, it is an entirely discrete issue which is primarily a question of law. The necessary evidence can be adduced in brief affidavits and, perhaps, in an examination of Mr. Wahr-Hansen. The Defendants, in light of their

²¹⁵ [Vedlegg – Privy Councils avgjørelse 23. september 2005]

undertaking to refrain from appealing any adverse decision, are entitled to have this resolved as a preliminary issue. If they succeed, the savings in time and cost will be very substantial.

The limitation period question are similar. As I see these, they are primarily questions of law and are independent issues of the sort often decided on a preliminary basis. If the limitation defence succeeds, four of the Defendants will not have to participate in a lengthy trial in which their honesty is impugned. I think these Defendants must be given the opportunity to assert their limitation defences at a preliminary hearing.

For these reasons, I order that the Defendants are at liberty to list a preliminary hearing with respect to foreign tax collection and limitation period issues.”

32.6.2 *Rettens instruksjoner – oppfølging*

Som ledd i rettsforhandlingene i september ble også sakens videre fremdrift drøftet. Basert på partenes innlegg ga domstolen blant annet følgende instruksjoner:

- Saksøkersiden fikk forlenget frist fra 30. september til 28. oktober 2005 med å inngi “Reply to Defence”.
- Rettsmøte til realitetsbehandling av de to “Preliminary Issues” ble fastlagt til mai 2006.
- Partene ble gitt frist til 4. november 2005 med å starte og gjennomføre “Discovery”, det vil si utarbeide “List of Documents” med påfølgende inspeksjon av dokumentene og utveksling av ønskede kopisett.
- Fristen for utarbeidelse av dokumentmateriale (“trial bundles”) til bruk under rettsforhandlingene i mai 2006 ble satt til 21. april 2006.

Partene forholdt seg til denne fremdriftsplanen. Således innga boet “Reply to Defence” i november 2005, hvor saksøktensidens anførsler ble imøtegått. Likeledes ble “Discovery”-prosessen og utarbeidelse av “List of Documents” igangsatt i tråd med rettens instruksjon og fulgt opp med en serie tilleggslister helt frem til mai 2006.

32.6.3 *Tilbaketrekking/frafall av “Limitation Period Issues” (foreldelsestemaet)*

I april 2006 meddelte saksøktensiden at det ene av de to temaene som var skilt ut til særskilt behandling, nemlig “the Limitation Period Questions”, ville bli begjært frafalt og trukket. Boet samtykket i dette, og retten traff 18. april 2006 beslutning overensstemmende.

I samme beslutning ble det fastlagt at rettsforhandlingene til prøving av det gjenstående temaet, “Tax Gathering”, skulle finne sted over dagene 17.–30. mai 2006.

32.7 **Rettsforhandlingene i mai 2006 – dom januar 2007**

Rettsforhandlingene til avgjørelse av “the Preliminary Issue” fant sted som planlagt over dagene 17.–30. mai 2006.

Saksøktens hovedargument var at boet måtte likestilles med den norske stat således at boet ved Cayman II-søksmålet indirekte forsøkte å drive inn den skatt Anders Jahre var skyldig den norske stat. Boet bestred dette, og viste til at boet er et selvstendig rettssubjekt under Sandefjord tingretts forvaltning og instruksjon og hvor kun loddeieren – Bess Jahre – er stemmeberettiget, mens boets øvrige interessenter (kreditorene – herunder staten som dominerende kreditor) kun har uttalerett.

Dom i saken ble avsagt 8. januar 2007.²¹⁶ Innledningsvis i dommen skisseres hovedproblemstillingen som følger:

“When and in what circumstances will this court refuse to entertain a claim on the ground that it amounts to an indirect attempt to collect tax on behalf of a foreign revenue authority? The rule that a court will ordinarily decline jurisdiction over such claims is well established. The factors which will lead a court to characterize a claim as an indirect attempt to collect foreign tax are more difficult to discern and can be gleaned only from a review of the authorities.”

Etter å ha gjennomgått og drøftet relevant rettspraksis på området og konstatert at *“the defendants have established that the proceeds of the litigation will go to the foreign revenue authority”* fortsetter retten som følger:

“Is the claim in substance an attempt to collect foreign tax?”

The ultimate question is whether the facts and circumstances, taken as a whole, demonstrate that the claim is in substance one for the collection of foreign tax. The burden of proof and persuasion on this issue rests with the defendants.

The administration of the Jahre estate was not, of course, initiated by the Norwegian revenue. It was only after Dr. Brunsvig’s illness that the need for a new administrator arose. Like the liquidator in Buchanan, Mr. Wahr-Hansen was recruited for the task and proposed for appointment by the revenue authorities. As in Buchanan, there were (at the time of appointment) other interests to be considered. Bess Jahre, the heir, asked Mr. Wahr-Hansen for an assurance that the estate would never be placed into bankruptcy. She did not get one, although Mr. Wahr-Hansen did say that he could not see “any sense” in taking such a step. Bess Jahre then gave her approval to the appointment.

Like the liquidator in Buchanan, Mr. Wahr-Hansen was appointed by the court. As a matter of Norwegian law, the Probate Judge (Judge Ronning) was entitled to make this appointment without considering the views of the beneficiary or the interests of the creditors. As administrator, the actions and decisions of Mr. Wahr-Hansen are subject to court administration. That, also is true of court-appointed liquidators.

There can be no doubt that Mr. Wahr-Hansen’s primary mandate has always been to recover foreign assets; he has said that this was his “total focus” after appointment. None the less, the locating of offshore assets has not been the only activity of the estate in recent years. A successful claim was advanced in Norway to the shares of Anders Jahre Rederi A/S, the second plaintiff. That entity owns substantial cash assets, shares and real property. The estate has also advanced claims in Norway against Jorgen Jahre Jr. and Bjorn Bettum. It cannot be said that this proceeding is the estate’s only *raison d’être*.

The mandate to search for assets abroad was given to Mr. Wahr-Hansen by the Probate Court in January, 1991 with the consent of Bess Jahre. It seems surprising that she would give this consent, since she was appealing the Vestfold tax assessment at the time. Later, between June 1993 and

²¹⁶ [Vedlegg – Dom 8. januar 2007]

October 1995, Mr. Wahr-Hansen initiated proceedings against Bess Jahre to recover the shares in Anders Jahre Rederi A/S (which owned the house in which she was living). Despite these substantial reasons why she might have withheld her consent, the fact that she consented to the search for overseas assets is well documented: see exhibit D4/1296, D4/1323, D4/1345, D4/1428 and D5/1485.

I have been provided with affidavit evidence concerning the Norwegian statutory regime for the administration of estates. The estate is a separate legal entity with the Probate Judge as its "head". The Probate Court is charged with the responsibility of the administration of the estate, although a Probate Judge may appoint assistants. Mr. Wahr-Hansen is such an assistant; as the administrator, he is a "servant of the court".

All significant decisions must be made ultimately by the Probate Court. It is bound by section 19 of the Probate Act 1930, which requires the court to accept a decision of the heir of the estate unless the judge concludes that this decision is contrary to the interests of the creditors. Even though the estate is insolvent, the creditors have no entitlement to attend meetings of the court. Judge Ronning has, however, considered it appropriate to invite the creditors of this estate to attend Probate Court meetings and to express their views on important decisions. Even though the estate is insolvent, the views of the heir (or the heir's estate) must be considered and acted upon unless they are contrary to the interests of the creditors.

The degree of supervision exercised by the Probate Court has exceeded, to a significant degree, that which would be exercised over the typical court-appointed liquidator, particularly where there is just a single creditor. For example, with respect to the McKinnel agreement, the Deputy Judge accepted the argument of Bess Jahre (over the opposition of the Ministry of Finance) that, should her challenge to the second tax assessment succeed, Dr. McKinnel should not be allowed to look to the assets of the estate under his indemnity. With respect to the estate's claim against Jorgen Jahre, the Probate Judge suggested on his own motion that the state should seek to negotiate a settlement (although, in the event, the case proceeded to trial). Later, the creditors wanted Judge Ronning to authorize an appeal by the estate of the judgement in favour of Jorgen Jahre; he rejected the request. After a ruling against the estate in the appeal in Bjorn Bettum's case, the Ministry of Finance asked for a further appeal by the estate; that was rejected. In at least some of these instances, the court's decision was contrary to the recommendation advanced by the administrator.

In 1996, Judge Ronning, on his own initiative, appointed a lawyer to represent the estate with a view to negotiating a global settlement of all the claims. Bess Jahre favoured this approach. The creditors and Mr. Wahr-Hansen were in favour of a narrower approach, hoping to achieving certain specific settlements. On this occasion, the Probate Court adopted a course of action on an issue of central importance which was contrary to the express wish of the Norwegian revenue.

In 2002, the Ministry of Finance wanted the estate to take legal proceedings to determine the validity of a gift of property to Bess Jahre; she, of course, was opposed. The Probate Court decided in favour of Bess Jahre."

Avslutningsvis uttaler retten:

"Some of my earlier findings are also germane on the question of whether the proceedings are in substance an attempt to collect foreign tax. The defendants here are third parties, the claims advanced are proprietary in nature, and their resolution does not require consideration of any aspect of Norwegian tax law. Unlike the claim in ORS, the amount claimed here is not equal to the tax debt. As I have found earlier, the clear purpose of the intervention payment made to Anders Jahre AS was to avoid having the estate put into bankruptcy and this to permit the plaintiffs to argue, as they have done, that the administrator and the Probate Court must give primacy to the interests of the heir.

Overall, there are a number of significant distinctions between the present case and the circumstances in Buchanan and ORS, the two closest parallels. The Probate Court has had a relatively high level of involvement in the administration of the estate and has acted against the wishes of the

Norwegian revenue on several occasions. The defendants here are third parties. The claims are proprietary in nature.

These distinctions are of controlling importance. When I consider them together with all of the other factors militating for and against the proposition that the claim is in substance an attempt to collect foreign tax, I conclude that it is not. A contrary conclusion would amount to a significant extension of the principle. None of the modern authorities provide any support for the notion that the boundaries of the doctrine should be expanded.

For these reasons, my answer to the question for preliminary determination is “no.”

Boet ble videre i mai 2007 tilkjent saksomkostninger knyttet til rettsmøtene om “*Preliminary Issues*” i september 2005 og mai 2006.

32.8 Fortsatt saksforberedelse

I forlengelsen av dommen 8. januar 2007 og etter noen tids drøftelser oppnådde partene enighet om den videre fremdrift av saksforholdet – en enighet som ble bifalt av den caymanske domstolen. Enigheten er nedfelt i den caymanske domstolens instruksjoner 28. februar 2007. Hovedpunktene var:

- Partene ble gitt felles frist til 17. mai 2007 med å gjennomføre “Discovery”, altså å utarbeide “List of Documents”, med påfølgende inspeksjon av dokumentene og utveksling av ønskede kopisett.
- Hovedforhandlingen (“the Trial”) ble fastlagt til påbegynnelse i oktober 2008 og med en forventet varighet av 14 uker.
- Fristen for utarbeidelse av dokumentmateriale (“Trial Bundles”) til bruk under hovedforhandlingen i oktober 2008 ble satt til 18. juli 2008.
- En rekke andre frister, herunder frister for avgivelse av skriftlige forklaringer – både fra ordinære vitner og fra ekspertvitner – samt en rekke frister for å tilfredsstille prosesslovgivningen på Cayman Islands.

I all hovedsak forholdt partene seg til denne fremdriftsplanen, dog således at enkelte frister mv. ble forlenget etter avtale mellom partene – en avtale som retten sluttet seg til 21. januar 2008. For ett forholds vedkommende forsømte de saksøkte seg, nemlig vedrørende Discovery-prosessen. De saksøktes “*List of Documents*” og organiseringen av Discovery-materialet per 17. mai 2007 var høyst mangelfull. Motpartenes mangelfulle gjennomføring av “*Discovery*” medførte at boet ble påført betydelig merkostnader – kostnader som boet krevde kompensasjon for. Partene oppnådde ikke enighet, og kompensasjonsspørsmålet ble avgjort av den caymanske domstolen ved “*Taxation Officer*”. Boet ble tilkjent i alt 103 000 dollar som kompensasjon.

32.9 Forliksdrøftelser – inngåelse av forlik og heving av Cayman II

32.9.1 Forliksdrøftelser i mai–juni 2008

På vegne av de saksøkte/motpartene inviterte Clifford Chance (motpartenes engelske advokat) i mars boet til samtaler. Etter sonderingsrunder om forlik i april og mai ble realitetsforhandlinger innledet 27. mai 2008 med følgende aksepterte basisforutsetninger:

- Monsen-kretsen hadde – opplyste Clifford Chance i sin invitasjon – samlede verdier som netto utgjorde omkring 25,75 millioner dollar.
- Boet skulle tilkomme et garantert minstebeløp på 19,5 millioner dollar (rundt 75 prosent av anslått verdi av Monsen-formuen) mot å forlike søksmålet. Dette beløpet kunne bli høyere etter en uavhengig verdivurdering og undersøkelser av de aktiva som Monsen-kretsen eide.

Boet avbrøt forhandlingene om kvelden 4. juni. Grunnlaget var at Clifford Chance da opplyste at de samlede verdiene var betydelig lavere, tilsvarende 20,5 millioner dollar. Clifford Chance fremsatte krav om at boets minstebeløp derfor måtte reduseres vesentlig. Utspillet representerte et fundamentalt brudd på de avtalte premisser for realitetsforhandlingene.

32.9.2 Nye forliksdrøftelser sommeren 2008

På vegne av motpartene inviterte Clifford Chance medio juli 2008 boet til fornyede samtaler om forlik. Etter noen innledningsrunder hvor partene søkte avklaring og aksept av noen grunnleggende vilkår, ble realitetsforhandlinger påbegynt 30. juli med følgende basisforutsetninger:

- Clifford Chance var autorisert til å forhandle om forlik, og motpartene hadde uttrykt ønske om å forlike saken.
- Det skulle simuleres konkurs for Mads Erik Monsen og Monsen-selskapene med den konsekvens at boet skulle ha rett til fullt innsyn i alle selskaper og relevante eiendeler av betydning med tilhørende forpliktelser som Monsen-kretsen eide og/eller kontrollerte. Dette omfattet også alle eiendelene holdt av Aall Trust.
- Boet hadde dessuten – via Moore Stephens (revisjonsfirma med hovedkontor i London) – fullt innsyn i tre trustselskaper (Trust Company A, Trust Company B og Trust Company C – Trustselskapene), hvis eiendelsside med tilhørende forpliktelser også skulle inngå i det simulerte konkursboet. Trustselskapene var ikke parter i søksmålet på Cayman.

Monsen-kretsens forliksskisse var som følger:

- Av de samlede verdiene som inngikk i det simulerte konkursboet, skulle Mads Erik Monsen beholde verdier/eiendeler tilsvarende netto 5 millioner dollar. Boet tok reservasjon for verdianslaget på 5 millioner dollar.

- De samlede eiendelene med tilhørende forpliktelser som var omfattet av det simulerte konkursboet, med fradrag for de eiendeler som skulle beholdes av Mads Erik Monsen, skulle brutto overføres/tilføres til boet som dets eiendom.

Forliksskissen innebar altså at boet skulle tilføres majoriteten av Monsen-kretsens ulike selskaper, eiendeler og truster. En slik overførsel ville medføre at boet måtte administrere de tilførte selskapsgruppene og eiendelene samt likvidere disse.

Vi frarådet å akseptere motpartenes forslag til forlik. Sett hen til de betydelige usikkerhetsfaktorer som gjorde seg gjeldende, ville motpartenes forliksløsning arte seg som en ren risikosport for boet.

I stedet skisserte vi til skiftesamlingen 17. september 2008 valget mellom to hovedalternativer:

- Forsøke å forhandle frem et forlik basert på kontanter, selv om forlikssummen – etter omstendighetene – ville være lav.
- Gjennomføre hovedforhandling fra oktober 2008 og satse på å vinne.

I dagene før skiftesamlingen 17. september 2008 fremsatte motpartene et alternativt forlikstilbud på 5 millioner dollar som et kontantbeløp ved et endelig oppgjør.

Skiftesamlingen avviste både tilbudet om kontantoppgjør og forslaget om simulert konkurs (asset transfer) eller likvidering av majoriteten av Monsen-kretsens aktiva, med netto til boet.

Parallelt med at forberedelsene til hovedforhandling med oppstart ultimo oktober 2008 skulle fortsette med full tyngde, ble bobestyrerne av skiftesamlingen bedt om å søke å oppnå et langt høyere nivå for et kontanttilbud enn det foreliggende på 5 millioner dollar.

32.9.3 Forlik oktober 2008 – heving av Cayman II

I forlengelsen av skiftesamlingen 17. september 2008 ble det avholdt forhandlingsmøter mellom Monsen-kretsen og boet vedrørende Cayman II-søksmålet.

Forliksavtale ble inngått 1627 oktober 2008²¹⁷ (heretter "Avtalen"). Avtalen var – for boets del – betinget av Sandefjord tingretts godkjennelse.

Essensen i Avtalen var betaling til boet av 10 millioner dollar, gjensidig oppgivelse av alle krav, fristilling av garantier etc. samt heving av det verserende søksmålet på Cayman. Compass og Mads Erik Monsen skulle dessuten avgi slik erklæring:

"Compass, as ececutor of the estate of the late Thorleif Momsen, and Mads Erik Monsen acknowledge that:

²¹⁷ [Vedlegg – Forliksavtale 27. oktober 2008]

- (i) They have no direct knowledge as to the beneficial ownership or control of the Panamanian company Continental Trust Co. Inc. ("CTC").
- (ii) They have no compelling evidence in their possession that Thorleif Monsen was the beneficial owner of CTC or any shares in CTC at the time that Continental Foundation was purportedly established or at any time prior to that.
- (iii) Compass accepts that in the light of evidence presented in the Cayman Proceedings, Cause 296 of 1994, the Norwegian proceedings relating to the shares in Bulls Tankrederi AS, and the English Proceedings that Mr. Jahre or companies/entities managed or controlled by him may have beneficially owned all the shares in CTC at the time the Continental Foundation was purportedly established."

Oppgjør av 10 millioner dollar skulle finne sted som følger:

- 2,5 millioner dollar kontant innen 14. november 2008 og 2,5 millioner dollar kontant innen 31. desember 2008 (første tranche)
- 2,5 millioner dollar innen 31. desember 2009 (andre tranche) og
- 2,5 millioner dollar innen 31. desember 2011 (tredje tranche). Tredje tranche var rentebelagt med US Libor +1 prosent pro anno f.o.m. 1. januar 2011.

Ved eventuelt mislighold av noen av de tre tranchene skulle det svares rente med USD Libor + 2,5 prosent pro anno.

Til sikkerhet for oppgjør i henhold til Avtalen skulle det etableres pant i åtte eiendommer.

Etter en samlet vurdering av alle forhold, herunder

- at Avtalen ble anbefalt så vel av boets engelske barristers som av Moore Stephens, (som hadde verdivurdert alle Monsen-kretsens eiendeler/selskaper),
- at dommer J. Henderson (dommeren i Cayman I og den som også hadde administrert Cayman II) ikke kunne være dommer ved en hovedforhandling i Cayman II-søksmålet grunnet strafferettslig etterforskning mot ham på Cayman Islands, og
- at det knyttet seg usikkerhet til hvem som ville bli utpekt som dommer i Cayman II-søksmålet, og tilsvarende usikkerhet om når hovedforhandling kunne la seg gjennomføre,

anbefalte bobestyrerne Avtalen som en fornuftig løsning på og avslutning av boets utenlandske prosesser.

Både loddeieren og bointeressentene (kreditorene) gikk inn for Avtalen. Ved Sandefjord tingretts beslutning av 31. oktober 2008 ble Avtalen godkjent.

Alle elementene i Avtalen er senere gjennomført og forliksbeløpet gjort opp.

Ved den caymanske domstolens beslutning i november 2008 ble Cayman II hevet etter felles begjæring fra partene. Derved ble det satt punktum for Cayman II-søksmålet, som ble det siste søksmålet boet var involvert i.

DEL 7: BOBEHANDLINGEN

33 BOBEHANDLINGEN

- 33.1 Innledning
- 33.2 Organiseringen av dødsboskiftet
 - 33.2.1 Skifteforvalter
 - 33.2.2 Bostyrer
 - 33.2.3 Skiftesamling
 - 33.2.4 Andelseiere
 - 33.2.5 Solvente og insolvente bo
- 33.3 Rettslige beslutninger ved uenighet mellom interessentene
- 33.4 Boets partsstilling i interne avgjørelser
- 33.5 Tvister med utenforstående
- 33.6 Registrering av gjeld og eiendeler
- 33.7 Fremstillingen videre
- 33.8 Første del 1982–1990
 - 33.8.1 Bess Jahres ønske om offentlig skifte
 - 33.8.2 Oppnevning av bobestyrer
 - 33.8.3 Anders Jahres eiendeler
 - 33.8.4 Bobehandling uten kreditorrepresentasjon
 - 33.8.5 Bobehandling med kreditorrepresentasjon fra 1994
 - 33.8.6 Saksomkostningene med skattesaken
 - 33.8.7 Avverging av konkurs
 - 33.8.8 “Stand still”-avtale med Bess Jahre
 - 33.8.9 Staten inn som pådriver for undersøkelser
 - 33.8.10 Ferdigstillelse av praktiske gjøremål
 - 33.8.11 Bevisopptak i Stockholm og London om Utenlandsformuen
 - 33.8.12 Riksskattenemndas kjennelse om skattekravet
 - 33.8.13 Bobestyrers tilbaketreden 1990
 - 33.8.14 Økonomisk status årsskiftet 1990/91
- 33.9 Andre periode 1991–2001
 - 33.9.1 Godkjennelse av skattekravet og ny arbeidsinstruks for ny bobestyrer
 - 33.9.2 Foreldesspøkelset

- 33.9.3 Handlingsplanen
- 33.9.4 Arbeidshypotese for å spare tid
- 33.9.5 Bevismangelen
- 33.9.6 Bare et stykke på vei ved utgangen av 1991
- 33.9.7 Starten på gjennombrudd for bevisføring
- 33.9.8 Bess Jahre ga opp søksmål mot Riksskattenemndas avgjørelse
- 33.9.9 Oppstart av Utenlandsformuens oppsporing
- 33.9.10 Saksanlegg mot Bess Jahre, Bjørn Bettum og Jørgen Jahre
- 33.9.11 Søksmål i London mot 84 saksøkte
- 33.9.12 Søksmål i Norge mot Lazard Bank, Kindersley og Bjørn Bettum
- 33.9.13 Forliksiver 1995/96
- 33.9.14 Forliksomgang sammen med Anders Jahres Humanitære Stiftelse
- 33.9.15 Reorganisering 1997/98
- 33.9.16 Advokat Borger Lenth engasjert som innbytter for advokat Ole Lund
- 33.9.17 Forlikssamtaler 1999–2000
- 33.9.18 Forlik 2001
- 33.9.19 Honorardiskusjon
- 33.10 Tredje periode 2002–2012
 - 33.10.1 Endring i boets interessenter 2002
 - 33.10.2 Tilbakebetaling av Justisdepartementets finansiering
 - 33.10.3 Begjæringer fra Skaugen i Bess Jahres navn
 - 33.10.4 Havarett forliksforsøk med Bridge Trust og Monsen-kretsen
 - 33.10.5 Søksmålet mot forvalterne i Aall Foundation – Cayman (I)
 - 33.10.6 Søksmål mot Monsen-kretsen – Cayman (II)
 - 33.10.7 Søksmål om hytteeiendommen Bessbu
 - 33.10.8 Krav om skifte av bobestyrer
 - 33.10.9 Forslag om megling
 - 33.10.9 Forslag om megling
 - 33.10.10 Representasjon for Bess Jahre
 - 33.10.11 Klage på advokat Truls Leikvang til advokatforeningen
 - 33.10.12 Ny bobestyrer
 - 33.10.13 Oppgjørsavtale med McKinnells barn

33.1 Innledning

Anders August Jahre ble født 28. mai 1891 og døde 26. februar 1982 i Sandefjord.

Dødsboet hans har vært under offentlig skifte siden våren 1982.

Lov 21. februar 1930 (skifteloven) med **bestemmelsene som gjaldt da Anders Jahres døde i 1982**, har regulert bobehandlingen.

Bobehandlingen har tatt 30 år. Den lange behandlingstiden skyldes i første rekke at boet har brakt krav inn for utenlandske domstoler der behandlingstiden i seg selv er langdryg, men der saksforberedelsen også bevisst er forsøkt halt ut av boets motparter. Dessuten torpederte boets norske motparter, Skaugen og Anders Jahres Humanitære stiftelse, et forlik i 2002 mellom boet og boets utenlandske motparter, se kapittel 21, punkt 15.6. Et forlik i 2002 hadde forkortet behandlingstiden i boet med mange år om det hadde blitt gjennomført.

Så langt vi kjenner til er Jahreboet det offentlige boet som har hatt lengst behandlingstid i norgeshistorien. Christoffer Hannevigs konkursbo fra 1921 varte i nesten 40 år, men det var i hovedsak et nordamerikansk bo. Her i landet ble boet hans behandlet som en hjelpekonkurs for konkursboet i New York.

Jahreboets kostnadsnivå har vært rekordhøyt. Vi kjenner ikke til noe annet offentlig bo som har brukt tilnærmedesvis samme summer. Ressursbruken har vært gjenstand for kritikk, i første rekke fra motstandere av boet i Norge. De har gitt lyd fra seg både i og utenfor Stortinget.

33.2 Organiseringen av dødsboskiftet

Før vi fremstiller hovedtrekkene i den 30-årige bobehandlingen, redegjør vi for organiseringen av boet og noen skifteprinsipper som har kommet til anvendelse i boet.

33.2.1 Skifteforvalter

Et offentlig dødsbo styres av en skifteforvalter. I Jahreboet har skifteforvalteren vært en dommer i Sandefjord tingkrets.

Etter tur har fem byfogder/sorenskrivere i Sandefjord tjenestegjort som skifteforvalter i boet (Sannrud, Lind Hansen, Hallvang, Sellæg, Rønning) – den siste av de fem siden høsten 1991. Frem til 2003 var det Sandefjord skifterett som behandlet boet. Ved utgangen av 2002 forsvant skifteretten som særskilt avdeling ved embetet. Boet har deretter hørt inn under Sandefjord tingretts saksområde.

33.2.2 Bostyrer

Etter skiftelovens regel i 1980 kunne skifteforvalteren la seg bistå av en assistent, kalt bobestyrer. Jahreboet har hele tiden hatt en bobestyrer. I alt har tre tjenestegjort: Brunsvig, Wahr-Hansen og Espelid. Siden september 2007 har de to siste formelt fungert som sideordnede. Det skyldes praktiske problemer med utskifting av bobestyrer på Cayman Islands mens boet var engasjert i rettsprosessen der. I britisk rettergangsregel er det

bobestyrer personlig som figurerer som part i saker, ikke dødsboet. – I praksis har det vært den nyoppnevnte bobestyreren i 2007, Karstein J. Espelid, som har utført bobestyrerarbeidet de siste fem årene.

33.2.3 Skiftesamling

Skiftesamlinger er rettsmøter under forsete av skifteforvalteren og er forumet der andelseierne kan fremme sine standpunkter og ønsker.

Skiftesamlinger er i utgangspunktet offentlige. I Anders Jahres bo har retten konsekvent holdt møtene for lukkede dører som følge av fortrolig informasjon, planer og strategi som på løpende basis har vært til behandling i boet.

Fra 1983 har representanter for kreditorene deltatt i skiftesamlingene, og i 1992 ble kreditorenes deltakelse iverksatt som fast praksis av skifteforvalteren. Begrunnelsen for denne ordningen har vært praktiske hensyn og gardering mot ansvar. Skifteforvalterens brev til bobestyrer 25. februar 1994 inneholder blant annet begrunnelse for ordningen i hans tid:

“Årsaken til at både loddeieren og kreditorene “avgir stemme” i skiftesamlingen er følgende:

For loddeierens (enkens) vedkommende har skifteretten som hovedregel plikt til å la loddeieren få uttale seg før det treffes noen avgjørelse av betydning med hensyn til forvaltningen av boets eiendeler, jfr. skiftelovens § 17. Skifteretten er videre bundet av loddeierens beslutning for såvidt skifteretten ikke finner at beslutningen strider mot kreditorenes tarv, jfr. skiftelovens § 19. Reelt er situasjonen at loddeieren i et insolvent dødsbo vil tilkomme de midler som blir “til overs” etter at kreditorene har fått full dekning. Beslutninger som kan føre til et slikt overskudd eller avskjære en mulighet for et slikt overskudd vil ha stor betydning for loddeieren.

For kreditorenes vedkommende er det rettslige utgangspunktet at skifteretten skal vurdere hvorvidt loddeierens beslutning strider mot kreditorenes tarv. Før skifteretten vurderer dette, anses det korrekt å innhente kreditorenes eget syn på hvorvidt en beslutning strider mot deres tarv. Gir ikke loddeieren uttrykk for noe syn, har skifteretten funnet det praktisk å gi kreditorene adgang til å uttale seg før det treffes endelige vedtak av større betydning for boet. Bakgrunnen er denne: Alle midler vil gå til kreditorene i et insolvent bo inntil kreditorene har fått full dekning. Dette innebærer at alle kostnader som ikke leder til en forøkning av bomassen vil redusere kreditorenes dekning. For å unngå eventuelt ansvar i forhold til kreditorene både for skifteretten selv, for bobestyreren og for loddeieren har skifteretten ønsket at kreditorene får uttale seg før det treffes beslutninger som kan få denne effekten

(...)

Årsaken til at kreditorene blir innkalt til skiftesamlingene i Jahres dødsbo er de reelle hensyn det er gjort rede for ovenfor. Det har aldri fremkommet innsigelser mot denne fremgangsmåten fra partene.”

I 2002 kom innsigelse mot ordningen. Etter åtte års deltakelse i skiftesamlingen i egenskap av kreditor gjennom Anders Jahre AS passet ordningen ikke lenger Morits Skaugens strategi. Det skyldtes at kreditorposisjonen hans var falt bort etter at staten noen måneder tidligere hadde innløst kravet hans. I Bess Jahres navn krevde han i februar at kreditorene skulle utelukkes fra skiftesamlingen. I juli avsko skifteretten kravet med begrunnelse i tråd med sitatet over. Avgjørelsen er referert i kapittel 21 punkt 15.3.

Deltakelsen fra 1992 av representanter for kreditorene har vært av uvurderlig betydning for arbeidet i boet. I 20-årsperioden 1992–2012 har samme personer representert skattekravet i skiftesamlingene: tidligere rådmann i Sandefjord, nå advokat, Geir Ustgård og avdelingsdirektør i Finansdepartementet, Peder Berg. Med få unntak har de møtt på alle 57 skiftesamlinger i perioden. Møtene har til sammen vart noe over 350 timer. Med sin kontinuitet og opparbeidede innsikt i boets virksomhet har de mer enn noen andre bidratt i diskusjonene om boets veivalg og strategi.

I en periode mellom mars 2002 og september oppsto misnøye hos Geir Ustgård med bobestyrers manglende informasjon om boarbeidet. I skiftesamling 17. september 2001, der han møtte som den eneste av boets interessenter, ble det protokollert:

“Ustgård ga uttrykk for at han var misfornøyd med den informasjonen han som representant for skattekreditorene har mottatt om arbeidet i regi av bobestyreren fra siste skiftesamling i 2000 til i dag.”

33.2.4 Andelseiere

Arvingene og eventuell gjenlevende ektefelle utgjør andelseierne i et dødsbo. Skifteloven kaller dem for “loddeiere”. Skiftelovens hovedregel er at andelseierne er boets beslutningstakere hvis de er enige seg imellom. Andelseiere har krav på å få uttale seg om alt som kan ha betydning for forvaltningen av boet eiendeler.

I Jahreboet var Bess Jahre (eneste) andelseier frem til hun døde i juni 2006. Hun har gjennomgående benyttet seg av retten til å uttale seg, men ikke alltid. Fra 1998 til 2005 var det Skaugen og Anders Jahres Humanitære stiftelse som bestemte hennes standpunkter. Etter hennes egne opplysninger ble hun med ett unntak ikke konsultert, og derfor ikke gitt anledning til å fremme egen mening i denne perioden, jf. kapitlene 21 og 24.

Sandefjord skifterett kom i 2001 til at Bess Jahre som andelseier hadde en ubetinget rett til å gjøre seg kjent med boets papirer. Lagmannsretten kom til motsatt resultat og konkluderte med at skifteretten i sin kjennelse hadde gitt uttrykk for en uriktig lovforståelse av andelseierens rettigheter. Kjennelsen var følgelig ulovlig. Lagmannsretten la til grunn at også en andelseier må finne seg i at hennes innsynsrett begrenses når andelseieren velger å opptre som “trojansk hest” i boet. Det gjorde Bess Jahre fra 1998 ved i hemmelighet å opptre som alias for Skaugen. Avgjørelsen er referert i kapittel 21 punkt 9.

Etter Bess Jahres bortgang i 2006 meldte Anders Jahres Humanitære stiftelse seg som andelseier i kraft av et gavebrev fra Bess Jahre fra 2002. Gavebrevet og omstendighetene omkring det er fremstilt i kapittel 24.

Stiftelsens syn fikk ikke gjennomslag. Vest-Telemark tingrett (som hadde fått saken overført fra Sandefjord tingrett) fastslo ved kjennelse 15. november 2006 at det var Bess Jahres dødsbo som var (eneste) andelseier i Anders Jahres dødsbo. Etter at hennes dødsbo var ferdigbehandlet i 2007, gjorde Anders Jahres Humanitære stiftelse påny fremstøt for å få status som andelseier. “Vi mener å være rettmessig loddeier i Anders Jahres dødsbo og ber om at vi får de rettigheter som dette medfører.” Vest-Telemark tingrett fikk igjen saken i

fanget. Tingretten avsa 28. september 2009 dom²¹⁸ som fastslo at andelseieren i Bess Jahres dødsbo – Bess Jahres Stiftelse – var andelseieren i Anders Jahres dødsbo. Etter syv år ga Anders Jahres Humanitære stiftelse opp sine ambisjoner om deltakelse i Anders Jahres bo.

Andelseierens rettigheter under skiftet er personlig. Prinsippet er fastslått en rekke ganger, senest av Høgsteretts kjæremålsutval 25. juni 2003.²¹⁹

“Bess Jahre er einearving i dødsbuet etter Anders Jahre. Ho har gitt Anders Jahres Humanitære Stiftelse økonomiske rettar og fullmakt til å handle som loddeigar. For utvalet er det ikkje nødvendig å gå inn på innhaldet i eller omfanget av desse rettane. Grunnen er at Bess Jahre ikkje i noko tilfelle kan overføre til ein tredjeperson dei rettane som følgjer med å vere arving; i dette tilfellet til ei stifting. Sjølve posisjonen å vere loddeigar, jf. skiftelova § 124, kan ikkje transporterast ved sal eller andre former for overdraging. Ei fullmakt som i saka her, inneber nettopp ein del av ei slik overdraging av posisjonen som loddeigar.” (Avsnitt 24)

Etter tur har Skaugen og Anders Jahres Humanitære stiftelse forsøkt å heve seg over dette rettsprinsippet ved å fremme sine egne interesser i andelseieren Bess Jahres navn. Resultatet for dem har ikke stått i forhold til anstrengelser og kostnader.

33.2.5 Solvente og insolvente bo

Skifteloven skiller mellom *solvente* og *insolvente* bo. Et bo er insolvent når gjelden overstiger verdien av eiendelene. Da blir det ikke noe til overs som arv. Gjennomgående behandles solvente og insolvente bo på samme måte, men det gjelder noen særregler for insolvente bo.

Skifteloven § 19, som knesetter andelseiernes særlige posisjon på skiftet, gjelder både for solvente og insolvente bo:

“Med hensyn til forvaltningen av boets eiendeler er skifteretten bundet av loddeiernes beslutning for såvidt de alle er enige og skifteretten ikke finner at beslutningen strider mot umyndige eller fraværende arvingers eller mot kreditorenes tarv.”

Selv om skifteloven § 19 gjelder for begge typer bo, vil det i insolvente bo legges større relativ vekt på kreditorenes interesser enn i solvente bo. I et insolvent dødsbo der gjelden ikke er overtatt av arvingene, ligger oftest den reelle økonomiske interessen hos kreditorene. Insolvensen påvirker skifterettens avveining av andelshavernes og kreditorenes interesser. Slik skifteloven er formet, kan likevel ikke andelshavernes interesser settes ut av betraktning, selv om boet er insolvent. En andelshaver kan ha vektige ikke-økonomiske interesser som kan telle med når interessene skal balanseres. Kreditorene i et insolvent bo har til gjengjeld muligheten til å eliminere andelshavernes interesser ved å kreve konkurs åpnet i boet.

Jahreboet ble formelt behandlet som insolvent dødsbo fra november 1992, men uformelt allerede fra 1984. Til midten av 1990-tallet var det en teoretisk mulighet for at boet kunne bli solvent; det var til da ikke tilstrekkelig kartlagt hvor lite av Utenlandsformuen som ville

²¹⁸ [Vedlegg – Vest-Telemark tingretts dom 28. september 2009]

²¹⁹ [Vedlegg – Orskurd fra Høgsteretts kjæremålsutval 25. juni 2003]

være tilgjengelig for boet. Derfor måtte skifteforvalteren i sine avgjørelser legge større vekt på Bess Jahres standpunkter enn da det senere ble klart at det umulig kunne bli overskudd i boet.

Balanseringen av Bess Jahres og kreditorene interesser har vært en gjenganger i boet og har resultert i en rekke avgjørelser. Det vises særlig til gjennomgangen i kapittel 21 av standpunktene Skaugen inntok i hennes navn i 2001 og 2002.

33.2.6 Skifterettens kompetanse

Er retten bundet av kreditorenes samstemmige syn hvis andelseierne ikke tar standpunkt? I Jahre-boet oppsto den situasjonen i forbindelse med forliksdrøftelser i 1997. Kreditorene var samstemte: Boet skulle sette hardt mot hardt bak sitt krav om innhenting av dokumenter. Bess Jahre hadde ikke gitt til kjenne noe standpunkt. Skifteforvalteren gikk mot kreditorenes syn, og bestemte at boet *“om nødvendig unnlater å ta brudd på dette punkt”*. Regjeringsadvokaten mente at skifteforvalteren tiltok seg en beslutningskompetanse som ikke var hjemlet i skifteloven. Med sikte på overprøving fikk han inn en protokolltilførsel som imøtegikk skifteforvalterens lovforståelse: *“Staten er av den oppfatning at skifteretten etter skifteloven er bundet av enighet blant kreditorene, jfr. Skifteloven § 19.”*

Kompetansespørsmålet ble aldri avklart i boet. Forliksforhandlingene aborterte. Da var det ikke lenger aktuelt for kreditorene å få overprøvd skifteforvalterens lovforståelse.

Også et annet kompetansespørsmål oppsto under bobehandlingen. Ved Sandefjord sorenskriverembete har den rådende oppfatningen vært at skifteforvalteren har suveren myndighet når det gjelder oppnevning av bobestyrer og fastsettelse av bobestyrers honorar. I en diskusjon i 2000 mellom skifteforvalteren og bobestyrer om honoraret ble bobestyrers standpunkt støttet av alle interessentene i boet. Skifteretten besluttet i april 2000 å se bort fra interessentenes syn som følge av sin oppfatning om eksklusiv kompetanse i spørsmål om honorarfastsettelse. I kjennelse 14. juni 2000 omgjorde Agder lagmannsrett skifterettens beslutning. Lagmannsretten la ikke vekt på skifterettens oppfatning av sin eksklusive kompetanse:

“Hvorvidt skifteretten i et dødsbo fra 1982 etter loven har eksklusiv kompetanse til å fastsette salær til bobestyrer, blir en teoretisk problemstilling hvor som her samtlige boets interessenter er enige om hvordan salæret skal fastsettes”.

Uttalelsen gjør det usikkert om retten har myndighet til å trumfe interessentenes samstemmige syn i et dødsbo. Når kompetansespørsmålet ble oppfattet som *“en teoretisk problemstilling”*, synes det å innebære at eksklusiviteten bare gjelder domstolen som beslutningsinstans, ikke for beslutningens materielle innhold når interessentene er samstemmige.

Vi kan ikke utelukke at spesielle forhold i dette boet og skifteforvalterens begrunnelse satte sitt preg på lagmannsrettens avgjørelse. Vi er derfor litt i tvil om lagmannsretten har gitt uttrykk for en generell regelforståelse. Skifterettens og lagmannsrettens avgjørelser er omtalt i punkt 9.19 nedenfor.

33.3 Rettslige beslutninger ved uenighet mellom interessentene

Om det er uenighet mellom boets interessenter (andelseiere og/eller kreditorer) må domstolen treffe avgjørelse. Fra 1993 har skifteretten/tingretten tatt en rekke avgjørelser om forvaltningen. De fleste er blitt stående uten overprøving, men noen av dem har vært anket eller påkjært. Bare to av dem er omgjort etter overprøving av lagmannsretten.

Verken anke eller kjæremål i skiftetvister kan grunnes på at en avgjørelse er uhensiktsmessig eller uheldig. I begrenset utstrekning kan likevel ankeinstansen overprøve tingrettens konkrete hensiktsmessighetsskjønn. I Jahreboet har lagmannsretten i ett tilfelle overprøvd skifterettens vurdering, selv om skifteretten i avgjørelsen hadde fremhevet det skjønnsmessige elementet. Avgjørelsen er den samme som er omtalt i forrige punkt.

33.4 Boets partsstilling i interne avgjørelser

I flere av skifterettens avgjørelser som er påkjært eller anket, er boet oppført og behandlet som motpart. Et dødsbos partsstillingen er ikke avklart fullt ut i rettspraksis. I ett tilfelle ble det i Bess Jahres navn rettet innsigelse mot partsstillingen da saken sto for Høyesteretts kjæremålsutvalg.²²⁰

Utvalget fastslo 20. juni 2003 at boet ikke hadde partsstilling i sak der retten selv hadde behandlet indre forhold i boet:

“Kjæremålet gjeld ei sak som gjeld den almenne styringa av eit dødsbu. Bustyraren har ingen kompetanse ut over skifteretten, jf. skiftelova § 16 (ordlyden frå 1982). På same måte som ved ein skiftetvist vil det vere lite heldig om buet – og med det skifterett og bustyrar – skal vere part i ein tvist som gjeld ei avgjerd teken av skifteretten, sjølv om ein avgrensar vurderinga til å gjelde tilhøvet mellom skifterett og bustyrar. Men det vil også vere lite heldig om ein eller fleire av loddeigarane skal ha det privileget samanlikna med andre arvingar, som ligg i å ha buet på sin side. Det vil i mange tilfelle vere ønskjeleg at det er ein motpart i dei tilfella der det blir nytta rettsmiddel mot ei avgjerd, men dette omsynet må takast vare på gjennom tolkinga av andre reglar og ikkje ved å gje buet ei rolle som motpart.”

I utvalgets kjennelse fem dager senere (se vedlegg 219) var det ikke reist innsigelse mot at boet opptrådte som part. Også her gjaldt tvisten et indre forhold. Kjæremålsutvalget fulgte ikke sitt prinsippstandpunkt fem dager i forveien. Boet ble uten bemerkning behandlet som part og ble tilkjent saksomkostninger av utvalget. To av dommerne var også med på den første kjennelsen 20. juni.

De to avgjørelsene er vanskelig å harmonisere. Partsstilling reguleres av rettsregler og er i prinsippet uavhengig av om det er reist innsigelser.

²²⁰ [Vedlegg – Høgsteretts kjæremålsutval 20. juni 2003]

33.5 Twister med utenforstående

Et dødsbo under offentlig skifte er et selvstendig rettssubjekt, i motsetning til et dødsbo under privat skifte. Et offentlig dødsbo kan saksøke og saksøkes.

I kapitlene 9, 11 og 27 er boets rettsvister med henholdsvis Bjørn Bettum og Jørgen Jahre, Bess Jahre, og Forrester Maritime Limited referert. De var ikke skiftetvister og falt utenfor skifterettens virkeområde. De ble behandlet og avgjort av Sandefjord byrett etter samme regler som for ordinære søksmål mellom sivile parter. Det var skifteretten som bestemte at disse søksmålene skulle reises. Bobestyrer – skifterettens assistent – ble i tråd med skiftelovens system *bemyndiget* til å håndtere hvert enkelt av dem. Etter britiske rettergangsregler er det bobestyrer personlig, ikke boet, som har partsstillingen i søksmål. Slik har det vært gjennomført i boets rettergang i Storbritannia og på Cayman Islands. Men også disse søksmålene har, på samme måte som de norske, vært basert på avgjørelser av retten og *bemyndigelse* for bobestyrer til å opptre.

I to tilfeller har skifteforvalteren bestemt at boet ikke skal opptre i aktuelle søksmål, og i stedet overlatt til kreditorene å ta sakene videre. Det gjelder anken over lagmannsrettsdommen mot Bjørn Bettum i tvisten om *firma Anders Jahre* (referert i kapittel 9) og et søksmål mot Bess Jahre om hytta “*Bessbu*” (referert i kapittel 26).

33.6 Registrering av gjeld og eiendeler

Proklama skal utlyses i offentlige dødsboer (skifteloven § 69).

Skifteretten sørget for proklamering av Jahreboet få dager etter Bess Jahres anmodning om offentlig skifte. Skattekrav rammes ikke av proklama, og skattekravet var heller ikke meldt da proklamafristens utløp i juni 1982. Derimot ble et annet krav rammet av preklusjon: Skaugen meldte et krav i juli 1995 gjennom Kosmos AS som var grunnet på spor av Kosmos’ midler i Utenlandsformuen, jf. kapittel 21 punkt 6. Kravet ble avvist fordi det var prekludert i 1982.

Registrering av avdødes eiendeler skal foretas (skifteloven § 13). Anders og Bess Jahre hadde særeie, bortsett fra landeiendommen Ousbyholm i Sverige med innbo og utstyr. Registrering av Anders Jahres kjente norske eiendeler ble foretatt i juni 1982. Bare gartnerboligen og redskapshuset på boligeiendommen ble registrert. Den verdifulle delen av bygningsmassen var solgt til Anders Jahres Rederi AS på 1960-tallet. Registrerte verdier i Norge summerte seg til ca. 1,9 millioner.

Hytta Bessbu var også eid av Anders Jahre. Den ble likevel ikke omfattet av registreringen, fordi Bess Jahre oppfattet den som sin. Derfor opplyste hun ikke noe om den da listen over Anders Jahres eiendeler ble utarbeidet..

Verdiene i Sverige ble registrert og taksert i august og september 1982. De var høyere enn i Norge, først og fremst fordi hele bygningsmassen tilhørte Anders og Bess Jahre.

33.7 Fremstillingen videre

I de 30 årene Jahreboet har versert, har det skjedd store forandringer i boets rammebetingelser, behandlingsintensitet og mål. Vi har delt opp bobehandlingen i tre hovedbolker som vi behandler hver for seg:

- 1982–1990, der hovedtrekkene var realisasjon av eiendeler, avklaring av skattekravet samt bevisopptak i Sverige og Storbritannia til bruk for skattesaken, punkt 8.
- 1991–2001, med hovedtrekkene statlig garantiordning for drift av boet, ettersporing av Utenlandsformuen, forliksbestrebelse, konkursbegjæring fra Skaugen og magert forlik i 2001, punkt 9.
- 2002–2012, der hovedtrekket har vært innkassering av *Utenlandsformuens* rester, punkt 10.

33.8 Første periode 1982–1990

Vi har ikke førstehåndskunnskap om denne perioden. Det foreligger ingen redegjørelse eller rapport om bobehandlingen fra bobestyrer, nå avdøde Per Brunsvig. Kildene vi har benyttet oss av, er arkivmateriale fra bobehandlingen utlånt fra hans advokatfirma, to samtaler med ham, møter med nå avdøde sorenskriver Hans-Jacob Hallvang, samtaler med tidligere regjeringsadvokat Bjørn Haug og nå avdøde advokat Stig Tufte-Johnsen ved regjeringsadvokatembetet samt Sandefjord skifteretts arkiv fra perioden.

33.8.1 Bess Jahres ønske om offentlig skifte

Da Anders Jahre døde i 1982, hadde det ennå ikke kommet noe skattekrav for Utenlandsformuen hans. Men Sandefjord namsrett hadde allerede i april 1980 avgjort at det skulle tas beslag i utenlandske bankinnskudd som sikkerhet for kommende skattekrav. Senere samme året fikk Anders Jahre formelt varsel om etterligning. Muligens skjønnte han ikke alvoret. Han gikk i sitt 90. år, og hans mentale helse var redusert. Ektefellen Bess Jahre så skriften på veggen da varslet kom i 1980; hun var ikke så uinformert om Utenlandsformuens eksistens som hun (forståelig nok) lot som. Da varslet om etterligningen kom i 1980, engasjerte hun på ektefellens vegne høyesterettsadvokat dr. juris Per Brunsvig til å bistå. Han var på den tiden Norges mest meritterte advokat blant de privatpraktiserende uten strafferettspraksis.

33.8.2 Oppnevning av bobestyrer

Det var den varslete etterligningen som var grunnen til at Bess Jahre ba om offentlig skifte 2. april 1982. Et privat skifte ville resultere i at hun fikk personlig ansvar for Anders Jahres skattegjeld. Den risikoen kunne hun ikke ta, selv om hennes rådgivere mente at etterligningen kom til å bli satt til side.

Bess Jahre fremmet forslag om advokat Brunsvig som bobestyrer. Hennes mål var å få satt den varslete etterligningen til side. Det var for nedkjemping av skattekravet Bess Jahre trengte advokat Brunsvigs advokatkompetanse og reputasjon, ikke for gjennomføring av selve skiftet. Bess Jahre var enearving, og selve skiftet ville gå av seg selv – hvis skattekravet falt bort.

Advokat Brunsvig sendte en redegjørelse til skifteretten 20. august 1984, der han blant annet refererte sitt arbeid for Anders Jahre med etterligningssaken:

“1. Forhistorien

Efter at Sandefjord namsrett 18.4.80 hadde besluttet beslag i visse bankkonti i namsrettssak anlagt av Finansdepartementet mot Anders Jahre, ble jeg anmodet om å bistå denne som jeg ikke tidligere hadde hatt oppdrag for. Det fremgikk av de dokumenter som jeg fikk oversendt, at Anders Jahre personlig var ute av stand til å vareta sine interesser. Jeg henvendte meg derfor umiddelbart til Sandefjord skifterett som 16.5.80 oppnevnte hjelpeverge for Jahre. I forståelse med hjelpe-vergen søkte jeg å få klarlagt saksforholdet og leverte på vegne av Jahre innlegg til ligningsmyndighetene vedrørende bokeftersynsrapportene og ligningsbehandlingen.

Jahre døde 26.2.82. Fru Bess Jahre var enearving. Hun ønsket ikke å overta ansvar for avdødes gjeld og boet ble overtatt til offentlig skifte ved Sandefjord skifterett. Jeg ble anmodet om å overta vervet som bobestyrer. Dette hang selvfølgelig sammen med den verserende etterligningssak. Gjennom denne hadde jeg fått godt kjennskap til boets økonomiske forhold samtidig som boets økonomiske eksistens ville være helt avhengig av utfallet av etterligningssaken. Jeg aksepterte derfor oppdraget som bobestyrer tiltross for at jeg ellers ikke tar slike oppdrag.

(...)”

(Vår understreking) (Brevet er vedlegg 223)

Det siterte utsnittet viser at advokat Brunsvig anså prøving av etterligningssaken som den store og viktige oppgaven. Oppsporing av Utenlandsformuen var sekundær. Det er i og for seg riktig at boets økonomiske eksistens var avhengig av etterligningen. Riktig, fordi skattekravet ville sluke alle boets registrerte verdier og sette strek over all arv fra Anders Jahre. Men utsagnet var samtidig kortsynt fordi det så bort fra Utenlandsformuens betydning for boets økonomi. I dag vet vi at Utenlandsformuen i 1982 i det store og hele var intakt. Thorleif Monsen og de han omga seg med, hadde ikke riktig kommet i gang med å ødsle Utenlandsformuen.

En bobestyrer var etter loven ar skifteforvalterens assistent, ikke andelseiernes representant. Bess Jahres forslag tilbobestyrer ble fulgt av skifteforvalteren. Vi vet ikke om alternativer ble vurdert, selv om det må ha vært åpenbart for skifteretten at offentlig skifte ble åpnet på grunn av en varslet etterligning av et lamslående skattekrav. Namsrettens beslutning om beslag i bankkontoer to år tidligere, fyldig omtale i lokalpressen med spekulasjoner om bokettersynet og kommende etterligning kan ikke ha gått skifteretten hus forbi.

I etterpåklokskap må det konstateres at det ikke var et heldig trekk av skifteretten å følge Bess Jahres forslag. Som det fremgår av sitatet fra advokat Brunsvigs brev fra 1984 til skifteretten, var han Anders Jahres advokat. Han hadde blant annet lagd en grundig imøtegåelse av bokettersynsrapporten mens Anders Jahre levde, og ytterligere en i mars

1982. Slik vi leser hans imøtegeelser, ser det for oss ut som om han allerede **før** han ble oppnevnt som bobestyrer hadde gjort seg opp en mening om etterligningens manglende holdbarhet: Utenlandsformuen eksisterte ikke. En advokat kan ikke bistå en klient på god måte med mindre han stoler på klientens fremstilling av fakta. Anders Jahres hårdnakkede utsagn gjennom mer enn 30 år om ikke å ha skjulte midler var kjent for alle. Bess Jahre fortalte ikke advokat Brunsvig det hun visste om Utenlandsformuen; hun støttet tvert om lojalt opp om Anders Jahres benektelser.

Da advokat Brunsvig sendte Bess Jahre kondolanse 28. februar 1982 kom han inn på skattesaken og skrev blant annet

“Efter at jeg nu har hatt anledning til å studere saksforholdet i detalj er jeg personlig overbevist om at det var en annen enn Deres mann som eide interessene i Panamaselskapet – og at saken til slutt vil bli avgjort på dette grunnlag.”
(Vår understreking)

Bess Jahres svar 14. mars satte ord på hennes bekymring for skattekravet:

“Håper inderlig at det snart blir en orden med saken som henger over hodet på oss, må si jeg føler mig svært urolig på grund av min økonomiske usikre fremtid,...”

Det må ha vært problematisk for **bobestyrer** Brunsvig å stå for en effektiv ettersporing av Utenlandsformuen når **advokat** Brunsvig var personlig overbevist om at den ikke fantes.

Bess Jahre var den som hadde anmodet ham om hjelp mot skattekravet i 1980. Anders Jahres mentale tilstand førte til at hun ble kontaktpersonen og i praksis advokat Brunsvigs klient. Selv om hun hadde egen advokat ved sin side, ser det for oss ut som om denne kunderelasjonen fortsatte under bobehandlingen. Advokat Brunsvigs integritet er det ingen grunn til å trekke i tvil. Like fullt kan det ha hatt betydning for hans prioritering av gjøremålene at det var Bess Jahre, ikke skifteretten som anmodet ham om å ta bobestyrervervet for å få hans hjelp til å få satt etterligningen til side. Han bekreftet oppdraget overfor henne før skifteretten ble brakt inn i bildet.

Også etter oppnevnelsen som bobestyrer oppfattet advokat Brunsvig seg som engasjert av Anders Jahre for å ivareta hans interesser. Det bekreftes av referatet fra en skiftesamling 9. september 1982:

“(...) H.r.advokat Brunsvig opplyste at han, som engasjert av avdøde til å ivareta hans interesser i forbindelse med skattemyndighetenes bokettersyn, har frist til 1. november fk. til imøtegeelse av bokettersynsforretningen.”

Vi vet ikke om skifteretten hadde kunnskap om Anders Jahres engasjement av advokat Brunsvig da han ble oppnevnt som bobestyrer. Men som det fremgår av sitatet, ble engasjementet i hvert fall gjort kjent for skifteretten høsten 1982. Da hadde retten allerede mottatt brev fra fylkesskattesjefen, som orienterte om etterligningen som var under arbeid, og opplyste at “[d]et dreier seg om meget store beløp”.

Tilsynelatende har verken skifteretten eller advokat Brunsvig selv problematisert hans roller som bobestyrer og som advokat for Anders Jahre – og heller ikke nærheten til Bess Jahre, som hadde bedt ham påta seg bobestyrervervet. Rollene burde vært overveid og drøftet: En oppsporing av Utenlandsformuen kunne være ødeleggende for muligheten til å få satt

etterligningen til side. Ble den satt til side, var det uaktuelt å igangsette kostnadsdrivende tiltak for å oppspore Utenlandsformuen. Samtidig var dekningsmulighetene for skattekravet avhengig av om boet fikk tak i Utenlandsformuen. Det ville ikke la seg gjøre med mindre boet igangsatte kostnadsdrivende tiltak.

Et dilemma for skifteretten og bobestyrer, som sammen hadde ansvaret for forvaltningen av boets eiendeler, både de kjente og de usikre. Bobestyrerens dobbeltrolle har trolig ført til for liten oppmerksomhet om ukjente eiendeler.

I brev fra Regjeringsadvokaten 10. desember 1990²²¹ satte han spørsmålsteget ved oppnevningen av advokat Brunsvig. Brevet viser at bobestyrervervet hadde vært et diskusjonstema underveis:

“På bakgrunn av at han hadde opptrådt som advokat for Anders Jahre, og senere hans enke, kan det synes å være en feil eller misforståelse at han ble oppnevnt. Han var heller ikke innstilt på å frasi seg vervet etter at han ble engasjert som prosessfullmektig i sak mot skattemyndighetene, som er den reelle hovedinteressent i dødsboet og hvis interesser boets organer skal ivareta når boet må anses insolvent.”

Et bredere utsnitt av brevet er referert i punkt 33.9.1.

33.8.3 Anders Jahres eiendeler

En betydelig del av boarbeidet var realisasjon av kjente eiendeler Anders Jahre etterlot seg. I Norge ble det utført av bobestyrer og advokater ved hans kontor. I Sverige ble det utført av advokat Wilhelm Penser, som ble utstyrt med fullmakt fra boet til å ta seg av eiendelene der. Bess og Anders Jahre hadde eiendelene i Sverige i felleseie. Advokat Penser hadde i en årrekke fungert som forretningsfører for ekteparet Jahre når det gjaldt svenske forhold og verdier. Utover løsøregjenstander som Bess Jahre ønsket å overta, ble eiendom, driftstilbehør, innbo og en Rolls Royce solgt på det åpne markedet, kunsten på auksjon. Advokat Pensers arbeid for boet var tidkrevende. Først etter tre og et halvt år var storparten av arbeidet ferdigstilt. Boet fikk kontanttilførsel på nesten 9,4 millioner for eiendelene i Sverige. Av dette felleseiet ble Bess Jahres andel usle 45 773,25 kroner. Resultatet illustrerer at skifte av felleseie er vesensforskjellig fra deling med en halvpart på hver. Det skyldes skiftereglene for felleseie, som slår inn når en ektefelle (her Anders Jahre) har gjeld som overstiger rådighetsdelen. Anders Jahres rådighetsdel gikk i sin helhet med til (delvis) dekning av hans gjeld. Bess Jahre måtte avgi 50 prosent av sin egen rådighetsdel til boet.

Alt registrert innbo og løsøre i Norge ble etter ønske fra Bess Jahre overtatt av henne for registrerte verdier. Hun innrettet seg på å bo i sitt hjem som før. Hun overtok også gartnerboligen, det eneste av bygningsmassen på boligeiendommen som var i Anders Jahres eie da han døde. De andre bygningene var eid av det hun regnet som sitt eget selskap, Anders Jahres Rederi AS.

Bess Jahres ønsker om gjenstander og bygning ble klappet gjennom på første skiftesamling, som ble holdt i september 1982. Det var bare Bess Jahre med sin advokat og bobestyreren

²²¹ [Vedlegg – Brev 10. desember 1990 fra Regjeringsadvokaten til skifteretten]

som deltok i skiftesamlingen. Verken representanter for kreditorer som hadde meldt krav, eller skattekreditor var til stede. Bess Jahres ønsker ble imøtekommet uten bemerkninger og uten formelt vedtak. Hun var enearving, og det kan se ut som det ikke falt noen inn at hennes ønsker kunne komme i konflikt med kreditorenes interesser. Verdsettelse i registreringsforretninger settes gjennomgående forsiktig – bortsett fra verdipapirer med markedsverdi. Det gjaldt nok også i dette tilfellet. Som følge av innboets spesielle karakter hadde skifterettens registreringspersonale behov for sakkyndig bistand. Det ordnet Bess Jahres advokat med. Han engasjerte en tjenestemann fra Oslo skifterett som tidligere hadde påtatt seg som privat oppdrag å verdsette dødsboet etter Bess Jahres mor. Det kan ha hatt sitt å si for verdsettelsen: Samlet registreringsverdi for alt innbo med et betydelig innslag av gedigen kunst, forgylt løvsøre og driftstilbehør ble satt til ca. 1 million. Gartnerboligen – to etasjer med 85 kvm grunnflate oppført i 1949/50 – ble verdsatt til 180 000 kroner.

Skifteforvalteren har trolig ansett det som unødvendig å foreta en vurdering av overdragelsen; de tilstedeværende har nok vært samstemmige. Han burde kanskje ha kremtet. For han var oppmerksom på etterligningssaken; på skiftesamlingen refererte han selv fylkesskattesjefens siste brev fra juni, der det var opplyst at etterligningen dreide seg om et meget betydelig beløp.

33.8.4 Bobehandling uten kreditorrepresentasjon

Bobehandlingen i 1982 og 1983 kan gi inntrykk av at den foregikk innenfor en lukket krets som besto av Bess Jahre og hennes advokat, bobestyreren og ekteparet Jahres svenske husvenn, advokat Penser. Noen telefonsamtaler mellom bobestyreren og skifteforvalteren, én skiftesamling i 1982 og én i 1983 er alt som finnes dokumentert. Vi illustrerer vårt inntrykk med to eksempler:

- Bobestyrer vurderte tilsynelatende ikke boets rettigheter til Anders Jahres boligeiendom før kemneren i Sandefjord besluttet utpanting i desember 1993 for sikring av skattekravet. Forholdet var at eieren siden 1966, Anders Jahres Rederi AS, aldri hadde fått overført grunnbokshjemmelen. Anders Jahres Rederi AS hadde ikke sørget for (eller fått Anders Jahres tillatelse til) å tinglyse hjemmelsovergangen og manglet derfor rettsvern. Hjemmelsforholdet var særskilt nevnt i registreringsforretningen fra juni 1982. Derfor var det foranledning for bobestyrer til å se på forholdet og gi tilkjenne en mening til skifteretten. Det skjedde ikke.
- Da skattekravet – på over 336 millioner – ble meldt i boet i oktober 1983, ble det ikke foretatt noen formell prøving av det. Skattekreditor var ikke representert på skiftesamlingen ca. 1 måned senere, og skattekravet førte tilsynelatende ikke til skjerpet oppmerksomhet om hvordan boet skulle behandles.

Om skattesaken ble bare protokollert:

“H.r.advokat Brunsvig redegjorde for skattesaken. Under henvisning til skatteseddel for 1982 for dødsboet opplyste h.r.advokat Brunsvig at han ville ta forholdet opp med kommunen og eventuelt anlegge rettsak.”

Retts sak ble reist om skattekravet – det ser ut til at det skjedde allerede **før** skiftesamlingen. I alle fall er stevningen fra advokat Brunsvig datert 13 dager før skiftesamlingen 16. november 1983. Kanskje er stevningen innsendt senere enn dateringen tilsier. Det er uvesentlig. Det er viktigere at skifteretten ikke traff vedtak om å anlegge søksmål, og følgelig heller ikke *bemyndiget* bobestyreren til å håndtere søksmålet. Da bobestyreren knapt to måneder senere sendte klage over etterligningen til Riksskattenemnda, ble skifteforvalteren heller ikke koblet inn, skiftesamling avholdt eller vedtak fattet. Bobestyrer handlet etter eget beste skjønn og i samråd med dødsboets hovedperson, Bess Jahre og hennes advokat. Han støttet seg også til Anders Jahres nærmeste medarbeider i de siste 10 år – Bjørn Bettum. Bjørn Bettum forsikret bobestyrer at han ville ha kjent til om Anders Jahre hadde hatt noen utenlandsformue. Bobestyreren må ha trodd at han hadde med et ærlig menneske å gjøre, og kunne stole på det han fikk fortalt. Bjørn Bettum ga tilsagn om forskuttering av nødvendige midler til sakførselen om skattekravet. Derfor ble det heller ikke spørsmål om å søke skifteretten om bruk av boets midler før lenge etter at søksmålet ble reist.

Det er usikkert om skifteretten hadde truffet nødvendige vedtak om saksanlegg og administrativ klage hvis spørsmålet hadde kommet opp. Skifteretten hadde i hvert fall ikke kunnet treffe vedtak før skattekravet var vurdert. Da det ble anmeldt, var det basert på et etterligningsvedtak fra Vestfold fylkesskattestyre med dissens og knapt flertall. Skifteretten hadde ikke kunnet gjøre seg opp en egen mening om det uten en grundig og nødvendigvis tidkrevende gjennomgang. En innstilling fra bobestyrer ville ha vært til liten hjelp siden han hadde forutgående prosessoppdrag fra Anders Jahre om etterligningen. Det oppdraget var etter hans død i praksis fornyet av Bess Jahre. Det er umulig å analysere seg frem til hvordan skifteforvalteren ville ha konkludert hvis spørsmålet hadde blitt reist for ham.

33.8.5 Bobehandling med kreditorrepresentasjon fra 1994

Skiftesamling nr. 3 i boet ble holdt i februar 1984 – den siste skiftesamlingen i det tiåret. På denne skiftesamlingen var kreditorene representert, også skattekreditor som møtte både med representanter fra kommunen, Finansdepartementet og Regjeringsadvokaten. Heller ikke på denne skiftesamlingen ble skattekravet vurdert; det har i alle fall ikke satt spor etter seg i protokollatet. Den senere diskusjonen mellom skifteforvalteren og advokat Brunsvig om prosessomkostningene viser at skifteforvalteren må ha oppfattet søksmålet som boet uvedkommende. Kanskje ikke så merkelig som det kan se ut, så lenge skifteretten ikke hadde truffet noe vedtak om saksanlegg eller administrativ klage.

Skattekreditors deltakelse på skiftesamlingen hadde en annen årsak enn skattekravet. Årsaken var et forslag om overdragelse av Anders Jahres boligeiendom Midtåsen. Anders Rederi AS hadde kjøpt eiendommen av Anders Jahre i 1966 og var eier. I 1984 var den alminnelige oppfatningen at Anders Jahres Rederi AS var eid av Bess Jahre.

Initiativet til overdragelsen kom fra et annet sandefjordsforetak, Bulls Tankrederi AS, som på det tidspunktet var kontrollert av Anders Jahres nevø Thor Jørgen Jahre og hans familie. Bulls Tankrederi ønsket å overta eiendommen med fortsatt boret for residenten Bess Jahre. Selger og kjøper var blitt enige om prisen.

Vi skyter inn at vi heller i retning av å tro at det kanskje mer var spørsmål om Bulls Tanks **villighet** til å overta enn et heftig ønske. Driften av eiendommen belastet likviditeten i Anders Jahres Rederi AS mer enn ønskelig var. Vi tror det var omsorgen for Bess Jahre som lå bak, ikke investeringslyst hos Bulls Tank. Anders Jahres

Rederi AS var ment som Bess Jahres pengeskrin, og det årlige tilskuddet til eiendomsdriften slet på økonomien i selskapet.

Grunnbokshjemmelen sto på Anders Jahre, og det var derfor nødvendig å få boets medvirkning. Jahrefamiliene håpet at boet ikke ville hefte seg opp i *“en ren formalitet”* som at hjemmelen ikke var gått over på Anders Jahres Rederi AS, siden foretaket bevislig hadde kjøpt og betalt for eiendommen. Anders Jahre trengte penger på 1950-tallet, men måtte den gangen være varsom med å vaske noe av Utenlandsformuen som følge av myndighetenes undersøkelser. Han hadde derfor fått betalt salgssummen for Midtåsen på forskudd fra Anders Jahres Rederi AS allerede på slutten av 1950-tallet.

Vi kjenner ikke til at bobestyreren reiste innsigelse mot de to Jahrefamilienes plan om overføring, eller tok forholdet opp med skifteretten. Det var Sandefjord kommunes utpanting i eiendommen (som sikring for skattekravet mot Anders Jahre) som ga støtet til at boets holdning måtte avklares. Skifteforvalteren mente så absolutt at han ikke kunne lukke øynene for *“en ren formalitet”* som manglende hjemmel. Han satte som vilkår for hjemmelsoverføring at kjøpesummen gikk inn i boet, ikke til selgeren, Anders Jahres Rederi AS. Med skifteloven § 19 i hånd gjorde han dessuten hjemmelsoverføring betinget av kreditorenes samtykke.

På skiftesamlingen i februar 1984 presenterte selgeren, Anders Jahres Rederi AS, tilbudet som kjøperen, Bulls Tankrederi AS, allerede hadde akseptert. Samtykke til handelen ble umiddelbart gitt av de lokale kreditorene, Sandefjord kommune medregnet. Statens representanter ønsket *time-out*; statens skikk er å ikke ta stilling på sparket. Statens samtykke ble gitt kort tid senere, men betingelsene ble strammet til. Takket være Finansdepartementets betingelser for salg av eiendommen strømmet 6,9 millioner inn til boet. Sammen med salgsproveny fra Sverige fikk boet i 1984 en kassebeholdning på 10 millioner. Det dannet grunnkapitalen i boet og ble etter hvert anvendt til oppsporing av Utenlandsformuen.

Skifteforvalterens krav om overføring av kjøpesummen til boet var utslag av at boet ble ansett som insolvent. Men skifteforvalteren valgte ikke – som sin etterfølger – å etablere skiftesamlingen som diskusjonsforum for arving og kreditorer. Det ble ikke holdt skiftesamling i boet mellom 1984 og januar 1991.

33.8.6 Saksomkostningene med skattesaken

I brev 22. mars 1984²²² repeterte Finansdepartementet ligningskontorets anmeldelse fra oktober av skattekravet:

“For orden skyld anmeldes herved formelt det offentlige krav på skatter (...) til sammen kr. 336 739 188,- (...)”

Departementet benyttet anledningen til å understreke at boet nå måtte behandles som insolvent. Brevet 22. mars 1984 inneholdt i tillegg restriktive bemerkninger knyttet til Bess Jahres ønsker og forutsetninger og forvaltningen av eiendelene.

²²² [Vedlegg – Brev 22. mars 1984 fra Finansdepartementet]

Våren 1984 er et vendepunkt i bobehandlingen; boets interesser synes heretter å ha blitt oppfattet som noe annet og mer enn Bess Jahres – om ikke av alle, så i det minste av de fleste impliserte i boet.

Etter at skifteretten i 1984 hadde mottatt bobestyrerens avregning for arbeid, tok skifteforvalteren opp kostnadsdekningen i skattesaken. Søksmålet var reist i boets navn, men uten vedtak og bemyndigelse fra skifteretten. I brev 17. april 1984 til bobestyreren ga han beskjed: Bess Jahre måtte dekke advokathonoraret om skattesaken ble tapt. Standpunktet hans var grunnet på at søksmålet ikke var reist av boet. I skifteforvalterens brev til Bess Jahres advokat Olav Nergaard 21. juni 1984 heter det:

“Boet ved skifteretten har ikke truffet beslutning om å reise saken. (...) Jeg må da spørre hvem som har tatt denne beslutning. (...) Jeg formoder at h.r.advokat Brunsvig ikke har truffet en slik beslutning qua bobestyrer.”

Advokat Brunsvig ga en detaljert imøtegåelse i brevet 20. august 1984.²²³ Han hadde gode argumenter for sitt standpunkt om at skifteretten hadde samtykket i at han reiste søksmålet. Men han manglet det ene og avgjørende: Skifteretten hadde ikke tatt standpunkt til skattekravet (prøvd fordringsanmeldelsen) og hadde derfor ikke hatt foranledning til å treffe noe vedtak om bestridelse av kravet gjennom saksanlegg med de kostnadene det kunne medføre. En ren formalitet som burde være uten betydning, mente kretsen rundt Bess Jahre, bobestyreren inklusive. Formaliteter er generelt nedvurdert i Norge, og betraktes ofte som meningsløse og tidsødende ritualer. Men en av formalismens viktige funksjoner er å klargjøre skillet mellom overveielse og iverksettelse. Skifteforvalteren hadde klar juridisk ryggdekning for sitt standpunkt. Resultatet ble at boet aldri dekket saksomkostningene ved søksmålet advokat Brunsvig reiste i boets navn.

Det gjorde heller ikke Bess Jahre. Som advokat Brunsvig skrev i brevet:

“Heldigvis har det vist seg at det har eksistert en så stor takknemlighet for Anders Jahres innsats og en så sterk vilje til å bidra til at hans minne blir rensket gjennom en offentlig prosess at det hittil har vært mulig å finansiere prosessomkostningene uten å angripe Jahres/boets likviditet.”

Bjørn Bettum hadde opptrådt som den reddende engel. Etter Anders Jahres bortgang ble han en frontfigur for vern av hans minne, og bekreftet i juni 1984 at *“de selskaper og institusjoner som Anders Jahre grunnla, og/eller bestyrte og som fortsatt driver sin virksomhet i hans navn”*, ville forsuttere kostnadene, uten å kreve dem dekket av Bess Jahre senere. En generøs holdning overfor Bess Jahre, og et dyktig taktisk trekk av Bjørn Bettum. På den måten skaffet han seg løpende innsyn i skattesaken og ble en viktig høringsinstans samtidig som han oppnådde å få løpende kontakt med advokat Brunsvig om Jahreboet. Bjørn Bettum sto til disposisjon med velvalgte råd informasjon som “beviste” at det ikke var noen Utenlandsformue og hjelp til å “forklare” problematiske formuleringer i samtidsdokumentene. Når bobestyreren rettet henvendelser til innsidere i Utenlandsformuen – eksempelvis Hugo Kindersley og advokat Aleman – kunne Bettum med sin innsikt i skattesakens utvikling hjelpe dem med å formulere passende svar på bobestyrerens spørsmål.

²²³ [Vedlegg – Brev 20. august 1984 fra advokat Brunsvig]

33.8.7 Avverging av konkurs

I brevet sitt 20. august om saksomkostningene med skattesaken refererte bobestyrer Brunsvig i punkt 3 til drøftelser med Finansdepartementet og Regjeringsadvokaten for å unngå konkurs:

“Så lenge det ikke foreligger en erkjent fordring eller en rettskraftig dom, er staten en potensiell kreditor. Skattekravet kunne imidlertid vært benyttet som grunnlag for en begjæring om konkurs. (...)

For min del mente jeg at en konkursbegjæring ville være unødig vanærende for Anders Jahre og praktisk og økonomisk unødvendig for staten. Med loddeierens og skifterettens tilslutning tok jeg dette opp med Finansdepartementet. Etter at dødsboet hadde innbragt etterligningssaken for Riksskattenemnda, slik at den administrative ligningsbehandling fortsatte, besluttet staten at den på visse vilkår ikke ville fremme konkursbegjæring.”

Informasjonen i sin beskjedne form yter ikke bobestyrerens innsats full rettferdighet. Det var mange og intense vekslinger fra bobestyrerens side for å unngå at boet ble slått konkurs. Han utførte et mesterstykke når han klarte å få overtalt skattekreditor til å avstå fra konkursbegjæring. I skatteetaten var det fast praksis å gjøre bruk av konkursinstituttet om et skattekrav oversteg skyldnerens betalingsevne.

I samråd med Bjørn Bettum tok han telefonisk kontakt med ordføreren i Sandefjord dagen før et formannskapsmøte som skulle ta stilling til konkursbegjæring. Bobestyreren tilbød dødsboet

“å gi den advokat som skattemyndighetene ellers ville brukt som bestyrer av et konkursbo, fullmakt til i dødsboets navn å foreta de undersøkelser om mulig eksisterende formue som slik fullmakt kan berettigede til.”

Tanken gjorde inntrykk i Sandefjord. Bobestyreren fulgte opp overfor ordføreren i brev 3. november 1983.²²⁴ Han argumenterte med skattesakens *“meget kompliserte faktiske og rettslige spørsmål”*, med konkursbegjæringens vanærende virkning for Sandefjords store sønn, og fremhevet etterligningsvedtakets *“spekulative formodninger som en domstol ikke vil kunne akseptere som grunnlag for beskatning.”* Hans velformulerte appell var at inndrivelse av skattekravet måtte stilles i bero. Budskapet fikk bred oppslutning fra kommunens folkevalgte.

Finansdepartementet fikk kopi av henvendelsen. Advokat Brunsvig sørget gjennom sitt kontaktnett for oppmerksomhet både hos finansråden og finansministeren. Basert på en utredning fra Regjeringsadvokaten med presisering av enkelte forutsetninger sa skattemyndighetene seg til slutt villig til å avstå fra konkursbegjæring, inntil videre. Myndighetenes forutsetning var at skattekreditor ikke skulle være dårligere stilt enn om konkurs var blitt åpnet. Finansminister Presthus understrekte i brev til bobestyreren 22. mars 1984²²⁵ at Jahreboet ikke kunne særbehandles i forhold til andre skattytere:

²²⁴ [Vedlegg – Brev 3. november 1983 til Sandefjord kommune]

²²⁵ [Vedlegg – Brev 22. mars 1984 fra finansminister Presthus]

“Ett av de sentrale spørsmål i saken er om departementet skal inngi konkursbegjæring overfor skipsreder Anders Jahres (...) bo. (...)

Det er således ikke mulig å gi dette dødsbo noen form for særbehandling, ved at det eksempelvis tas hensyn til Anders Jahres minne slik De har vært inne på i Deres argumentasjon.”

I boets senere historie har boets norske og utenlandske motparter gjentatte ganger hevdet at boet – som i deres retorikk er identisk med staten – med kunstgrep og flid unngikk konkurs. De fortalte at grunnen var statens frykt for at et konkursbo ikke kunne få gjennomslag i britiske domstoler for krav som var bygget på Anders Jahres skattegjeld.

Bak Skaugens forsøk på å slå boet konkurs i 2001 lå en strategi som var bygget på oppfatning om britiske domstoler uvilje til å bistå i inndrivelse av utenlandske skattekrav. Ble boet slått konkurs, trodde Skaugen at konkursboet ville bli kastet ut av søksmålet på Cayman Islands, og at han deretter kunne ha arenaen for seg selv.

Utviklingen i boet i 1983 og -84 viser med all mulig klarhet at det ikke var skattekreditor som var pådriver for å unngå konkurs. Det var Bess Jahre og bobestyreren som la så stor vekt på å unngå konkurs for å verne om Anders Jahres minne og unngå en situasjon som de mente ville vanære Jahresnavnet. **Skattekreditor ønsket på sin side konkurs.** Som et taktisk trekk forespeilte bobestyreren medvirkning fra Bess Jahre, men vel å merke bare hvis dødsboet kunne fortsette med samme bobestyrer uten å gå over til konkursbo. Etter et møte med bobestyreren oppsummerte Regjeringsadvokaten 25. november 1983²²⁶ og foreslo forbedringer og innstramminger overfor Finansdepartementet. Brevet hans viser at villigheten til å avstå fra konkurs var foreløpig og betinget. Så sent som i 1990 holdt Regjeringsadvokaten konkursalternativet åpent.

I mars 1984 signerte boet og Bess Jahre fullmakt for Finansdepartementet i den formen Regjeringsadvokaten hadde foreslått. Fullmakten etablerte anledning for staten til å foreta undersøkelser og ettersporing av Anders Jahres mulige skjulte midler.

33.8.8 “Stand still”-avtale med Bess Jahre

Som betingelse for å unngå konkursbegjæring i boet måtte Bess Jahre gå inn på en stand still-avtale som la opp til anvendelse av konkurslovens omstøtelsesregler på gaver fra Anders Jahre²²⁷

“Undertegnede Bess Jahre som er enke og enearving etter skipsreder Anders Jahre, død 26.6.1982, erklærer herved at hvis staten ikke begjærer dødsboet konkurs, skal likevel eventuelle gaver og lignende fra min ektefelle kunne omstøtes etter konkurslovens regler. Lovens tidsfrister regnes med utgangspunkt i datoen for denne erklæring.

Dersom det på et senere tidspunkt åpnes konkurs i boet skal likeledes datoen for denne erklæring være utgangspunktet for lovens frister.”

²²⁶ [Vedlegg – Brev 25. november 1983 fra Regjeringsadvokaten til Finansdepartementet]

²²⁷ [Vedlegg – Bess Jahres erklæring 26. mars 1984]

Erklæringen ble på 90-tallet påberopt av boet som krevde å trekke aksjene i Anders Jahres Rederi AS inn i boet, jf. kapittel 11.

33.8.9 Staten inn som pådriver for undersøkelser

Med fullmakten fra boet og Bess Jahre fikk boet et energisk hjelpemannskap fra Regjeringsadvokaten for undersøkelser etter skjulte midler. Det var i første rekke staten som ble pådriveren i innsamling av bevis som kunne kaste lys over skattekravet. Hos staten var oppfatningen at bobestyrer var for passiv. I brev fra Regjeringsadvokaten til skifteretten 10. desember 1990,(se vedlegg 221) heter det:

“Såvidt skjønnes har den oppnevnte advokat Per Brunsvig, ikke utvist noen aktivitet for å bringe på det rene og eventuelt hente hjem til boet ytterligere aktiva som måtte tilhøre dødsboet – utover å gi sin tilslutning til de bevisopptak som har vært foretatt i Sverige og England i tilknytning til skattesaken ved Sandefjord byrett.”

Det var Finansdepartementet som hadde gått inn som saksøkt i skattesaken istedenfor Sandefjord kommune. De to partene, boet – representert ved bobestyrer Brunsvig – og Regjeringsadvokaten, var derfor formelle motparter i skattesøksmålet og i klagen til Riksskattenemnda.

33.8.10 Ferdigstilling av praktiske gjøremål

I 1984/85 hadde bobestyreren i hovedsak ferdigstilt gjøremålene med opprydding og realisasjon av eiendeler. Aksjegaven fra Anders Jahre i 1979 ser ikke ut til å ha vært vurdert av bobestyrer, heller ikke Anders Jahres 60 prosent andel i *firma Anders Jahre*. Som beskrevet i kapitlene 11 og 9 ble boets aksjoner på 1990-tallet for å trekke inn disse eiendelene møtt med argumenter om foreldelse og boets passivitet på 1980-tallet. I ett tilfelle kom anførselene fra Bess Jahres advokat, som arbeidet i bobestyrerens advokatfirma. Det var fire advokater derfra som i perioden 1982–1990 hadde utført det praktiske arbeidet for bobestyreren.

De to som var ansvarlige for forvaltningen av boet til 1991, skifteforvalter Hallvang og bobestyrer Brunsvig, døde før disse tvistene kom opp. Vi stilte dem ikke spørsmål om disse eiendelene mens de levde. Vi vet ikke hvorfor boet først på 1990-tallet vurderte om eiendelene samt hytta “Bessbu” kunne trekkes inn i boet.

33.8.11 Bevisopptak i Stockholm og London om Utenlandsformuen

Søksmålet for opphevelse av etterligningen som bobestyrer hadde reist i boets navn i 1983, fikk en langdryg saksforberedelse. Partene i søksmålet var enige om at det kunne være hensiktsmessig å vente på avgjørelsen av bobestyrerens klage til Riksskattenemnda fra 1984. Søksmålet hadde like fullt en nytteeffekt. Det ga grunnlag for å kreve bevisopptak av vitner i utlandet. Det skulle vise seg at det tok om lag fem år fra kravet ble sendt, til det siste av bevisopptakene lot seg gjennomføre.

Sommeren 1984 ble det fremsatt krav om bevisopptak av vitner utenfor Norge. Det ble vurdert bevisopptak i en rekke jurisdiksjoner, men det ble med Storbritannia og Sverige.

Regjeringsadvokaten og bobestyreren fremsatte hver for seg separate krav om bevisopptak. Det var et utslag av at de var på hver sin side i skattesaken, og at skattekreditor ikke deltok i selve bobehandlingen. Bobestyrer og Regjeringsadvokaten koordinerte bevisopptakene. Samkjøringen var begrenset til de praktiske sidene av bevisopptakene. Regjeringsadvokaten utpekte sine lokale advokatkontakter til å bistå seg, advokat Brunsvig sine. Det praktiske samarbeidet mellom bobestyrer og Regjeringsadvokaten fungerte gjennomgående greit, men ikke uten situasjonsbetinget stigning i temperaturen slik som vanlig er mellom engasjerte advokater.

Vitnene var tjenestemenn i Skandinaviska Enskilda Banken (SE-Banken) og Lazard Bank (den gangen med navnet Lazard Brothers & Co, Limited).

Lazard Banks omfattende forbindelse med Anders Jahre hadde mange likhetstrekk med Hambros Banks tette bånd til Hilmar Reksten. Det skulle vise seg at Lazard Bank ikke sto tilbake for Hambros Bank med kreative råd og bistand til å skjule inntekt og formue. Men til forskjell fra Hambros Bank ble ikke Lazard Bank så hardt rammet av pågangen fra Norge at grunnlaget for fortsatt drift forsvant.

Tilliten som Lazard Bank hadde opparbeidet seg hos norske myndigheter i etterkrigsårene, ble svekket, men det sjenerte ikke banken i særlig grad. Lazard Bank registrerte at norske myndigheter er et mangehodet vesen, der hodene ikke sitter med samme kunnskap om historikk og opptreden. Lazard Bank har etter forliket med boet i 2001 vært frempå med forsøk på å oppnå blant annet en forvalterrolle for Statens pensjonsfond utland (SPU) og oppdrag fra foretak med statlig eierandel, blant annet Telenor.

Det første vitneavhøret i Stockholm skjedde i slutten av november 1984 og de to følgende månedene. Vitner var åtte funksjonærer/direktører i SE-Banken. Flere av dem hadde i årenes løp skrevet og snakket med regnskapssjef Rolf E. Eriksen og Bjørn Bettum om kontoer tilhørende Continental Trust Company. Vitneforklaringene ble fulgt opp av nye avhør i Stockholm sommeren 1985 av ansatte i den svenske bankspeksjonen. Ingen av de svenske vitneforklaringene ga avgjørende bevis for Utenlandsformuen. Men det kom frem atskillige indikasjoner på at den hadde eksistert, og også håndfaste bevis på at Anders Jahre og Bjørn Bettum var de eneste som disponerte betydelige innskudd fra panamaselskapet Continental Trust Company. Bess Jahre disponerte mindre summer på separat konto til bruk for drift og vedlikehold av landstedet i Sverige. Continental Trust Company var i en periode bankens største kunde, men ingen i banken innrømmet å vite noe om foretaket utover at Anders Jahre hadde disposisjonsrett over kontoene i kraft av sin rolle som *“utenlandsk agent”*.

Avhørene av to vitner i London var en tidkrevende og dyr ekspedisjon. Det tok fem års behandlingstid i det britiske rettssystemet før det ble klart for vitneavhør. De to vitnene var Hugo Kindersley og Arthur Hardman, begge med fartstid i Lazard Bank. Begge hadde tilknytning også til Continental Trust Company. De påberopte seg *“bankers’ confidentiality”* på ethvert spørsmål som hadde med Anders Jahre å gjøre. En tidkrevende rundgang i det ganske omstendelige britiske domstolssystemet måtte til: to runder i *“High Court of Justice”*, to runder i anke-domstolen og behandling i *“House of Lords”*. Saksgang, stjernespekket advokatensemble, formfullendt tale på *“high English”* og himmelhøye honorarer, alt var som det skulle i en britisk rettsal når mye penger eller reputasjon står på spill.

Først i februar 1989 ga et enstemmig *“House of Lords”* klarsignal for avhør av Kindersley og Hardman. Bak deres motstand sto Thorleif Monsen med instruksjoner, og dekning av

advokathonorarene ved betaling fra Utenlandsformuen. Både Kindersley og Hardman hadde troskapsbånd til Thorleif Monsen gjennom gaver og ansettelsesforhold. De kjente hans ønsker om hva de ikke skulle røpe. Bevisopptaket av de to ble gjennomført 31. juli 1989 i London. Med kunnskapen boet nå har, kan det konstateres at Hugo Kindersley unnlot å opplyse noe av det han visste om Utenlandsformuen, og om Anders Jahres ubegrensede råderett over Continental Trust Company. Ett av utsagnene hans kan ikke oppfattes annerledes enn løgn. Da bobestyrer møtte ham i forliksforhandlinger i 2001 forklarte han at han ikke hadde skjønt alle spørsmålene han ble stillet i retten. Han snakket trolig sant. Hans intellektuelle begrensinger var bemerkelsesverdige.

Like fullt kom det frem opplysninger i eksaminasjonen av Kindersley og Hardman som styrket hypotesen om Utenlandsformuen og grunnlaget for etterligningen.

33.8.12 Riksskattenemndas kjennelse om skattekravet

Riksskattenemnda ferdigstilte året etter sine analyser og vurderinger og avsa 2. november 1990 kjennelse, se vedlegg 3. som opprettholdt – og samtidig skjerpet – etterligningen av Anders Jahre for perioden 1970–1982. Regjeringsadvokatens innsats i bevisopptakene og rettsrundene i Storbritannia ga utvilsomt et hovedbidrag til Riksskattenemndas enstemmige kjennelse.

Kemneren i Sandefjord og Regjeringsadvokaten meldte i separate brev på vegne av skattekreditor korrigert skattekrav på ca. 778,5 millioner per 27. desember 1990. Hovedstolen var på ca. 416,5 millioner. Forsinkelsesrenter utgjorde ca. 362 millioner.

33.8.13 Bobestyrers tilbaketreden 1990

Advokat Brunsvig ble tidlig i 1990 sykdomsrammet og etter anmodning fritatt for vervet som bobestyrer i november. Sykdommen hans førte til at han også måtte tre ut som prosessfullmektig for Bess Jahre i søksmålet han hadde reist i 1983 i dødsboets navn. Det søksmålet ble hengende i luften et års tid etter den nye skjerpede etterligningen i Riksskattenemnda.

33.8.14 Økonomisk status årsskiftet 1990/91

Ved inngangen til 1991 hadde boet en kontantbeholdning på litt under 34 millioner kroner. De stammet fra realisasjon av Anders Jahres registrerte særeie i Norge, hans skifteandel i felleseiet i Sverige samt opptjente renter. Kostnadene med bobehandlingen i den første niårsperioden var beskjedne sammenlignet med kostnadsbruken i årene som fulgte. Boet slapp belastning av kostnadene for skattesøksmålet. Advokat Brunsvigs arbeid ble betalt av Jahre-tilknyttete enheter som Bjørn Bettum dirigerte. Regjeringsadvokatens arbeid og utlegg ble dekket av embetet selv.

33.9 Andre periode 1991–2001

33.9.1 Godkjennelse av skattekravet og ny arbeidsinstruks for ny bobestyrer

Etter at advokat Brunsvig ble fritatt for sitt verv som bobestyrer i november 1990, måtte skifteforvalteren ta stilling til om han skulle oppnevne ny bobestyrer. Hans umiddelbare standpunkt var at det ikke var behov for en ny assistent fordi *“den egentlige bobehandling er for lengst avsluttet”*, som det heter i hans brev 30. november 1990.²²⁸ Han endret holdning etter at Regjeringsadvokaten med referanse til Riksskattenemnda vedtak sendte ham brev i 10. desember 1990, se vedlegg 221 Brevet var trolig den direkte foranledningen til at skifteforvalteren før jul tok kontakt med personer han vurderte som mulig innbytter for advokat Brunsvig, blant annet den han måneden etter oppnevnte som ny bobestyrer.

Brevet inneholdt anmodning om skiftesamling til prøvelse av skattekravet og la til rette for en opprydning av rettergangen fra 1983 om etterligningsvedtaket. Brevet etterlyste en handlingsplan for ettersporing og mulig hjemføring av Jahres skjulte midler. I tråd med tidligere holdning fremholdt Regjeringsadvokaten konkurs som et alternativ til videre behandling av dødsboet.

Brevet ga uttrykk for misnøye med bobehandlingen.

“På bakgrunn av at han [advokat Brunsvig, vår tilføyelse] hadde opptrådt som advokat for Anders Jahre, og senere hans enke, kan det synes så være en feil eller misforståelse at han ble oppnevnt. Han var heller ikke innstilt på å frasi seg vervet etter at han ble engasjert som prosessfullmektig i sak mot skattemyndighetene, som er den reelle hovedinteressent i dødsboet og hvis interesser boets organer skal ivareta når boet må anses insolvent.”

På skiftesamling 17. januar 1991 godkjente skifteretten skattekravet som fordring i boet. Bess Jahre fikk frist til å reise skiftetvist innen 1. mai hvis hun ønsket å bestride kravet. Fristen ble senere forlenget til 2. desember. Det gamle søksmålet fra 1983 mot skattekravet var i realiteten allerede parkert i november 1990, fordi det var rettet mot 1983-vedtaket fra Vestfold Fylkesskattestyre, ikke mot Riksskattenemndas vedtak fra 1990. 1983-søksmålet ble trukket året etter, 9. desember 1991.

På samme skiftesamling foretok skifterettens oppnevning av ny assistent. Arbeidsinstruksen til bobestyreren fra skifteretten fremgår av skifteprotokollen:

“Hans oppgave blir i første omgang å foreta undersøkelser som angitt i Regjeringsadvokatens brev av 10 12 90 til skifteretten (side 2 nederst).”

Der het det:

“Jeg anmoder også om at det i skiftesamlingen gjennomgås hvilke skritt som har vært tatt og hvilke skritt som heretter bør tas for å undersøke om det finnes tilgodehavender eller andre midler, i Norge eller utlandet, som må antas å tilhøre dødsboet og som kan bringes hjem til dekning av boets fordringer.

Jeg viser herunder til:

²²⁸ [Vedlegg – Brev 30. november 1990 fra skifteforvalteren]

- de forsøk som har vært gjort for generelt å klarlegge omstendighetene omkring opprettelsen av og den senere virksomhet i den trust som overtok alle eller de fleste aksjer i Panama-selskapet Continental Trust Company
- de midler som ble fjernet fra kontoen i SE-Banken og ført ut av Sverige etter at norske skattemyndigheters beslag ble opphevet
- de midler som Anders Jahre ifølge Lord Kindersleys forklaring kunne disponere av trustens midler, etter nærmere anvisning fra Anders Jahre.”

33.9.2 Foreldesspøkelset

Vi har tidligere i rapporten redegjort for boets tidsnød i 1991. Krav fra dødsboet mot dem som hadde rappet formuen eller hjulpet til, ble etter norske regler rammet av foreldelse **senest** i februar 1995, se kapittel 6.

Som nevnt der hadde boet maksimalt fire år på seg til å finne ut

- om Anders Jahre hadde råderetten over en skjult formue da han døde;
- om det var rettslig grunnlag for å reise krav mot personer eller foretak i eller utenfor Norge;
- om sjansene for positivt utfall var større enn risikoen for tap;
- om de boet så for seg å saksøke, var i stand til å dekke krav;
- om utenlandske domstoler var villig til å behandle krav fra boet;
- om søksmål i ulike jurisdiksjoner samvirket eller motvirket hverandre;
- om kostnadene kunne dekkes inntil inntektsstrømmen startet.

33.9.3 Handlingsplanen

Handlingsplanen som ble lagt for de to første års arbeid, var å bruke maksimal tid og nødvendige økonomiske ressurser på innsamling av informasjon som kunne supplere Riksskattenemndas vedtak, og om mulig sette boet på sporet av informanter som satt med dokumentbevis. Vedtaket inneholdt fakta som ga grunnlag for nye spørsmål og innfallsvinkler overfor personer som kunne sitte med opplysninger om Anders Jahres og Bjørn Bettums hemmeligholdte virksomheter. Nemndas daværende leder (Edgar Johannesen, J.L. Tiedemanns Tobaksfabrik) stilte seg til rådighet for utdyping av nemndas saksfremstilling og analyser. Med sin skatterettslige spisskompetanse og brede kontaktflate i næringslivet tilrettela han en rekke kontakter for boet.

Boet var også meget godt hjulpet av Alf R. Jacobsens bok fra 1982 *Eventyret Anders Jahre*. Forfatteren bidro dessuten personlig med et rikholdig arkiv, som bare delvis er referert i boken. Boet fikk tilgang til et arkiv på nærmere tre hyllemeter. Alf R. Jacobsen rettleidet og utdypet arkivstoffet i flere møter.

33.9.4 Arbeidshypotese for å spare tid

For å spare tid la boet til grunn som arbeidshypotese at Anders Jahre hadde bygget opp en utenlandsformue som var intakt da han døde i 1982, og at etterligningsvedtakets formuesanslag fra år til annet var riktige. Både skifterettens godkjennelse av skattekravet og tidsnøden boet befant seg i, førte til at bobehandlingen frem til 1993 fikk et visst preg av inkvisisjon og hastverk.

Arbeidshypotesen innebar at boet risikerte å bruke mye ressurser på å finne svar på de seks siste av de syv sjekkpunktene som er listet i punkt 9.2, selv om det skulle vise seg at Utenlandsformuen ikke eksisterte. Det ville i etterhånd bli utlagt som uansvarlighet og det som verre var. Men uansvarlig ville det også være å bruke så mye tid til grundig og skrittvis etterforskning at boet uansett ikke ville rekke å reise krav før de var foreldet. Det var et dilemma som satte spor i enkelte av aktørenes mentale tilstand.

Det ble fart hastig og til dels hardt frem fra bobestyrers side. Noen av dem boet oppsøkte, hadde mottatt oppmuntringer i klingende mynt fra Utenlandsformuen og ga uttrykk for at de følte seg utpresset. Grensen mellom press og utpresning var ikke lett å trekke verken for den som ble utsatt for pågang, eller den som spurte. Behagelig var det ikke for noen av partene.

Det er grunn til kritikk for enkelte av bobestyrerens taklinger.

33.9.5 Bevismangelen

Uavhengig av om søksmål skulle reises i eller utenfor Norge trengte boet **bevis** som gjorde det forsvarlig å igangsette søksmål. Indisier og sannsynlige teorier måtte underbygges med bevis, om boet skulle kunne vinne frem. I boets situasjon var bevis ensbetydende med dokumentbevis. Boet kunne ikke legge ut på fisketur i domstolsapparatet i håp om å få napp. Kanskje hadde terskelen vært lavere hos en privat part som var innstilt på å ta sjanser, også om risikoen for fiasko var større enn sjansen for suksess. Boet var en offentlig figur, styrt av norsk embetsdommer. Seriøsitet overfor de utenlandske domstolene var et ufravikelig krav fra skifteforvalteren.

I britiske domstoler kunne boet benytte seg av reglene om "*discovery*". Partene i en rettergang plikter å fremlegge alle dokumentbevis de rår over, eller kan rår over, uavhengig av om beviset støtter eller svekker deres sak. I en rettskultur der advokatene står til regnskap overfor domstolene i mye sterkere grad enn i Norge, er "*discovery*" et effektivt redskap for klarlegging og fullstendigjøring av fakta for domstolen. Det er advokatenes selvstendige plikt å sørge for at kunden utleverer alt materiale som belyser sakens fakta. Den plikten tar de meget alvorlig både fordi de taper sin reputasjon om det avsløres at deres kontroll over kundenes dokumenter har hatt hull, og også fordi "*discovery*" er en innbringende inntektskilde for advokatene. De kan sette en bataljon av billig arbeidskraft til å utføre et tidkrevende arbeid som rettferdiggjør høye honorarsatser.

Bare få med inngående kjennskap til Jahres store hemmelighet var i live på 1990-tallet. De av nær familie eller medarbeidere som hadde overlevd ham, hadde holdt munnen lukket i alle årene etter Anders Jahres død. De hadde ikke til hensikt å fortelle boet hva de visste. Tvert om.

Det var først og fremst shippingmiljøet som satt på informasjon.

Med viktige unntak av Olga Konow ("*TankOlga*") og Olympic Maritime (Onassis-rederiet) var det de første årene ingen villighet til å bidra med opplysninger. Men i siste halvdel på 1990-tallet ble Jørgen Jahre en viktig informant for boet.

Lojalitetsfølelsen overfor Anders Jahre og hans nærstående ble nevnt av mange av dem boet forsøkte å få i tale i de første årene. Det var en utbredt holdning at hans manglende vilje til å dele inntekter med samfunnet var høyst forståelig, og vesensforskjellig fra Hilmar Rekstens og familiens manglende vilje til å dekke gjeld han hadde stiftet gjennom opptak av lån.

Bjørn Bettum, Anders Jahres selvoppnevnte beskytter av hans minne, gjorde sitt. Parolen han ga var å holde munn. Juristen Bjørn Bettum visste at foreldelse nærmet seg og formidlet sin kunnskap: Boet kom til å smelte som en isklump i solen om bare alle tidde til våren 1995.

33.9.6 Bare et stykke på vei ved utgangen av 1991

Etter ett års intenst arbeid var boet kommet et stykke på vei, men heller ikke mer. Ved utgangen av 1991 var den interne oppfatningen i boet at bevisene var for svake og for få til å anlegge søksmål mot dem boet hadde i kikkerten når det gjaldt Utenlandsformuen. Tross i et hundretalls samtaler og rundspøringer med innsidere var boet ikke kommet over avgjørende bevis for Utenlandsformuen.

33.9.7 Starten på gjennombrudd for bevisføring

Starten på et gjennombrudd som først kom våren 1993, skjedde i januar 1992 da Alf R. Jacobsen formidlet kontakt med Thorleif Monsens tidligere svigersønn Henry A. McKinnell.

18. januar 1993 autoriserte skifteretten inngåelse av avtale med Henry A. McKinnell om informasjon og overlevering av dokumentasjon mot kompensasjon basert på boets netto. McKinnell-avtalen og kompensasjonen er behandlet i kapittel 6. Her nøyer vi oss med å nevne at informasjonen boet fikk gjennom avtalen med ham, ga det nødvendige grunnlaget for at bobestyrer i 1994 kunne innstille på søksmål i Storbritannia. Uten informasjonen fra McKinnell var innstillingen blitt negativ våren 1994. Boets interessenter og skifteretten kunne ha besluttet søksmål uavhengig av en negativ innstilling fra bobestyrer. Diskusjonen i skiftesamling mai 1994, da søksmål ble besluttet, gjør et slikt hypotetisk utfall usannsynlig.

33.9.8 Bess Jahre ga opp søksmål mot Riksskattenemndas avgjørelse

Bess Jahre tok i 1991 ut stevning for å få tilsidesatt Riksskattenemndas vedtak om etterligning av Anders Jahre. Søksmålet var en oppfølger av søksmålet advokat Brunsvig tok ut i boets navn i 1983, og som var rettet mot fylkesskattestyrets vedtak om etterligning. I mai 1993 trakk Bess Jahre søksmålet. Fra da av var skattekravet endelig i boet. – Bess Jahres beslutning om å trekke søksmålet er rapportert i kapittel 4.

Morits Skaugens gjorde i årene som fulgte flere mislykte forsøk på å få boet til å gjenoppta prøvingen av skattekravet, se kapittel 21, punkt 10.

33.9.9 Oppstart av Utenlandsformuens oppsporing

Etter at Bess Jahre hadde trukket søksmålet mot skattekravet, igangsatte boet umiddelbart ettersporingsaktiviteter i 18 jurisdiksjoner: Bahamas, Bermuda, British Virgin Islands, Canada, Cayman Islands, Channel Islands, Hawaii, Indonesia, Italia, Japan, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Spania, Sveits, Sverige, Turks- og Caicos Islands, og U.S. Virgin Islands. Arbeidet var tidkrevende og kostbart. I en flerhet av jurisdiksjonene var ettersporingen resultatløs. Når ettersporing igangsettes mot uklare, dels ukjente og dels bevisst fordekte disposisjoner, har eliminasjon i seg selv en verdi. Men den verdien vil sjelden oppveie ettersporingskostnadene.

33.9.10 Saksanlegg mot Bess Jahre, Bjørn Bettum og Jørgen Jahre

I skiftesamling 11. februar 1994 traff skifteretten beslutning om saksanlegg mot Bess Jahre vedrørende aksjene i Anders Jahres Rederi AS. Søksmålet førte til at boet fikk hånd om aksjene i selskapet, se kapittel 11.

Skifteretten besluttet samme dag også saksanlegg mot Bjørn Bettum og Jørgen Jahre om Anders Jahres andel i *firma Anders Jahre*. Boet tapte begge søksmålene. De er gjennomgått i kapittel 9.

33.9.11 Søksmål i London mot 84 saksøkte

5. mai 1994 traff skifteretten beslutning om saksanlegg i Storbritannia. Et saksanlegg kom til å pådra betydelige kostnader, og retten besluttet samtidig at boet skulle holde en kapitalreserve som til enhver tid "*minst tilsvarer summen av egne pådratte, ikke-betalte saksomkostninger og saksomkostninger pådratt hos motpartene til ethvert tidspunkt*". Boet hadde allerede i lengre tid arbeidet med langtidsfinansiering. Arbeidet endte med statens tilsagn om finansieringsordning for boets virksomhet, jf. kapittel 11.

Saksanlegget i Storbritannia sommeren 1994 er behandlet i kapittel 30.

I 1995 ble det klarlagt at advokatarbeidet ved utformingen av prosesspapirene i Londonsøksmålet var utilstrekkelig. Reparasjon var mulig, men boet hadde svekket sin stilling overfor domstolen og kom til å være avhengig av velvilje derfra for å kunne fortsette. Det var en av grunnene til at bobestyrer så det som minste onde å trekke seg fra søksmålet høsten 1995. En ensidig oppgivelse av søksmålet fra boets side innebar at det ville måtte betale nesten 10 millioner kroner til dekning av saksomkostningskrav fra de saksøkte. Det var uenighet i skiftesamlingen 10. oktober 1995 om å gi opp søksmålet. Skaugenselskapet Anders Jahre AS stemte mot, de øvrige interessentene for. Skifteretten besluttet 10. oktober 1995 at boet skulle trekke søksmålet.

I stedet samlet boet seg om et allerede igangsatt søksmål på Cayman Islands, der enkelte av de utenlandske motpartene hadde tatt ut konkurrerende søksmål høsten 1994 for å få boets krav avgjort der.

Søksmålet på Cayman Islands ble senere oppsplittet i to separate søksmål. Rettssakene førte ikke til dommer, men ledet til forlik i 2003 og 2008, jf. kapittel 31 og 32.

33.9.12 Søksmål i Norge mot Lazard Bank, Kindersley og Bjørn Bettum

Skifteretten traff beslutning om søksmål mot Bjørn Bettum med krav om erstatning for tapping av Utenlandsformuen 31. august 1994. Boet hadde valgt å holde Bjørn Bettum utenfor søksmålet i Storbritannia, og isteden tatt ut forliksklage mot ham i Norge for tappingen. Søksmålet ble først satt på skinner i 1996, da boet tok ut stevning i Norge mot Lazard Bank, Hugo Kindersley og Bjørn Bettum i fellesskap. Det søksmålet endte med et rettsforlik med Lazard Bank og Kindersley i 2001 og dom mot Bjørn Bettums dødsbo i 2002. Forliket og dommen er fremstilt i kapittel 28.

Forliket med Lazard Bank danner en avslutning på behandlingsperioden fra 1991, fordi forliket gjorde boet selvfinansierende og uavhengig av årlige bevilgninger fra Stortinget. Boet tilbakebetalte sin gjeld til Justisdepartementet. Engstelsen for offentlig skandale, granskning og fordømmelse avtok, og bobehandlingen videre ble mindre preget av stramme nerver.

33.9.13 Forliksiver 1995/96

Allerede på skiftesamling i mai 1994 ble det indikert et forlikstilbud formidlet fra Erik Monsen gjennom Bess Jahres daværende advokat, Einar Abrahamsen. Erik Monsen hadde etter farens død overtatt kontrollen over Utenlandsformuen. På det tidspunktet hadde boet ennå ikke tatt ut søksmålet i Storbritannia, men Monsen var åpenbart informert om det som foresto, og hvem boet hadde til hensikt å saksøke. Han flyttet som snarest sin bolig fra en nylig overhelt og uhyre påkostet leilighet i London til et beskyttet tilholdssted på Cayman Islands. Hans nye bopel var et av motpartenes sterke argumenter for å få boets søksmål behandlet på Cayman Islands og avvist fra Storbritannia.

Forlikstilbudet fra Erik Monsen var lavt – 15 millioner dollar mot at boet frafalt alle krav. Det var enighet om at tilbudet var for lavt, men i skiftesamlingen var det nyanser i synet. Noen mente at forlikssporet burde forfølges. Andre mente at boet først måtte markere seg med krav og søksmål før det ble åpnet for forliksforhandlinger på realistiske nivåer.

I skiftesamling i februar 1995 uttalte Sandefjord kommunes representant med utgangspunkt i boets budsjett at boet brukte for lite ressurser på å avklare forliksmulighetene, og at arbeidet med forliksløsning burde prioriteres høyere.

Forlikslysten styrket seg utover i 1995 og 1996 – og ble for noen til en forliksiver. En medvirkende grunn var motbøren boet fikk i søksmålet i Storbritannia, og det konkurrerende søksmålet fra boets motparter på Cayman Islands. Skifteforvalter og bobestyrer representerte ytterfløyene i synet på forlik i denne perioden. Skifteforvalteren ønsket forlik og ble støttet av Bess Jahre. Bobestyrer mente at tiden ikke var moden for å oppnå et akseptabelt forlikresultat. Først måtte rettergangen dreie noen runder til. Synet ble støttet av noen av kreditorrepresentantene.

33.9.14 Forliksomgang sammen med Anders Jahres Humanitære stiftelse

På skiftesamling 11. juni 1996 fremla skifteforvalteren en skisse til forlik. Den var utarbeidet av høyesterettsadvokat Ole Lund på oppdrag av skifteforvalteren. Skifteforvalteren ønsket hans bistand til å forhandle forlik med de utenlandske motpartene. Advokat Ole Lund hadde avløst advokat Håkon Løchen som rådgiver av de to norske Jahre-stiftelsene, etter det boet

fikk opplyst fordi advokat Løchens rolle som advokat også for Bjørn Bettum skapte problemer.

Anders Jahres Humanitære stiftelse, der Bjørn Bettum var styreleder og forretningsfører, hadde i alle år hevdet at Anders Jahre ikke hadde noen hemmeligholdt formue. Standpunktet var ikke til hinder for at stiftelsen like fullt mente seg berettiget til Utenlandsformuen. For selv om Anders Jahre ikke hadde eid den, hadde han ment at den burde komme hans norske stiftelser til gode. For å få hjelp til å få gehør for denne logiske spagaten hadde Bjørn Bettum engasjert advokat Ole Lund. Knappt noen annen i Norge ville være i stand til å gi stiftelsene et skinn av seriøs forhandlingsposisjon.

Det ble forhandlet frem en avtale mellom boet og stiftelsene om fordelingen av teoretiske forlikssummer. Advokat Ole Lund ble engasjert av skifteforvalteren til å opptre som fellesforhandler for boet og stiftelsene, og med mandat som forhandlingsleder. Engasjementet av advokat Ole Lund ble begrunnet med at en felles opptreden av hans klienter og boet kunne øke motpartenes forliksvilje og forhøye et forlikstilbud. Motforestillingen var at stiftelsene ikke hadde rettslige argumenter for noe krav på Utenlandsformuen, i motsetning til boet.

Advokat Ole Lund forhandlet for sine klienter og for boet med boets motparter Lazard Bank, Monsen-kretsen og forvalterne i Aall Foundation. Takket være hans innsats var forhandlingsklimaet godt, til tross for opphisselsen hos boets motparter over boets forsøk på å hente Utenlandsformuen hjem. Forhandlingssituasjonen var vanskelig. Mens de tre motpartene etablerte en slags forhandlingsfront overfor boet, var de seg i mellom svært uenige om fordelingen av en eventuell forlikssum. Samtidig var de norske stiftelsene langt mer forliksvirige enn boets kreditorer. Hver million stiftelsene kunne få gjennom et fellesforlik med boet, var manna fra himmelen. Derfor var det ikke nei i deres munn til betingelser som boets motparter stilte for forlik.

Boet hadde ut fra sin egen oppfatning et ubetinget rettsgrunnlag for sitt krav, men det synet blåste motpartene av. Derfor hadde boet en dårlig forhandlingsposisjon i 1996 og første halvår 1997. Det innså kreditorene i boet, og det preget holdningen deres. Forhandlingsposisjonen endret seg vesentlig i november 1997, da ankedomstolen på Cayman Islands (som lykkeligvis for boet var uten innslag av caymanbosatte dommere) bekreftet at Continental Foundation var ugyldig. Men da var forliksforhandlingene lagt på hyllen.

Først i 1999 var boets motparter nødt til å bøye seg for boets rettsoppfatning om Continental Foundations ugyldighet. Da kom bekreftelsen fra "*Privy Council*". Formelt ble avgjørelsen først fattet sommeren 2000, da dronningen sa seg enig i rådet fra sitt "*council*". Boet sendte henne varme tanker.

Forlik kom ikke i stand tross iherdig innsats og entusiasme både fra skifteforvalteren og advokat Ole Lund. Det ble forhandlet forliksløsning med Aall Foundation alene (bilateral løsning) og Aall Foundation og Monsen-kretsen i kombinasjon (trepartsløsning). Advokat Ole Lund sonderte dessuten med Lazard Bank muligheten for et totalforlik som inkluderte alle (global løsning). Basert på sin vurdering av foreliggende muligheter slik de forelå for skiftesamlingen i juni, besluttet skiftedommeren at boet prinsipielt skulle arbeide for en

global forliksløsning. Denne løsningen ville etter forutsetningene tilføre boet 37,4 millioner dollar samt frigivelse av aksjeposten i Bulls Tankrederi AS, som var blitt innkapslet i Utenlandsformuen på Cayman Islands. I summen på 37,4 millioner lå et bidrag fra Lazard Bank på 8 millioner. Kreditorerne som var representert i skiftesamlingen, stemte for trepartsløsningen. Den ville tilføre boet en sum på 28 millioner dollar samt frigivelse av Bulls-aksjeposten. Uenigheten mellom skifteforvalterens ønske om global løsning og kreditorenes standpunkt lå i synet på boets norske søksmål mot Lazard Bank. Skifteforvalteren delte ikke kreditorenes, prosessfullmektigens og bobestyrerens oppfatning av erstatningspotensialet og vinnerjansene i det norske søksmålet mot Lazard Bank.

Skifteforvalteren oppsummerte sin oppfatning av forlikprosessen i brev til interessentene 22. oktober 1997²²⁹:

“Skifteretten gikk i sommer inn for et forlik som ville tilført boet et betydelig beløp. For å få saken forlikt måtte en riktignok akseptere endel vilkår som ikke var ideelle. Fra motpartenes side var det en forutsetning at samtlige kreditorer ble parter i forliket dersom dette skulle kunne gjennomføres. I prinsippet var alle kreditorerne villig til det, men staten og Anders Jahre AS nektet på den avsluttende skiftesamling å godta de vilkårene som var fremforhandlet gjennom høyesterettsadvokat Ole Lund. En anmeldt fordring fra Kosmos AS som ikke var behandlet skapte også komplikasjoner.

På denne bakgrunn måtte skifteretten bare konstatere at det ikke var mulig å få til et forlik når kreditorerne ikke ville undertegne forlikavtalen. Staten stilte opp alternative vilkår som senere ble meddelt motpartene. I utgangspunktet var det ikke så meget som skilte de to utkastene, men skifteretten fikk inntrykk av at det stadig ble plussset på flere vilkår fra statens side under prosessen.”
(Vår understreking)

33.9.15 Reorganisering 1997/98

Skifteforvalterens oppsummering er illustrerende for en skjerpet tone i boet etter at forliket havarerte. Mens skifteforvalteren hentet støtte fra sin engasjerte rådgiver, advokat Knut Ro, og stiftelsenes advokat, Ole Lund, til inngåelse av forlik med Aall Foundation og Lazard Bank, var kreditorerne negativt stemt til forliket som lå på bordet.

Allerede sommeren 1996 hadde skifteforvalteren tatt til orde for å oppnevne advokat Knut Ro som sideordnet bobestyrer. Da hadde boet valgt å trekke seg fra søksmålet i Storbritannia, hadde tapt første rettsrunde på Cayman Islands om Continental Foundations gyldighet, skuslet bort en mulighet for forlik med Jørgen Jahre og tapt søksmålet mot ham. Skifteforvalteren ga uttrykk for at boet trengte mer krefter, friske øyne og bedre gangsyn. Bobestyreren bekreftet skifteforvalterens ubetingede rett til når som helst å oppnevne hvem han ville som ny bobestyrer, men hadde motforestillinger med deling av bobestyrervervet.

Skifteforvalteren fulgte opp tanken om å oppnevne advokat Knut Ro som sideordnet bobestyrer i et møte 12. november 1997. 23. desember mottok bobestyreren et referat som

²²⁹ [Vedlegg – Brev 22. oktober 1997 fra skifteforvalteren til interessentene]

var skrevet en uke i forveien²³⁰, og der presisjonsnivået og referentens misoppfatning var ankepunkter fra bobestyrers side²³¹.

Under møtet uttrykte skifteforvalteren mistillit til bobestyrers lojalitet og sin misnøye med boarbeidet.

“Til dels oppleves situasjonen som at man har to bo; et som administreres av skifteretten og et som administreres av bobestyrer.”

Bobestyrers kontakt med Finansdepartementet og levering av notater til departementet ble kritisert:

“Ro spurte hvem som betalte for Wahr-Hansens særmøter m. v. med finansdepartementet. Han gav også uttrykk for undring over at slik aktivitet som ikke var kjent for oppdragsgiver fant sted. Wahr-Hansen opplyste at denne aktiviteten ikke ble fakturert noen. Ro reagerte på at det ikke ble ført timer som følge av denne aktiviteten overfor finansdepartementet. I så fall, om det ikke timeføres, tyder det på at man er over grensen for det akseptable.

Det fremkom under diskusjonen blant annet at Wahr-Hansen hadde gitt råd til finansdepartementet om å slå boet konkurs. Rønning opplevde dette som en uetisk ferd.
(...)

Rønning nevnte muligheten for to bobestyrere. Eventuelt skifte av bobestyrer.
(...)

Rønning oppfordret sterkt Wahr-Hansen til å si ja til to bobestyrere, hvorav den nye ble Ro (...)

Med nesten 1 ½ måneds liggetid etter møtet ankom referatet post festum. Da hadde bobestyrer for lengst avslått skifteforvalterens oppfordring om å gå i spann med en sideordnet bobestyrer. I brev til skifteforvalteren 25. november 1997²³² ble det understreket at skifteretten som alltid sto fritt til å bemanne boet med en eller flere nye bobestyrere, men den sittende ønsket å gå ut:

“Det er ikke av kapasitetsmessige grunner De ønsker to bobestyrere. Boets løpende arbeidsoppgaver påkaller ikke et dobbelt sett bobestyrere. Det er nær sammenheng mellom boets utenlandske rettergang og den norske, og boet har engasjert eksterne advokater som prosessfullmektiger og som rådgivere. Kompetansen er derfor allerede til stede i boet. Jeg kan derfor ikke se annet enn at formålet med å sette advokat Knut Ro inn som bobestyrer, er å rette opp bobestyrelsen. Deres manglende tillit til vårt advokatfirmas rådgivning, søkes oppveiet ved å bringe inn en bobestyrer De har stor tillit til. Et slikt formål er naturligvis legitimt. Også for oss selv er tillit et vesentlig element for å kunne utføre et krevende og viktig arbeid på en god måte. Deres foranledning for å oppnevne en bobestyrer til, gir oss ikke det nødvendige, positive grunnlag for å virke til beste for boet. I samråd med advokatfirmaet er jeg derfor blitt stående ved det samme standpunktet jeg inntok i fjor sommer: Jeg ønsker ikke å medvirke til en ordning med to bobestyrere.

(...)

²³⁰ [Vedlegg – Referat datert 16. desember 1997]

²³¹ [Vedlegg – Brev 23. desember 1997 fra bobestyrer]

²³² [Vedlegg – Brev 25. november 1997 til skifteforvalteren]

Tilsier boets interesser at min oppnevning som eneste bobestyrer tilbakekalles, aksepteres naturligvis det, og vi trer ut av boarbeidet. Det er ingen uenighet mellom Dem og oss om at boets interesser må være avgjørende for skifterettens beslutninger.”

Brevet ble ikke besvart.

Skifteforvalteren foreslo på skiftesamling 22. januar 1998 å etablere et arbeidsutvalg bestående av ham selv, Finansdepartementets faste representant i boet, avdelingsdirektør Peder Berg, advokat Knut Ro og bobestyrer. I skiftesamlingen protokollerte han:

“Hensikten med dette utvalget var å bedre tilretteleggingen av beslutningsprosessen i boet, koordinering og samarbeid, samt å gjøre skiftesamlingene mindre detaljerte. Det var ikke hensikten at arbeidsutvalget skulle få noen formell posisjon som gjorde innskrenkninger i myndigheten til skiftesamlingen, bobestyreren eller skifteretten.”

Statens representanter fant det verd å prøve ordningen. Sandefjord kommunes representant uttrykte skepsis. Representanten for Anders Jahre AS gikk mot forslaget. Skifteretten etablerte arbeidsutvalget.

Arbeidsutvalget fikk et kort, men ikke hektisk liv. Bess Jahre sluttet i mars 1998 avtale med Skaugen som blant annet ga hans advokat Truls Leikvang representasjonsfullmakt for henne, jf. kapittel 21 punkt 9. I brev 15. juli til skifteretten reiste han innvendinger mot ordningen og utvalgets sammensetning:

“Som loddeiers representant vil jeg således primært reise spørsmål om riktigheten av å ha et slikt arbeidsutvalg så lenge boet behandles som et dødsbo. Jeg legger imidlertid til grunn at det er vektige grunner for å nedsette dette utvalg, men i så fall bør sammensetningen av utvalget begrenses til de som har representasjonsoppgaver i boet. Under enhver omstendighet er det helt uakseptabelt at loddeierens representant ikke er medlem av dette arbeidsutvalget, og jeg oppfatter det som en glipp av skifteretten at det er avholdt møter i arbeidsutvalget uten at undertegnede er tilkalt.”

“Arbeidsutvalget vil foreløpig bli lagt på is, (...)” opplyste skifteforvalteren på skiftesamling 27. august 1998. Det ble aldri opptint.

33.9.16 Advokat Borger Lenth engasjert som innbytter for advokat Ole Lund

Etter at det ikke kom til forlik sommeren 1997, gjorde advokat Ole Lund utover høsten forsøk på å få partene til å komme sammen igjen. Som sitert foran var skifteforvalterens inntrykk “at det stadig ble pluss på flere vilkår fra statens side under prosessen”. Vi kjenner ikke til om staten var enig i inntrykket, men det er uvesentlig. Uansett ebbet forsøkene ut. På skiftesamling 22. januar 1998 var det enighet om å engasjere advokat Borger A. Lenth som ny “hovedforhandler” og rådgiver for boet om det skulle komme klima for nye forlikssamtaler. Med sin tidligere tilværelse som bankmann hadde han et godt utgangspunkt for å sondere forlik med Lazard Bank.

Advokat Lenth hadde kontakt med banken samme vinteren og fremla en forliksskisse for boet i slutten av april. Den var basert på de signaler han hadde mottatt gjennom sine samtaler med Lazard Bank. Han vurdering var at det var “lite sannsynlig at boet vinner frem” i det norske søksmålet, og han hadde derfor bevisst ikke brukt boets erstatningskrav som målestokk for beløpet han mente Lazard Bank kunne bidra med.

Det var nettopp vurderingen av vinnnersjansene for boets søksmål mot Lazard Bank som skilte skifteforvalteren og kreditorene i synet på et forlik sommeren 1997. Siden den gangen hadde Lazard Bank trukket sin avvisningspåstand, som var begrunnet med at banken ikke hadde vernet i Norge. Dessuten hadde *The Court of Appeal of the Cayman Islands* i november 1997 fastslått at Continental Foundation var en fiksjon. Den hadde aldri hatt gyldighet. Continental Foundations ugyldighet var en betingelse for store deler av boets krav mot Lazard Bank.

Boets posisjon overfor banken var derfor blitt vesentlig styrket, ikke minst fordi banken hadde gitt fra seg muligheten til å trenere søksmålet ved å kreve overprøving av jurisdiksjonsspørsmålet i Norge, eller ved å anlegge konkurrerende søksmål i Storbritannia eller på Cayman Islands om det samme.

Advokat Lenth's negative vurdering av boets vinnnersjanser i søksmålet mot Lazard Bank bidro til at hans forliksskisse ikke ble møtt med entusiasme i boet. Bess Jahre hadde nå inntatt en negativ holdning til forlik. Men så hadde hun da også fått satt på ny rådgiver i mars 1998. Nå var det Skaugens advokat Truls Leikvang som representerte henne. Gjennom avtalen med Skaugen fra mars 1998 fungerte hun i virkeligheten som talerør for ham, se kapittel 21 punkt 9.

Heller ikke Anders Jahre AS (Skaugen) eller Finansdepartementet signaliserte interesse for forliksskissen.

Høsten 1998 ble advokat Lenth oppsøkt av Fjeldstad fra Anders Jahres Humanitære stiftelse. Han refererte Lazard Banks og Aall Foundations angivelige uvilje mot å forlike med boet – og tilsvarende velvilje overfor Anders Jahres Humanitære stiftelse. Fjeldstads kjøpenickiade overfor advokat Lenth er rapportert i kapittel 24.

Advokat Borger A. Lenth's oppdrag ble stilt i bero våren 1998 og løp ut i sanden samme høst fordi felles forhandlinger med boets motparter ikke kom i gang.

33.9.17 Forlikssamtaler 1999–2000

Bobestyrer hadde hatt en lunken – til dels negativ – holdning til å innlede forlikssamtaler med de utenlandske motpartene før boet hadde klart å markere seg i rettergangen på Cayman Islands og mot Lazard Bank i Norge. Å forhandle om krav på hundrevis av millioner kunne etter hans oppfatning ikke gi brukbart forlikresultat før boet hadde forhandlingskort å vise frem. Det ble raskt klart at boet ikke kunne håpe på noen støtte fra *The Grand Court of the Cayman Islands*, uavhengig av "merits". Etter ankeomgangen i 1997 og da Lazard Bank hadde gitt opp sin innsigelse i 1998 mot norsk jurisdiksjon, hadde boet forhandlingskort å vise for seg.

Bobestyrer etablerte i 1998 løpende kontakt med Bridge Trust og Attorney General på Cayman Islands (en form for lokal caymansk regjeringsadvokat uten budsjettmidler til drift av embetet) og sonderte forliksmuligheter med dem. Lazard Bank ønsket ikke å bli stilt på sidelinjen og engasjerte tidligere finansråd Tormod Hermansen til å lufte muligheten for forlik med Finansdepartementet.

Det ble i løpet av 1999 og 2000 brukt svært mye tid på samtaler mellom boet og representanter for Bridge Trust, Attorney General og Lazard Bank. Flere ganger kom det i gang reelle forlikssamtaler. En anstøtssten som gikk igjen i forhandlingene, var Bridge Trusts forutsetning om en statlig, altomfattende skadesløsholdelse for krav – tenkelige som ikke-tenkelige, fra boets øvrige motparter og verden forøvrig. Bridge Trust argumenterte med at Utenlandsformuens opprinnelse og historikk var ukjent, og at det derfor ikke kunne utelukkes fra ukjente eiere, – og dessuten fra Monsen-kretsen og Skaugen, som hver for seg hevdet å være eier.

Det var mange skritt frem og tilbake i forhandlingene. Det ble i dette tidsrommet skrevet 13 ulike forliksskissur med omforent tekst, men det inntraff uforklarte omstendigheter hos Bridge Trust som førte til spontanaborter. Kanskje skyldtes de blanding av spill og usikkerhet. Bridge Trusts frontfigur var Steven Georgala, en fascinerende taktiker. Han var frigjort fra Monsen-kretsens synder fordi han først kom inn i bildet i 1993, og dessuten iverksatte en selvstendighetslinje overfor kretsen. Like fullt sympatiserte han klart med Monsen-kretsen, ikke med boet. I ettertid kan det se ut som om Bridge Trust og Lazard Bank drev samtalene mest ut fra ønsket om å gjøre seg bedre kjent med boets strategi og beløpsmessige smertegrense. Kanskje var ambisjonene begrenset til det, samtidig som de passet på å holde alle skanser, bygget på både formelle og reelle argumenter. Det hendte at de vendte boet ryggen for en tid, ofte etter å ha mottatt utspill fra Bjørn Bettum. Et av håpene deres var at Bjørn Bettum og Anders Jahres Humanitære stiftelse skulle klare å få boet på defensiven i Norge. Et annet var at Stortinget ville stoppe videre bevilgninger til boet. Håpet styrket seg etter Frp's og Høyres dissens i Stortinget i 1999 om bevilgning for år 2000 til videre drift, jf. kapittel 5 punkt 4.

Fra boets side var det positive elementet i disse springende forhandlingene at motpartene etter hvert innså at de beskjedne forlikssummene som hadde vært på bordet i 1997, ikke bød på et realistisk forliksnivå. Under forhandlinger 16. og natt til 17. mai 2000 var 100 millioner dollar innen rekkevidde. Men beløpet forutsatte enighet mellom Lazard Bank, Monsen-kretsen og Bridge Trust om fordeling dem imellom. Nyheten fra Bjørn Bettum 17. mai om hans sykemelding førte til at Lazard Bank tok to skritt tilbake og innstilte seg på å ligge på været. Da det ble klart at rettsaken ble utsatt "*inntil videre*", forsvant for noen måneder bankens interesse for forlik. Samme høst kom signal fra motpartene om mulighet for nye samtaler med utgangspunkt i den forlikssavtalen boet hadde utarbeidet etter møtene 16. og 17. mai. Ikke uventet ble beløpet på 100 millioner dollar angitt som uopnåelig for boet, men betingelsene for øvrig i boets forslag mente de var et tjenlig diskusjonsgrunnlag. Bobestyrer bekreftet – som i mai – at han ville anbefale et forlik hvis forlikssummen lå på nivå 100 millioner dollar.

33.9.18 Forlik 2001

I februar 2001 formidlet Lazard Bank på vegne av seg selv og de to andre motpartene – Bridge Trust (Aall Foundation) og Compass Trust (Monsen-kretsen) – et betinget forlikstilbud på 100 millioner dollar. Tilbudet hadde vært vanskelig å bli enig om:

"Generating an offer of such a sum has been difficult and has taken a considerable time".

Tilbudet ga støtet til en ny forhandlingsrunde våren 2001. Snart fløt intern uenighet mellom de tre motpartene opp til overflaten. Nøling (eller spill) fra Monsen-kretsen ga utslag i nye

betingelser og nye runder. Boets ambisjon om å få i stand forlik med alle tre ble opprettholdt, men boet observerte den samme utviklingen som i sonderinger og forhandlinger de tre foregående årene: Motpartene hadde seg imellom ikke kommet til enighet om fordelingen av forlikssummen da de satte seg til forhandlingsbordet med boet. Deltakerne fra Cayman Islands forsøkte på flere måter å få veltet størst ansvar over på Lazard Bank. Monsen-kretsens strategi var å få Bridge Trust til å dekke brorparten av bidraget fra Cayman Islands. Boets bedømmelse var at Lazard Bank var ivrigst etter å forlike, Monsen-kretsen minst. Forlikslysten avspeilte de ulike posisjonene: Lazard Bank sto midt i rettssaken i Norge. Selv om den ble utsatt flere ganger, kom det etter hvert frem i rettskjennelsene om utsettelse at hovedforhandlingen ville komme i gang igjen om Bjørn Bettum skulle forbli sykmeldt på ubestemt tid. Lazard Bank ønsket å komme ut av rettssaken før rettsforhandlingene kom i gang igjen. For Monsen-kretsen var det fortsatt langt frem til rettssak. I mellomtiden kunne Erik Monsen skalte og valte med det som fortsatt var i behold av Utenlandsformuen. Det ga ham tid og anledning til å plassere det han rådde over, på måter og steder som ville vanskeliggjøre effektiv pågang fra boet. Boet hadde innhentet utredninger som viste at det ikke var realistisk håp om å få en caymandomstol til å fryse Monsen-kretsens midler før man hadde en rettskraftig dom å slå i bordet med. Erik Monsen var i kraft av Utenlandsformuen en viktig borger, som kunne forvente beskyttelse fra det caymanske samfunnet.

Som så mange ganger før dro forhandlingene ut. Boet satte frist for et forhandlingsresultat til 30. juli. Mellom boet og banken skjedde en avklaring i juni: De ville inngå forlik alene hvis boets to andre motparter trakk seg. Åpenbart nølte Monsen-kretsen og Bridge Trust. Da fristen gikk ut, opplyst de at sommerferien i august gjorde det umulig for dem å ta noen beslutning.

4. september 2001 fremsatte boet et siste tilbud i to alternativer til de utenlandske motpartene, med 30 dagers akseptfrist:

- Forlik med alle tre med samlet ramme 100 millioner dollar samt aksjeposten i Bulls Tankrederi AS, eller
- Forlik med Lazard Bank alene (sammen med bankens tidligere ansatte Hugo Kindersley) med ramme 41,5 millioner dollar samt aksjeposten i Bulls Tankrederi AS.

Sluttforhandlingene fant sted 1.–3. oktober 2001. Under påskudd av 11. september-hendingene i New York trakk Monsen-kretsen seg. Monsens verdier var angivelig i stor grad tapt som følge av kollapsen i finansmarkedet. Representantene for Bridge Trust og Lazard Bank himlet med øynene, enten fordi de var overrasket over Monsen-kretsens beslutning om å trekke seg ut fem på tolv, eller var oppskjørtet over Erik Monsens invitasjon til dem om å finansiere forliket for ham. Men det kan også ha vært godt skuespill; det virker ikke innlysende at de var like uinformert som bobestyrer da partene etter intenst forarbeid de foregående ukene møttes i London 1. oktober 2001.

Steven Georgala fra Bridge Trust ønsket i likhet med Lazard Bank forlik, også uten Monsen-kretsens deltakelse. Men han satte fortsatt som vilkår at boet måtte påta seg en altomfattende skadesløsforsikring fra ethvert tenkelig og utenkelige krav fra Monsen-

kretsen og Skaugen, ubundet av foreldelsesfrister. Med det bildet boet hadde dannet seg av Monsen-kretsen gjennom årene, og det antatt nære forholdet med Bridge Trust, fant bobestyrer det for risikabelt å akseptere betingelsen. Om Monsen-kretsen skulle reise krav mot Bridge Trust på et eller annet grunnlag, hadde boet ytterst små muligheter til å kontrollere om kravet var genuint eller fiktivt. Det var ikke mulig å se bort fra muligheten for et arrangement dem imellom. De hadde begge erklært krig mot boets krav og hadde siden 1993 demonstrert sitt innette ønske om å få boet av veien.

Fra 2. oktober var det derfor bare Lazard Bank som forhandlet forlik, likevel slik at det ble lagd åpning for senere tilslutning av de to andre motpartene hvis Monsen-kretsen skulle ombestemme seg, eller Bridge Trust frafalle forutsetningen om skadesløsholdelse.

Det skjedde ikke.

Også Lazard Bank stilte betingelse om skadesløsholdelse fra boet for mulige krav mot banken med utspring i Utenlandsformuen. Skadesløsholdelsen skulle garanteres av staten.

Forliket med Lazard Bank og behandlingen av det er gjennomgått i kapittel 28 punkt 7 og kapittel 21 punkt 13. Her supplerer vi med opplysninger om skadesløsholdelsen boet påtok seg. Bobestyrer fant det forsvarlig å akseptere betingelsen etter en analyse av risikopotensialet.

Skadesløsholdelsen var begrenset til fremtidige og ukjente krav da forlikavtalen ble inngått, men hadde ingen beløpsbegrensning.

Bjørn Bettum var den ene som banken var opptatt av å beskytte seg mot. Han var ikke omfattet av forliket. Boet påtok seg å begrense sitt krav mot Bjørn Bettum, slik at han ikke kunne idømmes et større erstatningskrav enn han etter det underliggende forholdet med Lazard Bank skulle bære selv. På denne måten ble et tenkelig regresskrav fra ham mot banken forsøkt unngått. Like fullt tok Bjørn Bettum i 2002 ut regressøksmål mot banken. Han gjorde ikke forsøk på å gi noen rettslig begrunnelse. Trolig var søksmålet hans utelukkende en taktisk manøver for å komme i forhandlingsposisjon overfor boet. Dødsboet hans trakk samme året søksmålet betingelsesløst, jf. kapittel 23 punkt 24.

Som rapportert i kapittel 22 hevdet Skaugen fra 1998 at hans selskap Kosmos var eier av Utenlandsformuen. Skaugen var kjent med boets krav mot Lazard Bank fra han kom inn i boet i 1994 og med alle rettsfakta som boets krav var grunnet på. Han gikk inn for søksmålet i London mot banken samme år, men foretok ikke noe selv overfor banken før han tok ut forliksklage i slutten av 1999. Eiklands mulige krav mot banken var etter bobestyrers oppfatning foreldet før 1999. Boets tapspotensial under skadesløsholdelsen av Lazard Bank ved mulige krav fra Skaugen ble ansett som begrenset til saksomkostningene ved en prøving av foreldesspørsmålet.

Monsen-kretsen kunne tenkes å reise krav mot banken på grunnlag av at banken gjennom forliket forpliktet seg til å transportere aksjene i Bulls Tankrederi AS til boet. Banken hadde opptrådt som "*nominal owner*" av aksjeposten i en årrekke for å dekke Monsen-kretsens overføring av aksjeposten til sitt foretak Forrester Maritime Limited.

Bobestyreren utelukket at Aall Foundation hadde noe kravgrunnlag mot Lazard Bank.

I en uttalelse til Justisdepartementet i forbindelse med forutsetningen om statlig garanti for boets skadesløsholdelse konkluderte bobestyrer:

“Selv om det hypotetiske tapspotensialet er meget høyt, er sannsynligheten for at det reises krav av noen størrese meget liten. Unntak gjelder for krav knyttet til aksjeposten i Bulls Tankrederi AS, men der er tapsrisikoen begrenset til aksjenes verdi. Unntak gjelder også for et krav fra Eikland, men også der er tapsrisikoen begrenset som følge av foreldelse av kravet. Ut fra en helhetsvurdering mener jeg at det vil være forsvarlig for staten å påta seg garanti for boets skadesløsforsikring.”

Justisdepartementets vurdering og tilråding om samtykke til garantistillelse er inntatt i St.prp. nr. 17 (2001–2002).²³³ Med unntak av regresskravet fra Bjørn Bettum vinteren 2002 ble fasiten at ingen pengekrav ble reist mot Lazard Bank som følge av forliket. I kapittel 21 punkt 18 og kapittel 24 punkt 14, har vi referert to varslede krav mot banken, henholdsvis fra Skaugen og Anders Jahres Humanitære stiftelse. Begge manglet substans og drivstoff.

Boets forlik med Lazard Bank og Skaugens mislykte forsøk på å slå boet konkurs (jf. kapittel 21 punkt 14) danner avslutningen på denne perioden i bobehandlingen.

33.9.19 Honorardiskusjon

Bobestyrers honorar var gjenstand for diskusjon og uenighet også i denne perioden, som i den foregående, da høyesterettsadvokat Per Brunsvig var bobestyrer.

23. februar 1995 fastsatte skifteretten bobestyrers honorar til om lag 15,6 millioner for arbeid i fire-årsperioden fra januar 1991 til desember 1994. I beslutningen viste skifteforvalteren til skiftelovens regelverk som gjaldt for dette boet:

“Skifteretten antar at bestemmelsen [skifteloven § 16 før lovendring i 1990, vår klargjøring] er slik å forstå at det er adgang til å foreta en endelig salærfastsettelse for det arbeidet som er utført selv om oppdraget ikke er slutført.”

Fra 1995 ønsket skifteforvalteren at bobestyrer fikk honoraravtale med forhåndsavtalt timesats. Han sa opp denne avtalen i juni 1997 *“med virkning fra 1. juli 1997 slik at salærene heretter fastsettes etter skiftelovens regler. Dette vil ikke være til hinder for at bobestyreren får utbetalt forskudd.”*

På skiftesamling 26. mai 1998 opplyste skifteforvalteren at han forbeholdt seg retten til å kreve tilbakebetalt sum utbetalte forskudd, helt eller delvis, hvis skifteretten **ved boets slutning** vurderte kvaliteten av bobestyrerens arbeid som dårlig. Ansvarsbetingende opptreden fra bobestyrer var ingen betingelse for tilbakesøkning av utbetalte forskuddsbeløp.

Med boets 30-årige behandlingstid, ville skifteforvalterens nye salæropplegg i 1998 komme til å utsette kvalitetsvurderingen i 14 år.

I den grad skifteforvalteren sto ved sin forståelse av skifteloven i 1995 (*“det er adgang til å foreta en endelig salærfastsettelse for det arbeidet som er utført selv om oppdraget ikke er*

²³³ [Vedlegg – St.prp. nr. 17 (2001–2002)]

sluttført”), var hans holdning i 1998 at det ikke lenger var aktuelt å benytte seg av denne adgangen. Hans uro over boets skjebne og oppfatning av bobestyrers mangel på lojalitet lå mest sannsynlig bak. Pengeglede er ofte drivkraften bak menneskers opptreden og valg, og han håpet muligens på å få bobestyreren inn i sin fold når arbeidslønnen ble gjort avhengig av hans velbefinnende engang i fremtiden.

Bobestyrer avregnet ikke honorar mellom juli 1997 og desember 1999. Da forelå den viktige avgjørelsen fra Privy Council om ugyldigheten av Continental Foundation. Den gikk i boets favør, og boet hadde nådd første milepæl på veien som ble staket ut i mai 1994. Bobestyreren anså seg fortjent til fastsettelse av honorar for perioden, selv om boet var langt fra mål. Honorarkravet var på om lag 10,4 millioner.

Skifteretten sa nei til endelig fastsettelse.²³⁴ Forskudd kunne innvilges, men med vanlig forbehold om endelig fastsettelse ved boets slutning og mulighet for tilbakesøkningskrav. Skifteforvalterens standpunkt var det motsatte av hans lovforståelse i februar 1995: Nå var lovforståelsen at det **ikke** var adgang til å fastsette honoraret med endelig virkning før ved boets slutning. Utover en analogi fra konkurslovens regel for salærfastsettelse grunnga ikke skifteforvalteren hvorfor han hadde kommet til at hans fastsettelser av honorarer for perioden 1991 til og med første halvår 1997 var i strid med skifteloven.

Skifteretten la vekt på at boet drev for lånte midler og ble finansiert av skattepenger. Det var tilsynelatende gått i glemmeboken at boet ble finansiert av skattepenger også i 1995:

“Advokatfirmaet BA-HR har fått utbetalt over 40 millioner kroner i salærer hittil. Arbeidet har pågått i mange år, men er utført av et lite antall personer. Det er derfor ikke tvil om at bobehandlingen har gitt svært store årsinntekter pr hode for de personer som har vært involvert. Det vil være urimelig om bobestyreren, som er den som i første rekke påvirker de strategiske valgene i bobehandlingen, fortsatt skal kunne innkassere mangfoldige millioner i årsinntekt uten noen form for risiko i et bo som for lengst har tapt sin arbeidskapital og der driften finansieres av vanlige menneskers skattepenger.”
(Vår understreking)

Etter skifteloven § 27 kan ikke et kjæremål grunnes på at avgjørelsen er uhensiktsmessig eller uheldig. Skifteretten understrekte at resultatet også fulgte av en skjønnsmessig vurdering:

“For ordens skyld bemerkes det at den lovtolkning som er utledet ovenfor i forhold til skiftelovens § 16, fjerde ledd, og som innebærer at skifteretten har blitt stående ved at det ikke er adgang til å fastsette salær med endelig virkning før bobehandlingen avsluttes, ikke er avgjørende for resultatet. Selv om det skulle foreligge en slik adgang, må det likevel være adgang til å velge å utbetale salærforskudd. Slik forholdene ligger an i saken, ville skifteretten uansett valgt dette alternativet.”

Bobestyrer påkjærte til Agder Lagmannsrett. Staten erklærte hjelpeintervensjon til fordel for kjæremålet.

I kjennelse 14. juni 2000²³⁵ omgjorde Agder Lagmannsrett skifterettens beslutning. Skifterettens forskuddsfastsettelse ble omgjort til honorarfastsettelse. Lagmannsretten

²³⁴ [Vedlegg – Sandefjord skifteretts salærbeslutning 11. april 2000]

²³⁵ [Vedlegg – Agder lagmannsretts kjennelse 14. juni 2000]

fastslo at skifterettens lovforståelse anno 2000 var uriktig. Skifterettens motsatte lovforståelse anno 1995 var følgelig riktig. Lagmannsretten hadde ikke sans for skifterettens argument om sin eksklusive kompetanse til salærfastssettelse:

“Hvorvidt skifteretten i det dødsbo fra 1982 etter loven har eksklusiv kompetanse til å fastsette salær til bobestyrer, blir en teoretisk problemstilling hvor som her samtlige boets interessenter er enige om hvordan salæret skal fastsettes”

Retten tok seg dessuten til rette og overprøvde skifterettens skjønnsmessige vurdering:

“Skifteretten har uttrykkelig påpekt at selv om skifteloven § 16 skulle gi adgang til å fastsette salæret under bobehandlingen med endelig virkning, tilsier den skjønnsmessige vurdering at det likevel tas forbehold slik det er gjort. Lagmannsretten kan ikke se at det er noen grunn til å komme til et annet resultat enn det som samsvarer med interessentenes felles ønske.”

Kjennelsens premisser kan forstås på flere måter, jf. kapittel 33 punkt 2.6 foran. Det er mulig at lagmannsretten ønsket å markere at skifteforvalterens omsorg for “vanlige menneskers skattepenger” burde vært overlatt til Finansdepartementet og Justisdepartementet som begge var interessenter i boet.

Fra da av har bobestyrerne fått fastsatt sine honorarer med endelig virkning.

I de to følgende årene var rettens honorarfastsettelse til dels forsinket i vesentlig grad. Eksempelvis lå bobestyrers faktura 19. april 2002 til behandling i mer enn seks måneder. Oppgitt begrunnelse for forsinkelsene var arbeidspress og mange prioriterte gjøremål i domstolen. Opplysninger bobestyrer innhentet i 2002 fra andre advokater i Vestfold, som i de foregående årene hadde fått honorarfastsettelse fra domstolen, indikerte at bobestyrers honoraravregninger var blitt lagt til side for bestøvning. I skiftesamling i desember 2002 refererte bobestyrer sin spørreunde blant advokater og uttrykte misnøye med behandlingstiden. Salærfastssettelsene har i årene som fulgte, hatt kort saksbehandlingstid.

33.10 Tredje periode 2002–2012

33.10.1 Endring i boets interessenter 2002

Etter Skaugens mislykte forsøk på å begjære boet konkurs ble kravet tilhørende Anders Jahre AS tillagt renter utløst av Justisdepartementet, jf. kapittel 21, punkt 14. Anders Jahre AS forsvant som interessent i boet; Justisdepartementet kom inn som ny. Justisdepartementet ga 10. oktober 2002 Finansdepartementet fullmakt til å representere seg på skiftesamlingene. Fullmakten har vært virksom frem til boets slutning.

33.10.2 Tilbakebetaling av Justisdepartementets finansiering

På tross av reservasjoner fra Skaugen (i Bess Jahres navn) mot oppgjør av hovedstol og renter innfridde bobestyrer gjelden tidlig i februar 2002. Boet hadde etter innfrielsen tilstrekkelig egenkapital til videre drift. Boets finansieringsbehov var ikke lenger avhengig av årlig bevilgning fra Stortinget. Uavhengigheten av statlig bevilgning var bobestyrers begrunnelse for å anbefalte det beløpsmessig snauet forliket med Lazard Bank.

33.10.3 Begjæringer fra Skaugen i Bess Jahres navn

I kapittel 21 er i punkt 15 referert Skaugens rekke av krav fremsatt i Bess Jahres navn på skiftesamlingen 12. februar 2002. Som gjennomgått i kapittel 21 punkt 15 ble de gjenstand for beslutninger og kjennelser av skifteretten. Ingen av dem førte frem.

33.10.4 Havarert forlikforsøk med Bridge Trust og Monsen-kretsen

I oppfølging av forliket med Lazard Bank – med innebygget åpning for etterfølgende forlik med caymanmotpartene – ble det holdt møter med dem i januar og februar 2002. Utkast til forlikavtale kom på bordet i februar. Forlikssum 58,750 millioner dollar ble omforent i slutten av måneden. Med det forliket hadde boet nesten nådd beløpet på 100 millioner dollar, som var fellestilbudet fra de tre utenlandske motpartene i 2001. Bare nesten, for som følge av forutsetning om bl.a. en rentefri kreditt var nettoeffekten av forliket 57,5 millioner dollar. Bobestyrers notat fra 12. mars 2002²³⁶ til interessentene i boet gir oversikt over elementene i forliket og den strategiske vurderingen som lå til grunn for anbefalingen av det.

Det globale forliket som Skaugen hadde argumentert så sterkt for da han motsatte seg boets forlik med Lazard Bank, så nå ut til å bli en realitet. Men det var én vesentlig forskjell: Skaugen hadde ikke avtale med Finansdepartementet om deling av forlikssummen. Om han gjorde forsøk på å komme på talefot med departementet tidlig i 2002, vet vi ikke. Hendelsesforløpet i mars viser i hvert fall at det ikke ble inngått noen ny fordelingsavtale med departementet. For Skaugen sørget sammen med Herbjørn Hansson i Anders Jahres Humanitære stiftelse for at forliket havarerte, se kapittel 21 punkt 15.6.

33.10.5 Søksmålet mot forvalterne i Aall Foundation – Cayman (I)

På skiftesamling 12. februar 2002 fremsatte Skaugen krav om at boet skulle trekke seg fra søksmålet på Cayman Island mot forvalterne i Aall Foundation, jf. kapittel 21 punkt 15.1. Skifteretten avslo kravet i kjennelse 16. august. Lagmannsretten stadfestet avgjørelsen 23. desember 2002. Rettssaken på Cayman Islands (Cayman I) endte med forliket mellom boet og forvalterne Bridge Trust og Robert Slatter i november 2003. Sandefjord tingrett godkjente forlikavtalen 21. november 2003.

33.10.6 Søksmål mot Monsen-kretsen – Cayman (II)

Monsen-kretsen var blant de saksøkte i boets søksmål i Storbritannia i 1994. Som mottrekk til søksmålet ble boet saksøkt på Cayman Islands høsten 1994, se kapittel 30. Monsen-kretsen var ikke part i dette søksmålet, og av strategiske grunner valgte boet å holde an med å saksøke Monsen-kretsen inntil videre. Ved beslutning fra skifteretten 5. mars 2002 ble bobestyrer gitt fullmakt til å ta ut søksmål mot Monsen-kretsen. Fullmakten ble fornyet i skiftesamling 15. mars 2004. Søksmålet endte med forlik i 2008. Forliket er behandlet i kapittel 32, punkt 9. Sandefjord tingrett godkjente forlikavtalen 31. oktober 2008.

²³⁶ [Vedlegg – Notat 12. mars 2002]

33.10.7 Søksmål om hytteeiendommen Bessbu

Kravet mot Bess Jahre om eiendommen var tema på skiftesamlingen 12. februar 2002. Bess Jahre mente hun eide eiendommen og motsatte seg at boet tok rettslige skritt mot henne. Skifteretten besluttet 6. mars at boet ikke skulle ta ut forliksklage mot henne. Saken ble overlatt kreditorene. Kreditorene tok senere på boets vegne ut søksmål mot Bess Jahre og vant frem mot henne, jf. kapittel 26.

33.10.8 Krav om skifte av bobestyrer

I brev 27. september 2002 fremsatte Bess Jahre krav om oppnevning av ny bobestyrer. Bess Jahre opplyste til bobestyrer senere samme høst at hun ikke kunne huske å ha blitt spurt om skifte av bobestyrer, og hun hadde uansett ikke noen mening om spørsmålet. Vi legger derfor til grunn at det var Skaugen som på ny gjorde bruk av hennes navn. Skaugens krav om skifte av bobestyrer 27. september 2002 er i sin helhet inntatt i rettens beslutning vel tre måneder senere. Tingretten (som fra 2003 hadde overtatt skifterettens funksjoner) besluttet 3. januar 2003²³⁷ at bobestyrer inntil videre ikke skulle erstattes av ny. Med "*inntil videre*" siktet retten til at bobestyrer-situasjonen kunne stille seg annerledes etter at rettssaken på Cayman Islands var gjennomført i førsteinstansen høsten 2003.

Rettsaken på Cayman Islands (Cayman I) var over i og med forliket i november 2003. Etter det var tingrettens forbehold om fortsettelse "*inntil videre*" aktualisert. Anders Jahres Humanitære stiftelse (angivelig på vegne av Bess Jahre) tok opp spørsmålet om bobestyrerskifte på skiftesamlingen 15. mars 2004. Forslaget fikk ingen tilslutning og ble ikke gjort til gjenstand for rettslig avgjørelse.

33.10.9 Forslag om megling

I april 2003 mottok bobestyrer oppfordring fra Bridge Trust om å være med på en meglingsrunde mellom partene, i form av "*mediation*" etter britiske prosedyreregler. Siden Skaugen var part i rettsprosessen på Cayman Islands, lå det i kortene at Skaugen også skulle være part i den foreslåtte meglingsrunden. Senere samme måned forsøkte Anders Jahres Humanitære stiftelse å henge seg på.

På grunnlag av overveielser med boets advokater i London frarådte bobestyrer at boet skulle slutte seg til forslaget. Et hovedankepunkt var et ethvert meglingsforslag innebærer et kompromiss mellom partenes standpunkter, og med uttelling til alle parter. Bobestyrer fant det utilrådelig å gå inn for en kompromissløsning med Skaugen om Utenlandsformuen slik saken sto på Cayman Islands våren 2003. Det samme gjaldt tvisten med Monsen-kretsens foretak Forrester Maritime Limited om aksjeposten i Bulls Tankrederi AS. Bobestyrers notat til interessentene 23. mai 2003²³⁸ gir begrunnelsen for en negativ innstilling til forslaget.

Megling ble ikke forsøkt. I stedet ble det satset på rettssaken mot Forrester Maritime, som skulle opp for lagmannsretten i august, og rettsaken mot Bridge Trust, som skulle opp for

²³⁷ [Vedlegg – Tingrettens beslutning 3. januar 2003]

²³⁸ [Vedlegg – Notat 23. mai 2003]

“hearing” i *The Grand Court of the Cayman Islands* i november. Før året var omme, hadde boet vunnet frem med sitt krav mot Forrester Maritime, jf. kapittel 27 og inngått tilfredsstillende forlik med Bridge Trust, jf. kapittel 31.

33.10.10 *Representasjon for Bess Jahre*

Gjennom sin advokat anmodet Anders Jahres Humanitære stiftelse 5. august 2004 om at Bess Jahre – les stiftelsen – fikk tilbake sin ubegrensede innsynsrett i boet. Den var blitt begrenset etter at hennes rolle som “trojansk hest” for Skaugen var blitt avslørt av Agder lagmannsrett sommeren 2002, jf. kapittel 21 punkt 9. Bobestyrers motforestilling ble gitt i brev til tingretten 22. september 2004, se vedlegg 196. Den var grunnet på at Bess Jahre var representert av advokat som var utpekt og instruert av Anders Jahres Humanitære stiftelse. Stiftelsen hadde helt fra 1991 dels agert for å få boet til å gi opp pågangen, dels konkurrert om tilbakeføring av Utenlandsformuen. I brevet ga bobestyrer uttrykk for tvil om Bess Jahre hadde kontakt med sin advokat. Grunnlaget var advokatens utsagn til tingretten i 2003:

“... det (er) grunn til å tro at Jørgen Jahre jr. har motstridende interesser med Bess Jahre.”

Utsagnet stammet åpenbart ikke fra Bess Jahre, som etter Anders Jahres bortgang holdt Jørgen Jahre høyest av sine nærmeste. Bobestyrer reiste spørsmål om Bess Jahre noensinne hadde instruert advokaten om representasjonen av henne i boet, og om hun noensinne hadde blitt orientert av ham om utførelsen av oppdraget. Bobestyrerens brev ble sendt stiftelsens advokat. Tingretten har opplyst at brevet aldri ble besvart av stiftelsen eller advokaten.

I juni 2005 oppnevnte Bess Jahre Jørgen Jahre som sin representant i boet, jf. kapittel 24, punkt 15. Skiftesamlingen 15. mars 2004 var den siste Anders Jahres Humanitære stiftelse deltok i.

Etter Bess Jahres bortgang i juni 2006 hevdet Anders Jahres Humanitære stiftelse forgjeves inntreden i hennes posisjon som loddeier, jf. kapittel 33 punkt 2.4 foran om andelseiere.

33.10.11 *Klage på advokat Truls Leikvang til advokatforeningen*

På skiftesamling 26. juni 2006 gikk skifteforvalteren og interessentene inn for å påklage advokatens antatte brudd på sin taushetsplikt gjennom sin forklaring om forhold i boet i “hearing” på Cayman Islands samme vår, jf. kapittel 21 punkt 15.10. Taushetsplikten var knyttet til hans representasjon for Bess Jahre på skiftesamlingene i boet.

Jørgen Jahre, som representerte Bess Jahres dødsbo på skiftesamlingen, stemte sammen med de øvrige for at boet skulle klage. Siden det var Truls Leikvangs representasjon i skiftesamlingen for Bess Jahre som konstituerte fortrolighetsplikten, ble det forutsatt at også Bess Jahres bo skulle klage.

Jahreboets og Bess Jahres dødsbos klager ble behandlet av Disiplinærutvalget Oslo krets, som 25. september 2007 konkluderte:²³⁹

²³⁹ [Vedlegg – Disiplinærutvalget Oslo krets’ beslutning 25. september 2007]

“Advokat Truls Leikvang har optrådt i strid med Regler for god advokatskikk punkt 2.3 i forhold til Anders Jahres dødsbo i forbindelse med vitneforklaring datert 27. januar 2006.

Klagen fra Bess Jahres dødsbo avvises.”

Avgjørelsen ble påklaget til Disiplinærnemnden, som 20. mai 2009 konkluderte:²⁴⁰

“Klagen fra Bess Jahres dødsbo/Bess Jahres stiftelse avvises. Advokat Truls Leikvang har ikke optrådt i strid med Regler for god advokatskikk.”

33.10.12 *Ny bobestyrer*

Bobestyrer meldte i august 2007 at han ønsket å tre tilbake. Tingretten traff 7. september 2007 beslutning²⁴¹ om oppnevning av Karstein J. Espelid som ny bobestyrer i samsvar med enstemmig holdning hos interessentene i boet.

33.10.13 *Oppgjørsavtale med McKinnells barn*

Avtalen med trusten for Henry McKinnells barn er referert i kapittel 6 punkt 10. Den innebar et endelig sluttoppgjør med betaling av 6 millioner dollar fra boet. Avtalen ble godkjent av Sandefjord tingrett 17. februar 2009.

* * *

Oslo, 1. juni 2012

Karstein J. Espelid

Even Wahr-Hansen

²⁴⁰ [Vedlegg – Disiplinærnemndens beslutning 20. mai 2009]

²⁴¹ [Vedlegg – Tingrettens beslutning og begrunnelse 7. september 2007]